

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
Державний біотехнологічний університет
Alex Ekwueme Federal University (Nigeria)
ARTIFEX University of Bucharest (Romania)
Klaipeda State University of Applied Sciences (Lithuania)
Kingdom University (Bahrain)
University of Žilina (Slovak Republic)
Wayamba University of Sri Lanka (Sri Lanka)
Ventspils University College (Latvia)
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Львівський національний університет природокористування
Львівський торговельно-економічний університет
Національний авіаційний університет
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Національний університет «Львівська політехніка»
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

**МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ:
ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ,
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

**Матеріали III Міжнародної
науково-практичної інтернет-конференції**

10 листопада 2022 р.

Харків
ДБТУ
2022

УДК 330.354:339.92
ББК 65.9(4Укр)-96
М55

Організаційний комітет:

Голова комітету: *В.М. Михайлов*, д-р техн. наук, проф.

Заступники голови: *М.Л. Серік*, канд. техн. наук, доц.; *Т.Ф. Ларіна*, д-р екон. наук, проф.; *Н.Б. Кащана*, д-р екон. наук., проф.;

Члени оргкомітету: *В. Бартосова*, канд. екон. наук., доц.; *М.Г. Безпарточний*, д-р екон. наук, проф.; *Буддхіні Хемамалі Амаратунга*, ст. викл.; *В.А. Гросул*, д-р екон. наук, проф.; *М. Живітере*, д-р екон. наук, проф.; *С.О. Зубков*, д-р екон. наук, проф.; *Р. Кіндіріс*, д-р наук з управління, проф.; *Т.Д. Косова*, д-р екон. наук, проф.; *Г.М. Коптева*, д-р екон. наук, проф.; *Р.М. Остапенко*, канд. екон. наук., доц.; *Александрю-Лучіан Маноле*, проф.; *Т.В. Мединська*, канд. екон. наук., доц.; *О.О. Нестеренко*, д-р екон. наук, проф.; *В.С. Ніценко*, д-р екон. наук, проф.; *А.А. Пилипенко*, д-р екон. наук, проф.; *О.С. Прокопишин*, канд. екон. наук., доц.; *Саад Знад Дарвіш*, Ph.D з ділового адміністрування; *Т.О. Ставерська*, канд. екон. наук., доц.; *Огбу Еде Фрайдей*, Ph.D з управління персоналом; *Геннадій Чобану*, д-р екон. наук; *В.П. Яковлева*, *О.М. Жданович*.

Конференцію включено до Переліку проведення наукових конференцій з проблем вищої освіти і науки в системі Міністерства освіти і науки України на 2022 рік згідно листа ІМЗО МОН України від 12.01.2022 № 22.1/10-28

М55 **Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід** [Електронний ресурс] : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 10 листопада 2022 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2022. – 494 с. – Електронні текстові дані. – Режим доступу: <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi/>

Збірник містить матеріали, у яких розглядаються проблеми та перспективи розвитку механізмів забезпечення економічного зростання України в умовах динамічних викликів і загострення глобальних протистоянь. Представлено фінансові важелі, обліково-аналітичне забезпечення, соціально-економічні та правові аспекти реалізації потенціалу відновлення економічного зростання з урахуванням міжнародного досвіду та орієнтацією на підвищення професійної компетентності фахівців економічного профілю.

Матеріали друкуються в авторській редакції мовою оригіналу. Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

УДК 330.354:339.92
ББК 65.9(4Укр)-96

© Державний біотехнологічний
університет, 2022

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

УДК 657

В.М. Жук, д-р екон. наук, проф. (ННЦ «ІАЕ», Київ)

Н.Л. Жук, канд. екон. наук, ст.наук.сп. (ННЦ «ІАЕ», Київ)

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, як кардинальна зміна сталого соціально-економічного середовища, впливає та змінює будь-які інститути. Не виключенням і вітчизняний інститут бухгалтерського обліку.

За інституціональною та поведінковими теоріями, інститути розвиваються через різноманітні організаційні заходи та форми. У свою чергу організаційна активність стимулюється змінами в неформальній та формальній складових інститутів.

Безпрецедентна агресія РФ призвела до масового утвердження в свідомості бухгалтерів України своєї відповідальності і корисності у воюючій країні. Це проявляється як у «безперервній бухгалтерській діяльності» (виплата заробітної плати, наповнення бюджету...), так і в заходах зі збереження активів, розгортання допомоги військовим та волонтерам.

Прослідковується, а з часом буде підтверджено і статистичними спостереженнями, зростання попиту на бухгалтерську професію. Зростають запити на відповідні посади у військових частинах, волонтерських організаціях. При цьому облікові фахівці залишаються на своїх посадах навіть і при вимушеній консервації бізнесу. Більше того, воєнний стан переконливо підтвердив виявлену в інституціональній теорії бухгалтерського обліку тенденцію до «імперіалістичного» розвитку професії через розширення завдань і функцій на сфері суміжних практик: економічної, кадрової, господарсько-юридичної, експертної та аналітичної діяльності.

З перших днів широкомасштабної агресії активно діють і громадські професійні об'єднання бухгалтерів України. Так члени Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України спільно з науковцями Інституту обліку і фінансів НААН, ННЦ «Інститут аграрної економіки» уже до травня 2022 р. розробили (на виконання

постанови Кабінету Міністрів України № 326 від 20.03.2022 р.)
Методичні рекомендації з фіксування прямої шкоди, завданої
сільськогосподарським підприємствам внаслідок збройної агресії РФ та
Рекомендації з фіксації та визначення непрямих збитків
агрорідприємств від війни (далі – Рекомендації) [1; 2].

Рекомендації уже використовуються підприємствами Аграрного
союзу України, Асоціацією фермерів і приватних землевласників
України, корпорацією «Укрвинпром» та іншими [3; 4; 5].

Отже, практична робота з визначення шкоди та збитків завданих
підприємствами воєнними діями засвідчує появу в бухгалтерському
обліку нових його об'єктів. Ці об'єкти вимагають застосування
специфічних методів документування й інвентаризації, оцінки і
калькулювання, відображення та звітності.

Очевидно що людство, як і облікова наука, не очікували
варварської війни у 21-у столітті. Незважаючи на практику задіяння
бухгалтерської складової у наповненні Заяв на відшкодування збитків
та шкоди підприємствам Кувейту від збройної агресії Іраку,
методичних та, тим більше, методологічних напрацювань з цієї
проблематики немає. Не мають прикладної і теоретичної цінності і
поодинокі публікації з цього з світових наукометричних баз даних.

Перед науковою школою з бухгалтерського обліку України
постає завдання наповнити облікову теорію і практику специфічними
складовими воєнну і повоєнного часу. Така наукова робота вже
проводиться. У липні 2022 року її перші підсумки розглянуто
Президією Національної академії аграрних наук України «Наукове
забезпечення визначення шкоди та збитків завданих аграрним
підприємствам війною: обліково-оціночний аспект» [6]. Заплановані
наукові конференції, круглі столи з цієї тематики і провідними
зкладами вищої освіти України. На часі координація цієї роботи тка
визначення перспективних напрямів досліджень.

Інформаційні джерела:

1. Офіційний сайт Інституту обліку і фінансів НААН. URL: <https://iaf.kiev.ua/>
2. Офіційний сайт Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки». URL: <http://www.iae.org.ua/>
3. Офіційний сайт Аграрного союзу України. URL: <http://www.aau.org.ua/uk/web/>
4. Офіційний сайт Асоціації фермерів та приватних землевласників України. URL: <http://farmer.co.ua/ua/>
5. Офіційна фейс-бук сторінка Української корпорації по виноградарству і виноробній промисловості. URL: <https://www.facebook.com/ukrvynprom/>
6. Офіційний сайт Національної академії аграрних наук України. URL: <http://naas.gov.ua/>

Р.Ф. Бруханський, д-р екон. наук, проф. (ЗУНУ, Тернопіль)

І.В. Спільник, канд. екон. наук, доц. (ЗУНУ, Тернопіль)

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПЕРСПЕКТИВ ПРОФЕСІЇ БІЗНЕС-АНАЛІТИКА ТА ЙОГО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У сучасних умовах посилення динамічності, ризикованості та нестабільності підприємницької діяльності значної популярності набуває практика звернення керівників бізнесу до послуг експертів з вирішення широкого кола проблем – аналітиків, для ідентифікації яких сучасний лексикон застосовує терміни «агент змін», «ініціатор змін».

Згенерований аналітичний коцепт «бізнес-аналіз» передбачає пошук і виявлення потреб зацікавлених сторін, ідентифікацію причин виникнення проблем, обґрунтування можливих варіантів їх вирішення, формування пропозицій щодо подальшого успішного розвитку бізнесу.

Позиціонування фахівця, пов'язаного з аналітичною діяльністю, як у вітчизняній, так і у міжнародній практиці, є одним із найбільш престижних і високооплачуваних на конкурентному ринку праці. З огляду на це, до бізнес-аналітики, як виду діяльності й галузі знань, що динамічно розвивається, а також до відповідного освітнього продукту виникає закономірний інтерес.

У зарубіжній практиці тлумачення терміну «бізнес-аналітика» застосовується у двох інтерпретаціях: 1) Business Intelligence (BI); 2) Business Analytics (BA). Однак, в українському лексиконі прийнято вживати лише єдиний варіант – «бізнес-аналітика».

Одна із провідних дослідницьких і консалтингових компаній у сфері інформаційних технологій Gartner, Inc., трактує бізнес-аналітику (BI) як «узагальнююче поняття, що включає застосунки, інструменти й інфраструктуру, а також кращі практики, які забезпечують доступ до інформації та її аналіз з метою оптимізації рішень і управління ефективністю» [1]. За інтерпретацією цієї ж компанії бізнес-аналітика (BA) «складається з рішень, які використовують для побудови моделей аналізу та моделювання для створення сценаріїв, розуміння реалій і прогнозування майбутніх станів. Бізнес-аналітика включає аналіз даних, прогнозну аналітику, прикладну аналітику, статистику» [1].

Згідно з Microsoft PowerBI бізнес-аналітика – це «процес аналізу історичних і поточних даних, націлений на отримання практично цінних аналітичних відомостей для прийняття стратегічних бізнес-

рішень. Засоби бізнес-аналітики вирішують це завдання, обробляючи значні обсяги даних із кількох джерел і представляють результати в зручних для розуміння та поширення форматах» [2].

Вважаємо доцільним зазначити, що оскільки сутність роботи аналітика залежить значною мірою від специфіки галузі, то виникають альтернативи з конкретизацією його фаху.

Приміром, у площині застосування бізнес-аналітики для потреб ІТ прийнято диференціювати аналітиків за спеціалізацією: ВІ-аналітик; ВА-аналітик; системний аналітик; дата-аналітик тощо.

Доцільно припустити, що місія бізнес-аналітика у значній мірі залежить від специфіки роботи організації та її потреб, а також ступеня усвідомлення необхідності введення посади бізнес-аналітика.

Прийнятним є декілька варіантів організації аналітичної роботи на підприємстві: 1) внутрішня централізація (наявність підрозділу або особи для виконання функцій аналізу); 2) внутрішня децентралізація (усі аналітичні функції розподілені між працівниками підрозділів, які займаються аналізом в межах реалізації своїх функціональних завдань); 3) зовнішня (виконання аналітичних функцій забезпечують зовнішні аналітики спеціалізованих консультаційних організацій, які надають відповідні послуги на засадах аутсорсингу); 4) комбінована (частину функцій підприємство виконує самостійно, решту – отримує як послугу).

Підстав для сумніву не виникає. Сучасна турбулентність бізнесу вимагає залучення фахівців новітнього рівня з креативним мисленням і належною аналітичною підготовкою.

Освітньо-професійна програма підготовки магістрів «Бізнес-аналітика та управління інноваційними системами» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування», започаткована Західноукраїнським національним університетом у 2021 році, є яскравим прикладом тісної співпраці науки, освіти і бізнесу та врахування запитів стейкхолдерів на підготовку фахівців з бізнес-аналітики.

Інформаційні джерела:

1. Gartner: IT Definitions and Glossary. URL: <https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary>

2. Microsoft. PowerBI. URL: <https://powerbi.microsoft.com/ru-ru/what-is-business-intelligence/>

Bochulia Tetiana, Doctor of Economics, Professor (State Biotechnology University, Kharkiv)

INNOVATIVE PROJECTS OF MODERN ECONOMIC DEVELOPMENT

Today, government, scientific and business structures have a common question to address – what are the likely ways to develop innovative technologies and society, trying to create a personalized model of the future with a forecast of socio-economic and environmental processes. One of the main aspects of modern development scenarios is the adaptive nature and variety of hypotheses, which focuses on a new level of development through the use of innovative tools.

Multivariate development involves the expansion of models of society and economy, which today are based on innovative projects, collective knowledge, new values and views with a culture of relationships at the technological and intellectual levels.

The main ways of developing are those that provide economic and social development in a new format of global innovative change.

1. Total automation of social, economic and environmental vectors of development, widespread introduction of artificial intelligence, robotics and biotechnology. There are already examples of global automated projects, in particular, the virtual economy, which allows you to form economic processes and economic relations in augmented reality, using technology platforms, computer games and social networks. It is going beyond the traditional material reality with the creation of new economic rules that are subject to informal principles, which affects the emergence of new knowledge, competencies and professions. Accordingly, new educational technologies are emerging, resulting in the training of new generation professionals with advanced and binary skills and competencies, characterized by a creative approach and the ability to combine knowledge into a collective experience, forming a new hierarchy of productive teams capable of solving contextual tasks. This range of innovative knowledge is implemented in new technological sectors of the economy, which is a new generation of economic sectors with a high level of competitiveness and sustainability, given the innovative nature of their basis. This is the creation of a fundamentally new sector of the economy, which corresponds to the essence of a multimedia society with the offer of new professions, which significantly reorients the labor market.

2. Digital trend of transformation of society and economy. The digital stage of development of the modern world is characterized by the

intensity of the introduction of digital technologies and digital reorientation of socio-economic processes, puts forward new requirements for the approaches used in the formation of strategies and models of development. First of all, this is due to the fact that today the external environment is changing much faster and deeper than before, and the degree of uncertainty about the impact of various factors on the future is growing. Approaches to the development of innovative strategies have evolved under the influence of new conditions of world development, the internal source of which is a person with his psycho-physiological characteristics and the ability to transform thinking. Digitization Driving Strategy is a serious step towards radical change. Such a strategy cannot be defined as a modernization tool that integrates with the overall business strategy. Digital change is a global transformation based on digital principles with the incorporation of their basic provisions into the development strategy, business model, environmental activities and general culture of society.

3. The trend of global professional growth - modernity dictates the requirements for expanded professional knowledge and competencies, which involves the transition to the concept of learning «full life» for the formation of supra-professional competencies that meet current and future stages of economic and social development. The universal set of professional competencies should include not only professional knowledge, but also additional skills that correspond to the technologically and intellectually oriented world, in which innovation is the basic driver of change. So, necessarily determined presence of systematic and creative thinking, collaborative skills, media literacy and stress resilience is mandatory, in particular, in conditions of information overload and information noise. To perform complex tasks, the skills of predicting the future, developing parallel hypotheses and forecasting different scenarios should be acquired, which is implemented in conjunction with the skills of operating large data systems. Non-technological competencies that are unique to a person should also be acquired, which is necessary to given the importance of emotional intelligence in the formation of strategies and decision-making. This symbiosis of knowledge and skills should be realized in the integrated competence, which is plastic in terms of mastering the socio-economic processes that are constantly accelerating.

The transformation of the present and the future is carried out on the basis of innovation singularity, when changes become revolutionary and completely change the usual picture of society. Innovation should be a constant in today's world with a continuous cycle of improvement and generation of new ideas that should compete with existing strategies, models and programs of development.

О.П. Близнюк, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

М.О. Іванюта, асп. (ДБТУ, Харків)

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Протягом воєнних місяців фінансово-кредитна система України дещо пристосувалася до нової реальності, хоча на цьому шляху доводиться долати низку нових викликів і загроз. Воєнні дії зумовили глибокий спад національної економіки. Після шоку перших місяців війни вона поступово адаптується до нових умов, проте падіння ВВП у 2022 році буде найглибшим за всю історію України. За базовим сценарієм очікується, що за підсумками 2022 року ВВП України скоротиться на 33,4%. За умови завершення активної фази бойових дій ВВП в наступні роки може зростати на рівні 5-6% на рік. За найскромнішими оцінками, війна вже завдала Україні збитків у розмірі понад 600 млрд дол. США, а відновлення країни коштуватиме щонайменше 1,1 трлн дол. США і може тривати понад 15 років.

Попри жорсткі монетарні умови, запроваджені НБУ, регулярні валютні інтервенції та валютні обмеження, інфляція за підсумками 2022 року в середньому становитиме 31% порівняно з 2021 роком. Головною причиною високої інфляції в Україні є бойові дії та їх наслідки, порушення логістики постачання товарів та скорочення їх пропозиції; збільшення витрат бізнесу; фізична руйнація виробничих потужностей та інфраструктури; тимчасова окупація окремих територій України. На прискорення темпів інфляції також впливає збереження високих цін на енергоносії у світі та рекордні темпи зростання споживчих цін у торгових партнерів України.

Щоб запобігти панічним настроям на фінансовому ринку, НБУ ще на початку війни зафіксував офіційний курс гривні. Це дещо допомогло стримати зростання цін. Крім того, у червні НБУ підвищив облікову ставку з 10% до 25%, щоб зробити заощадження у гривні привабливішими і знизити попит на валюту. Курсові коливання на валютному ринку України продовжуються з моменту початку війни. Загалом за період січень-листопад 2022 року гривня девальвувала на 48,9%. Нацбанк України запровадив чимало обмежень, які підтримують певну стабільність валютного курсу. У держбюджеті на 2023 рік уряд заклав курс долара на рівні 42,2 грн за 1 дол.

Війна актуалізувала зобов'язання держави з підтримки оборони країни, безпеки її громадян, функціонування національного бізнесу, що потребує додаткових витрат державного бюджету. У 2022 році загальні потреби у фінансуванні державного бюджету України (дефіцит + погашення боргу) становитимуть понад 1,1 трлн грн, або майже 30% ВВП, в т.ч. дефіцит – 750 млрд грн, або 18% ВВП.

Джерелами фінансових ресурсів для фінансування державного бюджету традиційно є податкові доходи, зовнішні запозичення, внутрішні запозичення, міжнародні гранти. Основними джерелами фінансування державного бюджету у 2022 році є фінансування НБУ через викуп військових та державних облігацій, розміщення військових облігацій серед інших інвесторів, кредити від міжнародних фінансових організацій, а також двосторонні кредити та гранти. Значне фінансування у 2022 році Україна отримала у вигляді кредитів від МВФ та Світового банку, грантів та допомоги від США та ЄС. Від початку війни іноземна допомога покрила 56% потреби в додатковому фінансуванні бюджету.

За даними НБУ, протягом воєнних місяців міжнародні резерви України скоротилися на 7 млрд дол: з 30,9 до 23,9 млрд дол. США станом на 30 вересня 2022 року. Це скорочення насамперед відбувалося через продаж валюти НБУ на міжбанківському валютному ринку для підтримки курсу національної валюти.

В Державному бюджеті України на 2023 рік закладено доходи понад 1,3 трлн грн, а видатки – 2,6 трлн грн. Прогнозований дефіцит становить біля 1,3 трлн грн – 50% видаткової частини. Найбільше коштів спрямують на нацбезпеку та оборону – це 1,141 трлн грн., що становить біля 45% усіх видатків ДБУ. Зростання реального ВВП до попереднього року закладено на рівні 3,2%: з 4,73 до 6,28 трлн дол. Прогноз інфляції у 2023 році зменшено з 30% до 28%. Валютний курс у бюджеті закладено на рівні 42,2 грн/дол., а на кінець 2023 року – 45,8 грн/дол. Мінімальна зарплата у 2023 році залишатиметься незмінною впродовж року і становитиме 6700 грн. Прожитковий мінімум – 2589 грн. Середня зарплата зросте з 14,0 до 18,3 тис. грн.

Дефіцит держбюджету 2023 року планується на рівні 20% ВВП через значне зростання видатків на оборону, скорочення економіки та обмежені можливості для збільшення податкових зборів. Відповідно, наприкінці 2023 році очікуваний рівень державного боргу сягне 100% ВВП. Це значно більше Маастрихтського критерію (60%), але це вимушений захід. На 2022 рік початково був передбачений граничний дефіцит держбюджету у розмірі 3,5% ВВП, але у зв'язку з повномасштабною війною його було різко підвищено до 23,7% ВВП.

Структура фінансування видатків Державного бюджету України на 2023 рік передбачає: 51% за рахунок власних податкових та неподаткових надходжень, 46% підтримка міжнародних фінансових організацій та країн-союзників, 3% – внутрішні запозичення шляхом розміщення державних та військових облігацій на фінансовому ринку.

Пріоритетами видаткової частини бюджету є: посилення обороноздатності та безпеки, фінансування загальнодержавних функцій, соціального захисту та забезпечення, економічна діяльність. На жаль, бюджет освіти у 2023 році скорочено на 20%. У 2023 році майже 60% видатків держбюджету України сконцентровано у трьох міністерствах: Міноборони, МВС, Мінсоцполітики.

Граничний розмір держборгу сягне рекордних 6,406 трлн грн і навіть дещо перевищить ВВП країни – 100,1% ВВП. Зібраних податкових та неподаткових надходжень державі вистачить, щоб покрити близько половини видатків. Іншу половину перекриватимуть за допомогою запозичень, обсяг яких у 2023 році наблизиться до 1,7 трлн грн. Загалом у 2023 році державні видатки на обслуговування та погашення боргу перевищать 740 млрд грн, з яких майже половину – 326 млрд грн – доведеться виплатити у вигляді процентів. Таким чином, видатки на обслуговування державного боргу у 2023 році зростуть удвічі.

Банківський сектор отримав значні збитки від війни. Українські банки унаслідок війни втратили щонайменше 20% кредитного портфеля. Вони вимушені використовувати власний капітал, аби покрити збитки. Через інфляцію та наслідки війни платоспроможність мільйонів українців серйозно похитнулася. Через руйнування підприємств та міграцію втратили роботу близько 30% від працездатного населення. Поточна криза вдарила і по ринку мікрофінансового небанківського сектора.

Таким чином, глибока криза, обумовлена повномасштабною війною в Україні, матиме суттєві негативні та довготривалі наслідки для фінансово-кредитної системи України. Унаслідок війни очікується падіння ВВП України більш як на 30% та суттєве прискорення інфляції. Задля стримання девальвації та відпливу капіталу, НБУ застосував необхідні заходи з грошово-кредитного регулювання фінансово-кредитної системи України, у тому числі, з проведення жорсткої монетарної політики на міжбанківському, валютному, депозитно-кредитному, фондовому ринках.

Незважаючи на жорсткі виклики, які стали зараз перед Україною та її народом, є впевненість в перемозі та майбутньому відновленні національної економіки.

О.В. Горох, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ І СВІТУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

На сьогодні Україна та світ переживають глибоку економічну кризу, що є наслідком прямої військової агресії російської федерації проти України. Розриви логістичних ланцюгів постачання, зупинка та знищення ряду нафтопереробних підприємств, сонячних електростанцій, масова втрата робочих місць, шалена міграція громадян України за кордон, недоотримання необхідної річної кількості об'ємів природного газу поставили під загрозу глобальну продовольчу безпеку. Найбільшого ризику зараз наражаються найбільш вразливі, соціально та економічно вразливі жителі як України, так і планети. Криза також зачепила майже всі європейські країни. Тому, щоб не допустити потрапляння в злидні цілих регіонів країн, необхідно усіма силами забезпечити глобальну співпрацю для зміцнення продовольчої безпеки.

На сьогодні Україна є потужним виробником і експортером зернової продукції у світі. За останні роки її потенціал значно підвищився. Так, у 2021 р. виробництво зернових і зернобобових зросло у 3,5 разів проти 2000 р. і становило 84,6 млн т. Це досить високий показник і водночас серйозна заявка на міжнародному продовольчому ринку [1].

За кордон, в основному, Україна експортує зернові та олійні культури. Україна з виробництва зерна пшениці, кукурудзи та насіння соняшнику входить в топ-10 країн-виробників світу [2]. Якщо розглядати п'ятірку лідерів з даних видів продукції, то такі країни як Китай, Індія, Бразилія, Аргентина та Україна знаходяться у даній п'ятірці.

До ТОП-5 країн, які найбільше імпортували українську сільськогосподарську продукцію за попередні роки, увійшли Китай (10,2 %), Єгипет (10,1 %), Іспанія і Нідерланди (по 8,0 %), Туреччина (6,6 %) [3].

Якщо розглядати країни ЄС, то Україна залишається в п'ятірці найбільших експортерів сільськогосподарської продукції до ЄС. До топ-напрямків агропромислового імпорту до ЄС за 2021 рік входять Бразилія, Сполучені Штати, Велика Британія, Україна і Китай. На ці країни припадає 34 % від загального обсягу такого імпорту [4].

У ході дослідження було встановлено, що станом на 15 червня 2022 р. було експортовано 47,71 млн т зернових, що на 4,5 млн. т або на 10,4 % перевищує результати аналогічного періоду у 2020/21 МР. Здавалося б що все добре, навіть незважаючи на війну, експорт зерна з України не припинився, а навіть збільшився. Але лівова частка експорту припадає на другу половину 2021 р. – 42,6 млн т зернових. З початку 2022 р. вдалося експортувати 5,11 млн т, що свідчить про зростання продовольчої кризи в тих країнах, які потребують нашої продукції.

Дані показники експорту продукції за даний період свідчать, що Україна не виконує плановий графік експорту зерна в умовах війни. Причин дуже багато, серед яких розриви логістичних ланцюгів постачання, знищення ряду нафтопереробних підприємств у весняні місяці, істотне підвищення цін на пальне, відмова перевізників на перевезення продукції з особливо небезпечних територій, блокування суден у портових містах України росією та ряд інших причин. Починаючи з липня місяця експорт продукції дещо змінився у кращу сторону, але цього не достатньо для забезпечення виконання плану до кінця маркетингового року.

Для налагодження логістичних зв'язків з тими країнами Європи та світу, які потребують нашої продукції, зокрема сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, ми пропонуємо у західних частинах України розширити будівництво так званих «сухих портів», які дадуть змогу значно скоротити час експортування.

Сухий порт або логістичний хаб – це мультимодальний логістичний центр із розвиненою інфраструктурою, яка дозволяє власнику вантажу користуватися всіма перевагами морського порту на суші [5]. На базі одного такого логістичного центру вантажовласник може отримати цілий комплекс послуг з обробки вантажу, включаючи:

- обробку та зберігання вантажів;
- стафірування та розстафірування вантажів у контейнери;
- обробку та зберігання навалювальних вантажів;
- митне оформлення, огляд, упакування, маркування;
- ремонт контейнерного обладнання та транспорту;
- транспортно-експедиційні послуги;
- банківські, страхові, фінансові послуги;
- бронювання транспорту, брокерські послуги;
- перевантаження вантажу на інші види транспорту та навіть доставку вантажу до кінцевого пункту призначення [5].

Як бачимо, однією із функцій сухого порту є приймання

вантажів на зберігання і надання послуг з митного оформлення товарів. Це, звісно, потребує розробку різних програм фінансування, зокрема державної підтримки із залученням іноземного капіталу від країн-партнерів ЄС і світу. Ми пропонуємо також ввести деякі зміни у механізм функціонування сухого порту для скорочення економічних витрат та часу. А саме, максимально виключити із механізму ланцюгового процесу перевалочну базу зберігання, а відразу перезавантажувати продукцію з потягу української залізниці на потяг колій європейської залізниці, при цьому значно спростити митне оформлення, огляд, упакування та маркування шляхом запровадження електронних карт про дані вантажу, які діють на території країн ЄС.

Також за результатами дослідження станом на вересень 2022 р. було встановлено, що Україна спроможна забезпечити населення на 2022 та 2023 рр. майже всіма видами сільськогосподарської продукції та продуктами їх переробки. Звісно свої корективи можуть внести подальші дії військової агресії з боку російської федерації.

Також було встановлено, що залишається значна кількість сільськогосподарської продукції, яка потребує реалізації. Ми пропонуємо розробити відповідні державні програми для створення таких переробних підприємств, які переробляти б дану продукцію на готовий продукт, який би був купівельно привабливим та рентабельним для реалізації як всередині України, так і за кордоном.

Інформаційні джерела:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.09.2022).

2. LATIFUNDIST.COM. Головний сайт про агробізнес, 2022. URL: <https://latifundist.com/rating/top-10-krayin-virobnikiv-pshenitsi-v-2021-22-mr> (дата звернення 20.09.2022)

3. Україна збільшила експорт сільськогосподарської продукції на 14 %. Економічна правда. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/20/657297/> (дата звернення 21.09.2022)

4. Україна залишається в п'ятірці найбільших експортерів сільськогосподарської продукції до ЄС. УКРІНФОРМ. Мультимедійна платформа іномовлення України. 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3286008-ukraina-zalisaetsa-v-patirci-najbilsih-eksporteriv-silskogospodarskoi-produkcii-do-es.html> (дата звернення 23.09.2022)

5. Сухий порт. Особливості та організація роботи. АПК-Інформ: №7 (85). 2022. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1521245> (дата звернення 22.10.2022)

С.І. Страпчук, канд. екон. наук, доц. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)
О.П. Миколенко, канд. екон. наук, доц. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)

СТРАТЕГІЇ СТАЛОЇ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток аграрного сектору є однією з найважливіших стратегій економічного зростання для України. Сільське господарство складає 9,3% валового внутрішнього продукту (ВВП) та пропонує працевлаштування майже 20% активного населення, створюючи значний експортний потенціал для АПК і харчової промисловості [1]. Поглиблення інтеграції України у світові економічні процеси вимагає розширення можливостей забезпечення її продовольчої безпеки. Так, за прогнозами, щоб прогодувати світ у 2050 році, виробництво харчових продуктів має збільшитись на 60-110% [2]. При цьому розширення обсягів виробництва відбувається за рахунок екстенсивного використання природних ресурсів, зменшення різноманіття сільського господарства, що супроводжується скороченням можливостей і працевлаштування. Це вимагає застосування стратегій інтенсифікації виробництва сільськогосподарської продукції. Обґрунтування інтенсифікації сформульовано в літературі, як з точки зору збільшення виробництва через вирощування високоврожайних культур, збільшення зрошення, механізації та застосування хімікатів, так і з точки зору збереження мільйонів гектарів лісів та близько 590 мільярдів тонн CO₂, що не вдалося викинути в атмосферу [3]. Все більша кількість досліджень демонструє, що сталі сільськогосподарські практики можуть підвищити продуктивність (урожайність) та відповідати критеріям сталості [4].

Важливість сталого сільського господарства полягає не тільки у забезпеченні екологічного балансу, але й у врахуванні цінностей навколишнього середовища та суспільства [6]. Вченими визначені фактори сталої інтенсифікації сільського господарства в Україні у еколого-економічному, соціально-економічному та екологічному вимірах [5].

В представленому дослідженні було проведено кластеризацію підприємств за факторами сталої інтенсифікації з використанням

методу k-середніх. Зокрема, групування здійснювалось за рівнем різноманіття сільськогосподарських культур, внесення органічних добрив, витрат на оплату праці, застосування мінеральних добрив, амортизації, використання паливних матеріалів на 1 га площі землі [5]. Дані для кластерного аналізу були використані за 2019 та 2020 рр. по 514 та 510 підприємствам відповідно, що займаються сільськогосподарською діяльністю в Харківській області.

Кластерний аналіз дозволив за кожним виміром визначити групи підприємств, які мають значний потенціал до сталої інтенсифікації. Для таких підприємств пропонується застосування різних альтернативних стратегій сталої інтенсифікації виробництва. При аналізі враховано й результати попередніх досліджень, які свідчать, що за умов переходу від звичайних практик господарювання до більш сталих може скорочуватись урожайність [3].

Кластерний аналіз також продемонстрував, що особливого значення набуває впровадження інтегрованого pest-менеджменту (IPM) на підприємствах, які застосовують у значних обсягах мінеральні добрива та пестициди для утримання високого рівня урожайності. Оскільки надмірна залежність від агрохімікатів як єдиної форми захисту рослин не є сталою та ефективною практикою [7]. Pest-менеджмент складається з набору інструментів для прийняття управлінських рішень та заходів, спрямованих на поєднання використання цільових сполук, а також агрономічних та біологічних методів боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур.

Алгоритм вибору альтернативних стратегій сталої інтенсифікації аграрних підприємств дозволив обирати стратегії покращення їх аграрного потенціалу, використовуючи підхід, який, на відміну від інших, базується на порівнянні кластерів підприємств, утворених із застосуванням факторів сталої інтенсифікації – рівня різноманіття сільськогосподарських культур, внесення органічних добрив, витрат на оплату праці, застосування мінеральних добрив, рівня амортизації, використання паливних матеріалів на 1 га площі землі. Використання добрив у порівнянні з рівнем урожайності за кластерами демонструє прямопропорційну залежність у п'яти із шести випадків вимірів за різними напрямками. При надмірному використанні добрив забруднюються ґрунти, виникають повторні спалахи шкідників, що може призвести до економічних втрат в довгостроковому періоді. Тому оволодіння знаннями щодо застосування та впровадження стратегій сталої інтенсифікації, зокрема

таких як управління водою, ґрунтом та поживними речовинами дозволить сільськогосподарським виробникам інвестувати частину грошей, заощаджених від добрив, в інші ресурси, такі як насіння вищої якості та неорганічні добрива.

Інформаційні джерела:

1. Міністерство економіки України: Інфографіка щодо загальних підсумків експорту товарів і послуг України у 2020 році. <http://surl.li/butxs>.

2. Pandey, R.K., Crawford Jr., T.W., & Maranville, J.W. (2002). Agriculture intensification and ecologically sustainable land use in Niger: A case study of evolution of intensive systems with supplementary irrigation. *Journal of Sustainable Agriculture*, 20(3), 33-55.

3. Burney, J.A., Davis, S.J., & Lobell, D.B. (2010). Greenhouse gas mitigation by agricultural intensification. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 107, 12052-12057.

4. Official website of Department of Statistics in Kharkiv region. (n.d.). Retrieved from <http://kh.ukrstat.gov.ua/>.

5. Strapchuk, S.I., & Mykolenko, O.P. (2021). Factors of sustainable intensification in agriculture of Ukraine on the example of enterprises of Kharkiv region. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Economics"*, 9(3), 9-17.

6. Rockström, J., & Sukhdev, P. (2016). How food connects all the SDGs – Stockholm Resilience Centre. Retrieved from <https://www.stockholmresilience.org/research/research-news/2016-06-14-how-foodconnects-all-the-sdgs.html>.

7. Shaner, D.L. (2014). *Herbicide handbook* (10th ed.). Lawrence: WSSA.

Секція 1
СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ,
ІННОВАЦІЙНОСТІ ТА ЗБАЛАНСОВАНOSTI

UDC 330.3

Yu Zhongcheng, (*Henan Institute of Science and Technology, Xinxiang, China*)

Zhang Yang, (*Henan Institute of Science and Technology, Xinxiang, China*)

**CAN WE UNITED CORPORATE SOCIAL
RESPONSIBILITY AND BUSINESS PROCESS? CSV – THE CASE
FOR WIN-WIN CONDITIONS**

The paper aims to explore how Porter and Kramer's concept of Creating Shared Value (CSV) supports companies' business model to transform social problems into business opportunities. Creating Shared Value (CSV) is a sustainable growth opportunity for SMEs that involves the joint achievement of social and business value [6].

Fig. 1. CSV as an umbrella term of concepts that unite social and business values

Currently, there are several practical approaches that confirm the importance of CSV and investigate which variables have a positive impact on SMEs.

Creating shared value (CSV) is currently one of the most relevant and interesting concepts in business management. Porter and Kramer [6]

proposed CSV as a new goal for organizations where cultural transformation plays a key role in achieving it. Creating shared value means, in turn, achieving social and business value. However, we believe that if organizations emphasize social value, this will lead to business value creation. Companies that adopt a CSV strategy will succeed; within a theoretical framework, we explore in detail how shared value offers the greatest opportunity for growth currently open to organizations.

Contributions by Porter and Kramer [6] offer a framework that emphasizes the connections between the company and society. Shared value is defined by operating policies and practices that improve the company's competitiveness and help improve economic and social conditions. Both economic and social progress must focus on value creation. CSV is based on the idea that a company's purpose should be redefined. CSV could be defined as the enrichment of a part of society through specific improvements that are monitored and measured in one or more social dimensions [7].

Conceptually, the paper uses the CSV framework to argue that evaluating business models in different social contexts (geographically, culturally, and economically) can shed more light on a company's societal needs [3; 4].

The results show that CSV outlines a strategy for companies to uniquely integrate social issues into their business models, rather than treating them in isolation. However, the business model results derived from these company-society connections may differ in an emerging market versus a developed market. Regulatory compliance is another factor that determines how well CSV can be applied. Given the conflicting perception of CSV in the corporate governance literature, the study empirically establishes its theoretical value in explaining the actions and success of strategic decisions made by large multinational companies. The interaction between the main attributes of the four CSV strategies, regulatory compliance and business model success is formulated in the form of propositions and an integrated structure of CSV. Given the comparative analysis of the two cases in the article, the generalizability of the identified attributes of the four CSV strategies is limited, and therefore requires future research with larger samples of firms practicing shared value perspectives [1].

Corporate and international business leaders can use the research findings and the proposed framework to understand scenarios beyond business systems and apply CSV as a tool to meet market needs in accordance with environmental and social concerns.

Aren't CSR and CSV the same as doing good by doing good? We

believe that CSR is a distinct – but potentially overlapping – concept with CSV from creating shared value. Corporate social responsibility is widely perceived as a cost center rather than a profit center. In contrast, shared value creation refers to new business opportunities that create new markets, increase profitability, and strengthen competitive positioning. Whereas CSR is a responsibility; CSV is about creating value.

Of course, the phrase "doing good by doing good" coined by Porter and Kramer [5] covers both shared value initiatives like the Chevy Volt, a new product we see as shared value, and more traditional CSR activities like GRI reporting that responsible companies embrace as costs of doing business. But they represent very different strategic and managerial decisions.

Information sources:

1. Nandi, S., Nandi, M. L., & Sindhi, S. (2022). Does the concept of “creating shared value” make sense for multinational firms? *Society and Business Review*, 17(4), 664–690. <https://doi.org/10.1108/SBR-02-2022-0049>.

2. Pasko O. (2022). Social, environmental accounting and sustainability reporting [Electronic resource]: Lecture notes for Master and PhD students of the Faculty of Economics and Management, special. 071 Accounting and taxation and 073 – Management / Oleh Pasko; Sumy National Agrarian University. – Electronic text data. – Sumy: SNAU, 2022. – 167 p. – Access mode: <https://zenodo.org/record/7262949#.Y1zqHnZByUk> free (access date: 30.10.2022). – Title from the screen. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7262949>.

3. Pasko, O., Chen, F., Proskurina, N., Mao, R., Gryn, V., & Pushkar, I. (2021). Are corporate social responsibility active firms less involved in earnings management? Empirical evidence from China. *Business: Theory and Practice*, 22(2), 504–516. <https://doi.org/10.3846/btp.2021.14940>.

4. Pasko, O., Marenych, T., Diachenko, O., Levytska, I., & Balla, I. (2021). Stakeholder engagement in sustainability reporting: the case study of Ukrainian public agricultural companies. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 58–80. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.04>.

5. Porter, M.E., Kramer, M.R. (2006). Strategy & society: The link between competitive advantage and corporate social responsibility, *Harvard Business Review*, 84 (12), pp. 78-92.

6. Porter, M.E., Kramer, M.R. (2011). Creating shared value, *Harvard Business Review*, pp. 62–77.

7. Rubio-Andrés, M., del Mar Ramos-González, M., & Sastre-Castillo, M.Á. (2022). Driving innovation management to create shared value and sustainable growth. *Review of Managerial Science*, 16(7), 2181–2211. <https://doi.org/10.1007/s11846-022-00520-0>.

T. Fesenko, Doctor of Engineering Sciences (DSc), Professor (*KNURE, Kharkiv*)

STAKEHOLDER MANAGEMENT IN SUSTAINABILITY CONSTRUCTION PROJECTS: A PRELIMINARY LITERATURE REVIEW

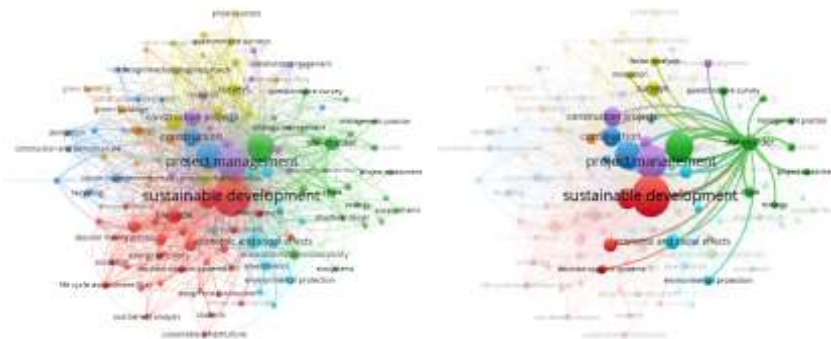
The practice of sustainable construction involves taking into account environmental, social and economic factors that affect stakeholders and the building space. In order to ensure compliance of the construction object with the Sustainable Development Goals (SDGs), standards of sustainability of buildings and structures (ISO 21929-1, ISO 15392, ISO/TR 21932) and evaluation of their environmental performance (BREEAM, LEED, LBC) have been introduced. Research on sustainability-oriented construction project management is based on international knowledge systems, such as: PMBOK Construction, P2M, PRINCE2, GPM P5, PRiSM etc. In the study [1] a comprehensive matrix of the integration of SDGs into ISO standards for sustainability in building construction, which allows identifying gaps and points in the development of sustainable-oriented construction project management methodology, is presented. In articles [2; 3] proposed solutions for the sustainable management of construction projects through the prism of gender logic systems. In articles [4; 5] the results of experimental studies are presented, where contractors/developers demonstrate a customer-oriented approach to management. Models of integration of stakeholder requirements into architectural and technical solutions of construction objects are proposed. At the same time, the issue of stakeholder management requires the development of new and improvement of existing tools for sustainability construction projects.

This study aims to conduct a high-level analysis of publications on the topic of “stakeholder management in sustainability construction projects”. This will make it possible, firstly, to identify existing research emphases in Poland and Ukraine. Secondly, it will allow outlining directions for further scientific and practical investigations.

The Scopus scientific-metric database was selected for searching publications. The search query included the following terms: “project management”, “construction project”, “sustainability”, “sustainable development” and “stakeholder”. In addition, the search query was limited to areas of knowledge: Engineering; Environmental Science; Business,

Management and Accounting; Energy; Social Sciences; Earth and Planetary Sciences; Computer Science; Decision Sciences; Materials Science; Mathematics; Economics, Econometrics and Finance; Multidisciplinary. As a result, 251 documents published for the period 2002-2022 were found. Further processing of bibliographic data was carried out using the VOSviewer program. A scientometric map was created based on the keywords of the selected 251 publications (Figure 1, a). The VOSviewer program selected 115 terms and grouped them into seven clusters. Each cluster is marked with a different color. It was found that in the titles of publications, their abstracts and keywords, the terms of the first (red) cluster are most often found – “sustainable development”, “architectural design”, “building information model” etc. Also, the VOSviewer program for each term established relationships with the terms in the middle of the cluster and with the terms of other clusters. For example, 70 relationships with 33 terms are defined for the term “stakeholder”. (Figure 1, b). In general, the map (Figure 1, a) shows 2307 links and 6277 total link strength.

Sometimes the “Affiliation” and “Country/Territory” of the authors of the documents may have an important component of the analysis of bibliometric data.

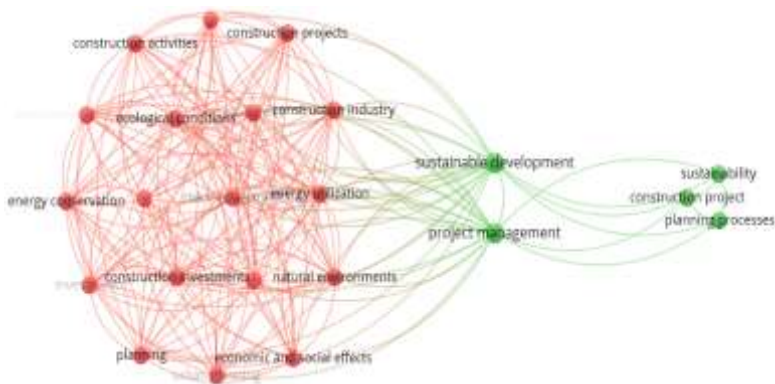
a – Scientometric map by 115 terms from 251 selected publications

b – Map of relationships for the term “stakeholder”

Fig. 1. Infographic of bibliometric data of a preliminary literature review of stakeholder management in sustainability construction projects

The leaders in terms of the number of publications on the subject of “stakeholder management in sustainability construction projects” are authors from the United Kingdom – 52 documents (21 %); Australia – 36 documents (14 %); United States – 32 documents (13 %); China –

30 documents (12 %); Hong Kong – 21 documents (8 %). It should be noted that the authors of the same publication can be researchers from different countries. The authors from Poland [6] and Ukraine [7] each have one document. A scientometric map containing 23 terms was built for these publications (Figure 2).

Fig. 2. Scientometric map by 23 terms from Poland [6] and Ukraine [7] publications

As a result of terminological mapping (Figure 2) it was found that the authors [6; 7] cover various aspects. The study [6] the results of the survey carried out among construction entrepreneurs at the turn of 2015–2016 about the fuel and energy consumption in the logistics processes of construction projects are presented. The terms of this research (“energy conservation”, “construction investments”, “economic and social effects” etc.) form the first (red) cluster. In the study [7] a comprehensive methodology for quantitative assessment of sustainable construction project management in the initiation and planning processes under conditions of uncertainty is proposed using PMBOK Construction and GPM P5. The keyword of this document are marked in green on the map (Figure 2). At the same time, the “points of intersection” of these two studies [6; 7] are “sustainable development” and “project management”.

In conclusion, the use of the VOSviewer program for the analysis of bibliographic research data allows you to visualize the system of key terms for the selected topic. The program groups all terms into clusters. It also determines the significance of each term, the structure of links between clusters. The results of such an analysis can be an “entry point” for the development of a research plan. In addition, the results of the analysis of

bibliometric data can help in the search for foreign researchers for the implementation of joint international scientific projects, in particular between Poland and Ukraine. The conduct of a bibliographic analysis of documents based on a similar search query in the Web of Science scientific-metric database, can serve as a promising direction for relevant scientific research.

Acknowledgments. This work was supported by Jagiellonian University, as part of a scholarship from the Queen Jadwiga Scholarship Fund.

Information sources:

1. Fesenko T. Conceptualizing of sustainable-oriented construction project management methodology. Dortmund International Research Conference «EURO PIM 2022» (1-2 July 2022). 2022. P. 75–80.

2. Fesenko T., Shahov A., Fesenko G., Bibik N., Tupchenko V. Modeling of customer-oriented construction project management using the gender logic systems. *Eastern-European Journal of Interiorise Technologies*. 2018. № 1/3(91). P. 50–59. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2018.123124>.

3. Fesenko T., Fesenko G., Bibik N. The safe city: developing of GIS tools for gender-oriented monitoring (on the example Kharkiv city, Ukraine). *Eastern-European Journal of Interiorise Technologies*. 2017. № 3/2(87). P. 25–33. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2017.103054>.

4. Фесенко Т. Г., Мінаєв Д. М. Клієнтоцентризм в управлінні комунікаціями проєктів (на прикладі житлового будівництва). *Восточно-европейский журнал передовых технологий*. 2014. № 5/3(71). С. 4–10. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2014.28032>.

5. Фесенко Т. Г., Мінаєв Д. М. Интеграция интересов бенефициаров жилищного строительства в систему ценностей проекта. *Управління розвитком складних систем*. 2015. № 21. С. 81–86. <http://urss.knuba.edu.ua/files/zbirnyk-21/16.pdf>.

6. Bizon-Gorecka J., Gorecki J. Risk Management in Construction Project: Taking Sustainability into Account. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. 2019. 471(11). 112069. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/471/11/112069>.

7. Fesenko T. Improving models for sustainability evaluation of construction projects in the initiation and planning processes. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2022. № 4(3(118)), P. 51–66. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2022.263668>.

Zhang Li, Ph.D. Student (*Department of Accounting and Taxation, Xinxiang Vocational and Technical College, Xinxiang, China*)

CAN CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AND INTERNAL CONTROL ENHANCE CORPORATE FINANCIAL PERFORMANCE? EVIDENCE FROM CHINESE-LISTED COMPANIES

Corporate financial performance (CFP) shows the operating results achieved by a company in its past business activities and is also an important assessment of whether the company's strategic objectives and business decisions have contributed to the economic benefits of the company, which can determine the survival and success of the company. What is the relationship between CSR and CFP? This question has been extensively elaborated on and discussed by scholars for nearly three decades, but no consensus has been reached. Unfortunately, there is very little empirical literature on the relationship between CSR and CFP of Chinese companies. In recent years, a number of large enterprises at home and abroad have broken faith and collapsed due to a lack of social responsibility, while the lessons of internal control (IC) loopholes causing huge losses and even bankruptcy have been striking. Therefore, it is of great practical significance to explore the interaction mechanism between CSR, IC, and CFP, and to explore in depth the interactive impact of the interaction between CSR and IC on CFP.

It has been argued that the relationship between CSR and CFP may be U-shaped rather than linear [1]. Faisal et al (2020) find that competitive advantage significantly moderates the indirect effect of CSR disclosure on CFP from a theoretical perspective of resources [2]. CSR is also a form of enlightened self-interest. This is because it not only enhances the company's brand image, builds good relations with the community and government, and attracts more talent, but also opens up some lucrative markets [3], which will bring long-term profits to the company. Based on the literature review, the following hypothesis is proposed:

Hypothesis 1 (H1). CSR disclosure is positively related to CFP.

By fulfilling their social responsibility, enterprises can also establish long-term cooperative relationships with stakeholders, thus forming a long-term mechanism for stakeholder participation in IC governance. On the other hand, IC can not only promote CSR compliance by controlling CSR risks but also enhance the sustainability of CSR compliance by controlling

the process of integrating CSR into strategic management. CSR and IC play crucial roles in the process of achieving sustainable development [4]. By fulfilling social responsibility, enterprises can create a good internal and external environment for IC, while monitoring and controlling the reasonable fulfillment of social responsibility and maintaining and balancing the legitimate rights and interests of various stakeholders of the enterprise are important functions of IC. Accordingly, we make the following hypothesis:

Hypothesis 2 (H2). CSR disclosure is positively related to IC.

CSR is an important element of IC. The biggest risk faced by IC is the risk of CSR from stakeholders, and uncontrolled social responsibility risk will seriously weaken the ability of enterprises to create economic benefits. When IC focuses on social responsibility and stakeholders' rights and interests, effective social responsibility risk management can be carried out, CSR risks can be reduced and the achievement of corporate strategic objectives can be promoted. Thus, while CSR and IC can contribute to the improvement of CFP, they can also contribute to each other's role in driving CFP through the positive interaction between them, bringing into play their synergistic effects on CFP. In summary, the following hypothesis is proposed in this paper.

Hypothesis 3 (H3). CSR and current IC moderate each other and thus have a synergistic effect on CFP.

Data and research design 1. Sample selection and data sources

The paper selects A-share listed companies in Shanghai and Shenzhen stock exchanges from 2010 to 2018 as the research samples. In order to ensure the validity of the sample data, (1) financial listed companies are removed, (2) ST and *ST listed companies are removed, and (3) missing data are removed. Finally, 17,294 observation data were obtained. CSR information disclosure data comes from HEXUN.net; internal control data comes from DIB Database; other company characteristics come from China Stock Market & Accounting Research (CSMAR) Database. In order to avoid the influence of extreme values, this paper performs 1% winsorize on all continuous variables. We use Stata17.0 as our data processing and statistics software.

Data and research design 2. Model and variables

To test H1-H3, we control for other determinants of the IC to parse out potential confounding effects. We use regression analysis to test the relationship between the quality of CSR disclosure, IC, and CFP. The main regression model is specified as follows.

$$ROA = \alpha_0 + \alpha_1 CSR + \sum control + \varepsilon_1 \quad (1)$$

$$IC = \beta_0 + \beta_1 CSR + \sum control + \varepsilon_2 \quad (2)$$

$$ROA = \gamma_0 + \gamma_1 CSR + \gamma_2 IC + \sum control + \varepsilon_3 \quad (3)$$

where ROA is the dependent variable and serves as our proxy for CFP, which is measured by the ratio of earnings before extraordinary items to the book value of total assets. The independent variable CSR which we use to proxy for the quality of CSR disclosure. IC is another independent variable, which we use to proxy for the Internal control. $\sum control$ index control variables. ε_i is the firm-year-specific error term.

Data analysis shows that there is a significant positive relationship between CSR and CFP, a significant positive relationship between CSR and IC, and a significant positive relationship between IC and CFP for Chinese companies. In addition, the mediating effect of CSR on the relationship between IC and CFP is also significant. Hypotheses H1-H3 are tested.

Many Chinese companies are hesitant and worried about taking up social responsibility, always fearing that actively fulfilling social responsibility will not lead to good results. However, our study shows that by taking on social responsibility, companies can not only improve their financial performance in one period but also in the next period by acting more positively in CSR.

Since IC has a positive moderating effect on the quality of CSR disclosure, an attempt can be made to construct a basic code for CSR disclosure in China from the perspective of IC in the absence of a basic code for CSR disclosure. In addition, it is also possible to continuously improve the regulation of CSR performance from the perspective of IC to improve the relationship between enterprises and stakeholders, thereby producing better financial performance.

Information sources:

1. Barnett, M.L. and Salomon, R.M. Unpacking Social Responsibility: The Curvilinear Relationship between Social and Financial Performance. *Academy of Management Proceedings*, 2002. 2002(1): p. B1-B6.
2. Mahmood, F., et al. Corporate Social Responsibility and Firms' Financial Performance: A New Insight. *Sustainability*, 2020. 12, DOI: 10.3390/su12104211.
3. Gelb, D.S. and Strawser, J.A. Corporate Social Responsibility and Financial Disclosures: An Alternative Explanation for Increased Disclosure. *Journal of Business Ethics*, 2001. 33(1): p. 1-13.
4. Pasko, O., et al., Can CSR engagement and strong internal control enhance sustainable corporate growth? Evidence from Chinese listed companies. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*. 2021. 15(3): p. 497-521. <http://jespk.net/paper.php?paperid=4438>

M.A. Mashchenko Dr. Sc. (econ.), professor (*Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv*)

DEVELOPMENT OF THE PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP MECHANISM AS A NECESSARY CONDITION FOR ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Ukraine has no decisive intentions in developing comprehensive and holistic conceptions of the state apparatus in the new economic conditions. This is evident in the evasion of responsibility for certain decisions taken by the legislative and executive authorities. It is worth taking into account the use of the public-private partnership mechanism which should be aimed at ensuring the possibility of implementing socially significant projects in the shortest possible time, unattractive for traditional forms of private funding. In addition, the mechanism of partnership between government and business should increase the efficiency of projects through the participation of private businesses, which is usually more effective in the market than government institutions; to ensure the reduction in the budget burden attracting private funds and transferring the part of the cost to users (commercialization of the services provision):

- to provide the opportunity to attract the best management personnel, technology and technology;
- to improve the quality of service for end users.

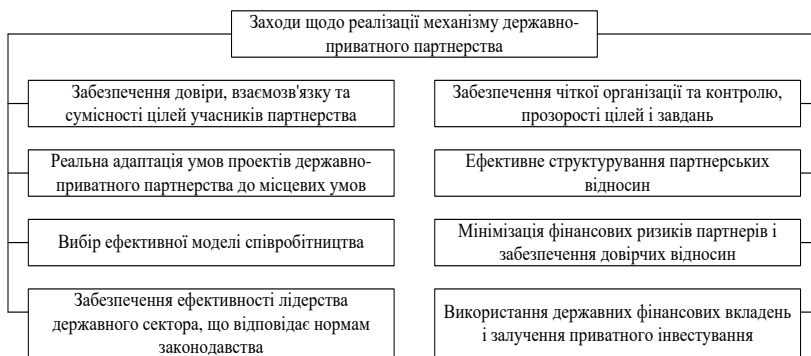
Finally, such a mechanism should provide an opportunity to focus state bodies on the most important administrative functions and reduce public risks by dividing them between the private partner and the authorities.

As for its implementation, the main difficulty is to ensure the use of an integrated combination of resource potential of entrepreneurship and its state support, stimulating the transition to operational technology competitiveness, which is associated with searching and seizing new technological niches (segments, innovations) where Ukraine can become a production and technological leader. It is necessary to build national competitive strategy that covers a wide range of social, financial and political problems, orientating to improve the state of the economy and strengthen its position in the world [1].

The development and implementation of public-private partnership in the field of providing enterprises' environmental security depends on implementing a set of strategic and tactical measures that can create the

necessary conditions to enhance the partnership's potential that would be aimed at ensuring the country's economic security and its competitiveness in the global market. The main ones include the following (Fig. 1).

The research of principles, methods and directions of public-private partnership mechanisms implementation allowed constructing organizational and economic model of its functioning in order to increase the level of environmental security of the enterprise (Fig. 2).

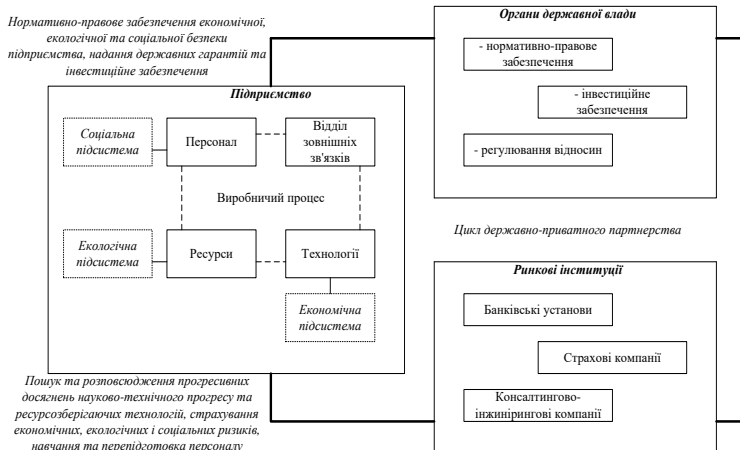
Fig. 1. Measures to ensure the functioning of the mechanism of the public-private partnership in providing environmental security (author's development)

The mechanism of public-private partnership in the field of providing enterprises' environmental security of the railway transport is useful to implement at three levels of interaction:

- the first level - enterprises. At this level the interaction between individual enterprises is ensured to implement environmental measures and advanced technologies;

- the second level - interaction with market institutions. At the second level, cooperation with financial and credit institutions is implemented to provide financial resources, consulting and engineering companies on selecting and advanced personnel training, conducting market research of the resource saving technologies markets and updating production funds, searching strategic partners, etc.;

- the third level - interaction with the state. At this level, interaction with state institutions is ensured, including local and central authorities, implementing financing mechanisms for enterprises' environmental and resource-saving activities, implementing social projects, etc.

Fig. 2. Organizational-economic model of public-private partnership in providing in providing environmental security (author's development)

The state level of SPP partner relations reflects its long-term mutually beneficial relations with subjects of interaction: enterprises and market institutions.

The process of ensuring the environmental security of railway transport enterprises is systemic. It is determined that the system of control of environmental security, which is a set of interacting processes based on scientific principles of the process approach and takes into account the constant effective interaction of enterprises, local communities, municipal and state bodies in the framework of the concept of sustainable state development. They occur in the internal enterprise environment and provide implementation of established social and environmental-economic goals taking into account factors of the external environment. This allows identifying the methodological bases and develops priority approaches to provide employees with effective means of supporting environmental security as well as promoting timely development and implementation of corrective tools and methods to prevent the negative consequences of sustainable development of state and enterprise.

Information sources:

1. Mashenko M. A. Public-private partnership as a mechanism of ensuring the environmental security of socio-economic systems // Problems of adaptation of socio-economic systems to exogenous changes: monograph / General edition by Dr. Sc., prof. L. L. Kalinichenko. Kh. : SP Panov A. M, 2019. Pp. 560-571.

R. Ostapenko, Candidate of Economic Sciences (Ph. D.), (*State Biotechnological University, Kharkov*)

V. Lozinskaya, Leading Economist (*JSC «AutoEnterprise», Kharkov*)

PRODUCTION AND SALES OF ORGANIC PRODUCTS IN UKRAINIAN

As organic farming gains more popularity across the world, it is important to discuss the underlying trends of its development in Ukraine, who is an important agricultural producer. Organic farming may have lower environmental pressures—therefore, we seek to identify the major trends in the production and sales of the organic agricultural products in Ukraine. In this study, data on the production structure, costs, and selling prices from Ukrainian enterprises are analyzed. Conventional and organic enterprises are contrasted in order to identify the possibilities for the development of organic agriculture in Ukraine.

In 2007, at the initiative of public organizations of the organic movement, with the support of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine, the certification body, Organic Standard, was established to deal with the review and issuance of licenses to enterprises and farmers who want to produce and sell organic products [1]. This certification body is recognized in the European Union (EU) and Switzerland [2].

Ukrainian organic agricultural area, producers, and sales volume and value constitute a small percentage of Ukraine's total agricultural production, as well as European and global organic agriculture (Table 1). Ukrainian organic agricultural exports include corn, wheat, barley, sunflower, soybeans, spelt, apples/juice, peas, millet, and rapeseed. Top importing countries are The Netherlands, Germany and United Kingdom.

The growth in organic production in Ukraine is one of the highest in the world: The growth rate exceeds the European one by 5.5 times and the global one—by 4.9 times [36]. About 90% of the organic products produced in Ukraine are exported. The most popular organic products exported from Ukraine include corn, wheat, barley, sunflower, soybeans, spelt, apples (juice), peas, millet and rapeseed.

The low penetration of the organic products in the Ukrainian market can be illustrated by a comparison to a developed economy—the United States (US). In Ukraine, the domestic retail sales of organic products total €29 million, which corresponds to €1 per inhabitant. As for the US, the domestic market is €40 billion—corresponding to per capita consumption of €122.

Table 1 – The profitability of organic agricultural enterprises in Ukraine, 2017

Cost per Hectare	Revenue per ha	Profit per Hectare	Profit of Crop Farming per 1 Hectare	Cost Profitability (%)	Cost Profitability of Crop Farming (%)	Agricultural Land Area (ha)	Number of Employees per 1 ha
<176.0	247.6	89.2	93.7	43.5	59.4	2027.9	2.1
176.1–282.0	489.4	228.2	211.3	61.8	128.1	2029.7	2.7
282.1–387.0	525.9	159.0	153.3	38.8	53.8	3206.1	2.6
387.1–598.0	862.1	327.1	308.6	70.2	71.6	3894.1	3.2
>598.1	1270.7	290.7	308.2	40.0	32.2	1823.5	3.9
Average	658.5	218.8	213.3	52.0	57.6	2550.4	2.8

Thus, the Ukrainian organic products market comprises 0.072% of that of the US, and the rate of consumption per capita is 0.82% of that in the US. Cernansky argues that the US, as one of the global leaders in the production of corn, imports substantial quantities of organic corn for the needs of the feed industry and for the production of organic livestock products [3].

The Ukrainian enterprises are engaged in production and supply of different types of organic products. We use the data on the certificates issued by Organic Standard in order to quantify the different activities undertaken by Ukrainian enterprises. The highest number of certificates were issued for organic crop producers (mostly cereal growing). Beekeeping is the second most frequent type of certified production type, with five times fewer certificates issued if compared to crop farming (Figure 1). The least popular farming type is aquaculture. As regards the components of the supply chain, the foreign trade operations appear as the most important activity after production in terms of the number of certificates issued. Retail trade of the organic products was certified for 69 enterprises in Ukraine.

As it was mentioned above, Ukraine’s organic agricultural production is mainly oriented towards foreign markets. The EU is a market with favorable geographical location and developed logistics network. Therefore, it has become the most attractive market for export of Ukraine’s organic producers. In Ukraine, 489 organic producers have implemented standards equivalent to European Commission Regulations No 834/07 and 889/08.

Among the exported products, most of the total sales came from cereals (maize, wheat, barley, millet) and industrial crops (sunflower, soybean, and rapeseed). Table A1 presents detailed data on the export structure. The shares of crops in the national export structure fluctuate from 0.02% for sunflower to 5.5%

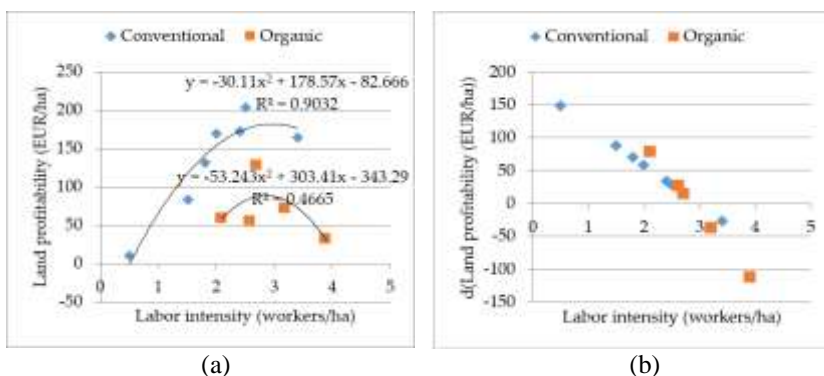

for millet. These values are rather low and should increase in case a successful policy for promotion of organic farming is implemented [4].

The organic enterprises show higher levels of revenue per 1 ha of agricultural land (658.5 €/ha against 519.6 €/ha in conventional enterprises). The same applies to the profits: Organic enterprises show the average value of 218.8 €/ha, whereas 148.9 €/ha is observed for conventional enterprises. The profit per hectare fluctuates with the cost level. Again, the influence of the labor intensity is evident.

Note: Profit of Crop Farming refers to the results of the crop farming excluding livestock farming. Cost Profitability = Profit per 1 hectare/Cost per 1 hectare 100%. Source: Calculated by the authors using the State Statistical Reporting of Ukrainian Enterprises.

In the case of Ukraine, we can note the declining returns to labor if comparing different groups of conventional and organic farms once the most optimal scale size is exceeded (Figure 1a).

Fig. 1. Labor—profit relationship in Ukrainian agricultural enterprises, 2017. (a) Levels; (b) marginal responsiveness (change in land profitability due to change in labor intensity)

The results suggest that the economies of scale exist in the production of both organic and conventional products. Indeed, the largest farms (in terms of the labor force) show decreasing returns to scale. Nevertheless, another observation is that organic farms operate at an inferior technology compared to conventional farms, in the sense that the same amount of labor can produce a lower profit, in general. A deeper analysis of data in Table 1 suggests that there are two options for organic farms in terms of the optimal scale size as the declining profit per hectare is observed for medium- and high-intensity organic farms. Furthermore,

organic farms are more labor-intensive than conventional farms, which further reduces the profitability.

The organic products market in Ukraine has been growing rapidly. There is a significant discrepancy between conventional and organic enterprises from the viewpoint of the size of the sown area, the level of economic efficiency and the intensity of production. Further development of the organic products market is highly dependent on growth in the income of the domestic population and state support for producers.

The low difference in prices for conventional and organic products (e.g., milk) indicates the absence of developed markets for organic production in Ukraine. In order to further develop organic farming specialized in production of the aforementioned products, the support schemes are required. In particular, the direct sales promotion may help to supply the organic production to the domestic markets, whereas large scales measures are needed to support exports of the organic products.

Information sources:

1. Wikipedia. Organic Farming. Available online: https://en.wikipedia.org/wiki/Organic_farming (accessed on 18 December 2019).

2. Organic Standard—More than 10 Years of Leadership and Reliability. Available online: <https://organicstandard.ua/en> (accessed on 16 December 2019).

3. AgroPortal. Organic Ukraine in Infographic. 13 March 2019. Available online: <https://agroportal.ua/en/publishing/infografika/organicheskaya-ukraina-v-infografike/> (accessed on 29 October 2019).

4. Cernansky, R. We don't Have Enough Organic Farms. Why Not? Available online: <https://www.nationalgeographic.com/environment/future-of-food/organic-farming-crops-consumers/> (accessed on 2 February 2020).

UDK 005.336.3: 339.137.22

V. Vovk, dr, adiunkt (Stanisław Staszic State University of Applied Sciences in Piła, Poland)

DIGITALIZATION AS A MEANS OF STRENGTHENING THE COMPETITIVENESS OF MEDICAL INSTITUTIONS

From the perspective of the way services are provided, it is commonly assumed that the health care market is heterogeneous. In this market, health services are offered by both public and private institutions [1]. However, even with this supply, the cost of the health care market is constantly increasing, due to either a lack of funding for public institutions or high prices charged by private providers. The ever-increasing cost of the health care market will

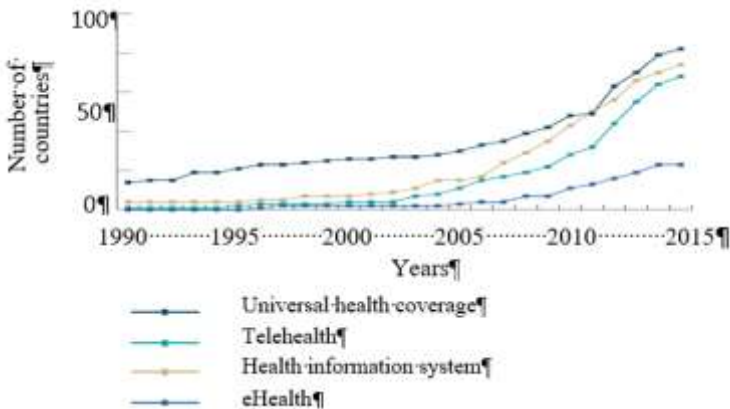
undoubtedly determine increasing competition and, at the same time, improving the quality of health care services.

The market for health services is particularly demanding, as it provides specific services that represent a set of specific benefits to the patient (client). In addition, these benefits are highly variable, as not every illness can be fully cured due to the nature of the illness and the way the patient lives, and consequently the degree of satisfaction with the health service will be very subjective [4].

Therapeutic activities consist of providing health services aimed at maintaining, preserving, restoring or improving health, as well as other medical activities resulting from the treatment process. In addition, it may concern health promotion or educational and research tasks that would require the introduction of new medical technologies and treatments.

As a result, medical organisations wishing to strengthen their competitiveness will increasingly seek to use modern medical equipment, attract highly qualified medical personnel, and develop international cooperation, which will improve the quality of treatment, prevention and research activities [7].

The development of medicine on a global level means that the activities of health care providers continue to evolve. New types of services are emerging, such as *eHealth* (the use of information and communication technologies to varying degrees to support health care activities) and *mHealth* (monitoring the patient's health status, controlling doses and timing of individual pharmaceuticals using mobile devices and smart electronics, wearable gadgets) [6].

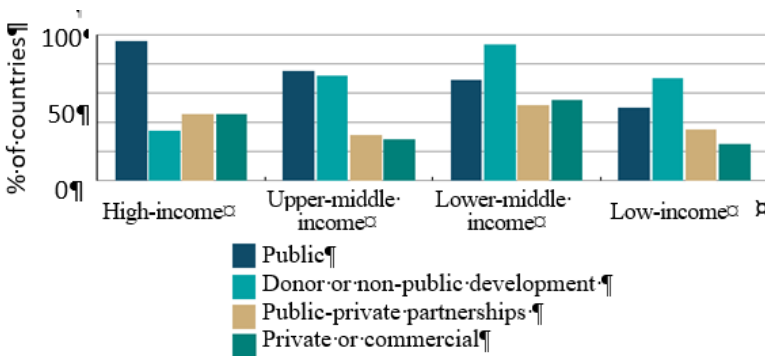
Fig. 1. The growth rate of global health policy

Source: Global diffusion of eHealth: Making universal health coverage achievable, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/252529> [3]

A study commissioned by the Polish Ministry of Digitalization shows that 84% of those surveyed regularly use the Internet in their daily lives, of which 86% use mobile Internet and 61% connect to the Internet via a smartphone. Interestingly, 89% of those surveyed said that the Internet makes life easier and 83% said they need to use it more in healthcare and administration [2].

The World Health Organization believes that all the conditions are in place. Figure 1 shows that the number of countries that are actively using eHealth opportunities is increasing rapidly each year. Active support is also provided through funding sources, which can come in any combination. Figure 2 provides an analysis of funding sources for eHealth programmes by income group.

Moreover, given the fact that a large number of people (patients, doctors, manufacturers and distributors of medicines, technology, devices and medical supplies) are interested in eHealth, information and communication technologies and professional crowdsourcing platforms can also contribute to the development of this sector [5].

Fig. 2. Investment in eHealth

Source: Global diffusion of eHealth: Making universal health coverage achievable, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/252529>

Thus, in order to strengthen the competitiveness of the health sector, cooperation between health care institutions and entrepreneurs should be intensified. This will create favourable conditions for new investments and create new initiatives for the development of eHealth. Supporting and promoting cooperation between the scientific and business communities, developing medicine, including innovative therapeutic methods, introducing new technologies with a special focus on artificial intelligence, and shaping and promoting healthy attitudes will enable the provision of health care services at a higher level.

Information sources:

1. Кляпків, Ю. М., Вовк, В. М. Якість медичних послуг: економічна сутність та інтерпретація. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування, 2021, № 1 (93), С.74-84.
2. E-Polacy. Co robimy w internecie? URL: <https://www.gov.pl> (accessed: 1.11.2022).
3. Global diffusion of eHealth: Making universal health coverage achievable. Report of the third global survey on eHealth // Global Observatory for eHealth URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/252529> (accessed: 1.11.2022).
4. Klapkiv, Y., Vovk, V., Klapkiv, L. Comparative Analysis of the Health Care Institutions' Competitiveness Level. Montenegrin Journal of Economics. 2020, nr 16(3), pp. 69-82.
5. Palmen L., Baron M., Przewodnik dla animatorów inicjatyw klastrowych w Polsce, PARP, Warszawa 2011.
6. Vovk, V., Kister, A. Benefits of the on-line healthcare services. In E3S Web of Conferences. 2021, Vol. 307, EDP Sciences.
7. Yermoshenko, A. M., Trynchuk, V. V. Approaches to evaluating the quality of voluntary medical insurance services in Ukraine. Актуальні проблеми економіки. 2016, nr 9, pp. 285-293.

УДК: 657.631.8

Н.С. Акімова, канд. екон. наук, проф. (*ДБТУ, Харків*)

Л.М. Янчева, канд. екон. наук, проф. (*ДБТУ, Харків*)

ІНТЕГРОВАНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ІННОВАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Дослідження сутнісних характеристик інноваційної діяльності дозволяє виявити її специфіку, зумовлену такою особливістю її результатів, як невизначеність. «Економічна» невизначеність виникає у момент ухвалення рішення про використання наукового знання у виробничій чи іншій діяльності організації, саме у цей момент організація починає витрачати свої ресурси, тобто нести втрати. Це призводить до неможливості точної оцінки економічного ефекту від наукового досягнення.

Перші кроки з подолання «економічної» невизначеності робляться на стадії прикладних досліджень, але основна робота у цьому напрямі відбувається на стадії економічного освоєння.

У сучасних умовах ринкової економіки за жорсткої конкуренції, коли основним джерелом відшкодування витрат на інновації є собівартість нової чи вдосконаленої продукції, з'являється гостра

потреба у подоланні економічної невизначеності ще на початку промислового освоєння продукції з метою максимізації прибутку чи мінімізації збитків залежно від результату інноваційної діяльності.

Це вимагає розробки нових або вдосконалення існуючих методів та систем планування, обліку, аналізу та контролю у системі управління інноваційною діяльністю.

Рис. 1. Інтегрована модель управлінського обліку інноваційних витрат

Стратегічний характер інноваційної діяльності визначає використання інструментів (елементів) стратегічного управлінського обліку, стратегічного планування, стратегічного аналізу та стратегічного контролю. До таких відносяться відомі у світі концепції "target costing", "life cycle costing", "kaizen costing", "activity based costing" та ін, а також методи цільового обліку витрат. Однак це не виключає можливість застосування інструментів оперативного управління в процесі здійснення інноваційної діяльності.

У системі управління витратами на інноваційну діяльність, на наш погляд, найбільш дієвим механізмом буде використання інтегрованої моделі управлінського обліку інноваційних витрат на основі ідей та окремих елементів даних концепцій, що представлена на рис.1. Концепція «life cycle costing» (в пер. – облік витрат за стадіям життєвого циклу) полягає в тому, що весь світ і окремі його системи проходять у своєму розвитку різні стадії від зародження до смерті або перевтілення, але вже в новій якості. У другій половині XX століття ця концепція активна увійшла й до економічної науки.

Виникнення концепції життєвого циклу продукту пов'язане з ім'ям Теодора Леввіта та його статтею, опублікованою в 1965 році в журналі Harvard Business Review під назвою «Exploit the Product Life Cycle». Суть даної концепції у тому, що кожен впроваджений у певний момент на ринку новий виріб проходить певний життєвий цикл, протягом якого спостерігається зміна співвідношення між обсягом його продажів і величиною прибутку. Спроба використання концепції життєвого циклу продукту як інструмент управлінського обліку породила нову концепцію обліку витрат на стадіях життєвого циклу продукту («product LCC»). Основна ідея концепції управлінського обліку витрат за стадіями життєвого циклу продукту полягає в тому, що калькулювання собівартості продукту здійснюється шляхом включення всіх пов'язаних з ним протягом усього життя витрат, починаючи з моменту перших досліджень і закінчуючи виведенням продукту з ринку.

Інакше кажучи, з окремим продуктом повинні співвідноситися як витрати виробничого етапу життєвого циклу продукту, так і передвиробничі і післявиробничі витрати, пов'язані з цим продуктом.

Таким чином, можливість обліку інноваційних витрат, виділення їх як окремих об'єктів виникає тільки в рамках даної концепції, тоді як традиційні системи обліку не дають можливість пов'язувати ці витрати з конкретними продуктами, а необгрунтовано трактують їх як накладні витрати. Саме це спричинило те, що в основі запропонованої моделі управління інноваційними витратами лежить

концепція управлінського обліку витрат за стадіями життєвого циклу продукту (LCC).

На рис. видно, що інноваційна діяльність організації, пов'язана з випуском нової продукції, охоплює тією чи іншою мірою всі цикли життя продукту. Можна сміливо стверджувати, що витрати передвиробничого циклу повністю є інноваційними та розподіляються між такими етапами інноваційної діяльності, як виникнення ідеї, маркетингові дослідження та НДДКР. Представлена модель управлінського обліку інноваційних витрат на основі інтеграції сучасних концепцій та методів) управлінського обліку витрат дозволяє оптимізувати величину прямих та непрямих інноваційних витрат на всіх етапах інноваційної діяльності.

УДК 339.138

Н.М. Бабко, канд. екон. наук, доц. *(ДБТУ, Харків)*

EVENT МАРКЕТИНГ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНИХ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Event маркетинг, або маркетинг подій, як самостійний вид маркетингу, сформувався біля 30 років тому. Його почали застосовувати у 90-х роках ХХ століття такі відомі міжнародні компанії, як Coca-Cola, Nike, McDonald's та ін.

Маркетинг подій допомагає просуванню товарів і послуг компанії за допомогою їх асоціювання з певною подією. Це систематична організація маркетингових заходів по презентації бренду за допомогою емоційного впливу на цільову аудиторію.

Маркетингова подія – це захід, що проводиться компанією для залучення уваги до себе і своєї продукції. Наприклад, розпродажі, виставки, конкурси. Маркетинг окремої події полягає у тому, що кошти інвестуються з метою забезпечення відвідування даної події якомога більшою кількістю людей.

Івент-акції відносяться до системи інтегрованих комунікацій та орієнтовані на нішеві сегменти споживачів. Вони призначені тільки для певної області або певної групи людей і допомагають просувати бренди на ринок за допомогою емоційного залучення і співучасті.

Сьогодні в Україні успішно використовуються наступні види маркетингу подій: trade events (саміти, конференції, зльоти, семінари, презентації, прийоми та ін.) та special events (рекламні тури, фестивалі,

концерти та інші розважальні події). В івент-заходах беруть участь спонсори, які здійснюють матеріальну підтримку заходів [1; 2].

В останній час надзвичайно популярними в маркетингу подій стали імерсивні технології, які спрямовані на створення ефекту присутності, занурення в організований процес. У їх процесі відбувається залучення учасників події до співучасті, тим самим ідеї бренду стають для учасників емоційно ближчими.

Стратегії маркетингу подій залишають тривале, орієнтоване на бренд враження, задоволення, привертаючи увагу групи людей, які збираються разом на певному заході. При успішному проведенні, маркетинг подій здатний передати кожному учаснику досвід участі, який буде у нього міцно асоціюватися з певним товаром або послугою.

Сьогодні маркетинг подій поєднує в собі фізичні та віртуальні можливості, що створює нові форми його застосування для фахівців з маркетингу, які створюють приховані презентації властивостей і унікальних характеристик продукції компаній.

Успішна кампанія маркетингу подій надає відвідувачам крім інформації про продукт або послугу емоційну складову - знижки, безкоштовні зразки та безпосередньо сам розважальний захід, які дадуть клієнтам відчуття, що вони отримують вигоду, а не просто відвідують рекламну акцію або переглядають рекламний ролик [3].

Ключем до здійснення ефективної event-маркетингової акції є правильне визначення цільової аудиторії та закріплення практики, яка залишиться в пам'яті її учасників. Креативні заходи створюють взаємодію, яка не тільки позитивно позначається на згадуванні про бренд, а й викликає захоплення і ще довго залишається в пам'яті відвідувачів.

Маркетинг подій є унікальним, оскільки кожна подія має відбуватися за унікальним сценарієм. Ретельно плануючи і розробляючи креативні рішення для проведення кожної події як окремого шансу справити позитивне враження, бренд здатний адаптувати свої активності, щоб найкращим чином вплинути на кожну конкретну аудиторію.

У маркетингу подій часто використовуються QR коди в рекламних матеріалах, які інтегрують фізичний і віртуальний брендинг. QR коди містять посилання на мобільні сайти, які пропонують знижки і спеціальні пропозиції.

На нашу думку, фахівці з маркетингу повинні враховувати наступні умови при розробці плану маркетингу подій [1-4]:

- 1) чітко визначити, яку саме інформацію бренд повинен донести учасникам заходу;
- 2) всебічно врахувати специфіку цільової аудиторії;

3) написати сценарій проведення event-маркетингової події для створення неповторного враження у своєї цільової аудиторії.

Інформаційні джерела:

1. Горчак Д. С., Бабко Н.М. Розробка маркетингових стратегій як інструмент підвищення ефективності підприємства. Матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем», 8 жовтня 2020 р. Харків: ХНТУСГ, С. 494 - 496.

2. Гринько А.О., Бабко Н.М. Атрибути бренду як складова процесу брендингу. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний маркетинг: стратегічне управління та інноваційний розвиток»: до 90-річчя заснування ХНТУСГ, 15 жовтня 2020 р. Харків: ХНТУСГ. С. 65-68.

3. Бабко Н.М., Науменко, І. В. Співак, І. В. Особливості маркетингових комунікацій в інформаційних мережах. Український журнал прикладної економіки. Том 5. № 1. С. 297–303.

4. Babko N., Mandych O., Mykytas A. Current trends in branding development. The II International Science Conference on Science and practical Technologies, January 26 – 29, Luxembourg, Luxembourg. 557 p. Pp. 194-197.

УДК 502.131.1:355.61(477)

Т.В. Арбузова, канд. екон. наук, доц. (БНАУ, Біла Церква)

Н.І. Баліцька, здоб. вищ. осв. ОС «магістр» (БНАУ, Біла Церква)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЙОГО НАСЛІДКІВ В УКРАЇНІ

Для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) лишилось всього лише півтора десятка років, однак, як показав Глобальний індекс миру за 2018 рік, глобальна миролюбність знижується 4-й рік поспіль (середній рівень миролюбності країн впав на 0,27% порівняно з попередніми роками). З вересня 2015 року держави, компанії та громадські організації всього цивілізованого світу працюють над збереженням майбутнього для наступних поколінь на основі 17 цілей сталого розвитку (ЦСР), розроблених Генеральною Асамблеєю ООН [4; 5]. Мир, стабільність, права людини та ефективне правління, засноване на верховенстві права, є важливими провідниками для впровадження основних принципів сталого розвитку у всіх країнах світу, зокрема, і в Україні. Тому настав час поставити питання світовій

спільноті : чи справді світ серйозно ставиться до досягнення ЦСР і яким чином не дозволити війні в Україні, вплив якої став відчутний для більшості країн Європи, перерости в глобальну та знищити все те, що ми маємо та заради чого впроваджуємо ЦСР? [1, ст. 1153; 2; 4]. Війна в Україні – це не про виключно нашу країну – її наслідки виходять далеко за межі Європи та торкаються майже всіх аспектів сталого розвитку. А отже посилення глобального партнерства, як основи співробітництва, має стати важливою частиною прийняття глобальних управлінських політичних рішень.

Оскільки події на військовій арені продовжують розгортатися, сьогодні варто наголосити та виділити три нагальні сфери занепокоєння: глобальна продовольча безпека і криза голоду, чималі ризики у переході України на чисту енергію й напруга поділу та делегування влади, боротьби за неї, бюрократії та корупційного ризику поділу фінансових ресурсів [3]. Але один фактор, який потенційно може та реально зводить нанівець усі досягнення міжнародної спільноти — це війна. Жахлива реальність полягає в тому, що вона впливає на як на нашу реальність і поточний момент, так і загрожує досягненню сталого розвитку в майбутньому. І говорячи про те, як російська військова агресія в Україні впливає на ЦСР в усьому світі, варто згадати про ключову з них – а саме, соціально – економічну складову та надати відповідне обґрунтування за Ціллю №1 «Ні бідності», №8 «Гідна робота й економічне зростання» [4].

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, понад 6,9 млн українців покинули країну, втрапивши домівку, роботу та джерела доходу. Було порушено роботу майже 80% українських компаній і підприємств та навіть після звільнення окупованих територій такі регіони є досить небезпечними для відновлення інфраструктури й нормальних умов праці [5; 6].

Світовий банк зазначає, що в найближчому часі рівень економічного розвитку України скоротиться на 45,1%, деякі банки підуть з ринку, певна частка із них будуть націоналізовані, що своєю чергою, значно вплине на економічний добробут українців [5; 7].

Щодо аграрної сфери – за попередніми оцінками «АПК Інформ», загальний урожай зернових і олійних може сягнути близько 53 млн тонн — це лише половина від рекордного врожаю минулих років (виключно за умови локалізації або призупинення конфлікту) [5;8].

Говорячи про знищення «Азовсталі» та інших металургійних заводів, це може призвести до 30 – 40% збитків у галузі. За різними оцінками, ВВП України у 2022 – 2023 роках скоротиться на 35 – 50%, війна завдає й значних збитків і міжнародним компаніям в Україні, приросту інвестицій та впливає на рівень ВВП європейських країн [5].

Внаслідок російського вторгнення було зруйновано і значну частку об'єктів інфраструктури, що й продовжується наразі. За оцінками Мінекономіки та Київської школи економіки (KSE), з 24 лютого по 2 травня матеріальний збиток Україні становив понад 92 млрд. дол. США, а непрямий – близько 600 млрд. дол. США [5; 9].

Лише за три місяці війни в Україні було пошкоджено, знищено або захоплено щонайменше 195 заводів і підприємств, 231 медичну установу, 543 дитячі садки, 295 мостів й мостових переходів, 151 складське приміщення, 97 релігійних та 144 культурних об'єктів, а також пошкоджено і зруйновано 23,8 тис. км. доріг, 33,7 млн. кв.м. житлового фонду, прямі збитки активів підприємств і складів вже на травень поточного року склали близько 10 млрд. дол. США [5].

В даному контексті доречно було б згадати математичну модель Едварда Лоренцо «ефект метелика»: «змах крил метелика на одному континенті може спровокувати землетрус на іншому», тобто вона вкотре наголошує на тому, що в сьогодишньому світі все настільки взаємопов'язано та залежно, що втрата однієї з клітин розбалансиує всю систему, адже війни руйнують те, що люди будували роками та все те, що було створено задля сталого розвитку всіх континентів [10].

Тому вся світова спільнота, всі міжнародні та національні, урядові й неурядові організації та інші стейкхолдери, що мають ті чи інші політичні, економічні, соціальні, екологічні й інші важелі впливу, мають згуртовано та якісно, ефективно та на основі глобального партнерства сприяти нашій спільній перемозі, адже лише таке партнерство, стійкі відносини довіри й поваги, щирі прагнення та взаємодопомога допоможуть нам подолати спільного ворога, нівелювати всі внутрішні й зовнішні ризики й загрози і забезпечити сталий розвиток для майбутніх поколінь та спокій і мир в цілому світі.

Інформаційні джерела:

1. War and peace: Is our world serious about achieving SDG by 2030? Journal of Family Medicine and Primary Care | Published by Wolters Kluwer - Medknow, 2018. URL : <http://surl.li/dplyv> (дата звернення : 30.10.2022 р.)

2. GP Index 2018, Sydney, June 2018. Institute for Economics & Peace. URL : <http://surl.li/dplyw> (дата звернення : 30.10.2022 р.)

3. What the Invasion of Ukraine Means for Sustainable Development? The International Institute for Sustainable Development (IISD). URL : <http://surl.li/dplyu> (дата звернення : 30.10.2022 р.)

4. #Envision2030: 17 goals to transform the world for persons with disabilities. Department of Economic and Social Affairs Disability. URL : <http://surl.li/bnjgd> (дата звернення : 30.10.2022 р.)

5. How the War in Ukraine Nullifies the Global SDG? Kyiv Post. URL : <http://surl.li/dplzb> (дата звернення : 30.10.2022 р.)

6. Ukraine refugee situation. Operational data portal. URL : <http://surl.li/dplzc> (дата звернення : 30.10.2022 р.)

7. Russian Invasion to Shrink Ukraine Economy by 45 Percent this Year. The World Bank. URL : <http://surl.li/byllv> (дата звернення : 30.10.2022 р.)

8. Production of grains and oilseeds to be lowest. APK-Inform. URL : <http://surl.li/dplze> (дата звернення : 30.10.2022 р.)

9. Direct damage caused to Ukraine's infrastructure during the war has reached almost \$92 billion. Kyiv School of Economics. URL : <http://surl.li/dplzf> (дата звернення : 30.10.2022 р.)

10. Ефект метелика (математика). Вікіпедія. URL : <http://surl.li/dplzh> (дата звернення : 30.10.2022 р.)

УДК: 330.341.1

Р.С. Білоусько, здоб. ОС PhD (*ДБТУ, Харків*)

ІННОВАЦІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ключовим структурним елементом системи конкурентних відносин виступає конкурентоспроможність як багатогранна комплексна категорія. В умовах ринкового господарювання довгострокове успішне функціонування підприємства та досягнення ним лідерства на ринку залежать від його конкурентоспроможності. Прискорення процесів глобалізації ринків, вступ України до Світової організації торгівлі, економічні зобов'язання перед Європейським Союзом дозволили іноземним виробникам зайти на український ринок та ще більше загострити конкурентну боротьбу. В такій ситуації проблема забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств стає першочерговим завданням, від вирішення якого залежить здатність підприємств працювати та розвиватись.

Вплив кон'юнктури вітчизняного та міжнародного ринків на аграрний сектор економіки визначає необхідність формування сталих конкурентних переваг шляхом підвищення технологічної продуктивності сільськогосподарського виробництва в порівнянні з іншими країнами, поглиблення маркетингової діяльності, подальшого розвитку інфраструктури агробізнесу, застосування нових підходів до управлінських рішень, а також змін в аграрній політиці.

Вважаємо, що сьогодні саме інновації є фактором підвищення технологічної продуктивності виробництва.

У науковій літературі розглядаються два основні підходи до визначення сутності інновації: перший розглядає інновації як

результат творчого процесу у вигляді нової продукції (техніки), технології, методу та і т. д., другий – як процес введення нових виробів, елементів, підходів, принципів замість чинних. Ми підтримуємо існуючу думку, що інновації – це перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, що втілюється у нових продуктах та технологіях [1].

В розвитку сільського господарства і харчової промисловості можна окреслити три рівні (види) технологій:

1. Стабільна технологія – це та, яка в основному залишається незмінною впродовж усього життєвого циклу існування попиту на продукцію. В даному випадку конкуренція відбувається за якістю продукції і ціни.

2. «Плодотворна» технологія – це випадки, коли основна технологія зберігається тривалий період, але на її основі розробляється покоління продукції з кращими показниками і ширшим діапазоном застосування, яка змінює одна одну.

3. Змінна технологія, коли в період життєвого циклу попиту поряд з новими виробами з'являються нові базові технології, що змінюють одна одну [2].

Сільське господарство з його порівняно стабільним асортиментом продукції, безумовно, належить до галузей зі змінною технологією. Так, за життя одного покоління аграріїв відбулись досить суттєві зміни у технологіях вирощування сільськогосподарських рослин (насіння, добрива, схеми посівів, засоби захисту рослин, техніка), що зумовили, зокрема, зниження в 5-6 разів затрат праці з розрахунку на 1 га посіву за одночасного підвищення врожайності та якості й поліпшення умов праці. При цьому у сільському господарстві зміна технології має більш глибокий та пролонгований ефект, ніж поява (виробництво) нової продукції.

Потрібно також зазначити, що перехід до нової технології на підприємстві є складним не лише з фінансового боку, а й з психологічного, оскільки суттєво змінює у керівників і персоналу відношення до справи, робочий алгоритм дій, що склалася, для досягнення успіхів.

По – перше, з'являється так званий інформаційний розрив – внаслідок недостатньої інформованості щодо перспектив, ризиків, післядії і вартості технологій. По – друге, виникає деяке нерозуміння концепції нової технології, факторів успіху у керівників та спеціалістів підприємства. І, в – третє, існує різне розуміння цілей запровадження нової технології. Так, метою керівництва підприємства є одержання оптимального доходу на ресурси, що витрачаються. Технологія, як один із засобів досягнення цієї мети – не має

самостійної цінності і не розглядається як самоціль. Інтерес до оригінальних технічних чи технологічних рішень для керівництва не має цінності. Натомість, моральне задоволення, пов'язане з відкриттям, оригінальністю рішень і професійний престиж часто є самоціллю для спеціаліста. У той же час проблема кінцевої окупності та прибутковості інвестицій стає для них зайвим чинником [3].

Для недопущення цих негативних наслідків керівництву підприємства слід брати активну і компетентну участь у прийнятті стратегічних рішень, що стосуються питань технології. Адже, небажання, або невміння керівництвом підприємств своєчасно усвідомити необхідність зміни технології може призвести до значних втрат та погіршити позиції на ринку або змусити підприємство припинити свою діяльність у раніше прибутковій для неї сфері агробізнесу. В той же час запроваджена інноваційна технологія здатна служити основним і потужним інструментом, за допомогою якого підприємство може сформувати і розвинути перевагу в конкурентній боротьбі та зміцнити свої конкурентні позиції.

Інформаційні джерела:

1. Саблук П.Т. Наукове обґрунтування інноваційного розвитку в аграрній сфері. *Економіка АПК*. 2021. № 6. С. 16-22.
2. Федулова Л. Інноваційний розвиток: еволюція поглядів та проблеми сучасного усвідомлення. *Економічна теорія*. 2013. № 2. С.28-45.
3. Дементьев В.В., Вишневський В.П. Чому Україна не інноваційна держава: інституційний аналіз. *Економічна теорія*. 2011. № 3. С.5-20.

УДК 330.46

Т.Ю. Білоусько, канд. екон. наук, (ДБТУ, Харків)

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Необхідність прискорення реалізації процесу цифровізації економіки України обумовлена загостренням проблем, пов'язаних з майбутнім зростанням економіки, які виникли внаслідок пролонгування кризових явищ (постпандемічних процесів та війни). Тому, основою структурних перетворень, які сприятимуть відновленню економіки країни, підвищенню рівня її конкурентоспроможності повинен бути перехід економіки на новий

якісний рівень розвитку в основному за рахунок інновацій та цифрових технологій зокрема.

Відповідно до світового рейтингу потенційного позитивного ефекту цифрових технологій, саме сільське господарство займає перше місце. Вже зараз ми відмечаємо, як швидкими темпами сільське господарство України перетворюється на високотехнологічну галузь, яка здатна забезпечити сировиною та продовольством не лише нашу країну, а й інші. Подальша цифровізація даної галузі вимагатиме більш масштабних інвестицій у підприємства агропромислового комплексу. При цьому ключовим фактором цифрової трансформації має бути вирішення комплексної проблеми знаходження такої моделі економічних, соціальних та культурних відносин між людьми, опосередкованих технічними досягненнями, глобальною мережею та інформаційними системами, що дозволить ефективно використовувати цифрові інформаційно-комунікативні технології XXI століття [1].

Цифровізація в аграрній сфері дуже різнопланова. Вона включає технології аналізу великих даних, робототехніки, впровадження штучного інтелекту, електронну комерцію. Цифровізація може сприяти спрощенню взаємовідносин товаровиробників з державою (полегшення документообігу, отримання пільгового кредитування, отримання доступу до цифрових платформ), покращення ситуації у нагляді та сертифікації аграрної продукції, екологічного контролю.

Осміслене інтегрування цифрових технологій у процеси виробництва сільськогосподарської продукції дає можливість відрізнитись від конкурентів, виводити продукти на нові ринки, конкурувати з великими компаніями, оптимізувати процеси, скорочувати витрати.

Безумовно, є й негативні наслідки цифровізації. Це, насамперед, потенційне безробіття, викликане впровадженням розумних технологій, що може створити додаткові передумови для розшарування у суспільстві, підвищити соціальну напруженість, і навіть призвести до скорочення платоспроможного попиту. Саме тому стратегії впровадження цифрових технологій повинні обов'язково враховувати ці фактори та визначати шляхи їх подолання або мінімізації негативних наслідків.

Як відзначається у звіті «Стан цифрового сільського господарства у 18 країнах Європи та Центральної Азії», підготовленому у Продовольчій та сільськогосподарській Організації Об'єднаних Націй (ФАО) [2], Україна має вагомі досягнення у запровадженні цифрових технологій в сільському господарстві. На різних стадіях розвитку нараховується близько 70 агротехнічних стартапів, які беруть участь у різних фазах діяльності: у прийнятті

рішень для управління аграрними підприємствами, запровадження точного землеробства (розробники апаратного забезпечення), використання дронів та апаратів дистанційного зондування, стартапи для фермерства. Вже зараз цифрові рішення допомагають покращити якість посівів, знизити різні втрати, наприклад, скоротити випадки розкрадання та нецільового використання матеріальних засобів. Також впровадження цифрових продуктів дозволяє упорядкувати процеси у великих компаніях, збільшити прозорість бізнесу та забезпечити оперативність ухвалення управлінських рішень.

Враховуючі, які важкі наслідки для економіки України та аграрного сектору зокрема, вже має та ще буде мати війна, ми вважаємо, що нагальним завданням для наукової спільноти, відповідних міністерств, представників аграрного бізнесу є формування Стратегії цифровізації аграрної сфери як стратегії технологічного прориву, визначення джерел фінансування та її практичної реалізації.

Інформаційні джерела:

1. Цифровізація економіки України: трансформаційний потенціал: монографія / В. П. Вишневський, О. М. Гаркушенко, С. І. Князев, Д. В. Липницький, В. Д. Чекіна; НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ: Академперіодика, 2020. 188 с.

2. Status of Digital Agriculture in 18 countries of Europe and Central Asia. International Telecommunication Union (ITU) and Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). FAO and ITU. 2020. URL: <https://www.fao.org/documents/card/ru/c/ca9578en/> (дата звернення: 15.10.2022).

УДК 658.87

Р.М. Бугріменко, д-р екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

П.В. Смірнова, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Становлення та розвиток ринкових відносин супроводжуються розвитком послуг торгівлі, їх техніко-технологічним оснащенням, впровадженням сучасних торгових форматів, зростанням кількості торгових підприємств і торгових площ. Динаміка споживання та високі темпи товарообігу у містах вигідно виділяють їх споживчий ринок, сприятливий для виробників товарів народного споживання, підприємств послуг роздрібною торгівлі.

В даний час важливим є не тільки дослідження ситуації, що склалася на ринку послуг роздрібної торгівлі, а й вироблення методичних рекомендацій щодо наукового забезпечення процесів організації та регулювання інфраструктурного забезпечення розвитку торговельної мережі у великих містах.

Динамічний розвиток вітчизняного ритейлу та його регіональних підсистем, активне використання бенчмаркетингових технологій, опора на прогресивні маркетингові рішення у просуванні продуктів із застосуванням різноманітного креативного інструментарію стимулювання продажів суттєво збагатили арсенал практичних алгоритмів та процедур зростання ефективності функціонування роздрібної торгівлі у регіонах. Проте суттєвою перешкодою на шляху розширення мережевого формату ритейлу є низький рівень інфраструктурного забезпечення розвитку роздрібної торгівлі, відсутність нормальних та ефективних конкурентних відносин, проблеми дисбалансу у розвитку ресурсної бази торгівлі та інфраструктури регіону.

Сучасний етап соціально-економічних перетворень показав, що головна конкурентна перевага підприємств, галузей та ринків та регіонів пов'язана з кількістю інвестиційних та якістю людських ресурсів. У такій ситуації першочергового значення набуває питання створення умов, що забезпечують нормальне функціонування окремих секторів економіки з урахуванням можливих обмежень. До таких обмежень, істотно стримують розвиток роздрібної торгівлі, можна віднести інфраструктуру.

У цьому контексті особлива значимість інфраструктури роздрібної торгівлі зумовлена її здатністю надавати і розширювати можливості розвитку торгових мереж, цим впливаючи на соціально-економічний розвиток регіону загалом. Однак протягом тривалого часу можливості роздрібних операторів щодо ефективної взаємодії з інфраструктурними об'єктами були обмежені, зростали ризики розширення та експансії національних мереж, змінювалася спрямованість використання об'єктів інфраструктури роздрібної торгівлі, знижувалися обсяг і якість послуг. Дестимулювання процесів поновлення інфраструктури споживчого ринку призвело до зниження потенціалу розвитку роздрібної торгівлі.

В рамках авторської методології розвиток інфраструктури роздрібної торгівлі регіону сприймається як процес зміни галузевої та/або об'єктної структури у напрямі реалізації її основних характеристик: удосконалення територіальної локалізації; поліпшення суб'єктної та об'єктної структури; концентрація результатів функціонування на адекватність інтересам споживача, що забезпечує

розвиток потенціалу роздрібної торгівлі та зростання якості життя населення регіону [1].

В результаті розвитку інфраструктури роздрібної торгівлі як підсистеми споживчого ринку виникає нова якість стану системи, що сприяє формуванню синергетичних ефектів, що виявляються при взаємовпливі підвищення забезпеченості об'єктами інфраструктури на розвиток потенціалу роздрібної торгівлі та їх спільний вплив на економічні умови в регіоні, прискорення його соціально-економічного розвитку.

З метою розкриття теоретичного змісту та ролі інфраструктури роздрібної торгівлі регіону нами розроблено методологію дослідження, яка полягає у застосуванні комплексу підходів: системного, еволюційного, синергетичного [1].

Держава не може дистанціюватися від розробки та реалізації продовольчої політики, навіть за умови використання ліберальної моделі. Тому держава повинна зберегти за собою функції розвитку елементів виробничої та соціальної інфраструктури, підтримки виробництва екологічно чистих та натуральних продуктів харчування, підтримки наукових досліджень та розробок у цій сфері. Тож у модель продовольчого комплексу необхідно додати маркетингову складову, яка дозволить визначити ємність регіонального ринку продовольчих товарів та стратегічні пріоритети розвитку, а також інфраструктурну складову роздрібної торгівлі, що визначає взаємодію торгових мереж та споживачів [2].

Застосування еволюційного підходу дозволило виявити особливості розвитку інфраструктури роздрібної торгівлі: наступність, безперервність розвитку з урахуванням потреб населення, – які, з одного боку, визначаються умовами, що склалися в регіоні, з іншого, що змінюється в часі системою потреб мешканців регіону.

Системний підхід реалізований при аналізі інфраструктури роздрібної торгівлі як підсистеми споживчого ринку через облік особливостей регіональної, територіальної локалізації, внутрішньої структури, що забезпечують процеси та функції, а також інтересів населення, яке має потреби, що не володіють властивістю взаємозамінності та певною мірою зумовлюються місцем проживання, що обґрунтовано необхідністю розвитку всієї сукупності галузей, що взаємодоповнюють одна одну, і об'єктів інфраструктури в регіоні.

Синергетичний підхід дозволив довести теоретичне становище, згідно з яким виконання інфраструктурою роздрібної торгівлі найважливіших функцій (інформаційна, логістична, маркетингова, інвестиційна) та її збалансований розвиток створюють кумулятивний ефект, покращують економічні можливості як регіону та умови

розвитку споживчого сектору підвищення якості обслуговування населення за рахунок розширення можливостей торгових мереж та локальноорієнтованих торгових операторів.

Таким чином, за результатами дослідження, ми систематизували комплекс підходів для вивчення інфраструктури роздрібно́ї торгівлі та виявили комплексні характеристики процесу інфраструктурного розвитку роздрібно́ї торгівлі в регіоні.

Формування розвинених регіональних ринків споживчих товарів та послуг – досить складний та тривалий процес, що включає структурні зміни у виробництві, обігу та споживанні товарів. Тому в кожному регіоні має бути розроблена довгострокова концепція розвитку регіонального споживчого ринку, що включає кілька етапів з можливими альтернативними сценаріями та варіантами розвитку, вибір яких визначатиметься конкретними соціально-економічними умовами, тобто інваріантністю векторів розвитку регіону.

Інформаційні джерела:

1. Бугріменко Р.М. Методологія дослідження інфраструктури роздрібно́ї торгівлі в регіоні. Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства. 2013. Вип. 274, т. XIV. С. 36–46.

2. Гросул В.А. Конкурентоспроможність торговельного підприємства: сутність та критерії оцінки. Вісник ЖДТУ. Економічні науки. 2010. Вип. 3(53). С. 239–241.

УДК 338.2:004

О.В. Бухало, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Вирішення проблеми підвищення якості процесу стратегічного управління в нашій державі є надзвичайно актуальним. Особливої актуальності цей процес набуває з розвитком цифрових технологій в усіх галузях економіки.

Проблеми стратегічного управління досліджує широке коло науковців, але аналіз останніх публікацій свідчить про те, що їх зусилля зосереджується, як правило, на теоретично-методологічних питаннях стратегування, при цьому недостатньо уваги приділяється питанням щодо використання сучасних цифрових технологій.

Слід відмітити, що в Україні проведено окремі дослідження стосовно «науково-експертних платформ стратегування планування соціально-економічним розвитком країни, макрорегіону, області, міста, району та об'єднаних територіальних громад [1, с. 88-89. 92].

Питання обґрунтування цифровізації процесу стратегічного управління в Україні найбільш вдало подано вченими Інституту економіки промисловості НАН України. Їх зусилля зосереджуються на необхідності створення національної цифрової платформи стратегування (НЦПС). Не можна не погодитись з визначеними ціми науковцями основних проблем процесу стратегічного управління, а саме: неузгодженість стратегій між собою; неузгодженість стратегій та бюджетів; відсутність мотивації та відповідальності за реалізацію стратегій; негнучкість стратегій при виникненні «чорних лебедів»; низька культура стратегування [2, с. 216]. Для вирішення цих проблем необхідно доопрацювання Закону України «Про державне стратегічне планування» та організаційно-технологічне забезпечення цього процесу. Тому запропонована авторами статті НЦПС: має стати інструментом такого забезпечення. Викликає задоволення обґрунтування авторами створення відповідних блоків НЦПС, а саме:

- 1) Розробка стратегічних документів;
- 2) Виконання стратегічних документів;
- 3) Моніторинг виконання стратегічних документів.

Досвід свідчить, що до вказаних блоків було б доцільно надати блок щодо корегування стратегії за аналізом результатів моніторингу.

Коло користувачів НЦПС слід значно розширити, а саме залучивши до нього окрім громадян, органів державної влади, громадських організацій, органів місцевого самоврядування ще й міжнародні бізнесові структури, які зацікавлені як у розвитку самих регіонів, так і держави в цілому, передбачивши пільгові умови вкладення їх власних капіталів. Безперечно, всі перелічені групи, досить узагальнені та містять у собі низку підгруп, до яких можна додавати ті, що з'являються у процесі стратегування [2 с. 217].

Аналізуючи етапи розробки регіональних стратегій розвитку слід відмітити, що кожний регіон розробляє її окремо від інших не витримуючи термінів розробки. Це негативно впливає на кінцеві результати стратегування. Тому узгодження регіональних стратегій, в тому числі і їх термінів, має відбуватися ще на стадії розробки. До того ж необхідно узгодження кожної регіональної стратегії із змістом інших діючих стратегій.

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2027 року була розроблена, але війна внесла свої корективи і

необхідно починати все з початку, залишивши лише механізми підходу. Для того, щоб регіони створювали свої стратегії їм все ж таки прийдеться довести загальні показники розвитку з врахуванням регіональних можливостей, а що стосується особливостей регіонів, то розробку відповідних напрямів залишити за ними, але у розумних межах забезпечити фінансовими можливостями з боку держави. Це не повинно бути поверненням до планово-адміністративної системи, бо деталізація тут не припустима.

Що стосується можливостей використання власних ресурсів, а також міжнародної допомоги, то це прерогатива самих регіонів.

В методичному плані, на наш погляд, слід використовувати детально розроблений та обґрунтований підхід створення НЦПС, безумовно з подальшим його удосконаленням [3, с. 98-108].

Інформаційні джерела:

1. Ляшенко В.І., Петрова І.П. Стратегування в системі державного управління: виклики сьогодення та науковоекспертні платформи. Вісник економічної науки України. 2020. № 1 (38). С. 86-96. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).86-96](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).86-96).

2. Вишневський О.С. Національна цифрова платформа стратегування: користувачі, блоки, архітектура. Економічний вісник Донбасу № 2(60), 2020. С. 216-224.

3. Вишневський О.С. Загальна теорія стратегування: від парадигми до практики використання. Київ: НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2018. 156 с.

УДК: 330.1

Н.В. Вернігорова, здоб. ОС PhD (ДУ «ІРЕЕД НАН України», Одеса)

АКТУАЛЬНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ В СИСТЕМІ БЛАГОУСТРОЮ ПАРКІВ ТА ЇХ СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Виникненню міських парків загальносуспільного призначення посприяли буржуазна революція та посилення процесів урбанізації (кінець XVIII та XIX ст.). Починаючи з середини XIX ст. парк перейшов з категорії витвору мистецтво до елемента громадського простору. Його інфраструктура у процесі еволюції набувала практичності, а використання екосистемних послуг стало більш вибіркоким та різноманітним. Тобто до середини XIX століття у парках було обмежене для широких мас населення споживання саме культурних екосистемних послуг. Підтримуючі та регулюючі

екосистемні послуги чинили свій сприятливий вплив на середовище міст, але тогочасним суспільством не усвідомлювались, тому об'єктом правовідносин виступали саме культурні екосистемні послуги парків. Тому можна виділити ключові фактори впливу на потреби до якості екосистемних послуг, які діють з різною мірою (табл. 1).

Таблиця 1 – Фактори впливу на потреби до якості екосистемних послуг парків

Фактор і час його пануючого впливу	Вплив на елементи та структуру простору парків	Потреби до якісних характеристик екосистемних послуг
1. Сталі		
Клімат і рельєф (у всі часи)	Просторове планування, різновид рослин, інфраструктура	Захист від несприятливих кліматичних факторів
2. Відносно сталі		
Збільшення числа міського населення (XXI ст. і до сьогодні)	Розширення цільових територій у зонуванні парків, що супроводжується динамічними змінами інфраструктурного забезпечення	Багатопрофільна спеціалізація екосистемних послуг, різноманіття параметрів їх якості
Дефіцит простору відпочинку у містах (XX ст. і до сьогодні)	Розважальна інфраструктура на території парків, розвиток інфраструктури, тенденція до зменшення площ тихого відпочинку	Багатофункціональність послуг екосистем, задоволення потреб різноманітних категорій відвідувачів
Високий ступінь урбанізації (XXI ст.)	Зменшення простору парків, поява парків у нетипових умовах – на дахах, та ін.	Відповідність потребам місцевих жителів та працівників
3. Мінливі		
3.1 Мають вплив у наш час		
Культура та світогляд (у всі часи)	Просторове планування, наявність декоративних елементів та їх зміст, стиль парків (пейзажний та регулярний)	Можливість задоволення потреб різних груп громадян, специфічна інфраструктура окремих видів парків
Наука (з епохи Бароко і до сьогодні)	Видове різноманіття парків, технічні устаткування, штучне відтворення екосистем	Збільшення рівня комфорту, умови для культивування цінних видів рослин
Естетичні смаки (у всі часи)	Поява елементів декору, виникнення принципів та схем зелених насаджень	Відповідність уявленням ідеального природного простору
Екологічні чинники (XIX ст. XXI ст.)	Перевага пейзажного стилю, планування парків згідно природоохоронних вимог	Посилення природоохоронного значення і функцій парків у місті

Джерело: власна розробка автора [1].

У ХХ та на початку ХХІ ст., ключовим чинником формування середовища парків стала їх екологічна роль для міст і їх громадян. При цьому, видове різноманіття парків зосереджене на культурних потребах суспільства, попиті різних соціальних груп. Проектування парку набуває наукової обґрунтованості та враховує соціально-екологічні аспекти. Тобто можна побачити що стійкий розвиток паркового господарства тісно пов'язаний зі ступенем відповідності та адаптації до потреб суспільства та сучасних викликів. У зарубіжних країнах давно усвідомлюється зв'язок економічної ефективності парків, і відповідності організаційного забезпечення суспільним тенденціям. Тому наприклад популярною є практика «пульсових опитувань».

На сучасному етапі розвитку паркового простору міст можна виділити наступні ключові чинники, що мають найбільший вплив на вимоги до екосистемних послуг парків: кліматичні умови та рельєф, еколого-економічні та соціальні проблеми міст, збільшення ступеню урбанізації та чисельності населення міст, дефіцит простору для відпочинку у містах. Серед останніх новітніх факторів, які мають найбільший вплив у сучасному паркобудуванні, можна виділити такі як: екологічні проблеми міст, суспільні проблеми (куди можна включити проблеми охорони здоров'я, освіти та виховання), збільшення міського населення та пандемія COVID-19 [2, 3, 4], яка поставила вимоги до створення безпечного суспільного простору з точки зору епідеміології, і парки мають суттєвий потенціал до вирішення цього виклику.

Отже ми можемо побачити що вимоги до якостей простору парків змінюються разом з еволюцією соціуму, поширеними вподобаннями, тенденціями у сфері культури та відпочинку. Суспільно-економічні та політичні проблеми також ставлять виклики до облаштування громадських просторів, тому актуальні рішення певним чином впливають на вирішення проблем санітарії, безпеки і суспільного благополуччя. Тому сфера благоустрою парків має еволюціонувати відповідно до вимог сьогодення, реагувати на актуальні проблеми заходами організаційно-економічного устрою.

Інформаційні джерела:

1. Вернігорова Н.В. Вдосконалення суб'єктно-об'єктних відносин у контексті формування потреб в екосистемних послугах міських парків. Економічні інновації, Том 24, Вип. 1 (82). Одеса, 2022. С. 41 – 54.
2. Take a Vacation at Your Local Parks. URL: <https://www.nrpa.org/publications-research/park-pulse/vacation/>

3. Richard J. Dolesh. Top trends in Parks and Recreation in 2021. Parks & Recreation. January 2021. P. 34–39. Retrieved from: <https://www.nrpa.org/parks-recreation-magazine/2021/may/special-events-in-the-time-of-covid-192/>

4. Christine DiGioia. Special Events in the Time of COVID-19. Parks & Recreation. April 15, 2021, P. 10 – 13.

УДК 656.615

Т.О. Войченко, канд. екон. наук, доц. (*ДУИТ, Київ*)

О.А. Радченко, доц. (*НАУ, Київ*)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОРСЬКИХ ПОРТІВ У СВІТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОРТОВУ ІНДУСТРІЮ УКРАЇНИ

Порти України по праву можна вважати важливим чинником, що сприятиме інтеграції України до структур Європейського Союзу та інших міжнародних організацій. Зазвичай морські порти вважаються торговими воротами держави. Портова діяльність одна із стратегічних напрямів розвитку економіки будь-якої держави, а порти – ключовими ланками функціонування світової транспортної системи. Стан портів і їх розвитку відбивають ступінь інтеграції країни у глобальну систему розподілу потоків матеріальних ресурсів і готової продукції. Основний обсяг світових торгових потоків сконцентрований у геостратегічному трикутнику ХХІ ст: країни Європейського союзу (ЄС) – країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР) – країни Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА, North American Free Trade Agreement (NAFTA)) [1].

Морський транспорт є одним із найважливіших складових зовнішньоекономічної діяльності держав. Порти виконують функцію глобальних провайдерів транспортно-логістичного забезпечення вантажопотоків. Крім того, порти забезпечують усім країнам доступ до всебічного торговельного партнерства. Аналіз функціонування світових портів, проведений ЮНКТАД (UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development - Конференція ООН з торгівлі та розвитку) виявив основні тенденції розвитку портової діяльності [2]: створення та розвиток спеціальних портових економічних зон, вільних митних зон; – збільшення пропускної спроможності портів за рахунок високого рівня логістики; – модернізація портового обладнання, особливо в частині обслуговування суден-контейнеровозів; – використання «зелених» технологій для забезпечення виконання міжнародних екологічних вимог та вимог енергоефективності; –

автоматизація процесів управління та активне використання інформаційних систем з їх подальшою інтеграцією у глобальні системи управління ланцюгами постачання. Слід зазначити, що особливу роль в розподілі вантажопотоків грають країни АТР як джерело формування матеріальних потоків.

На думку фахівців, що працюють у сфері портової індустрії, в даний час для контейнерних портів однією з головних є проблема модернізації портових об'єктів та інфраструктури для обслуговування суден, що збільшилися в розмірах, а також необхідність забезпечення високого рівня логістичних операцій у порту для скорочення часу обробки та оформлення контейнерів [2; 3]. У зв'язку з введенням в експлуатацію суден-контейнеровозів типу Post-Triple E-Class, контейнероємність яких складає понад 21000 TEU, портова інфраструктура повинна відповідати сучасним тенденціям у суднобудуванні: забезпечувати більш глибокі підходи для суден, широкі розворотні зони, високий рівень інтенсивності руху в акваторії порту, розширювати складські зони, а також використовувати складніші термінальні операційні (інформаційні) системи в межах порту.

Останнє покоління Post-Triple E-Class формує ширину штабеля контейнерів у 22-23 од., тому порти стоять перед необхідністю інвестувати кошти в берегове обладнання, щоб зберегти свої позиції як перевалочні пункти великих торгових шляхів. Для вантажно-розвантажувальних операцій суден типу Post-Triple E-Class необхідні крани, які зможуть здійснити навантаження контейнерів із шириною штабеля 22–23 од. В даний час у ряді портів введені в експлуатацію крани з вильотом морської консолі 70+м. Зі збільшенням кількості суден типу Post-Triple E-Class судна з меншою контейнероємністю будуть переводитися з розширеної транспортної мережі «Схід – Захід» з великою кількістю удосконалених портів на маршрути напрямку «Північ – Південь». Ці напрямки, як правило, обслуговують порти країн, що розвиваються, економіка яких не дозволяє інвестувати кошти в сучасне обладнання, внаслідок чого вони ризикують втратити існуючий статус і перетворитися на допоміжні порти. Контейнероємність наступних поколінь суден-контейнеровозів збільшуватиметься (22800–24000 TEU). Такі судна будуть ширшими, стійкішими, матимуть меншу осадку, що дозволить їм покращити обслуговування в портах країн, що розвиваються, які не можуть дозволити собі високі витрати на проведення днопоглиблювальних робіт [4].

Збільшення інтенсивності вантажних робіт, судноплавства в портах істотно впливає на екологічну обстановку. Аналіз впливу діяльності портів на довкілля дозволяє виділити три основні види негативного впливу: викид забруднюючих речовин, проведення вантажних операцій та випадкове забруднення. Адміністрації ряду портів використовують фінансові стимули у вигляді знижок на портові збори, заохочуючи таким способом судновласників, які інвестують у технології та заходи щодо підвищення ефективності флоту. Знижки ґрунтуються на індексі екологічної ефективності, оцінці кількості викидів із судна оксиду азоту та сірки. Використання цих інструментів дозволяє портам стимулювати судновласників без додаткового оформлення документів.

Моніторинг впливу світових тенденцій у розвитку портової індустрії на діяльність портів України украї необхідний для формування вітчизняних стратегій розвитку. Морські порти України мають стратегічне значення у розвитку народногосподарського комплексу країни, забезпечення її експортних, імпорتنих і транзитних потреб. Модернізація морських портів України наразі є для держави одним із пріоритетних завдань. На думку українських фахівців у галузі транспортної логістики, вирішення завдань щодо інтеграції українського портового господарства до системи міжнародної торгівлі неможливе без ефективної взаємодії учасників ланцюгів постачання з митними та прикордонними органами з метою прискорення процедури оформлення вантажів та доведення рівня сервісу до загальносвітового [4].

Інформаційні джерела:

1. Згама А., Зятіна Д. Сучасні тенденції розвитку морегосподарського комплексу в Україні та світі. Фінансове право. 2021. №2. С. 158-163 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/2/30.pdf>

2. Калініна Г.Г., Устинов В.Г. Конкурентний аналіз провідних контейнерних портів Азії. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 1(59). С.57-62 URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/170218/09-Kalinina.pdf?sequence=1>.

3. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012 № 4709-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 7. Ст. 65.URL: <https://xn--80aagahqwiyibe8an.com/ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-morski-porti-ukrajini.html>

4. Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року: затв. розпорядженням 23.12.2020 р. № 1634-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2013-%D1%80#n11>

5. Работнев Владимир. Каким быть морфлоту Украины в 2030 году. Порты Украины. 2020. № 6 (198). С. 20-24. URL: <https://ports.ua/998493842/>.

ДИНАМІЧНІ ЗДАТНОСТІ ЯК УМОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Значна турбулентність зовнішнього середовища, складнощі політичного та суспільно-економічного характеру сучасного етапу вимагають адекватних дій з подолання негативних явищ господарювання суб'єктів будь-якого виду діяльності. Від цього залежить поліпшення фінансово-економічних результатів, які відбивають ступінь стабільності та стійкості функціонування економічних агентів. Тому виникає потреба постійного вдосконалення та перетворення ключових елементів бізнес-моделей, успішність реалізації та конкурентні переваги яких за сучасних умов забезпечуються наявністю динамічних здатностей. Спроможність модифікувати та розвивати свої компетенції для забезпечення успішної адаптації до мінливого середовища характеризується як динамічні та такі, що обумовлюють формування динамічних бізнес-моделей підприємницьких структур.

Питання розробки унікальних бізнес-моделей і забезпечення конкурентних переваг на ринку є актуальними для підприємницьких структур усіх галузей економіки, незважаючи на військову ситуацію. Зокрема у роздрібній торгівлі зростання кількості працюючих магазинів (станом на серпень поточного року понад 60% магазинів відновили роботу [1]) спричинило поновлення та загострення конкурентної боротьби. Із зменшенням чисельності споживачів (з причини виїзду переважно жінок з дітьми за кордон) і зниженням рівня їх доходів внаслідок бойових дій, забезпечення конкурентних переваг стає можливим за умов адекватних форм і методів боротьби за гроші покупця. І без спроможності підприємств до створення та реконфігурації внутрішніх і зовнішніх компетенцій відповідно до змін середовища та нестандартних ситуацій такі цілі стають недосяжними.

Значущість динамічних здатностей персоналу в досягненні успіху підприємствами підтвердилось під час їх оцінки в мережових супермаркетах м. Харкова. Результати показали, що маючи приблизно ідентичний рівень ординарних здатностей кадрового потенціалу, магазини різняться за проявом динамічних здатностей. Виявлено також безпосередній зв'язок між рівнем динамічних здатностей і

тенденціями результатів фінансово-економічної діяльності.

Отже, від динамічних здатностей залежить успіх підприємства у стратегічній перспективі. Динамічні здатності є здатностями вищого порядку порівняно з ординарними (статичними), хоча й базуються на останніх. Статичні здатності характеризують певні комбінації факторів виробництва й активів (ресурси, технології, знання тощо), які дозволяють підприємству отримати рівень достатності для функціонування та, можливо, переваги на ринку в короткостроковому періоді до змін ринкових умов в силу своєї відтворюваності та легкості придбання. Незважаючи на фундаментальність, лише статичних здатностей недостатньо для успіху в довгостроковій перспективі за умов мінливого зовнішнього середовища. Динамічні ж здатності, пов'язані з діяльністю вищого рівня, можуть сприяти розвитку підприємництва із забезпечення стійких конкурентних переваг за рахунок перетворення своїх ресурсів відповідно до умов оточення, які швидко змінюються. Ці здатності тому й характеризуються як динамічні, що дозволяють своєчасно виявити та передбачити змінення зовнішнього оточення, виділити найважливіші тенденції та здійснити відповідні корективи (заходи) у внутрішньому середовищі.

Автори концепції динамічних здатностей (Д. Тісс, Г. Пізано та ін.) виділяють наступні елементи, що характеризують їх сутність:

- спроможність розпізнавати можливості середовища – здатність підприємства проводити моніторинг та оцінку внутрішніх ресурсів і здійснювати вибір ринкових можливостей;

- здатність фокусуватись на змінах – спроможність підприємства своєчасно трансформувати ресурси залежно від викликів зовнішнього бізнес-середовища;

- здатність трансформуватись – спроможність фірм швидко, скоординовано змінювати й оновлювати ресурси та активи, реконфігурувати їх.

Зазначене дозволяє виділити наступні властивості та специфічні риси динамічних здатностей:

- нерозривний зв'язок з ординарними здатностями, їх більш високий рівень, прояв у випадку суттєвого розвитку останніх;

- базування на нетрадиційних ресурсах для розробки управлінських рішень, передусім, на знаннях та інформаційних технологіях тощо;

- гнучкість – вміння швидкої реакції на зміни оточення, перекомпонування ресурсів з урахуванням запитів споживачів і викликів ринку;

- адаптація до бізнес-середовища, а також формування його за

допомогою інноваційних товарів і послуг, що виводяться на ринок;

- складність – вміння розпізнавати та прогнозувати зміни середовища за слабкими сигналами;
- унікальність, створення в межах певних компаній. Як наслідок, динамічні здатності не можна скопіювати або купити;
- інноваційність – спрямування на переведення ідеї в комерційно реалізоване нововведення;
- фундаментальна роль у стратегічному управлінні – наявність динамічних здатностей дозволяє підприємству ефективно реагувати на зміни в оточуючому середовищі.

Означені складові й основні риси динамічних здатностей свідчать про їх багатогранний характер, багатоаспектний прояв і неоднорідність, що потребує певних угруповань. На наш погляд, найважливішими з точки зору взаємозв'язку з конкурентними перевагами є такі ознаки класифікації динамічних здатностей: за елементами (основні компоненти охарактеризовано вище); на основі функціональної складової (здатності у фінансовому менеджменті, контроль корпоративного бізнес-портфелю, спроможність координації бізнес-одиниць корпорації тощо); за етапами ланцюга формування витрат (здатності генерувати ідеї, втілювати їх в стартапи, здатності створення ефективних бізнес-одиниць).

Значущість динамічних здатностей для набуття конкурентних переваг в довгостроковій перспективі та забезпечення сталого розвитку вимагають їх оцінки та прогнозування, що ускладнюється через: базування їх на індивідуальних знаннях і рівні інтелектуального капіталу; відсутність уніфікованості динамічних здатностей і кількісних параметрів. Науковою спільнотою розробку питань оцінки динамічних здатностей розпочато відносно недавно. Оцінку переважно пропонується здійснювати емпірично, неформалізованими методами на основі якісних параметрів, що сприяє суб'єктивному її характеру. Отже, динамічні здатності зараз є найважливішим чинником формування й реалізації конкурентних переваг в стратегічній перспективі. Важливо не лише визначити їх існуючий рівень, але й оцінити потенційну спроможність розвиватись і вдосконалюватись, що є складним, проте значущим управлінським завданням.

Інформаційні джерела:

1. Офіційний сайт Retail Association of Ukraine : <https://rau.ua>. Teece, D.J. Dynamic capabilities and strategic management / D. Teece, G. Pisano, O. Shuen // Strategic Management Journal. 1997. 18(7). P. 509–533.

Ю.С. Глушач, канд. екон. наук, доц. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)

К.А. Махінько, здоб. вищ. осв. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)

SMART CITY: ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА СТАЛІЙ РОЗВИТОК МІСТ ЗАВДЯКИ ТЕХНОЛОГІЯМ

Сталий розвиток – це поєднання певних механізмів, дія яких спрямована на покращення життя суспільства. Дія цих механізмів задовольняє потреби суспільства та водночас має мінімізувати наслідки теперішнього розвитку для життя майбутніх поколінь. Сталий розвиток включає в собі три основні складові: економічна (раціональне використання доступних ресурсів з ціллю подальшого зростання економічних показників), соціальна (якісне управління персоналом, а також підтримка та розвиток культури населення та його соціальної стабільності), екологічна (розвиток технологій, які допомагають підходити до виробництва та інших видів діяльності більш екологічно, безпечно для природи).

В даних тезах буде розглянуто впровадження проекту Smart City в українських містах. Головною ідеєю концепції Smart City є полегшення роботи міських систем завдяки активного використання цифрових технологій. Ціллю такого проекту є робота важливих об'єктів інфраструктури навіть в надзвичайних умовах.

Система Siemens, яка і відтворює Smart City в Україні, має наступні цілі сталого розвитку міст. Перехід до розподілених, автоматизованих, дистанційно керованих енергетичних систем. Це підвищить стійкість роботи міських систем енергопостачання, дозволить впроваджувати більш екологічні джерела енергії, зробить міську енергосистему готовою до надзвичайних умов за рахунок мобільних електростанцій. Так, наприклад, в Нью-Йорк були поставлені компактні й екологічні перетворювачі, які використовуються під час ремонтних робіт або надзвичайних ситуацій [1].

Smart City передбачає розвинуті транспортні мережі, які гнучкі до різних природній та інших надзвичайних явищ завдяки розвинутим поставкам електроенергії та палива, забезпечення резервними джерелами електроенергії для електротранспорту. Наприклад, метро в Лондоні підключене до автономного джерела енергії – Грінвічської електростанції. Це забезпечує роботу метрополітену навіть тоді, коли в місті є проблеми з енергопостачанням. Також розвиток транспортних

мереж забезпечуватимуть особливі інтелектуальні системи, які прогнозують природні явища та їх вплив, що дає можливість підготуватися до таких випадків та мінімізувати їх наслідки. Окрім цього, існують технології, які дозволяють проводити моніторинг та координацію транспортної системи, а також її автоматичний контроль.

Будівельна інфраструктура є важливою складовою сталого розвитку міст. Smart City передбачає безпеку будівель, обмін інформацією, зовнішній вигляд будівель відповідно до усіх стандартів.

Розвиток водопостачання також передбачений Smart City, а саме: очищення стічних вод, забезпечення населення питною водою, створення резервних об'єктів інфраструктури, а також автоматична система захисту від затоплень у разі повені і т.п. Так, наприклад, в Шензені існує система автоматизації для очистки стічних вод, а в Нью-Йорку та Клівленді системи водопостачання здатні перемикатися на резервні в разі аварії [2].

Вищеописана система – ідеальна модель Smart City, яка має бути запроваджена в Україні. Проте, яка ж реальна ситуація? В столиці впровадження Smart City розпочалося з 2015 року. Одним з першим кроків було запровадження картки киянина. Надалі, як в столиці, так і в інших містах України, впроваджувалися електронні системи запису прийому до лікаря, електронні черги, онлайн підписання петицій, забезпечення міст якісними системами відеоспостереження. Віднедавна в Україні запрацювала система автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху. У 2020 році у Полтаві реалізували першу версію веб-порталу та додатку «Е-Полтава», на яких доступні такі напрямки цифрової трансформації як освіта, медицина, е-демократія, житлово-комунальне господарство, безпека, інвестиції тощо. Яскравим прикладом е-трансформації України є додаток «Дія».

З початку війни, яка розпочалася в лютому 2022го року, інформація про Smart City відсутня. Проте, кожен громадянин країни сам спостерігає за тим, що розвиток е-держави продовжується. Так, наприклад, в додатку «Дія» з'явилася можливість подати заяву на відновлення пошкоджених в наслідок бойових дій домівок [3].

Таким чином можна сказати, що розвиток системи Smart City має позитивно вплинути на сталий розвиток України. В Україні йде розвиток онлайн-сервісів для суспільства та планується розвиток критично важливої енергетичної та водної інфраструктури згідно програми Smart City. Зважаючи на довоєнні плани уряду, можна зробити припущення, що після завершення війни програма Smart City відновиться та буде розвиватися з запланованими темпами.

Інформаційні джерела:

1. Лазоренко Т.В. Сталій розвиток як основа економічного зростання підприємства. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17 травня 2021). К: КПІ імені Ігоря Сікорського, 2021. С. 90-91
2. Бізнес Дія// Smart Cities. Цифровізація та сталій розвиток міст завдяки технологіям. Кейс від Siemens. URL: <https://business.dia.gov.ua/cases/tehnologii/smart-cities-cifrovizacia-ta-stalij-rozvitok-mist-zavdaki-tehnologiam-kejs-vid-siemens> (дата звернення: 21.10.2022)
3. В.О. Козуб. Пріоритети регіональної політики сталого розвитку України в контексті глобалізації. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 23 квітня 2021). Харків: ХДУХТ, 2021. С. 195-197
4. Громадський простір//Що таке «Smart City» і як виглядає в українських реаліях? URL: <https://www.prostir.ua/?news=scho-take-smart-city-i-yak-vyhlyadaje-v-ukrajinskyh-realiyah> (дата звернення: 21.10.2022).

УДК 336.2

Ю.С. Глушач, канд. екон. наук, доц. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)

О.С. Сайко, здоб. вищ. осв. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)

МОДЕРНІЗАЦІЯ СПЛАТИ ПДВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Попри те, що воєнний стан спричинив до того, що для багатьох платників ПДВ тією чи іншою мірою послабили дію багатьох правил – ця модернізація постійно змінюється. Сьогодні розглянуті різні питання щодо останніх змін регулювання нарахування та сплати ПДВ [5; 6], але на нашу думку, недостатньо систематизованими є знання стосовно сутності поняття «модернізація ПДВ», а також узагальнення змін даного питання в Україні.

З означеної проблеми основними завданнями з узагальнення нормативно-правових актів, що вже набули чинності, є пошук оптимальної схеми уточнення сплати ПДВ, а також заповнення первинних документів.

Для більш якісного розуміння змін треба розглянути реальні ситуації, пов'язані зі сплатою податку на додану вартість. А також ототожнити план звітності та сплати ПДВ під час воєнного стану задля знаходження компромісу між податковими органами та особами, що зацікавлені у підтримці економічної стабільності ведення бізнесу.

Розглянемо у контексті статті проблеми, пов'язані із звітністю: припинення реєстрації податкових накладних, неможливість повноцінного відображення податкового кредиту і необхідність його післявоєнної звірки-коригування.

1. Неподання податкових накладних та несплата ПДВ.

Від обов'язку сплати ПДВ держава не звільняє. Згодом доведеться однак подати ПДВ-звітність і сплатити податок за всі минулі періоди. На це, згідно з п.п. 69.1 підрозд. 10 розд. XX ПКУ, буде відведено шість місяців після закінчення військового часу [3].

Щодо неподання податкових накладних зауважимо, що неподання декларації дещо є вигідною для реєстраційного ліміту: оскільки не декларуємо податкові зобов'язання з незареєстрованих податкових накладних, то і сума перевищення і зменшення ліміту не відбудеться.

Відповідальність: на час воєнного стану перебіг податкових строків подання звітності зупиняється згідно п. 102.9, пп. 69.9 підрозд. 10 розд. XX ПКУ.[3] А це означає що, до кінця воєнного стану строки подання та сплати не настануть і порушення не відбудеться. Штрафні санкції й пеня, які будуть автоматично нараховані за порушення податкового законодавства в період воєнного стану в інтегрованій картці платника, будуть визнані безнадійними та списані на підставі п.п. 101.2.4 ПКУ [2].

2. Нульові (порожні) декларації.

Якщо у звітному періоді є показники для декларування, зокрема, тягнеться перехідний мінус або ж є якісь податкові зобов'язання, то відзвітувати за такий період потрібно. Тоді, підприємство, що подає нульові декларації, може свідомо декларувати неповні податкові зобов'язання, скажімо, на рівні податкового кредиту. А це в свою чергу призведе до суми перевищення (зменшення ліміту).

Відповідальність: Важливо пам'ятати, що податкові зобов'язання такого звітного періоду є заниженими. У зв'язку із цим будь-яке самовиправлення помилок за періоди військового стану повинне відбуватися без штрафу [4].

3. Декларування тільки податкових зобов'язань без відображення податкового кредиту.

У такому випадку виникне сума перевищення (через відображення податкового зобов'язання без зареєстрованих податкових накладних).

Щоправда, при сплаті податку на ПДВ-рахунок воно врівноважиться на загальній сумі. Утім, сума перевищень податкових

зобов'язань виникла б і у випадку відображення податкового кредиту на підставі первинної документації (причому потрібно врахувати: без вхідних зареєстрованих податкових накладних такої податковий кредит, нажаль, ніяк не збільшить реєстраційний ліміт).

Відповідальність: Повна сплата податку повинна відбутись протягом шести місяців після закінчення воєнного стану [4].

4. Сплата ПДВ без подання декларації.

Якщо не звітувати й не подавати декларації, однак, мати бажання задля допомоги у воєнний час державі перераховувати якісь кошти на ПДВ-спецрахунок, то такі платежі особливо ні на що не вплинуть. Хіба що збільшать платникові ліміт (через загальну суму поповнень платником рахунка), що дасть можливість у майбутньому реєструвати податкові накладні. А решта грошей на ПДВ-рахунок просто будуть заморожені та стануть чекати подання декларацій.

Відповідальність: Повна сплата податку повинна відбутись протягом шести місяців після закінчення воєнного стану [4].

Встановлено, що ПКУ поки що дозволяє не подавати декларації та не платити податок до закінчення воєнного стану (без настання за це будь-якої відповідальності). Але за умови, що платник виконає свої обов'язки протягом шести місяців після закінчення воєнного стану.

Для того, щоб підібрати ключ до сприйняття та розуміння останніх змін сплати податку, на нашу думку, повинна бути створена якісна система чіткого пояснення особливостей нововведень податкових змін у сплату ПДВ та відповідальності за невиконання відповідних зобов'язань.

За вісім місяців війни Верховна Рада України встигла прийняти низку Законів, якими вносяться зміни до Податкового кодексу України. Інтенсивність нормотворчої роботи дуже велика. Податкове законодавство дуже сильно змінилось і буде і надалі змінюватись.

Таким чином, можна зауважити, що деталізація та розгляд найпоширеніших ситуацій сплати ПДВ дозволяє особам, які проводять господарську діяльність, чітко розмежувати можливості сплати податку та бути обізнаними у наслідках скоєння неправомірних дій.

Інформаційні джерела:

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» від 16.01.2020 № 466-IX/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> (дата звернення 28.10.2022 р.)

2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового

адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану» п.п. 69.1 підрозд. 10 розд. XX від № 2260-IX від 12.05.2022 / URL: <https://tax.gov.ua/nk/rozdil-xx--perehidni-polojen/> (дата звернення 28.10.2022 р.)

3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану» п.п. 69.9 підрозд. 10 розд. XX від № 2260-IX від 12.05.2022 / URL: <https://tax.gov.ua/nk/rozdil-xx--perehidni-polojen/> (дата звернення 28.10.2022 р.)

4. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану» п.п. 69 № 2260-IX від 27.05.2022 / URL: <https://tax.gov.ua/nk/rozdil-xx--perehidni-polojen/> (дата звернення 28.10.2022 р.)

5. Трохимець Б.О. Податкові зміни під час дії воєнного стану - новий Закон : Вісник КНАУ. Серія : Економічні науки. Вип. 4. 2022. С. 30-33.

6. Онищенко В.С. ПДВ у 2022 році / URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/9294-pdv-u-2022-rots> (дата звернення 28.10.2022 р.)

УДК 621.9:681.3

Ю.С. Глушач, канд. екон. наук, доц. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)
П.О. Соколова, здоб. вищ. осв. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Цифровізація є одним з сучасних визначальних напрямів розвитку, який створює кращі системи управління, оптимізуючи доступ до банківських послуг, освіти, охорони здоров'я, сприяє співпраці людей, розширюючи способи співпраці та є основою отримання конкурентних переваг на більшості ринків. У теперішньому світі цифровізація, будучи дієвим інструментом для досягнення сталою розвитку, ще не вивчена повністю, тому про її подолання та переваги в повній мірі ще важко говорити [1]. Метою дослідження є визначення впливу цифровізації на сталий розвиток України.

У сучасному світі цифровізацію можна побачити у багатьох сферах життя. Цифрові технології допомагають зменшити витрати та збільшити продуктивність, також вони починають використовуватися для задовільнення вподобань клієнтів, як такі, що створюють нові, не схожі на інші та індивідуальні продукти [3].

Цифровізація – це не просто інші технології, а ще й зміни у суспільстві: «Цифрова трансформація – це те, що сьогодні виділяє нас

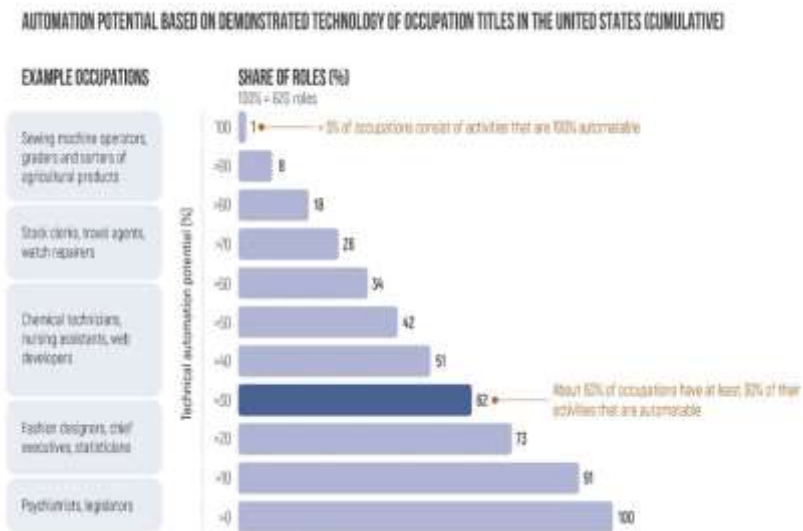
у світі. Ми будемо цифрову державу. Державу, яка стає сервісом. Без бюрократії, черг та корупції.» – про це розповів Віце-прем'єр-міністр – Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров [4].

Космічні технології, вже звичні комп'ютер та інтернет – це інформаційні технології, які використовуються цифровою економікою для сталого розвитку міст. Слід зазначити, що цифровізація просто так не здатна подолати сьогоdnішні несприятливі тенденції розвитку України, тому потрібно враховувати умови розвитку науки, техніки та самої економіки нашої країни, а не копіювати досвід інших держав.

Розвиток цифрової економіки потребує чіткого визначення стимулів до цифровізації за допомогою комплексних досліджень. На даний час в Україні ще багато перешкод для переходу до цифровізації в потрібному об'ємі, наприклад:

- суспільство ще не має тих ініціатив та бачення цифровізації різних сфер життя;
- немає таких реформ в освіті, які б сприяли набуттю потрібних цифрових навичок;
- відсутнє стимулювання до розвитку та використання цифрових інструментів [2].

Великим ризиком цифровізації є вірогідність виникнення безробіття серед багатьох професій (рис. 1).

Рис. 1. Потенціал автоматизації окремих професій Джерело: McKinsey Global Institute analysis

Як ми бачимо, більше половини усіх професій мають десь 30% діяльностей, які можуть бути автоматизовані в результаті цифровізації, і, відповідно, велика кількість робочих місць можуть бути втрачені.

По деяким оцінкам, у найближчі 5 років автоматизація може, навпаки, допомогти з дефіцитом трудових ресурсів, але далі ситуація, скоріше за все, погіршиться. Аби уникнути цієї проблеми потрібно, перш за все, активно стимулювати населення різного віку до самозайнятості, розвитку та навчання в цій сфері [2].

Отже, ми робимо висновок, що в реальному житті вплив цифровізації на Україну може мати і певні негативні наслідки, які потрібно враховувати задля успішного їх подолання. Такий виважений підхід до процесу цифровізації в нашій країні сприятиме розвитку ринку праці, інноваційному підприємництву, створенню нової індустрії та підвищенню конкурентоздатності секторів економіки.

Інформаційні джерела:

1. Коблянська І.І. Основні фактори сталого розвитку цифрової економіки в містах: приклад Китаю / І.І. Коблянська // Наукові Горизонти : [зб. наук. пр.] / відп. Ред. Поліський національний університет – П. : Вид-во «Поліський національний університет», 2021. Вип. 3. С. 76-84.

2. «Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний – 2020)», ГС «ХАЙ-ТЕК ОФІС УКРАЇНА», 2016

3. Урядовий портал України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>

4. Рівненська обласна державна адміністрація. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/cifrovizaciya-ce-postupove-peretvorennya-usih-derzhavnih-poslug-na-zruchni-onlajn-servisi>.

658.155

Ю.С. Глушач, канд. екон. наук, доц. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)

Ю.В. Шавріна, здоб. вищ. осв. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)

ВИРОБНИЧИЙ ТА ФІНАНСОВИЙ ЛЕВЕРИДЖ В РОЗРІЗІ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Термін «леверидж» (з англ. «leverage» – важіль) в економіці означає важіль впливу певних чинників на зміну результативних показників.

Як економічна категорія леверидж виступає в трьох видах:

- виробничий або операційний,
- фінансовий
- виробничо-фінансовий.

Виробничий або також відомий як операційний леверидж характеризується здатністю впливати на формування прибутку від реалізації продукції на основі збільшення співвідношення постійних і змінних витрат. Останнє означає, що відносний рівень постійних витрат зменшується внаслідок збільшення обсягу виробництва (реалізації) продукту, а отже, збільшується прибуток на одиницю продукту. У такий спосіб визначається чутливість прибутку до зміни обсягу виробництва (реалізації) продукту.

Це відповідним чином позначиться на структурі та кількості основних і оборотних засобів та ефективності їх використання [2].

Рівень виробничого левериджу визначається за формулою:

$$ЛВ = \Delta П / \Delta Р$$

де ЛВ – виробничий леверидж;

$\Delta П$ – темп приросту прибутку від реалізації продукції, %;

$\Delta Р$ – темп приросту обсягу реалізації продукції, %.

Чим більше показник виробничого левериджу, тим більше ризик. На практиці виявляються такі залежності:

- Чим більша частка постійних витрат у загальних витратах компанії, тим більша сила операційного важеля за певного обсягу виробництва і тим більший ризик скорочення виробництва;

- Якщо компанія працює поблизу точки беззбитковості, вона матиме більшу частку зміни прибутку та збитку при зміні обсягу продажів;

- У прибуткових підприємствах з великими обсягами продажів високі прибутки можуть спостерігатися навіть при незначному підвищенні рентабельності;

- Компанії з високими показниками операційного левериджу та мінливим обсягом продажів стикаються з набагато більшими ризиками, ніж компанії зі стабільним обсягом продажів;

- Компанії, які генерують значні обсяги продажів і впевнені в довгостроковому стабільному попиті на свої продукти, робочі місця чи послуги, можуть працювати з високим операційним левериджем [1].

Проте на зміну прибутку впливають не лише фактори виробництва, а й результати фінансової діяльності, особливо зміни обсягу та структури зобов'язань за рахунок залучених коштів (довгострокові банківські кредити, облігаційні позики тощо). Все це пов'язано зі сплатою відсотків, які є певними витратами.

Вплив результатів фінансової діяльності на зміну прибутку характерний для фінансового левєриджу, який дозволяє оптимізувати співвідношення між своїми і позиковими ресурсами та оцінити їх вплив на прибуток [3].

Зі збільшенням частки довгострокових кредитів зростає і сума відсотків до сплати. Це призводить до підвищення рівня фінансового ризику через можливу нестачу коштів для оплати. Фінансовий левєридж розраховується як відношення зміни чистого прибутку до загального прибутку до оподаткування:

$$\text{ЛФ} = \Delta\text{П}_\text{ч} / \Delta\text{П}_\text{з}$$

де ЛФ – фінансовий левєридж ;

$\Delta\text{П}_\text{ч}$ – темп приросту чистого прибутку ;

$\Delta\text{П}_\text{з}$ – темп приросту загального прибутку до оподаткування [2].

Однією зі складових забезпечення перевищення темпів зростання чистого прибутку над темпами зростання валового прибутку за рахунок впливу фінансового важеля (левєриджу) є його плече. Збільшуючи або зменшуючи кредитне плече залежно від поточних умов, ви можете впливати на прибуток і рентабельність капіталу. Коефіцієнт левєриджу відображає порівняльний розмір вимог співвласників і кредиторів компанії до активів компанії. Позичені гроші дозволяють збільшити фінансову міцність позичальника, інвестуючи в проекти, які принесуть вам прибуток. Збільшення фінансового левєриджу супроводжується зростанням ступеня фінансового ризику, який пов'язаний з можливою нестачею коштів для сплати відсотків за кредитами та позиками [3].

Узагальнюючим показником левєриджу є виробничо-фінансовий левєридж, який визначається як добуток виробничого і фінансового левєриджу:

$$\text{ЛВФ} = \text{ЛВ} \times \text{ЛФ}$$

де ЛВФ – виробничо-фінансовий левєридж [2].

Показники левєриджу дозволяють планувати оптимальний обсяги виробництва, розрахувати ефективність залученого капіталу, прогнозувати виробничі і фінансові ризики.

Інформаційні джерела:

1. Багацька К.В., Говорушко Т.А., Шермет О.О. Фінансовий аналіз: підручник. К., 2014. с. 320 с.
2. Грабовецький Б. Є., Шварц І. В. Фінансовий аналіз та звітність: навч. посібник. – Вінниця: ВНТУ, 2011. 281 с.
3. Жерліцин Д. М. Фінансовий важіль робочого капіталу як інструмент аналізу ефективності операційної діяльності підприємства Економічний аналіз. 2014. Том 17. № 2. С. 24-29.

Б.М. Гнатківський, канд. екон. наук, доцент (*ДБТУ, Харків*)

Д.О. Попов, здоб. ОС PhD (*ДБТУ, Харків*)

ВЛАСТИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ПАРАДИГМІ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Теоретичне осмислення сутності ресурсів як основи економічного розвитку, виявлення їх джерел, розробка шляхів, форм і методів їх використання дозволяє сформулювати принципи активізації економічної політики щодо інтенсифікації економічних процесів. В умовах посилення складнощів розвитку української економіки визначення ресурсних можливостей має стати пріоритетним напрямом стратегії будь-якого господарюючого суб'єкта. Тенденція залежності економічного зростання від стану потенціалу очевидна, завжди відзначалася творцями теорії економічного зростання та підтверджується практикою господарювання.

Потенціали підприємств характеризуються властивостями, що типові для будь-яких економічних систем, зокрема: цілісністю, взаємозв'язком і взаємодією елементів, складністю, комунікативністю, ієрархічністю, множинністю опису, здатністю до розвитку, альтернативністю форм функціонування та розвитком, пріоритетністю інтересів систем глобального рівня, пріоритетом якості, потужністю.

Основними властивостями економічного потенціалу суб'єктів бізнесу в парадигмі інвестиційно-інвестиційної моделі розвитку вважають такі:

1. Цілісність економічного потенціалу. Тобто всі компоненти потенціалу служитимуть загальній цілі, що сформульована перед системами. Цілісність потенціалів забезпечується генеруванням та імплементацією в процесі формування та використання таких принципів: спільності та єдності цільових функцій для виробничого потенціалу, загалом і кожного окремого компонента зокрема; спільності визначених критеріїв результативності функціонування та подальшого розвитку компонентів і самого потенціалу загалом.

2. Складність економічного потенціалу. Виявлено в наявності кількох складових і компонентах. При цьому кожний з них представлений сукупністю окремих частин. Так, виробничий потенціал підприємств має містити в собі, наприклад, основні виробничі фонди, які серед інших компонентів міститимуть робочі машини й устаткування. Своєю чергою, це буде основне технологічне обладнання. Крім того, у системах існують окремо зворотні матеріальні та інформаційні взаємозв'язки між

компонентами потенціалів.

3. Взаємозамінність економічного потенціалу підприємств, альтернативність його компонентів. Однак її не слід розуміти механічно, хоча в її базі лежить технічна і технологічна особливість процесів виробництва. Тому як одну з форм заміни компонентів виробничого потенціалу слід розглядати накопичення виробничих ресурсів через застосування новітнього обладнання, технологій, енергій, інформаційного забезпечення та ресурсної бази, методів організації управління й організації виробництва. При цьому ступені альтернативності непостійного характеру залежатимуть від економічних ситуацій, рівнів постійного розвитку виробничого потенціалу, особливості формування та результативності господарської системи. Також важливим є розуміння того, що теоретично компоненти зможуть заміщувати один одного в необмеженій кількості, але існуватимуть межі взаємозамінності. Крім того, ці процеси періодичні за своїми кількісними та якісними характеристиками, але, передусім, за часом. Загалом, завдяки таким характеристикам компоненти потенціалу мають здатності досягати збалансованості та рівноваги між окремими елементами.

4. Взаємозв'язки і взаємодії елементів економічного потенціалу. Являють собою якісний і кількісний зв'язок, який виражено мірою відповідності та співвідношень матеріальних і нематеріальних факторів виробництва. Інтегральна дія компонентів свідчить про наявність структурованого виробничого потенціалу, а також розмір його мінімальної та максимальної віддачі. Стає зрозуміло, що для досягнення істотного зростання віддачі виробничим потенціалом недостатньо поліпшення тільки одного компонента. Найвищої віддачі потенціалу можна досягти лише при одночасній системі модернізації всіх чи хоча б окремих його компонентів.

5. Здатність економічного потенціалу підприємств сприймати елементи новітніх та інноваційних досягнень і здобутків науково-технічного прогресу. При цьому виробництво з вищою науковотехнічною ємністю стане результативнішим і матиме ширші перспективи розвитку.

6. Гнучкість економічного потенціалу. Свідчить про можливість переорієнтації виробничих систем на виробництво нової інноваційної продукції, використання інших матеріалів тощо, без базових змін їх матеріально-технічної бази та оснащення. Вимоги до збільшення гнучкості виробничого потенціалу будуть особливо актуальними в умовах нестабільної ринкової обстановки, зростання коливань обсягів і структури існуючого попиту, прискорення темпів зростання запровадження науковотехнічного прогресу в аграрному виробництві.

7. Класовий характер економічного потенціалу. Таким переважно визначаються масштаби та структура. Так, мета модернізації систем виробництва полягає в бажанні капіталу відійти від вирішення соціальних

проблем, отримати нові стабільні джерела надприбутків, результативного засобу впливу на трудові виробничі ресурси.

8. Потужність економічного потенціалу. Представляє кількісну оцінку продуктивності та здатності потенціалу підприємств. Потужність потенціалу господарюючого суб'єкта відбиватиме місце окремого господарського підрозділу в галузевій і народногосподарській структурах відповідних потенціалів. Вони служитимуть базовою сполучною ланкою між визначеним уже виробничим потенціалом господарюючого суб'єкта, науково-технічним потенціалом суспільства й економічним розвитком існуючої ринкової системи.

Якісними характеристиками слід вважати здатність компонентів потенціалу до сприйняття досягнень науково-технічного прогресу, гнучкість, потужність економічного потенціалу суб'єктів. Соціально-економічна відмінність полягає у класовості, а також здатності до формування потужності.

Економічний потенціал передбачає реалізацію потенційних можливостей, виражену в досягненні економічного ефекту. Економічний потенціал суб'єктів бізнесу в парадигмі інвестиційно-інвестиційної моделі розвитку є інтегральною оцінкою потенційних можливостей, наявних у ресурсному потенціалі, та реалізації їх задля досягнення економічного ефекту.

Інформаційні джерела:

1. Бачевський Б.Є., Заблодська І.В., Решетняк О.О. Потенціал і розвиток підприємства. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 400 с.
2. Бугай В.З., Горбунова А.В., Ключова Ю.В. Теоретичні основи формування потенціалу підприємства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 1. С. 27–33. URL: https://web.znu.edu.ua/her-:ald/issues/2011/eco_2011_1/2011_1/027-33.pdf.
3. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2005. 352 с.
4. Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2004. 316 с.

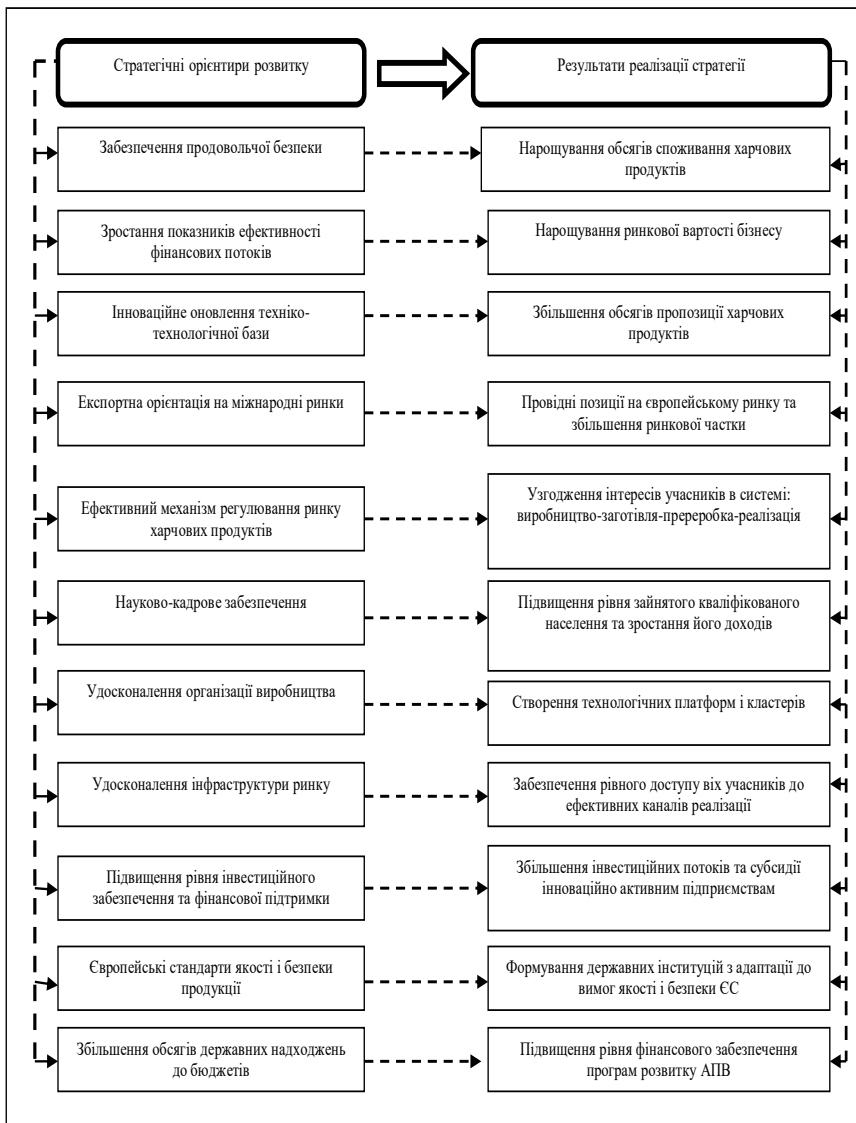
О.В. Деркач, здоб. ОС PhD (*ДБТУ, Харків*)

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ СВОЄЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Сучасні процеси розвитку соціально орієнтованої економіки, пошук нових підходів до ведення бізнесу, методів прийняття управлінських рішень характеризуються істотними змінами у соціальній та економічній сферах діяльності суб'єктів господарювання аграрного виробництва. Будь-який суб'єкт агробізнесу прагне до максимальної економічної ефективності та реалізації стратегічних завдань власного економічного потенціалу, але разом з тим набуває активізації та ваги діяльність, спрямована на зниження соціальної напруженості, поліпшення якості життя населення, захист навколишнього середовища, участь у вирішенні соціальних проблем спільноти. Соціальна відповідальність стає інструментом підвищення репутації суб'єкту агробізнесу, довіри з боку суспільства, інвестиційної привабливості, капіталізації та конкурентоспроможності суб'єкту аграрного бізнесу.

У даний час в Україні стан соціальної відповідальності характеризується тим, що бізнес уже сформував її комплексне поняття, так і визнав свою соціальну відповідальність перед державою і суспільством. Однак при цьому практики соціальної відповідальності частіше застосовують великі компанії та компанії із закордонними інвестиціями. Середній і малий український бізнес сприймає соціальну відповідальність (особливо її зовнішні форми) як неможливу. Основні напрями, в яких компанії України бачать реалізацію соціальної відповідальності, це забезпечення якості товарів (робіт, послуг) та соціальна підтримка персоналу. Таким чином, в Україні розвиток соціальної відповідальності знаходиться на початковому етапі, більшість організацій не роздивляються питання підняття конкурентоздатності включення соціальної відповідальності в стратегію розвитку суб'єкту аграрного бізнесу.

На рис 1. представлена узагальнена схема стратегічних орієнтирів реалізації економічного потенціалу соціально-відповідальних суб'єктів аграрного бізнесу та їх розвитку в контексті підвищення конкурентоспроможності, з урахуванням інноваційної складової, збільшенням інвестиційних потоків, переорієнтуванням на зовнішні ринки збуту продукції аграрного виробництва.

Рис. 1. Вектори розвитку соціально відповідальних суб'єктів аграрного бізнесу в контексті підвищенні своєї конкурентоспроможності

* складено автором

Управління пріоритетними напрямками соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу пов'язане з необхідністю визначення функцій та тенденцій активізації соціально-економічних механізмів.

Активізація соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу в процесі управління складовими конкурентоспроможності реалізує свою соціально-економічну роль через призму функціональних завдань: нормативну, систематизації, мотивації, перетворювальну, регуляторно-управлінську, соціальної взаємодії та захисту, що дозволяє підвищити дієвість методичного інструментарію та практичного його застосування суб'єктами аграрного бізнесу.

З груп економічних, соціальних та екологічних завдань активізації соціальної відповідальності суб'єктів аграрного бізнесу було обрано ключовий перелік стратегічних орієнтири розвитку соціально відповідальних суб'єктів аграрного бізнесу (забезпечення продовольчої безпеки, зростання показників ефективності фінансових потоків, інноваційне оновлення техніко-технологічної бази, експортна орієнтація на міжнародні ринки, ефективний механізм регулювання ринку харчових продуктів, науково-кадрове забезпечення, удосконалення організації виробництва, удосконалення інфраструктури ринку, підвищення рівня інвестиційного забезпечення та фінансової підтримки, європейські стандарти якості і безпеки продукції, збільшення обсягів державних надходжень до бюджетів) в контексті підвищенні конкурентоспроможності з окресленням результатів їх реалізації.

Інформаційні джерела:

1. Власова К.В. Корпоративна соціальна відповідальність – основа інноваційного розвитку підприємств АПК України. Економічний аналіз. 2018. Том 28. № 3. С. 247-251.
2. Гогуля О.П., Кудінова І.П. Соціальна відповідальність бізнесу. К.: Видавництво Національного університету біоресурсів та природокористування України, 2008. 79 с.
3. Ігнатенко М.М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 470 с.
4. Комарова К.В., Ковальчук Н.В. Соціальна відповідальність як складова стратегії розвитку бізнесу на підприємствах України. Інноваційна економіка. 2016. № 5-6. С. 25-30.
5. Лупак Р.Л., Качмар Н.М. Соціальна відповідальність як складова забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Соціально-трудова відносина: теорія та практика. 2016. № 2. С. 98-103.

Н.М. Жидовська, канд. екон. наук, доц. (*ЛНУП, Львів*)

О.М. Заріцький, здоб. вищ. осв. ОС «магістр» (*ЛНУП, Львів*)

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Досить великим постачальником продовольчої продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках залишається аграрний сектор України, який відіграє важливу роль в економіці України. Особливо відмічається суттєве зростання ролі продукції органічного походження, а тому його розвиток залишається одним з пріоритетів аграрної політики України. Причиною цього є зростаюча роль якості та рівня безпеки продуктів, що виробляються відповідно до затверджених стандартів, а виробництво пройшло процедуру сертифікації в установленому порядку

Мета даного дослідження полягає в аналізі умов розвитку органічного виробництва, у визначенні основних його складових частин, аналізі сучасного стану органічного виробництва та характеристиці основних напрямків його розвитку.

В Україні органічне виробництво та ринок органічної продукції розвиваються на основі відповідного нормативно-правового підґрунтя. Таким є Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 р. № 2496-VIII [1], який визначає основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, засади правового регулювання органічного виробництва, обігу органічної продукції та функціонування ринку органічної продукції. Крім цього, данай закон розкриває поняття органічного виробництва як сертифіковану діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. А органічною продукцією є сільськогосподарська продукція, у тому числі харчові продукти та корми, отримані в результаті органічного виробництва [1].

Слід відмітити специфіку органічного виробництва сільськогосподарської продукції, а саме економічний, екологічний та соціальний ефект від здійснення цього виду діяльності [3]. Коротко розглянемо кожен з них.

Економічний ефект: перехід до органічного виробництва потребує значної фінансової підтримки як з боку інвесторів, так державних інституцій. Ціни на органічну продукцію набагато вищі, ніж на звичайну, і цьому сприяють певні чинники, адже дорожчою в порівнянні зі звичайною продукцією є переробка та зберігання органічної продукції, оскільки значно дорожче коштують її складові. Ще одним чинником слід виділити невеликі обсяги виробництва та обмежена відстань, на яку можна доставити продукти у свіжому вигляді. Проте, споживачі готові сплачувати більшу ціну за продукцію органічного виробництва, адже надто високі ціни нівелюються особливою якістю та користю даної продукції й тому попит на таку продукцію постійно зростає.

Екологічний ефект: зумовлений поступовим відновленням якості земельних ресурсів, залучених до процесу виробництва, через застосування зелених добрив та методів біологічної боротьби зі шкідниками, дотримання сівозмін, технологій обробітку ґрунту, спрямованих на мінімальне втручання, зниження ущільнення ґрунтів. А це в свою чергу призводить до відмови від застосування генетично модифікованих організмів, агрохімікатів, різних антибіотиків тощо. Також завдяки цьому знижується рівень забруднення водою і атмосферного повітря та зберігається локальне біорізноманіття. Знову ж таки підвищиться рівень біологічної активності у ґрунті, нормалізується робота живих організмів, відбудеться приріст гумусу і результатом всього цього буде збільшення виробництва сільськогосподарської продукції.

Окрім цього, держава та різні інститути громадянського суспільства повинні сприяти формуванню екологічного виховання, екологічній освіті населення, формування сучасної культури споживання, зокрема ощадливого використання ресурсів.

Соціальний ефект: Напевне, як і кожне виробництво, органічне виробництво не відразу призведе до бажаного результату, бажаного прибутку – для цього потрібні значні затрати як коштів, так і часу, а також значний обсяг використання ручної праці. Проте даний вид діяльності спрямований на майбутнє: раціональне використання природної родючості ґрунтів та відновлення екосистеми в цілому, що сприятиме зменшенню собівартості вирощування органічних культур і зробить їх більш доступним для споживача.

Слід зазначити, що розвиток органічного виробництва в Україні можливий лише за умови державної підтримки. Державне стимулювання може бути реалізоване через фінансову підтримку, пільгове оподаткування, підвищення розміру доплат до закупівельної ціни, пільгові ціни на послуги і засоби виробництва, державне страхування, популяризацію органічної продукції серед виробників і споживачів, створення розгалуженої інфраструктури ринку органічних продуктів. У такому випадку вітчизняний агровиробник здатний забезпечити виробництво достатньої кількості органічної продукції, що буде сприяти, з одного боку, покращанню стану навколишнього середовища, з іншого, – зростанню вітчизняного сільського господарства та стане досить значущою складовою підвищення рівня здоров'я нації [2].

Як підсумок слід відзначити, що органічне виробництво є перспективним інструментом для стимулювання сталого економічного розвитку в Україні, адже змінюється культура споживання, і органічна продукція набуває все більшого попиту. Збільшенню обсягів виробництва органічної продукції сприяє і зростання рівня свідомості споживачів щодо свого майбутнього та майбутнього своїх дітей, стану навколишнього середовища, наявність періодичних конфліктів навколо харчових продуктів, в тому числі і збільшення кількості екологічних катастроф. А тому всі ці зрушення, викликані споживачами, надають виробникам можливість перезавантажити себе і змінити ринок середовище відповідно до викликів сучасності.

Інформаційні джерела:

1. Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 р. № 2496-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>
2. Славгородська Ю. В. Виробництво органічної продукції в Україні: стан та перспективи.// Вісник Полтавської державної аграрної академії, № 4, 2016. С.129
3. Щодо напрямів розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. Аналітична записка// Національний інститут соціологічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-napryamiv-rozvitku-organichnogo-virobnictva-silskogospodarskoj>

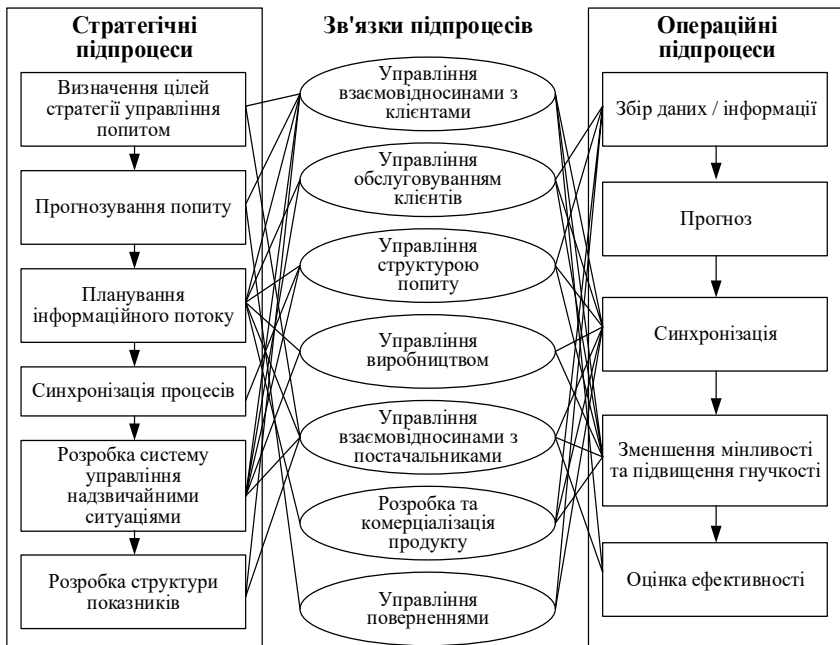
МОДЕЛЮВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПОПИТОМ

Попит є виразом потреб, які завжди випереджають виробництво і є його рушійними факторами. Попит – це економічна категорія товарного (ринкового) господарства, яка відображає сукупну суспільну потребу в різних товарах з урахуванням платоспроможності покупців. Невід'ємною складовою маркетингу є управління попитом – цілісний підхід до взаємодії з клієнтами, орієнтований на побудову довгострокових відносин з ними. Мета полягає в стимулюванні попиту на товари та послуги за рахунок побудови персоналізованих взаємин з клієнтами. Управління попитом підвищує ефективність роботи, сегментації, персоналізації, залучення потенційних клієнтів, і навіть збільшують конверсію. Управління попитом – це інтеграція ключових бізнес-процесів від кінцевого споживача до постачальників та виробників продукції, що створює цінність для клієнтів та інших зацікавлених сторін. Процес управління попитом передбачає вирішення як стратегічних, так і операційних задач (рис. 1). Стратегічні задачі передбачають формування моделі управління попитом. Операційні – безпосередні практичні кроки управління попитом. На рис. показано зв'язки між всіма підпроцесами управління попитом, вони передбачають передачу даних та обмін інформацією.

Управління попитом це, перш за все, прогнозування потреб та синхронізація господарських процесів з метою вчасного задоволення цих потреб. Стратегічна складова включає шість основних підпроцесів, які спрямовані на розробку ефективної операційної системи для узгодження попиту та пропозиції.

Для планування господарської діяльності компанії можуть знадобитися різні рівні прогнозу. Незважаючи на кількість прогнозів, вони повинні бути послідовними та відображати одну істину. В межах стратегії управління попитом потреби в прогнозуванні можна задовольнити трьома прогнозами: виробничим, маркетинговим та фінансовим. В якості джерел інформації доцільно використовувати історичні дані, минулі прогнози продажів, плани просування продукції, корпоративні цілі, дані про частку ринку, товарні запаси та дослідження ринку. Одним з головних джерел інформації для

прогнозування попиту будуть самі клієнти та рівень управління взаємовідносинами з ними.

Рис. 1. Процесна модель управління попитом

Наступним етапом є синхронізація прогнозу попиту з можливостями виробництва, постачання та логістики – плануванням продажів і операцій. Синхронізація потребує координації маркетингу, виробництва і постачання, логістики та фінансів. Синхронізація на операційному рівні включає перевірку прогнозованого попиту клієнтів і визначення вимог його задоволення. Результатом такої синхронізації є єдиний план виконання, який збалансує потреби та витрати на виробництво, логістику, продажі та постачальників для задоволення очікуваного попиту. На цьому етапі повинно бути виявлено майбутні проблеми задоволення попиту та надано рекомендації щодо їх активного вирішення, перш ніж це стане проблемою. Для нових продуктів основна увага приділяється досягненню максимальної гнучкості, оскільки попит на нові продукти є найбільш невизначеним.

Іншим важливим компонентом маркетингової стратегії управління попитом є розробка планів на випадок непередбачених

обставин для реагування на значні внутрішні або зовнішні події, які порушують баланс попиту та пропозиції. Систему управління на випадок непередбачених ситуацій слід розробляти відповідно до очікувань клієнтів, виявлених у процесі управління взаємовідносинами з клієнтами, а також з урахуванням даних виконання замовлень, управління виробничим процесом та управління відносинами з постачальниками.

Нарешті, розробляється структура показників, які буде використано для вимірювання та моніторингу ефективності управління попитом. До таких показників можна віднести продажі за рахунок підвищення лояльності клієнтів та рівень повторних операцій завдяки покращенню обслуговування клієнтів. Витрати виробництва можуть зменшитися за рахунок кращого планування та розкладу, що виникає завдяки меншій мінливості попиту. Управління попитом може призвести до зменшення страхових запасів, що забезпечує більшу оборотність запасів та скорочення інвестиції в запаси. Дебіторську заборгованість можна покращити за рахунок скорочення неповних замовлень і порушених термінів доставки. Нарешті, управління попитом може призвести до зменшення основних фондів у результаті раціонального використання наявних активів та об'єктів.

Реалізація маркетингової стратегії відбувається шляхом реалізації комплексу оперативно-тактичних заходів. На операційному рівні реалізується прогнозування та синхронізація, які було розроблено на стратегічному рівні. На стратегічному рівні визначаються вимоги до даних для розробки прогнозу, запроваджуються інформаційні системи для збору даних. На операційному рівні саме виконання замовлень і процеси управління обслуговуванням клієнтів надає найбільш повну інформацію про очікуваний попит. Дані з процесу управління поверненнями також використовуються для створення прогнозу, оскільки вони дозволяють зрозуміти фактичний попит.

Підпроцес синхронізації відповідає процедурам, визначеним на стратегічному рівні. Порівняння фактичних результатів діяльності компанії з прогнозом говорить про наявність обмежень в системі управління попитом. Це дозволяє усунути вузькі місця або розподілити доступні ресурси та визначити пріоритети попиту. Результатом підпроцесу синхронізації є план виконання попиту, який включає сукупні виробничі плани. Розробка та передача цих планів вимагає взаємодії з усіма іншими підпроцесами.

Можна виділити чотири основні кроки, за допомогою яких здійснюється ефективне управління попитом, що дозволяє залучати клієнтів, підвищувати конверсію та постійно покращувати показники

діяльності компанії: координація маркетингових стратегій – інтеграція маркетингових інструментів для спільної роботи, що забезпечує ефективну діяльність підрозділів підприємства та підвищення рентабельності інвестицій; попереднє визначення цільової аудиторії, її сегментування на основі даних про потенційних клієнтів; залучення потенційних клієнтів та управління їх шляхами споживання на основі отриманих даних, що дозволяє формувати попит, персоналізувати взаємодію, кваліфікувати потенційних клієнтів, зміцнити взаємини з наявними клієнтами та залучити нових; збирання та використання інформації з метою отримання повного портрету клієнтів, що дозволяє проаналізувати атрибуцію та внести зміни до стратегії маркетингу. Відстежування ефективності маркетингової тактики щодо показників конверсії.

Таким чином, управління попитом базується на використанні інформації про існуючий товар та потреби споживача, які цим товаром задовольняються; відомостях про якість товару, його споживчі властивості; інформації про можливе надання послуг; відомостях про умови, що гарантують захист інтересів покупця, якщо він не буде задоволений товаром.

Інформаційні джерела:

1. Croxton Keely L., García-Dastugue Sebastián J., Lambert Douglas M., and Rogers Dale S. The Supply Chain Management Processes. The International Journal of Logistics Management, Vol. 12, No. 2 (2001), pp. 13-36.

2. Ганза І., Мартоян А. Маркетингові стратегії та фактори впливу при просування високотехнологічної продукції на ринку. Аналітично-інформаційний журнал «Схід». 2014. № 1 (127). С. 22–26

3. Петрова І.Л.1, Лойко Є.М. Методичні засади розробки маркетингової стратегії підприємства. URL: <https://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/486/513>

УДК 338.984

Р.В. Карпенко, канд. юрид. наук (*ДДУВС, Дніпро*)

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Умови ведення бізнесу в Україні у 2020–2022 рр. під впливом спочатку Covid-19, а потім оголошення воєнного стану на території України беззаперечно, увійдуть у новітню історію нашої держави як

такі, що функціонують в умовах цілковитої невизначеності, комплексних безпекових ризиків та соціально-економічної непередбачуваності. Це змусило український бізнес поставити питання належної готовності бізнесу реагувати на надзвичайні події, що можуть бути пов'язані з різними чинниками невизначеності в таких умовах.

Наразі, надзвичайно важливо дослідити те, як саме бізнес реагуватиме на такі виклики, якщо вони стануть критично небезпечними і вимагатимуть невідкладних дій із захисту власників бізнесу, працівників, майна чи активів та впровадження механізмів і алгоритмів безперервного ведення бізнесу в Україні під впливом чинників невизначеності.

Старі механізми вже втратили свою ефективність, тоді як нові ще не сформовані. Затяжний характер нестабільності поглиблення економічних і соціальних протиріч, невизначеність кінцевої цілі стають об'єктивними передумовами виникнення нових видів ризиків. Узагальнюючи кращі міжнародні практики та алгоритми, що використовуються глобальною безпековою спільнотою (ASIS International, OSAC) в частині розробки планів забезпечення безперервності ведення бізнесу та планів дій в умовах надзвичайних ситуацій можна визначити базові інструментарії, які можуть стати основою для таких механізмів, які стануть невідкладними для компанії у відповідь на загрозу, що виникла. Саме розвиток гнучких бізнес-структур, готовність компанії до перебування у станах гібернації, релокації та евакуації, швидка зміна технологічності бізнес-процесів в частині розробки планів забезпечення належної готовності бізнесу реагувати на надзвичайні події набирає актуальності.

Гібернація (від англ. hibernation – сплячка, заціпеніння) – це формат рівня зовнішньої загрози бізнесу, за якого співробітники залишаються вдома, і у кризовий період відбувається тимчасове призупинення більшості операцій. При цьому на підприємстві може залишатись обмежена група працівників з метою забезпечення підтримки мінімальної життєдіяльності критичних бізнес-процесів (техногенні катастрофи, природні катаклізми та ін.) Релокація (від англ. relocation – переміщення, передислокація) – це формат рівня зовнішньої загрози бізнесу, за якого активуються процеси переміщення офісів та/або видів діяльності з небезпечного району в більш безпечне місце, як правило, на тимчасовій основі і в межах однієї країни.

Евакуація (від англ. evacuation – виведення) – це формат рівня зовнішньої загрози бізнесу, за якого активується процес зупинки

операцій всередині країни та здійснюється процес виведення експатів, іноземців і ключових стейкхолдерів (за потреби) в іншу державу, а місцевого персоналу – з районів дислокації у місця проживання чи тимчасового перебування [1].

Кожний управлінець визначить свої критерії прийняття рішень в управлінні ризиками в умовах невизначеності. Серед рекомендованих для бізнесу практик під час стану гібернації можливо виділити наступні: зміна внутрішньої комунікації працівників з описом алгоритмів базових дій у надзвичайній ситуації, каналів підтримки зв'язку та ключових постачальників, клієнтів та партнерів; наявність об'єктів укриття та необхідних умов (запаси продовольства, води та ін.) для забезпечення життєдіяльності на певний період, особливо на випадок дій, пов'язаних з військовим конфліктом, терористичною загрозою або техногенним (природним) лихом; налагодження тимчасового екстреного зв'язку; можливість підключення резервних систем живлення (генераторів) і відповідні запаси пального; забезпечення резерву коштів, як для виплати заробітної плати робітникам, так і для безперервного ведення бізнесу; наявність резервів заміщення співробітників на критичних позиціях.

Серед рекомендованих для бізнесу практик під час стану релокації слід визначити напрямки та місця, куди слід виконувати тимчасове переміщення, якщо локація організації або конкретний регіон стануть критично небезпечними для подальшого функціонування бізнесу (представництва компанії у інших регіонах країни, що віддалені від зони конфлікту або локації партнерських компаній чи їх представництв, що розташовані у більш безпечних районах країни). Серед рекомендованих для бізнесу практик під час стану евакуації визначено: проведення навчальних тренінгів персоналу щодо правил переміщення разом із сім'ями відповідно до практично перевірених алгоритмів; страхування життя своїх працівників від нещасних випадків; здійснення оплати праці співробітникам щонайменше на місяць вперед; встановлення основних каналів комунікації зі співробітниками, котрі залишилися поза межами дії евакуаційних планів.

Інформаційні джерела:

1. Панчак В., Грабський С. Бізнес у контексті загроз і ризиків. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/biznes-u-konteksti-zagroz-i-rizikiv.html>
2. Asis statement regarding diversity, equity, and inclusion. URL: <https://www.asisonline.org/footer-pages/about-asis/>

К.В. Клименко, канд. екон. наук, завідувач відділу бюджетної системи (ДННУ «Академія фінансового управління», Київ)

М.В. Савостьяненко, ст. наук. співроб. відділу бюджетної системи (ДННУ «Академія фінансового управління», Київ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Проблемні аспекти в контексті захисту критичної інфраструктури України сьогодні є магістральним феноменом. В умовах дії воєнного стану надзвичайно важливо забезпечити належний фінансовий захист об'єктів критичної інфраструктури, для чого слід розробити відповідні положення в розрізі доступу до інформаційних баз.

Ця сфера потребує продовження досліджень, адже обмежена аналітичними інструментами для кількісної оцінки умовних зобов'язань (в контексті даного положення може бути рекомендовано оприлюднювати інформацію щодо фінансування захисту критичної інфраструктури, якщо це не заборонено національним законодавством та не є закритою секретною інформацією на рівні служб / міністерств безпеки, правоохоронних органів).

Відзначимо, що на засіданні 18 жовтня 2022 р. Верховна Рада прийняла у повторному другому читанні та в цілому Проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо формування та реалізації державної політики в сфері захисту критичної інфраструктури» №7607 від 28.07.2022 р. [1].

Закон розроблений з метою належного забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері критичної інфраструктури та спрямований на створення сприятливих умов щодо виконання функцій уповноваженого органу з питань захисту критичної інфраструктури Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України.

В Законі акцентовано увагу, що під час дії воєнного стану, а також протягом 12 місяців після його припинення чи скасування повноваження уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України, передбачені Законом України «Про критичну інфраструктуру», здійснюються Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Водночас Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України наразі здійснює:

- формування та реалізацію державної політики щодо захисту у кіберпросторі державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, здійснення державного контролю у цих сферах;

- реалізацію державної політики щодо захисту критичної технологічної інформації, кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, здійснення державного контролю в цих сферах;

- виконання інших завдань, передбачених законодавством у сфері забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту.

Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 14 жовтня 2022 р. № 1174 «Про затвердження Регламенту обміну інформацією між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури», яка визначає механізм інформаційної взаємодії між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури з метою забезпечення захисту та стійкості критичної інфраструктури.

Так, зокрема унормовано, що інформаційна взаємодія забезпечується шляхом послідовного обміну інформацією між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури, що здійснюється відповідальними особами, визначеними такими суб'єктами, з використанням засобів електронних комунікацій, національної системи конфіденційного зв'язку, спеціального зв'язку, шифрувального зв'язку та інформаційно-комунікаційних систем [2].

Також Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 14 жовтня 2022 р. № 1175 «Деякі питання подання інформації у сфері захисту критичної інфраструктури», котрою було затверджено форму річного звіту про виконання секторальним органом повноважень, визначених Законом України «Про критичну інфраструктуру» та форму річного звіту про виконання оператором критичної інфраструктури повноважень, визначених Законом України «Про критичну інфраструктуру» [3].

Серед іншого акцентуємо увагу на побудові уніфікованого реєстру об'єктів критичної інфраструктури. Він може бути побудований за принципом бази IFIs projects, (портал реєстру проектів МФО – офіційний державний портал із реєстром проектів соціального і економічного розвитку України, які реалізуються із залученням коштів МФО) [5].

Так, реєстр об'єктів критичної інфраструктури (п.18 ст.1 Закону України «Про критичну інфраструктуру»: №5219 від 09.03.2021 р. [4]) –автоматизована система, що містить перелік найбільш важливої для життєдіяльності суспільства та держави критичної інфраструктури, щодо якої встановлюються особливі вимоги із забезпечення її безпеки та стійкості і здійснюється моніторинг їх дотримання; його завданням є збирання, узагальнення, попередній аналіз даних щодо об'єктів критичної інфраструктури та пропозиції щодо включення таких об'єктів до Реєстру в межах визначених секторів здійснюються секторальними органами у сфері захисту критичної інфраструктури (ст. 11 Закону) [4]. Інформація про об'єкти критичної інфраструктури, що міститься в Реєстрі, є відкритою, загальнодоступною та безоплатною, крім інформації з обмеженим доступом. У ст. 19 Закону «Секторальні органи у сфері захисту критичної інфраструктури» йдеться про підготовку щорічного звіту із забезпечення захисту критичної інфраструктури у відповідному секторі [4].

Підсумовуючи викладене, можемо констатувати той факт, що посилення захисту критичної інфраструктури в умовах сьогодення має стати однією зі складових базису, котрий забезпечить розбудову в нашій державі прозорого державного управління, що сприятиме подоланню викликів і загроз, які постали перед Україною, довгостроковому зростанню її економіки, економічній безпеці в цілому, а також уможливить інтеграцію в європейський економічний простір.

Інформаційні джерела:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо формування та реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури: Проект Закону» №7607 від 28.07.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=7607&conv=9>

2. Про затвердження Регламенту обміну інформацією між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури: Постанова КМУ від 14 жовтня 2022 р. № 1174. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2022-%D0%BF#Text>

3. Деякі питання подання інформації у сфері захисту критичної інфраструктури : Постанова КМУ від 14 жовтня 2022 р. № 1175. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2022-%D0%BF#Text>

4. Про критичну інфраструктуру: Закон України №5219 від 09.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>

5. IFIs projects, портал реєстру проектів МФО.URL: <https://proifi.gov.ua/?p=index>

В.В. Компанієць, д-р екон. наук, проф., академік Академії економічних наук України (*ХГУ НУА, Харків*)

О.О. Бела, здоб. ОС PhD (*УкрДУЗТ, Харків*)

ГЛИБИННІ ЗМІНИ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ТА МОРАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Забезпечення сталого економічного зростання в будь-якій країні, в т.ч. в Україні, потребує активного залучення до цього процесу бізнесу.

Але сучасний бізнес діє в надзвичайно складних умовах глибинних та глобальних змін. Відбуваються процеси трансформації соціально-економічних відносин та соціально-економічних систем усіх рівнів, починаючи від глобальної системи, і закінчуючи окремим підприємством. Демографічна криза та перебудова демографічного портрету світу, ресурсні та екологічні проблеми, шоківі впливи ковід-кризи, стрімкі технологічні нововведення, глобальна рецесія, яка загрожує новою великою депресією, зростання соціальної нерівності, соціальної та політичної напруги з виникненням великих воєнних конфліктів – ось неповний перелік викликів, з якими зіткнувся бізнес. В наслідок цього середовище діяльності бізнесу стало швидко змінюваним, невизначеним, агресивно-конкурентним, високо ризикованим.

І в такому новому середовищі бізнес повинен не тільки отримувати доходи, прибуток, але й залишатись соціально відповідальним, а як максима – прагнути до забезпечення морально відповідальної діяльності. Це обумовлено не тільки суто раціонально-економічною, але й соціальною, людською природою економічних відносин, бізнесу.

Людина є головним діячем, творцем економіки і на неї пов'язані усі процеси, що відбуваються в бізнесі. І морально відповідальне ставлення до людини (в особі працівника, клієнта, контрагента), тобто таке ставлення, що відповідає моральним нормам та голосу совісті, стає найважливішим фактором збереження та розвитку справи. Адже саме таке ставлення викликає довіру, бажання плідно працювати чи співпрацювати в (з) певній (ою) компанією, зберігати лояльність навіть в скрутних соціально-економічних умовах.

З іншого боку, без розвитку соціально відповідального бізнесу забезпечити сталий соціально-економічний розвиток країни неможливо.

Результати опитування керівників бізнесу стосовно найбільш болючих питань та трендів сучасності за період 2021-2022 рр., [1; 2], які були проведені всесвітніми аудиторськими компаніями, показали, що у порядок денний входять декілька головних питань, серед яких: слідування стратегії забезпечення етичного та соціально відповідального бізнесу, у т.ч. принципам та стандартам ESG.

Але соціально та морально відповідальна поведінка бізнесу в реальному просторі в скрутних соціально-економічних умовах, є величезною проблемою. Вже перше досить серйозне випробування нової епохи – ковід-криза, показало, що рівень соціально відповідальної поведінки бізнесу знижується і ризик безвідповідальної діяльності зростає [3; 4].

Наразі вітчизняний бізнес стикнувся з новим викликом забезпечення життєдіяльності в умовах воєнних дій, що вимагає від власників, керівників нестандартних рішень зважених не тільки відповідно до економічних та професійних норм, але, насамперед, відповідно до моральних критеріїв.

Моральна відповідальність - особиста відповідальність, заснована на прагненні діяти відповідно до того, що підказує совість. При цьому немає значення, чи наявні зовнішні спостерігачі, які оцінюють певний вчинок, що ззовні виглядає як соціально відповідальний (наприклад, благодійність). Подібна поведінка надає сенс діям та життю особистості.

І така морально відповідальна поведінка, що є вищою за ступенем відповідальності та мотивації, в порівнянні із соціально відповідальною, в умовах невизначеності, швидких і глибинних трансформацій та екстремальних ситуацій є зоною нового як теоретичного, так і практичного пошуку.

Отже, актуальними питаннями творчого пошуку стають:

- дослідження особливостей розвитку соціально і морально відповідальної діяльності бізнесу в умовах кризи і невизначеності;
- вивчення особливостей мотивації соціально та морально відповідальної діяльності бізнесу у межах кроскультурного аналізу;
- дослідження детермінант та характеристик економічної поведінки суб'єктів бізнесу в умовах системної невизначеності, а також засобів реалізації соціально та морально відповідальної поведінки керівників бізнесу, менеджерів різних ланок:
  - економічні та неекономічні інструменти і способи розвитку соціальної та моральної відповідальності бізнесу (в тому числі через освіту) в нових умовах.
  - розробка та слідування стратегії забезпечення етичного та соціально відповідального бізнесу, у т.ч. принципам та стандартам ESG.

Що дає для сталого розвитку економіки соціально та моральна відповідальність бізнесу? Відповідальна поведінка бізнесу може забезпечити: нові робочі місця, в т.ч. високотехнологічні та високооплачувані; надходження податків до державної казни; довіру до вітчизняного бізнесу, і як наслідок – залучення інвестицій; реалізацію соціальних проєктів; розвиток територій; випуск конкурентноздатної продукції та послуг.

Інформаційні джерела:

1. Seven priorities for EMEIA boards to transform their 2022 agenda. URL: https://www.ey.com/en_gl/board-matters/seven-priorities-for-emeia-boards-to-transform-their-2022-agenda#chapter2

2. PwC's 25th Annual Global CEO Survey. Reimagining the outcomes that matter. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/ceo-agenda/ceosurvey/2022.html>

3. Is this the moment for emerging markets to prioritize integrity? Global Integrity Report — emerging markets perspective. URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/assurance/assurance-pdfs/ey-is-this-the-moment-for-emerging-markets-to-prioritize-integrity.pdf

4. Tunnel vision or the bigger picture? The EY Global Integrity Report 2022 reveals how a focus on governance can help reimagine corporate integrity. URL: https://www.ey.com/en_gl/forensic-integrity-services/how-a-focus-on-governance-can-help-reimagine-corporate-integrity

УДК 330.83:330.52

Т.Ю. Копотієнко, канд. екон. наук, доц., (*ДТЕУ, Київ*)

К.О. Лахно, здоб. вищ. осв. (*ДТЕУ, Київ*)

КЕЙНСІАНСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ: ЗАСТОСУВАННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Проблема державного втручання в економіку є основною для будь-якої держави. Економічний порядок характеризується поділом у певній формі між державою та окремими особами прав прийняття економічних рішень – особливо щодо можливості прийняття рішень стосовно виробництва та права прийняття рішень відносно задоволення потреби [1, с. 24]. Ніхто не заперечує необхідність виконання державою певних функцій у сфері економіки, проте з питань, у яких пропорціях має поєднуватися державне та ринкове регулювання, які межі та напрями державного втручання, існує досить

широкий спектр теоретичних поглядів та відповідних їм практичних підходів – від повного державного монополізму в управлінні національним господарством до крайнього економічного лібералізму, коли стверджується, що ефективною може лише економіка лише за умов нічим не обмеженого приватного підприємництва [2, с. 94].

Дж. М. Кейнс стверджував, що неадекватний загальний попит може призвести до тривалих періодів високого безробіття. Випуск товарів і послуг в економіці є сумою чотирьох компонентів: споживання, інвестицій, державних закупівель і чистого експорту (різниця між тим, що країна продає і купує в інших країнах). Наприклад, під час економічного спаду невизначеність часто підриває довіру споживачів, змушуючи їх скорочувати свої витрати, особливо на дискреційні покупки, як-от будинок чи автомобіль. Таке скорочення витрат споживачів може призвести до зменшення інвестиційних витрат бізнесу, оскільки фірми реагують на ослаблений попит на їхні продукти. Це покладає на плечі уряду завдання збільшення виробництва. Відповідно до кейнсіанської економіки, державне втручання необхідне для пом'якшення підйому та спаду економічної активності, інакше відомого як бізнес-цикл.

Замість того, щоб вважати незбалансовані державні бюджети неправильними, прихильник кейнсіанства Бертіл Улін, виступав за так звану антициклічну фіскальну політику, яка діє проти напрямку ділового циклу [2, с. 92]. Наприклад, кейнсіанські економісти виступали б за дефіцитні витрати на трудомісткі інфраструктурні проекти для стимулювання зайнятості та стабілізації заробітної плати під час економічного спаду. Вони підвищують податки, щоб охолодити економіку та запобігти інфляції, коли спостерігається різке зростання попиту [1, с. 25]. Монетарну політику також можна використовувати для стимулювання економіки, наприклад, шляхом зниження процентних ставок для заохочення інвестицій. Виняток трапляється під час пастки ліквідності, коли збільшення грошової маси не знижує процентних ставок і, отже, не сприяє збільшенню виробництва та зайнятості.

На наш погляд, основні ідеї Дж. М. Кейнса та Бертіла Уліна, які є актуальними й у сучасних економічних реаліях та представляють певний науковий інтерес у макроекономіці, полягають у наступному:

1. Взаємозалежність попиту та величини зайнятості працездатного населення країни. Тобто повна зайнятість можлива лише за наявності «ефективного попиту», у якому бізнес може отримати максимально високий прибуток [1, с. 26-27]. Але досягнення такого прибутку, з об'єктивних причин, практично неможливо, отже, і

реальне забезпечення повної зайнятості населення лише шляхом дії законів ринкової економіки також неможливе. Тому лише за державної підтримки можна досягти повної зайнятості населення.

2. Зі зростанням інвестицій у державі може виникнути додатковий економічний ефект, що призводить до збільшення ВВП. Дж. М. Кейнс пов'язав збільшення національного доходу та зменшення безробіття зі зростанням капітальних вкладень. Він вивів «мультиплікатор інвестицій», ефект від якого проявляється, з одного боку, у тому, що трансформація загальних витрат та здійснення нових капітальних вкладень призводять з кожним разом до меншого приросту національного доходу, оскільки в суспільстві постійно зростатимуть і заощадження, і споживання [1, с. 29].

3. Недоцільно та неефективно проводити економічну політику, яка сприяє зменшенню реальних доходів населення. Бертіль Улін був абсолютною правий у тому, що не можна знижувати працівникам розмір заробітної плати з метою досягнення рівноваги на ринку праці та підвищення рівня зайнятості населення [2, с. 95]. Реалізація цієї, нічим необгрунтованої, ідеї практично спричинить у суспільстві зворотний економічний ефект. На початковому етапі зменшення заробітної плати створить передумови зниження громадського споживання, на другому – викличе значне падіння обсягів виробництва, а на третьому етапі призведе до ще більшого зростання безробіття.

Таким чином, національна соціально-економічна система країни не може динамічно розвиватися без формування та функціонування ефективного механізму державного регулювання економіки. Це твердження, доведене кейнсіанською теорією і реалізоване практично, отримало своє повне підтвердження у досвіді країн із розвинутою ринковою економікою. Відновлення економічного динамізму відповідно до теорії «економіки пропозиції» передбачає посилення стимулювання бізнесу для підвищення ефективності виробництва. Тому наукові концепції Дж. М. Кейнса, Бертіля Уліна та інших послідовників про державне регулювання економіки, на наш погляд, мають досить актуальне значення і в Україні, особливо у період виникнення та загострення кризових явищ. На нашу думку, державне регулювання здатне багато в чому розширити кордони інвестиційної діяльності, здійснювати доцільні державні витрати, оптимізувати бюджетний процес та оподаткування, проводити грамотну грошово-кредитну політику, а також зовнішньоекономічну діяльність та справедливую соціальну політику.

Ефективне державне регулювання економіки призведе, з одного боку, до активізації процесу відновлення національного капіталу,

якісного зростання продуктивності праці та ефективності виробництва. З іншого боку, воно позитивно впливатиме на підвищення рівня суспільного добробуту, підвищення ефективного попиту та зростання якості життя населення. У сукупності ці чинники й багато в чому сприятимуть створенню реальних передумов для сталого економічного зростання та збільшення національного багатства країни.

Інформаційні джерела:

1. Шараг О. Роль інвестиційного попиту в забезпеченні сталого економічного зростання. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. Вип. 4 (21). С. 24-29

2. Мозговий О.М., Мусіць Б.Р. Державне регулювання товарно-грошових відносин: теоретичні основи. Економіка і організація управління. 2016. № 4 (24). С. 92-99.

УДК 33.658.274

Ю.М. Кравченко, канд. екон. наук (*ДБТУ, Харків*)

Н.М. Крижній, здоб. вищ. осв. (*ДБТУ, Харків*)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Роль основних засобів у процесі виробництва та особливості їх відтворення в умовах ринкової економіки зумовлюють особливі вимоги до інформації про наявність, рух, стан і ступінь використання цих засобів. Існує ряд проблем, від вирішення яких залежить ефективність використання основних засобів. До них, в першу чергу, відносяться – збереження, модернізація і переоснащення для подальшого їх використання та роботи на підприємстві [1].

Будь-який виробничий процес здійснюється лише за допомогою певних машин і обладнання, які розташовуються в відповідних приміщеннях. Матеріальною основою цього процесу виступають, насамперед, засоби праці. На підприємствах сукупність застосовуваних засобів праці набуває економічної форми – основних засобів [2].

Ефективне використання основних засобів має позитивний вплив на діяльність підприємств, оскільки:

- збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва;

- розширюються можливості для прискорення переорієнтації підприємств на випуск нової продукції, яка користується більш високим попитом у споживачів;

- зростають темпи продуктивності праці, поліпшується якість промислової продукції. Для оцінювання ефективності використання основних виробничих засобів використовують систему показників:

- показники ефективності стану та відтворення основних засобів;

- показники ефективності використання основних засобів (узагальнюючі показники та коефіцієнти використання устаткування та виробничих площ) [3, с. 314].

Основними факторами, які впливають на структуру основних виробничих засобів підприємств, є: рівень автоматизації і механізації, рівень спеціалізації і кооперування, кліматичні та географічні умови розміщення підприємств. Кожний фактор по-різному впливає на структуру виробничих засобів. Поліпшити структуру основних виробничих засобів можна за рахунок: - оновлення та модернізації устаткування; - ефективнішого використання виробничих приміщень установленням додаткового устаткування на вільній площі; - ліквідації зайвого й малоефективного устаткування.

Успішність управління основними засобами підприємства можна розглядати з позиції ефективності їхнього використання в господарському обороті. Через те, що основні засоби експлуатуються тривалий час, вони поступово втрачають свою вартість за рахунок фізичного та морального зношування. Ефективність використання основних засобів – це результат у вигляді отриманого, що співвідноситься з витраченими ресурсами. Підвищення ефективності полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил у порівнянні з витратами праці, використаними на створення суспільного продукту. Поліпшення використання основних засобів може бути забезпечене двома шляхами: інтенсивним та екстенсивним. Інтенсивний шлях характеризується підвищенням завантаження устаткування та збільшенням рівня використання їхньої потужності. Екстенсивний шлях полягає у збільшенні тривалості роботи, скороченні цілозмірних і внутрішньозмірних втрат робочого часу, підвищенні коефіцієнта змінності [1].

Доцільно провадити введення додаткового контролю за обліком основних засобів зі сторони керівництва підприємства. Це означає переглядання керівником даного підприємства бухгалтерських документів, ознайомлення з нормативними актами, які діють у даній

сфері. Такий підхід дозволить більш раціонального використовувати грошові кошти для придбання об'єктів основних засобів, витратити менше часу на переконання керівництва в необхідності придбання того чи іншого основного засобу, підвищити дисципліну використання об'єктів основних засобів робітниками підприємства [3].

Основні шляхи підвищення ефективності використання основних фондів:

- 1) зростання рівня фондозабезпеченості підприємства;
- 2) удосконалення засобів праці, підвищення їх надійності та довговічності;
- 3) поліпшення технічного обслуговування машинно-тракторного парку і зростання його продуктивності;
- 4) зниження витрат на будівництво приміщень і споруд, використання місцевих будівельних матеріалів;
- 5) зниження ціни на сільськогосподарські машини й обладнання, що постачаються промисловими підприємствами;
- 6) удосконалення структури основних засобів, підвищення питомої ваги активної їх частини, що сприятиме зростанню виробництва, зниженню собівартості продукції, збільшенню грошових нагромаджень підприємства;
- 7) встановлення оптимальних пропорцій між основними виробничими фондами й оборотними засобами;
- 8) раціональна спеціалізація та концентрація виробництва;
- 9) упровадження прогресивних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва;
- 10) підвищення кваліфікації кадрів й удосконалення матеріального стимулювання [4].

Вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних засобів є одним з основних завдань виробничої діяльності підприємств, від результату якого залежить їх фінансовий стан та конкурентоспроможність. Підвищення ефективності використання основних засобів є одним із головних чинників, який зможе забезпечити в майбутньому ефективне функціонування підприємства в цілому.

Інформаційні джерела:

1. Терлецька І.В., Чухрій Ю.О. Резерви підвищення ефективності використання основних засобів підприємства. Науковий вісник мну імені в. О. Сухомлинського. Економічні науки. 2015. № 1 (4), С. 87-89.
2. Чорна І.О. Ефективність використання основних виробничих фондів URL: <http://firearticles.com/economikapidpryemstv/94-efektivnist-vikoristannya-osnovnix-virobnichixfondiv-ta-rozrobka-propozicij>

3. Мацибора В.І. Економіка підприємства :навч. посіб. для вузів / В.І. Мацибора, В.К. Збарський, Т.В. Мацибора. К. :Каравела, 2008. 312 с.

4. Яшан Ю.В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів. Економічні науки. Кіровоград. 2012. вип. 22, ч.ІІ С. 402-407.

5. Onegina, V., Kravchenko, Yu., Antoshchenkova, V. (2020). Improving the efficiency of quality management and safety of dairy production in Ukraine in the conditions of european integration Ed. by O. Mandych, T. Pokusa. Academy of Management and Administration in Opole p.105-111.

6. Онегіна В.М., Вітковський Ю.П., Кравченко Ю.М. Фінансове забезпечення у стратегічному управлінні інноваційним розвитком. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2018. № 3. С. 74-80.

УДК 331.108:004.05

О.І. Кравчук, канд, екон, наук, доц. (*КНЕУ, Київ*)

К.С. Азовцева, здоб. вищ. осв. (*КНЕУ, Київ*)

ІННОВАЦІЙНІ HR ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЙ

Пришвидшення переходу до цифрової економіки та активізація процесів розвитку технологій сприяє трансформації традиційних процесів управління бізнесом та управління персоналом. Актуальні тенденції з розвитку цифрових HR-технологій стимулюють формування цифрового мислення працівників та їх цифрового досвіду. Цифровізація сфери HR вимагає постійної роботи менеджерів з персоналу з соціальними мережами та цифровими платформами, онлайн-аналітиками великих обсягів даних, хмарними сервісами, можливостями штучного інтелекту, інструментами доповненої реальності та спеціальними мобільними додатками. Саме застосування сучасних високотехнологічних методів ведення економічної діяльності працівниками компанії визначає рівень її конкурентоспроможності на ринку праці. В іншому випадку, ситуація може викликати неспроможність організації здійснювати інвестиції в людських капітал та знизити рівень володіння унікальними якостями та характеристиками робочої сили. Тому, поява нових тенденцій є справжнім викликом для HR-менеджерів та покладає на їх плечі побудову HR-стратегії нового типу. Передові HR-технології, перш за все, допомагають розкрити потенціал, посилити функціональність, підвищити компетентність та таланти наявних людських ресурсів.

Зміна та розвиток технологій призводять до зростання вимог для зручності використання та швидкого доступу до послуг на цифрових платформах. Такий підхід дозволяє задовольнити потреби нового покоління щодо особистого доступу до соціальних мереж та до корпоративних мереж та забезпечує всебічний доступ до мультимедійної сфери та її можливостей. Цифрова взаємодія передбачає навчання, відкриває нові перспективи рекрутингу, створює та інтегрує сторонні особисті дані працівників з соціальних мереж та передбачає використання штучного інтелекту та великих баз даних для проведення HR-аналітики.

Останнім часом різко зросла значущість цифровізації процесу адаптації персоналу через потребу її реалізації у віддаленому форматі. Компанії зустрілися з потребою забезпечення високого рівня залучення персоналу для досягнення стабільних якісних результатів дистанційної роботи. Тому цифровізація сфери HR також передбачає вдосконалення цифрових технологій адаптації персоналу. Прикладом цифрових інструментів адаптації є комплексна HR-та IT-платформа Rippling, яка входить до 22х найкращих продуктів HR програмного забезпечення із середнім рівнем задоволеності від користування клієнтами у 95% [2]. Дана HR-система після заповнення основної інформації про нового працівника, може лише натиснути кнопку «Найняти» та за 90 секунд налаштувати платіжну відомість, медичне страхування, накопичувальний пенсійний рахунок, робочий комп'ютер і такі програми, як Slack, Zoom і Office 365. Крім того, вбудована функція управління завданнями Rippling допомагає оптимізувати трудові процеси. Наприклад, під час прийому нового працівника Rippling автоматично створює завдання для кожного етапу робочого процесу. Менеджер з персоналу має надіслати новим працівникам всю необхідну документацію, щоб вони підписали її та затвердити її своїм електронним підписом [1]. Таким чином, нові працівники зможуть негайно приступити до роботи, не витрачаючи час на процес адаптації та реєстрацію, налаштування системних програм та оформлення підписок. Видаляються створені акаунти при звільненні також швидко та легко, оскільки немає необхідності заходити в кожний обліковий запис різних програм та видаляти дані. Це також гарантує конфіденційність усіх бізнес-даних.

Разом з цим, система забезпечує компанію безпечним електронним документообігом. За допомогою Rippling менеджер служби персоналу зможе надсилати документи працівникам з листами-пропозиціями, кейсами для вирішення проблемних ситуацій, опитуваннями та довідниковою інформацією про проведення

тренінгів. Контроль забезпечується за допомогою функції нагадування, яка передбачає сповіщення працівників, у яких інформація залишилася неопрацьованою, для забезпечення сталого перебігу існуючих робочих процесів. Цей процес модернізує аналіз статистичних даних рівня професійної компетентності працівників та перевіряє їх дотримання тайм-менеджменту. Таким чином можна відслідковувати використання додатків, щоб виявити потенційні проблеми з продуктивністю та призначати завдання будь-якому користувачеві в системі. В систему Rippling вбудована бібліотека готових звітів, які дозволяють точно відслідковувати ключові показники ефективності бізнесу, такі як плинність кадрів. HR-менеджер також зможе відстежувати тенденції та зміни у заробітній платі з часом та у випадку чого, виносити на розгляд підвищення матеріальної винагороди та рівня вмотивованості працівника до робочого процесу. Коли запит на підвищення виплати отримає всі необхідні схвалення, платформа автоматично застосовує зміни до даних про заробітну плату. Існує також мобільний додаток Rippling, який усі користувачі можуть використовувати, залишаючись продуктивними, навіть коли їх немає в офісі.

Для впровадження інноваційних цифрових систем у робочий процес, для початку необхідно оцінити усі ризики та потреби бізнес-організації. Зокрема, проаналізувати конкретні бізнес-потреби, оцінити розмір організації, що передбачає доцільність підключення подібних технологій та вимоги до інтеграції. Для того, щоб перевірити доцільність використання, можна спробувати користуватися безкоштовними версіями протягом певного відрізка часу. Також можна перевірити коментарі інших користувачів, чи був позитивним досвід користування програмою та її середній рейтинг. Важливим аспектом також є рівень задоволеності користуванням працівників програмним забезпеченням. Володіючи усією необхідною інформацією можна буде прийняти правильне рішення та зробити усвідомлений вибір щодо його придбання.

Поруч з цим, під час застосування штучного інтелекту в роботі HR-менеджменту, трансформуються характерні риси специфічних функцій з управління людськими ресурсами. Для отримання максимальних конкурентних переваг при використанні передових цифрових технологій, HR компетентності мають чітко визначатися, відповідати вимогам бізнесу та сучасним вимогам і застосовуватися для покращення будь-яких функцій HR-менеджменту [3].

Водночас, цифровізація передбачає опанування нетрадиційних HR компетентностей та навичок у сфері програмування та використання ІТ-технологій, яке вимагає їх додаткового навчання та відповідних витрат на нього. Програмне забезпечення також є оплачуваною послугою, яка може бути надто затратною для компаній з невеликими бюджетами на інноваційну діяльність. Враховуючи вікові різниці, старші вікові групи на посадах HR-фахівців можуть не сприймати новітні технології, що призводить до обмеження у їх використанні. Проте, до 2030 року частка покоління міленіалів становитиме до 75%, які надають перевагу дистанційному спілкуванню, у тому числі, з використанням чат-ботів. Тому, технології штучного інтелекту задовольнятимуть усі їх вимоги до характеру роботи [4].

В цілому, сучасні цифрові технології грають важливу роль в організації та раціоналізації процесів організації. Вони дозволяють створити зручну та, що особливо важливо для молодих працівників, високотехнологічну і цікаву систему адаптації персоналу. Завдяки відмові від паперової документації, що є основою традиційних адаптаційних методів, знижуються витрати і разом з тим збільшується ефективність організації, економія часу та знижується відсоток помилок, завдяки можливості оперативного аналізу результатів. Тому, розуміючи це, при розробці інноваційних стратегій розвитку, компанії мають враховувати вимоги цифрового HR-менеджменту, що передбачає застосування інтегрованих мобільних додатків, аналітичних програм, соціальних мереж, та хмарних технологій.

Інформаційні джерела:

1. Rippling: The Employee Management Platform. Rippling. URL: <https://www.rippling.com/> (дата звернення: 31.10.2022).
2. Gilbert N. Best HR Software Reviews & Comparisons. 2022 List of Expert's Choices. Financesonline.com. URL: <https://hr-management.financesonline.com/> (дата звернення: 31.10.2022).
3. Обруч Г. В. Цифрові інструменти управління адаптацією персоналу підприємств залізничного транспорту в контексті забезпечення їх збалансованого розвитку. Серія: Економіка та підприємництво, 2020 р., № 1 (112). URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2020/1_2020/21.pdf
4. Accessperks: Employee Engagement & Loyalty Statistics: The Ultimate Collection. URL: <https://blog.accessperks.com/employee-engagement-loyalty-statistics-the-ultimate-collection/> (дата звернення: 31.10.2022).

В.В. Круглов, д-р наук з держ. упр. доц. (*ХНУБА, Харків*)

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В умовах, коли світ стикається з низкою взаємопов'язаних глобальних криз і конфліктів, що мають кумулятивний ефект, досягнення цілей сталого розвитку (ЦСР) на період до 2030 року стає проблематичним. Зростання цін на продовольчі товари та енергетичні ресурси, кліматичні потрясіння та глобальна рецесія, що насувається, посилюють невизначеність і виклики після пандемії. Спостерігається суттєве переважання систем охорони здоров'я по всьому світу, що загрожує прогресу в боротьбі зі смертельними захворюваннями. Наслідки зміни клімату набувають незворотного характеру. Сьогодні людей, які живуть у крайніх злиднях і страждають від голоду, стало на багато мільйонів більше, ніж до пандемії.

Російська агресія проти України спричинила порушення економічних процесів, загострила продовольчу, енергетичну, гуманітарну кризи, що призвело до безпрецедентної втрати доходів населення, причому все це відбувається в контексті надзвичайної ситуації в галузі клімату. Внаслідок конфлікту в Україні зросли ціни на продовольство, паливо та добрива. 7 мільйонів людей стали біженцями, а ще 7 мільйонів – внутрішньо переміщеними особами. Це призвело до подальших збоїв у логістичних ланцюжках та глобальній торгівлі, а також викликало потрясіння на фінансових ринках. За попередніми оцінками, в 2022 р. рівень національного доходу може впасти на 45 %. Міжнародна організація праці оцінює втрати усіх робочих місць в Україні від початку війни на рівні 30 % (близько 4,8 млн) [1; 2].

Продовження конфлікту посилить втрату роботи українцями, що призведе до того, що в ситуації бідності опиняться мільйони громадян, знівелювавши багаторічні зусилля щодо розвитку. Крім того, відчутно постраждала система соціального захисту в Україні, яка сьогодні потребує більше витрат при значному скороченні видаткової частини бюджету. В регіональному розрізі виникають різні потреби: регіони, які межують або знаходяться в зонах активних бойових дій відчували посилення гуманітарних потреб, відносно більш безпечні території потребують негайної економічної стабілізації та ресурсної допомоги, з метою посилення стійкості.

Триваюча війна може призвести до зниження в 2022 році темпів глобального економічного зростання, а також негативно позначитися на наданні допомоги з метою розвитку найбідніших країн світу. Війна в Україні ще більше віддаляє необхідний перехід до більш екологічної економіки. Для відновлення та забезпечення глобальної екологічної стійкості необхідно необхідні дієві зусилля, щоб повернутися на шлях досягнення ЦСР. Потребує вирішення питання збільшення інвестицій в інфраструктуру даних, щоб ефективно здійснювати адресні інвестиції, передбачати майбутні потреби, не допускати переростання криз у повномасштабні конфлікти та планувати вживання термінових заходів, необхідних для реалізації Порядку денного на період до 2030 року.

Бідність і соціальні наслідки війни будуть масовими. Згідно з розрахунками, частка населення з доходом нижче національної межі бідності може сягнути в Україні майже 60 % у 2022 році порівняно з 18 % у 2021 році. У разі ускладнення ситуації з війною та енергетичною безпекою, бідність може зрости з 5,5 % у 2021 році до 25 % у 2022 році, враховуючи глобальну межу 6,85 доларів США на день [2; 3].

Ключовим питанням постає формування гуманітарної та соціальної державної політики, яка спрямовуватиметься на гарантування соціальної допомоги постраждалим від воєнного конфлікту (фінанси, товари першої необхідності, тимчасове житло), забезпечення надання базових послуг у сфері охорони здоров'я (лікування, реабілітація, оздоровлення) та освіти (відновлення начального процесу на основі змішаних форм). Питання, які знаходяться в економічній площині, мають спиратися на відновлення функціонування підприємств та підприємницької діяльності шляхом переміщення існуючих виробництв, стимулювання та фінансової допомоги для започаткування господарської діяльності, формування безпечного логістичного функціонування. Окремо слід розглядати підтримку сільськогосподарського виробництва та питань експорту виробленої продукції як проблеми, що має суттєве значення для ліквідації голоду та забезпечення продовольчої безпеки у світі.

Заходи, пов'язані зі зменшенням безробіття, повинні базуватися на необхідності післявоєнної відбудови України, створенні інфраструктурних об'єктів, житлового фонду з використанням можливостей державно-приватного партнерства [4]. Важливим є забезпечення перекваліфікації робочої сили, упровадження різних форм громадських робіт, розширення можливостей для самозайнятості

населення та організації фермерських господарств, підготовка фахівців у сфері цифрової економіки та кібербезпеки.

Отже, реалізація актуальних економічних та соціогуманітарних завдань має за мету пом'якшити наслідки збройного конфлікту, розв'язати, по можливості, проблеми економічного, соціального та екологічного характеру, що визначені в цілях сталого розвитку і передбачають підходи до подолання бідності, гарантування продовольчої безпеки, забезпечення якості життя та навколишнього середовища, формування партнерських відносин.

Інформаційні джерела:

1. МОП: реагування на кризу в Україні. ILO, 2022. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-07/ILO%20response%20-%20June_UKR.pdf.

2. The Sustainable Development Goals Report 2022. United Nations, 2022. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf>

2. Europe and Central Asia Macro Poverty Outlook, Annual Meetings 2022 : Country-by-country Analysis and Projections for the Developing World. Washington, DC. World Bank, 2022. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/38167>.

3. Круглов В. В. Впровадження механізмів державно-приватного партнерства в інфраструктурних проєктах. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління. 2018. Т. 29 (68). № 4. С. 68–73. URL: http://www.pubadm.vernadskijournals.in.ua/journals/2018/4_2018/14.pdf.

УДК 330.3

О.А. Круглова, канд. екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

К.О. Твердохліб, здоб. вищ. осв. (ДБТУ, Харків)

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РЕЗУЛЬТАТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Вплив науки та нових технологій на успішність бізнесу зумовлює актуальність дослідження питання щодо інноваційності підприємства. Однією з характеристик інноваційності підприємства є його інноваційна активність. Саме вона створює передумови для забезпечення конкурентоспроможності підприємства. З огляду на це доцільним є аналіз стану та динаміки, а також прогнозування інноваційної активності підприємства, що становить суть управління

нею. Для ефективного управління інноваційною активністю підприємства важливими складовими є врахування обсягу та динаміки обсягу реалізованої інноваційної продукції й аналіз чинників, що її зумовлюють.

Метою цієї роботи є дослідження обсягу реалізованої інноваційної продукції підприємств із урахуванням упровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Ураховуючи інформаційне забезпечення [1], дослідження було проведене за підприємствами секцій С, G, H, J відповідно до КВЕД [2]. Для визначення впливу ІКТ на результати інноваційної діяльності застосовано метод кореляційного аналізу. Період дослідження становив 2018–2020 рр. Для дослідження використано дані про застосування ІКТ у діяльності підприємств і показники обсягу реалізованої інноваційної продукції [1].

Для визначення впливу впровадження ІКТ на обсяг реалізованої інноваційної продукції підприємств (Y) сформовано таку групу показників: кількість підприємств, що мають доступ до мережі Інтернет (X_1); частка підприємств, що мають вебсайт, у загальній кількості підприємств, % (X_2); частка підприємств, що купують послуги хмарних обчислень, у загальній кількості підприємств, % (X_3); частка підприємств, що мають найманих фахівців у сфері ІКТ, у загальній кількості підприємств, % (X_4).

Авторська позиція полягає в тому, що між упровадженням ІКТ у практику діяльності та зростанням обсягу інноваційної продукції існує певний проміжок часу. Тому для аналізу впливу впровадження ІКТ на обсяг реалізованої інноваційної продукції підприємств показники щодо обсягу реалізованої продукції взято за 2020 р., показники щодо впровадження ІКТ – за 2018 та 2019 рр. Результати розрахунків наведено в таблицях 1 та 2.

Таблиця 1 – Коефіцієнти кореляції в разі, якщо факторні ознаки взято за даними 2018 р.

Змінна	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Y	1,000				
X_1	0,592	1,000			
X_2	0,143	-0,095	1,000		
X_3	-0,321	-0,321	0,890	1,000	
X_4	-0,294	-0,557	0,863	0,945	1,000

Таблиця 2 – Коефіцієнти кореляції в разі, якщо факторні ознаки взято за даними 2019 р.

<i>Змінна</i>	<i>Y</i>	<i>X₁</i>	<i>X₂</i>	<i>X₃</i>	<i>X₄</i>
<i>Y</i>	1,000				
<i>X₁</i>	0,607	1,000			
<i>X₂</i>	0,135	-0,100	1,000		
<i>X₃</i>	-0,305	-0,423	0,899	1,000	
<i>X₄</i>	-0,305	-0,571	0,860	0,979	1,000

За результатами проведеного аналізу зроблено висновок про пряму та сильну залежність обсягу реалізації інноваційної продукції в галузі від кількості підприємств, що мають доступ до мережі Інтернет. Між обсягом реалізації інноваційної продукції та часткою підприємств, що мають вебсайт, зв'язок прямий, але слабкий. Між обсягом реалізації інноваційної продукції та часткою підприємств, що купують послуги хмарних обчислень, а також часткою підприємств, що мають найманих фахівців у сфері ІКТ, зв'язок помітний, але зворотний.

Інформаційні джерела:

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Класифікація видів економічної діяльності. URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html.

УДК 351:502

Л.С. Ладонько, д-р екон. наук, доц. (*Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Чернігів*)

І.В. Калінько, канд. техн. наук, доц. (*ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж», Київ*)

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ПРОЕКТІВ І ПРОГРАМ ЗАДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

До найбільш відпрацьованих засобів реалізації державної політики, які спрямовані на досягнення сталого розвитку країни в довгостроковій перспективі, відносяться державні проекти та програми. Саме за допомогою них можливо здійснити забезпечення необхідної концентрації ресурсів на найбільш визначних напрямках розвитку країни.

В даному напрямку є чимало проблем, оскільки сьогодні

державні цільові програми фактично є формальними документами з декларацією про наміри: не відбувається дотримання пріоритетності проблем, програми не містять оцінки ефективності їх реалізації, прогнозні обсяги фінансування не узгоджуються з реальними можливостями тощо, тому вкрай важливо дослідити особливості реалізації державних проектів та програм на сучасному етапі.

Поширеною формою застосування проектного підходу в публічному управлінні є формування та реалізація державних цільових програм. Правовою основою державного планування та прогнозування економічного та соціального розвитку України є Конституція України, а Господарський кодекс, Закони України «Про державні цільові програми», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» [1].

Державна програма має бути цільовою та характеризується адресністю та єдністю мети, повинна фіксувати комплекс завдань та заходів, які обумовлені метою, зорієнтована на поставлену проблему, забезпечена ресурсами, повинна містити конкретні терміни виконання, спрямована на досягнення запланованих результатів, містить ефект від виконання. Порядок розробки державних цільових програм визначений в Постанові КМУ від 31.01.2007 р. N 106 «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм» [2]. До підстав розробки державних програм відносяться: існування проблеми на рівні держави, яку немає можливості вирішити за допомогою засобів територіального або галузевого управління; мета програми відповідає найбільш важливим напрямкам державної політики, які визначені в законодавстві України та і міжнародних договорах; існування реальних можливих ресурсів, щоб забезпечити виконання програми [2].

Зокрема, варто відзначити, що проект програми повинен містити: мету програми; шляхи та способи розв'язання проблеми; заходи та завдання, очікувані результати, ефективність програми; обсяги та джерела фінансування.

При впровадженні державних цільових програм повинні бути дотримані наступні принципи: науковості, узгодженості цілей, єдності процесу розробки та можливості виконання контролю, пріоритетності, соціальної спрямованості, гнучкості, розумної достатності, адекватності [3].

Значну роль в напрямку реалізації державних цільових програм виконує Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, а саме:

- здійснення методичного забезпечення робіт з розроблення та виконання державних цільових програм з питань його компетенції;
- розгляд та погодження проектів концепцій програм і проектів;
- здійснення разом з державними замовниками за участю центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування державної фінансової політики, державної політики у сфері освіти і науки аналіз проектів програм;
- розгляд та погодження пропозицій державних замовників щодо внесення змін до програм;
- здійснення кожного року аналізу стану виконання державних цільових програм та внесення пропозицій щодо подальшого їх виконання або припинення;
- на підставі заключного звіту підготовка та надсилання державному замовнику узагальненого висновку про кінцеві результати виконання програми;
- ведення обліку державних цільових програм [1].

Проаналізувавши динаміку затверджених цільових програм, варто відзначити стійку тенденцію до їх скорочення. Зокрема, в 2013 році було затверджено 64 програми, в той час, як у 2018 – лише 14. З 14 державних цільових програм (11 схвалено постановами Кабінету Міністрів України, 3 – Законами України) фактично було виконано 11 програм [3]. Загальний обсяг фінансування становив 18,71 млрд. грн., в той час, як було заплановано 56,41 млрд. грн. З державного бюджету було виділено 10,56 млрд. грн., з місцевих бюджетів – 6,12 млрд. грн.

Загалом, варто відзначити, що державні цільові програми станом на сьогодні не є ефективним інструментом розв'язання важливих питань розвитку нашої країни, певних галузей економіки чи адміністративно-територіальних одиниць, фактично вони є формальними документами з декларацією про наміри. В рамках використання коштів держбюджету не дотримуються принципи пріоритетності розв'язання проблем. При розподілі коштів питання досягнення запланованих цілей не є основним [4]. Крім того, прогнозні обсяги фінансів не були узгоджені з реальними можливостями фінансування. Програми не вміщують оцінку ефективності їх виконання, варто відзначити, що оцінка повинна розроблятися державним замовником, враховуючи специфіку програми та кінцевих результатів. Зі сторони державних замовників використовувався формальний підхід до виконання вимог чинного законодавства у сфері розробки та виконання державних цільових програм. До цього всього варто додати й незадовільне надання звітів державних замовників — були недотримані терміни подання, не в повному обсязі подана

інформація.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що за вдалого поєднання фінансових і людських ресурсів, наукових знань та ухвалення ефективних управлінських рішень, державні цільові програми могли б стати дієвим інструментом у процесі регулювання економіки країни та подолання її кризового стану.

Інформаційні джерела:

1. Про державні цільові програми: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 25. ст.352.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>

2. Гетьман Є. М. Особливості класифікації державних цільових програм в Україні. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 15. С. 182-186.

3. Квак М. В. Державні цільові програми – основа реалізації політики сталого розвитку в Україні. Економічний аналіз: зб. наук.праць. 2017. Том 27. № 1. С. 43-48.

4. Трайтлі В. Вдосконалення методологічного та нормативно-правового забезпечення державних цільових програм в контексті зарубіжного досвіду. Світ фінансів. 2014. Вип. 2. С. 33-37.

5. Крутова, А. С., Тарасова, Т. О., Кащена, Н. Б. Проекти державно-приватного партнерства: реалізація та аналіз ефективності. *Економічний простір*, 2019. №141. С. 158-171. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/18>

УДК [332.122:338.41.1]:336.32.12

В.В. Липчук, д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НААНУ (*ЛНУВМтаБ, Львів*)

Н.В. Липчук, канд. екон. наук, доц. (*ЛНУВМтаБ, Львів*)

ЗРІВНОВАЖЕНИЙ РОЗВИТОК ГІРСЬКИХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ І СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Сільські території в Україні дуже різноманітні, а проблематика їх розвитку – досить обширна і дискусійна. Вона охоплює не лише економічні аспекти, а також передусім соціальні і політичні. Багатий європейський досвід вказує на потребу прискореного процесу розв'язання даної проблеми, направленою на подолання відставання України від розвинутих країн в цій сфері. Передумовою соціально-економічного розвитку всієї Європи є засада комплексності і рівноваги між містом і селом, міськими землями і сільськими територіями. Щораз більшого значення набуває зрівноважений розвиток, основною

суттю якого є відповідність форм і інтенсивності господарювання умовам навколишнього середовища. Надконцентрація виробництва в аграрній сфері посилила надінтенсивність виробництва, надексплуатацію використання земель та природного середовища.

Проблема зрівноваженого розвитку стосується різних рівнів господарювання: глобального, національного, регіонального, місцевого. Особливо значимою вона є і для гірських регіонів. Гірські території України характеризуються специфічними природними, економічними та культурними умовами. Серед особливостей навколишнього природного середовища, які значною мірою визначають можливість існування та господарювання людини в горах, ключовими є: зміни в елементах навколишнього середовища разом з висотою; рельєф, включаючи схил і експозицію схилу; зниження температури з абсолютною висотою та зміна кількості опадів (їхньої кількості, якості та типів), рослинний покривом, що є результатом пристосування рослинності до конкретних кліматичних і ґрунтових умов; ґрунти, що є результатом багатьох факторів, включаючи геологічну будову (субстрат); кліматичні умови. Важливість трьох взаємопов'язаних елементів, якими є ґрунти, клімат і рельєф є загально визнаними. Саме ці особливості протягом століть впливали і впливають на можливості розвитку основної діяльності горян, якою є сільське господарство. Вплив несприятливих природних умов на розвиток сільського господарства додатково посилюється демографічними, соціальними та історичними факторами.

Можливості та перешкоди для розвитку підприємництва в гірських і передгірних районах розвитку сільського господарства гальмується багатьма факторами. Особливо високий рівень безробіття, традиційна монофункціональність, погана просторова структура господарств, велика частка маргінальних земель у загальній площі сільськогосподарських угідь, нерозвиненість інфраструктури – це лише деякі з проблем сільської місцевості. Наслідком цього стали відмова від обробітку сільськогосподарських угідь, зміни структури землекористування, еміграція сільського населення в міста та за кордон. Умови господарювання в горах призводять як до обмежень, так і до можливостей для розвитку цих територій. Природні умови пов'язані з підвищенням витрат на ведення господарства, головним чином сільського господарства, а також таких сфер, як будівництво і зв'язок. Вони також пов'язані з особливостями, що становлять туристичні переваги, які дозволяють через розвиток туризму компенсувати хоча б частину обмежених можливостей отримання доходу місцевим населенням.

Протягом століть сільське господарство було основною господарською діяльністю мешканців сільських районів. Зменшення значення сільського господарства як джерела доходу та посилення процесу дезаграризації сільської місцевості особливо помітні в гірських районах. У гірських районах спостерігається велика фрагментація сільськогосподарських угідь з відносно невеликою площею господарств, що характеризується низькою придатністю для сільськогосподарського виробництва, пов'язаною з наявними тут фізико-географічними умовами. Господарства, розташовані в гірській місцевості, як правило, не в змозі виробляти конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію, в тому числі і за ціною, з огляду на результати роботи великих рівнинних господарств. Тим не менш, перспективи збереження сільського господарства на цих територіях пов'язані із заповненням певних ринкових ніш, пов'язаних зі спеціалізацією. Перш за все сільськогосподарські виробники з гірських районів можуть шукати можливості у диверсифікації саме сільськогосподарської діяльності у виробництві органічної продукції, вирощування лікарських та нішових культур

В сільському господарстві в цілому, і в горах зокрема, засадам зрівноваженого сільського господарства найкраще відповідають селянські господарства (особисті селянські та фермерські, переважно сімейного типу господарства). Саме вони традиційно були достатньо розвинутими в гірських регіонах і на сьогодні практично залишаються основними господарюючими суб'єктами в сільському господарстві. На користь таких господарств свідчать передусім суспільні і природні (екологічні) передумови. Краще, ніж будь-який інший устрій, селянський устрій поєднує малі обсяги виробництва з природною різноманітністю, сучасні технології з екологічною рівновагою, якістю середовища, обсяги виробництва з високою якістю вироблюваних продуктів, пристосованих до вподобань окремих груп споживачів. Такий тип господарювання має глибокі історичні корені та традиції. Саме селянські господарства найкраще поєднують природно-екологічну рівновагу із суспільною зайнятістю. Саме вони вирощують продукти, безпечні для здоров'я, сприяють збереженню екосистем, використовують засоби виробництва, які не можуть бути використані в умовах індустріальної моделі, а водночас забезпечують працею й доходами значну частину сільських жителів. Це, однак, не повною мірою стосується фермерських господарств.

Треба усвідомити, що виробництво харчових продуктів у майбутньому не може базуватися на максимізації ефекту. Узгодження економічних цілей сільськогосподарських виробників, соціальних

очікувань та екологічних потреб є складним завданням, з яким сільське господарство має зіткнутися у найближчі роки. Треба визнати, що охорона навколишнього середовища та біорізноманіття настільки ж важливі як підвищення ефективності та прибутковості підприємств.

Модель сільськогосподарського виробництва в гірській місцевості Карпат має бути результатом рівноцінності природної, економічної та соціальної сфер. Зі збільшенням земельного наділу ріллі повинні зменшуватися, а частка природних лук – збільшуватися. Співвідношення між сільськогосподарською та несільськогосподарською діяльністю має бути обернено пропорційним залежно від висоти господарювання.

Підтримка гірського сільського господарства має відбуватися у формі вдосконалення регіональної політики в горах, зокрема шляхом розробки спеціальних програм, що забезпечують збалансований регіональний розвиток. Необхідно розширити діяльність органів місцевого самоврядування для успішного позиціонування регіону, в тому числі залучення інвесторів та розвиток традиційних і нетрадиційних секторів гірської економіки.

Враховуючи специфіку гірських територій, його природні ресурси особлива увага повинна бути приділена раціональному використанню і охороні земель. Саме тому програма зрівноваженого розвитку передусім повинна охоплювати:

- оптимальне співвідношення між природоохоронною, виробничою і рекреаційними галузями в частині забезпечення їх земельними ресурсами, частково через обмеження значної розораності землі та збільшення лісових насаджень;

- потреби регіону в земельних ресурсах для використання їх у природоохоронних, рекреаційних, оздоровчих та індивідуальних цілях.

Розвиток сільського господарства як традиційної форми господарства в горах у поєднанні з іншими проявами людської діяльності в соціальній, економічній та культурній сферах (наприклад, лісове господарство, туризм) має, серед іншого, зберегти ландшафтні цінності, виражені в турботі про біорізноманіття та культурний ландшафт, заснований як на цінностях природного середовища. Дії мають бути спрямовані, зокрема, на запобігання еміграції із села та обезлюднення сільської місцевості та збереження культурної самобутності жителів гір

Важливою умовою збалансованого господарювання в гірському регіоні є вміння перетворювати природні гірські перешкоди в переваги. Насамперед, мова йде про багату культурну спадщину,

пейзажі, виробництво високоякісних екологічно чистих продуктів. Треба виходити з того, що збереження сільськогосподарських земель і культурних ландшафтів в гірських районах важливіше, ніж виробництво продукції. Отже, система управління в гірському регіоні повинна бути спрямована на активізацію економіки, заснованої на природних місцевих ресурсах [1, с. 61-62].

Значимою є кожна зі сфер зрівноваженого розвитку. Проте останнім часом в зарубіжній літературі особлива увага вчених приділяється соціальній сфері, що проявляється в соціальній справедливості, стані здоров'я, добробуту, умовах та середовищі проживання, тощо. Для України ця сфера набула особливої значимості з потребою прихистку та тимчасово переміщених осіб в більш безпечні території. Разом з тим виділення соціальних цілей виглядає не достатньо виправданим, особливо якщо припустити, що їх повна реалізація не можлива без урахування економічних і природних цілей, оскільки вони є найбільш визначальними для середовища проживання, а відповідно і якості життя.

Перспективність розвитку гірських регіонів, як свідчить світовий досвід, залежить не лише від розвитку сільського господарства, а й розвитку несільськогосподарської діяльності, підприємництва на селі. Потребує обґрунтованого підходу потреба зрівноваженого розвитку як сільського господарства, так і несільськогосподарської діяльності, тобто на засаді багатofункціональний розвиток гірських сіл.

Вище відмічене вказує на те, що ключовими напрямками в регіональній політиці мають бути: раціональне використання виробничих ресурсів і пристосування до цього видів підприємницької діяльності, пристосування структури земельної діяльності до природного потенціалу, охорону природного середовища та розсудливе господарювання на землі, створення умов для виробництва здорових і конкурентоспроможних продуктів харчування на зовнішніх ринках сільськогосподарської продукції.

Інформаційні джерела:

1.Липчук В. В., Липчук Н. В. Розвиток гірського сільського господарства.Соц.-ек.проблеми сучас.періоду України, 2013, Вип. 6(104).- С. 46-62.

А.І. Литвинов, д-р екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

А.Л. Солодовнікова, здоб. ОС PhD (ДБТУ, Харків)

А.Г. Качанова, здоб. ОС PhD (ДБТУ, Харків)

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СИСТЕМІ ЗАХОДІВ, СПРЯМОВАНИХ НА ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Загарбницька війна, розв'язана російським режимом проти України у 2014 році, стала найбільшим викликом Україні у сучасній історії. Агресивні дії, спрямовані на захоплення територій, після ескалації у лютому 2022 р. супроводжуються масованими терористичними атаками на цивільні об'єкти. Наприклад, лише одна терористична атака росіян, здійснена 31 жовтня 2022 р., нараховувала 55 ракет по енергетичних об'єктах України[1]. Підприємці змушені повністю або частково згортати свою господарську діяльність, переміщувати бізнес до більш безпечних регіонів та за межі України. Багато хто з них із зброєю в руках боронить нас на фронті.

В результаті зменшуються податкові надходження, згортаються робочі місця, знижуються доходи населення, загострюється соціальна напруга. Через вимушену міграцію, бойові втрати та внаслідок терористичних атак, а також через недофінансування освіти та науки втрачається потенціал людського капіталу.

В ситуації, що склалася, важливим завданням є реструктуризація економіки відповідно до нових соціально-економічних умов. При цьому формувати засади для відновлення соціально-економічного розвитку потрібно вже зараз, а не очікувати на завершення військових дій.

Характерним прикладом в даному контексті є розвиток сучасного Ізраїлю. Ця країна, практично всю історію свого існування, веде військові дії та зазнає терористичних атак. Але це не стало на заваді у розбудові однієї з найбільш потужних економік в регіоні, яка засновується на інноваційному розвитку. А такі заклади як Техніон є взірцем успіху в освіті та науці.

Прикладами розвитку в повоєнний період є досвід Німеччини, Франції, Японії, низки інших країн у час після другої світової війни. Визначальною умовою їх швидкого економічного зростання стало не стільки зовнішнє фінансування, хоча його роль не слід применшувати,

скільки вдала реструктуризація економіки на основі інновацій, ефективна мобілізація наявних ресурсів, переміщення точок зростання до більш ефективних галузей.

В обох сценаріях розвитку провідну роль відіграє забезпечення зростання людського капіталу. І, в першу чергу - у сферах освіти, науки, охорони здоров'я. Сфера освіти та науки забезпечує інноваційну складову соціально-економічного розвитку, яка на сьогодні є визначальною для його забезпечення. Сфера охорони здоров'я при цьому забезпечує підвищення ефективності інвестицій через створення умов для максимального розкриття творчого потенціалу людини, в тому числі — через збільшення тривалості активного періоду життя. Приватний сектор при цьому виступає основою інноваційного розвитку та соціально-економічного зростання.

Разом із цим, ресурсів приватного сектору не досить для фінансування відновлення. Прості розрахунки показують, що лише для того, щоб відновити втрачене, що станом на жовтень 2022 оцінюється у 349 млрд дол. (за оцінками МВФ [2]), при прогнозі ВВП у 108 млрд дол. потрібно витратити понад три роки. Це без врахування решти витрат: на обслуговування зовнішнього боргу, утримання державного апарату, оборону, соціальних та інших.

На перший погляд, може здатись, що широке залучення зовнішніх інвестицій є шляхом вирішення проблеми. Але тут на заваді стає неефективна та корумпована державна система, яка на сьогоднішній день виявилась неспроможною забезпечити ефективний захист приватної власності, рівні можливості для ведення бізнесу, незалежну судову систему [3]. Сумнівна практика надання персональних преференцій окремим інвесторам [4] сприяє розвитку інституційної корупції та ускладнює і без того непросту ситуацію у цій сфері.

Разом із тим, у розпорядженні населення перебувають доволі значні обсяги фінансових ресурсів. Але через брак довіри та відсутність ефективних механізмів інвестування, які були б спроможними забезпечити захист майнових інтересів, цей ресурс залишається невикористаним.

Для порівняння, обсяг залучених іноземних інвестицій у 2021 р склав майже 6,7 млрд дол. США. За то й же період в Україну надійшло приватних грошових переказів на суму понад 14 млрд дол. США (дані НБУ[5]). Мобілізація цього ресурсу дозволить зменшити залежність від іноземних джерел фінансування, збалансувати фінансові ризики, сприятиме збереженню контролю за ключовими об'єктами.

Ефективним підходом до розв'язання проблеми створення сприятливого для залучення інвестицій середовища є впровадження електронних інструментів і створення цифрового фінансового простору. Децентралізовані рішення дозволять уникнути негативного впливу недосконалих державних інституцій. Важливим кроком в цьому напрямку є прийняття закону "Про віртуальні активи". Втім, концептуальна парадигма "дозволено все, що не заборонено законом", яка прямо витікає із ст.19 Конституції України вже давно дозволяє користуватись інноваційними фінансовими інструментами, що засновуються на сучасних технологічних досягненнях, не зважаючи на те, що з цього приводу думають фіскалі. Але повертаємось до вже зазначеної вище проблеми із судочинством.

Використання децентралізованих фінансових рішень із використанням технологій розподіленого реєстру, смарт контрактів та інших дозволить забезпечити прозорість фінансових транзакцій, знизити корупційні ризики, спростити транскордонні фінансові операції. Розробка підходів до створення та практичної імплементації таких інструментів є предметом для перспективних наукових розвідок.

Інформаційні джерела:

1. Енергетична тривога, блискуча робота ППО і ситуація на найгарячішій точці фронту – хроніка 250-го дня великої війни 5 канал. URL: <https://www.5.ua/ukrayina/enerhetychna-tryvoha-blyskucha-robota-ppo-i-sytuatsiia-na-naihariachishii-tochtsi-frontu-khronika-250-ho-dnia-velykoi-viiny-291455.html>.

2. Ukraine: Request for Purchase Under the Rapid Financing Instrument-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. IMF. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/10/19/Ukraine-Request-for-Purchase-Under-the-Rapid-Financing-Instrument-Press-Release-Staff-524913>.

3. Українські суди гірші за корупцію, вважають інвестори. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-54891061>

4. «Інвестиційні няні» ще більше лякають інвесторів, їм потрібне зовсім інше, Валерій Пекар. Факти. URL: <https://fakty.ua/348214-investicionnye-pyane-ecshe-bolshe-pugayut-investorov-im-nuzhno-sovsem-drugoe--valerij-pekara>.

5. Статистика зовнішнього сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.

6. Кашена Н.Б., Горошанська О.О. Фінансові інновації у забезпеченні економічної активності та розвитку суб'єктів торговельного підприємництва. Актуальні проблеми розвитку фінансової системи України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів : зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Херсон, 23 черв. 2021 р. Херсон : ХНТУ, 2021. С. 185-187.

С.Д. Лучик, д-р екон. наук, проф. (*НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут, Кам'янець-Подільський»*)

М.В. Лучик, канд. екон. наук (*АТ «Креді Агріколь Банк», Київ»*)

ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року, проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року №70/1, та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку України до 2030 року». У 2021 році Україна посіла 36 місце в рейтингу 165 країн світу за індексом сталого розвитку, який щорічно складається ООН і Фондом Bertelsmann. Першою ціллю сталого розвитку є подолання бідності. Відповідно до цілей ООН Україна взяла на себе зобов'язання скоротити рівень бідності до 2030 року в чотири рази, ліквідувавши крайній рівень бідності.

В Енциклопедії сучасної України наведено трактування поняття «бідність» як неможливість унаслідок нестачі коштів підтримувати оптимальний рівень життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу. Через матеріальні нестатки певні верстви населення не можуть задовільно харчуватися, оплачувати житло та комунальні послуги, лікуватися й відпочивати, забезпечити освіту собі та своїм дітям [1]. У 2021 році номінальний ВВП України становив 5459,6 млрд грн (або 200,1 млрд дол при середньорічному курсі 27,29 дол). За цим показником вперше було перевищено рівень 2013 року (183 млрд дол). У розрахунку на одну особу ВВП склав 131944 грн. (або 4834,88 дол на душу проти 4035 дол у 2013 році) [2].

Однак, згідно з інформацією Нацбанку, зростання було нижчим за очікуване. Серед причин - стрімке подорожчання енергоносіїв та їх дефіцит, вплив низьких урожаїв 2020 року, повільніше відновлення сектора послуг, обмежені потужності окремих виробничих секторів, більш суттєві втрати від пандемії, а також стрімка фіскальна консолідація [3].

Розв'язана Росією в Україні повномасштабна війна призвела до падіння ВВП України за підсумками перших трьох кварталів 2022 року на рівні 30%. Споживча інфляція в Україні становила до 24,6% р/р у вересні, а базова інфляція перевищила 20% р/р. За попередніми оцінками Національного банку, прискорення інфляції триває й у жовтні. Серед причин: порушення ланцюгів постачання, руйнування

виробництв, скорочення пропозиції товарів та послуг, збільшення витрат бізнесу. Ще одним проінфляційним чинником був ефект перенесення на ціни коригування офіційного курсу гривні до долара США. Подальше зростання інфляції у світі теж позначалося на цінах в Україні. Через негативний вплив повномасштабної війни на пропозицію товарів та очікування економічних агентів інфляція прискориться до 30% наприкінці поточного року [4].

До лютого 2022 року доходи населення в Україні поступово зростали. Наявний дохід на душу населення у 2021 році становив 86016 грн., що на 241,3% більше, ніж у 2012 р. (25206 грн.). Реальний наявний дохід населення з 2016 року також зростав. На кінець IV кварталу 2021 року зміна реального доходу українців збільшились на 5,8% до відповідного кварталу 2020 року. У структурі доходів населення за даними 2021 року заробітна плата становила 45,4%, прибуток та змішаний дохід – 19,0%, дохід від власності, одержаний – 2,3%, соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти – 33,3% [2].

Середньомісячна заробітна плата в Україні за період 2010 -2021 роки зросла з 2234 до 14014 грн. На 1 січня 2022 року заборгованість із виплати заробітної плати становила 3207,1 млн. грн, або 81,3% порівняно з 1 грудня 2021 року. Понад три чверті заборгованості припадало на промисловість (75,1%) [2].

Через повномасштабну війну Росії проти України, за підсумками опитування Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) на замовлення NDI Ukraine, 70% українців так чи інакше фінансово постраждали, близько 33% втратили роботу. Частка людей, які зіткнулися із втратою житла, зросла з 6% до 9%, з втратою іншого майна — з 8% до 10%/ Більше половини опитаних українців відчують потребу у грошах (66%) і це залишається найбільшою потребою, а близько третини – у доступі до роботи (31%). Відмічається зменшення потреби у продуктах, медикаментах, доступі до медобслуговування та освіти. [5]. Окрім фінансових негараздів, українцям довелося також зіткнутися з погіршенням психічного та фізичного здоров'я, втратою друзів або членів родини.

Рівень бідності в Україні за період 2000-2021 роки значно коливався. У 2000 в Україні він був найвищим – 71,2% за зазначений період. Наступні вісім років показник поступово знижувався, поки у 2008 році не досяг мінімального значення – 19,9%. У 2008-2013 роках рівень бідності в Україні, то зростав, то знижувався, його максимальне значення було досягнуто в 2011 році - 25,8%.

Різде погіршення рівня бідності відбулось в Україні після окупації Криму і початку війни на Донбасі. У 2014 році показник

становив 28,6%, а вже в наступному році зріс вдвічі – до 58,3%. У 2016 році досяг значення 58,6%. З 2017 року спостерігається зниження рівня бідності до 43,6% (2020 р.). В Україні за межею бідності перебуває близько 19 мільйонів українців. За підсумками 2021 року рівень бідності в Україні зріс до 50%.

У 2022 році у зв'язку з війною зростання рівня бідності в Україні очікується в десятикратному розмірі. 25 відсотків населення житимуть у бідності до кінця року, порівняно з трохи більше ніж 2% до війни, а до кінця наступного року ця цифра може зрости до 55%. Бюджетні плани зведені до мінімуму, а кошти йдуть тільки на фінансування зарплат і пенсій, військових витрат і обслуговування внутрішнього боргу [6]

І зарубіжні експерти, і український уряд переконані, що на тлі економічного падіння, спричиненого військовим вторгненням Росії, проблему боротьби з бідністю в Україні не вдасться вирішити протягом 2023 року. Згорання економіки до кінця 2022 року може бути на рівні 35-40%. Сьогодні вся підтримка соціальної сфери концентрується вже не на всіх громадянах, а на найбільш вразливих верствах населення.

Однак, після глибокого падіння на початку війни економіка України поживається. Очікується, що поступове відновлення продовжиться в 2023–2024 роках. Співпраця з міжнародними партнерами залишатиметься критично важливим джерелом наповнення бюджету.

Інформаційні джерела:

1. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=39863.
2. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 29.10.2022).
3. НБУ підвищив облікову ставку до 10%. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-pidvischiv-oblikovu-stavku-do-10>.
4. НБУ: ВВП у 2022 році впаде на 31,5%. У 2023-2024 роках зросте на 4-5%. Finbalance Фінанси та економіка. URL: <https://finbalance.com.ua/news/nbu-vvp-u-2022-rotsi-vpade-na-315-u-2023-2024-rokakh-zroste-na-4-5>
5. Як змінилися доходи українців за час війни: результати дослідження. Український соціологічний портал. URL: <https://usp-ltd.org/iak-zminylysia-dokhody-ukraintsiv-za-chas-vijny-rezultaty-doslidzhennia/>.
6. World Bank says Ukraine has tenfold increase in poverty due to war. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-ukraine-has-tenfold-increase-poverty-due-war-2022-10-15/>.

ВІДНОВЛЕННЯ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Економічне відновлення країн у повоєнний період були різними, пріоритети визначалися потребами та особливостями конкретних територій з урахуванням наявного ресурсного забезпечення та можливостей.

Економісти та представники влади обговорюють і шукають варіант плану Маршалла для України [1]. Розробити такий план допоможе досвід країн, які мали «повстати з попелу» війни і навіть увійти до підручників історії зі своїм економічним дивом. Формуючи план відбудови України, важливо враховувати економічні, геополітичні, соціальні, культурні особливості держави та вимоги сучасної урбаністики.

Масове пошкодження майна, знищення існуючих управлінських стереотипів – дають можливість переосмислити територіальний простір, який має бути побудований після проведеного якісного аналізу та вивчення досвіду інших країн. Він має бути безпечними, функціональними, інклюзивними та привабливими, але для цього потрібно визначити пріоритети і перспективи, розумно сформувавши цілі розвитку кожного конкретного регіону з урахуванням наявного ресурсного забезпечення. Важливий крок для побудови нового простору є запровадження стратегічного підходу та вміння якісно освоїти інвестиції.

Актуальність використання стратегічного підходу визначається також активізацією європейської інтеграції та міжрегіональним співробітництвом на рівні регіонів України та регіонів ЄС як спосіб виявлення конкурентних переваг економічних агентів і національної економіки у цілому.

Президент України Володимир Зеленський заявив про необхідність виробити чітке розуміння сталого розвитку економіки після війни, назвавши при цьому низку пріоритетів:

- комфортне та вільне середовище з точки зору податків та адміністративних умов для малого та середнього бізнесу;
- цифровізація, безпека, судова, антикорупційна та інші реформи.

На його думку, йдеться не лише про обсяг роботи, а й про переосмислення того, як розвиватиметься країна надалі, які галузі можуть стати основою зростання після війни, які рішення та ресурси необхідні для того, щоб збільшити рівень переробки в Україні та «не торгувати сировиною, як це було раніше». «Гроші – це не фундамент для розвитку країни. Ідеї, люди – ось фундамент», – наголосив він [2].

Це означає, що вже сьогодні має формуватися державна стратегія повоєнного економічного розвитку України, орієнтована на її максимальну дерегуляцію, лібералізація, демонополізацію.

Обов'язково потрібно зберегти та розвинути започаткований курс на мінімізацію регуляторного впливу владних інституцій і операційне функціонування економіки, суттєве обмеження соціальних видатків та мінімізація бюджетного сектору економіки. Зменшення бюджетних видатків у контексті реалізації пропонованих заходів з мінімізації фіскально-бюджетного навантаження на економіку – реформування системи фінансово-бюджетного забезпечення науково-освітньої сфери, зміна цілей структурної економічної політики держави (стимулювати розвиток малого бізнесу, одночасно заохочуючи самозайнятих осіб і підприємців інвестувати у стартапи та реалізацію інноваційних проєктів).

Зокрема експерти з цього приводу відзначають: «Після закінчення війни можливостей для будь-якого бізнесу буде багато. Дуже важливо, щоб Україна мала орієнтир на розвиток країни через підтримку малого бізнесу, бо якщо фокус буде, на великі корпорації та монополістів, то повернути українців із за кордону, буде вкрай важко» [3]. Налаштування логістичних маршрутів у західному напрямку. Перехід від експорту сировини до переробки у галузях, що дають найбільшу експортну виручку. Розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу. Йдеться не лише про закупівлю зброї, а й про її виробництво, зокрема за рахунок трансферу військових технологій. Збільшення видобутку власного газу та розвиток атомної енергетики. Кліматична модернізація. Локалізація українського виробництва на рівні мінімум 60%. Це дасть поштовх економіці, створить нові робочі місця, пожвавить підприємницьку активність [4].

Основними рекомендаціями у процесі відновлення можна визначити наступні рішення:

1. Надати пріоритет ініціативам з відновлення доступу до базових товарів та послуг, створюючи якомога менше шкоди довкіллю, наскільки це можливо.

2. Розробити план відновлення, узгоджуючи його з переходом до економіки з низьким рівнем викидів та цілями Паризької угоди

3. Обов'язково розглядати вплив на клімат і біорізноманіття під час ухвалення будь-якого рішення

4. Надати природоохоронний захист 30% сухопутних, прісноводних і морських територій України

5. У плануванні реконструкції або заміни будівель та інфраструктури, забезпечити підвищення стійкості до зміни клімату

6. Сформувані стратегію розвитку в усіх секторах, мінімізуючи вплив на довкілля й стимулюючи заходи з відновлення природи

7. Застосувати найкращі доступні технології відповідно до стандартів ЄС.

8. Заохотити стале сільське господарство для посилення стійкості до зміни клімату та продовольчої безпеки

9. Інвестувати в людський капітал – освіту й навчання

10. Забезпечити соціально інклюзивне державне управління.

Відновлення нового виробничого потенціалу економіки, як і формування сприятливого ділового клімату, дозволять залучати інвестиції та підтримувати економічне зростання в майбутньому в умовах скорочення офіційної міжнародної допомоги. Модель відновлення кожної країни індивідуальна і залежить від її економічних, геополітичних і культурних особливостей. Спільними інструментами відновлення після війни країн є: лібералізація економіки, створення великої кількості робочих місць державою, орієнтація економіки експорту і значне вливання зовнішніх фінансових ресурсів. Але навіть маючи у своєму розпорядженні всі інструменти зростання економіки, важливо ефективно їх використовувати. Від цього залежить, чи досягне країна успіху, чи поповнить величезний список невдалих прикладів.

Інформаційні джерела:

1. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998 – 2004. URL: <http://surl.li/bzpih>.

2. Ukraïner – Як відбудувати країну після війни. Володимир Зеленський. URL: <https://ukraïner.net/vidbudova/>.

3. Електронний ресурс: Громадський простір. Ірина Куропась «Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання». URL: <http://surl.li/bzqbt>.

Аналітичний портал «Економічне відновлення України після війни».

URL: <http://surl.li/bzqji>.

О.В. Михайлова, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Стабільний розвиток підприємств в умовах глобалізації та інтенсифікації виробництва потребує підтримання високого рівня конкурентоспроможності. Наразі значна увага приділяється постійному формуванню, реалізації та розвитку конкурентних переваг, серед яких важливе місце посідає інноваційний потенціал. З огляду на це підвищення конкурентоспроможності підприємства можна досягти за рахунок постійного впровадження інновацій, що означає, перш за все, підвищення інноваційного потенціалу та підтримання провідних позицій на товарному ринку.

Слід зазначити, що процес забезпечення конкурентоспроможності підприємств на основі підвищення інноваційного потенціалу передбачає адаптацію та приведення економічної системи підприємства до вимог ринкового середовища. Наразі важливо визначити особливості які притаманні розвитку, збалансованості та ефективному використанню інноваційного потенціалу:

- відповідність високого інноваційного потенціалу необхідним темпам розвитку підприємства в цілому;
- здатність підприємства керувати об'єктами інтелектуальної власності відповідно до його стратегічних цілей розвитку;
- можливість запровадження інноваційної технології з урахуванням перспектив розвитку підприємства;
- наявність у підприємства доступних ресурсних можливостей, що відповідають вимогам розвитку;
- наявність умов збереження інноваційного потенціалу підприємства.

З урахуванням того, що інноваційний потенціал це – «наявність та готовність до використання системи засобів і ресурсів при веденні інноваційної діяльності з метою одержання конкурентних переваг» [1, с. 67] та врахувавши зазначені особливості його розвитку, вважаємо за можливе сформулювати основні принципи забезпечення конкурентоспроможності підприємств на основі підвищення інноваційного потенціалу (табл. 1.).

Таблиця 1 – Характеристика принципів забезпечення конкурентоспроможності підприємств на основі підвищення інноваційного потенціалу

Принципи	Зміст принципу
1. Спрямованість на цілі розвитку	Цілі та завдання інноваційної діяльності мають орієнтуватись на цілі розвитку підприємства та підпорядковуватись його кінцевій меті цієї діяльності
2. Урахування перспектив розвитку підприємства	Інноваційна діяльність має здійснюватися з урахуванням підвищення інноваційного потенціалу який полягає у виявленні ресурсів та забезпечувати конкурентоспроможний стан підприємства
3. Комплексність з прийняття рішень	Досягнення компромісу в охопленні всіх ресурсів, витрат та кінцевими результатами інноваційного процесу для забезпечення конкурентоспроможності підприємства
4. Досягнення ефекту економічності	Спрямованість на отримання «максимального» результату при «мінімальних» затратах від аналітичних оцінок інноваційного потенціалу
5. Динамічний характер змін	Врахування змін зовнішнього та внутрішнього середовища, що відбуваються у діяльності підприємства та стані його інноваційного потенціалу
6. Дотримання інноваційності	Використання процесів створення, придбання, освоєння та впровадження результатів інноваційної діяльності щодо зростання інноваційного потенціалу.

Таким чином, розглянувши зазначені особливості розвитку інноваційного потенціалу та принципи забезпечення конкурентоспроможності підприємств на основі його підвищення дозволяють урахувати зміни в ринковому середовищі, адаптуватися до них та приймати адекватні рішення для забезпечення конкурентних переваг на зазначеній основі

Інформаційні джерела:

1. Володін С.А., Чекамова С.А. Теоретичні засади формування і реалізації інноваційного потенціалу в розвитку економіки. Економіка АПК. 2017. № 5. С. 65-72. http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2017_5_12.

Н.І. Рижикова, д-р екон. наук, проф. (*ДБТУ, Харків*)

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ

Головною проблемою реалізації інвестиційно-інноваційного розвитку є розрив між двома важливішими стадіями інновацій – науковими дослідженнями й масовим виробництвом продукції з використанням їх результатів.

Однією з найважливіших складових інноваційного процесу та перспективним механізмом економічної стабілізації держави є венчурний бізнес, феномен надактивного розвитку якого пов'язаний з пріоритетним розвитком високотехнологічних та ризикованих галузей. Суть венчурного бізнесу в тому, що інноваційні ідеї інвестуються на стадії відсутності не тільки компанії, а, найчастіше, і бізнес-плану. Тому малий високотехнологічний бізнес активно звертається до венчурних інвестицій, особливостями яких є: довгостроковість та ризикованість; кошти часто надаються під перспективну ідею без гарантованого забезпечення майном, заощадженнями чи іншими активами; термін інвестицій 3-7 років; ухваленню рішення про венчурне фінансування передують велика робота з вивчення ризиків та можливостей їх зменшення; венчурні інвестори надають перевагу реінвестуванню; їх прибуток виникає через 5-7 років після продажу пакету акцій за ціною, що в декілька разів перевищує первинне вкладення [1].

Для держави має сенс активно сприяти розвитку венчурного бізнесу, оскільки вигоди, які отримує суспільство від програм підтримки венчурного капіталу, не обмежуються тільки прибутками венчурних інвесторів. Венчурні інвестиції:

1) сприяють освоєнню нових провідних науково-технічних розробок для створення конкурентоспроможних високотехнологічних продуктів і технологій;

2) створюють нові робочі місця, сприяючи зниженню безробіття та підвищуючи рівень добробуту в суспільстві, що має стратегічне значення для довгострокового зростання національної економіки.

Основними факторами, що сприяють розвитку венчурної індустрії, є: наявність науково-освітньої бази та потужного дослідницького сектора, потужні наукові школи; розвиненість фінансових інститутів і ринків страхового та пенсійного секторів;

наявність фондового ринку; політична і макроекономічна стабільність, стале економічне зростання; стабільний попит з боку держави та приватного секторів на наукові дослідження й розробки; наявність вільного капіталу.

Формування інститутів венчурного фінансування і розвиток венчурного бізнесу в Україні започатковано у 1992 році, і відбувається повільно. У багатьох розвинених країнах світу цей вид інститутів спільного інвестування направляє кошти інвесторів в інноваційну сферу. В Україні тенденції абсолютно інші – кошти венчурних фондів інвестуються в будівництво і нерухомість і поки слабо орієнтовані на «хай-тек» технології.

Враховуючи те, що Українська держава переходить на інвестиційну модель розвитку, сьогодні набирає особливого значення державне регулювання інвестиційного процесу в Україні, яке вимагає в створення певних передумов:

- вдосконалення відповідної законодавчої бази, посилення контролю за дотриманням законодавства;
- стимулювання розвитку венчурного бізнесу та ІСІ;
- забезпечення прозорості, чесної конкуренції на виробництві, у сфері послуг і фінансовому секторі, що унеможливить отримання суперприбутків, використовуючи екстенсивні чинники ведення бізнесу;
- підготовка спеціалістів – професіоналів, які зможуть іти на виправданий ризик [2].

Держава на ринку посідає окреме місце. Вона може виступати позичальником, регулярно розміщуючи на зовнішньому та внутрішньому ринках свої боргові зобов'язання та інвестором, здійснюючи фінансову підтримку тих чи інших суб'єктів господарювання. Але держава також на ринку виконує специфічну і дуже важливу функцію – регулювання.

Головним завданням регулювання є узгодження інтересів всіх суб'єктів ринку шляхом встановлення необхідних обмежень і заборон в їх взаємовідносинах, а також непрямым втручанням в їхню діяльність.

Зміст державного регулювання інвестиційного ринку полягає в здійсненні комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринком та запобіганні зловживанням і порушенням у цій сфері.

Хоча в процесі регулювання інвестиційного ринку державою реалізуються різні підходи до регулювання діяльності професійних та інших учасників ринку, державне регулювання має забезпечувати однакові права й однаковий доступ до ринку всіх його суб'єктів,

максимальну прозорість ринку, конкурентне середовище, не допускати монополізації ринку. На сьогодні для всіх країн основними формами державного регулювання інвестиційного ринку є:

- прийняття актів законодавства з питань діяльності учасників ринку;
- регулювання випуску та обігу фінансових активів;
- реєстрація випусків (емісій) фінансових активів та інформації про їх випуск, контроль за дотриманням емітентами порядку реєстрації випуску та продажу фінансових активів;
- регулювання прав і обов'язків учасників ринку;
- надання спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення професійної діяльності на ринку та забезпечення контролю за такою діяльністю;
- створення системи захисту прав інвесторів і контролю за дотриманням цих прав емітентами фінансових активів і особами, які здійснюють професійну діяльність на інвестиційному ринку;
- контроль за дотриманням антимонопольного законодавства на ринку тощо [3].

Ефективне залучення інвестиції та впровадження інновацій забезпечать структурно-технологічну модернізацію переробних підприємств, стабільність темпів розвитку в середньо- та довгостроковій перспективі, ефективну економічну інтеграцію. Для цього є необхідним вирішення фундаментальних проблем макроекономічного характеру: прискореного інвестування реального сектора економіки завдяки реалізації державних заходів щодо запровадження ефективних механізмів залучення коштів населення, доходів від приватизації та створення сприятливих умов для внутрішніх і прямих іноземних інвестицій; реалізації з боку держави ефективних інституційних перетворень у напрямку реформування інститутів власності, створення ринкової інфраструктури.

Інформаційні джерела:

1. Архієреєв С., Попадинець О. Роль державної підтримки розвитку венчурного бізнесу для збільшення випуску високотехнологічної та інноваційної продукції. Стратегічні пріоритети. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/May08/08.htm>

2. Данько М. Довгострокові пріоритети інноваційного розвитку економіки України в умовах глобалізації. Стратегія економічного розвитку України : наук. зб. Київ: КНЕУ, 2001. 334 с.
Сухоруков А.І. Інституційні засади розвитку інвестиційної діяльності у промисловості України : аналітична записка. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень URL.: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1577/>.

І.А. Семенець-Орлова, д-р наук з держ.упр., проф. (МАУП, Київ)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ ОСВІТИ

Не заглиблюючись у синергетичну методологію опису розвитку освітньої системи як складної системи, що саморганізується, зазначимо, що для більшості систем значення запізнення $\tau(t)$ є малою величиною і тому не має принципового значення. Для освітньої системи, що характеризується довготерміновістю окупності впроваджених нововведень, поняття запізнення є принциповим. Що важливо мати на увазі в процесі управління освітніми змінами? Це усвідомлення того, що механізм управління освітньою системою як такою, що самоорганізується, має вигляд двоконтурної структури:

1 контур – керуючий суб'єкт (орган, що відповідальний за прийняття рішень, надсилає імпульси до виконавчої ланки; саморегуляція системи відбувається через імпульси зворотнього зв'язку, які надсилає об'єкт управління керуючому суб'єкту. У навчальному процесі контуром зворотнього зв'язку можуть бути засоби контролю (див. Схему 1);

2 контур (окремі імпульси зворотнього зв'язку від об'єкта управління, повертаючись до керуючого суб'єкта, проходять семантичний фільтр, що формує досвід системи, накопичуючи універсальну і найбільш корисну інформацію; ця інформація, що лягає в основу системного саморозвитку, із досвідної структури направляється керуючому суб'єкту, який на її основі формує стратегічне мислення. Ціленаправлений професійний управлінський вплив суб'єкта на об'єкт управління сприяє збільшенню структури досвіду, адаптивності та саморозвитку системи.

Рис. 1. Контур зворотнього зв'язку у освітньому процесі

На думку М. Фуллана, успіх освітніх реформ залежить від кількох чинників. Цю залежність він описує формулою: $E = MCA^2$, у якій E – коефіцієнт корисної дії системи, M – мотивація до реформ (воля, мета, відданість), C – здатність до реформ, A^2 – підтримка, помножена на відповідальність [3]. На нашу думку, у цій формулі не враховано важливі показники нагальності, назрілості, вчасності, наступності реформ. Формула М. Фуллана також не містить показник, що, на нашу думку, є особливо важливим у вітчизняному контексті нелінійного розвитку освітньої системи в умовах демократичного транзиту – ступінь ресурсного (кадрового, матеріального, часового) забезпечення освітніх змін.

Інформаційні джерела:

1. Семенець-Орлова І. А. Державне управління освітніми змінами в Україні: теоретичні засади. Монографія. К.: ЮСТОН, 2018. 420 с.
2. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ. Львів: Літопис, 2000. Ч. 1. 272 с.
3. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ. Львів: Літопис, 2000. Ч. 2 (Продовження). 164 с.

УДК: 334.021

Г.В. Сиротюк, канд. екон. наук, доц. (*ЛНУП, Львів*)

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

В період стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та інновацій важливого значення набувають процеси цифровізації. Соціально-економічний розвиток нової епохи супроводжується поступовим витісненням матеріальних ресурсів та другий план та зростанням ролі таких ресурсів як інформація та знання [1, с. 103].

Головна мета цифровізації полягає у досягненні цифрової трансформації вже існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Цифровізація є важливим інструментом для досягнення цілей сталого розвитку економіки, але при умові, що впровадження цифрових технологій буде приносити не лише економічний, але й екологічний та соціальний ефекти.

Стратегічна ініціатива цифрової трансформації набула підвищеного значення у зв'язку з епідемією COVID-19, коли підприємства вимушені переходити на технології, які вони не планували впроваджувати та переглядати свої стратегічні пріоритети.

Саме шляхом цифрової трансформації можуть бути вирішення головні проблеми з якими зіткнулися власники бізнесу: захист своїх співробітників від епідемії шляхом переходу на дистанційну роботу; нетворкінг і бізнес-комунікації, де однією з альтернатив особистим зустрічам є відео конференції, а також існує безліч платформ для нетворкінгу; зростаючий попит на автоматизацію процесів і роботизацію через збої і порушення в ланцюгах поставок і зупинки виробництва; стратегія і тактика збереження життєздатності компанії в умовах невизначеності.

Водночас, цифрова трансформація бізнесу, яка визначена як важливий чинник економічного та соціального зростання, призводить до появи низки проблем, а саме: зростання безробіття внаслідок роботизації праці, забезпечення належного рівня конфіденційності даних, кібербезпеки, соціальної справедливості і соціально-економічної комунікації тощо.

Цифрова трансформація знаменує собою радикальне переосмислення того, як підприємство використовує технології, людей та процеси, щоб принципово змінити ефективність бізнесу. Цифрова трансформація бізнесу є тривалим процесом, спрямованим на оптимізацію виробництва, бізнес-процесів для збільшення конкурентоспроможності товарів і послуг.

На даному етапі суттєвих змін бізнес-середовища та з метою виживання у конкурентній боротьбі, підприємства впроваджують у свою діяльність діджитал-технології, які дозволяють переводити величезний обсяг інформації в в структуровану систему даних і полегшувати роботу підприємств.

Діджиталізація охоплює низку складових елементів:

1. Кіберфізичні системи – це такі механізми, що діють на основі спеціальних комп'ютерних алгоритмів, які пов'язані з користувачами через Інтернет.

2. 3D-друк – технологія тривимірного друку об'єкт за допомогою 3D-принтера.

3. Великі дані - це такі методи економічного аналізу, що дають можливість аналізувати й обробляти великі набори інформації.

4. Робототехніка – широко використовується в бізнесі і орієнтована на виготовлення робототехнічних систем, які спроможні

автоматизувати складні технологічні процеси, і тим самим, полегшити працю людини у небезпечних умовах

5. Інтернет речей – мережа фізичних пристроїв, яка використовується для відстеження та оновлення в реальному часі різних баз даних в режимі он-лайн.

Одним з напрямків цифрової трансформації є зміна бізнес-моделі, яка може стосуватися змін в дистрибуції, створенні супутніх цифрових продуктів або переформатування бізнесу.

Послідовності етапів цифрової трансформації бізнес-моделі може виглядати наступним чином [2]:

1. Цифрова реальність: існуюча бізнес-модель компанії визначається разом з аналізом доданої вартості, при цьому вивчаються інтереси зацікавлених сторін та потреби клієнтів.

2. Цифрова амбіція: на основі цифрової реальності визначаються основні цілі цифрової трансформації в контексті часу, фінансів, простору й якості.

3. Цифровий потенціал: встановлюються найкращі практики та активатори розвитку цифрової трансформації.

4. Цифрова адаптація: відбувається аналіз варіантів дизайну цифрової бізнес-моделі, проводиться їх оцінка і порівняння з існуючою бізнес-моделлю, оцінюються можливі комбінації елементів дизайну.

5. Цифрова реалізація: має місце упровадження розробленої цифрової бізнес-моделі.

Сьогодні головними чинниками розвитку процесів діджиталізації бізнесу стають: поява новітніх цифрових технологій; формування нових потреб та запитів споживачів, які орієнтуються на економію часу; пошук і придбання товару за чіткими параметрами; створення нових цінностей, властивостей товару; зміна умов конкурентного середовища.

Зазначені перетворення потребують змін у державній політиці підтримки та розвитку бізнесу.

Перехід до високих технологій потребує оновлення техніко-технологічної бази, засобів виробництва та механізмів управління підприємствами. До найважливіших технологічних чинників, яким доцільно приділяти увагу підприємствам відносять: спеціалізацію і розмір підприємства; ступінь інтенсивності технологічного розвитку підприємств; технологічні можливості підприємства; технологічна культура виробника; фінансовий стан підприємства; стратегія розвитку підприємства.

Цифрову трансформацію бізнесу доцільно розглядати з позиції науковців, бізнесу, держави та громадськості, оскільки в умовах розвитку ери цифрової економіки процес впровадження цифрових технологій в практику ведення бізнесу є основою для підвищення його ефективності та прозорості. Саме це відповідає інтересам бізнесу, суспільства і держави загалом.

Отже, для забезпечення сталого розвитку економіки, зміцнення економічної та технологічної безпеки необхідне впровадження цифрових технологій. Їх використання дозволить якісно зберігати великий масив даних, проводити аналіз отриманих результатів і ухвалювати обґрунтовані рішення, які будуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності, мінімізації витрат та максимізації прибутку.

Інформаційні джерела:

1.Пантелеева Н.М. Цифрова економіка як ключовий тренд розвитку постіндустріального суспільства: монографія / за ред. Н.М. Пантелеевої, С.Ю. Колодія, М.А. Ребрика. К.: ДВНЗ "Університет банківської справи", 2019. 299 с.

2.Shalmo D., Christopher A. W., Boardman L. Digital transformation of bussines models – best practice, enablers and roadmap. *International Journal of Innovation Management*. 2017. Vol. 21 (08). P. 1-17.

УДК 65.012.23

С.М. Сукачова, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

З початком російсько-української війни переважна більшість суб'єктів господарювання України опинилася в катастрофічних умовах. За даними аналітичних досліджень Центру розвитку інновацій, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, національного проекту «Дія» було визначено, що 46,8% підприємств повністю або майже повністю припинили свою роботу після 24 лютого 2022 року. При цьому лише 4,5% підприємств знайшли можливість збільшити обсяги своїх доходів у порівнянні з довоєнним часом.

Такі умови надали новий виклик суб'єктам підприємницької діяльності щодо відповідної переорієнтації бізнесу та зміни стратегії. Так, на даний час вже 33,4% підприємств адаптувалися до нових умов та мають стратегію дій, 55,5% підприємств ще перебувають у процесі

обмірковування та здійснюють інтуїтивне управління, лише 11,1% підприємств поки що не бачать сенсу у формуванні бізнес-стратегій та бізнес-планів розвитку з урахуванням нових реалій.

Виходячи з наведених обставин та змін, які відбуваються в економіці України, значної актуальності набувають питання стратегічного управління підприємствами. Формування та реалізація ефективної стратегії, яка пристосована до сучасних умов господарювання, дозволить підприємствам вижити у складних умовах та забезпечити свій розвиток.

Розробка та реалізація стратегії підприємства є основою його майбутнього існування та розвитку. При цьому оцінка її ефективності дозволяє своєчасно проводити відповідні коригування та у відповідності до швидких змін зовнішнього середовища, які зараз в першу чергу пов'язані з бойовими діями, змінювати як пріоритети напрямків діяльності, так і стратегію діяльності в цілому.

Серед основних напрямів проведення оцінки ефективності стратегії підприємства зазвичай виділяють оцінку змін позицій підприємства у зовнішньому середовищі та оцінку змін потенціалу підприємства. Проте за сучасних умов, на нашу думку, важливого значення набуває оцінка ефективності стратегії за результативністю господарсько-фінансової діяльності підприємства.

Відповідно до цього нами пропонується здійснювати оцінку ефективності стратегії за результативністю господарсько-фінансової діяльності підприємства у наступній послідовності:

1. Формування системи оцінних показників.
2. Розрахунок показників-еталонів та меж цільових показників ефективності.
3. Розрахунок планових показників ефективності господарсько-фінансової діяльності.
4. Визначення та розрахунок показника інтегральної оцінки ефективності.
5. Висновок щодо ефективності стратегії за результативністю господарсько-фінансової діяльності підприємства.

Система оцінних показників повинна відповідати основним принципам їх формування: бути об'єктивною, системною та науково обґрунтованою; достатньо повно кількісно та якісно характеризувати всі зміни в діяльності підприємства у зв'язку з впровадженням розробленої стратегії, проте бути не перевантаженою зайвими та взаємозамінними показниками.

Реалізація певних стратегій у сучасних умовах не переслідує максимізацію прибутку в процесі їх реалізації. Тобто в залежності від

конкретного виду стратегії повинна формуватися відповідна система показників з оцінки її ефективності.

Виходячи з цього нами пропонується проводити оцінку ефективності стратегії за двома напрямками: оцінка показників ефективності стратегії за критерієм прибутковості та оцінка показників ефективності стратегії за критерієм доходності.

Для оцінки ефективності стратегій за критерієм прибутковості рекомендується використовувати показники: коефіцієнт рентабельності чистого доходу; коефіцієнт рентабельності поточних витрат; коефіцієнт рентабельності капіталу та інші більш деталізовані показники в залежності від виду господарсько-фінансової діяльності підприємства та специфіки обраної стратегії.

За сучасних умов першочерговим завданням більшості підприємств є утримання на відповідному рівні або збільшення обсягів діяльності. У даному випадку основним результуючим показником для оцінки ефективності виступає чистий дохід. У якості показників оцінки ефективності даного типу стратегій рекомендуються показники: коефіцієнт витратовіддачі за чистим доходом, коефіцієнт капіталовіддачі за чистим доходом та інші, які також можуть бути деталізовані.

Перелік показників-еталонів та їх значення встановлюється у відповідності до сформованої системи показників, що характеризують ефективність стратегії на рівні потенційно-можливих. Значення показників-еталонів, як правило, приймаються на рівні підприємств-лідерів. Проте, у підприємства, що впроваджує стратегію не завжди достатньо ресурсів та можливостей для досягнення показників-еталонів. У даному випадку підприємству необхідно встановлювати потенційно-можливі показники ефективності стратегії. Для здійснення цього процесу нами пропонується встановлювати цільові показники в межах максимального та мінімального рівнів, де мінімальним рівнем виступає середній показник за нормально функціонуючими підприємствами галузі, максимальним рівнем – показник підприємства-лідера.

Розраховані показники не повинні значно відрізнятися від показників-еталонів та бути на рівні не нижчому ніж середні показники нормально функціонуючих підприємств. За таких умов значення цих показників приймаються за цільові. В іншому випадку запропонована стратегія повинна бути відхилена.

Запропоновані межі цільових показників ефективності господарчо-фінансової діяльності підприємства є орієнтиром в процесі

формування планових показників ефективності, які повинні бути досягнутими в процесі реалізації стратегії.

Виходячи з того, що ефективність стратегії визначається ступенем досягнення встановленої мети, то висновок про її ефективність пропонується здійснювати за порівняльним показником інтегральної оцінки. Тобто, висновок про ефективність стратегії за результативністю господарсько-фінансової діяльності підприємства робиться якщо інтегральний показник дорівнює або більше одиниці.

Слід зазначити, що незважаючи на важливість проведення оцінки ефективності стратегії за результативністю господарсько-фінансової діяльності, вона повинна бути складовою загальної оцінки ефективності стратегії.

Для проведення узагальноної оцінки ефективності стратегії необхідно поєднати в єдину систему оцінку ефективності стратегії за змінами позиції підприємства у зовнішньому середовищі, оцінку ефективності стратегії за змінами внутрішнього потенціалу підприємства та оцінку ефективності стратегії за результативністю господарсько-фінансової діяльності. Дане узагальнення пропонується проводити за допомогою тримірної матриці, яка надасть можливість визначити ступень ефективності стратегії як на стадії розробки, так і на стадії її реалізації.

УДК 658.89:502.131.1

Л.Г. Михальчишина, канд. екон. наук, доц. (НУБіП України)

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛЕЙ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ ЗА УМОВ ОРІЄНТАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

У сучасному світі, за умов зростаючих потреб населення та обмеженості ресурсів, проблема сталого розвитку стає усе більш актуальною. Відповідно до Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, впровадження нових моделей споживання є ключовим етапом досягнення продовольчої безпеки та ресурсоефективної економіки.

У сучасному постіндустріальному суспільстві неможливо уявити подальший сталий розвиток без участі бізнесу. Наразі соціальна та екологічна відповідальність для компаній вже перестали бути лише проявами доброї волі та альтруїзму, це ще один аспект, завдяки якому підприємства можуть збільшити свою привабливість

серед інших учасників ринку: завоювати довіру споживачів, покращити відносини з владою, сформувати позитивний імідж бренду у свідомості інвесторів. Для забезпечення можливості використовувати стійкий фактор розвитку у своїх цілях підприємствам необхідно вивчити вплив концепції сталого розвитку на поведінку споживачів на ринку.

За останні роки поведінка споживачів під впливом технологій і подій, що важко прогнозуються, змінюється з неймовірною швидкістю. Щоб навіть за таких обставин залишатися на крок попереду конкурентів, доводиться постійно змінювати бізнес-модель за новими вимогами клієнтів. За даними дослідження Euromonitor International, доступ та дії – ось рушійні сили, що лежать в основі 10 основних світових споживчих тенденцій у 2022 році. Якщо минулого року люди змушені були змиритися зі втратою контролю над ситуацією та адаптуватися до невизначеності, яку внесла пандемія, то цього року вони поступово повертають впевненість у собі та діють, виходячи зі своїх вподобань та цінностей [1].

Традиційно зростає екологічна стурбованість та активність на користь економіки з нульовими викидами. У 2021 році 35% споживачів у всьому світі активно намагалися скорочувати викиди вуглецю. Споживачі очікують, що бренди активізуються за рахунок використання вуглецево-нейтральних продуктів та «прозорого» цифрового маркування, яке дозволяє відстежувати вуглецевий слід.

Акцент на екологічності – багаторічний тренд, який набирає обертів у світі з початку 2000-х рр. Згідно з результатами дослідження Нью-Йоркського університету, ще в 2013-2018 роках люди стали цікавитися «зеленими» товарами, виготовленими з турботою про екологію. Наприклад, більше купувати LED-лампи і сонячні батареї, які не приносять шкоди природі і в цілому економлять енергоресурси планети; віддавати перевагу упаковці продуктів у папір і картон замість поліетиленових пакетів і пластикових контейнерів, натуральним фермерським продуктам з мінімальним використанням консервантів і пестицидів. Споживачі цікавляться не тільки практичними властивостями товарів, а й тим, як працює виробництво, які матеріали використовуються для виготовлення тієї чи іншої продукції [2].

Економічне зростання і сталий розвиток держави вимагають термінового скорочення антропогенного впливу на довкілля шляхом змін у виробництві та споживанні товарів і ресурсів. Зокрема, Глобальною ціллю сталого розвитку ООН, пунктом 12.3 передбачається: «До 2030 року зменшити вдвічі на душу населення

рівень продукування харчових відходів у роздрібній торгівлі та від споживачів, а також зменшити втрати продуктів харчування у ланцюгах виробництва та постачання, зокрема, втрати після збору врожаю» [3],

Тенденції розвитку господарства у світі зумовили умовний поділ населення на дві категорії: одні живуть в умовах перевиробництва, інші – відчувають гостру нестачу продовольства. Щорічно третина вироблених у світі продуктів, а це близько 1,3 млрд т, втрачається чи перетворюється на відходи. Глобальні кількісні втрати харчових продуктів та відходи з них на рік становлять приблизно 30% для зернових, 40–50% для коренеплодів, фруктів та овочів, 20% для олійного насіння, м'яса та молочних продуктів та 35% для риби. Низька культура споживання не лише зумовлює надмірні обсяги накопичення харчових відходів, а й справляє чималий вплив на довкілля, фінансові показники держав та етичні норми. Відсутність ефективних заходів, спрямованих на запобігання утворенню, перероблення та утилізацію харчових відходів і втрат гальмує розвиток національної економіки, суперечить принципам сталого розвитку.

В рамках проєкту «Харчові відходи: відповідальне споживання» за підтримки Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) Всеукраїнська екологічна ліга проводить дослідження, у ході яких оцінює масштаби утворення та накопичення харчових відходів та втрат, а саме: їх кількість, склад, причини та фактори утворення, обсяги накопичення, вплив на довкілля.

Фрукти, овочі, м'ясні продукти, яйця, хліб – найпопулярніші пункти у продовольчому списку українців. При купівлі товарів лише невелика частина населення замислюється над наслідками надмірного споживання. Фрукти, овочі, коренеплоди та картопля мають найвищі показники втрат з-поміж їстівних плодів. За оцінками ФАО, 1 кг викинутої їжі спричиняє 2 кг викиду вуглекислого газу (CO₂), що посилює глобальний парниковий ефект. Харчові відходи сприяють надмірному споживанню прісних вод та викопного палива, що разом з викидами метану від розкладання продуктів харчування беззаперечно впливає на глобальні зміни клімату.

Чимала кількість ресурсів йде і на виробництво продуктів харчування. Згідно з дослідженнями, на вироблену, але не спожиту їжу припадає приблизно 1,4 млрд га землі, що становить майже 1/3 сільськогосподарських угідь планети. Харчові втрати впливають і на збіднення біорізноманіття на глобальному рівні. Щоб максимально збільшити обсяги продукції сільського господарства, розорюються

додаткові площі, що призводить до зникнення численних видів рослинного та тваринного світу. Масове вирощування худоби для споживання та використання пестицидів у рослинництві зумовлює азотне, фосфорне та хімічне забруднення в річках та прибережних водах, тим самим впливаючи на стан флори і фауни. Якщо 30% продовольства стає відходами, 30% прісної води стає скидами. За оцінками науковців, 1 кг викинутої яловичини – це витрата 50000 л води, а 1 склянка вилитого молока – 1000 л води.

На основі зібраних даних встановлено, що однією з причин, які заважають споживачам зменшувати кількість харчових відходів, є відсутність локальних станцій з їх переробки чи утилізації. Крім того, значна частина населення не володіє достатніми знаннями у сфері поводження з відходами, саме тому необхідно включити освітній компонент у систему просвітницької діяльності [4].

Значний інтерес до концепції сталого розвитку обов'язково спричинить створення відповідних пропозицій на ринку. Це відносно новий ринок, що знаходиться на стадії формування, а також має всі умови для подальшого розширення.

Інформаційні джерела:

1. URL: <https://rau.ua/novyni/top-10-spozhyvchih-trendiv-2022/>
2. URL: <https://strategi.com.ua/shcho-pratsiuie-s-ohodni-i-pereyde-u-2022-rik/>
3. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU15167>
4. URL: <https://www.ecoleague.net/pres-tsentr-vel/novyny/2019-rik/zhovten/item/1706-povodzhenia-z-kharchovymy-vidkhodamy-hlobalna-problema-sohodennia>

УДК: 631.1:338.43

А.В. Можелянська, здоб. ОС PhD ¹ (ДБТУ, Харків)

ОСОБЛИВОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Концепція стійкого розвитку є стратегічним вектором розвитку економіки, але для її реалізації варто брати до уваги особливості національного та територіального розвитку. Національні цілі сталого розвитку України базуються на політичних, економічних, соціальних,

---

¹ Науковий керівник: д.е.н., доцент, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування ДБТУ Васілішин Станіслав Ігорович

екологічних, моральних і культурних цінностях. Розвиток виробництва і зростання масштабів господарської діяльності, в ході яких людина використовує дедалі більшу кількість природних ресурсів, зумовлюють тотальне посилення антропотехногенного тиску на довкілля та порушення рівноваги в навколишньому природному середовищі. Це призводить до загострення соціально-економічних та екологічних проблем [1]. Вони визначають спрямованість стратегії на турботу про спільне благо та захист національних інтересів України.

Нинішня соціально-економічна криза в Україні зумовила необхідність докорінного переосмислення механізмів і моделі державного впливу на економічні і соціальні процеси. Основною метою економічних реформ є забезпечення стабільного економічного зростання, що є єдиним засобом підвищення рівня життя населення. Економіка України потребує цілеспрямованої стратегії економічного зростання, спрямованої на модернізацію, забезпечення конкурентоспроможності, формування сприятливого інвестиційного клімату, що зумовлює необхідність реалізації моделі сталого (збалансованого) та моделі інвестиційно-інноваційного розвитку [5].

Основним питанням дослідження особливостей сталого розвитку економіки присвячена значна кількість наукових праць провідних вчених-економістів [1-5], таких як: М. Беседін, С. Василюшин, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Гуроров, Я.Жаліло, І. Крючкова, Г. Морозова, Т. Олійник, П.Оніщенко, Е. Хоффман.

Механізм забезпечення сталого розвитку економіки складається із соціальних, економічних та екологічних питань які передбачають підвищення добробуту і якості життя людини. Економічне забезпечення розглядає ефективне використання всіх видів ресурсів, орієнтованих на зниження або усунення тиску на природні екосистеми. Соціальне – визначає формування соціальної відповідальності за умови адекватного впровадження відносин, її принципів і цінностей. Екологічне – вказує на відновлення первинної якості стану природного середовища до рівня, що не шкодить здоров'ю людини і природним екосистемам [2].

Дослідження визначають, що Україна протягом тривалого часу активно реалізує стратегію сталого розвитку (міжнародний документ, який прийнято у 2015 р.). У 2019 р. Президент України ухвалив Указ про інтеграцію цілей сталого розвитку у державну політику, як основу для досягнення сталого економічного та соціального розвитку.

Визначено, що до початку повномасштабної війни, в лютому, Україна стабільно просуvalась у досягненні всіх цілей сталого

розвитку і до того ж найбільший успіх досягла саме у скороченні бідності.

Національний огляд України за 2021 р. визначив зниження рівня бідності з 58,3 % у 2015 р. до 43,2 % у 2018 р. Однак ці позитивні тенденції швидко змінюються: попередні прогнози ООН свідчать про те, що до 90 % населення України може зіткнутися з бідністю чи бути вразливими до бідності, якщо ця війна триватиме ще один рік. Стратегічні цілі розвитку країни створюють основу проведення роботи із відновлення стабільності на державному та регіональному рівнях через дві ключові складові: 1) швидка відбудова критичної, соціальної та економічної інфраструктури; 2) забезпечення основи для прийняття середньострокових і довгострокових рішень, а також виконання вимог для приєднання до ЄС. Цілі сталого розвитку та їхні ключові показники ефективності є основою формування політики на національному рівні та сприяють її впровадженню на регіональному й місцевому рівнях [3].

Стратегію сталого розвитку розроблено та оновлено з урахуванням вимог країн ЄС [5]. Це є основою реалізації державної економічної, соціальної та екологічної політики на середньо- та довгострокову перспективу. Стратегічні завдання сталого розвитку мають бути конкретними та кількісно орієнтованими, базуватись на показниках сталого розвитку, бути амбітними, але реальними. Мати визначене ресурсне забезпечення та політичну участь для їх виконання у встановлений період. У стратегіях сталого розвитку різних країн присутні спільні риси, у підходах до організації їх розроблення, змістовного наповнення та урахування національної специфіки.

Стратегія сталого розвитку має базуватись на положеннях Конституції України та пріоритетах соціально-економічного розвитку держави, врахувати міжнародні зобов'язання України та новітніх глобальних ініціатив, особливості взаємодії людини та довкілля, а також на результати наукових досліджень з питань суспільного розвитку та оцінки сучасного стану довкілля [4].

Таким чином, основні складові забезпечення сталого розвитку полягають у забезпеченні збалансованого розвитку всіх сфер економіки на основі виваженого використання ресурсів для вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Формування моделі сталого розвитку та економічного зростання в Україні передбачає забезпечення економічної безпеки і потребує подальшої оптимізації і гармонізації природно-ресурсного, науково-технічного, та еколого-економічних потенціалів.

Інформаційні джерела:

1. Страпчук С. Механізм забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств на засадах циркулярної економіки. Економічний аналіз. 2020. Том 30. № 2. С. 33-40.

2. Генціаж Я., Гнидюк М. Інституційні механізми регіонального розвитку України: шлях до майбутнього. Збірник наукових праць УАДУ. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – Вип. 2, ч. 1. – С. 66-73.

3. Дубровик-Рохова А. Шведський підхід до сталого розвитку. День : Інтерфакс-Україна. 5 червня 2018 р. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/shvedskyyu-pidhid-do-stalogo-rozvytku>.

4. Ільченко В. Інституційне забезпечення сталого розвитку. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип.21. С. 19.

5 . European Commission. Europe 2020 URL: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm.

УДК 330.341.1

Г.С. Морозова, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ПЕРЕДУМОВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

В умовах глобальної конкуренції та інформаційного суспільства від спроможності сільськогосподарських підприємств перейти на інноваційний тип економічного розвитку залежить вирішення стратегічного завдання із забезпечення їх конкурентоспроможності та стійкості конкурентних переваг агропродовольчої продукції на регіональних і світовому ринках, реалізація потенціалу аграрного виробництва країни. В зв'язку з цим, виникла об'єктивна необхідність в розумінні економічної сутності поняття інноваційного розвитку аграрного сектора.

Ґрунтовні дослідження теоретичних та прикладних засад інноваційних процесів в аграрному секторі економіки в цілому здійснили такі провідні вітчизняні вчені: В. Андрійчук, О. Гуторов, Л. Михайлова, В. Онегіна, П. Саблук, П. Стецюк, О. Ульянченко, О. Шубравська та інші.

Розробка основних критеріїв оцінки інноваційного розвитку аграрного сектора в ринкових умовах вимагає спочатку чіткого з'ясування економічної сутності цього терміну. Тому, з метою системного дослідження поняття «інноваційний розвиток аграрного сектора» вважаємо за доцільне розглянути усталене значення слів, що

утворюють це поняття, а також провести аналіз уже існуючих його дефініцій. Аналіз сутності та змісту цих економічних категорій дозволить розкрити сучасну концепцію здійснення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Слово «інноваційний» є похідним від слова «інновація». Вперше у науку терміни "інновація" та "інноваційний процес" запровадив на початку ХХ ст. австрійський вчений Йозеф Шумпетер. Досліджуючи основні поняття інноваційної теорії, він розглядав інновації як зміни технології та управління, як нові комбінації щодо техніки і технології, використання ресурсів, створення нових товарів тощо. Інновації, за Й. Шумпетером, – це не просто нововведення, а новий чинник виробництва [1, с. 238].

Якщо звернутися до Великого тлумачного словника сучасної української мови, то термін „інновація” трактується у двох значеннях: 1. нововведення; 2. комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, технологій, винаходів і т. ін., а під «нововведенням» слід розуміти – те нове, яке недавно або тільки-но ввели” [2, с. 573]. Отже, вважаємо, що термін «нововведення» – це вітчизняний аналог терміну «інновація». Але, оскільки, термін «інновація» закріплений у чинному законодавстві та визнаний у міжнародних нормативно-правових актах, то його вживанню необхідно надавати перевагу.

Розглядаючи думки вітчизняних і зарубіжних учених на суть терміна «інновація», можна чітко виділити три основні підходи до дослідження цієї наукової проблеми. З одного боку, одні учені вважають, що інновація – це результат творчого процесу у вигляді нової або вдосконаленої продукції (технології). З іншого боку, прибічники процесного підходу стверджують, що інновація – це процес впровадження, освоєння і використання нових рішень; процес зміни та удосконалення того або іншого продукту в тій або іншій господарській області. Ще один підхід, що отримав поширення в інноваційній теорії, – еволюційний. Згідно з даним підходом, інновація розглядається як зміна, оновлення, що відбувається в продукті, технології, системі, методі.

Так, наприклад, за визначенням Д.М. Черваньова та Л.І. Нейкова, інновація – це техніко-економічний процес, який, завдяки практичному використанню продуктів розумової праці – ідей і винаходів, приводить до створення кращих за властивостями нових видів продукції та нових технологій, які, з'явившись на ринку як нововведення, можуть дати додатковий дохід [3, с. 352]. На відміну від цієї точки зору, П.С. Харів, вважає, що інновація – це результат

інноваційної діяльності, відображений у вигляді наукових, технічних, організаційних чи соціально-економічних новинок, котрий може бути отриманий на будь-якому етапі інноваційного процесу [4, с. 157]. Думку, що інновація – це "упровадження в господарську практику результатів інноваційних процесів", – висловлює і український вчений С.Ф. Покропивний [5, с. 24]. Ми також розподіляємо дану точку і вважаємо, що інновація виступає саме результатом впровадження нововведень.

Слово «розвиток» походить від дієслів «розвивати», «розвинути», що є синонімом німецького «entwicklung», що, у свою чергу, калькує латинське «evolutio» – еволюція (від «evolvo» – розгортання).

Велика радянська енциклопедія подає трактування поняття «розвитку» як необоротної, спрямованої закономірної зміни матеріальних та ідеальних об'єктів. Тільки одночасна наявність цих трьох зазначених властивостей виділяє процеси розвитку серед інших змін: - оборотність змін характеризує процеси функціонування (циклічне відтворення постійної системи функцій); - відсутність закономірності характерно для випадкових процесів катастрофічного типу; - за відсутності спрямованості зміни не можуть нагромаджуватися, і тому процес втрачає характерну для розвитку єдину, внутрішню взаємозалежну лінію.

Внаслідок розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, що виступає як зміна його складу або структури (тобто виникнення, трансформація або зникнення його елементів чи зв'язків).

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови визначено розвиток як процес, внаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого.

Узагальнивши поняття, що дає філософський енциклопедичний словник та інші енциклопедичні видання зазначимо, що «розвиток» – це філософське, соціально-економічне і соціально-психологічне поняття, сутність якого полягає в незворотних, цілеспрямованих і закономірних змінах матеріальних та ідеальних об'єктів.

Отже, під інноваційним розвитком аграрного сектора слід розуміти систему заходів щодо проведення комплексу наукових досліджень та розробок, створення інновацій, їх освоєння з метою максимізації доходів і підвищення конкурентоспроможності продукції рослинництва на основі зниження витрат й підвищення її якості, що забезпечує прискорене економічне зростання та розширене відтворення галузі.

Інформаційні джерела:

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, кредита, процента и цикла конъюнктуры): пер. с нем. М. : Изд-во "Прогресс", 1982. 453 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2003. 1440 с.
3. Черваньов Д. М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. Д.М. Черваньов, Л.І. Нейкова. К. : Вид-во "Знання", 2019. 516 с.
4. Харів П. С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. Тернопіль: Вид-во "Економічна думка", 2013. 326 с.
5. Покропивний С. Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання. Економіка України. 2015. N 2. С. 22-26.

УДК 657.6:337:004.8

Т.А. Наумова, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

Л.О. Кирильєва, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АУДИТУ ЯК ФАКТОР НОВОГО ФОРМАТУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах розвитку цифрових технологій власники підприємств по-новому оцінюють необхідність бачити ключові показники і будувати комплексні звіти в режимі реального часу, що обґрунтовує наступність в інноваційному розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління як інтегрованої системи організації даних, базових положень обліку та аналізу, методів і принципів.

Організація обліково-аналітичного забезпечення управління підпорядковується чинникам й умовам цифрового розвитку економіки, технологічного потенціалу та динаміці професійного забезпечення, що в сукупності складає основу для прийняття управлінських рішень, розвитку бізнесу та економіки в цілому [1, с. 17].

Слід зауважити, що пандемія COVID-19 змінила умови існування та розвитку бізнес-процесів в усьому світі. Відбувається перехід роботи багатьох установ та організацій із off- line в on-line режим. Будь-який бізнес виявився не захищений, на сьогодні спостерігається спад в багатьох галузях, відбувається втрата робочих місць. Не можна не погодитися з думкою експертів, що з одного боку розвиток диджиталізації аудиту створив додаткове навантаження, але з

іншого це сприяло поліпшенню таких аспектів як зовнішня комунікація, бізнес-моделі, переосмислення роботи с даними, вибудовування відносин з людьми, тобто фриланс, віддалена освіта, робота, аутсорсинг [2].

Цифровізація забезпечує прозорість проектних ризиків і створює загальну обізнаність про можливі ризики серед усіх зацікавлених сторін. Управління цифровим аудитом дозволяє аудиторам підвищити точність і швидкість процесів аудиту і дає краще уявлення про ділові операції і ризики. За допомогою цифрових інструментів можливо легко здійснювати обмін обліковими даними, що допоможе побудувати робочий процес, і можливість легко встановити стандарт для вимірювання ризику. Але слід зауважити, що зміна підходів до проведення аудиту не повинна впливати на якість та усі цілі повинні бути досягнуті, як при проведенні off- line аудиту.

За допомогою цифровізації можливо ідентифікувати поточні проблеми стосовно обліку та звітності клієнта. Результатами цифрової трансформації можуть бути: поліпшення фінансових показників компанії; отримання конкурентних переваг тощо.

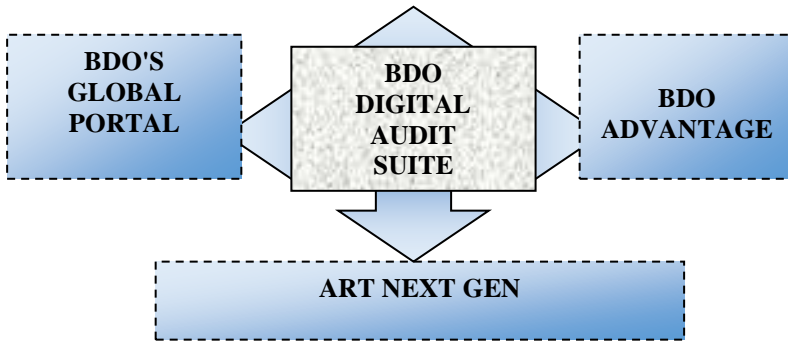
За таких умов, слід відзначити, що для виконання завдань аудиту на макрорівні потрібні фахівці з відповідними диджитал-компетенціями. У ході дослідження ми дійшли висновку, що діджитал напрям був успішно запущений багатьма офісами мережі BDO, наприклад, у США, Ізраїлі, Бельгії, Німеччині, Грузії, Індії.

БДО Digital запропонована концепція «майбутнього аудитора», яка складається з фахівців, зокрема з аналізу даних, програмістів, сертифікованих фахівців з кібербезпеки та інших фахівців галузі.

Ми приєднуємося до думки багатьох науковців щодо визначення цифрової (Digital) трансформації від BDO як комплексного переосмислення бізнес-моделі та способу ведення операційної діяльності компанії, що супроводжується впровадженням цифрових технологій та інноваційних рішень. Цей підхід передбачає не тільки встановлення сучасного обладнання або програмного забезпечення, а й фундаментальні зміни в підходах до управління, корпоративної культури, зовнішніх комунікацій. [3]. Модель цифрової трансформації аудиту від BDO представлена на рис. 1.

На практиці процес аудиторської перевірки умовно поділяють на окремі етапи залежно від терміну, змісту і призначення виконуваних аудитором процедур. На нашу думку, етапи аудиторської перевірки включають: розробку стратегії і тактики проведення аудиту; оцінювання аудиторського ризику та встановлення рівня суттєвості; виконання програми аудиту та здійснення поточного контролю;

аудиторські процедури для збирання доказів та підтвердження фінансової звітності; формування документів щодо результатів аудиту; аудиторський звіт та розгорнутий лист керівництву.

Рис.1. Модель цифрової трансформації аудиту від BDO

Згідно методології БДО процес аудиту складається також з 6 етапів: визначення обсягу; виявлення та оцінка ризику; розробка відповіді аудиту; отримання аудиторських доказів; формування думки; звітність. При цьому ART NEXT GEN, який передбачає документування процесу аудиту, використовується на усіх етапах аудиту. ADVANTAGE, який передбачає аналіз даних, використовується на 2, 3, 4 етапах перевірки. PORTAL, який передбачає обмін інформації між аудитором та клієнтом, відповідно використовується на усіх етапах аудиторської перевірки [3].

На нашу думку, використання цього комплексу цифрових рішень допоможе бізнесу оптимізувати та масштабувати діяльність в умовах кризових явищ. Тому, що компанії-замовники аудиту повинні шукати аудиторів, які намагаються користуватися перевагами технологій і можливостями, які надає діджиталізація. Таким чином, кризові явища, які відбуваються в суспільстві не тільки породжують купу проблем в суспільстві, та переміщує нас до зони турбулентності, а й підштовхують аудиторів до пошуку нових креативних рішень. Тому, ми вважаємо, що саме використання у своїй діяльності моделі цифрової трансформації аудиту від BDO, яка базується на унікальних зв'язаних цифрових платформах, забезпечить бізнесменів та аудиторів набором потужних інструментів для проведення якісної аудиторської перевірки.

Інформаційні джерела:

1. Бочуля Т.В. Цифровий базис інноваційного розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: збірник тез доповідей учасників XVIII Всеукраїнської наукової конференції. 2020. С. 15-17. URI: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/4627>.
2. BDO в Україні посилює послуги з діджитал трансформації, запускаючи напрям BDO Digital. URI: <https://www.bdo.ua/uk-ua/news-2/2022/bdo-in-ukraine-strengthens-digital-transformation-services-by-launching-bdo-digital>.
3. Штанцель С. Цифровий аудит майбутнього — нові тенденції для Low-Touch Professional Services. URI: <https://www.youtube.com/watch?v=lmtb3eUH3rQ>.

УДК 336:330.341.1(045)

В.А. Омеляненко, д-р екон. наук, доц. (*СумДПУ ім. А.С.Макаренка, Суми; Інститут економіки промисловості НАН України, Київ*)
О.М. Омеляненко, PhD (*СумДПУ ім. А.С.Макаренка, Суми*)

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТРАЄКТОРІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталість соціально-економічної системи пов'язана з її здатністю стабільно функціонувати, розвиватися, підтримувати рух по наміченій траєкторії із саморозвитком. Сталість можемо розглянути як критерій розвитку системи, забезпечення її цілісності та подальшого розвитку. Теорія сталого розвитку систем шукає можливості переорієнтувати систему на шлях розвитку, що сприяє стійкому зростанню темпів можливостей задоволення потреб суспільства. Виходячи з цього, чітко видно роль інноваційної системи у забезпеченні стійкості. Водночас фактор інновацій та його системний характер необхідно розглядати і як чинник забезпечення сталості розвитку, і як чинник економічних шоків, який може змінити траєкторію розвитку.

Процеси глобалізації та формування нової технологічної парадигми призводять до появи цілого кола нових економічних, соціальних та політико-правових проблем соціально-економічного розвитку країни [1]. У цьому контексті сталість можемо розглядати в рамках механізмів адаптації з інноваційним характером, а також комплексу заходів, реалізація яких дасть змогу інноваційній системі виконувати функції та досягати цілей розвитку країни в нормальних умовах та за наявності ендегенних та екзогенних шоків.

Успішна реалізація цих завдань потребує створення та розвитку інноваційної системи, яка підтримуватиме інновації на всіх етапах

інноваційного циклу, що є ключовим опорним фактором соціально-економічного розвитку та подоланням поточної технологічної відсталості в низці галузей. Водночас ключовим завданням є формування інституціонального середовища для розвитку та ефективних національних систем, які забезпечують не тільки технологічну модернізацію економіки та підвищення її конкурентоспроможності на основі передових технологій, а і орієнтовані на ключові аспекти сталого розвитку.

Наприклад, за період 1989–2014 рр. ЄБРР [2] оцінив прогрес у перехідному періоді за допомогою набору перехідних показників для відстеження розвитку реформ у всіх країнах діяльності. Прогрес вимірювався у відповідності до стандартів індустріалізованої ринкової економіки, визнаючи, що не існує ні «чистої» ринкової економіки, ні унікальної кінцевої точки переходу. Можемо зробити висновок, що найбільш проблемним моментом трансформації залишаються реструктуризація управління та бізнесу і конкурентна політика (максимум – 2,3), найбільш успішними – цінова лібералізація, торгівельна й валютна політика та велика приватизація.

Після перегляду концепції перехідного періоду у 2016 р. ЄБРР розробив новий підхід до відстеження прогресу. Нова методологія оцінює розвиток у шести вимірах сталої економіки: вона має бути конкурентоспроможна, ефективно керована, «зелена», всеосяжна, стала та інтегрована. Прогрес у кожній з цих якостей фіксується набором складених індексів (оцінки перехідних якостей, ATQs), які послідовно поєднують інформацію великої кількості показників та оцінок. Отримані результати ATQs оцінюють ефективність кожної економіки порівняно з результатами аналогічно розвинених економік, а також інших економік у регіоні ЄБРР. Можна зробити висновок про відсутність прогресу у вказаних індикаторах за аналізований період. Найкращі показники серед індикаторів мають рівень «зеленого» та інклюзивного розвитку. Натомість конкурентоспроможність, інтегрованість та ефективне управління є найбільш слабкими місцями України. Загалом можна зробити висновок про відставання України за всіма вимірами сталої ринкової економіки.

Інституційну трансформацію можна розглядати як інструмент формування політики сталого розвитку соціально-економічних систем. Обґрунтоване застосування несистемного підходу надає можливість розглянути фактори та результати функціонування таких складних економічних систем, як інноваційні проекти, інноваційні процеси, інституційне та інформаційне середовище у межах сталого розвитку.

Інформаційні джерела:

1. Security and Development in Global Politics: Critical Comparison. Ed. by J. Spear and P. Williams. Washington D.C.: Georgetown University Press, 2012. 334 p.
2. EBRD Transition Report. EBRD. 2020. URL: <https://www.ebrd.com/economic-research-and-data/transition-qualities-asses.html>.
3. Omelyanenko V. National strategic innovation security policy making (theoretical review). Tallinn: Teadmus, 2020. 300 p.

УДК 338.439.02(477)

І.Ю. Павлова, пошукач відділу ринку транспортних послуг (ДУ «ІРЕЕД НАНУ», Одеса)

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА ПОНЯТТЄВИЙ АПАРАТ «ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ»

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, економічна діяльність зазнала серйозної шкоди, в тому числі шкода була нанесена й сільському господарству. Що у свою чергу призводить до проблеми у сфері забезпечення державної та міжнародної продовольчої безпеки.

Згідно звіту Глобального індексу продовольчої безпеки [1;2] у листопаді 2021 року Україна займала 58 місце у рейтингу серед 113 країн. Станом на вересень 2022 року вона посідає 73 сходинку Індексу. Незважаючи на достатній запас продовольства в Україні, оцінка доступності низька через слабкий інфраструктурний ланцюг поставок, збройний конфлікт, корупцію та політичну нестабільність.

Аналізуючи звітність за вересень 2022 року ФАО (Food and Agriculture Organization)[3], у червні відбулося зростання цін на овочі, що спричинило зниження індексу доступності продуктів харчування. Це призвело до того, що людина із середнім доходом наприкінці червня купляла їжі менше на 48%, ніж до початку війни.

З огляду на це, для більш детального розуміння категорії продовольча безпека, нами було розглянуто теоретичне підґрунтя даного терміну, яке сформувалось під впливом економічної думки вітчизняних та закордонних науковців.

У словнику Оксфордського університету «food security» визначається, як «стан надійного доступу до достатньої кількості доступної, поживної їжі» [4].

Вперше на світовій арені термін «продовольча безпека» з'являється після Другої Світової війни. «Загальна декларація прав людини» [5] від 10 грудня 1948 року охоплює принципи, які говорять про те, що кожна людина має право на їжу. Визначення терміну «продовольча безпека» було введено до практики вже в 70-их роках ХХ ст., та по теперішній час він характеризує стан продовольчого ринку й економіки як окремої країни або ряду інтегрованих країн, так і всесвітнього продовольчого ринку.

Згідно з визначенням Всесвітнього продовольчого Саміту щодо вирішення проблеми голоду в світі у листопаді 1996 року: «Продовольча безпека – це стан, коли людина постійно має фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості, безпечних та корисних продуктів, які забезпечують її потреби й харчові переваги для активного та здорового життя» [6].

Такі науковці, як Дж. Конусей та Е. Барбер трактують продовольчу безпеку, як забезпечення гарантованого доступу всіх жителів і у будь-який час до продовольства в кількості, необхідній для активного здорового життя [7].

В. Геєць натомість говорить про те, що «продовольча безпека» – це комплексне поняття, яке містить два аспекти, пов'язані з суто економічним процесом «продовольчого забезпечення» і з його важливістю як необхідної умови для підтримки національної безпеки в її внутрішньому і зовнішньому проявах [8].

У роботі Голікової К.П. [9] виокремлено три підходи до визначення «продовольчої безпеки»:

1. Продовольча безпека – це забезпечення гарантованого доступу населення до продовольства в кількості, необхідному для активного здорового життя (економісти країн з розвинутою ринковою економікою);

2. Продовольча безпека – здатність країни самостійно забезпечувати себе необхідним обсягом та асортиментом продуктів харчування;

3. Продовольча безпека – здатність держави забезпечити достатню кількість продуктів харчування, для підтримання здорового способу життя для всіх прошарків населення, незалежно від їх доходу (Шебаніна О.В.).

Також зазначимо, що продовольча безпека держави є важливою складовою економічної безпеки, яка своєю чергою є частиною національної безпеки держави, згідно до Закону України «Про національну безпеку України» [10].

Економічна сутність продовольчої безпеки говорить про її вагомість для кожного члена суспільства. В міжнародних документах дане визначення декларується, як стан економіки, при якому гарантується забезпечення доступу всіх жителів країни і в будь-який час до продовольства в кількості, необхідній для здорового життя [11].

У розгляді економічної сутності продовольча безпека складається з наступних рівнів: глобальний, міжнаціональний, національний, регіональний, групи населення, сімейний. На кожному з них продовольча безпека віднаходить свої індивідуальні якості, структуру та логіку розвитку.

На основі викладеного матеріалу, можна узагальнити поняття продовольчої безпеки, як економічної здатності держави до забезпечення населення якісними продуктами в необхідній кількості та спроможності до самозабезпечення при будь-яких зовнішніх чи внутрішніх умовах.

Інформаційні джерела:

1. Україна зміцнила позиції в Глобальному індексі продовольчої безпеки. URL: <https://eba.com.ua/ukrayina-zmitsnyla-pozytsiyi-v-globalnomu-indeksi-prodovolchoyi-bezpeky/>
2. Country report: Ukraine. Global Food Security Index 2022 URL:https://fabric-staging.economist.com/hubs/gfsi2022/reports/Economist_Impact_GFSI_2022_Ukraine_country_report_Sep_2022.pdf
3. Ukraine: Humanitarian response update. 12 September 2022. URL: <https://www.fao.org/3/cc2004en/cc2004en.pdf>
4. Lexico. Powered by OXFORD. URL: https://www.lexico.com/en/definition/food_security
5. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
6. Кордзая Н.Р., Єгоров Б.В. Основні поняття продовольчої безпеки країни. Херсон: Олді-Плюс, 2018. 148 с.
7. Conway G. After the Green Revolution. Sustainable Agriculture for Development / G. Conway, E. Barber – London, 1990. – P. 61-69
8. Гесць В.М. Концепція економічної безпеки України. – К.: Логос, 1999. – 56 с.
9. Голікова К.П. Продовольча безпека держави: сутність, структура та особливості її забезпечення. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2012, вип. 22, ч. II - С. 1-5.
10. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
11. Ерфан В.Й. Бевзюк В.А., Вергун В.А., Грін О.О. Продовольче забезпечення в контексті економічної безпеки країни: теоретичний аспект: монографія / за заг.ред. Є.В.Бевзюка, О.О.Гріна. – Ужгород: Видавництво ЗакДУ, 2010. С. 349-351 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/19996>

Г.В. Разумова, д-р екон. наук, доц. (ДДУВС, Дніпро)

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ: ПІДХОДИ ТА НАПРЯМИ

У 2015 році ООН анонсовано 17 цілей сталого розвитку. Представлені цілі спрямовані на функціонування та інтеграцію системи сталого розвитку по всьому світу, враховуючи поточні та майбутні потреби зацікавлених сторін, а також сприяючи досягненню сталого розвитку для суспільства в цілому. З часу прийняття Цілей сталого розвитку відбулося багато позитивних зрушень. Країни почали включати Цілі в національні плани та стратегії. Відбулися ініціативи, спрямовані на охорону навколишнього середовища, важливі зміни у веденні бізнесу приватного сектору тощо.

Така ситуація у світі викликала необхідність розробки нової парадигми розвитку й для України. Поява концепції сталого розвитку викликала зміни у розумінні пріоритетів подальшого розвитку, необхідності переходу від кількісного збільшення (зростання) до якісних змін (розвитку).

Відповіддю на світові тенденції стала розробка у 2012 році Національної парадигми сталого розвитку України. Документом визначено сучасні тенденції та перспективи сталого розвитку України у відповідності до наявного потенціалу країни. Зазначено, що «досвід упровадження стратегічних засад сталого розвитку в Україні доводить, що за фактом у більшості сфер економічної діяльності не забезпечується необхідна системна єдність соціальної, екологічної і виробничої компонент. Такий стан свідчить про необхідність зосередження уваги саме на системних методологічних аспектах формування оновленого концепту національного господарювання» [2].

З метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу України на провідні позиції у світі в 2015 році було схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Документом було визначено такі вектори руху:

«вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя;

вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності;

вектор відповідальності – це забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних,

релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах;

вектор гордості – це забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт» [3, ст. 2].

У національній доповіді Е. Лібанова, М. Хвесик та інші дослідили сучасний стан, тенденції та проблеми відтворення соціально-економічного потенціалу сталого розвитку України та її регіонів. Авторами запропоновано систему індикаторів оцінки ефективності розвитку регіональних соціально-економічних систем; виконано комплексну оцінку соціально-економічного потенціалу сталого розвитку України; визначено базові імперативи та стратегічні напрями раціоналізації всіх сфер ресурсокористування через оцінку енергетичної самодостатності розвитку національного господарства; висвітлено концептуальні та науково-методичні підходи щодо оцінки соціального потенціалу на державному та регіональному рівнях; окреслено перспективи модернізації соціальної інфраструктури та територіальних міграційних систем [4].

У численних дослідженнях зазначено, що важливим аспектом є також необхідність системного підходу до реалізації цілей сталого розвитку, врахування кількісної складової зв'язків між цілями та синергії, а також дослідження взаємозв'язків у трьох вимірах: між секторами (наприклад, фінанси, сільське господарство, енергетика та транспорт), між суб'єктами (місцеві органи влади, урядові установи, приватний сектор та громадянське суспільство), а також серед країн із низьким, середнім та високим доходом.

Під впливом кризи COVID-19 Європейською комісією у 2020 році визначено чотири вимірний аналіз стійкості: соціально-економічний вимір (здатність до подолання економічних потрясінь та досягнення довгострокових структурних змін справедливим та всеохоплюючим способом), геополітичний вимір (зміцнення автономії Європи та ролі керівництва у глобальному вимірі), зелений вимір (зелена стійкість – це досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, пом'якшення та адаптація до кліматичних змін, зменшення забруднення та відновлення здатності екологічних систем підтримувати прийнятні умови для життя в межах планети), а також цифровий вимір (цифрова стійкість полягає у забезпеченні того, щоб у час розповсюдження цифрових технологій, спосіб життя, роботи, навчання, взаємодії та мислення зберігав і зміцнював людську гідність,

свободу, рівність, безпеку, демократію та інші основні європейські права та цінності) [5].

Для досягнення визначених пріоритетів сталого розвитку економіки повинна бути сформована відповідна регуляторна політика держави, яка б враховувала всі чинники, що впливають на розвиток. Управління розвитком складних систем потребує від суб'єкта управління розуміння властивостей і закономірностей складових елементів системи, володіння основами теорії та практики управління, вміння аналізувати вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовища тощо. За таких умов необхідним є врахування того, що певні зміни можуть призводити не лише до позитивних, але й до негативних наслідків, у тому випадку, якщо вони суперечать об'єктивним законам природи й суспільства, потребам та інтересам людей. Розуміння сутності сталого розвитку, як сучасної загальносвітової тенденції, узагальнення та систематизація основних напрямів досліджень цього питання дають змогу здійснювати ефективне управління сталим розвитком України.

Інформаційні джерела:

1.Разумова Г.В. Регуляторна політика розвитку національної економіки: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / Інститут економіки промисловості НАН України. Київ, 2021. 480 с.

2.Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України Б. Є. Патона. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.

3.Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>.

4.Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НАН України М. А. Хвесика. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с.

5.European Commission. Strategic Foresight Report Strategic Foresight – Charting the Course Towards a more Resilient Europe. Brussels: European Union, 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0493>.

6.Разумова Г.В. Дослідження феномену сталого розвитку. Економічний простір. 2022. № 177. С. 14-19. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/177-2>.

О.В. Єгорова, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

Д.В. Ромаш, здоб. вищ. осв. ОС «бакалавр» (ПДАУ, Полтава)

ПОШИРЕННЯ ФРІЛАНСУ В УКРАЇНІ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ

Розвиток інформаційних технологій, ситуація на ринку праці, поширення епідемічних захворювань, війна та багато інших чинників спонукають українців звертатись до нових форм зайнятості. Інноваційною формою зайнятості, яка набуває все більшої популярності в Україні, є фріланс.

Питанням визначення поняття фрілансу займалось багато різних вчених, зокрема, на думку А.В. Шевчука, фрілансер – це людина, яка виконує роботу без укладання довготермінового договору та є позаштатним працівником. Дж. Кітчінг та Д. Смоллбоне визначають фрілансерів як позаштатних кваліфікованих професіоналів, які не є роботодавцями та працівниками, а тимчасово пропонують свою робочу силу для надання послуг за контрактом для бізнес-клієнтів [1].

Фріланс складно назвати абсолютно новим явищем, адже його поширення в країнах Америки та Європи відбулось ще на початку цього тисячоліття. У 2017 році кількість фрілансерів у США досягла 57,3 млн, що становить 36% працюючого населення. За прогнозами у 2027 році кількість фрілансерів досягне 50,9% від загальної чисельності робочої сили США [1].

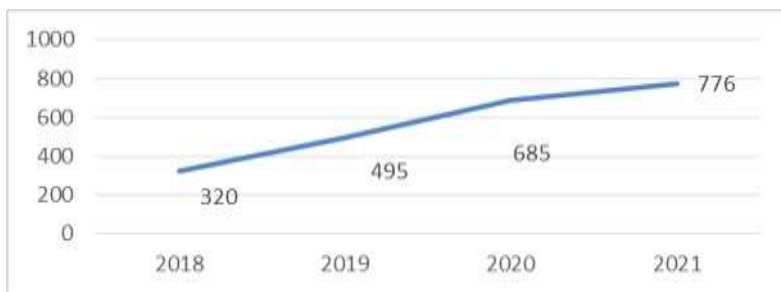
Розвиток фрілансу в Україні розпочався з пошуку спеціалістами закордонних проєктів для заробітку, особливо в сферах веб-розробки, створення додатків для смартфонів, адже, як відомо, українські спеціалісти завжди користувались високою популярністю на міжнародному ринку в сфері ІТ. На сьогодні ІТспеціалісти задіяні у широкому спектрі проєктів, адже залучення позаштатних працівників для виконання певного проєкту стає все більш популярним. І на це є причини: завдяки наявності такої форми зайнятості як фріланс, підприємство може гнучко регулювати кількість працівників: при необхідності залучити більше фрілансерів, а коли кон'юнктура даного сектору ринку є несприятливою – зменшити кількість спеціалістів, що складно зробити при наймі штатних працівників.

В Україні є низка потужних інтернет-майданчиків для пошуку роботи на умовах фрілансу. Серед них такі веб-сервіси: Freelancehunt.com, Freelance.ua, Weblancer.net та Kabanchik.ua. Кожен

із них має свої особливості та переваги. Найбільш зручним вважається Freelancehunt. На реєстрацію та відправки перших заявок користувач витрачає не більше пів години. Важливо, що на момент виконання проекту оплата резервується на сервісі, що виключає шахрайство.

Як зазначалося вище, наразі фріланс й в Україні набуває великої популярності, і за оцінками дослідників, щорічні темпи зростання числа фрілансерів з України на світовому ринку – від 10 до 25%. Цікавим є той факт, що за різними соціальними опитуваннями українців, основною причиною переходу до аналізованої форми зайнятості є не складна економічна ситуація в країні, а насамперед страждання від хамства та самодурства начальників, затримки заробітної плати, безстрокові відпустки за власний рахунок. Також однією з причин, поширення фрілансу серед молоді є складність знайти роботу маючи диплом, проте без досвіду. В свою чергу для такої форми зайнятості, як фріланс важлива насамперед якісна та вчасно виконана робота, незважаючи на досвід та наявність диплому.

В останні кілька років, які є особливо складними для України внаслідок поширення COVID-19 та повномаштабного вторгнення РФ в Україну, фріланс набув особливого поширення. Кількість фрілансерів активно зростала, середній темп приросту становить 35 %. (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка зміни кількості фрілансерів за 2018-2021 роки, тис.осіб [1; 4]

2022 року попит на послуги вільних працівників збільшився на 30 %. [2] Найбільший попит на послуги фрілансерів створюють компанії з Е-commerce та торгівлі – 22,7 %, ІТ-компанії – 18,7 %, вебстудії – 13,6 %, консалтингу та сфери послуг – 12,1 %. Часто звертаються агентства з маркетингу (8,1 %) і дизайну (6,1%). Рідше – представники промисловості (5,1%) та компанії у сфері навчання (2,0%). Проте, не зважаючи на збільшення попиту на послуги фрілансерів, рівень їх заробітної плати знизився, близько 75%

опитуваних отримують зарплату нижче 500\$ [4].

На початок 2022 року вік середньостатистичного українського фрілансера – від 23 до 35 років. Фахівці віком до 23 років обирають такі категорії, як аудіо та відео, переклади, дизайн та арт, програмування. Старше покоління обирає категорію «мобільні додатки». 44 % фрілансерів перебувають у шлюбі. 52 % – чоловіки, 48% – жінки. 36 % мають досвід у фрілансі понад 5 років, 21 % – 2 роки, 18 % до року. [4] 48% фрілансерів знають англійську на рівні Elementary, 31% – на рівні Pre-Intermediate. В той же час 10% спеціалістів взагалі не розмовляють іноземною мовою [3].

Отже, фріланс є його сферою, яка активно розвивається та відображає позитивну динаміку зростання кількості спеціалістів. На нашу думку, фріланс – це перспективна та динамічна форма зайнятості в Україні. Враховуючи це, необхідно вдосконалити законодавчу базу України: Податковий кодекс України, Кодекс законів про працю та інші нормативно-правові акти, адже у них не врахована така форма зайнятості як фріланс.

Інформаційні джерела:

1. Літорович О.В. Аналіз ринку фрілансу в Україні. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми економіки та управління». 2020. № 1. С. 43-53.

2. Попит на послуги фрілансерів зростає навіть у порівнянні з довоснемним 2021 роком. AIN.UA. URL: <https://ain.ua/2022/10/20/poput-na-poslugy-frilanseriv-zrostaeye/> (дата звернення 26.10.2022)

3. Ось портрет українського фрілансера у 2022 році. The village. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/business/news/329165-os-portret-ukrayinskogo-frilansera-u-2022-rotsi-vid-freelancehunt> (дата звернення 26.10.2022)

4. Ринок фрілансу в Україні у 2021 році: бюджети зростають, в топі програмісти, дизайнери та копірайтери. ІТС.ua.. URL: <https://itc.ua/news/rinok-frilansu-v-ukrayini-u-2021-roczii/> (дата звернення 26.10.2022)

70,17% фрілансерів незадоволені рівнем доходу — дослідження Freelancehunt. AIN.UA. URL: <https://ain.ua/2022/08/11/skilky-zaroblyayut-frilansery-pid-chas-vijny-i-chomu-poput-na-yih-poslugy-zrostaeye/> (дата звернення 26.10.2022)

О.А. Свирида, викл. (*Фаховий коледж бізнесу та аналітики НАСОА, Київ*)

РОЛЬ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У конкурентному середовищі одним із найважливіших компонентів системи планування підприємства є бізнес-план. Незважаючи на військову агресію Росії проти України, більшість промислових підприємств, які провели релокацію свого бізнесу до більш безпечних територій проводжують планувати та здійснювати свою господарську діяльність. Процес бізнес-планування завершується розробкою бізнес-плану.

Під бізнес-планом розуміють комплексний плановий документ підприємницької діяльності, що визначає заходи, спрямовані на реалізацію бізнес-ідеї та отримання прибутку [1].

Внутрішнє призначення бізнес-плану – закласти основу для ефективного управління господарською діяльністю. Основна зовнішня мета – переконати потенційних ринкових партнерів (інвесторів, кредиторів, постачальників, споживачів) в успішності бізнесу.

Мета розробки бізнес-плану враховує відкриття власного бізнесу (обґрунтування доцільності його створення та ведення); залучення інвесторів; приватизація підприємства [1].

Завдання бізнес-планування в умовах воєнного стану є: обґрунтування економічної доцільності напрямків розвитку суб'єкта господарювання; розрахунок очікуваного фінансового результатів (планування обсягів доходів, витрат, прибутку та показників рентабельності); пошук та відбір працівників, здатних скласти та реалізувати поставлені завдання у бізнес-плані; виявлення фінансових джерел для здійснення господарської діяльності.

Етапами бізнес-планування на підприємстві в умовах воєнного стану є:

- підбір консультантів, постановка завдання та розподіл обов'язків між виконавцями, збір вихідної інформації;
- розробка бізнес-плану;
- доведення основних положень бізнес-плану до інвесторів;
- реалізація бізнес-плану [2].

Світова та вітчизняна практика не знають законодавчо визначеної структури бізнес-плану, тобто чіткого переліку його

частин. Виходячи із стандартів UNIDO (United Nations Industrial Development Organization) Міністерство економіки України наказом від 06.09.2006р. затвердило «Методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств», які можуть слугувати основою, орієнтиром для розробки бізнес-плану підприємства та визначення його структури [3, с. 85].

Пропонуємо внести зміни до структури бізнес-плану, яка рекомендована Міністерством економіки України, враховуючи реалії сьогодення:

1. Резюме.
2. Характеристика підприємства.
3. Характеристика продукції (послуг), які випускає (надає) господарюючий суб'єкт.
4. Дослідження та аналіз ринків збуту продукції (послуг) в умовах воєнного стану.
5. Характеристика конкурентного середовища в умовах воєнного стану.
6. План маркетингової та виробничої діяльності підприємства в умовах воєнного стану.
7. Організаційний план підприємства під час війни.
8. План охорони навколишнього середовища.
9. Фінансовий план та програма інвестицій.
10. Аналіз потенційних ризиків та їх вплив на господарську діяльність підприємства.
12. Економічна ефективність інвестиційного бізнес-плану підприємства в умовах воєнного стану.

Для успіху бізнес-плану дизайн і стиль такі ж важливі, як і зміст. Недбале і безграмотне оформлення, занадто лаконічний або розлогий бізнес-план не заручиться підтримкою потенційних інвесторів. Тому існують певні правила складання і оформлення бізнес-плану:

- речення мають бути короткими, чіткими, без зайвої «наукоподібності»;
- текст не має бути переобтяженим спеціальною термінологією;
- має містити лише ту інформацію, яка має відношення до бізнесової справи;
- ідеї бізнес-плану мають бути реальними, а не надто амбіційними;
- доречно використати діаграми, графіки, таблиці, фото, які допомагають сформулювати позитивне враження про бізнес-ідею;

- структура бізнес-плану має бути чіткою з поділом на короткі параграфи

- доцільно виділяти кольором, шрифтами основні положення і висновки бізнес-плану;

- титульний листок має містити назву бізнес-плану із зазначенням виду діяльності підприємства, його юридичної адреси або прізвища та ініціалів підприємця;

- оптимальним вважається обсяг бізнес-плану на 30-50 сторінок з врахуванням титульного листка і змісту [3, с. 86].

Таким чином, бізнес-план дає змогу аналізувати, контролювати та оцінювати успішність діяльності під час реалізації бізнес-проекту, виявляти відхилення від плану та своєчасно коригувати напрями розвитку бізнесу з урахуванням стану війни.

Інформаційні джерела:

1. Данік Н.В. Бізнес-планування як інструмент здійснення фінансового менеджменту в сучасних умовах розвитку України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2015. Вип. 2. С. 81–84.

2. Михайленко О., Годун В., Юхименко Є. Розробка бізнес-плану підприємства. Молодий вчений, 6 (94) 2021., С. 211-214.

3. Бізнес-планування: навч. посіб. / В.Ф. Гамалій, В.А. Вишнеvsька, О.С. Хачатурян. – Кропивницький : ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. –186с.

УДК 351:51

І.А. Семенець-Орлова, д-р наук з держ. управління, професор,
(*МАУП, Київ*)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ ОСВІТИ

Важливим аспектом, який методологічно цінно аналізувати з використанням синергетичного підходу, є поняття пам'яті та інерційності освітньої системи. На думку багатьох західних теоретиків, реформування складних систем публічного сектору відрізняється від реформування бізнес-організацій саме за ознакою значної інерційності систем публічного сектору. Наприклад, М. Фуллан стверджує, що чим більше негативного досвіду від процесів попередньої реалізації інновацій мали вчителі, тим більш

чинними і апатичними вони будуть відносно наступних інновацій, незалежно від достоїнств ідей запропонованих програм.

Онтологічно пам'ять є функцією певної організації. Дослідниця, одним з предметів наукових пошуків якої також є математичне моделювання інтелектуальних систем, Є. Солодова вважає найбільш адекватною для визначення освітнього процесу динамічну модель з пам'яттю, що описується диференціальним рівнянням типу:

$dY(t)/dt = F(X(t), t, Y(t - \tau(t)))$, де $Y(t)$ – n -значний вектор, що описує стан системи в деякий момент часу t ; $X(t)$ – m -значний вектор вхідних взаємодій; $\tau(t)$ – запізнення, у загальному випадку відмінне для кожної із складових вектора $Y(t)$. Саме пам'ять виконує роль безперервної початкової функції та є параметром порядку у даній мікромоделі. У системі навчання особистості це може бути той запас навчальної інформації, з яким індивід починає навчатися. Таким чином, за допомогою рівняння із запізненням можна точно описати систему, не спрощуючи її. Виходячи із формули Є. Солодової, незмірне число похідних визначає і велику кількість можливостей вибору (ступенів свободи) в освітньому процесі. У руслі хронократичного (за допомогою категорії пам'яті) аналізу системи освіти стає очевидно, що системам з пам'яттю іманентно властива ознака розвитку (саморозвитку).

Поняття запізнення у селективній теорії організаційного розвитку пов'язано із категорією «інерційності системи» як організаційної характеристики, що пов'язується з чинниками зовнішнього довкілля та прагненням зберегти організаційну ідентичність, традиційність. Для системи соціальної сфери, якою є освіта, категорія інерційності певною мірою пояснює консерватизм, сталість традицій, повагу до досвіду (ознаки вітчизняної освітньої практики), що вирізняє освітню галузь як сферу культурної діяльності. Водночас, в рамках організаційної екології, інерційні організації наділені рядом переваг – вони зберегли впродовж свого існування вихідні риси, властивості і форми діяльності, тому мають значний рівень надійності, що є вирішальним чинником у боротьбі за виживання.

Таким чином, значний рівень супротиву освітнім змінам на організаційному рівні можна пояснити масштабом та міцністю інституціоналізованої структури накопиченої пам'яті, досвіду. На особливості становища такої структури певним чином також впливає характер зовнішнього середовища. Тому легко пояснити розвиток закладів, установ освіти в рамках селективної теорії – за логікою

природного відбору та селекції кращих соціокультурних зразків поведінки організацій.

Освіта як культурна система має значний структурний блок «пам'яті». Вітчизняна освітня система через те, що тривалий час функціонувала у дефіцитарному контексті, сильно зростила частоту циклів звернення до системного блоку пам'яті, традиційності та інерційності, який фактично і сприяв її виживанню в умовах недостачі матеріальних ресурсів. Ця сітка семантичних значень наразі стала дуже міцною, з густими вузлами, і тому новації із зовнішнього довкілля із великими труднощами проходять через неї на шляху до керуючого об'єкта. Але тут і закладена внутрішня доцільність хронократії (що діє як запізнення через обробку у семантичній сітці значень) – мінімізувати втрати від окремих деструктивних антропогенних факторів впливу на системний розвиток, забезпечити прогресивну системну еволюцію.

Хронократія не тільки сумісна з демократією, а і є її необхідною умовою. Оцінюючи запас міцності суспільства щодо антропогенних катастроф за критерієм якості регуляторних механізмів культури, що складаються із трьох компонентів: організаційна складність суспільства (його внутрішнє різноманіття), інформаційна складність культури соціуму, когнітивна складність середньостатистичного носія культури, до цього переліку в ролі найвагомішого регуляторного механізму слід додати час.

УДК 005.21:334.716

П.В. Смірнова, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

Р.М. Бугріменко, д-р екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах третьої хвилі глобалізації важливу роль в розвитку країн відіграє цифрова економіка, найголовнішим фактором якої є інформація та знання, а також шляхи доступу до них. По всьому світу частка традиційної економіки зменшується, а цифрової – збільшується, надаючи могутні переваги для країн та бізнесу.

Цифрова економіка створює нові продукти, формує нові потреби, а швидкість і обсяг отримання інформації збільшуються з кожним днем. Всі ці процеси відкривають значні можливості для створення і

розвитку бізнесу, заснованого на нових технологічних рішеннях або бізнес-моделях, які не застосовувалися раніше. На сучасному етапі розвитку світової економіки все більше уваги приділяється цифровим технологіям та електронному бізнесу. Сюди спрямовуються інвестиційні потоки та тут накопичуються людські та фінансові ресурси світу.

Сьогодні Україна знаходиться на унікальному етапі розвитку, коли є шанс зробити так званий «цифровий стрибок» у ключових сферах економіки. Тобто, швидко перейти на новий щабель розвитку в цих сферах, минаючи проміжні стадії, і почавши використання відразу сучасних систем, минаючи кілька поколінь технологій. У країні присутні всі можливості та потенціал інтегруватися в загальний тренд. Оскільки ми концептуально рухаємося в глобальний світ, у нас немає іншого шляху.

Все вищезазначене засвідчує, що змінюється світ в якому діють підприємства і вони повинні адаптуватися до цифрових трансформацій, завойовуючи нові ніші або трансформуючи вже існуючі. Загальновизнаною технологією забезпечення адекватної реакції підприємств на розвиток і активне поширення по всьому світу нових інформаційних технологій є стратегічне управління їх розвитком, що дозволяє досягти ефективності діяльності в довгостроковій перспективі.

Нині підприємства і цілі галузі обирають для себе шлях цифровізації розвитку як єдину можливість відповідати умовам навколишнього світу, що нестримно змінюються. Завдяки цьому цифрова трансформація промисловості, торгівлі, державного сектора і інших сфер вже сьогодні міняє життя кожної людини і кожного підприємства.

Цифрова економіка характеризується як інноваційна і динамічна, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності суспільства, дозволяючи підвищити ефективність та конкурентоспроможність окремих підприємств, економіки загалом та рівень життя населення. Цифрова економіка виступає основою Четвертої промислової революції та третьої хвилі глобалізації [1].

Цифрова економіка переплітається з традиційною економікою, роблячи чітке розмежування все складнішим. Адже основними продуктами цифрової економіки є ті ж самі товари і послуги традиційної економіки, однак вони надаються за допомогою комп'ютерного обладнання і цифрових систем на кшталт глобальної мережі Інтернет. Це має свої переваги, головною з яких є підвищення

доступності звичайних користувачів до певних ринків, а не лише великих компаній, зниження транзакційних витрат, підвищення ефективності і конкурентоспроможності.

Характерною особливістю цифрової економіки є її зв'язок з економікою на вимогу (on-demand economy), яка передбачає не продаж товарів і послуг, а отримання доступу до них саме в той момент, коли це потрібно. Отримання замовлень відбувається онлайн, а їх виконання – офлайн. Переваги економіки на вимогу це: висока швидкість отримання необхідної послуги або товару; зниження їх вартості для кінцевого користувача завдяки зниженню кількості посередників; спрощення виходу постачальників товарів і послуг на користувачів.

Цифрова трансформація підприємства – це впровадження сучасних технологій в його бізнес-процеси. Цей підхід має на увазі не лише установку сучасного устаткування або програмного забезпечення, але і фундаментальні зміни в підходах до управління, корпоративної культури, зовнішніх комунікацій. В результаті підвищуються продуктивність кожного співробітника і рівень задоволеності клієнтів, а компанія отримує репутацію прогресивної і сучасної.

Водночас слід зауважити, що цифровізація – це не лише програма проєктів по автоматизації бізнес процесів і технології. В силу високого рівня автоматизації, наявності і доступності цифрових технологій і систем, трансформації схильні не лише і не стільки процеси – скільки основні продукти. Таким чином розмова про «Стратегію цифровізації» і продуктову стратегію підприємства – як про окремі незалежні напрями (документах і процесах) – ознака недостатньої міри готовності підприємства, неповного розуміння усіх аспектів його цифрової трансформації.

Пропозиція нових цифрових або цифровізованих продуктів і сервісів, хоч і формує основу цифрової стратегії підприємства, проте не єдиний напрям проєктів типової дорожньої карти цифрової трансформації. Другим, не менш значимим компонентом, є цифрова трансформація активів, устаткування у виробничому процесі, основних бізнес-процесів, створення цифрових каналів взаємодії. В результаті цифрові технології дозволяють оптимізувати витрати, збільшити прибутковість існуючих активів і підвищити дохідність. Використання цифрових технологій також може стати рішенням для багатьох проблем бізнесу, пов'язаних, наприклад, з великою географією країни, якістю транспортної інфраструктури або нестачею робочої сили. Ці три напрями охоплюють перелік проєктів і програм,

але також необхідно не забувати про два аспекти цих програм – це застосування нових економічних моделей і наявність відповідним чином підготовленого персоналу.

Цифрова епоха вже настала, і бізнес міняється швидше, ніж коли-небудь раніше, тому бізнесу не можна ігнорувати тенденції, які на даний момент формуються і набирають оберти: великі дані, нейронні мережі, інтернет речей та інші сучасні інструменти, що ґрунтуються на використанні цифрових технологій. За таких умов підтримка конкурентоспроможності підприємств вимагає його постійної модернізації, адаптації і розвитку на принципах цифрової трансформації, причому ефективність даних процесів забезпечується адекватною системою стратегічного управління, компоненти якої повинні включати систему стратегічного аналізу і оцінки впливу факторів цифровізації, формування цифрових альтернатив розвитку продуктів і послуг, виявлення і постановку стратегічних цілей цифрової трансформації підприємства і визначення інструментів з урахуванням ключових напрямків цифровізації.

Інформаційні джерела:

1. Кубів С. Цифрова економіка. Про нові можливості для України [Електронний ресурс] / С. Кубів. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/opinion/kubiv/tsifrova-ekonomika-pro-novi-mozhливosti-dlja-ukrajini-2282520.html>. – Назва з екрана.

УДК 658.5

С.В. Степаненко, канд. екон. наук, докторант (*ДБТУ, Харків*)

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ

Сучасне сільське господарство є складною багатокomпонентною системою, управління якої спрямоване, перш за все, на вирішення проблем оптимального використання земельних, трудових і матеріально-технічних ресурсів з метою підвищення ефективності виробництва. Для визначення потенціалу підприємства необхідно зупинитись на теоретичних підходах до визначення категорії ресурсного потенціалу у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Сьогодні існує безліч визначень та трактувань понять «потенціал», «ресурси», «ресурсний потенціал»

Згідно з економічним словником «ресурс» – це запас, накопичення, можливість. У ширшому розумінні ресурс – це все, що

без особливих витрат може бути використане на благо системи, для її вдосконалення [1].

Ресурсний потенціал підприємства – це сукупність ресурсів, що є у розпорядженні підприємства, а також спроможність працівників і менеджерів використовувати ресурси з метою виробництва товарів (послуг) та отримання максимального прибутку. Він характеризує не весь запас конкретного ресурсу, а ту його частину, яка залучена у виробництво з урахуванням економічної доцільності та досягнень науково-технічного прогресу і включає в себе не тільки сформовану систему ресурсів, а й нові альтернативні ресурси та їхні джерела [2].

У контексті функціонування соціально-економічних систем, до яких належить будь-яке підприємство, його потенціал, на нашу думку, є сукупністю ресурсів. Зокрема, успішність функціонування сільськогосподарської організації в значною мірою визначається її надільністю ресурсами, їхньою структурою, швидкістю оновлення, ефективністю використання, рівнем розвиненості та спеціалізованості ресурсів. У масштабах підприємства всі ці фактори визначаються його ресурсним потенціалом. При цьому сам ресурсний потенціал формується як певна комбінація різних груп наявних у підприємства агробізнесу ресурсів [3].

Ресурсний потенціал аграрної сфери формується при взаємодії природно-кліматичних умов та основних виробничих факторів сільського господарства: кількості та якості земель сільськогосподарського призначення, стану матеріально-технічної бази, наявності трудових ресурсів, зайнятих у сільськогосподарському виробництві.

Для досягнення цілей розвитку підприємств агробізнесу ресурсний потенціал має являти собою не просто механічний набір окремих видів ресурсів, а систему взаємопов'язаних оптимальних кількісних та якісних ресурсних пропорцій. У зв'язку з цим зазначимо, що кожен окремий елемент ресурсного потенціалу має індивідуальну спрямованість як фактор забезпечення ефективності функціонування підприємства [4].

Найважливішим принципом формування механізму управління ресурсами є постулат про їх взаємозамінність, що має на увазі наявність двох ефектів – масштабу від акумулювання ресурсів та взаємопов'язаності накопичувачів ресурсів. Перший пов'язаний з тим, що накопичення певного виду ресурсів зумовлює збільшення швидкості його подальшого акумулювання.

Сутність другого із зазначених ефектів полягає у можливості підприємства збільшувати запас певного ресурсу одночасно із

зростанням обсягів інших ресурсів. Оскільки величина ресурсного потенціалу аграрного підприємства безпосередньо пов'язана з усіма видами наявних у нього ресурсів, розширення того чи іншого ресурсу у взаємозв'язку з іншими дозволить реалізувати цілі підприємства. Однак найчастіше це неможливо без зменшення споживання інших видів ресурсів.

На цьому ґрунтується постулат про стратегічну залежність становища підприємства в ринковому просторі від його внутрішнього стану, що характеризується, перш за все, параметрами наявних ресурсів. Тому для створення найефективнішої комбінації наявних у сільськогосподарського підприємства ресурсів необхідно ефективно керувати процесом створення, оновлення, розвитку та використання ресурсного потенціалу

Ресурсний потенціал – це не лише ресурси, а й прихована в них можливість цілеспрямованого розвитку підприємства. Реалізація можливостей ресурсного потенціалу виявляється у результатах діяльності організації. Оскільки кількість ресурсів обмежена, і одні й самі ресурси можна використовувати по-різному, необхідне ефективне управління ними. Всі ресурси підприємства знаходяться у взаємозв'язку та взаємозалежності, і збалансоване оптимальне співвідношення між ними відкриває можливості для створення господарської системи, що відрізняється максимальною продуктивністю.

Слід зазначити, що ресурсний потенціал є синтетичним показником. Іншими словами, окремо взяті якісні та кількісні розрахунки ефективності підприємства не інформативні та не дають можливості виробити план його розвитку на довгострокову перспективу. Лише облік усіх елементів ресурсного потенціалу у їх взаємозв'язку дозволить прорахувати всі доходи та ризики у короткостроковому та довгостроковому періодах.

Підвищення ступеня ефективності використання ресурсного потенціалу може здійснюватися у двох напрямках: підвищення рівня ресурсного потенціалу та підвищення ступеня ефективності використання потенційних можливостей.

Для підприємств із низькою ефективністю використання ресурсного потенціалу – технічне переоснащення, інтенсифікація виробництва, освоєння ресурсозберігаючих технологій, пошук шляхів підвищення рівня ресурсного потенціалу.

Для підприємств із середньою ефективністю використання ресурсного потенціалу – переорієнтація виробництва, пошук ланок в структурі ресурсного потенціалу що мінімізують розвиток,

нарощування потенціалу за рахунок ефективного використання наявного ресурсного потенціалу.

Для підприємств з високою ефективністю використання ресурсного потенціалу – освоєння інноваційних технологій в сільському господарстві, диверсифікація виробництва, підвищення мотивації працівників шляхом оптимізації структури заробітної платні, оптимізація структури ресурсного потенціалу, можлива переорієнтація виробництва на нові види продукції, цілеспрямована технічне чи технологічне переоснащення.

Інформаційні джерела:

1. Економічна енциклопедія: у 3-х т. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. Т. 1 / ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. 2000. 864 с.

2. Избембетова Ж.Д. Структура производственного потенциала предприятия. Вісник Одеського державного університету. 2005. № 12. С. 253-256.

3. Гречина І.В. Структура сукупного потенціалу економічної системи. Україна: Схід-Захід – проблеми сталого розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. С. 185-187.

Андрушків Б., Мельник Л. Шляхи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства (дослідницькі аспекти). Формування ринкової економіки в Україні. 2012. Вип. 27. С. 3-7.

УДК 338.244.47

С.І. Страпчук, канд. екон. наук, доц. (*ХНУ ім. В.Н. Карізіна*)

С.В. Шкарупа, здоб. вищ. осв. ОС «магістр» (*ХНУ ім. В.Н. Карізіна*)

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕСТОРАННИХ ГОСПОДАРСТВ

Представники бізнесу всіх сфер економічної діяльності в період війни опинилися в надзвичайно складних умовах. Частина з них були змушені провести релокацію або зовсім зупинити свою роботу.

За результатами опитування, яке проводилося у вересні 2022 року, в Україні постраждали ті сфери, які потребують найбільших інвестицій або пов'язані з логістикою: будівництво, машинобудування, туризм. Так, найбільший відсоток підприємств, які повністю або частково зупинили роботу, сягає 84% у галузі туризму, 70% – у ЗМІ, 58% – у будівництві, 50% – у машинобудуванні. Індекс активності бізнесу в галузевому зрізі демонструє значення вище узагальненого по

Україні за напрямками: ресторанный бізнес та кав'ярні, готельний бізнес, професійні послуги маркетингу, консалтингу та дизайну.

Рекламна діяльність в умовах сьогодення відіграє значну роль у розвитку ресторанного господарства. Зараз не всі українські ресторани підприємства мають достатньо можливостей та навичок для розміщення та інформування споживачів щодо своєї діяльності на онлайн платформах та соціальних мережах. Саме для того, щоб гідно витримати конкуренцію на ринку, зарекомендувати себе та забезпечити високий попит, важливу роль мають проведення рекламних кампаній, підвищення ефективності існуючої маркетингової діяльності закладу.

Сьогодні користується популярністю реклама у соціальних мережах, на сайтах та різних платформах із залученням відомих блогерів і зірок, що сприяє швидкій обізнаності потенційної аудиторії, її поінформованості та привернення уваги до промоакцій. Вдале комбінування офлайн та онлайн рекламних заходів, справляє приємне враження на потенційну аудиторію, формує попит та позначається на ставленні до репутації закладу.

Завдяки проведеному аналізу, визначено фіксовані і нефіксовані витрати на рекламу, платформи, якими користуються заклади ресторанного господарства. На прикладі воронки продажів, проаналізовано середовище рекламної кампанії.

УДК 658.5(477)

С.С. Ткачова, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ЕКОСИСТЕМИ СТАРТАПІВ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стартап-індустрію називають однією з найдинамічніших в світі. Активний розвиток стартапів може стати основою формування інноваційної економіки України на засадах сталого розвитку.

Протягом 2021 р. українські стартапи залучили рекордні 832 млн. дол. США інвестицій, що на 45% більше, ніж у 2020 р. Вітчизняний Grammarly досяг оцінки 13 млрд. дол. США, а українські єдинороги (капіталізація 1 млрд. дол. США і більше) Gitlab, Bitfury, People.ai та Ring досягли визнання у всьому світі. Такі технологічні гіганти, як Amazon, Glovo, Revolut і Solarisbank, відкрили свої офіси в Україні. Відбувся запуск спеціального режиму «Дія City». Українська

інвестиційна екосистема нарощувала темпи зростання та укріплювала зв'язки з Європою та світом. Загалом 2021 р., за оцінками експертів, був супервдалим за обсягом угод і фінансуванням [1].

Про важливість та мотивацію розвитку венчурного бізнесу в Україні свідчить те, що у 2021 р. створено премію для найкращих стартапів та інвесторів Mazer Awards. Її заснував генеральний директор компанії Concorde Capital Igor Мазепа. Нею нагороджуватимуть технологічні компанії, котрі змінюють світ, та людей, які інвестують в інновації. Заснування премії на перетині інвестицій та технологій підтверджує позицію засновника, що майбутнє української інвестиційної індустрії за інноваціями [2]. Переможців Mazer Awards обиратимуть в 10 номінаціях: «Технологічна компанія року», «Стартап року», «Інвестор року», «Прорив року», «Exit of the year», «Інноватор в традиційній галузі», «Втрачена можливість року», «ESG Champion», «Бізнес-інфлюенсер», та «Гран-прі». У кожній номінації, за виключенням «Втрачена можливість року» та «Гран-прі», визначатимуть до 15 кандидатів. Для відбору номінантів аналізуватиметься інформація з відкритих джерел, вторинна інформація, сайти; експертні інтерв'ю; експертиза аналітиків компанії Concorde Capital [3]. За результатами 2021 р. всіх номінантів визначено, але, у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну, проект призупинив свою діяльність.

Робота з бомбосховищ, релокація команд, скорочення коштів, зриви контрактів – це неповний перелік проблем, з якими зіткнулись українські фаундери на початку війни. Ситуацію ускладнюють глобальні макротренди – спад фінансових ринків та очікування глобальної рецесії. У щорічному рейтингу стартап-екосистем Global Startup Ecosystem 2022 через наслідки війни Україна втратила 16 позицій, у порівнянні з 2021 р., коли посідала 34-е місце.

Західні венчурні фонди, незважаючи на війну, проявляють інтерес до України, а персональні звернення президента В. Зеленського до учасників ключових інвестиційних форумів стимулюють цей процес і дають підстави для появи в Україні потужних інноваційних компаній. Експерти впевнені, що після перемоги України рейтинги значно підвищаться, оскільки за час війни технологічний сектор вижив, і навіть більше – обставини змушують ІТ-компанії нарощувати резильєнтність. Здатність працювати в кризових умовах може стати найбільшою конкурентною перевагою українського ІТ на глобальному ринку. І це одна з багатьох причин, які роблять Україну успішним центром для майбутніх єдинорогів. ІТ-індустрія принесла Україні рекордні 2 млрд. дол США експортних

надходжень лише за I квартал 2022 р. Для порівняння: торік надходження за цей період становили 1,44 млрд. дол. США. Обсяг ІТ-експорту збільшився на 28%. Наразі переважна більшість компаній повністю відновили та продовжують свою роботу, від 50% до 80% фахівців залучені до виконання проєктів клієнтів. Галузь залишається фінансово стабільною. Згідно зі звітом ІТ Ukraine, уже під час війни 77% ІТ-компаній залучили нових клієнтів, 56% із них очікують на зростання на 5–30% цього року. За прогнозами експертів, експортна виручка української ІТ-галузі до кінця року може сягнути \$8,5 млрд, що на 20% більше, ніж торік. Крім того, нові офіси планують відкрити всі великі компанії (1200+ осіб) і 64% компаній, розміром 200–1200 осіб. Серед потенційних країн: Польща, Румунія, Іспанія, Болгарія, Португалія, Хорватія та Велика Британія [1].

Стартап-індустрія України отримала нові можливості для розвитку. 5 вересня 2022 р. Європейська комісія підписала угоду про приєднання України до програми «Цифрова Європа». Відтепер українські стартапи та сталі підприємства можуть подавати заявки на отримання грантів. Digital Europe Programme стартувала в 2021 р. та продовжиться до 2027-го року. Її мета – заповнити прогалину між дослідженнями цифрових технологій та їх впровадженням. У пріоритеті – фінансування проєктів, які спеціалізуються на штучному інтелекті, хмарах, Big Data, кібербезпеці, передових обчисленнях тощо, та розгортання цих технологій для розв'язання проблем в енергетиці, зміні клімату, промисловості, сільському господарстві й охороні здоров'я. Завдяки цій угоді ЄС та Україна отримають вигоду від ноу-хау одне одного та розширять цифрові можливості. Угода сприятиме наближенню українських компаній, дослідників та органів державної влади до ЄС у плані побудови спільних цифрових інфраструктур, а також зміцнить спільні цифрові можливості та зменшить збої, спричинені російською агресією [4].

Отже, на стартап-індустрії може бути побудована нова українська економіка в майбутньому, сформований інтелектуальний фонд нації. Адже після війни Україні будуть вкрай необхідні смарт-рішення для відновлення. Це логістика, доставка, дрони, безпілотники, автономне вирощування протеїнів, вертикальні ферми та ін. Венчурні інвестори вважають, що в Україні необхідно будувати прозору транспарентну диджитальну державу. Пропонується взяти квінтесенцію найкращого досвіду в Естонії, Південній Кореї, Ізраїлі та адаптувати; зробити банківські сприятливі умови, як в Монако; повністю цифровий підхід, що унеможливило корупцію; спрощену систему оподаткування; спеціальні пільги для роботи з

криптовалютою і фінансами, що будуть гарантовані державою, попри зміни у владі; можливість створення бізнесу онлайн без вимоги знаходитися в Україні півроку [5].

Інформаційні джерела:

1. Вижити попри війну: як екосистема стартапів нарощує резильєнтність. URL : <https://mind.ua/openmind/20245943-vizhiti-popri-vijnu-yak-ekosistema-startapiv-naroshchue-rezilentnist>.

2. В Україні з'явиться премія для стартапів та інвесторів. URL : <https://dyvys.info/2021/11/26/v-ukrayini-z-yavytsya-premiya-dlya-startapiv-ta-investoriv/>.

3. Офіційний сайт премії Mazepa Awards. URL : <https://mazepaawards.com/>.

4. Майже 7,6 млрд євро від ЄС: як українським стартапам отримати гранти від Digital Europe Programme. URL : <https://mind.ua/publications/20246706-majzhe-76-mlrd-evro-vid-es-yak-ukrayinskim-startapam-otrimati-granti-vid-digital-europe-programme>.

5. «Дежавю із 2014-го». Засновниця TA Ventures Вікторія Тігіпко про те, чому українські стартапи не отримують інвестицій під час війни. Інтерв'ю. URL : <https://forbes.ua/innovations/dezhavyu-iz-2014-go-zasnovnitsya-ta-ventures-vikoriya-tigipko-pro-te-chomu-ukrainski-startapi-ne-otrimuyut-investitsiy-pid-chas-viyni-intervyu-25102022-9275>.

УДК 336.744

Ю.О. Цевух, канд. екон. наук, доц. (ОНУ ім. І.І. Мечникова, Одеса)

А.С. Крупиця, здоб. вищ. осв. (ОНУ ім. І.І. Мечникова, Одеса)

ВПЛИВ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ МІГРАНТІВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Країни Центральної та Східної Європи (ЦСЕ) є досить цікавим об'єктом дослідження з точки зору грошових переказів мігрантів, адже саме ці країни за останні роки зазнали значних змін в економічному плані. Потенційний вплив грошових переказів на розвиток є доволі актуальним питанням, оскільки ці грошові потоки мають можливість підвищити економічне зростання країн ЦСЕ разом з впровадженням відповідної політики. Активізація участі країн Центральної та Східної Європи в європейських міграційних процесах спостерігається вже після їх вступу в Євросоюз і характеризується збільшенням еміграції, в першу чергу трудової, до країн Західної Європи, на що більшою

мірою впливає диференціація в рівні доходів населення, що спричинена високим ступенем розриву в соціально-економічному розвитку країн Центральної та Східної Європи, порівняно з більш розвиненими державами ЄС. У попередніх дослідженнях підкреслювалась також важливість диспропорції в соціально-економічному розвитку нових країн-членів ЄС у порівнянні зі «старими» [1].

Грошові перекази є важливим джерелом зовнішнього фінансування домогосподарств, зокрема в менш розвинених країнах, і, таким чином, слугують виміром економічного внеску розвинених країн у бідніші країни з точки зору фінансових потоків. Варто зауважити, що більші обсяги оплати праці резидентів з 2017 року по 2021 рік приходяться саме на Угорщину, Польщу, Румунію та Чеську Республіку, а найменші – на Словенію, Латвію, Естонію та Литву. Найбільший показник оплати праці нерезидентів спостерігається у Польщі, а найменший – у Литві та Латвії [2].

Звернемо увагу, що оплата праці резидентів за кордоном перевищує оплату праці нерезидентів у ЦСЄ. Причиною цього є менша конкурентоспроможність країн ЦСЄ у привабленні іноземної робочої сили, особливо у порівнянні з більш розвинутими країнами Західної та Південної Європи, які пропонують вищі заробітні плати. В цілому, найбільші показники трансфертів фізичних осіб резидентам ЦСЄ у 2017-2021 роках спостерігались у Румунії та Польщі, а найбільші показники трансфертів фізичних осіб нерезидентам з країн ЦСЄ можна простежити у Чеській Республіці та Польщі [2]. Важливим є той факт, що мігранти, надсилаючи грошові перекази своїм родинам, тим самим збільшують дохід у своїй країні. Грошові перекази також здатні підтримувати економічне зростання країн-одержувачів і тому вони завжди були антициклічними, тобто їх можна розглядати як спосіб підтримки сімей у рідних країнах, таким чином підтримуючи споживання.

Суттєвий вплив на обсяги грошових переказів мігрантів у країни ЦСЄ здійснило введення карантинних обмежень у 2020 році. Майже в усіх країнах вказаної групи відбулось скорочення отриманих переказів у 2020 році порівняно з 2019 р.: найбільше – у Болгарії (-59,2%), Литві (-39,4%). Угорщині (-23,1%). Менш суттєве скорочення спостерігалось в Естонії (-6,5%), Румунії (6,3%), Польщі (-4,8%), Латвії (-4,7%), Словацькій Республіці

(3,2%), Словенії (1%). Лише у Чеській Республіці відбувся приріст переказів на 8,4% (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка притоку грошових переказів та їх відсоток від ВВП у країнах ЦСЄ (трлн. дол. США та %)

Країна	Грошові перекази мігрантів, трлн. дол. США				% від ВВП у 2020 р.
	2017	2018	2019	2020	
Болгарія	2,19	2,41	2,34	0,95	1,4
Чехія	3,59	3,94	3,86	4,19	1,7
Естонія	0,51	0,57	0,54	0,51	1,7
Литва	1,3	1,39	1,3	0,79	1,4
Латвія	1,27	1,24	1,14	1,09	3,2
Угорщина	4,12	4,4	4,96	3,82	2,4
Польща	7,3	7,6	7,06	6,73	1,1
Румунія	6,56	6,98	8,14	7,63	3,1
Словенія	0,502	0,65	0,66	0,66	1,2
Словацька Республіка	2,16	2,21	2,54	2,46	2,3

Джерело: [3; 4].

В цілому, до Європейського Союзу надійшло грошових переказів мігрантів на 4% менше за аналогічний період. У світі цей показник скоротився лише на 0,4%. Враховуючи показник грошових переказів як відсоток від ВВП, варто зазначити, що найбільший показник станом 2020 рік спостерігається в Румунії (3,1%) та в Латвії (3,2%). Трохи менші значення можна побачити в Угорщині (2,4%) та в Словаччині (2,3%). Найменші показники припадають на Чехію, Естонію, Литву, Болгарію, Словенію та Польщу. Зазначимо, що обсяг і частка грошових переказів у ВВП значно зросла після приєднання вищенаведених країн до ЄС, адже європейських ринків праці відкрили свої двері для мігрантів з країн ЦСЄ. Хоча показник грошових переказів у відсотках від ВВП є доволі низьким, однак, без трансфертів мігрантів економіка країн ЄС розвивалася б повільніше і, швидше за все, з більшою різницею в доходах між певними регіонами.

Таким чином, країни ЦСЄ постають доволі значними реципієнтами і донорами грошових переказів мігрантів, на що впливають бурхливі міграційні потоки цього регіону, пов'язані саме з економічною складовою, а саме з працевлаштуванням в розвинених країнах. Оплата праці резидентів закордоном значно перевищує оплату праці нерезидентів у країнах ЦСЄ, що є результатом певних диспропорцій щодо конкурентоспроможності країн ЦСЄ у

привабленні іноземної робочої сили. В цілому, грошові перекази мігрантів мають позитивний вплив на економіку країн ЦСЄ, однак, їх обсяги по відношенню до ВВП свідчать про невелику залежність країн даної групи від цих фінансових потоків.

Інформаційні джерела:

1. Цевух Ю.О., Крупиця А.С. Сучасний стан міграційних процесів у країнах Вишеградської четвірки. 30 років Вишеградської четвірки – економічна оцінка розвитку країн: досягнення, перспективи та уроки для України: Збірник матеріалів круглого столу кафедри менеджменту та Інституту права, економіки та міжнародних відносин, присвячений 30-річчю Вишеградської четвірки. Одеса, 2021. – 104 с.

2. Balance of Payments and International Investment Position, IMF Data URL : <https://data.imf.org/?sk=7A51304B-6426-40C0-83DD-CA473CA1FD52&slid=1390030341854>

3. Personal Remittances, received (current US\$) – Central Europe and the Baltic States, World Bank URL :: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT?locations=BGGDP> (current US\$)

4. Central Europe and the Baltic States, World Bank URL:: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=B8>

УДК 339.98

Н.Г. Ушакова, канд. екон. наук, проф. (*ДБТУ, Харків*)

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТИТУТИ ТА УКРАЇНА: СПІВПРАЦЯ ЗАДЛЯ ПОДОЛАННЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Розвиток сучасного світового господарства характеризується зміною ролі зовнішньоекономічних чинників у функціонуванні національних економік. В сучасних умовах значно зростає значення саме міжнародних фінансових інститутів, адже в нестабільній глобальній екосистемі вони чинять суттєвий вплив на стан фінансової безпеки як окремих країн світу, так і світової фінансової системи загалом.

Фінансовий ринок швидше за всі інші сфери реагує на зміни, спричинені глобальними трансформаціями внаслідок економічних, політичних та соціальних потрясінь. Нині спеціалісти приходять до висновку, що нестабільність фінансових ринків стає хронічною, розвиток світової економіки – менш визначеним, зміни в міграції фінансових потоків та курсові коливання провідних валют значнішими. У світлі сучасних тенденцій розвитку фінансових ринків, а також

посилення їх взаємозалежності, зростання масштабів та синхронізації коливань, зростання впливу на реальну економіку, посилюються песимістичні погляди на перспективи їх розвитку.

Питання розвитку системи глобального економічного регулювання набули особливої актуальності під час глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. і періоду серйозних структурних змін, який настав за нею. Нестабільність та невизначеність сучасного етапу розвитку світової економіки і світового фінансового ринку в тому числі пов'язані з непередбачуваними наслідками російської агресії проти України.

Для Національного банку України (НБУ) та українського уряду зміни в економічній політиці, в т.ч. в фінансовій сфері, значно актуалізувалися після анексії Криму та окупації частини Донбасу Російською Федерацією в 2014 році, а повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року зробило це першочерговим завданням. Питання не тільки у величезних видатках на забезпечення військового опору агресору, а й у підтримці української економіки взагалі.

Дефіцит державного бюджету в перші дні війни став найбільшою фінансовою проблемою країни і її масштаби будуть збільшуватися. Через це уряду довелося вдатися до неприйняттого у мирні часи інструменту – позик від Національного банку. На другий день повномасштабного вторгнення уряд ухвалив постанову, якою передбачив поступовий випуск військових облігацій на суму до 400 млрд грн, які має викупити Національний банк. Військові облігації для НБУ мають чіткі характеристики: термін їхнього обігу – до 15 років (на відміну від 12-15 місяців по цінним паперам доступним населенню), розмір відсоткової ставки – 11% річних [1].

Серед перших кроків задля пристосування фінансової сфери до воєнного стану НБУ зафіксував обмінний курс на рівні 29,25 грн за 1 долар та запровадив контроль за рухом капіталу (так, інвестиції та репатріація доходів компаній за кордон були заборонені, іноземну валюту можна придбати лише для оплати критичного імпорту тощо) [2]. Враховуючи чутливість інфляційних очікувань та довіри банківській системі до обмінного курсу, фіксований обмінний курс забезпечує важливий номінальний якір, який на сьогодні є кращим за інші альтернативи, такі як інфляційне таргетування.

Ці рішення допомогли пом'якшити перший удар та запобігти паніці на фінансовому ринку. Протягом наступних тижнів з метою посилити захист фінансового сектору та української економіки

Національний Банк посилив обмеження шляхом встановлення лімітів на платіжні картки та зняття коштів за кордоном.

Експерти все більше вказують на зростання ризиків розвитку української економіки у зв'язку з тривалістю воєнних подій, що вимагає вибудовування спеціальної «військової» фінансової політики України. Війна створює велике навантаження на державні фінанси та управління державним боргом. Після початкового шоку економіка поступово відновлюється, але податкові надходження досі значно нижчі за ті, що були у довоєнний період, тоді як державні видатки зростають. Тому фіскальний дефіцит можна покрити лише за рахунок друку грошей (з огляду на нинішні тенденції, це джерело може покрити приблизно 10-20% прогнозованої потреби), позик від інших урядів або міжнародних фінансових установ (приблизно 20-25% від прогнозованої потреби), і внутрішніх запозичень (переважно вітчизняні банки) [2].

Кожне з цих джерел має обмеження. Тому за таких умов дуже важливою для України стала підтримка з боку міжнародних фінансових інститутів, які розуміють наслідки війни в Україні для Європи і світу загалом. У спільній заяві керівників МВФ, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Європейського інвестиційного банку та Європейського банку з розвитку вказується, що «на додачу до гуманітарної катастрофи, що розгортається в Україні, війна підірве і рівень життя у цілому регіоні та за його межами» [3].

Керівники провідних світових та європейських фінансових організацій очікують уповільнення економічного росту, зростання і без того високої інфляції, розриву багатьох торговельних ланцюжків, із особливо серйозними наслідками для країн, які прийняли українських біженців.

Кожна з цих інституцій запропонувала свій пакет фінансової допомоги [3]:

- ЄБРР виділив 2 млрд євро на програму «Підтримка України під час війни», які мають покрити видатки на вирішення термінових проблем із забезпеченням енергоресурсами, ядерною безпекою, підтримкою комунальних служб - як в Україні, так і в сусідніх країнах;

- Європейський інвестиційний банк надає 2 млрд євро допомоги, із яких 668 млн євро - негайна фінансова допомога, а решта грошей банку спрямовані на інфраструктурні проекти;

- Європейський банк з розвитку виділив гроші на покриття невідкладних потреб країн-сусідів України для облаштування біженців;

- МВФ виділив 1,4 млрд дол. за програмою Негайної фінансової допомоги, аби Україна могла впоратися із невідкладними викликами, що постали через війну. Фонд також допомагатиме Молдові та іншим європейським сусідам України;

- від Світового банку Україна отримала 3 млрд дол. Банк також розробляє свої програми допомоги для сусідів України.

Отже, «військова» фінансова політика НБУ й українського уряду та допомога від міжнародних фінансових інституцій допомагають покривати поточні фінансові видатки. Однак за попередніми озвученими розрахунками для відновлення України після війни фінансові потреби обчислюються вже сотнями мільярдів, тому залишається сподіватися на продовження співпраці з міжнародними фінансовими організаціями і в майбутньому.

Інформаційні джерела:

1. Вінокуров Я. Держава запустила «друкарський верстат», але це поки не впливає на ціни. Що буде далі? – URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/28/686351/>.

2. Городніченко Ю., Чурій О. Фінансові ринки під час війни та після неї. – URL : <https://voxukraine.org/finansovi-rynky-pid-chas-vijny-ta-pislya-neyi/>.

3. Зануда А. Підтримка України у війні з Росією. Якою є ціна для Заходу. – URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60864023>.

УДК 658.8:004

Г.Л. Чміль, д-р екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

DIGITAL-МАРКЕТИНГ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ НА РИНКАХ ЗБУТУ

Диджиталізація в сучасному світі поширюється з експансивною швидкістю та безпосередньо впливає на всі процеси, що відбуваються в системі управління діяльністю суб'єктів господарювання та соціумі. Цифровізація заходів маркетингу здатна в короткі строки оптимізувати процеси просування продукції та вивести бізнес-структури на новий конкурентний рівень в період трансформації великих обсягів аналогової інформації в цифрові дані. Під впливом діджиталізації знаходиться і більшість процесів та операцій з просуванням продукції на B2B-ринку (бізнес для бізнесу), а специфіка його функціонування впливає на розвиток промислового digital-маркетингу, характерними ознаками якого є:

використання інструментів для залучення замовників промислової продукції та зміни їх вподобань (CRM-системи, inbound маркетинг, контент-маркетинг, сайти, реклама в різних формах цифрової продукції, маркетплейси); інтеграція оф-лайн та он-лайн каналів комунікацій в контексті омніканальної стратегії; просування специфічних видів промислової продукції; використання інструментів для дослідження B2B-ринку (пошуковий маркетинг, хмарні технології, технологія Big Data); довгостроковий характер роботи з цільовою аудиторією [1]. Трансформаційні зміни у взаємовідносинах між суб'єктами ринку спостерігаються і в наслідок поширення inbound-маркетингу, який визначається як «форма маркетингу, що вимагає дуже ретельного націлювання на аудиторію та індивідуальне спілкування з нею за допомогою високоякісного контенту» [2, с. 125]. Inbound-маркетинг орієнтований на використання широкого спектру інструментів (розвиток веб-сайтів, соціальні мережі, боти для комунікації, розсилка повідомлень, електронні оголошення тощо) та інтерактивних медіа на всіх етапах ланцюгу виконання замовлень, зокрема, просування продукції. Характерним для Inbound-маркетингу є використання контент-стратегії, де в пріоритеті є застосуванні заходів для організації партнерських відносин, формування інтересу до продукції, конвертації зацікавлених осіб в потенційних клієнтів та прийняття рішення щодо придбання. Для цього пропонується створювати сайт з високоякісним та цільовим контентом, де представлено достатній обсяг корисної інформації для формування не тільки інтересу до продукції, але й довіри у покупців до підприємства та здійснення операцій в рамках правового поля. При цьому, кожен інтелектуальний механізм, яким є створений сайт в цифровому середовищі, повинен працювати ефективно та приносити економічну вигоду. Для оцінки та визначення ефективності роботи сайту необхідно використовувати веб-аналітику з використанням цифрових інтернет-сервісів (Google Analytics, Open Web Analytics, Going Up). Використання Веб-аналітики дозволяє розвивати сайт в майбутньому, оптимізувати його просування, визначати проблемні місця в роботі порталу та його контенті, встановлювати рівень охоплення контенту, оцінювати трафік [3]. Розповсюдженим інструментом digital-маркетингу серед суб'єктів господарської діяльності є пошуковий маркетинг, використання якого спрямовано на отримання необхідної інформації з веб-сторінок відповідно інформаційним запитам користувачів Інтернету. Саме пошуковий маркетинг надає

можливість здійснювати «внутрішню оптимізацію сайту на основі актуальних алгоритмів ранжування веб-сайтів у Google, підбір ключових слів та розробку розширеного семантичного ядра для платних пошукових запитів». За допомогою пошукового маркетингу на різних веб-платформах здійснюється пошук оптимальної ціни, її порівняння з іншими платформами та приймається рішення про он-лайн покупку.

В епоху цифрових трансформацій більшість веб-сайтів з продажу продукції (товарів, послуг) орієнтовані на підприємства ринку-B2B, але покупцям кінцевого споживання продукції (B2C) також пропонується значна кількість цифрових можливостей. Для налаштування двобічної, взаємовигідної комунікації (між продавцями та покупцями) в інтернет-середовищі створено такі інформаційні системи як маркетплейси (англ. Marketplace – «ринкова площа»), популярність яких в останні роки тільки збільшується. Функціональні можливості маркетплейсів, що забезпечуються акумуляцією даних в межах однієї веб-платформи, дозволяють створювати обґрунтовану систему ціноутворення для отримання конкурентних переваг, оптимізувати процес просування продукції (товарів, послуг) шляхом скорочення витрат на рекламу, формувати систему лояльності для покупців. Маркетплейси як засіб активного впливу діджитал-маркетингу дозволяє суб'єктам господарювання виконувати моментальні порівняння цін, здійснювати в оптимальні строки товарні та транзакційні операції, скоротити витрати на реалізацію товарів (витрати на оплату праці продавцям, витрати на утримання необоротних активів), а також підвищують довіру до продавця, оцінюючи відгуки покупців [4, с.162]. Як самостійний інструмент діджитал-маркетингу, і як доповнюючий до вище перерахованих інструментів, розглядаються і соціальні мережі, які найбільш використовуються в сучасному світі населенням та бізнес-структурами, використовуючи платформи Instagram, YouTube, Telegram тощо. Соціальні мережі дозволяють здійснювати оперативний обмін інформацією відповідно запиту, прискорити продаж товарів, забезпечити результативну взаємодію між учасниками мережі в процесі реалізації товарів або надання рекламних повідомлень в цифровому форматі.

Таким чином, на основі використання комплексу інструментів діджитал-маркетингу в управлінні діяльністю підприємств, що працюють на промисловому та споживчому ринку, можливо значне масштабування обсягів продажу продукції

(товарів, послуг) відповідно до розробленої стратегію його розвитку з урахуванням того, що даний вид маркетингу доволі швидко пристосовується до соціально-економічних змін в суспільстві. Доведено, що для привертання уваги покупців до продукції (товарів, бренду, послуги) і розвитку взаємодії зі стейкхолдерами на споживчому та промисловому ринках необхідно використовувати комплекс інноваційних інструментів та заходів digital-маркетингу. Завдяки інформаційним технологіям просування продукції (SMM-просування, SEO-просування, контекстній рекламі тощо) в розумному поєднанні з інтелектуальним капіталом, в цифровому середовищі з'являються нові можливості для налаштування багатоканального зв'язку між стейкхолдерами для якісного спілкування та досягнення домовленостей між ними, а також управління клієнтським досвідом на основі створення бази даних цільової аудиторії (за допомогою Big Data, хмарних технологій) з подальшим глибинним аналізом їх потреб для прийняття рішень щодо вибору найбільш ефективного інструменту digital-маркетингу.

Інформаційні джерела:

1. Цифрова економіка та інформаційно-комп'ютерні технології
URL:
<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/602/581/51d/60258151d2896461958259.pdf>.
2. Чміль Г.Л. Цифровізація діяльності суб'єктів споживчого ринку: можливості та загрози. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія: «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2021. № 13. С. 124–134. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2021-13-13>
3. Солнцев С.О., Грібініченко О.П. Особливості digital-маркетингу на промисловому ринку побутової хімії. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2018. № 15. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/139966/137025>.
4. Ковалевська Н.С., Нестеренко І.В., Соколова Є.Б., Карбівнича Т.В. Цифровий компонент сучасного аудиту діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Бізнес Інформ. 2021. №4. С. 161–168.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЧИННИК ЇЇ РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бурхливий розвиток цифровізації всього суспільства та поява все більшої кількості цифрових продуктів вимагає від фахівців з управлінського обліку знання основ цифрової економіки, що є значущою конкурентною перевагою. Під цифровізацією економіки слід розуміти систему економічних відносин, що ґрунтуються на використанні цифрових інформаційно-комунікаційних технологій. У цифровій економіці багато переваг. Вона знижує вартість платежів та відкриває нові джерела доходу. В онлайні вартість послуг нижча, ніж у традиційній економіці (насамперед за рахунок зниження витрат на просування), а самі послуги як державні, так і комерційні – доступніші. Крім того, товари та послуги у цифровому світі можуть швидко вийти на глобальний ринок, стати доступними людям у будь-якій точці світу. Запропонований товар може бути практично миттєво доопрацьований під нові очікування чи потреби споживача. Цифрова економіка надає набагато різноманітніший інформаційний, освітній, науковий, розважальний контент – швидше, якісніше та зручніше.

Також серед переваг цифровізації економіки можна виділити: орієнтацію на потреби клієнтів – від вибору необхідної послуги за зниженими цінами до вирішення суспільно значимих завдань; спрощення процесу отримання фізичними та юридичними особами будь-яких послуг – завдяки розвитку електронних та інформаційних технологій постачальник може безпосередньо взаємодіяти з покупцем; відсутність потреби залучати посередників. Народження нових стартап-ідей, тенденцій, галузей веде до різкого зростання інвестування у всі проекти, пов'язані із цифровими послугами, програмним забезпеченням, технологічними дослідженнями. Це породжує створення нових робочих місць, отже, сприяє зростанню продуктивності праці. Відбувається зниження витрат онлайн-бізнесу – ті компанії, які ухвалили зміни та перейшли в електронний формат, процвітають. Зростають прямі продажі, знижуються видатки на збут, маркетинг, транспорт, логістику. Спостерігається прозорість ведення діяльності – більшість операцій у цифровій економіці проводиться онлайн, відомості про покупки

передаються до податкових органів. Це допомагає знизити обсяги «чорної» виручки, боротися з корупцією та шахрайськими схемами. Відбувається підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, розширення географії ведення бізнесу.

Основна проблема цифрової економіки пов'язана з інформаційними вигоками та правовими обмеженнями у деяких галузях законодавства. Тому глобальна цифровізація економіки несе у собі також мінуси: збільшення рівня шахрайства, зростання безробіття, технологічний та цифровий розрив, цифрове рабство тощо.

Для зростання цифрової економіки необхідно розвивати національний ІТ-сектор, стимулювати створення інноваційних технологій, співпрацювати для їхнього розвитку на міжнародному рівні. Необхідно стимулювати інвестиції та підприємницьку активність у цій галузі. Усі частини суспільства – і держава, і приватний сектор, і громадянське суспільство, і ІТ-спільнота повинні брати участь у цифровій економічній діяльності. Важливою складовою є також забезпечення інформаційної безпеки інформаційних та інноваційних технологій, що забезпечує довіру суспільства до цифрової економіки.

Цифровою можна назвати компанію, яка прагне перенести більшість бізнес-процесів в онлайн. Це управління, контроль та аналіз всіх основних бізнес-процесів компанії онлайн – узгодження договорів, бухгалтерський облік, логістичні процеси, реєстрація угод, закупівлі, навчання персоналу, моніторинг взаємин з партнерами та клієнтами, технічна підтримка та багато іншого. Крім інформаційних систем, необхідно впровадити відповідну культуру в компанії. І це в комплексі робить компанію «цифровою», забезпечує її ефективність, продуктивність та потенціал зростання бізнесу – гостро необхідні зараз конкурентні переваги. Головне – зрозуміти, що перехід на нові технології невідворотний. І від того, як швидко компанія зрозуміє необхідність інтеграції сучасних технологій у свою повсякденну роботу та бізнес-процеси, залежить швидкість та успіх цієї самої перебудови. Компаніям необхідно усвідомити це як реальність, змінити формат, почати працювати так само, як нові цифрові сервіси, навчити персонал роботі з новими технологіями, впровадження яких необхідне розвитку бізнесу, ввести заохочення для співробітників, які освоїли нові технології. Основна компетенція, яку необхідно розвивати, це здатність до постійного навчання, готовність постійно освоювати нові знання за новими

технологіями, що з'являються. Це є ключовим фактором для успішного професійного зростання в сучасному цифровому світі.

Таким чином, для зростання цифрової економіки необхідно розвивати національний ІТ-сектор, стимулювати створення інноваційних технологій, співпрацювати для їх розвитку на міжнародному рівні.

УДК 631.11.001

Л.В. Шовкун, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

З.М. Шовкун, здоб. вищ. осв. ОС «бакалавр» (ДБТУ, Харків)

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Світові економічні тренди демонструють об'єктивну необхідність забезпечення інноваційності розвитку підприємства як передумови його виживання у глобальному конкурентному середовищі. Для вітчизняних підприємств забезпечення інноваційного розвитку є, по суті, єдиною передумовою їх виживання та потенційного виходу на світові ринки. У цьому контексті мова йде не лише про технологічні чи продуктові інновації, які в силу нестачі ресурсного забезпечення діяльності становлять неабиякі проблеми щодо реалізації, але й про управлінські, маркетингові та організаційні інновації.

Економічна ефективність в аграрному секторі визначається вже не так територіальною близькістю до природних ресурсів, як впровадженням в практичну діяльність підприємства інноваційних розробок, своєчасного отримання зовнішньої інформації, продукування інноваційних технологій. Висока рентабельність та стабільність економічного розвитку підприємств аграрної сфери в умовах інтелектуалізації суспільства залежить від використання у процесі виробництва певних інноваційних розробок [1, с. 83]. Отже, для України існує гостра необхідність переходу аграрного сектору національної економіки на інноваційний шлях розвитку, за рахунок якого вона зможе підвищити рівень конкурентоспроможності аграрних підприємств, досягти певного рівня економічного зростання виробництва та стимулювати до підвищення продуктивності праці персоналу, а також розвиток агропромислової сфери.

В країні сформоване певне правове поле для забезпечення інноваційного розвитку підприємництва, а саме: закони України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», а також безліч інших нормативно-правових актів. Але, впровадження інновацій в виробничу діяльність, як одного з головних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності аграрного підприємства, не здійснюється системно [2, с. 254].

Зазначимо, що на сьогодні в Україні через військові дії склалися певні несприятливі умови для проведення ефективної інноваційної діяльності як в економіці в цілому, так і в окремих галузях. Тому, залишається актуальним завдання щодо формування механізму державного регулювання інноваційного розвитку шляхом впровадження необхідних заходів економічної політики та вдосконалення існуючої державної системи стимулювання інноваційного розвитку. Ці заходи дозволять досягти певних переваг для національних виробників у боротьбі з конкурентами на внутрішніх і міжнародних ринках та нададуть можливість Україні зайняти місце поряд із розвиненими країнами світу.

Використання інновацій, як одного з головних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності в країні, здійснюється безсистемно. А, отже, подальший інноваційний розвиток потребує комплексного науково-методологічного та законодавчого врегулювання інноваційних взаємовідносин в аграрному секторі економіки України. Як відмічає Л.М. Щуревич, в умовах глобалізації економіки спостерігається відсутність узгодженості між загальними потребами аграрної галузі та діями наукових установ, що повною мірою є відображенням незбалансованості інноваційної економічної системи [3, с. 103].

На думку Месель-Веселяка В.Я., Федорова М.М. кількість нормативних актів з правового забезпечення інноваційної діяльності в Україні є достатньою, але вони не мають належного підкріплення шляхами, методами їх реалізації та фінансовим забезпеченням з боку держави, нормативно-правові акти пов'язані з законодавчим регулюванням інноваційної діяльності, не узгоджені між собою і визначають загальні, найбільш принципові положення, але не регламентують інноваційну діяльність як послідовний і логічний процес, який спрямований на прискорення економічного розвитку України [4, с. 42].

Для більшості галузей національної економіки України існують певні проблеми, які перешкоджають ефективному впровадженню

інноваційних технологій в діяльність аграрних підприємств. На протязі останнього десятиріччя Україна стикнулася із ситуацією відсутності належного державного фінансування, низького рівня підтримки з боку держави підприємств аграрного сектору та недостатнього розвитку інноваційних досліджень у сільському господарстві.

З огляду на ситуацію, яка склалася важливим завданням є сконцентрувати інноваційну діяльність в аграрному секторі національної економіки на прогнозуванні напрямів його розвитку на довгострокову перспективу, на відборі пріоритетних для аграрної галузі та держави інноваційних проєктів, з повною концентрацією у межах фінансових ресурсів з бюджету, а також на забезпеченні підтримки необхідних наукових прикладних досліджень. Україна має найкращий в Європі потенціал для розвитку інноваційної діяльності, створення сприятливого бізнес-клімату, який дасть змогу залучати міжнародні інвестиції, завдяки яким з'явиться можливість підвищити рівень конкурентоспроможності підприємств, зміцнити їхні позиції на міжнародному ринку аграрних товарів та покращити ефективність виробничо-господарської діяльності загалом.

Інформаційні джерела:

1. Дудник О.В. Інвестиційні стратегії підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Економіка АПК. 2016. № 5. С. 79–86.
2. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк, Л.І. Курило та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
3. Щуревич Л.М. Інноваційні перспективи в розвитку аграрного сектору в Україні. Інвестиції: практика та досвід. Серія «Державне управління». 2018. Вип. 10. С. 101–105.
4. Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. Економіка АПК. 2016. № 6. С. 37–49
5. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/526-2021-%D1%80>
6. The Global Competitiveness Index 4.0 Methodology and Technical Notes. The Global Competitiveness Report 2020. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/04Backmatter/3.%20Appendix%20C.pdf>

Секція 2
ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

УДК 339.9

Artem Piatkov, Competitor at the Department of World Economy and International Economic Relations, (*I. I. Mechnikov National University, Odessa*).

Tetiana Rodionova, Ph.D. (Economics), Associate Professor of the Department of World Economy and International Economic Relations, (*I. I. Mechnikov National University, Odessa*).

SUSTAINABILITY ANALYSIS
OF THE CROATIAN BANKING SYSTEM

Banks constitute a vital part in the Croatian financial system, which includes instruments, institutions and mechanisms. The Croatian financial system has several functions through which it fulfills its role:

- Accumulation and placement of accumulated assets and cash flows in order to fund projects
- Movement of economic resources
- Creation of information, its accumulation and dissemination in order to make a decision
- Search for methods of insurance against uncertainty and risk control
- Finding ways to manage non-existent, insufficient or asymmetric information [1].

The global economic crisis that erupted in 2008 seriously undermined the financial stability of Croatia's banking system. Because of this, Croatia's economy suffered significantly. There was a growing budget deficit, increased government spending, a drop in investment and an increase in foreign debt. The presence of the recession affected citizens as well, prompting them to save money at a moment when unemployment was growing. As the crisis began, the problems of Croatia's real sectors surfaced. Croatia's economy was altered even more by the reduction in foreign demand, and stagnation caused a slowdown in salary growth and a drop in income on the capital market. Regarding the situation on the financial

market, it was extremely difficult and completely unstable. Public finances were in bad shape, and the situation was improved by budget rebalancing.

The banking sector in Croatia consists of 24 banks (of which 4 are savings banks). It is worth noting that as of 2019, banks with foreign capital (90.4%) hold a significant share of the banking sector (table 1), while the share of state (6%) and private domestic banks is much lower (3.6%). A large part of banks with foreign capital belongs to shareholders from EU countries [3]. A distinctive feature of the Croatian banking sector is that 80% of all profits and assets are concentrated in the 5 largest foreign banks [5]. The share of state banks has gradually declined by 0.3% since 2016. There has also been a steady decline in the number of private banks (by 1.5% since 2013).

Table 1. Changes in the ownership of Croatian banks during 2013-2019 (in %)

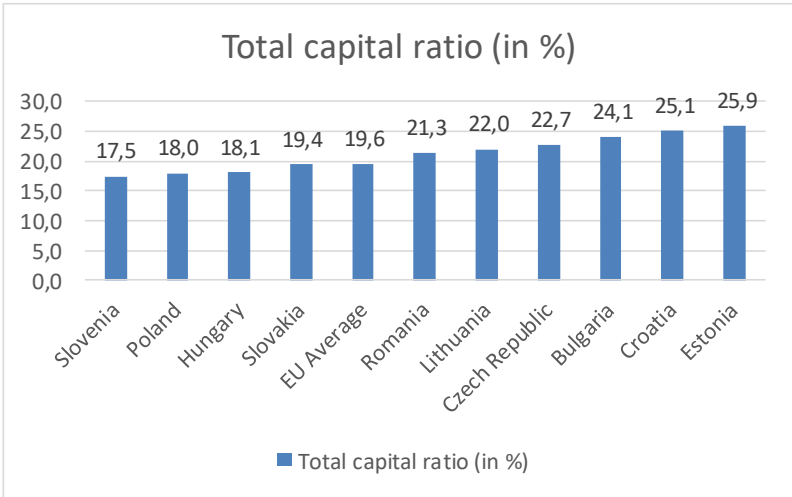
Categories of banks	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Foreign-owned	89.7	90.1	90.3	89.7	90.1	90.2	90.4
State-owned	5.2	5.2	5.3	6.3	6.2	6.2	6.0
Private domestic	5.1	4.7	4.4	4	3.7	3.6	3.6

Source: Compiled by authors based on [2].

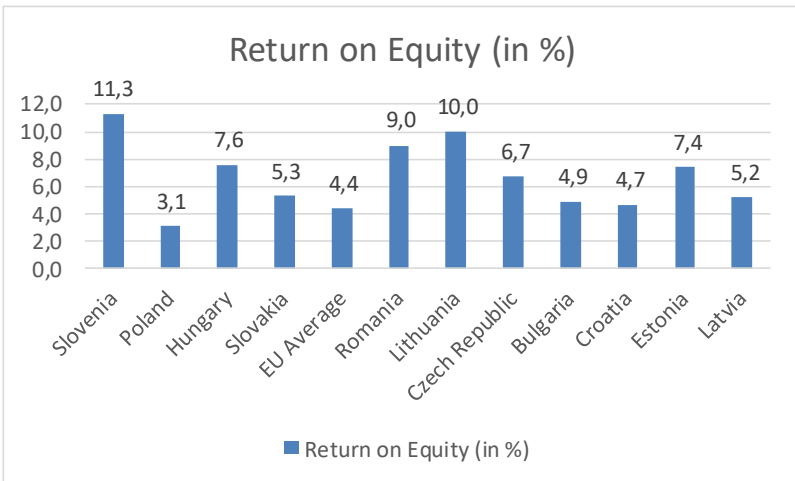
Croatia's total capital ratio index (25.1%) is higher than the EU average (19.6%), making the domestic banking sector more sustainable and recession-proof in comparison with the others CEE countries (Fig 1). According to this indicator, the country ranks 3rd among the CEE countries that are members of the EU. Nevertheless, annual percentage rates are elevated in 2019 and the share of loans expressed in foreign currencies in the country is high in comparison with the Eurozone. The Croatian National Bank (CNB) solved this problem by raising deposit criteria and stimulating banks to lend in local currency. During 2020 interest rates were lowered as a response to the coronavirus pandemic.

The central bank became an indispensable part of the ESCB on the 1st of July 2013, with Croatian entrance into the EU. In 2018, Croatia fulfilled the Maastricht criteria and it is planned that the country will join the Eurozone in 2023. At the same time, such a transition is likely to hit the profitability of Croatian banks due to lower interest and commission income, as well as from foreign exchange trading [5]. Lenders will be able to recoup these costs by strengthening the domestic economy, reducing

currency risk and regulatory benefits when they come under the supervision of the European Central Bank.

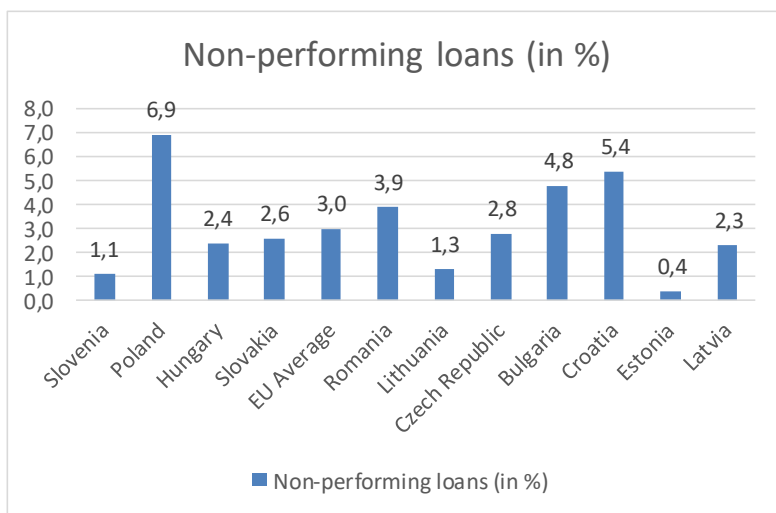
Fig. 1. Total capital ratio in CEE countries in 2020 (in %)
 Source: Compiled by authors based on [4]

Fig. 2. Profitability of banks in CEE countries in 2020 (in %)
 Source: Compiled by authors based on [6]

The profitability of the CEE banking sector was significantly affected by the coronavirus pandemic of 2020, which led to a significant reduction in interest rates (preceded by a policy pursued by the European central bank) [6]. Croatia's profitability rate was 4.7 percent, 0.3 percentage points higher than the EU average, but one of the lowest among CEE countries (Fig 2).

Since 2007, ROEs across the EU began to dissipate, indicating increasing compartmentalization, especially in the euro area. After peaking in 2013 (25.8), the dispersion around the average return on equity has significantly shrunk. Having attained 4.0 in 2019, the dispersion will be 4.4 in 2020, just below the 4.5 observed in 2007. before the start of the divergence.

Fig. 3. Level of NPLs in CEE countries in 2020 (in %)
Source: Compiled by authors based on [2]

Level of NPLs in Croatia remains quite high (5.4%), especially in comparison with other EU countries (only Poland has a worse figure - 6.9%) (Fig 3). However, given as this figure was 12.7% in 2016 [2], there is considerable progress in reducing this indicator. At the same time, the high (relative to the EU countries) level of non-performing loans is associated with the Central Bank's moratorium on issuing loans, which also affected the ability of banks to support the country's economy.

Thus, it can be concluded that the Croatian banking sector remains quite resilient even during the pandemic. Overall, the impact of the COVID crisis on the

credit risk development of Croatian banks is still weak. Prudent credit risk management will be the main issue determining efficient, stable and profitable Croatian banks in the near future. The task of the central bank in this area will always be to support these changes and protect the financial system.

Information sources:

1. M. Duvnjak (2020), The state of the banking system in the Republic of Croatia. URL: <https://repositorij.efzg.unizg.hr/islandora/object/efzg%3A6272/datastream/PDF/view>.
2. CEIC Data (2022), Global Database. URL: <https://www.ceicdata.com/en>.
3. Privacy Shield (2022), Croatia - Banking Systems. URL: <https://www.privacyshield.gov/article?id=Croatia-Banking-Systems>.
4. Statista (2022), Total capital ratio in Europe, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/1113622/total-capital-ratio-in-european-countries/>.
5. S&P Global Market Intelligence (2022), Croatia's banks face short-term pain, long-term gain with euro adoption. URL: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/croatia-s-banks-face-short-term-pain-long-term-gain-with-euro-adoption-71560982>.
6. EBF (2022), Banking in Europe - Facts and Figures. URL: <https://www.ebf.eu/wp-content/uploads/2022/01/FINAL-Banking-in-Europe-EBF-Facts-and-Figures-2021.-11-January-2022.pdf>.

УДК 336.2

І.С. Андрющенко, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

15 березня 2022 року президент України підписав Закон № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану». Даний нормативно-правовий акт передбачає зміни щодо сплати та ставок єдиного податку, податку на додану вартість, акцизного податку, екологічного податку та визначає податкові стимули для великого бізнесу та благодійності.

Внесені до Податкового кодексу зміни передбачають:

- 1) встановлення особливостей оподаткування єдиним податком з 1 квітня 2022 року до припинення воєнного стану, а саме:
можливість не сплачувати єдиний податок фізичними особами-підприємцями платниками 1 та 2 груп на усій території країни з 1 квітня 2022 року до припинення воєнного стану;

розширення кола платників, що можуть знаходитись на спрощеній системі оподаткування 3 групі за рахунок юридичних осіб – суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми;

зняття обмежень по обсягу діяльності та кількості найманих працівників для платників 3 групи (з 16 квітня 2022 року);

збільшення кола платників, якими не сплачуватиметься земельний податок за рахунок платників податків, що перейдуть із загальної системи оподаткування на спрощену;

зменшення ставки єдиного податку для платників 3 групи до 2% від доходу;

Кабінет Міністрів України отримав право визначати особливості нарахування та сплати єдиного податку без внесення відповідних змін до Податкового Кодексу України.

2) встановлення особливостей оподаткування пального до припинення дії воєнного стану. Ставки акцизного податку на пальне встановлюються у розмірі 0 євро та податку на додану вартість у розмірі 7%. Крім того, Кабінет Міністрів України дозволив обіг пального стандартів "Євро 3" та "Євро 4" (до цього дозволялася реалізація пального не нижче "Євро 5"), що дало змогу залучити додатковий ресурс для потреб ЗСУ.

3) скасування оподаткування земельним податком та орендною платою за землю з березня 2022 року до кінця року наступного, за яким скасовано воєнний стан на територіях, де ведуться бойові дії, на тимчасово окупованих територіях. Перелік таких територій, визначатиметься Кабінетом Міністрів України.

4) відміна сплати мінімального податкового зобов'язання за 2022 та 2023 роки на територіях, де ведуться бойові дії, на тимчасово окупованих територіях. Перелік таких територій, визначатиметься Кабінетом Міністрів України.

5) скасування оподаткування екологічним податком за 2022 рік на територіях, де ведуться бойові дії, на тимчасово окупованих територіях. Перелік таких територій, визначатиметься Кабінетом Міністрів України.

6) з червня Верховна Рада запровадила податкові пільги для індустріальних парків. Вони передбачають звільнення від оподаткування ПДВ та ввізним митом імпорту нового обладнання (без права його здавання в оренду чи користування третім особам), звільнення від податку на прибуток протягом десяти років (якщо сума податку інвестується у виробництво) та надання права органам місцевого самоврядування встановлювати пільгові ставки податку на нерухомість і плати за землю.

7) для створення сприятливих умов для надання благодійної допомоги під час війни Верховна Рада передбачила податкові пільги для організацій, які надають благодійну допомогу:

пальне, передане ЗСУ або ТРО, а також як гуманітарна допомога не оподатковується ПДВ;

не оподатковується податком на доходи фізичних осіб та військовим збором цільова благодійна допомога, надана учасникам бойових дій та особам, які проживають на території бойових дій, вимушеним переселенцям та особам, які постраждали від нападу РФ;

дозволено отримувати податкову знижку в обсязі благодійної допомоги на суму не більше 16% річного доходу (раніше – 4%) та відносити благодійну допомогу на витрати у 2022 році;

1 квітня Верховна Рада уточнила, що гуманітарна допомога, завезена громадськими організаціями, не буде оподатковуватися ПДВ;

з вересня набули чинності зміни до законодавства, які звільняють від оподаткування благодійну допомогу, виплачену членам сімей поранених та загиблих учасників бойових дій;

крім того, зміни визначили перелік послуг і коштів, які не включаються до оподаткованого доходу волонтера чи учасника неурядової організації, якщо вони отримані від цієї організації (мова про кошти, надані благодійними організаціями та громадськими об'єднаннями з Реєстру неприбуткових установ та організацій).

Зазначеним Законом України внесені зміни й до інших нормативно-правових актів, зокрема до Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Змінами встановлюється, що на час воєнного стану вимоги статей 9, 10, 11, 12, 13, 16 цього Закону та інші норми законодавства, що випливають із зазначених статей цього Закону, не застосовуються. Уся державна допомога надана у цей період вважається допустимою. Надавачі державної допомоги звільняються від обов'язку подачі повідомлення про нову державну допомогу надану на відшкодування збитків, завданих у період воєнного стану, та подачі звітності про таку державну допомогу у період дії воєнного стану та протягом року після його скасування або припинення.

Також, у травні Державна податкова служба отримала змогу проводити камеральні, фактичні та документальні позапланові перевірки, що проводяться на звернення платника податків. Підставами для цього є: реорганізація, ліквідація, зняття з обліку, заява на бюджетне відшкодування ПДВ, декларація з від'ємним значенням ПДВ понад 100 тис грн, наявність інформації про порушення валютного законодавства в частині граничних термінів повернення валютної виручки або надходження товарів за зовнішньоекономічними операціями.

Отже, на сьогодні податкове регулювання для бізнесу відрізняється від того, що було до війни. Але останні заяви Міністра фінансів про потребу у підвищенні податків до довоєнного рівня для стабілізації економіки, показують, що система оподаткування буде не раз змінюватись протягом 2022-2023 років.

Інформаційні джерела:

1. Закон України Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

2. Закон України Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану від 03.03.2022 № 2118- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>.

3. Місцеві фінанси: Зміни в оподаткуванні під час воєнного стану та їх вплив на бюджети громад. URL: <https://cutt.ly/qFVRPCD>

УДК 369.01

О.В. Безкровний, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

А.Й. Боршош, здоб. вищ. осв. ОС «магістр» (ПДАУ, Полтава)

Т.Б. Лашко, здоб. вищ. осв. ОС «магістр» (ПДАУ, Полтава)

РОЛЬ АКТУАРНИХ РОЗРАХУНКІВ У РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Реформування соціального страхування в Україні відбувається значно складніше й повільніше в порівнянні з розвинутими країнами. Ринкові перетворення, що розпочалися у 1991 р., до нинішнього часу ще не завершені, тому соціальна сфера перебуває під впливом економічної ситуації. Підтвердженням цього є той факт, що система соціального страхування в нашій державі деякою мірою зберігає ще адміністративно – розподільний характер. Дії органів законодавчої та виконавчої влади бувають некоординованими та непослідовними, а рішення направлені на забезпечення соціальних гарантій, однак без визначення достатніх джерел фінансування прийнятих програм.

На сьогоднішній день, в практиці мають місце диспропорції у формуванні відповідних джерел доходів, незбалансованість загальної величини страхових платежів та розподілу фінансових ресурсів між окремими фондами соціального призначення. Не на високому рівні поставлена правова та економічна відповідальність фондів перед

страхувальниками та застрахованими особами за несвоєчасність страхових виплат, низьку якість медичних послуг тощо.

За такої ситуації, погоджуємося з думкою В. Г. Андрієва, який наголошує на необхідності активізації наукових пошуків в напрямку розробки і встановлення оптимальних розмірів тарифів по внесках до фондів соціального страхування. Однак на сьогодні цей процес має значне коло проблем і перешкод різного характеру, що в сукупності не дозволяють здійснювати реформи механізму здійснення державного соціального страхування в оптимальні строки. Невід'ємною складовою таких заходів, на наш погляд, має стати використання позитивних надбань методології актуарних розрахунків.

Загальновідомо, що під актуарними розрахунками розуміють сукупність спеціальних методів теорії ймовірності, економічної і соціальної статистики, які використовуються для оцінки ризиків і настання страхових випадків в галузі фінансів, пов'язаних із випадковими подіями. Традиційно вони відігравали провідну роль в побудові фінансових систем страхування життя.

Оцінка перспектив розвитку системи соціального страхування за допомогою актуарних розрахунків, розробка відповідних методів фінансування, аналіз різних методів розрахунку тарифів страхових внесків і витрат відповідних соціальних фондів з врахуванням економічних та демографічних факторів, на наш погляд, неможлива без застосування сучасних комп'ютерних технологій.

При цьому інформаційна наповнюваність, і в цьому ми поділяємо погляд О.П. Коваль, має забезпечуватись за рахунок використання даних державної статистики, відповідної статистики Фондів соціального страхування, їх бухгалтерської звітності. Однак на сьогоднішній день основні демографічні показники, на яких традиційно базуються актуарні технології практично недоступні для використання, оскільки подібна статистика в нашій країні в потрібному ракурсі не ведеться. В зв'язку з цим, в міру розвитку системи соціального страхування, заснованої на ринково-орієнтованих принципах, об'єктивною необхідністю має стати створення відповідного під розподілу актуарних розрахунків в системі соціального страхування, перед яким буде поставлена задача організації і контролю за актуарною діяльністю в сфері державного і недержавного соціального страхування.

Актуарне моделювання розвитку системи соціального страхування, як зазначає В. К. Щербініна, дозволяє здійснювати оцінку її вартості. Створення актуарною моделі, на наш погляд має відбуватись із врахуванням чотирьох основних складових, а саме: збір та узагальнення статистичних даних, що відображають дійсний стан функціонування

системи соціального страхування; аналіз достовірності отриманих (зібраних) даних; оцінка попереднього досвіду здійснення соціального страхування в розрізі окремих його складових; виконання власне прогнозних розрахунків.

Дані, які формуються при функціонуванні системи соціального страхування повинні охоплювати детальну інформацію про розміри страхових внесків роботодавців та застрахованих осіб з одного боку і обсяги матеріального забезпечення та соціальних послуг в системі соціального страхування з іншого.

В узагальненому виді створення актуарною моделі системи соціального страхування, на нашу думку, вимагає збору інформації про учасників такої системи – застрахованих осіб, які є одночасно платниками страхових внесків і отримувачами соціальних виплат. Розподіл запропонованої сукупності показників, які забезпечують інформаційне наповнення актуарних розрахунків та моделювання в системі соціального страхування має включати три окремих блоки: інформаційний, фінансовий та соціальний.

Облік кожної застрахованої особи, на протязі всього періоду страхового стажу, розміру його заробітної плати, пільг, страхових внесків, сплачуваних за окрему застраховану особу, дозволить з більшою точністю спрогнозувати не тільки об'єм коштів, необхідний на здійснення соціальних виплат таким особам, але й баланс системи соціального страхування загалом. Аналіз достовірності отриманих в інформаційній частині моделі даних відбувається шляхом звіряння даних про учасників системи на момент останньої попередньої та поточної оцінок відповідної інформації. Така процедура вимагає повноти даних про кожного члена системи соціального страхування.

Гедзь М. П. зазначає, що якісне втілення інформаційної частини актуарної моделі соціального страхування є підґрунтям створення реєстру індивідуального обліку застрахованих осіб. Такий персоналізований облік дозволить отримати додаткову інформацію, відсутню чи недостовірну на сьогоднішній день, що якісно збільшить перелік факторів і об'єм даних і як результат розширить сферу застосування методів і точність результатів актуарного аналізу.

Наступний складовий елемент побудови актуарної моделі – оцінка попереднього досвіду функціонування системи соціального страхування вимагає обов'язкового врахування особливостей його окремих видів починаючи від природи страхових випадків і завершуючи особливостями фінансового забезпечення соціальних послуг. Нарешті актуарне прогнозування, що є результатом побудови актуарної системи

соціального страхування доцільно узагальнити в чотирьох взаємопов'язаних стадіях.

В цілому запропонована нами схема побудови актуарної моделі має стати невід'ємною рисою реформування існуючої системи соціального страхування. Зокрема, сприятиме оптимізації розмірів страхових тарифів по окремих її видах для забезпечення збалансованості дохідної та видаткової частин окремих соціальних фондів, і як наслідок досягнення максимально високих і економічно обґрунтованих соціальних виплат.

Інформаційні джерела:

1. Андріїв В. Г. Соціальне страхування: історія проблеми. Соціальний захист. 2018. № 2. С. 7–14.
2. Гедзь М. П. Доцільність встановлення пільгових страхових тарифів на соціальне страхування: [структура страхових тарифів на соціальне страхування]. Охорона праці. 2019. № 7. С. 42–44.
3. Коваль О. П. Модернізація системи соціального страхування в Україні. Аналітична доповідь. К. : НІСД, 2021. 38 с.
4. Щербіна В. К. Розвиток системи державного соціального страхування в Україні. Економіка. Х., 2021. Вип. 5. С. 105–107.

УДК 330.322.3

О.П. Близнюк, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

М.О. Іванюта, здоб. ОС Ph (*ДБТУ, Харків*)

ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Активізація розвитку інноваційно-інвестиційних процесів в економіці України залежить від її ефективної євроінтеграції, прискорення науково-технічного прогресу, зростання капіталізації та інвестиційної привабливості підприємств, підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни в цілому та інших багатьох чинників. Без розвитку інвестиційної діяльності в сферах реального та фінансового інвестування, прискореного залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, неможливе впровадження сучасних інноваційних технологій на підприємствах, зростання конкурентоспроможності продукції та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності. На сьогоднішній день від рівня фінансово-інвестиційного забезпечення залежить рівень науково-технічної оснащеності, оновлення та модернізації основних засобів вітчизняних підприємств різних видів економічної діяльності, можливості структурної

перебудови національної економіки, рішення соціальних, регіональних, демографічних, екологічних проблем тощо.

Інтеграція України у європейську та світову економіку істотно підвищує увагу зовнішніх і внутрішніх інвесторів до формування державою інвестиційного клімату в країні та регіонах, об'єктивної оцінки інвестиційної привабливості та інноваційного потенціалу підприємств різних видів економічної діяльності, які є ключовими характеристиками, що сприяють інтенсивності залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій.

У сучасній економічній літературі сформувалися декілька підходів до трактування інвестиційної привабливості: як інтегральної характеристики окремих підприємств, бізнес-проектів, реальних та фінансових об'єктів майбутнього інвестування з позиції перспектив їх розвитку, обсягу і можливостей збуту продукції, ефективності використання активів та їх ліквідності, стану платоспроможності та фінансової стійкості; як інвестиційної привабливості окремих регіонів, галузей економіки, реальних проектів, фінансових (фондових) інструментів; як перспектив розвитку та можливостей залучення інвестиційних ресурсів, які визначають рівень задоволення фінансових, виробничих, науково-технічних, екологічних, організаційних вимог та інтересів інвесторів щодо конкретного підприємства; як сукупності економіко-психологічних характеристик діяльності підприємства, що задовольняють вимоги інвестора тощо.

Оцінка інвестиційної привабливості підприємств торгівлі як об'єктів залучення зовнішніх і внутрішніх інвестицій, аналіз їх здатності використовувати та нарощувати внутрішній інноваційно-інвестиційний потенціал, є важливим чинником підвищення ефективності інвестиційної діяльності та привабливості торговельних підприємств України. Тому особливої актуальності набуває наукове обґрунтування теоретико-методичних засад управління інвестиційною діяльністю, що є ключовою умовою успішного функціонування та розвитку, впливовим важелем зростання рівня інноваційно-інвестиційної привабливості торговельних підприємств.

Нами визначено ключові детермінанти впливу на рівень інвестиційної привабливості та потенціал інноваційного розвитку підприємства торгівлі, які є економічними інструментами формування та реалізації його інноваційно-інвестиційної стратегії, важелями реагування на зміни кон'юнктури фінансово-інвестиційного ринку, що забезпечують прийняття обґрунтованих стратегічних і тактичних управлінських рішень в процесі коригування вектору інвестиційної траєкторії торговельного підприємства:

- рентабельність, окупність, стабільність та ризик вкладених інвестицій – ключові фінансові показники, що дозволяють об'єктивно оцінити рівень інвестиційної привабливості конкретного торговельного підприємства в частині здійснення реальних (капітальних) або фінансових інвестицій в протягом релевантного періоду;

- стабільність фінансового забезпечення джерел формування інвестиційного капіталу та стимулювання потенціалу інвестиційно-інноваційного розвитку, зростання капіталізації підприємства торгівлі;

- рівень інвестиційної активності та швидкість окупності інвестованого капіталу, прискорені темпи його відтворення на розширеній основі;

- забезпечення стратегічної прогнозованості, стабільності та ефективності інвестиційної діяльності підприємства, підвищення рівня інвестиційної віддачі та привабливості для внутрішніх і зовнішніх інвесторів;

- ефективність оцінки та управління систематичними та несистематичними ризиками реальних і фінансових інвестицій;

- ефективність управління портфелями реальних та фінансових (фондових) інвестиційних проєктів.

Для інвесторів, що планують прийняти управлінське рішення про інвестування коштів в реальні (капітальні), фінансові, інноваційні, інтелектуальні об'єкти та проєкти (соціальні, екологічні, інфраструктурні, інформаційні, маркетингові тощо) важливими є відповіді на ключові питання, від яких залежить доцільність, оптимальність, стабільність, ефективність, тобто привабливість запланованих інвестицій:

- оцінений рівень інвестиційної віддачі (доходу, прибутку) та інтенсивності відтворення (окупності) у часі інвестованого у бізнес-проєкт капіталу;

- фінансова структура та ринкова ціна інвестованого капіталу, прогноз внутрішньої норми рентабельності інвестиційного проєкту;

- прогнозовані строки реалізації інвестиційних проєктів (з урахуванням передінвестиційної, інвестиційної, та експлуатаційної фаз) до настання точки беззбитковості проєкту; після чого інвестиційний проєкт стає рентабельним та привабливим;

- прогнозована тривалість (в роках) функціонування введеного в експлуатацію інвестиційного проєкту;

- рівень отриманої соціально-економічної інвестиційної віддачі на різних стадіях життєвого циклу підприємства торгівлі;

- ймовірність та ступінь впливу інвестиційних ризиків на етапах розробки, реалізації та експлуатації інвестиційного проєкту.

Для відповіді на поставлені питання необхідно розробити зручний методичний інструментарій, який допоможе об'єктивно оцінити поточну та стратегічну ефективність визначеного інвестиційного проекту та інвестиційної діяльності за релевантний період, спрогнозувати інвестиційний потенціал підприємства торгівлі за основними формами та видами інвестування, що в цілому вплине на рівень його інвестиційної привабливості та потенціал інноваційного розвитку в довгостроковій перспективі.

Таким чином, в сучасних умовах високої конкуренції на фінансово-інвестиційному ринку та складної соціально-економічної ситуації в країні, у потенційних інвесторів виникає необхідність оперативного оцінити інвестиційну привабливість того чи іншого підприємства торгівлі як потенційного об'єкта майбутніх капітальних або фінансових вкладень на основі аналізу ефективності здійснення інвестиційної діяльності за минулий період. Аналіз та обґрунтована оцінка ефективності інвестиційної діяльності конкретного підприємства торгівлі допоможе спрогнозувати його інвестиційний потенціал за основними формами та видами інвестування, що в комплексі вплине на рівень його інвестиційної привабливості.

УДК 336:316

А.В. Важельська, здобувач фахової передвищої освіти (*ХФКК ХКТЕІ, Хмельницький*)

Ю.М. Нікольчук, канд. екон. наук, доц. (*ХКТЕІ, Хмельницький*)

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Економіка ринкового типу характеризується становленням нових фінансово-економічних відносин. В системі цих відносин завжди функціонують підприємства з різним рівнем економічного розвитку. Об'єктивні закони ринкової економіки змушують підприємства постійно шукати ефективні форми і методи ведення господарства. Динамічний розвиток ринку, посилення конкуренції як на національному, так і на міжнародному ринках вимагають від підприємств здійснення заходів, спрямованих на підвищення результативності діяльності, забезпечення гнучкості і динамічності поведінки господарюючого суб'єкту у взаємодії з зовнішнім середовищем.

Перетворення, що відбуваються в економіці, потребують вирішення важливих питань у сфері управління діяльністю підприємства, що вимагає

поєднання фінансових, організаційних, соціальних методів господарського управління, застосування нових підходів до виявлення та використання потенціалу підприємства.

В наслідок цього набувають актуальності проблеми дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів управління ефективністю діяльності підприємства з використанням фінансового механізму, який передбачає використання прогресивних методів господарського маневрування фінансовими ресурсами підприємства на основі законів ринкової економіки в умовах невизначеності та динамічності зовнішнього економічного середовища.

Фінансовий механізм у вузькому розумінні трактують як сукупність конкретних фінансових методів та важелів впливу на формування і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення функціонування й розвитку державних структур, суб'єктів господарювання і населення. Сьогодні в економічній літературі існують два основних підходи або напрямки до розуміння цього поняття. За першим, механізм – це організація, налагодження роботи економіки і фінансів. Отже, механізм є важливою складовою виробничого і фінансового менеджменту. Другий підхід – це розуміння механізму як засобу зовнішнього впливу держави і підприємств на економіку та суспільство. Саме останній, на нашу думку, заслуговує на пильну увагу, оскільки: економіка не може успішно розвиватися без втручання держави; управління господарством неможливе без відповідного механізму; без адекватного механізму не можна вивести національну економіку на траєкторію сталого розвитку [1].

Проблеми управління фінансовими ресурсами виникають на кожному підприємстві, оскільки забезпеченість фінансовими ресурсами є визначальним фактором здійснення господарського процесу. У практичній діяльності механізм управління фінансовими ресурсами формується та удосконалюється, їх роль зростає як у теоретичному досягненні нових підходів, так і у розробці напрямів практичної реалізації рекомендацій щодо активізації ролі фінансових ресурсів у соціально-економічних процесах підприємств.

Традиційно в структуру фінансового механізму залучають п'ять взаємопов'язаних елементів: фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення. Для ефективного функціонування системи управління фінансовими ресурсами підприємства, на нашу думку, потрібно враховувати наступні принципи механізму управління фінансовими ресурсами: правове регулювання управлінських дій; доцільність прийняття рішень по управлінню фінансовими ресурсами підприємства; аналіз та оцінка прийнятих управлінських рішень; урахування суб'єктами управління кон'юнктури ринку та ризику;

максимізація рентабельності. Механізм фінансового управління підприємства можна зобразити як сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних потреб органів державної влади, господарських суб'єктів і населення [2].

Ефективність фінансового механізму досягається за рахунок злагодженої дії усіх його складових елементів відповідно до потреб та інтересів суспільства за умови напрацювання належної законодавчої та нормативної бази. Структура фінансового механізму передбачає сукупність взаємопов'язаних трьох рівнів. На першому (визначальному) діють фінансові методи; функціонування фінансової системи на другому рівні забезпечують фінансові інструменти, а на третьому рівні діють фінансові важелі [3].

Ефективність функціонування фінансового механізму підприємств залежить також від якості інформаційного забезпечення, яке включає методичне та аналітичне забезпечення, навчання та перепідготовку кадрів, формування системи інформаційно-консультативних послуг для суб'єктів господарювання.

Одним з основних елементів механізму фінансового управління є фінансове забезпечення. У роботах українських науковців фінансове забезпечення розглядається як провідний метод фінансового механізму, покликаний забезпечувати розподільчі та пере розподільчі процеси з метою утворення доходів і фондів коштів, або як форма фінансування розвитку економічної та соціальної сфер суспільства. Фінансове забезпечення розвитку підприємств пов'язане з формуванням цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективним використанням.

Фінансове забезпечення підприємств здійснюється за рахунок самофінансування, інвестиційних та кредитних ресурсів і на бюджетних видатках. Важелями, які виконують регулюючі функції, є податки, обов'язкові платежі, норми амортизаційних відрахувань, норми використання коштів у бюджетних установах та фінансові санкції (штрафи, пеня). Фінансове стимулювання здійснюється як у формі матеріального заохочення, пов'язаного зі збільшенням фінансових ресурсів суб'єктів (податкові пільги, державні кредити тощо), так і у вигляді певного матеріального покарання (штрафних санкцій) [4].

Отже, механізм фінансового управління передбачає пошук, залучення і ефективне використання фінансових ресурсів та на основі організаційно-управлінських принципів методи і форми їх впливу на розвиток підприємств.

Інформаційні джерела:

1. Фінанси: підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.

2. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навч. посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: КНЕУ, 2001. 240 с.
3. Метеленко Н.Г., Шульга О.П. Концептуалізація поняття «фінансовий механізм». Причорноморські економічні студії. Випуск 10. 2016. С. 172-179.
4. Гонга О., Кальченко О. Фінансове планування на підприємствах реального сектору економіки. Проблеми і перспективи економіки і управління. 2017. № 4 (12). С. 128-133.

УДК 336.2:336.5

А.О. Вольська, канд. екон. наук, доц. (НРЗВО «КПДІ», Кам'янець-Подільський)

І.В. Балла, канд. екон. наук (ЗВО «ПДУ», Кам'янець-Подільський)

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ: ДОХОДИ І ВИДАТКИ СЬОГОДЕННЯ

Війна змінила вигляд держави та її фінансової системи. Фінансові можливості країни обнулилися. Режим роботи державних фінансів в умовах воєнного стану кардинально відрізняється від звичайного.

Державний бюджет – головний загальнодержавний фонд централізованих коштів. За допомогою бюджету держава концентрує певну частку валового внутрішнього продукту та централізовано розподіляє її на розвиток національної економіки, для соціального захисту населення, утримання органів державної влади та управління, оборони країни. Державний бюджет на кожний фінансовий рік розглядається Верховною Радою України і затверджується як закон.

До війни бюджет переважно наповнювався надходженнями від сплати податку на імпорт товарів. У 2022 році Мінфін планував зібрати 405 млрд грн ПДВ, 76 млрд грн акцизу (алкоголь, сигарети, енергоносії), 37,5 млрд грн мита.

Загалом лише непрямі податки з імпортих товарів повинні були становити майже 520 млрд грн – 40% від усіх доходів бюджету. Проте митниці вдалося зібрати лише п'яту частину запланованих надходжень. Така ж ситуація з податками: їх надходження становлять 15-20% від довоєнних показників. Основна причина – закриття багатьох підприємств, знищення складів та промислових потужностей.

Щоб компенсувати ці втрати, уряду довелося просити державні підприємства та Нацбанк достроково переказати до бюджету прибутки 2021 року. За планом це мало статися в квітні-червні.

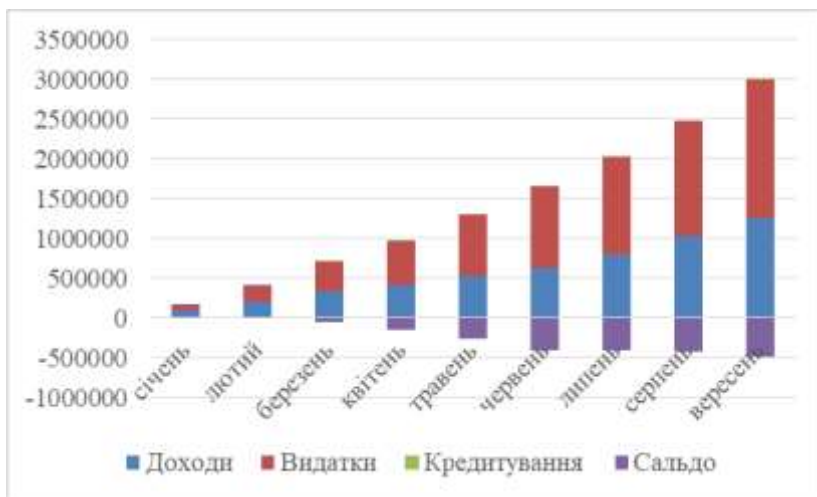
Таблиця 1 – Доходи державного бюджету України станом на 01.10.2022 році (млн. грн.) [1]

Показники	Доходи	Питома вага, %
Усього	1251823,1	100.00%
Податкові надходження	686327,4	54.83%
Неподаткові надходження	216794,8	17.32%
Доходи від операцій з капіталом	598,7	0.05%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	342350,0	27.35%
Цільові фонди	125,4	0.01%
Офіційні трансферти	5626,8	0.45%

Доходи держбюджету в Україні формуються переважно за рахунок різних податків і зборів, а також деяких інших джерел, зокрема, від приватизації держмайна. В умовах війни держава гостро залежить від зовнішнього фінансування та внутрішніх запозичень.

Наразі держава позичає кошти трьома шляхами:

- через випуск ОВДП. На період війни уряд вирішив запровадити військові облігації. Ставки і терміни за ними фіксовані – 11% річних та рік обігу;
- запозичення в міжнародних фінансових організацій та ЄС;
- залучення грантового фінансування. Закордонні уряди надають ці кошти на безповоротній основі для підтримки бюджету в умовах війни.

Рис. 1. Виконання державного бюджету України в 2022 р. (млн. грн.)

В умовах обмеженості ресурсів влада обережно ставиться до видатків. Усі вільні кошти спрямовуються на оборону. Скоротилися всі капітальні видатки, їх спрямували у резервний фонд. Крім того, не фінансуються видатки розвитку і в обмеженій кількості – поточні та захищені видатки. Кошти витрачаються на оборону, виплату пенсій, зарплати бюджетникам та обслуговування державного боргу

Як бачимо, витрати державного бюджету перевищують його доходи. Бюджетний дефіцит, що викликаний скороченням надходжень до бюджету й зростанням витрат з бюджету, є одним з головних чинників інфляції.

Розуміємо, що економіка відіграє важливу роль в протидії агресору, а здатність держави фінансувати оборону та інші сфери прямо залежна від швидкості її відновлення.

Складно передбачити, скільки підприємств невдовзі відновлять роботу, адже війна триває.

Інформаційні джерела:

1. Державний бюджет. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (дата звернення 01.11.22).

УДК 336.71

В.С. Гаврилюк, здобувач фахової передвищої освіти (*ХФКК ХКТЕІ, Хмельницький*)

Ю.М. Нікольчук, канд. екон. наук, доц. (*ХКТЕІ, Хмельницький*)

МОНЕТАРНІ ВАЖЕЛІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Монетарну політику трактують як політику держави, через яку уповноважена державою інституція контролює обсяг пропозиції грошей з метою встановлення цінової стабільності, сприяння економічному зростанню, дотриманню рівня безробіття населення на низькому рівні. Монетарна політика може бути стимулюючою (експансивною) у разі пом'якшення монетарних умов, зазвичай, зниження відсоткових ставок (або ж збільшення темпів зміни пропозиції грошей понад усталений рівень). Експансивна політика використовується для подолання рецесії, оскільки призводить до зростання сукупного попиту, таким чином стимулюючи економічне зростання та знижуючи рівень безробіття. В звичайний час подібна

політика призводить до прискорення інфляції. Стримуюча (рестриктивна) політика зазвичай використовується задля уповільнення інфляції через протилежний стимулюючий політиці, а саме охолоджуючий вплив на економічне зростання. Іншою основною складовою державної політики є фіскальна політика, що проводиться Урядом та складається з двох її напрямків – податкової (види та норми податків), а також бюджетної політики (політика видатків).

Класичний набір інструментів монетарної політики включає процентні ставки, нормативи обов'язкових резервів для банків та операції на відкритому ринку. Зазвичай НБУ сьогодні використовує два перші інструменти з класичного набору. Всі процентні ставки за пасивними та активними операціями Нацбанку (тобто коли регулятор залуцає кошти від банків та їх рефінансує) прив'язані до облікової ставки, яку НБУ регулярно змінює в межах генеральної стратегії інфляційного таргетування. Ці ставки встановлюють орієнтири для вартості грошових ресурсів на ринку та з певним часовим інтервалом впливають на рівень ставок за депозитами й кредитами банків. Вищий рівень процентних ставок допомагає вгамувати інфляцію. Проте небажаною жертвою в цьому контексті може стати банківське кредитування та економічний розвиток загалом. Нижчий рівень процентних ставок надає можливість штучно пришвидшити інфляцію. Логіка НБУ полягає в тому, що для України визначений нормальний рівень інфляції в діапазоні 4-6%. Залежно від відхилення фактичних інфляційних показників від цієї цілі, центральний банк робить монетарну політику більш жорсткою (підвищує ставку) чи м'якою (знижує ставку). Це виглядає просто в теорії. Однак в реальності існує багато чинників, які впливають на розміри процентних ставок в економіці [1].

Функцією центрального банку в царині монетарної політики є не тільки встановлення базової ціни грошей (як інструмента досягнення цінової стабільності), але й підтримка та розбудова самого трансмісійного механізму монетарної політики. Ринки кредитування, депозитів, фондового ринку є складовими механізму монетарної трансмісії. Тому їх розвиток не повинен залишатися без уваги центрального банку для помітного впливу монетарної політики на інфляцію товарних ринків. Для досягнення інфляційних цілей у середньо- та довгостроковій перспективі важливо не тільки сприяти ефективному фінансовому посередництву, але й приділяти увагу питанню розвитку цільового кредитування для підтримки тих сфер економіки, для яких доступність до банківських кредитних ресурсів на загальних підставах є проблематичною (включаючи проекти, що

здійснюються за ініціативи держави). Формування здорового попиту та пропозиції грошей, підкріплених виробництвом товарів і послуг, розвиток конкурентних виробництв забезпечуватимуть надійну основу для стабільності обмінного курсу та інфляції [2].

Не менш важливим у контексті монетарного стимулювання економічного розвитку залишається і стабільність самої банківської системи. Небезпека розгортання кризових явищ у банківському секторі безпосередньо пов'язана зміною структури банківських активів, урізноманітненням банківських операцій, появою усе нових фінансових інструментів, що нарівні із зовнішніми та внутрішніми ризиками ведення бізнесу потребує максимізації зусиль банківського менеджменту щодо забезпечення фінансової стійкості банків та формування належного рівня довіри до банківського сектору з боку вкладників, кредиторів та інвесторів. Адже національні банківські системи не є нині замкненими структурами, будучи невід'ємним елементом фінансової інтеграції національних економік у світове господарство, що породжує принципово нові вимоги до мінімізації негативного впливу глобальних факторів на внутрішній фінансовий ринок. Крім того, процеси глобалізації, які істотно змінили вигляд банківського сектора, вимагають ефективної відповіді і на ті виклики, що обумовлені обранням інноваційних векторів розвитку банківських систем. Адже новітні продукти і технології останніх десятиліть, пов'язані із електронними транзакціями, банківськими картками, сучасними інструментами інвестування коштів та хеджування фінансових ризиків, кардинально видозмінили усю банківську діяльність, надавши їй такого динамізму, який донедавна був притаманний лише ІТ-галузі. Зросла конкуренція як усередині банківського сектора, так і між банками та небанківськими фінансово-кредитними установами. У цих умовах банки змушені не лише постійно розширювати і вдосконалювати пропоновані клієнтам продукти, але також і трансформувати власні управлінські і виробничі системи для підвищення ефективності своєї діяльності. Тому розгляд і систематизацію основних аспектів інноваційних процесів у банківському бізнесі слід вважати невід'ємною складовою теоретичного обґрунтування реалізації державою інноваційної стратегії розвитку вітчизняної економіки, що має відображати подолання її сировинної, низько технологічної спрямованості за рахунок прискореної диверсифікації та реалізації конкурентних переваг [3].

Зазначені моменти відображають основні аспекти проблематики функціонування сучасного банківського сектору у контексті

використання монетарних важелів стимулювання розвитку економіки України, що слід вважати важливим напрямом наукового дослідження, особливо у контексті активного впливу глобалізаційних процесів та посилення конкуренції на світових фінансових ринках.

Інформаційні джерела:

1. Данилишин Б.М., Богдан І.В. Еволюція поглядів на роль політики центрального банку: висновки для України. *Фінанси України*. 2021. № 4. С.7-23.

2. Монетарні важелі стимулювання розвитку економіки України: глобальні виміри та національні інтереси: монографія / за ред. д-р техн. наук, проф. Дзюбюка О.В. Тернопіль, 2021. 300 с.

3. Шаров О.М. Монетарний суверенітет в умовах глобалізації. *Фінанси України*. 2019. № 6. С.93-117.

УДК: 336.71

М.О. Євдокімова, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Система безготівкових розрахунків відіграє важливу роль у розвитку національної економіки, сприяє зменшенню частки тіньового сектору економіки та стійкості грошового обігу, розвитку сучасних електронних технологій та підвищенню активності населення як учасника банківської системи країни. Сучасне життя спонукає людей різних вікових категорій і соціального статусу пристосовуватися до використання електронних платежів. Останні події, пов'язані з воєнними діями в країні та пов'язана з цим активна кампанія банківської системи на підтримку онлайн операцій, посприяли зростанню обсягів безготівкових розрахунків [1].

Під час війни українці віддають перевагу безготівковим операціям. В Україні упродовж травня 2022 року з використанням платіжних карток здійснено понад 582 млн операцій на суму близько 502,4 млрд грн. Це менше на 7,5% за кількістю та більше на 20,4% за сумою проти січня 2022 року.

За кордоном сума оплати товарів у платіжних терміналах торговельної мережі та отримання готівки в банкоматах з використанням платіжних карток у травні 2022 року становила 57,5 млрд грн (у січні – близько 7 млрд грн). Це пояснюється значною

кількістю громадян, які вимушені були тимчасово виїхати з України через війну.

В умовах війни українці продовжують надавати перевагу безготівковим операціям із платіжними картками. Так, у травні 2022 року частка безготівкових операцій із використанням платіжних карток за сумою становила майже 69% у загальному обсязі операцій із платіжними картками (у січні 2022 року цей показник становив 63%, у 2020 році – 86%). Водночас частка за кількістю залишилася майже незмінною – 92% (за січень 2022 року – 91%). Тобто 92 зі 100 операцій із картками були безготівковими. У травні 2022 року порівняно з січнем цього року відбулося зменшення кількості платіжних карток, з якими щомісяця здійснювалися видаткові операції. Їхня кількість зменшилася на 11% – із 48,2 млн шт. до 42,8 млн шт.

Загальна кількість безконтактних та токенизованих платіжних карток скоротилася на 6% та 15% відповідно, але їхня популярність серед українців залишається дуже високою. Загальна частка безконтактних та токенизованих платіжних карток серед усіх активних карток становить 60% (цьогоріч у січні – 58%). Загалом на сьогодні токенизованою є приблизно кожна шоста активна платіжна картка (на початку січня – приблизно кожна сьома); безконтактною – приблизно кожна друга. Менше п'ятої частини операцій, 18,2 % за сумою та 16% за кількістю, здійснювалася в торговельній мережі з фізичним зчитуванням даних із носія картки. Решта операцій були безконтактними або за допомогою смартфонів та інших гаджетів. Їхня сума цьогоріч у травні становила 79,2 млрд грн [3].

Безконтактні і токенизовані картки – це інноваційні технології. Технології схожі, але й відрізняються один від одного. Основна відмінність, яка буде зрозуміла користувачеві - це те, що токенизовану картку не потрібно носити з собою. Досить оцифрувати її у платіжному додатку і мати платіжний інструмент (смартфон, годинник, кільце тощо) з функцією NFC. При цьому для безконтактною карти все ж доведеться виділити місце у своєму гаманці. Безготівкові операції з використанням безконтактних та токенизованих карток становили третину від загальної кількості та обсягу безготівкових операцій у торговельних мережах.

Через війну кількість активних POS-терміналів у торговельній та сервісній мережах у травні порівняно з січнем зменшилася на 13,7% (до 331,5 тис. шт.), а кількість банкоматів – на 16,6% (до 15,3 тис. шт.). Для компенсації скорочення мережі POS-терміналів та зменшення витрат бізнесу на їхнє встановлення банки, платіжні системи та небанківські фінансові установи сьогодні пропонують низку

технологічних рішень, що дають можливість приймати безготівкові платежі з використанням платіжних карток навіть без використання фізичних POS-терміналів. Водночас регіональний розподіл термінальної мережі на території України залишається нерівномірним. Найменша кількість платіжних пристроїв на одного жителя спостерігається на заході країни та в Луганській, Донецькій областях. За кількістю платіжних карток та платіжних пристроїв для їх обслуговування домінують Київ, Дніпропетровська та Харківська області.

Розвиток інноваційних сервісів та безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток в Україні позитивно впливає на фінансові звички українців. Якщо раніше держателі платіжних карток частіше знімали готівку в банкоматах, то сьогодні вони все більше віддають перевагу безготівковим розрахункам. Зручність безготівкових розрахунків дозволяє користуватися банківськими послугами цілодобово та дистанційно проводити платежі не лише за допомогою платіжної картки, але й сплачуючи за товари та послуги без обов'язкового відвідування відділення банку. Оплата товарів і послуг в Інтернеті у травні 2022 року становила четверту частину за кількістю (27%) та шосту частину за сумою (16,2%) від усіх безготівкових операцій із платіжними картками, це майже 64 млрд грн.

Обсяг операцій з використання безготівкових розрахунків у 2021 році склав майже 1,1 трлн грн, що, порівняно з 2020 роком більше на 18,3%. Найбільше операцій припадає на розрахунки в торговельних мережах – 49,3% та перекази з картки на картку – 42,1%. В Україні 41 млн осіб, з них 24 млн осіб віком від 16 до 59 років. Оскільки популярність безготівкових розрахунків більш притаманна молодому населенню така статистика свідчить про те, що лише близько 50% українців використовують безготівкові розрахунки [4]. Отже, в Україні досі суттєвим є "розрив" між старшим поколінням і молоддю, міськими та сільськими жителями в користуванні цифровими технологіями, 53% населення, віком від 17 до 70 років, володіють цифровими навичками на рівні "нижче середнього", а 15% населення не володіють жодними цифровими навичками. Досягти поступу у переході на безготівкові платежі заважає також недостатній рівень охоплення Інтернетом, особливо у сільській місцевості [5].

Необхідними заходами, що стимулюватимуть безготівковий ринок, є вдосконалення захисту платіжних карток від шахрайств, підвищення фінансової грамотності населення з метою інформування не лише про можливості використання платіжних карток, але й про

переваги безготівкових розрахунків, забезпечення розвитку платіжної інфраструктури.

Інформаційні джерела:

1. Шільвінська О.Л., Глигало Н.А., Здір В.А. Стан та перспективи розвитку розрахунків платіжними картками в Україні / Приазовський економічний вісник. 2021. Випуск 2(25). С. 202-206.

2. Пиріг С.О., Іщук Л.І., Олександренко І.В. Оцінка рівня ринку платіжних карток та чинники впливу на його розвиток. Економічний форум. 2021. №1. С.184-192.

3. Офіційний сайт Національного банку України / Платежі та розрахунки URL: <https://bank.gov.ua/ua>.

4. Бітнер І.В, В'язовий С.М. Визначення перспективних напрямків вдосконалення безготівкових розрахунків та їх стандартизація для українського ринку платежів / Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку. 2022. №1(4). С.62-694.

5. Чому перехід України на безготівкові платежі розтягнеться на роки. URL: <https://razumkov.org>.

УДК 368.022.15

О.В. Жиликова, канд. екон. наук, доц. *(ДБТУ, Харків)*

ВПРОВАДЖЕННЯ ВБУДОВАНОГО СТРАХУВАННЯ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проблеми, з якими стикнулося суспільство в період пандемії та які посилилися з військовою агресією, спонукали страховий ринок до розвитку у напрямку впровадження технологічних інновацій. Саме необхідність віддаленого спілкування з клієнтами, укладання та обслуговування договорів, залучення нових клієнтів на відстані стало поштовхом до інноваційного розвитку страхового ринку. Оскільки вимоги клієнтів змінюються, і люди очікують на високоперсоналізовані послуги, страхові компанії повинні впроваджувати інновації та скорочувати витрати для підвищення конкурентоспроможності.

На ряду з впровадженням особистих електронних кабінетів страхувальників, мобільних застосунків, розширення електронних каналів продажу, що вже для багатьох страховиків не є інноваціями, слід звернути увагу на інші можливості розширення бізнесу за допомогою сучасних технологій. InsurTech як складова FinTech передбачає запровадження у страхову справу технологій машинного навчання, штучного інтелекту, розробок у сфері кібербезпеки, аналізу великих

даних, технології блокчейн, інтернета та застосунків для смартфонів, які зараз активно використовуються на страховому ринку. Особливу увагу страховики приділяють запровадженню вбудованого страхування – поєднання страхового покриття з іншими продуктами, товарами або послугами.

Дослідження PYMNTS виявили, що 60,1% опитаних покупців електронної комерції заявили, що придбали страхове покриття для своїх онлайн-покупців, якби роздрібні продавці в Європі отримали таку можливість при оформленні замовлення, але лише 41,3% використали страхове покриття востаннє, коли вони робили покупки в Інтернеті. Ще 32,7% роздрібних споживачів готові робити більше покупок, якщо їм буде запропоновано страхування на касі. [1]

В США вбудоване страхування починає набувати інтересу в усьому ланцюжку дистрибуції, і компанії працюють над полегшенням його впровадження. В країнах Латинської Америки, де провідні інтернет-магазини пропонують розширені гарантії на низку електронних пристроїв зашиту в товар. У той же час, використовуючи блокчейн, компанії, переважно по всій Європі, також розробляють страхові рішення, які можна вбудувати в нестрахові продукти.

У 2019 році IKEA та Swiss Re об'єднали зусилля для продажу страхування домашнього майна у Швейцарії та Сінгапурі за допомогою дочірньої технологічної платформи Swiss Re під назвою iptiQ.com.[2]

Вбудоване страхування дозволяє вирішити низку проблем реалізації страхових послуг: клієнти насамперед звертаються не за страхуванням, а за іншими продуктами та послугами; компанії роздрібної торгівлі мають величезні масиви даних про клієнта, що застосовуються у страхуванні; рівень лояльності до торгових брендів, особливо e-commerce, набагато вищий, ніж брендам страховиків, Клієнти звикли до спілкування у цифрових каналах та на різних цифрових платформах

Оскільки використання вбудованого страхування набуває все більшої популярності у всьому світі, роль регулювання у захисті страхувальників є надзвичайно важливою для загального успіху та стійкості вбудованого страхування. Вбудоване страхове покриття розробляється страховиком, але реалізується через нестрахові канали, доступне на кількох ринках, але йому не вистачає прозорості, регулювання. Крім того, вбудований страховий продукт часто доповнює інший продукт або послугу, а також має обмежену страхову суму. Правила вбудованого страхування повинні визначати обов'язковість покриття.

Таким чином, вбудоване страхування залишається концепцією, що набуває активного розвитку. З метою сприяння швидкому рішенню про покупку, страхове покриття має бути легко зрозумілим, доступним за ціною та чітким забезпеченням виконання. Страховикам це має допомогти диверсифікувати прибуткові канали дистрибуції, допомагаючи їм розвивати спеціалізацію на стандартизованих страхових продуктах. Розуміння продукту, ризиків і застосувань з боку регуляторів гарантуватиме, що дія договору страхування залишатиметься адекватною і призведе до більшого визнання вбудованого страхування.

Інформаційні джерела:

1. PYMNTS Retail Product Insurance Study, USA, 2020
URL:<https://www.pymnts.com/study/retail-product-insurance-study-january-2020/>

2. Why we are excited about embedded insurance in 2021 by Jessica Bartos
URL:<https://medium.com/thealbionvc/why-were-excited-about-embedded-insurance-in-2021-28198af07056>

УДК 336

С.П. Зоря, канд. екон. наук, доц. (ІПДАУ, Полтава)

В.В. Голобородько, здоб. вищ. осв. (ІПДАУ, Полтава)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах сьогодення функціонування більшості вітчизняних підприємств супроводжується невизначеністю та високим рівнем ризиків, тому здатність швидко відреагувати на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі, не порушуючи при цьому рівень фінансової стійкості, є важливою передумовою для безперервної діяльності суб'єкта господарювання.

Теоретичним та практичним аспектам фінансової стійкості підприємств приділяли увагу багато науковців, серед них: І.О. Бланк, М.Д. Білик, Н.П. Дуброва, О.Д. Заруба, О.В. Кнейслер, О.А. Ліснічук, Ю.М. Тютюнник, Ю.С. Цал-Цалко та інші.

На сьогодні не існує єдиного чіткого трактування поняття «фінансова стійкість підприємства». Наявність різних підходів до визначення даного терміну, які містять як спільні, так і принципово відмінні риси, свідчить про його складність та багатогранність.

Аналіз висвітлених у науковій літературі трактувань фінансової стійкості підприємства дають змогу виділити такі ключові риси стійкого фінансового стану суб'єкта господарювання [2, с. 130]:

1) даний стан підприємства здатний забезпечувати його функціонування в умовах зміни факторів внутрішнього середовища та мінливості і впливу факторів зовнішнього середовища;

2) при такому стані фінансові ресурси підприємства забезпечують достатній рівень інвестиційної привабливості та кредитоспроможності, позитивний імідж;

3) такий стан підприємства передбачає ефективне формування, розподіл та використання його фінансових ресурсів, що забезпечує подальший розвиток суб'єкта господарювання за рахунок збільшення отриманого прибутку;

4) фінансова стійкість формується у процесі всіх видів діяльності підприємства: операційної, фінансової та інвестиційної, а, отже, є результатом взаємодії всіх елементів в системі фінансових відносин та ключовою складовою загальної економічної стійкості суб'єкта господарювання;

5) фінансова безпека підприємства визначається саме рівнем його фінансової стійкості.

На нашу думку, фінансова стійкість є важливою характеристикою фінансового стану і являє собою здатність підприємства стабільно функціонувати та розвиватися в умовах мінливого внутрішнього та зовнішнього економічного середовища; за такого стану ефективно формуються, розподіляються та використовуються його фінансові ресурси, що забезпечує підприємству достатній рівень платоспроможності та інвестиційної привабливості.

Проведений теоретичний аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновки про те, що проблемам науково-методичних засад оцінювання фінансової стійкості приділяли уваги безліч вчених-науковців, проте слід зазначити, що автори пропонують різну кількість коефіцієнтів, є відмінності в їх назві та неоднозначність у визначенні формул для їх розрахунку. Ми погоджуємося з думкою більшості авторів, які вважають, що найбільш повними результати розрахунку фінансової стійкості будуть за умови застосування абсолютних та відносних показників. При цьому, якщо абсолютні показники у лівій частині науковців збігаються, то відносні обираються кожним автором по-різному. Доповнимо, що користувачі інформації, залежно від своїх потреб, можуть самостійно обирати будь-яку кількість показників. На практиці так і відбувається: менеджери, фінансисти та власники

підприємств самі визначають критерії аналізу фінансової стійкості для конкретного суб'єкта господарювання.

Зазначимо, що при оцінюванні фінансової стійкості спочатку розраховують абсолютні показники, які показують наскільки запаси підприємства забезпечені джерелами їх фінансування. Співвідношення деяких запасів і джерел їх фінансування дозволяє визначити тип фінансової стійкості [1, с. 209]:

- абсолютна стійкість фінансового стану, що в сучасних ринкових умовах зустрічається дуже рідко;

- нормальна стійкість, що забезпечує підприємству високий рівень платоспроможності;

- нестійкий фінансовий стан – спостерігається порушення платоспроможності, проте зберігається можливість її відновлення;

- кризовий фінансовий стан – спостерігається, коли суб'єкт господарювання перебуває на межі банкрутства.

Аналіз та оцінювання фінансової стійкості підприємств базується, перш за все, на відносних показниках, тобто фінансово-економічних коефіцієнтах, які обчислюються шляхом співвідношення абсолютних показників активу і пасиву звіту про фінансовий стан. Дані відносні показники об'єднують у три групи [3, с. 622]:

- 1) показники структури джерел формування капіталу - характеризують співвідношення між розділами і статтями пасиву балансу;

- 2) показники стану оборотних активів - характеризують співвідношення між розділами і статтями активу і пасиву балансу;

- 3) показники стану основного капіталу - характеризують співвідношення між розділами і статтями активу балансу.

Слід вказати й на існуючий взаємозв'язок між фінансовою стійкістю та ліквідністю і платоспроможністю, а саме: останні є одними із найважливіших показників, які характеризують фінансову стійкість суб'єктів господарювання в сучасних реаліях. Адже на сьогодні неможливо ставити конкретні цілі та аналізувати результати без управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства щодо розміщених ресурсів, які в короткий термін повинні перетворитися у грошові засоби задля безперервного фінансування виробничих потреб.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що складність та багатогранність категорії «фінансова стійкість» та «платоспроможність» створює передумови для існування широкого кола підходів до їх трактування, що дещо ускладнює можливість чіткого розуміння їх сутності. Однією із головних умов забезпечення стабільного фінансового стану суб'єкта господарювання є реалізація

процесів управління фінансовою стійкістю. Ефективне управління фінансовою стійкістю забезпечить підвищення інвестиційної привабливості підприємства, його конкурентоспроможності, створить умови для збільшення рівня рентабельності та прибутковості, а також знизить загрозу фінансової кризи чи банкрутства.

Інформаційні джерела:

1. Баранівський О. А. Теоретичні аспекти оцінки фінансової стійкості підприємства. Економіка та суспільство. 2018. № 15. С. 206–212.
2. Ткаченко Є. Ю., Фатюха В. В., Яришко О. В. Фінансова стійкість підприємства: сутність та основи управління. Інфраструктура ринку. Вип. 56. 2021. С. 129-134. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/56_2021/24.pdf.
3. Тютюнник Ю. М. Особливості розрахунку й аналізу динаміки коефіцієнтів оцінювання фінансової стійкості підприємств. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. 2016. Вип. 13. С. 621–624.
4. Кашена Н.Б., Лисак Г.Г., Бойко А.О. Статистичний моніторинг фінансового стану підприємства як інформаційна система підтримки прийняття рішень з його стабілізації. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2009. Вип. 1(9). С. 123-131.

УДК 336.7:335.01(477).

Я.О. Ізмайлов, д-р екон. наук, проф. (ДПУ, Ірпінь)

А.М. Колокольна, здоб. вищ. осв. ОС «магістр» (ДПУ, Ірпінь).

Я.О. Німак, здоб. вищ. осв. ОС «магістр» (ДПУ, Ірпінь).

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Основоположною базою кожної країни в фінансовій системі є фінансовий ринок, який охоплює: кредитні та валютні ринки, ринок фінансових послуг і цінних паперів (фондовий ринок). Основою вітчизняної моделі фінансового ринку є національні та комерційні банки країни. В Україні розвиток фінансового ринку став можливим завдяки запровадженню абсолютно нових фінансових інструментів управління.

На початку 2022 року економіка України перебувала на етапі відновлення після кризових явищ, пов'язаних із запровадженням карантину через поширення коронавірусної інфекції COVID-19, а також намагалась відновити роботу фінансової системи, розвиток якого був сповільнений негативним впливом глобалізації. Окрім того,

значні зусилля були спрямовані на підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами, як основи успішного розвитку економіки країни. Проте, 24 лютого поточного року, в результаті збройної агресії російської федерації, Указом Президента в Україні було введено воєнний стан [1]. Цього ж дня, Торгово-промислова палата України підтвердила, що обставини, в яких опинилась Україна, починаючи з 24 лютого і до офіційного закінчення воєнного стану, є надзвичайними та невідворотними, тобто підпадають під визначення форс-мажорних обставин [2].

Паралельно із запровадженням воєнного стану в Україні, Національним банком України (далі НБУ) було прийнято Постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 від 24 лютого 2022 року [3]. Цим документом почався принципово інший порядок діяльності фінансової системи в нових умовах. Зокрема, встановлено, що на банки покладено обов'язок забезпечувати без перебігів роботу всіх відділень, за умови, що відсутня загроза життю та здоров'ю людей. Окрім того, банки повинні забезпечити вільний доступ клієнтів до сейфових скриньок. Обмеження на безготівкові рахунки не накладаються, а банкомати безперебійно підкріплюються готівковими коштами, в тому числі через безпосередню підтримку НБУ.

Для підтримки банківської системи НБУ розроблено механізм бланкового рефінансування банківських установ для підтримки їх ліквідності. Суть нового механізму полягає у скасуванні обмежень рефінансування по сумі і по терміну, а також додаванні можливості його продовження ще на один рік.

Д. М. Данилишин зазначає, що за даними Національного банку у січні-липні 2022 року чистий прибуток банківської системи становив 3,4 млрд. гривень (тоді як за 6 місяців чистий збиток банків становив 4,6 млрд. гривень). Покращення фінансового результату банків мало місце через переоцінку вартості цінних паперів в портфелях банків (в іноземній валюті та/або індексованих) після зміни обмінного курсу гривні, що збільшило їх позитивний фінансовий результат за відповідною статтею на 15 млрд. гривень у липні 2022 р. Натомість збільшення відрахувань у резерви за активними операціями (+15,7 млрд. гривень у липні) виступало основним чинником негативного впливу на фінансовий результат діяльності банків [4].

Через збереження значного відсоткового спреда між активними та пасивними операціями, чисті процентні доходи банків за 7 місяців 2022 року зросли на 24% до відповідного періоду минулого року та становили понад 79 млрд. гривень. Натомість чисті комісійні доходи

банків у січні-липні 2022 року скоротилися на 19% порівняно з періодом минулого року та становили 25,3 млрд. гривень [4].

Обсяг ліквідності банківського сектору (у формі залишків на коррахунках та у депозитних сертифікатах НБУ) становить близько 270 млрд. гривень (у тому числі, понад 200 млрд. гривень – у депозитних сертифікатах НБУ). Основним чинником збільшення банківської ліквідності виступали витрати з Єдиного казначейського рахунку Уряду та скорочення готівкової гривні поза банками, тоді як чистий продаж Національним банком іноземної валюти в банків зменшував обсяг вільної ліквідності в банківській системі. Надлишок ліквідності, у свою чергу, визначає низький попит банків на кредити рефінансування НБУ: заборгованість банків за кредитами рефінансування НБУ за минулий тиждень скоротилася на 2,2 млрд. гривень [4].

Водночас воєнні ризики обумовлюють низький апетит банків до кредитування. В цих умовах спрямуванню кредитних ресурсів до реального сектору сприяють державні програми підтримки кредитування. Загальний обсяг виданих кредитів з початку широкомасштабних воєнних дій на території України за програмою перевищив 47 млрд. гривень, більшість з яких було видано державними банками переважно на підтримку с/г виробництва та антивоєнні цілі [4].

Фінансовий ринок країни продовжує працювати в умовах воєнного стану. На фондовому ринку в обігу знаходяться тільки так звані військові (емітовані у період військового часу) облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) з фіксованою дохідністю, що встановлюється Міністерством фінансів України та яка на сьогоднішній момент знаходиться на рівні 9.5 – 11%. Після того, як на початку червня НБУ неочікувано різко підняв облікову ставку с 10% до 25%, фондовий ринок зумів би відреагувати на це підняттям дохідностей по ОВДП, що призвело б до значного зниження цін на них. Звісно, що це негативно вплинуло б на дохідності фондів, основна частина яких вкладені саме у ОВДП, знизивши їх поточні показники на 9%-17%, в залежності від частки ОВДП в портфелях.

Отже, в результаті проведених аналізів наукових та літературних праць, можемо дійти висновку, що економічна ситуація в Україні стабілізувалася: роботу в повному обсязі відновили 49% компаній, решта – працюють з обмеженнями (порівняно з травнем цього року ці показники практично не змінилися). Позитивною зміною є те, що 30% компаній стверджують, що їхніх фінансових резервів вистачить на період більше року, тоді як у травні таких було 19%.

Водночас оцінка Національного банку щодо скорочення реального ВВП в II кварталі 2022 р. становить близько 40%, а загальне скорочення за підсумками року прогнозується на рівні 33%. Перспективи відновлення в 2023-24 р.р. безпосередньо залежать від повноцінного відкриття портів для експорту.

Інформаційні джерела:

1 Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення 29.10.2022).

2 Клименко М. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. Юридична Газета Online. від 01.04.2022. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatkovapraktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html> (дата звернення 29.10.2022).

3 Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова НБУ від 24 лютого 2022 року №18. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (дата звернення: 30.10.2022).

4 Данилишин Б. М. Економічне відновлення: ситуація в економіці та на фінансових ринках України. Інтернет-видання «Лівий берег» від 01.09.2022. URL:https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/528091_ekonomichne_vidnovlennya_situatsiya.html (дата звернення: 30.10.2022).

УДК 336:330.341.1(045)

Г.І. Ковтун, ст. викл. (*СумДПУ ім. А.С.Макаренка, Суми*)

Є.М. Орищенко, здоб. вищ. осв. ОС «бакалавр» (*СумДПУ ім. А.С.Макаренка, Суми*)

ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Досвід економічного розвитку розвинених країн свідчить, що досягнення високих темпів розвитку можливо завдяки сприянню й стимулюванню інноваційних процесів у країні. Інноваційний процес – це послідовний процес створення ідеї, проектування, тестування, виготовлення та реалізації продукції; це запровадження нового товару або зміна самого процесу виробництва чи технології або способу доставки [1, с. 60–61].

Для досягнення сталого та ефективного економічного розвитку в Україні необхідно підтримувати інноваційні процеси в країні, адже зміцнення економіки здійснюється за допомогою нововведень у різних галузях виробництва або надання послуг. Такі процеси не можуть відбуватися самостійно, без підтримки держави, як юридичної, законодавчої, так і фінансової. Тому необхідно створювати сприятливі умови для стимулювання інноваційних процесів за умови повного використання науково-технологічного потенціалу країни. Метою державного регулювання інноваційних процесів в країні є забезпечення реалізації програм сталого розвитку суспільства в соціальній, економічній та науково-технічній сферах [2].

Підтримка інноваційних процесів з боку держави здійснюється за допомогою наступних методів впливу:

- прямих: фінансування державою чи надання пільгових кредитів підприємствам, що здійснюють інноваційну діяльність, грантова допомога розробникам інновацій, спеціальні програми, державні замовлення, контракти на розробку інновацій;

- непрямих: сприяння за допомогою кредитно-фінансової, митної, в сфері ціноутворення, амортизаційної політик, захист інтелектуальної власності, податкові пільги для інвесторів в інноваційну сферу [3, с. 26].

Важливим чинником сталого економічного розвитку є фінансова підтримка інноваційного процесу, що дає змогу здійснювати структурну перебудову економіки на новій науково-технологічній базі й сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Джерела фінансування інноваційної діяльності поділяються на дві групи:

- державні – представлені системою централізованого державного фінансування науково-технічної та інноваційної сфер безпосередньо з держбюджету, бюджетів міністерств а також за рахунок коштів спеціалізованих інноваційних фондів;

- недержавні – приватні інвестиції інноваційних підприємств, кредитні ресурси банківської системи, фінансові ресурси небанківських фінансових установ і різних комерційних структур, венчурних фондів, іноземні інвестиції, приватні заощадження фізичних осіб тощо [4, с. 104].

В Україні найбільшим джерелом фінансування інноваційної діяльності упродовж 2014–2020 років є власні кошти підприємств,

частка яких у загальній структурі коливалася від 84,5 % до 97,2 %, державні інвестиції становили від 0,8–5,2 % до загального обсягу витрат на інновації (табл. 1).

Таблиця 1 – Структура джерел фінансування інноваційної діяльності [5]

Рік	Витрати на інновації, млн. грн.	У тому числі за рахунок власних коштів підприємств		У тому числі за рахунок коштів державного бюджету	
		млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5
2015	13813,7	13427,0	97,2	138,7	1,8
2016	23229,5	22036,0	94,9	179,0	0,8
2017	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,5
2018	12180,1	10742,0	88,2	639,1	5,2
2019	14220,9	12474,9	87,7	556,5	3,9
2020	14406,7	12297,7	85,4	279,5	1,9

Слід зазначити, що фінансування інноваційної діяльності в Україні зконцентровано на великих державних підприємствах, що й призводить до необхідності фінансування інноваційної діяльності малих і середніх підприємств з власних джерел.

Наведені статистичні дані показують про існування проблемних тенденцій у структурі фінансування інноваційної діяльності в Україні, тому державі необхідно розв'язати важливі завдання, а саме: стимулювання інвестування в інновації з державного бюджету та приватних джерел; удосконалити управління інноваційною системою; розробити ефективні інструменти підтримки інноваційної діяльності для підприємницького сектора, в тому числі для малого і середнього бізнесу, та залучення первинного і венчурного капіталу тощо.

В Україні для фінансової підтримки інноваційної діяльності Кабінет Міністрів України створює спеціалізовані державні інноваційні фінансово-кредитні установи, що сприяють формуванню й реалізації державної економічної політики в інноваційній сфері [6].

Отже, інноваційна діяльність виступає важливим фактором економічного зростання України в умовах сталого розвитку, тому особлива увага повинна приділятися фінансуванню інноваційної

діяльності з боку держави та всілякої підтримки. Для розбудови інноваційної економіки в умовах сталого розвитку необхідно визначити державні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні та розробити комплекс заходів, що сприятимуть їх реалізації: це можуть бути фінансові стимули, кадрова підготовка фахівців, створення сприятливих умов для модернізації виробництва тощо.

Інформаційні джерела:

1. Інноваційне право: науково-практичний посібник за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського, О. В. Розгон. Харків: Право, 2019. С. 60–61. URL: <https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/20520/1/manual2019.pdf>.
2. Паламаренко Я. В. Концептуальні положення державного регулювання інноваційних процесів. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1625>.
3. Білик Р. С. Фінансові методи впливу на інноваційну модернізацію економіки в контексті світового досвіду. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. 26 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/25616/1/%d0%91%d1%96%d0%bb%d0%b8%d0%ba%20%d0%a0.%20%d0%a1..pdf>.
4. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України : монографія за ред. д-р техн. наук, проф. М. І. Дибі і канд. екон. наук, доц. О. М. Юркевич. Київ : КНЕУ, 2013. 425 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/30091>.
5. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств (2000–2020). Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm.
6. Про інноваційну діяльність. Закон України (із змінами та доповненнями). 2002, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

УДК 336.1

Я.М. Котко, канд. екон. наук (*ДБТУ, Харків*)

Д.А. Левкін, канд. техн. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасні глобалізаційні економічні процеси та інтеграційні трансформації генерують нові вимоги до функціонування суб'єктів господарювання в Україні. Водночас постає низка проблем, що стосується фінансової політики підприємства, яка залежить від інфляційних процесів у країні, девальвації національної грошової одиниці, процесів турбулентності ринкової економіки. Обмеженість

ресурсного забезпечення та відсутність достатньої уваги до оптимізації їх використання, зростання кредитних зобов'язань зумовила необхідність швидкої адаптації суб'єктів господарювання до зростаючої залежності від фінансових важелів і чинників впливу. Це повинно збільшити їх можливості на шляху до стійкого розвитку.

Водночас фінансова нестабільність суб'єктів господарювання ускладнюється потребою у нових джерелах фінансових ресурсів, якісному плануванні їх ефективного використання. Актуальність цих питань з точки зору сприйняття трансформаційних змін й стратегічних управлінських рішень кожним суб'єктом господарювання пояснюється і в загальному результаті сприяє зростанню економіки країни та добробуту населення.

Теоретичне й методичне обґрунтування напрямів вирішення вищевказаної проблеми й відповідних завдань не втрачає своєї актуальності і потребує подальших досліджень. Окремі питання формування фінансової політики та використання фінансових ресурсів суб'єктами підприємництва розглядалися у працях таких вчених, як: Базарова Г., Бланк І., Бойчук Т., Варналій З., Гальчинський А., Геєць В., Давидова І. [1], Даниленко А., Загорський О., Іващенко М., Карпенко Ю., Кириленко О., Луніна І., Нагайчук Н., Павлюк К., Рожко О., Серебрянський Д., Синенко О. [2]. Терещенко О., Федосов В., Шкробот М., Янін О. та інші. Незважаючи на наявність у наукових публікаціях результатів дослідження щодо впливу фінансових важелів на управління суб'єктами господарювання, залишаються невирішеними питання й недостатньо обґрунтованими аспекти цієї складної категорії. Насамперед це стосується розкриття сутності фінансових важелів та визначення їхньої ролі у контексті соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання та дослідження фінансових інструментів їх мобілізації.

За умов фінансової й економічної кризи, що ускладнюється пандемією і введеним воєнним станом для ефективного функціонування суб'єктів господарювання необхідно здійснювати пошук нових джерел мобілізації фінансових інструментів (грошові кошти; дебіторська заборгованість; фінансові інвестиції; фінансові активи; активи, що придбані для подальшого продажу; лізинг; факторинг; форфейтинг) та запроваджувати сучасні фінансові важелі регулювання [3].

Ми підтримуємо висновок, що наразі дієвими фінансовими інструментами виступають: пільгове оподаткування, фінансові нормативи, відсоткова ставка за кредитом, обов'язковість платежів, штрафи, пеня тощо. До фінансових важелів належать: прибуток та

доходи, амортизаційні відрахування, нагромадження, податки та обов'язкові платежі, фінансові санкції, міжбюджетні трансферти, відсоткові ставки за кредитами й депозитами, фінансові резерви, валютні курси, фінансові стимули, фінансові санкції тощо. Проте головним є результат запровадження цих важелів й інструментів, оскільки мета їх забезпечувати ефективну діяльність і розвиток суб'єктів господарювання; взаємозалежність одержаного ефекту від поставлених цілей; адаптацію на основі чіткого усвідомлення й підтримання причинно-наслідкового зв'язку між результатами й запровадженими інструментами (так зміна процентної ставки впливає на портфель інвестиції), підтримання мотиваційних процесів серед керівництва і персоналу [4]. Потрібно звернути увагу, що деякі з них мають значний вплив і сприяють високому фінансовому результату або їх вплив може бути незначним на короткому періоді, проте суттєвим на довгостроковому. Окремі важелі та інструменти стимулюють запуск позитивних соціально-економічних процесів, мінімізують або запобігають негативним процесам у діяльності суб'єктів господарювання і економіки країни у цілому [5, 6].

Отже, сукупність фінансових важелів й інструментів являє собою систему, метою якої, у тому числі, є соціально-економічний розвиток суб'єктів господарювання, а вибір фінансових важелів, що спрямований на досягнення поставленої мети та цілей, передбачає їх взаємодію й певну автономність від інших економічних інструментів. Зважаючи на вимоги взаємного узгодження такої системи із фінансовою політикою, вона має стратегічне значення для забезпечення соціально-економічного розвитку діяльності суб'єктів господарювання.

Інформаційні джерела:

1. Давидова І.І. Фінансове забезпечення розвитку економіки. Агросвіт. 2019. № 6. С. 81–88. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.6.81.
2. Синенко О.О., Ковальова А.О. Кредитний механізм фінансового забезпечення підприємств в агробізнесі. Фінансовий простір. 2020. № 4 (40). С. 232–241.
3. Дропа Я., Макаренко У. Сутність і методи фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку України. Матеріали Міжнародного форуму EFVM 2019 “Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління. Глобальні економічні виклики та можливості у цифрову епоху”. Київ, 2019. Вип. I. Ч. II. С. 126–127.
4. Левкіна Р.В., Котко Я.М. Соціальна орієнтація мотиваційного механізму суб'єктів аграрного бізнесу. Вісник ХНТУСГ ім. П. Василенка: Економічні науки. 2018. Вип. 191. С. 51–59.
5. Швайко М.Л., Шевченко Є.С., Тимошенко О.Ю. Фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах глобальної

економічної кризи. Економіка та держава. 2021. № 6. С. 118–123. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.6.118

6. Носирев О.О., Осипова С.К., Токар І.І. Фінансово-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності як інструмент стратегічного управління підприємством. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2020. № 2. С. 108–118.

УДК 330.341.1

Г.Г. Лисак, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

О.В. Кот, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Під інноваційним розвитком підприємства розуміють процес здійснення прогресивних організаційних змін, які б забезпечували отримання якісно нових результатів фінансово-господарської діяльності шляхом створення, впровадження та поширення інновацій. Цьому сприяє впровадження нових технологій, що містять новітні наукові розробки та дизайнерські рішення та ін.

Дослідження показало, що у теорії, і у практиці, оцінка рівня інноваційного розвитку підприємства здійснюється прикладними методами. Ми ж вважаємо, що використання кількісних індикаторів у цьому напрямку дозволить не лише оцінити фактичний стан бізнесу, але й більш точно розкрити зміст якісних характеристик інноваційного розвитку підприємства.

Реалізація інноваційного розвитку здійснюється шляхом внесення докорінних змін до застосовуваної технології.

Оскільки інноваційний розвиток підприємства процес дискретний, то основними його проявами є факти отримання доступу до нових технологій, їхнє освоєння та успішне застосування у діяльності підприємства.

Вважаємо за доцільне розглядати інноваційний розвиток підприємства як реалізацію окремих проектів, виконання яких здійснюється в конкретному часовому інтервалі. Тоді результати реалізації завершених проектів є своєрідними етапами інноваційного розвитку підприємства.

Дослідження показало, що рівень інноваційного розвитку підприємства може бути охарактеризований цілим рядом показників. До них належать:

- 1) кількість поданих патентних заявок;

- 2) кількість одержаних/придбаних ліцензій, що підтверджують володіння винятковим правом на об'єкт інтелектуальної власності;
- 3) кількість укладених договорів відчуження патентних прав;
- 4) обсяги виробництва технологічно нової продукції;
- 5) обсяг продажу технологічно нової продукції;
- 6) величина витрат за технологічні інновації;
- 7) величина витрат на дослідження та розробки;
- 8) інвестиції у професійний розвиток персоналу.

Значення кожного з цих показників є абсолютним і відображає один із суттєвих аспектів інноваційної діяльності підприємства. Аналізуючи перелічені показники, вважаємо за доцільне проводити попередню оцінку інноваційного розвитку підприємства.

При цьому, в ході дослідження рекомендуємо: нульове значення показника вважати як повну відсутність у господарській діяльності підприємства інноваційної складової та відсутність передумов до інноваційного розвитку. Запропоновану оцінку інноваційного розвитку підприємства слід здійснювати в такій послідовності:

- 1) оцінка наявності фактів реалізації накопиченого потенціалу до інноваційного розвитку на основі аналізу абсолютних значень першого, другого та третього показників;

- 2) оцінка наявності збалансованості виробництва та збуту інноваційної продукції на основі аналізу абсолютних значень четвертого та п'ятого показників;

- 3) оцінка наявності зацікавленості керівництва у створенні об'єктивних умов для довгострокового інноваційного розвитку підприємства на основі аналізу абсолютних значень шостого, сьомого та восьмого показників;

- 4) загальна оцінка фактичного рівня інноваційного розвитку підприємства. Ця оцінка передбачає узагальнення результатів аналізу всіх попередніх етапів.

На основі результатів аналізу, ми можемо отримати чотири якісні характеристики інноваційного розвитку підприємства. А саме: «мінімальний рівень», «середній рівень», «високий рівень» та «максимальний рівень».

Кожен із запропонованих етапів передбачає формування висновку про наявність тієї чи іншої складової інноваційного розвитку у господарській діяльності підприємства. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне надавати кількісну оцінку використовуючи два значення: «0» - відсутність інноваційної складової, «1» - її наявність. Тоді максимально можливе значення результативного показника буде

рівному «3», а кожне з прийнятих значення може розглядатися як «мінімально», «середнє», «високе» і «максимальне», відповідно.

Виходячи з того, що запропонована оцінка ґрунтується на розрахунку абсолютних показників, ми не маємо можливості виявити тенденцію інноваційного розвитку підприємства та охарактеризувати її. У зв'язку з цим пропонуємо для оцінки результативності інноваційного розвитку підприємства автор пропонує використовувати інтегрований показник – індекс інноваційного розвитку, який визначається як сума наступних приватних індексів:

- 1) індекс застосування нового технологічного обладнання;
- 2) індекс застосування наявних у працівників виробничих компетенцій;
- 3) індекс комерційної ефективності інноваційної продукції.

Індекс застосування нового технологічного обладнання визначається як відношення кількості одиниць нової техніки, що застосовуються, до загальної кількості одиниць наявного обладнання.

Індекс застосування наявних у працівників виробничих компетенцій визначається як відношення кількості застосовуваних у виробничих цілях компетенцій до їх загальної кількості.

Індекс комерційної ефективності інноваційної продукції окреслюється відношення кількості проданої інноваційної продукції до загальної кількості одиниць обсягу продажу.

Виходячи з того, що запропоновані коефіцієнти є структурними показниками, їх значення перебувають в інтервалі від 0 до 1. Отже значення інтегрованого індексу – індексу інноваційного розвитку буде в проміжку від 0 до 4. Таким чином, його значення також може бути охарактеризовано як « мінімальний рівень»; "низький рівень"; «задовільний рівень»; «високий рівень» та «максимальний рівень».

Таким чином, запропонований підхід до оцінки рівня інноваційного розвитку підприємства дозволяє визначити фактичний його рівень та проаналізувати відхилення від мінімального та максимального кількісних значень.

Вивчення індексу інноваційного розвитку в динаміці дає можливість виявити тенденції в інноваційній діяльності підприємства та виявити фактори, що на них впливають.

Інформаційні джерела:

1. Амоша О. І. Інноваційний розвиток промислових підприємств у регіонах: проблеми та перспективи / О. І. Амоша, Л. М. Саломатіна // Економіка України. - 2021. - № 3. - С. 20-34.

2. Іванова Т.В. Інноваційна діяльність підприємств України як фактор підвищення рівня конкурентоспроможності на міжнародних ринках / Т.В.

Іванова // Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». - 2020. - № 17. - С. 395-404.

3. Сакевич Л.С. Інноваційна діяльність в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку / Л.С. Сакевич // Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». – 2020. – Вип. 3 (59). - С. 172–176.

4. Кащена Н.Б. Формування інноваційної стратегії управління економічною активністю підприємства торгівлі. Підприємництво та інновації. 2020. Вип. 11-2, с. 37-43.

УДК 631.354.2:633.11-027.3

В.В. Макогон, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

ЗВ'ЯЗОК ЕФЕКТИВНОСТІ ВИТРАТ ЗЕРНОВОЇ ГАЛУЗІ ТА МЕХАНІЗМУ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Найважливішою складовою агропромислового комплексу є зернова галузь, що визначає основу економічної безпеки країни. Зернове виробництво займає провідне місце в структурі аграрного сектору економіки України. Її ефективний розвиток є запорукою гарантування національної продовольчої безпеки, підґрунтям експортного потенціалу країни. Нажаль початок військових дій в Україні чинить значні перешкоди подальшому нормальному розвитку зернової галузі. Для утримання позицій на світовому ринку вітчизняним аграріям необхідно нарощувати інвестиції у підвищення ефективності галузі, запроваджувати інноваційні технології.

Нажаль протягом 2000-2022 рр. спостерігається скорочення кількості зернозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах з 65,2 до 26,5 тис. од. Причинами для цього є незбалансованість цінкових тенденцій на готовій продукції і засобів виробництва, що обумовлює зниження окупності інвестицій в останні. Зважаючи на це вимогою часу є дослідження методичних підходів до моделювання розміру капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств на оновлення зернозбиральної техніки за критерієм максимізації окупності витрат зернової галузі.

Проблемам оцінки та підвищення економічної ефективності витрат на виробництво зернових культур приділено значну увагу у працях В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, Ю.П. Воскобійника, Л.В. Забуранної, О.В. Захарчука, М.В. Зубець, П.Т. Саблука, І.В. Клочан, І.В. Кузьменко, Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяка, О.М. Шпичака.

Проблеми розвитку матеріально-технічного забезпечення зернової галузі досліджено у роботах В.В. Адамчука, Я.К. Білоуська, А.М. Головка, М.І. Грицишина, Г.М. Підлісецького, Л.В. Погорілого, О.В. Попка, В.Є. Скодика. У своїх працях названі автори висвітлювали стан і перспективи забезпечення цієї галузі технічними ресурсами та оновлення її матеріально-технічної бази. Проте потребують подальшого дослідження підходи до визначення оптимальних обсягів інвестицій у оновлення парку зернозбиральних комбайнів з урахуванням рівня концентрації виробництва, динаміки цін на ринках засобів виробництва і агропродукції, агробіологічних чинників виробництва та конструктивних особливостей зернозбиральних комбайнів.

Зважаючи на вагомість обраного напрямку наукового пошуку було досліджено підходи до моделювання впливу на ефективність витрат на виробництво зерна пшениці капітальних інвестицій на оновлення зернозбиральної техніки.

Під час дослідження було встановлено, що незадовільний технічний стан парку зернозбиральних комбайнів більшості сільськогосподарських підприємств України обумовлює непродуктивні втрати частини потенційного врожаю та веде до зниження ефективності операційних витрат на виробництво і збут продукції зернової галузі. При цьому незважаючи на фоні досить швидкі темпи розвитку зернової галузі темпи приросту інвестицій в оновлення власного парку зернозбиральних комбайнів виробників сільськогосподарської продукції є досить повільними, передумовами для чого є висока вартість цих машин та можливість їх залучення на період проведення збиральних робіт на умовах оренди.

Апробований методичний підхід дозволяє оцінити ефективність витрат на виробництва зерна пшениці та інвестицій оновлення парку зернозбиральних робіт з урахуванням агробіологічних особливостей виробництва і збирання пшениці, кон'юнктури цін на продукцію зернової галузі і зернозбиральні комбайни та фінансових чинників. Проведені розрахунки підвердили економічну недоцільність інвестування коштів у оновлення парку зернозбиральних комбайнів для дрібних та середніх товаровиробників. У той же час оцінка впливу залучення кредиту за програмою «Доступні кредити «5-7-9%» для фінансування оновлення парку зернозбиральної техніки на прибутковість виробництва засвідчила, що більш прибутковим є обмолот 500 га пшениці двома комбайнами. Отже, застосування апробованого підходу дозволить уникати непродуктивних витрат за

рахунок комплексного врахування технологічних і ринкових чинників формування оптимального рівня виробничих витрат.

Враховуючи встановлений вагомий вплив постійних витрат на фінансову результативність виробництва пшениці за умов активізації інвестиційної діяльності аграрного підприємства у подальшому доцільно більше уваги приділити дослідженню питань ризикованості їх здійснення. Зокрема потребують уточнення методичні аспекти оцінки впливу постійних витрат на формування операційного важеля та його ефекту в умовах дії ефекту спадної віддачі притаманного для аграрного виробництва.

Інформаційні джерела:

1. Олійник О.В., Макогон В.В. Ефективність виробництва пшениці при різних підходах до формування парку зернозбиральних комбайнів сільськогосподарських підприємств. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2021. № 1. С. 207-221.

2. Особливості збирання урожаю ранніх зернових і зернобобових культур в господарствах Харківської області у 2015 р. / В.В. Кириченко, С.І. Попов, Л.Н. Кобизева, С.А. Балюк та ін.; за ред. В.В. Грицаєнко, О.С. Федішина. Харків, 2015. 24 с.

3. 2022/2023 Cost of Production Farm Machinery. URL: <https://www.gov.mb.ca/agriculture/farm-management/production-economics/pubs/calculator-farm-machinery-custom-and-rental-guide.pdf> (дата звернення 07.02.2022)

4. Черемісіна С.Г., Россоха В.В. Ефективність виробництва зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи підвищення / Економіка АПК. 2021. № 6. С. 54-62

5. Олійник О.В., Макогон В.В. Моделювання впливу капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств на ефективність витрат зернової галузі / Агросвіт. 2022. № 7-8. С. 10-21.

УДК: 336.71(477)

О.Г. Малій, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

В.Р. Стренадко, здоб. вищ. осв. ОС «бакалавр» (ДБТУ, Харків)

РОБОТА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Банківський бізнес є одним із найбільш динамічних секторів економіки від ефективного функціонування якого залежить розвиток інших галузей та видів підприємницької діяльності. Вказаний аспект

обумовлює необхідність забезпечення ефективності банківської діяльності, що, в сучасних умовах реалізується через введення Постанови Правління Національного банку України від 24.02.2022 року № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану».

Країна вже вісім місяців живе в умовах війни. Наші захисники й захисниці мужньо боронять нашу землю, у той час як фахівці цивільної сфери не дозволяють занепасти державі. Зокрема, попри масштабне вторгнення агресора, банківська система України продовжує повноцінно працювати. Кожен українець пересвідчується у цьому, здійснюючи оплату товарів або послуг банківською картою чи роблячи онлайн-донати на потреби ЗСУ.

Не зважаючи на введення воєнного стану на території України, банки забезпечують роботу відділень в безперебійному режимі, безготівкові розрахунки здійснюються без обмежень, банкомати поповнюються готівкою без обмежень, забезпечується доступ до сейфових скриньок в безперебійному режимі, платежі Уряду проводяться без обмежень, згідно законодавства про особливий період.

Проте є й певні вимушені обмеження. Так, з урахуванням тимчасових обмежень, встановлених Постановою [3], тимчасово призупинені - видача кредитів, кредитних карток для нових клієнтів та надання кредитних лімітів; купівля іноземної валюти за допомогою Sense SuperApp (крім покупки валюти для розміщення під депозит); покупка або продаж акцій; перекази з гривневих карток Альфа-Банку Україна на картки закордонних банків, тощо. Згідно з п.15 Постанови НБУ №18 від 24.02.2022 виконано блокування рахунків громадян Росії та Білорусі.

Наразі банки отримують доходи від таких операцій: по-перше, це чистий відсотковий дохід, який банківський сектор отримує завдяки вкладенням у депозитні сертифікати НБУ; по-друге, поступове відновлення обсягу щоденних (касових, карткових тощо) операцій; по-третє, ушестеро зріс прибуток від операцій із купівлі-продажу валют, що дозволило банкам наростити операційні доходи.

Сукупний прибуток банків за перше півріччя 2022 року досяг 148 млрд. грн. З цієї суми 63% становлять відсоткові доходи та 25% – комісійні [2].

Продовжує зростати ресурсна база банківського сектору за рахунок коштів, що залучаються в населення та бізнесу, а також у бюджетних структур. Частка цих ресурсів у зобов'язаннях банків за підсумками першого півріччя складала близько 88%.

Однак, якщо проаналізувати підсумки роботи банківського сектору за перше півріччя 2022 року, можна зробити висновок, що українські банки, на жаль, втрачають прибуток. Так, за даними Національного банку, чистий збиток платоспроможних банків станом на 1 липня 2022 року сягав 4,6 млрд. грн., а кількість збиткових банків перевищила два десятки [2]. Для порівняння: за перше півріччя 2021 року банки отримали 30 млрд. грн. чистого прибутку, а кількість збиткових банків була меншою за 10 [2].

Найзбитковішими стали три державні банки: Ощадбанк, Укргазбанк та Укрексімбанк [1].

Найуспішнішим, як і раніше, залишається ПриватБанк, який за перше півріччя заробив понад 6,2 млрд. грн., це 63% чистого прибутку всіх прибуткових банків [1].

Більшість депозитної бази банків становлять кошти до запитання. Тобто це гроші, які клієнти можуть вилучити будь-якої миті, що ускладнює для банків планування своїх активних (кредитних) операцій і створює додаткові ризики відтоку ресурсів. Частка коштів до запитання в юридичних осіб на 1 липня була на рівні 83%, у фізичних осіб – близько 66%.

У кредитуванні спостерігається застій. За січень – червень 2022 року валовий обсяг виданих кредитів фізичним особам скоротився на 3%, кредитний портфель юридичних осіб зменшився на 0,2% [1].

Чистий роздрібний кредитний портфель скоротився за II квартал на 11,1% за рахунок падіння обсягів кредитування та формування резервів на покриття проблемних позик. За даними НБУ, фізичні особи беруть зараз кредити переважно на поточні потреби. Позики на покупку авто та житла – велика рідкість.

Чисті гривневі бізнес-кредити впродовж квітня–червня зросли на 5,3%, тоді як валютні – скоротилися на 7,2%. При цьому домінують на ринку корпоративного кредитування державні банки. Вони наростили портфелі кредитів юридичних осіб за II квартал на 30%. Інші фінансові установи, навпаки, згортають видачу позик бізнесу.

Станом на 1 липня частка позик, що не працюють, (NPL) сягала близько 35,5% [2].

Експерти прогнозують накопичення проблемної заборгованості в другому півріччі та різкий сплеск неплатежів за кредитами. Насамперед це стосується корпоративних позичальників, частка яких у загальному кредитному портфелі банків сягає 74%.

Саме тому фінансові установи формують резерви під NPL, що вже обумовило зменшення прибутку банківського сектору.

Отже, повномасштабне вторгнення РФ на довгий час

паралізувало українську економіку. Як ніколи раніше, відчувається прояв кризових явищ, що, перш за все, обумовлено нестабільністю фінансового стану суб'єктів господарювання та складністю політичної ситуації в країні [4]. У бізнесу фінансовий запас міцності закінчується. У якийсь момент ряд компаній можуть припинити обслуговувати свої позики, що негативно вплине на банки. Зростання обсягів прострочення платежів за наданими кредитами, збільшення частки негативно класифікованих кредитів, відсутність належних джерел залучення стабільних банківських ресурсів послаблює позиції банків, різка втрата операційної прибутковості може призвести окремі банки до значного падіння ліквідності та ризику банкрутства. Тому формування банками антикризових стратегій, завдяки яким можна своєчасно оновити і впровадити нові, більш ефективні процедури управління [4], здійснити трансформацію та коректування діючих бізнесмоделей, за підтримки Національного банку України, є запорукою утримання конкурентних позицій банків та фінансової стабільності в державі.

Інформаційні джерела:

1. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.minfin.com.ua>.
2. Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
3. Постанова Правління Національного банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». № 18 від 24.02.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.
4. Ставерська Т.О., Жилякова О.В. Аналіз сутності дефініції «антикризова стратегія» та її роль в процесі антикризового управління підприємством. Scientific Journal «ScienceRise», 2016. №12/1(29). С.14-17.

УДК 336:339.1

О.В. Мандич, д-р екон. наук, проф. (*ДБТУ, Харків*)

АРХІТЕКТУРА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ КОМПАНІЇ: ЗАЛУЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Побудова системи стратегічного управління в компаніях базується на використанні одночасно декількох моделей розвитку – фінансового, економічного, організаційного, виробничого та ін. Проблематика наукових досліджень, зазвичай, зводиться до того, що всю увагу при створенні моделі забезпечення конкурентоспроможного розвитку компанії приділяють побудові окремих механізмів, які потім

взаємопов'язують між собою. Якщо з теоретичної точки зору, такий підхід є повністю обґрунтованим і має головну перевагу – окреслення всіх складових та компонентів кожного з механізмів, то з практичної – має ряд недоліків та перешкод у прикладному використанні в реаліях функціонування компанії. Окремі механізми вимагають пошуку рішень щодо результативності їх використання бізнес суб'єктами. Слід розуміти, що створення алгоритмів за кожною складовою нівелює базові запити для успіху – забезпечення комплексності. Наявність кількох механізмів викликає наявність кількох стратегій розвитку і дуже часто є складним їх поєднати. Така архітектоніка у побудові загальної стратегії компанії викликає дисонанси у взаєв'язках між складовими та інструментарієм стратегічного моделювання.

Архітектура сучасного бізнесу вимагає від підприємців залучення новітніх інструментів стратегічного управління з одночасно мінімально можливим використанням ресурсного забезпечення. Побудова за такою системою створює головну конкурентну перевагу – формування єдиної управлінської моделі для розвитку бізнесу. Варто відзначити, що ідея залучення сценарного підходу до архітектоніки управлінської системи компанії є єдиним, на разі, результативним механізмом взаємодії між всіма напрямками діяльності.

Міжнародний досвід створення фінансової архітектури дозволяє всі залучені компоненти (управлінські, організаційні, виробничі тощо) приводити до повної взаємодії не з метою отримання в кожному окремому кращих результатів, а змінювати та моделювати у відповідності до сформованої загальної мети – досягнення фінансового успіху компанії. В умовах постійної ринкової конкуренції компанії мають максимізувати свої фінансові результати ринкової активності, тому саме фінансова архітектура є стратегічно важливою для розвитку.

УДК 368:338

Г.О. Нагасва, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

НАПРЯМКИ ВІДНОВЛЕННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Стан ринку страхування безпосередньо залежить від розвитку економіки країни, тому всі процеси, які відбуваються у житті держави впливають на рівень його функціонування. Зокрема, пандемія надала

нового поштовху розвитку культури страхування серед населення, люди почали розуміти важливість такої послуги, як страховий захист.

Війна принесла нові виклики перед державою загалом і фінансовим сектором, зокрема. Більшість страхових компаній змогли підлаштуватися та знайти рішення для стабільного функціонування в надзвичайно складних умовах. Попри скорочення кількості страхових компаній, загалом вони проходять кризу успішно, але воєнні реалії змушують страховиків шукати нові пропозиції для своїх клієнтів.

За час воєнної агресії зі страхового ринку пішло 17 учасників (близько 11% від загалу). Так, у січні в держреєстрі фінустанов налічувалося 156 страховиків, наприкінці вересня – 139 (13 з них – life-страховики – компанії зі страхування життя, решта – non-life-страховики). Ті компанії, що пішли з ринку не були платоспроможними і мали проблеми ще до війни, а остання стала каталізатором, який показав реальний стан справ кожного страховика. Про це свідчить і обсяг активів страхового ринку, який не особливо змінився, а отже зникли маленькі компанії з дрібною часткою активів на ринку.

Загальний обсяг активів страховиків за даними Нацбанку у порівнянні з початком року та станом до воєнної агресії навіть трохи зріс з 64,2 млрд грн. до 65,7 млрд грн. – це понад 2% росту за активами страховиків. Не зменшився ані розмір прийнятних активів, ані обсяг сформованих страхових резервів. Протягом війни страховики навіть наростили обсяги ліквідних активів: у січні було 14,9 млрд грн., а наприкінці вересня вже 7,2 млрд грн., тобто за дев'ять місяців приріст склав понад 15% [1].

Драйвером підтримки бізнесу стало не страхування життя чи майна, на яке не розповсюджується воєнний ризик. Рушієм ринку стала «Зелена картка», яка продається для тих, хто виїжджає на автомобілі за кордон. За період війни цей вид страхування зріс на 76% порівняно з аналогічним періодом минулого року. У структурі страхового портфеля цей вид страхування становив 0,9 млрд грн, цьогоріч – 1,5 млрд грн.

На перспективу може з'явитися страхове покриття для деяких нових ризиків – наприклад, воєнних ризиків чи ризиків політичного насильства та тероризму. Їх немає у стандартних страхових договорах, але вони можуть бути покриті повним чи частковим страхуванням. Про це зазначено у Проєкті плану відновлення України в розділі «Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток».

Передбачається прийняття змін до законодавства щодо впровадження страхування воєнно-політичних ризиків та розробка правил/процедур для учасників процесу страхування воєнно-політичних ризиків; залучення до системи (механізму) страхування (гарантій)

провідної міжнародної організації – Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій (MIGA). Розглядається альтернативний варіант запровадження програми страхування воєнних ризиків населення та бізнесу за рахунок створення Компенсаційного фонду (Пулу) на основі державно-приватного партнерства за рахунок коштів фондів відновлення, міжнародних партнерів.

Серед напрямків відновлення та стабілізації страхового ринку виділимо такі: визначення основних засад програми страхування воєнних ризиків за участю держави (основні умови страхування, умови членства страховиків в Компенсаційному фонді (Пулі), порядок формування коштів Фонду, участь страховиків, Фонду та держави у компенсації та/або перестрахованні залежно від розміру збитків; розробка законопроекту щодо регулювання питань створення та діяльності Компенсаційного фонду, нагляду та контролю за Фондом; поширення його діяльності на широке коло сфер економіки держави, покриваючи захист як матеріальних об'єктів, так і життя та здоров'я людей від воєнно-політичних ризиків [2].

Відновлення страхового ринку буде базуватися на обов'язкових видах страхування, банківському страхуванні, кіберстрахуванні, страхуванні каско автомобілів та добровільному медичному страхуванні. Повоєнний період диктуватиме вимоги до розробки нових видів страхування, внесення змін до існуючих правил страхування з урахуванням воєнних ризиків.

Інформаційні джерела:

1. Черняхівський В. Страховий ринок України цього року може скоротитися на 40-60%. URL: <https://interfax.com.ua/news.html>
2. Проект Плану відновлення України. Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток. URL: <https://uploads-ssl.webflow.com>

УДК 336.64

І.В. Руденко, канд. екон. наук, доц. (*ХТЕФК ДТЕУ, Харків*)

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР З УРАХУВАННЯМ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ІМПЕРАТИВ

У зв'язку із загостренням глобальних економічних, екологічних та соціальних проблем останнім часом увесь цивілізований світ знаходиться в активному пошуку шляхів їх вирішення. Так, у вересні

2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку, на якому були сформульовані його цілі та завдання.

Україна підтримала досягнення Цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки власної економіки, починаючи з 2019 року, що затверджено на державному рівні. Вони мають комплексний характер і забезпечують гармонійне поєднання розв'язання соціально-економічних проблем зі збереженням довкілля. Тож держава на своєму рівні має сприяти розвитку екологічно орієнтованої діяльності підприємницьких структур, особливо у промислових регіонах України. Це забезпечить мінімізацію економічних втрат від складної екологічної ситуації.

Для того, щоб впроваджувати цю стратегію потрібні додаткові інвестиції, що потребує урахування економіко-екологічних імператив сталого розвитку. Це, в свою чергу, передбачає «застосування ефективних фінансово-економічних важелів регулювання інноваційного еколого-технологічного переозброєння виробництва, природокористування та охорони довкілля через включення екологічних факторів, умов і ризиків до системи управління інвестиційною привабливістю промислових підприємств» [1, с. 89].

Слід зазначити, що в Україні проблема екологізації виробництва поки що масштабно не вирішується. Головним чином вона здійснюється власними ресурсами підприємницьких структур та спрямовується не на капітальні інвестиції, а на поточні витрати для підтримання роботи наявного природоохоронного обладнання. Інтегровані екологобезпечні й ресурсозберігаючі технології, очищення й переробка відходів поки що залишаються без достатньої уваги.

Тому на сьогоднішній день важливо гармонізувати відносини між державними установами, підприємницькими структурами і навколишнім природним середовищем. Адже «суттєве покращення його стану може бути досягнуто лише через комплексну співпрацю між державою й суб'єктами підприємництва за дієвої підтримки суспільства» [2].

Одним із напрямів подолання екологічних проблем є впровадження екологічного менеджменту. Відомо, що система екологічного менеджменту передбачає «частину загальної системи управління, що включає організаційну структуру, діяльність із планування, обов'язки, відповідальність, досвід, методи, методика, процеси і ресурси для розробки, здійснення й аналізу екологічної політики» [3]. Його впровадження базується на добровільному скороченні негативного впливу підприємницької діяльності на

довкілля за рахунок мінімізації екологічних ризиків і розвитку екологічно безпечного виробництва [4, с. 87].

Формування сучасної парадигми сталого розвитку підприємств з урахуванням економіко-екологічних імператив пропонуємо здійснювати за такими напрямками:

- аналіз стану і тенденцій розвитку екологічно орієнтованої діяльності;

- оцінка закономірностей впливу факторів на рівень фінансового забезпечення розвитку екологічно орієнтованої діяльності;

- оцінка інвестиційної привабливості.

Це дасть можливість показати фінансові переваги, пов'язані з екологічно орієнтованою діяльністю підприємств.

Запропонований підхід дозволить сформувати інформацію, потрібну для ухвалення інвестиційних рішень і розширити можливості фінансування розвитку вітчизняних підприємств.

Інформаційні джерела:

1. Костирко Л. А., Костирко Р. О., Серeda О. О., Чернодубова Е. В. Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств в умовах економіко-екологічних імператив. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. Вип. 4(39), с. 87–98. URL : <https://doi.org/10.18371/fcapter.v4i39.241295>

2. Пігель Н. Я., Новак І. М. Сучасна парадигма управління екологічною діяльністю в аграрній сфері. *Економіка та суспільство*, 2021. Вип. 34. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-38>

3. Екологічний менеджмент – Вікіпедія (wikipedia.org)

4. Дейч М.С. Екологічний менеджмент: участь громадськості. *Вісник економічної науки України*. 2021. No 1(40). С. 87–90. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/180108>

5. Кащена Н.Б. Фінансове забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємницьких структур. *Modern transformation of economics and manadgement in the era of globalization : conf. proceed. internet. scientif.- pract. conf.*, Klaipeda, Jan. 29, 2016 p. Klaipeda: Baltija Publishing, 2016. P. 304-306.

6. Горошанська О.О., Галуцьких Н.А., Кащена Н.Б. Науково-методичний підхід до оцінки рівня сталого розвитку підприємства. Системне забезпечення економічної активності та сталого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності: колективна монографія / За заг. ред. Н. Б. Кащеної та Т. О. Ставерської. Харків: Видавець Іванченко І.С., 2020. С. 54-66.

І.Ю. Сахарова, фахівець сектору кредитних операцій відділу супроводження активних операцій корпоративних клієнтів АТ «ПУМБ» (Київ)

СТАН КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Особливості діяльності банків вимагають від них фінансової стійкості, яка забезпечується за допомогою вдосконалення організації ресурсної бази, оптимізації її структури, а також підвищення рівня капіталізації. Рівень капіталізації банківської системи є важливою ознакою достатності банківського капіталу в економіці, а, отже, здатністю банківської системи кредитувати національну економіку та стимулювати її зростання [1]. Недостатня капіталізація може негативно впливати на темпи економічного розвитку країни, її інвестиційний рейтинг, знижує надійність банків, сповільнює розвиток банківської системи і може спричиняти кредитні кризи. Проблема низького рівня капіталізації супроводжує вітчизняну банківську установи з перших етапів розвитку вітчизняної банківської системи, тому дане питання є актуальним і потребує подальшого дослідження.

Розглянемо основні показники оцінювання рівня капіталізації банківської системи, такі як: коефіцієнт капіталізації, мультиплікатор капіталу, а також відношення капіталу банків до валового внутрішнього продукту (ВВП).

Таблиця 1 - Коефіцієнт капіталізації банківської системи протягом 2018-2022 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021
Пасиви, млн. грн.	1 320 112	1 404 000	1 754 736	1 979 298
Капітал, млн. грн.	149 400	197 362	212 577	244 081
Коефіцієнт капіталізації, %	11,32	14,06	12,11	12,33

Коефіцієнт капіталізації розраховується як співвідношення власного капіталу та пасивів. Рекомендоване значення показника – близько 15% [2].

Коефіцієнт капіталізації коливається у межах від 11,32% до 14,06% у період 2018-2022 рр., що при рекомендованому значенні не досягає необхідного рівня (табл.1). Тобто, у структурі пасивів власний

капітал займає незначну частку, натомість переважають зобов'язання фізичних та юридичних осіб.

Мультиплікатор капіталу - це показник, який характеризує рівень покриття активів за рахунок капіталу і обчислюється як відношення суми загальних активів до власного капіталу банку. Так як власний капітал має покривати збитки за активами, більший рівень мультиплікатора свідчить про більші ризики банкрутства банку. Проте, з іншої сторони, вищий рівень мультиплікатора вказує на вищий потенціал банку. Оптимальне значення мультиплікатора капіталу має коливатися від 0 до 12 [3].

Рис. 1. Мультиплікатор капіталу банків України 2018-2021рр., рази

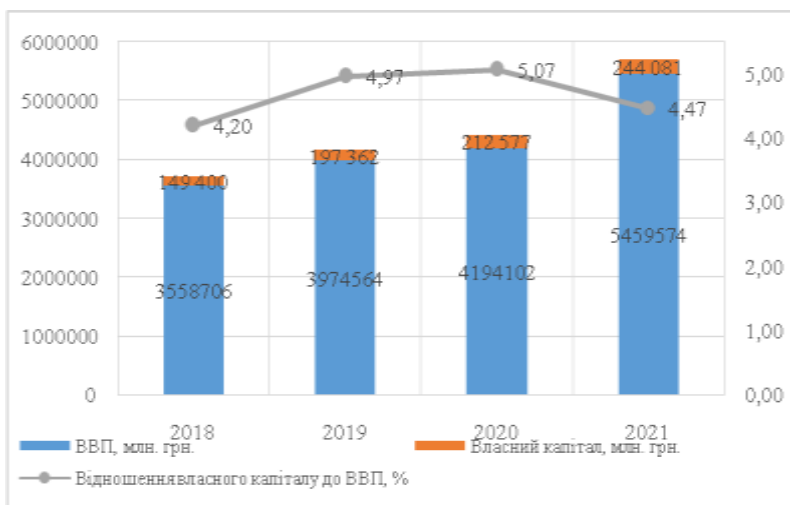
Мультиплікатор капіталу протягом 2018-2021 рр. коливається в межах 7,11-8,84, що свідчить про зміну достатності капіталу (рис.1). Значення показника кожного року рівномірні та знаходяться на оптимальному рівні.

Оцінюючи сучасний стан капіталізації банків України на макрорівні, слід розглянути динаміку відношення капіталу банків до ВВП як основного макроекономічного показника.

На рис. 2. можна спостерігатися коливання частки власного капіталу банків у ВВП з 4,2% до 5,07%. При цьому частка власного капіталу до 2020 року поступово зростала та становила пікові 5,07%, але уже у 2021 році частка власного капіталу становила 4,47%, що менше значення 2019 року. При цьому, вважається, що для підтримання дієздатності банківської системи обсяг капіталу банків має становити не менш як 5–7 % від ВВП. Ці показники ледве становлять мінімальне значення і тому вони показують недостатню

спроможність банківської системи забезпечувати потреби національної економіки.

Незважаючи на значний розвиток банківської системи, її капіталізація залишається низькою. До того ж недостатній рівень капіталізації загрожує стабільності банківської системи і не відповідає потребам економічного зростання. У цих умовах важливим завданням державного регулювання та управління банківською діяльністю є підвищення стійкості та надійності функціонування банківської системи шляхом забезпечення достатньої капіталізації.

Рис. 2. Зміна ВВП та власного капіталу банків України протягом 2018 - 2021 рр.

Інформаційні джерела:

1. Циганова Н.В. Концентрація та централізація капіталу в банківській сфері. Київ : КНЕУ, 2014. 254 с.
2. Андрущак Є., Мельник Б., Щуревич О. Діагностика рівня капіталізації банківської системи України. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/50/91.pdf> (Дата звернення 21.10.2022).
3. Гайдаржийська О.М., Щепіна Т.Г., Отрошко В.П. Практичні основи аналізу та оцінки капіталу банку URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/molv_2017_7_95.pdf. (Дата звернення 22.10.2022).

КРИТЕРІЙ ВИБОРУ МЕТОДІВ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ

Основною метою фінансового планування є мобілізація резервів збільшення прибутку. Це стає можливим завдяки використанню методів економіко-математичного моделювання, оцінці доцільності та ефективності капіталовкладень. Вкрай важливим є чітке визначення пріоритетних напрямів фінансового планування на кожному конкретному етапі розвитку підприємства [1, с. 14]. Будь-яке прогнозування посиляється на формалізоване уявлення про існуючий зв'язок між причинами і наслідком. Прогнозування звіту про фінансові результати включає в себе як дослідження минулих тенденцій, так і передбачення майбутнього розміру виручки, витрат, інших доходів і витрат. Для кількісного прогнозування фінансових результатів господарюючих суб'єктів використовують модель часових рядів (трендів), множинний кореляційно-регресійний аналіз у процесі факторного регулювання рівня рентабельності [2, с. 9], метод бюджетування, метод відсотку від продаж.

При застосуванні методу бюджетування звіт про фінансові результати складається на основі формування:

- бюджету доходів підприємства на прогнозний період з розподілом їх за видами діяльності (операційна, інвестиційна, фінансова) та за структурними підрозділами (центрами доходів) підприємства;
- загального (агрегованого) бюджету доходів підприємства;
- бюджету витрат підприємства на прогнозний період з розподілом їх за структурними підрозділами (центрами витрат);
- загального (агрегованого) бюджету витрат підприємства;
- загального бюджету доходів та витрат підприємства, що трансформується в прогнозний звіт про фінансові результати.

Для складання проєктованого звіту про фінансові результати за допомогою методу відсотка від продажу необхідно класифікувати його статті на автоматично утворені й регульовані. Автоматично утворені статті складаються внаслідок здійснення запланованої операційної діяльності і змінюються пропорційно обсягу продажу. При цьому кожна стаття звіту про фінансові результати збільшується або зменшується відповідно до концепції складання прогнозу, або на основі процента зростання (зменшення) обсягу реалізації продукції.

Регульовані статті утворюються незалежно від обсягу продажу. Для їх кількісного визначення використовують інші методи – наприклад, експертних оцінок).

На основі прогнозного звіту про фінансові результати розраховуються фінансові показники, які зіставляються з очікуваними значеннями.

На цей час перспективним методом прогнозування фінансових результатів є використання штучних нейронних мереж, які мають низку переваг над іншими методами, серед яких найголовнішою є можливість дослідження залежності прогнозованої величини від незалежних змінних.

Загальний алгоритм прогнозування за допомогою нейронної мережі складається з таких кроків:

- отримання часового ряду з інтервалом у вибрану часову ітерацію;
- заповнення «пропусків» в історії;
- згладжування ряду методом ковзних середніх (або іншим);
- отримання ряду відносної зміни прогнозованої величини;
- формування таблиці «вікон» з глибиною занурення часових інтервалів;
- додавання до таблиці додаткових даних (наприклад, зміна величини за попередні роки);
- масштабування; визначення навчальної та тестової вибірок;
- підбір параметрів нейромережі;
- навчання нейронної мережі;
- перевірка працездатності нейромережі в реальних умовах.

Якість нейромережевого прогнозування залежить від кількості ознак, які представляють значення рядів під час формування множин даних (однокрокове та багатокрокове прогнозування), періоду, горизонту та інтервалу прогнозування.

Таким чином, вибір методу планування залежить від обраної концепції складання прогнозу та її імплементації у загальну систему менеджменту підприємства.

Інформаційні джерела:

1. Субботович Ю.Л. Прибуток підприємницьких структур в умовах ринкової трансформації економіки: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. 20 с.

2. Гладій І.О. Облік фінансових результатів в інформаційній системі управління (на матеріалах підприємств ресторанного господарства): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. Х., 2006. 18 с.

В. Чумак, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

В. Фурса, канд. екон. наук, доц., здобувач вищої освіти СВО магістр (ПДАУ, Полтава)

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Діяльність підприємства залежить від різноманітних чинників, тож платоспроможність також підлягає впливу багатьох факторів як загальноекономічних, так і мікроекономічних. Даючи оцінку фінансового стану підприємства з урахуванням впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища слід враховувати, що вони можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив. До внутрішніх відносять ті фактори, що визначають ефективність роботи підприємства і є резервами покращення фінансового стану суб'єкту господарювання:

- склад та структура продукції, що випускається та послуг, що надаються;
- величина капіталу підприємства;
- структура та розмір витрат виробництва та їх динаміка;
- стан майна підприємства та його матеріальних активів, що включають резерви та запаси [1, С.78].

Внутрішні фактори платоспроможності поділяються на наступні групи:

- організаційно-управлінські;
- виробничі;
- фінансові.

До організаційно-управлінських відносяться фактори загального, організаційного характеру, що мають вплив на всі рівні підприємства. Це галузева приналежність і пов'язані з нею характеристики, ефективність і якість управління підприємством, його ділова репутація, інвестиційна та інноваційна активність, спеціалізація виробництва, обрана облікова політика, платіжні і розрахункові фактори, стратегія і тактика управління ресурсами, тощо. Дана група факторів визначає основні напрямки, мети і стратегію діяльності підприємства, забезпечує його конкурентоздатність.

Вплив факторів виробництва пов'язаний з основною діяльністю суб'єкта-власника і виявляється в його характеристиках, у процесі формування собівартості, у конкурентоспроможності продукції,

наявності споживчого попиту на неї. Групу виробничих факторів складають такі основні елементи: склад, технічний стан, фізичний і моральний знос засобів, використання інноваційних технологій, тривалість виробничих (постачально-збутових) циклів, ритмічність виробництва, його собівартість, рівень, склад і структура витрат, обсяг і структура ресурсів та їх оборотність, середня продуктивність праці, кваліфікація персоналу тощо.

Фінансові фактори включають вибір моделі управління фінансовими ресурсами для забезпечення належного функціонування підприємства та платоспроможності, що проявляється в достатньому рівні прибутковості. Вважаємо, що до цієї групи слід додати: вибір системи оплати праці, яка сприятиме поліпшенню фінансових результатів підприємства як чинника зростання зацікавленості в результатах праці; вибір оптимальної системи оподаткування. Ця група факторів являє собою основу з точки зору впливу на платоспроможність підприємств [2].

Стосовно розглянутої економічної категорії саме ці чинники мають першочергове значення, а вплив більшості інших факторів на платоспроможність конкретних підприємств проявляється саме через фінансові чинники, у вигляді зміни їх кількісного вираження та, насамперед через фінансові показники (коефіцієнти абсолютної ліквідності, коефіцієнт загального покриття, забезпеченості власними оборотними коштами, неплатоспроможності тощо). Слід враховувати, що внутрішні фактори, що впливають на фінансовий стан і платоспроможність, можуть негативно впливати на зовнішнє середовище (наприклад, збої у виробничо-технологічних процесах), а зовнішні фактори можуть негативно впливати на внутрішні процеси (наприклад, зміна політичного курсу, законодавчі проблеми) [3].

Вплив зовнішніх факторів визначається загальною макроекономічною ситуацією в країні, їх виникнення безпосередньо не має зв'язку з діяльністю підприємства. Часто зовнішні чинники впливають не безпосередньо на фінансову стійкість підприємства, а опосередковано через вплив внутрішніх факторів. Залежно від етапу розвитку економіки країни будуть відрізнятися такі показники, як темпи зростання ВВП, рівень доходів і прибутковість підприємств. Тому в стадії кризи платоспроможність суб'єкта господарювання знижується, що негативно позначається на фінансовій стійкості. Також у такий період посилюється вплив інфляції на розмір прибутку підприємства, що призводить до зменшення фінансових ресурсів та викликає зниження фінансової стійкості.

До групи зовнішніх факторів, що впливають на платоспроможність, відносяться незалежні від діяльності організації фактори: місце та значення підприємства на ринку; можливий потенціал ділової співпраці; рівень залежності щодо інвесторів і кредиторів; існуюча податкова система; монополізація ринку; рівень безробіття; ефективність податкової системи; пропозиції взаємозамінних товарів [3].

Крім факторів, які можуть як знижувати, так і підвищувати платоспроможність, існують також фактори, які односторонньо впливають на підвищення платоспроможності підприємства, зокрема: капітальні інвестиції; зменшення дебіторської заборгованості та резервів; реалізація необоротних активів; погашення кредитів.

Рівень комплексного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на фінансову стійкість суб'єкта підприємництва залежить від обраної діяльності та стратегії управління, сфери діяльності підприємства, етапу його життєвого циклу, а також загального рівня розвитку економіки країни. Підприємства, що досягли очікуваного рівня фінансової стійкості, незалежні від ринкових коливань, значно знижують ризик банкрутства та мають усі перспективи для забезпечення бажаного рівня конкурентоспроможності.

Таким чином, можна підсумувати, що постійний аналіз та своєчасна діагностика змін, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, а також вчасне та максимально ефективне реагування на такі зміни для забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності є обов'язковою умовою покращення фінансового стану підприємства в умовах ринкової економіки під час кризи.

Інформаційні джерела:

1. Коцера Н. В. Інформаційне забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Ужгород, 2019. Вип. 27. С. 78-21. URL: http://www.visnykeconom.uzhnu.uz.ua/archive/27_1_2019ua/17.pdf
2. Абрютін Д. А., Абрютіна М. С., Грачов А. В. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства: навч. посіб. Москва, 2016. 256 с.
3. Коцера Н. В. Методичні прийоми та способи аудиту фінансової стійкості підприємства. Причорноморські економічні студії, 2018. Вип. 35(2). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_35\(2\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_35(2)_27).
4. Кашена Н.Б., Лисак Г.Г. Методичні підходи до аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2005. Вип. 1(1). С. 162-169.

Секція 3
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО,
СОЦІАЛЬНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

УДК:657

A.Grylitska, PhD in Economics, Docent (*ChSBC, Cherkasy*)

**FEATURES OF THE ACCOUNTING SYSTEMS OF COUNTRIES:
UKRAINE AND CHINA**

The desire of continental Europe and several Asian countries to bring national traditions and accounting principles in line with international standards makes it possible to accelerate the progress of Ukrainian reform by studying and generalizing the experience of a country with similar economic development characteristics, and in some cases, a consistent convergence of accounting models, such countries are the People's Republic of China (PRC).

The coordinated mutual convergence of national accounting and reporting models of Ukraine and the PRC in the context of transition to IFRS will lead to a synergistic effect in the pace of development of joint projects by increasing the level of confidence, developing a common language for doing business, which will ultimately have a beneficial effect on the development of the economies of both countries. It is a question of regional convergence of national models of the two countries against the background of convergence with IFRS.

In economic science, such issues as F. Butynets, Z. Klebanovich, O. Lugova, M. Ogiychuk, V. Parkhomenko, L. Stolyar, and S. Sirceva explored the issues of regulatory regulation of accounting and the transition to International Accounting Standards in Ukraine. Lugova O., Stolyar L. and Klebanovich Z. in their publications reveal the reasons that lead an enterprise to a situation when it is necessary to restore accounting. Delayed accounting and the existence of irregularities can lead to serious consequences for the activity of the enterprise [3, p.103].

Among the Chinese specialists, it is worth mentioning the work of such scientists as Li Xinhe, Tang Yunwei, Liu Yi, Wu, Qin Ming, which

determine the main factors influencing the formation of the state accounting system and approaches to the classification of national accounting systems. Features of the interaction of managerial, financial and tax accounting in China are explored by Liu Qing, Ma Tao, Wu Dajun, Zhang Weig, Wang Yunzhi and Wang Yongxin [3, p.103].

Guo Daoyang's writings reveal some of the historical features of China's accounting system. Features of the interaction of management, financial and tax accounting in China were considered by Liu Qing, Ma Tao, Wu Dajun, Zhang Weig, Wang Yunzhi and Wang Yongxin. In their works, Zhou Baoyuan, Chen Mai, Sun Guang, Zhang Qi, Li Haibo, Zhang Weihua consider and analyze the issues of analysis and accounting of assets and liabilities in China. Some features of the formation, advantages and disadvantages of the Chinese financial reporting system are disclosed by Xie Jihua [3, p.103].

However, at present there are not enough scientific papers summarizing the accounting experience, the current state of the accounting system and the prospects for its development in Ukraine and the PRC, as well as the analysis of the two systems for the possibility of convergence in terms of international convergence processes in the accounting field.

Long-term accounting and reporting reform processes in accordance with International Financial Reporting Standards (IFRS) identify the need for a new accounting system that meets the requirements of the current stage of economic development, and aligns with other countries' accounting systems.

Mutual convergence of national accounting and reporting models of Ukraine and the People's Republic of China in the transition to IFRS will lead to a synergistic effect in the speed of joint project development through increased confidence, the development of a common business language, which will ultimately have a positive impact on the development of the economies of both countries.

The global process of globalization is gradually changing all aspects of economic activity, both at the macro and microeconomic levels. Creating a global financial information system changes the accounting requirements. One of the major international processes taking place in the world today is the harmonization of national accounting and financial reporting systems across countries.

According to the considered criteria of classification of accounting systems Ukrainian and Chinese accounting systems:

- belong to the continental model;
- rely on the system of codified law;

- do not have a single mother country, the development of the accounting system is affected by various political, economic, cultural and other factors;

- belong to systems of collective, with a great distance of power and a high degree of avoidance of uncertainty;

- have the quality of discreetly conservative attitude to the information. The emergence and development of IFRSs is the most significant convergent process in international accounting and reporting.

However, as an aspect of convergence of economic systems, it is voluntary. The apparent heterogeneity of groups of countries that are transitioning to IFRS significantly complicates the implementation of their convergent function.

The main ways and problems of transition to IAS by various national accounting systems. The emergence and development of IFRSs is the most significant convergent process in international accounting and reporting. However, as an aspect of convergence of economic systems, it is voluntary.

The introduction of IFRS in Ukraine and the PRC is influenced by national legal models and the substantial dependence of national economic entities on government sources of funding. Therefore, to bring Ukrainian and Chinese accounting models closer, a "club convergence" path was proposed, which refers to the convergence of accounting models of two or more countries with similar basic accounting principles by unifying basic accounting practices and regulating them.

Without restoring accounting, it is impossible for a legal entity to conduct secure business activities. On the basis of the data obtained during the restoration of accounting, not only the state authorities receive information about the activity of the enterprise, but also the management receives the guidelines for successful economic activity [2, p.128].

When competent to carry out all stages of accounting restoration, the entity receives accounting documentation in full, full transparency of accounting activities for management and the ability to avoid imposing fines and other penalties on the part of public authorities [2, p.129].

In addition, the main differences between the Chinese regulatory accounting system and the Ukrainian ones were formed, as well as ways of their probable elimination [1]:

- Although the Ministry of Finance is responsible for setting up a unified state reporting system in the PRC, various agencies, military units and other economic entities may develop their own accounting methods, which must be sent to the local finance ministries without fail;

- the person holding the position of an accountant, passes the compulsory state certification in the form of a state examination, which is

conducted according to three specifications. We propose, by analogy with the People's Republic of China, to introduce into the Ukrainian accounting system mandatory state certification of accountants, which will become not only one of the vectors of convergence of two accounting systems, but also allow Ukraine to reduce the number of accounting errors and will become the basis for the formation of an effective professional accounting community;

- methodological guidance of the accounting sphere in China is provided by the Accounting Standards Committee of the Ministry of Finance of the People's Republic of China, which consists of: Professional Committee of Economists, Committee of Professional Accountants of Commercial Units and Committee of Professional Accountants of Governmental and Non-Expert Group, with expert groups according to accounting standards of the Ministry of Finance of the People's Republic of China.

The development of globalization in the world creates economic preconditions for the development and implementation of generally accepted requirements for accounting and preparation of financial statements. Historically shaped national models of accounting and reporting do not always reflect global economic phenomena and processes and do not create the conditions for mutual exchange of economic information.

Based on the study, it can be assumed that the existing gap in the transparency of financial statements of Chinese and Western companies will persist for a long time, despite the apparent convergence of the Chinese accounting system with IFRS and the liberalization of national law. According to the results of the study, the legal status of land directly affects the methodology and methodology of land use accounting. A striking example in this regard is the construction of land accounting in China.

Monitoring of typical problems of land accounting in agricultural enterprises of Ukraine generates a conclusion about the superficial conceptual approach and unsatisfactory level of organization and methodology of land accounting, which leads to the incorrect reflection of most financial and economic events. The lack of adequate methodology for legal identification and accounting of land resources negates the complexity of indicators and distorts the results of the formation of the information base necessary for external and internal users.

According to the results of the research, an alternative variant of the universal algorithm for land use accounting in agricultural enterprises was proposed, the application of which is able to provide adequate reflection of transactions with land plots, regardless of the form of ownership of them.

Information sources:

1. Brukhanskyi R. F., Vincharovska T. A. Теоретичні і прикладні аспекти бухгалтерського обліку у сфері землекористування. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28. №4. С. 305-312
2. Lugova O.I. Renewal of Enterprise Accounting: Preconditions and Essence. *Modern Economics*. 2017. № 6. P. 121-129
3. Redchenko K.I. Development of accounting in China: history and modernity. *Nikolaev: Global and national problems of economy*. 2015. P. 872-875.

УДК: 657.631.8

Н.С. Акімова, канд.екон.наук, проф. (ДБТУ, Харків)

Н.В. Спіцина, канд.екон.наук, проф. (ХНУМГ ім. О.М.Бекетова, Харків)

ОБЛКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РОЗРАХУНКАМИ І ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУРАХ

У зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційних технологій і цифрової економіки професія «бухгалтер» вже не відповідає тим уявленням, які існували до першого десятиліття XXI ст. З огляду на повсюдне впровадження спеціального програмного забезпечення, онлайн-сервісів, покликаних автоматизувати і оптимізувати роботу бухгалтера, скоротити трудомісткість на збір і обробку інформації, подання звітності до контролюючих органів, замінивши ручну працю на комп'ютеризований, робота з інформацією вже не носить першочергового характеру. Функція систематизації інформації майже повністю перейшла до автоматизованих систем, які з великим ступенем точності, оперативності і різними варіантами угруповання даних в змозі пред'явити її різним групам користувачів.

Таким чином, розвиток цифровізації економіки тягне за собою необхідність зміщення ролі обліку з інформаційної на контрольно-аналітичну в системі управління економічним суб'єктом у цілому і податковими розрахунками і зобов'язаннями зокрема. Уточнення змісту функції обліку та його предмета висуває нові вимоги до інформаційного забезпечення управління податковими розрахунками організації.

Роль і місце інформації в системі управління податковими розрахунками дозволяють характеризувати її як ресурс, який є результатом інтелектуальної праці, поряд з трудовими, матеріальними,

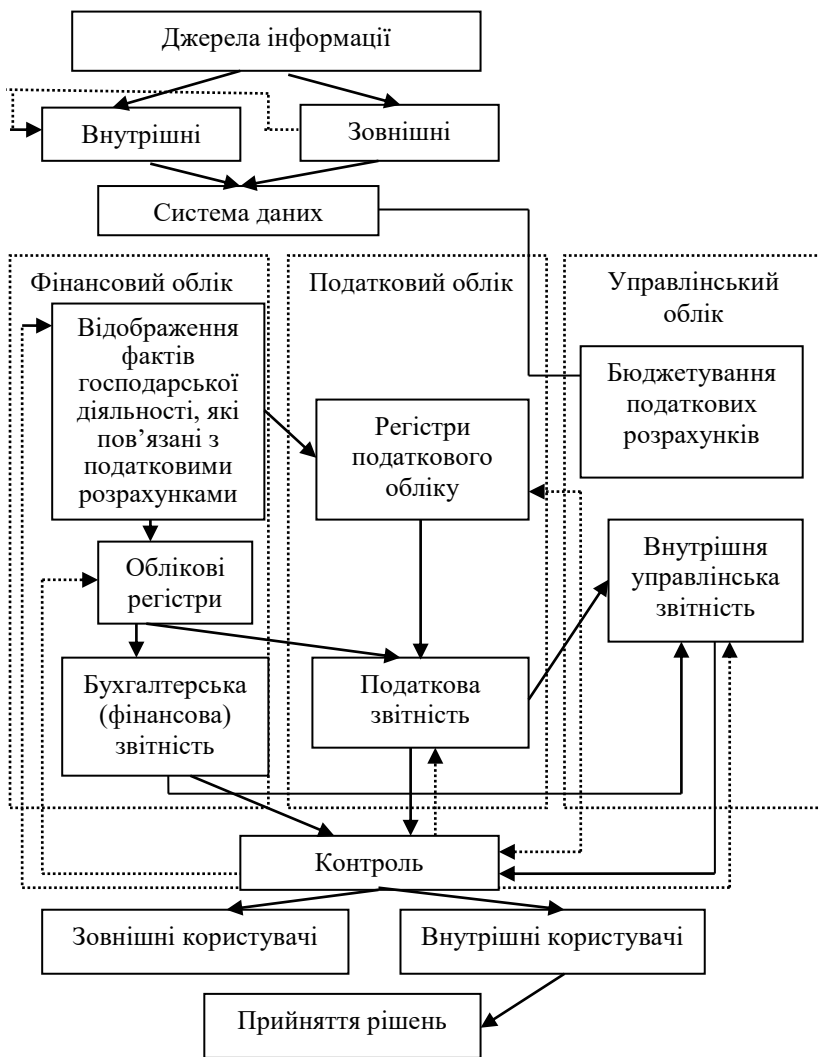
фінансовими ресурсами. Зазначимо, що формування системи даних відбувалося без урахування процесу інтеграції інформаційних потоків. Тому в роботі нами запропонована модель формування системи даних на умовах інтегрованої системи обробки економічної інформації про податкові розрахунки і зобов'язання (рис.1.).

В даний час зміст податкового обліку, головним чином, зводиться до певного коригування інформації фінансового обліку щодо окремих його аспектів з огляду на розбіжності нормативно-правових актів з бухгалтерського та податкового обліку. З цього випливає необхідність гармонізації підходів до податкового і фінансового обліку для цілей оптимізації інформаційних потоків, зменшення трудовитрат на обробку інформації, уніфікації облікового процесу та створення інтегрованої обліково-інформаційної системи.

В сучасних умовах цифровізації економіки, розвитку інформаційного суспільства та застосування пристроїв для обробки великого обсягу даних оптимальним є створення інтегрованої інформаційної бази в рамках економічного суб'єкта, де буде міститися інформація, необхідна для різних облікових підсистем і користувачів. Це дозволяє здійснити трансформацію облікових підсистем не тільки шляхом інтеграції фінансового та податкового обліку. Можливість інтеграції фінансового та податкового обліку обумовлена максимальною схожістю основних методів ведення обліку, серед яких: застосування подвійного запису (обов'язково для фінансового обліку і не заборонений для податкового обліку); використання рахунків як накопичувачів інформації про об'єкт обліку; документування; оцінка; звітність.

З цього випливає необхідність гармонізації підходів до податкового і фінансового обліку для цілей оптимізації інформаційних потоків, зменшення трудовитрат на обробку інформації, уніфікації облікового процесу та створення інтегрованої обліково-інформаційної системи. Виходячи з вищесказаного, слід зробити висновок, що фінансовий облік, агрегуючи інформацію про всі факти господарського життя, в тому числі пов'язаних з податковими розрахунками, є базисом обліково-інформаційної системи економічного суб'єкта.

Гармонізація податкового та фінансового обліку виступає очевидним способом оптимізації облікового процесу та контролю, забезпеченням прозорості показників, використовуваних для податкових розрахунків та джерелом подання податкової та фінансової звітності зацікавленим користувачам.

Рис. 1. Модель формування системи даних в умовах інтегрованої обробки економічної інформації для управління податковими розрахунками і зобов'язаннями

Інтеграцію фінансового та податкового обліку пропонуємо реалізувати, використовуючи такі підходи:

- реалізація вимоги єдності фінансового та податкового обліку, що полягає у встановленні пріоритету бухгалтерських норм і правил. Дана вимога передбачає і правову єдність фінансового та податкового обліку, яка здійснюється таким чином: норми податкового права відображаються в правилах, способах ведення бухгалтерського обліку;
- застосування механізму інтеграції фінансового та податкового обліку шляхом використання методу подвійного запису для відображення інформації на єдиних рахунках бухгалтерського обліку;
- використання методики обліку податкових розрахунків і їх документального оформлення як частини методики ведення бухгалтерського обліку економічного суб'єкта.

УДК 657

Р.П. Андрушко, канд. екон. наук, доц. (ЛНУП, Львів)

З.П. Мирончук, канд. екон. наук, доц. (ЛНУП, Львів)

ОПТИМІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ВИТРАТ НА АГРОІННОВАЦІЇ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Впровадження новітніх розробок в контрольно-обліковий процес є запорукою сталого розвитку сільського господарства. Усі розробки в цій сфері ґрунтуються на використанні інформаційних технологій та систем, які служать основою для збору, зберігання, обробки і розповсюдження просторових даних з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Агроінноваційна діяльність є специфічним об'єктом управлінського обліку і потребує оперативного контролю.

Організація оперативного контролю агроінноваційної діяльності передбачає виконання наступних завдань

- захист активів і власності;
- надійність і достовірність інформації;
- ефективність використання ресурсів;
- допомога менеджерам в досягненні поставлених цілей [1].

Збирання даних щодо наявності, стану та повної інформації про об'єкти досить клопіткий процес, особливо у великих компаніях.

Для спрощення системи збору даних, яка є типовою для багатьох підприємств, можливе використання QR-кодування об'єктів з нанесенням особливого шифру. При проведенні інвентаризаційного

процесу використання QR-кодів пришвидшить роботу перевірки наявності, зокрема необоротних активів, так як у QR-кодах зашифровані всі дані щодо цих об'єктів [3].

Використання сучасного програмного забезпечення, що обслуговує GPS-навігатори у режимі реального часу дозволяє фахівцю з обліку визначати сукупність показників: місцезнаходження техніки, швидкість та напрямок її руху, пройдену відстань (оброблену площу угідь), витрати та залишок палива у конкретного об'єкта спостереження, створює умови для контролю первинних документів з виробництва сільськогосподарської продукції [2].

Отже, це дасть змогу дистанційно контролювати та регулювати роботу окремої одиниці техніки, аналізувати ефективність здійснення технологічних операцій, ліквідувати приписки механізаторів, сприяє економії палива тощо.

З метою підвищення ефективності діяльності підприємств аграрного бізнесу та прийняття управлінським персоналом обґрунтованих рішень, пропонуємо організацію обліку витрат на агроінновації здійснювати у наступній послідовності (рис. 1).

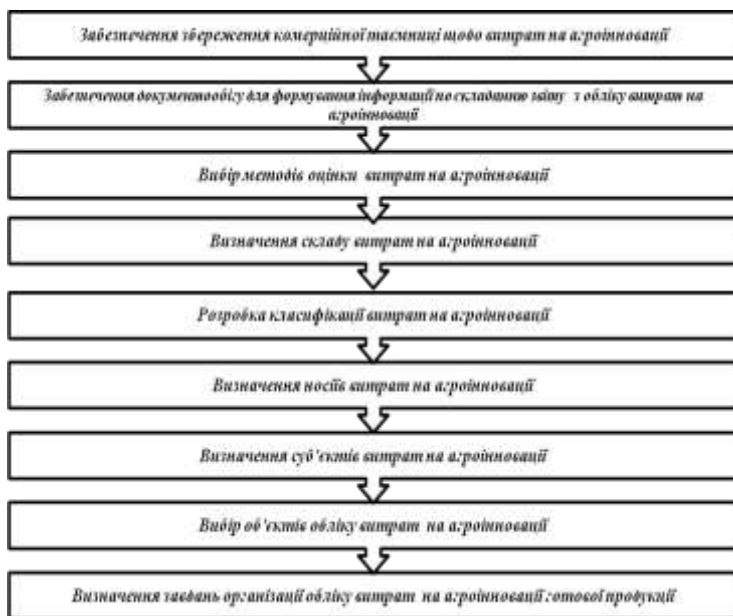

Рис. 1. Процес організації обліку витрат на агроінновації

Інформаційні джерела

1. Andrushko R., Feyer O. Organizational provision of accounting and control of agro-innovative activities of enterprises. International scientific journal «EDUCATION AND SCIENCE» / ed. board: T.D. Shcherban (Ed. in Chief); Deputy Ch. Ed: Jerzy Piwowarski; V.V. Hoblyk. – Mukachevo. – Czestochowa: MSU publ., Humanistic-Natural Sciences University named after Yana Dluhosha in Czestochowa, 2022. – Issue 1 (32). P. 120-125.

2. Андрушко Р.П., Мирончук З.П. Агроінновації як об'єкт обліку та контролю. *Аграрна економіка*. 2020. Т.13. №3-4. С. 32-39.

3. Радівілова Г., Спільник І. QR-кодування в обліку та управлінні активами підприємства: переваги та перспективи використання. *Цифрова економіка: тренди та перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.]. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 340 с. С. 319-320.

УДК 657.6

К.В. Безверхий, канд. екон. наук, доц. (*ДТЕУ, Київ*)

ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ Е-АУДИТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В процесі діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні постає особливе питання щодо контролю за їхньою фінансово-господарською діяльністю з боку держави. Держава зацікавлена у ритмічній сплаті податків та зборів суб'єктами господарювання до загальнодержавного і місцевих бюджетів. Забезпечити повноту нарахування і сплату відповідних податків і зборів можна лише, коли буде здійснюватися належний контроль з боку Державної податкової служби України. На сьогодні, таким інструментом контролю з боку податкових органів може виступати електронний аудит (далі: е-аудит) платників податків. Однак, відсутність нормативно-правового регулювання е-аудиту в Україні гальмує впровадження його у практичну діяльність контролюючо-перевірочної роботи платників податків в Україні. Це в свою чергу призводить до численних порушень у сфері оподаткування, ухилення від сплати податків суб'єктами господарювання. Саме тому, питання організаційного забезпечення е-аудиту в Україні стрімко набуває актуальності із врахуванням воєнного стану в державі.

Проаналізувавши нормативно-правове регулювання е-аудиту [1] нами було зроблено висновок, що воно недостатньо врегульоване. Кабінетом Міністрів України було внесено законопроект № 6255 від

02.11.2021 р. «Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо впровадження електронних перевірок (е-аудит)» [2], проте станом на 01.10.2022 р. він не був затверджений, але отримав позитивний висновок від Міністерства фінансів України [3], Державної податкової служби України [4], Міністерства юстиції України [5]. Водночас вищевказаний законопроект не дає відповіді на деякі питання, що стосуються безпосереднього проведення е-аудиту. Враховуючи зазначене вище, на законодавчому рівні ми пропонуємо проект Закону України «Про електронний аудит (е-аудит)».

Складові проекту Закону України «Про електронний аудит (е-аудит)»:

Розділ 1. Загальні положення.

Розділ 2. Вимоги до проведення електронного аудиту.

Розділ 3. Цифрові формати подання інформації для проведення електронного аудиту.

Розділ 4. Порядок проведення електронного аудиту.

Розділ 5. Заходи за результатами проведення електронного аудиту.

Розділ 6. Ві

дповідальність за встановлені порушення під час проведення електронного аудиту.

Розділ 7. Прикінцеві положення.

В процесі проведеного дослідження нами було удосконалено нормативно-правове забезпечення, що регулює питання здійснення е-аудиту в Україні, шляхом запровадження проекту Закону України «Про електронний аудит (е-аудит)», який буде складатися з наступних розділів: 1) загальні положення; 2) вимоги до проведення електронного аудиту; 3) цифрові формати подання інформації для проведення електронного аудиту; 4) порядок проведення електронного аудиту; 5) заходи за результатами проведення електронного аудиту; 6) відповідальність за встановлені порушення під час проведення електронного аудиту; 7) прикінцеві положення.

Інформаційні джерела:

1. Безверхий К. Нормативно-правове та інформаційно-аналітичне забезпечення впровадження е-аудиту в Україні. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2021. Випуск 60. С. 105-115 DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.60.0.6009>.

2. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо впровадження електронних перевірок (е-аудит) № 6255 від 02.11.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73120 (дата звернення: 01.10.2022 р.).

3. Експертний висновок Міністерства фінансів України № 11120-03-3/34375 від 10.11.2021 р. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-2554547.pdf (дата звернення: 01.10.2022 р.).

4. Пропозиції Державної податкової служби України до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо впровадження електронних перевірок (е-аудит)» URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-2562680.pdf (дата звернення: 01.10.2022 р.).

5. Міністерство юстиції України: Лист «Щодо проекту Закону України (реєстр. № 6255 від 02 листопада 2021 року)» № 109817/18205-1-21/7.3.3 від 16.11.2021 р. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-2568782.pdf (дата звернення: 01.10.2022 р.).

УДК 657

Н.О. Бірченко, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Підприємницькій діяльності властива така категорія як ризик. Ризик – невпевненість у майбутніх подіях, які можуть впливати на досягнення фінансових, виробничих, адміністративних цілей діяльності підприємства в короткостроковому та довгостроковому періодах тощо.

Питання невизначеності та ризиків протягом тривалого часу досліджувалися різними вченими з різних точок зору. За це час виробилися багатоваріантні підходи до прогнозування ризиків та захисту від них – це відмова від ризиків, прагнення їх мінімізувати, запобігти і т.д. Проте проблема створення ефективної системи управління ризиками на мікрорівні набуває все більшої актуальності.

Управління ризиками – це вміння передбачати слабкі місця у діяльності підприємства, оцінювати потенційні збитки та пропонувати конкретні способи їх виключення або мінімізації. Основою управління ризиками є комплексна оцінка факторів ризику, пов'язаних з кожним видом діяльності підприємства. Враховуючи, що всі ризики пов'язані із вартістю підприємства, при прийнятті управлінських рішень необхідно виходити з того, що кожне рішення по-різному впливає на вартість підприємства і йому відповідає певне співвідношення ризику та прибутковості. Залежно від цілей, на досягнення яких спрямовані дії керівництва, ризики можуть трансформуватися з одного виду в інший. Відповідно аналізувати необхідно різні показники фінансової

звітності, що дозволяють визначити рівень ризику. У зв'язку з цим, високий рівень обліково-аналітичного забезпечення сприяє прийняттю ефективних рішень щодо захисту підприємства у різних економічних умовах.

Під обліково-аналітичним забезпеченням контролю за ризиками розуміють процедури облікового та аналітичного забезпечення, що включають різні види обліку, та методики економічного аналізу, що базуються на формуванні збалансованої системи показників, що розкриваються у фінансовій звітності, які в сукупності дозволяють своєчасно виявляти слабкі місця фінансової політики підприємства, здійснювати контроль за його потенційними ризиками, приймати рішення тактичного та стратегічного характеру з управління активами та джерелами їх фінансування.

Для управління ризиками необхідна всеосяжна інформаційна база. Тільки наявність максимально точної та достовірної інформації дає можливість приймати рішення щодо зниження ризиків. При цьому необхідне поєднання зовнішніх та внутрішніх інформаційних потоків, що акумулюються у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Фінансова звітність – важливе джерело інформації, формування якого здійснюється, виходячи із загальних правил ведення обліку. Вимоги про розкриття інформації набувають динамічний характер.

Важливий є визначення показників загальної ризикової складової бухгалтерського балансу підприємства. Ними можуть бути: висока концентрація активів в окремих позиціях; різке збільшення або скорочення залишків на рахунках запасів, грошових коштів та дебіторської заборгованості; уповільнення оборотності поточних активів; наявність збитку та безнадійної дебіторської заборгованості тощо.

Кожну групу активів та пасивів бухгалтерського балансу можна розглядати як ризикову складову у структурі майна підприємства. Наприклад, необоротні активи вважаються важливими з точки зору прийняття стратегічних рішень. Оборотні активи також є важливою ризиковою складовою у структурі активів підприємства. При виявленні ризику в управлінні оборотними активами слід звернути увагу на строки погашення зобов'язань, наявність безнадійної дебіторської заборгованості, ринкові ціни на запаси. Слід також враховувати, що оборотні активи є залежними від реалізації продукції, наданих послуг. Тому при оцінці їх впливу на величину ризикової складової необхідно враховувати такі фактори, як: обсяг продажів, швидкість оборотності, платіжна політика, рівень ризику, пов'язаний зі строками погашення короткострокових зобов'язань, ліквідність запасів.

Власний капітал, як і інші елементи бухгалтерського балансу, схильний до ризику. Це пов'язано в основному з його структурою. Визначити його рівень захищеності можна за такими критеріями, як: величина капіталу, створення резервів, динаміка поточної та ринкової вартості акцій підприємства, зміна джерел у структурі власного капіталу, зміна ціни капіталу під час проведення операцій із цінними паперами, розмір реінвестованого прибутку.

Довгострокові джерела фінансування можуть бути схильні до валютного ризику, оскільки в бухгалтерському балансі представлені у різній валюті. При оцінці цієї ризикової складової слід враховувати те, що довгострокові зобов'язання неможливо відобразити в певному обліковому періоді, як неможливо відобразити і витрати на їх обслуговування, що, в результаті, може сприяти заниженню витрат та завищення прибутку.

Короткострокові джерела фінансування меншою мірою схильні до ризику в порівнянні з довгостроковими. Управляти ними важливо для підтримки рівня платоспроможності, кредитоспроможності та зниження ризику банкрутства підприємства.

Щоб своєчасно виявити ризики, а при їх наявності – не допустити розвитку кризи підприємства, доцільно контролювати ризики на основі:

- достовірної інформації у фінансовій звітності;
- методики аналізу потенціалу підприємства, яка передбачає виявлення неефективних активів та нереальних доходів, а також наявність чи відсутність ризику;
- показників «чисті активи» та «рівень якості чистих активів» з метою визначення зони ризику;
- методики аналізу (системи збалансованих показників) щодо виявлення неефективних активів та пасивів з метою пошуку та обґрунтування резервів їх відновлення або вилучення;
- вибору варіантних рішень з управління ризиками (передача, відмова тощо).

Отже, для виявлення наявності на підприємстві ризику насамперед слід перевірити, чи дотримано принципу достовірності при формуванні показників у фінансовій звітності. Переконавшись у відсутності неточностей та фактів фальсифікації, слід визначити наявність ризику, використовуючи систему показників, що розраховуються на основі даних фінансової звітності.

В рамках оперативних рішень можуть бути зроблені кроки з перегляду оптимального рівня запасів, придбання або використання запасів, вирішення поточних виробничих завдань, прискорення

оборотності активів, збільшення маржі, розробка різних схем погашення дебіторської заборгованості, використання нетрадиційних форм розрахунків із покупцями тощо.

До тактичних управлінських рішень можна віднести зміну політики розрахунків з дебіторами та кредиторами, придбання та використання необоротних активів, короткострокових фінансових вкладень та ін.

Стратегічні рішення спрямовані на довгострокові капітальні та фінансові вкладення, наукові розробки та ін.

Таким чином, постійний розвиток бізнесу породжує удосконалення підходів до пошуку додаткових джерел прибутку, чим і зумовлено пропозицію використання системи обліково-аналітичного забезпечення прогнозування ризику в управлінні активами та джерелами їх фінансування.

УДК 657

С.І. Васи́лін, д-р екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

Г.Г. Чобану, д-р екон. наук, н.с. (Бухарестський університет «ARTIFEX» та Національний інститут наукових досліджень у галузі праці та соціального захисту, Бухарест)

СУЧАСНИЙ ЛАНДШАФТ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРА В ДІДЖИТАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Будучи однією з найдревніших професій у світі, професія бухгалтера суттєво трансформувалася та перебуває у процесі постійних змін. Головною рушійною силою початку ХХІ ст. є розвиток процесів діджиталізації (цифрової трансформації); глобалізації та Інтернет-технологізації. Саме тому в цифровому світі місія та практика ведення бухгалтерського обліку стикається з рядом змін у підходах до збирання, обробки, зберігання, передачі інформації та інтеграції джерел її отримання. Ситуацію ускладнює зростаюча роль, разом з фінансовими, потоків нефінансової інформації, що має важливе значення в менеджменті підприємств.

Одним із актуальних завдань сучасної бухгалтерської науки та практики є пошук професійного консенсусу між використанням можливостей інформаційних технологій та максимальної віддачі потенціалу працівників бухгалтерських служб. У зв'язку із цим сьогодні постає питання – чи буде існувати потреба у професійних

бухгалтерах у найближчій перспективі та неосяжному майбутньому у контексті стрімкого розвитку цифрових технологій.

На наше глибоке переконання, діджиталізація економіки, що перебуває під постійним впливом факторів та ризиків макро- і мікросередовища, поглиблює місію, предмет, об'єкт і функції бухгалтерського обліку та професії бухгалтера, який відповідно до запитів зовнішніх та внутрішніх користувачів, має забезпечувати належний рівень інформаційної, і, як наслідок, – економічної безпеки бізнес-структур.

Процеси діджиталізації суттєво трансформують існуючі навички бухгалтера, виходячи далеко за межі сервісної функції обліково-аналітичного забезпечення. За даними останнього глибокого дослідження Association of International Certified Professional Accountants (AICPA), в епоху діджиталізації фінансовим спеціалістам необхідно володіти технічними навичками і вміти застосовувати їх у бізнес-контексті. Так само вони мають використовувати навички людей, щоб впливати на інших, і лідерські навички, щоб продовжувати очолювати організації [1]. Усі ці складові повинні підкріплюватися етикою, цілісністю і професіоналізмом.

У сучасних професійних, а інколи й наукових колах, побутує думка щодо відсутності перспектив бухгалтерської професії, функції якої повністю візьмуть на себе ІТ-технології, зокрема надсучасні технології обробки інформації на основі технологій блокчейну.

Ми глибоко переконані, що хмарні технології зберігання даних, таксономія фінансової звітності і повна автоматизація рутинних операцій є не загрозою зникнення бухгалтерської професії, а інструментом, який відкриває додаткові горизонти для людського фактора. За таких умов виникає необхідність в удосконаленні підготовки фахівців у галузі обліку, оподаткування й аудиту, перекваліфікації вже працюючих бухгалтерів та вивченні додаткових можливостей, які дає діджиталізація.

Першою і найголовнішою функцією бухгалтера, яку не може замінити програмне забезпечення є підготовка достовірної, правдивої та доречної фінансової звітності, що поєднує результат технічної обробки фінансових і нефінансових потоків інформації та результат професійного судження конкретного фахівця, який її готує. Другою, не менш важливою функцією, яку здатен задовольнити лише людський ресурс, є захист інтересів, комерційної таємниці та збереження майна компанії. У сучасних умовах флуктуацій макросередовища, особливо запровадження заходів боротьби з пандемією коронавірусу COVID-19 у 2020 р. та військовий стан в 2022 р., ця функція є одним із «рятівних

жилетів» бізнесу. Третя важлива складова місії бухгалтерської професії, яка не піддається повній автоматизації, – гарантування економічної безпеки підприємства, передбачення негативного впливу та мінімізація ризиків бізнес-середовища (рис. 1).

Рис. 1. Дисбаланс функцій бухгалтерської професії в умовах автоматизованих технологій діджиталізованого світу

Джерело: авторська розробка

Сучасний ландшафт бухгалтера – постійна адаптація до умов мінливого зовнішнього бізнес-середовища, форс-мажорних обставин та невизначеності. Світова пандемія COVID-19 та воєнний стан в Україні зайвий раз поставили інститут бухгалтерської професії перед новими викликами: зміна системи оподаткування бізнесу; врахування наслідків воєнного вторгнення у звітності та оцінка завданих збитків; зміна підходів до трудових взаємовідносин; максимальна цифровізація документопотоків та інших рутинних операцій. Реалії воєнного стану переконливо свідчать про надзвичайну важливість професії бухгалтера для збереження бізнесу, зміцнення національної економіки та подальшої відбудови України.

Майбутнє бухгалтерської професії – за симбіозом цифрових технологій, формування професійних суджень та досягнення цілей сталого розвитку. Відтак, поруч із обліково-аналітичними, організаційно-управлінськими компетентностями, особливої актуальності набувають цифрові, комунікативно-лідерські, безпекові, психологічні та екологічні компетентності. Саме такий підхід покладено в основу підготовки майбутніх фахівців з обліку і оподаткування в Державному біотехнологічному університеті і він вже приносить свої позитивні ефекти. Підтвердження цього є високий рівень працевлаштування

випускників, їх швидка адаптація до вимог динамічного бізнес-середовища та володіння сучасними бухгалтерськими програмними продуктами.

Таким чином, місія професії бухгалтера була і залишається поза межею зникнення в економічному бізнес-середовищі, оскільки саме бухгалтер покликаний забезпечити стейкхолдерів повною достовірною інформацією, попередити ризики та кризи, напрацювати адаптовану до конкретних умов облікову політику в умовах невизначеності. В свою чергу, діджиталізація лише сприятиме максимальній віддачі інституту бухгалтерської професії.

Інформаційні джерела:

1. Farrar Martin. Re-inventing finance for a digital world. Association of International Certified Professional Accountants. URL: <https://www.cgma.org/> (дата звернення: 25.10.2022)

УДК 621.62.12.74.5

В.О. Велісва, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Невеликі за розмірами і здатні досить швидко маневрувати і реагувати на ринкову потребу виробництва та його кон'юнктуру, фермерські господарства є досить стійкою ланкою ринкової кон'юнктури.

Так, наприклад, у Німеччині більша частка сільськогосподарських підприємств – це сімейні ферми, у Фінляндії сільськогосподарське виробництво повністю представлене тільки фермерськими господарствами [1].

Саме фермерські господарства в умовах гнучкої економічної політики дають змогу ефективно поєднувати підприємницьку ініціативу селян, їх господарські можливості з державно-регіональними інтересами, соціальною сферою і стилем життя. До того ж, фермерські господарства забезпечують як часткову, так і повну зайнятість сільського населення та продовольчу безпеку нашої країни.

Повна чи сезонна зайнятість забезпечує стабільний дохід сільському населенню. Сучасне фермерське господарство як юридична особа та його трудовий потенціал – це певне поєднання співпраці фермера, членів його сім'ї та найманих працівників [2].

Фермерське господарство як роботодавець сповна виконує свою соціальну функцію, забезпечуючи дохід найманому працівнику, а працівник як носій певних можливостей у сенсі кваліфікованих характеристик свій трудовий потенціал спрямовує безпосередньо на відтворення виробничого потенціалу фермерства [3]. Ефективне використання трудового потенціалу сприятиме підвищенню ефективності виробничого потенціалу фермерського господарства, його росту і розвитку.

За останні 20 років серед сільського населення майже вдвічі збільшилась частка тих, хто працевлаштований у фермерському господарстві. Досить часто зустрічаються цілі родинні династії, які працюють в одному господарстві не один рік.

Фермер, що зацікавлений в розвитку та розширенні свого господарства, намагається створити гідні умови для життя і праці своїх працівників, забезпечуючи необхідним: стабільною заробітною платою, сучасною технікою, спеодягом, вирішенням певних особистих питань тощо.

Сільське господарство – важлива галузь економіки нашої країни, за фермерськими господарствами – перспективний розвиток, відродження і стабільність. Фермерству необхідна правова підтримка з боку держави щодо створення, розвитку та функціонування малого і середнього підприємництва, урегулювання правил їх діяльності, надання особливого режиму оподаткування та пільгового кредитування.

Пріоритет аграрної політики України повинен бути націлений на створення умов для розвитку фермерства, підприємництва сільської місцевості, де створюються умови для виробництва і життя сільського населення. Це є найосновніший фактор стримування і відродження капіталу на українській землі – тобто зупинити відтік, закріпити людину на землі, її розвиток, життя, захистити від винищення людей на землі до відродження та розвитку, масового фермерства [4].

Основна мета створення конкурентоспроможних фермерських господарств – економічне оздоровлення внутрішнього ринку, подолання росту цінової політики на продукти харчування для наших співвітчизників до підвищення якості, доступності, за рахунок великої кількості виробників. Такі зміни і, відповідно, стрімке нарощення робочих місць, у першу чергу в сільській місцевості, будуть досить значним досягненням на шляху до відродження та зростання економіки нашої країни.

Інформаційні джерела:

1. Koshkaldal I., Kniaz O., Velieva V., Ryasnyanska A. Motivation mechanism for stimulating the labor potential. Research in World Economy. Vol. 11, No. 4; Special

Issue, 2020. P.53-61. URL: <http://www.sciedupress.com/journal/index.php/rwe/article/view/18669>

2. Велісва В.О., Горлова І.В. Теоретичні аспекти розвитку фермерських господарств в Україні. The 10th International scientific and practical conference "Scientific achievements of modern society" (May 27-29, 2020) CPH, Liverpool, United Kington.2020.1075 p. P.319-328.

3. Гнатишин Л.Б. Закономірності формування потенціалу у фермерських господарствах: матеріали II Міжнар. наук. – практ. конф., присвяченої 100-річчю Полтавської державної аграрної академії (м. Полтава, 23 квітня 2020 р.) / за ред. Плаксієнка В. Я., Пилипенко К. А. Полтава : Видавництво ПП «Астроя», 2020. С. 208-210.

4. Томич І.Ф. Терниста дорога українського фермера. До 20-річчя фермерського руху (історія становлення та розвитку АФЗУ). Київ. ВД «Авіцена», 2010. 288 с.

УДК 630.673.1

Ю.С. Глушач, канд. екон. наук, доц. (*ХНУ ім. Каразіна, Харків*)

А.О. Богатирьова, здоб. вищ. осв. (*ХНУ ім. Каразіна, Харків*)

СИСТЕМА ОБЛІКУ ВИТРАТ «ДИРЕКТ-КОСТИНГ»: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

В зарубіжних країнах для оптимізації прибутку і аналізу витрат використовується система "директ костинг", яку також називають "системою управління собівартістю" або "системою управління підприємством".

Система обліку змінних витрат виникла в США під час Великої депресії (1928 р.) і широко поширилася в 1950-х роках. Поки що залишок готової продукції оцінюється за собівартістю і калькулюється за повною собівартістю. Постійні витрати, які не залежать від обсягів виробництва та прибутку, перерозподіляються між звітними періодами та мають значний вплив на розрахункові розміри прибутку. У зв'язку з цим, звичайно, досить умовним є рішення про поділ загальних витрат на змінні, які вважаються прямими, і постійні, що називаються марними, непрямими. Нова система калькулювання отримала назву «директ-костинг» (від англ. Direct costs — прямі витрати) [2].

Основним показником в системі „директ-костинг” є маржинальний дохід. Маржинальний дохід являє собою різницю між виручкою від реалізації і змінними витратами або суму постійних витрат і прибутку [1], тобто:

$$МД=Р-ЗВ \quad (1)$$

$$\text{МД}=\text{П}+\text{ПВ} \quad (2)$$

де МД – маржинальний дохід;

Р – виручка від реалізації;

ЗВ – змінні витрати;

ПВ – постійні витрати;

П – прибуток.

Із даної формули випливає:

$$\text{П}=\text{МД}-\text{ПВ} \quad (3)$$

У таких системах аналізу традиційно можна поєднувати методи планування виробничих і торгових підприємств. Адже система передбачає, що рішення базуються на можливій угоді про продаж готової продукції, а не на реальній повній вартості готової продукції.

За даними проведеного інтернет-опитування, від 40 % до 90 % компаній малого і великого бізнесу застосовують у роботі директ-костинг. Щоправда, багато з них ставляться до цього формально, а отже, не отримують користі від застосування системи. І лише одиниці підприємців під тиском певних обставин максимально повно використовують усі потенційні можливості цієї системи. Проте в Україні багато виробничих компаній використовують гібридну систему калькулювання з прямими елементами витрат, намагаючись таким чином одночасно вирішити дві несумісні задачі: врахувати всі витрати підприємства у виробничій одиниці і на цій основі визначити рівень беззбитковості виробництва. Сучасний директ-костинг має два варіанти:

1. Простий директ-костинг, заснований на використанні в обліку даних тільки про змінні (оперативні) витрати;
2. Розвинений директ-костинг (верибл-костинг), у якому у собівартість поруч із змінними витратами включаються і прямі постійні витрати з виробництва та реалізації продукції.

Узагальнено, сутність системи директ-костинг полягає у підрозділі витрат на постійні та змінні їх складові залежно від зміни обсягу виробництва. Різниця між виручкою від продажу продукції та змінними витратами є маржинальним доходом. При цій системі постійні витрати до розрахунку собівартості продукції не включають і списують безпосередньо на зменшення прибутку підприємства [2].

Для системи обліку директ-костинг в узагальненому вигляді характерні такі риси:

– постійна спрямованість обліку насамперед на визначення проміжного результату маржинального доходу;

– облік продукції лише у розрізі змінних витрат та визначення її виробничої собівартості;

— визначення маржинального доходу як основи процесу оперативного управління цінами та ціноутворенням;

— визначення взаємозв'язку та взаємозалежності між обсягом продажу, собівартістю та прибутком;

— встановлення точки беззбитковості, коли величина виручки від продажу продукції дорівнює її повної собівартості.

Основні переваги системи обліку директ-костингу можна звести до наступного:

1. Спрощення та точність обчислення собівартості продукції, оскільки собівартість планується та враховується у частині лише виробничих витрат;

2. Відсутність процедур щодо складання складних розрахунків для умовного розподілу постійних витрат між видами продукції. Їх до складу собівартості продукції не включають та списують безпосередньо на зменшення фінансового результату;

3. Можливість визначення порогу рентабельності (точки беззбитковості, порогового обсягу продажу), запасу міцності підприємства та нижньої межі ціни продукції чи замовлення;

4. Можливість проведення порівняльного аналізу рентабельності різних видів продукції;

5. Можливість визначення оптимальної програми випуску та реалізації продукції;

6. Можливість вибору між власним виробництвом продукції чи послуг та їх закупівлею на стороні [3].

Ще одна важлива перевага системи прямого обліку витрат полягає в тому, що обмеження витрат лише змінними витратами спрощує розподіл витрат, планування, облік і контроль, оскільки витрати стають більш прозорими, а окремі витрати краще контролюються.

Розглянемо приклад:

1. Ціна турпродукту "А" 500 грн.

2. Середні змінні витрати на формування турпродукту "А" 300 грн.

3. Маржинальний дохід (п. 1 – п. 2) 200 грн.

Як видно з прикладу, валовий прибуток, середня величина покриття, маржинальний дохід (або бруто-прибуток, граничний прибуток, сума покриття) становлять 200 грн. Після списання постійних витрат на зменшення валового прибутку отримуємо нетто-прибуток або прибуток від реалізації.

З іншого боку, система обліку прямих витрат полегшує оперативний контроль за постійними витратами, оскільки стандартні (нормативні) витрати використовуються в процесі контролю витрат

(тобто директ-костинг організовується разом із стандартними витратами). Стандарти застосовуються в системі директ-костинг, встановлюючи норми змінних і постійних витрат. При контролі на основі гнучкої оцінки основні контрольні витрати поділяються на постійні та змінні витрати. Поряд із цим необхідно мати на увазі, що при системі обліку повної собівартості частина нерозподіленої суми накладних витрат переходить від одного періоду до іншого, тому контроль за ними слабшає. В умовах застосування системи директ-костинг можливе зниження трудомісткості розподілу накладних витрат.

Водночас, теоретичні та практичні дослідження системи директ-костинг дозволяють виділити притаманні їй такі недоліки:

1. Якщо в умовах конкуренції використовується демпінг - навмисний продаж товарів за низькими цінами з метою завоювання домінуючої позиції на ринку окремого товару, існує небезпека, що велика кількість неподільних постійних витрат може бути покрита граничним доходом, тобто бізнес потрапляє в зону збитковості.

2. Противники директ-костингу стверджують, що на практиці важко розділити витрати на постійні та змінні. Багато що залежить від тривалості періоду аналізу та діапазону вихідного обсягу аналізу. Крім того, стверджується, що постійні витрати також включені у виробництво продукту і тому повинні бути включені в його собівартість. На їхню думку, директ-костинг не відповідає на питання, скільки коштує виготовлення продукту і яка його повна собівартість. Тому потрібен додатковий розподіл умовно-постійних витрат, коли потрібно знати повну собівартість готової продукції чи незавершеного виробництва. Інакше їхня вартість занижується.

3. Ведення обліку в розрізі тільки виробничої собівартості, тобто за скороченою номенклатурою статей, не відповідає вимогам вітчизняної системи обліку, оскільки відсутній розрахунок повної собівартості продукції, необхідної згідно із законодавством [3].

В даний час, з удосконаленням системи управління розвивається система «директ-костинг». Гнучкість у плануванні та прийнятті управлінських рішень вимагає введення бюджетів (кошторисів) і завдань та аналізу їх виконання в системі «Директ-костинг». Особливістю сучасних систем «прямих витрат» є використання критеріїв (норм) не тільки для змінних витрат, а й для постійних витрат, особливо для змінної частини постійних непрямих витрат. Стандарт «директ-костинг» є засобом досягнення кінцевої мети бізнесу – чистого прибутку.

Інформаційні джерела:

1. Грабовецький Б. Є., Шварц І. В. Фінансовий аналіз та звітність: навч. посібник. – Вінниця: ВНТУ, 2011. 281 с.

2. Давидович І. Є. Контролінг. Організація обліку витрат і результатів діяльності в системі "директ-костинг": підручник. - К.: Центр учбової літератури, 2008. — 552 с.

3. Облік затрат, калькулювання та бюджет в окремих галузях виробничої сфери. Система Директ-костинг. URL: <https://studfile.net/preview/601070/page:22/> (дата звернення 30.10.2022)

УДК 657.6

Л.Б. Гнатишин, д-р екон. наук, проф. (ЛНУП, Львів)

Н.С. Мельник, здоб. вищ. освв. ОС «магістр» (ЛНУП, Львів)

УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНІСТЬ У СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Управлінська звітність є основним інформаційним джерелом прийняття ефективних управлінських рішень у сфері управління процесом переробки молока. Також управлінська звітність є підґрунтям для оцінки майнового і фінансового стану сільськогосподарських та переробних підприємств, інформаційною базою планування і прогнозування його діяльності. Доволі часто керівнику підприємства необхідні конкретні аналітичні дані про результати господарської діяльності, які відсутні у фінансовій, статистичній чи податковій звітності. Тому управлінській звітності слід відвести особливе місце в системі звітних інформаційних джерел щодо діяльності підприємств різних організаційно-правових форм та галузей економіки. На відміну від інших форм звітності, управлінська звітність є найінформативнішою і найоперативнішою, що обумовлює її особливе місце в системі менеджменту та планування діяльності переробних підприємств. Проте доволі часто виникає ситуація, коли немає єдиного бачення щодо засад розробки підходів до формування управлінської звітності.

За сучасних умов успішна операційна діяльність сільськогосподарських підприємств, які мають замкнений цикл виробництва продукції, тобто організують переробку продукції на місці, вимагає вдосконалення інформаційного забезпечення управління як виробництвом сировини, так і її переробкою. Джерелом якісної інформації повинна бути належно організована і структурована форма звітності, контент якої забезпечить прийняття виважених управлінських рішень. Внутрішня управлінська звітність – це форма представлення важливої інформації, яка є підґрунтям вибору певного варіанту розвитку подій з безлічі альтернативних. Вона може включати інформацію, що

характеризує фактичні результати операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, а також в розрізі галузей – рослинництва, тваринництва та промислової переробки молока, як за минулі періоди, так і станом на конкретний момент часу. Також внутрішня управлінська звітність може демонструвати результати діагностики внутрішніх і зовнішніх чинників, що мають вплив на досягнення поставлених цілей, а також планових та стратегічних показників діяльності підприємства у майбутніх періодах.

Слід нагадати, що внутрішня управлінська звітність щодо переробки молока та сільськогосподарського виробництва не регулюється нормативними і законодавчими документами, отже її форма неуніфікована. Управлінська звітність не орієнтується на стандартизовані форми звітності, а навпаки – на реальні потреби менеджменту. Це дає змогу звертатися до різного роду економічної, фінансової, кадрової та маркетингової інформації, яка в конкретний момент може бути потрібна фермеру. Відтак, найважливішими вимогами до системи управлінської звітності у галузі переробки молока є точність, всебічність, зручність із точки зору сприйняття інформації, регулярність її складання та своєчасність одержання фермером чи технологом переробного цеху. Водночас управлінська звітність складається на основі формалізованих вимог, яким має відповідати документ, що має юридичну силу. Тобто, у запровадженій у господарстві формі управлінської звітності повинні бути присутні точні реквізити, що дозволяє ідентифікувати його. Зазвичай управлінську звітність подають у формі таблиць, діаграм, графіків. Такий підхід забезпечує якнайповніше сприйняття інформації, чітко узгоджується з іншими формами звітності в частині назв індикаторів, одиниць їх виміру тощо. При цьому перелік ключових елементів звітності щодо переробки молока не надто розлогий, тому керівник може чітко сформулювати свої вимоги власне в частині управлінської звітності. У вигляді пояснень до звіту складають пояснювальну записку із розкриттям основних показників. Крім того, управлінська звітність повинна чітко відповідати потребам керівника чи фермера, тобто бути компромісним варіантом між уніфікованими формами та вимогами управлінського апарату щодо її контенту та подання.

Для формування системи управлінської звітності щодо діяльності молокопереробного цеху сільськогосподарського підприємства слід ретельно узгодити перелік форм та показників з технологічними етапами виробництва молочної продукції. Розроблені форми управлінської звітності повинні бути ретельно структуровані для забезпечення найвищої інформаційної наповненості та зручності для

користування. Тому позиції Журналу оперативного управлінського обліку і здійснення оперативного контролю за витратами молока та інших інгредієнтів на виробництво молочної продукції згідно з рецептурою повинні узгоджуватись із показниками внутрішніх звітів. Доцільно зауважити, що контент управлінської звітності, а також ступінь деталізації інформації про результати переробки молока залежать від адресатів, тобто переліку осіб, для яких призначені ці форми.

Високий ступінь деталізації економічних індикаторів характерний для корпоративного рівня. Аналітичні показники про стан переробки молока надходять до технологів. Хоча в умовах фермерського господарства, тобто приватного дрібного бізнесу, максимальна детальна інформація також буде цікавою і корисною для фермера.

Отож, впровадження окреслених пропозицій щодо системи управлінської звітності у практику сільськогосподарських підприємств, які здійснюють переробку молока в межах своїх господарств, уможливить структурування релевантних інформаційних масивів для прийняття фермерами та керівниками господарств виважених управлінських рішень.

Інформаційні джерела:

1. Безверхий К.В. Формування внутрішньогосподарської (управлінської) звітності підприємства. Економіка: теорія та практика. 2015. № 2. С. 49-55.

2. Гнатишин Л. Б. Декомпозиція технології переробки молока у системі інструментарію бухгалтерського обліку. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Полтава, 14-15 квітн.). Полтава, 2022 р. С. 62-65.

3. Гнатишин Л. Б., Прокопишин О. С. Організація обліку: навч. посіб. / 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: Магнолія 2006, 2016. 438 с.

4. Король С. Я. Управлінська звітність: сутність і алгоритм формування. Бізнес Інформ. 2014. № 7. С. 325-331.

5. Методичні рекомендації з планування, обліку, калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, наказ Мінагрополітики України від 18.02.2001 року № 132. Все про бухгалтерський облік. 2003. № 69.

5. Телєгіна А. В. Особливості побудови системи обліку витрат виробництва на підприємствах молочної промисловості. Управління розвитком. 2014. № 9. С. 98-101.

І.В. Горковенко, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Діджиталізація та розвиток форм ведення бухгалтерського обліку від паперових до автоматизованих сприяє виникненню нової системи бухгалтерського обліку, яка передбачає застосування первинних документів, їх документообіг, зберігання та передачу інформації про активи, капітал та зобов'язання в електронному вигляді.

Питання організації та впровадження електронного документообігу на підприємствах досліджували К.Безверхий, С. Гаркуша, К. Копняк, А. Косовець, М. Коцупатрий, М. Ларін, А. Ніколашин, Г. Охріменко, І.Солодченко, В. Тихонов, Л. Філіпова та ін.

Система електронного документообігу позитивно впливає на ефективність облікового процесу на підприємства, адже зменшується навантаження на працівників, скорочуються витрати часу на роботу з документами та підвищується виконавча дисципліна персоналу.

Незважаючи на значні переваги впровадження електронного документообігу залишається поширеною практикою дублювання електронних документів їх паперовими версіями, що вказує на тривалість процесу переходу на повний електронний документообіг.

Електронний документообіг регламентується наступними нормативними документами: «Про електронні довірчі послуги», «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Закон про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1-3].

Основними елементами електронного документообігу є електронний документ та електронний цифровий підпис. Електронний документ — це документ, інформація в якому створена та збережена за допомогою електронних даних, що генеруються комп'ютерними засобами.

Відповідно до статті 5 «Закону про електронні документи та електронний документообіг» — електронним документом вважається лише той документ, який містить обов'язкові реквізити: назва документа (форми); дата, коли його створено; назва компанії, від імені котрої складено документ; зміст та обсяг господарської

операції, одиницю виміру господарської операції; посади осіб, що відповідальні за здійснення господарської операції та її правильне оформлення; особистий підпис або інші дані, за якими можна ідентифікувати особу, що брала участь у здійсненні господарської операції [2].

До операції та технології обробки облікової інформації до первинних документів можуть включатися додаткові реквізити (печатка, номер документа, підстава для здійснення операції тощо). Первинні документи, створені автоматично в електронній формі програмним забезпеченням інформаційно-комунікаційної системи, застосовуються у бухгалтерському обліку за умови наявності накладеного електронного підпису чи печатки з дотриманням вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг [3].

Існує декілька різновидів електронного цифрового підпису - кваліфікований електронний підпис (КЕП), удосконалений підпис (Дія. Підпис) та простий електронний підпис [4].

Кваліфікований електронний підпис надає юридичну силу електронному документу. Кваліфікований електронний підпис є рівноцінним аналогом рукописного і дозволяє точно простежити момент (дату та час) підписання документа. Ця позначка часу, що ставиться на документ автоматично при підписанні акредитованим центром сертифікації ключів (АЦСК) гарантує юридичну силу документу. КЕП має два ключі: секретний — який є лише у власника, ним накладається сам підпис, і відкритий ключ, за допомогою якого можна перевірити справжність накладеного електронного підпису [4].

Практична реалізація електронного документообігу на підприємстві:

1. Розробити власну інструкцію (положення) про електронні документи й електронне діловодство

2. Отримати кваліфікований електронний підпис.

3. Обрати програмне забезпечення, за допомогою якого відбуватиметься обмін первинними електронними документами

4. Укласти договір (або додаткову угоду) з контрагентами для погодження обміну електронними документами та використання кваліфікованого електронного підпису.

5. Оформити розпорядження (наказ) по підприємству про перехід на електронний документообіг із певної дати.

З метою поліпшення організації електронного документообігу слід визначати коло відповідальних осіб за створення, перевірку,

обробку, відправлення електронних документів і закріплювати відповідні обов'язки щодо таких документів за окремими працівниками у посадових інструкціях. Також доцільно зазначити в обліковій політиці факт переходу суб'єкта господарювання на ведення електронного документообігу, як внутрішнього так і зовнішнього. Система внутрішнього електронного документообігу забезпечить рух документів між підрозділами організації, а зовнішнього – можливість обмінюватися юридично значущими документами з партнерами та контрагентами.

Електронні документи повинні зберігатися на електронних носіях інформації у формі, що дозволяє перевірити їхню цілісність на цих носіях. Строк їх зберігання повинен бути не менше строку, встановленого законодавством для відповідних документів на папері. Якщо існує ймовірність того, що документи не збережуться на електронних носіях протягом усього встановленого строку, підприємство зобов'язане продублювати їх на декілька електронних носіїв або зберігати у вигляді паперової копії [2]. При зберіганні електронних документів необхідно дотримуватися таких умов: інформація, яка міститься в електронних документах, повинна бути доступною для подальшого використання; повинна бути забезпечена можливість відновлення електронного документа в тому форматі, у якому він був створений, відправлений або отриманий; необхідно зберігати інформацію (при наявності), що дозволяє встановити походження та призначення електронного документа, а також дату й час його відправлення або отримання.

Основні етапи роботи з електронним первинним документом:

1. Створення документа (зазвичай XML-формат).
2. Підписання документа.
3. Відправлення контрагенту (як засобами самої програми, так і вручну через електронну поштову скриньку) з підтвердженням про отримання.
4. Отримання від контрагента підписаного документа.

Сучасний сервіс документообігу має забезпечувати можливість інтеграції з обліковою системою користувача, завантаження чи створення документів, підтримку різних форматів електронних документів.

Основною перешкоди для впровадження електронного документообігу на підприємстві є те, що контрагенти користуються різним програмним забезпеченням для електронного документообігу. Відтак процес обміну електронними документами дещо обмежений, а вивантаження та збереження таких документів з різних програм в

одну – для створення єдиного архіву електронних документів – утруднений.

ПТАХ — це перша та єдина роумінг-платформа в Україні, яка об'єднала користувачів різних програм та сервісів для електронного документообігу, і створила можливість приймати та надсилати документами в одному сервісі, забезпечивши єдиний стандарт обміну, перевірки та захисту юридично значущих документів, підписаних КЕП [5].

До цієї роумінг платформи під'єднані: програма М.Е.Дос (звітність та миттєвий електронний документообіг для усіх напрямків бізнесу); вебсервіс СОТА (створений для малого та середнього бізнесу, щоб забезпечити потребу у зручному поданні звітності та ЕДО); програма FlyDoc (обмін первинними документами безпосередньо з облікової системи BAS), Fredo (сервіс для систем автоматизації бізнесу (BAS, UA-Бюджет) та ін.

На початку 2022 року роумінг-платформа ПТАХ об'єдналася із платформою від Міністерства цифрової технології - СЕВ ОБВ (Системі електронної взаємодії органів виконавчої влади), що надало можливість вільно обмінюватися документами та не турбуватися про те, хто якою програмою користується. Єдиною умовою для вільного обміну є те, що програма користувача та контрагента повинна мати інтеграцію із ПТАХ або СЕВ ОБВ.

Подальше вирішення проблеми можливе шляхом впровадження на державному рівні стандартів електронного документообігу, що дозволить передавати документи між системами. Допоможе в цьому універсальний міжнародний стандарт ASiC (Associated Signature Containers), яким користуються в ЄС. У ньому прописані всі вимоги та нормативи до технічної сторони електронного документообігу: як має проходити обмін даними, як об'єкти з цифровими підписами повинні скріплюватися з мітками часу й так далі. Саме на основі стандарту ASiC доцільно розробити єдину систему обміну електронними документами.

Інформаційні джерела:

1. Законом України «Про електронні довірчі послуги» від 05 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL: <https://docs.dtkr.ua/doc/2155-19>.

2. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15/conv#n73>.

3. Закон № 996 – Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 14.11.2020 р. №776-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

4. Закон № 2155 – Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

5. Роумінг-платформа ПТАХ URL: <https://medoc.ua/news/roumng-platforma-ptah-u-top-5-nnovacijnih-rshen-shho-dopomogli biznesu-prodovzhuvati-robotu-pd-chas-karantinu>

УДК 657:658.15

О.О. Горошанська, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

Н.Б. Кашена, д-р. екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах нестабільної економічної ситуації в країні та обмеженості фінансових можливостей держави щодо забезпечення діяльності закладів вищої освіти усіма необхідними ресурсами важливого значення набуває питання розробки ефективного механізму управління їх наявними фінансовими ресурсами. Організаційною формою управління фінансовими ресурсами ЗВО, яка охоплює планування, ресурсне забезпечення та контроль за використанням бюджетних коштів і спрямована на одержання ефективного кінцевого результату, є бюджетування. Вдосконалення системи бюджетування у ЗВО забезпечить ідентифікацію всього ланцюжка витрат, пов'язаних з процесом надання тієї чи іншої послуги, призведе до підвищення фінансової стабільності та конкурентоспроможності закладу.

Необхідною умовою успішного бюджетування є виділення основних, тобто тих, що приймають участь в наданні послуг, виконанні робіт та виробництві продукту, їх реалізації, забезпеченні, управлінні цими процесами безпосередньо, та допоміжних центрів відповідальності. У ЗВО до основних центрів відповідальності можна віднести факультети (інститути), навчально-дослідний комбінат, студмістечко, комбінат громадського харчування, спортивно-оздоровчий табір, підготовче відділення, центр робітничих професій. За кожним центром відповідальності мають бути складені індивідуальні бюджети за статтями доходів і витрат, які в сукупності будуть відповідати загальним показникам доходів та видатків кошторису ЗВО.

При плануванні дохідної частини бюджету пропонується враховувати джерела формування доходів, які традиційно склалися, їх рівень минулого бюджетного періоду та наявність стійкої тенденції

змін. Видаткова частина бюджету має формуватись на основі принципу збалансування, що забезпечує бездефіцитність бюджету, та принципу фінансової стійкості, який передбачає ліквідність зобов'язань за видатками, які бере на себе адміністрація ЗВО та керівники його структурних підрозділів. При розробленні індивідуальних бюджетів враховуються визначені керівництвом закладу цільові показники на наступний рік.

УДК 657:004

Я.О. Ізмайлов, д-р екон. наук, проф. (ДПУ, Ірпінь)

І.Г. Єгорова, канд. екон. наук, доц. (ДУЕТ, Кривий Ріг)

ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У МІЖНАРОДНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Місце та роль системи бухгалтерського обліку та економічного аналізу доцільно розглядати на мега-, макро- та мікрорівнях. Сучасні вимоги сталого розвитку спричиняють розширення сфери використання даних бухгалтерського обліку з мікрорівня, виводячи його на макро- та мегарівень, що виявляється в розширенні проявів його ролі на вказаних рівнях економіки.

На мегарівні бухгалтерський облік є елементом міжнародної системи та інструментом економічної інтеграції через Міжнародні стандарти фінансової звітності і принципи подання звітності сталого розвитку.

Враховуючи існуючі теоретичні та практичні досягнення у дослідженні моделі сталого розвитку, потрібно виробити чітко визначений підхід до формування і розкриття змісту функцій у взаємозв'язку з новими та модифікованими завданнями бухгалтерського обліку і подання звітності в моделі сталого розвитку економіки України. Також важливо з'ясувати, чи відповідає на сьогоднішній день теоретичне і практичне підґрунтя системи обліку сучасним глобальним викликам, які формують внутрішні і зовнішні фактори впливу на економіку України.

Реалізація моделі сталого розвитку національного господарства України спрямована на подолання структурних деформацій в економіці через заміну, поліпшення, модернізацію та оновлення необоротних активів підприємств на основі активізації інвестиційно-

інноваційних, екологічних та цифрових процесів. Вона забезпечує зростання частки високотехнологічних виробництв, розширення місткості ринку праці, активізацію експортного потенціалу тощо. Важливою складовою сталого розвитку суспільства є практична роль бухгалтерського обліку господарської діяльності підприємств як відповідної інформаційної системи забезпечення ефективного управління. З огляду на це виникає потреба в уточненні функціонального призначення бухгалтерського обліку в системі наукового знання, обґрунтування його наукового статусу, встановленні напрямів наукових пошуків, які зможуть підсилити значимість такого статусу.

Бухгалтерська методологія повинна сприяти формуванню інформації, що є адекватною запитам суб'єкта господарювання і процесам сталого розвитку економіки.

Метою системи бухгалтерського обліку в моделі сталого розвитку економіки України є забезпечення інформацією для управління та контролю за: ефективним освоєнням нових товарів, послуг; інвестиційними ресурсами; екологією, передбачення та прогнозування глобальних змін в економічній ситуації і пошук управлінських рішень.

В умовах моделі сталого розвитку економіки України відбувається модифікація існуючих та поява нових завдань бухгалтерського обліку, що обумовлено переорієнтацією на нових користувачів, трансформацією мотивів та запитів всіх зацікавлених в обліковій інформації учасників господарських відносин.

Таким чином, підзавдання або пріоритетні напрями бухгалтерського обліку в умовах моделі сталого розвитку економіки України можна згрупувати за наступними напрямками процесу управління: управління інвестиціями; ефективне використання товарно-матеріальних цінностей і природних ресурсів для продукування інновацій та створення інноваційної продукції; створення та використання інновацій, цифровізація і діджиталізація, екологія. Всі зазначені підгрупи завдань бухгалтерського обліку в умовах сталого розвитку економіки спрямовані на формування інформаційного простору управління, що є визначальним для розвитку як окремого підприємства, так і держави в цілому. Похідні завдання бухгалтерського обліку можуть зазнавати змін відповідно до специфіки зовнішнього середовища. Адже саме специфіка соціально-економічних відносин визначає запити користувачів та їх пріоритети. Саме тому визначені групи завдань обліку і аналізу в умовах сталого розвитку економіки визначають ключові моменти теоретико-методологічної

будови бухгалтерського обліку. Відповідно до встановлених завдань змінюється пріоритетність об'єктів бухгалтерського обліку, відбувається трансформація елементів методу бухгалтерського обліку та принципів, які визначають напрями їх використання [1, с.50-56].

Сталий розвиток, положення якого є пріоритетними при управлінні економічними системами різних рівнів, формує систему управління функціонуванням суб'єктів господарювання різних галузей національної економіки, що обумовлює необхідність перегляду діючих підходів до системи управління підприємствами та її інформаційних підсистем, зокрема: планування, бухгалтерський облік, оподаткування, внутрішній контроль та економічний аналіз.

Зосередившись на мікроекономічному рівні, варто зазначити, що першоосновою забезпечення сталого розвитку окремого суб'єкта господарювання є налагоджена система бухгалтерського обліку та аналізу. Адже бухгалтерський облік виступає інформаційною моделлю взаємозв'язку підприємства з навколишнім середовищем, а економічний аналіз виступає засобом визначення причинно-наслідкових зв'язків стану такої взаємодії.

Інформаційні джерела:

1. Измайлов Я.О., Сторова І.Г., Свірко С.В., Легенчук С.Ф. Облік та оподаткування в умовах інвестиційно-інноваційного розвитку, цифровізації та глобалізації економічних відносин. Монографія. Київ: Вадекс, 2021. 408 с.

УДК 65.011.01.330.34:005.7

І.Я. Іпполітова, канд. екон. наук, доц. (*ХНЕУ ім. С. Кузнеця, Харків*)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЙОГО КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

В широкому значенні, розвиток трактують як процес зміни якості, його пов'язують із кількісним зростанням і постійними змінами, які характеризують суспільний поступ, ним визначають способи зміни суспільних відносин. Тому важливо розуміти, в якому напрямку необхідно рухатись, які критерії для цього виділяти, які передумови необхідні для досягнення цілей розвитку та як можна вплинути на цей процес. Розглядаючи питання розвитку, будь-яке підприємство прагне забезпечити постійне та динамічне зростання чи

удосконалення своєї діяльності на ринку. В загальному розумінні термін «сталий розвиток» означає стале, постійне зростання. Крім того, з англійської мови переклад буде наступний: sustainable – підтримуваний, development – розвиток, створення, формування, вдосконалення зростання і т.д. Але у даному контексті цей переклад може мати й дещо інше значення. Сталий розвиток – це розвиток «триваючий», «самодостатній», тобто такий, який не суперечить подальшому існуванню і розвитку його в попередньому напрямі. На думку Л. Г. Мельника є деяка суперечність та аналогічність вітчизняного варіанту перекладу терміну «sustainable development». «Сталість» передбачає рівновагу, а «розвиток» можливий тільки за умови постійного виходу системи із рівноважного стану [1, с. 42].

Але, крім того, категорія стійкості за своєю сутністю включає в себе не лише поняття стабільності, а також комплекс умов, факторів й заходів регулюючого впливу, які забезпечують за рахунок економічної рівноваги стабільність кінцевих показників розвитку системи. Враховуючи це, можна сказати, що під категорією «стійкість» слід розуміти виконання системи функцій в умовах зміни внутрішніх параметрів та дестабілізуючих впливів зовнішнього середовища.

Данилишин Б. Г. розуміє під сталим розвитком систему суспільного виробництва, за якої досягається оптимальне співвідношення між економічним розвитком, нормалізацією якісного стану природного середовища, ростом матеріальних і духовних потреб населення та розглядає сталий розвиток як здатність системи витримувати зміни, створені зовнішніми і внутрішніми впливами в економічних та екологічних підсистемах, а також здатність збереження визначеної динамічної рівноваги [2].

Степаненко Т. О. визначає, що складовими частинами сталого розвитку є [3]:

- економічний розвиток: нарощування економічних індикаторів (впровадження інновацій, фінансові ресурси і механізми, темпи приросту виробництва, рівень конкурентоспроможності, капіталовкладення, управління ризиками);

- соціальний прогрес: компетентнісний рівень персоналу, рівень заробітної платні порівняно з ринковим, дотримання прав людини, інвестування в некомерційні організації;

- екологічна безпека: впровадження бережливих технологій, управління життєвим циклом продукту, зменшення шкідливих викидів, відтворення природних ресурсів.

Так як, всі ці складові сталого розвитку впливають на формування конкурентних переваг підприємства, то можна

стверджувати, що такі переваги базуються на наявних у підприємства ключових компетенцій, які формують його компетентність.

Компетентність базується на декількох ключових компетенціях підприємства, її можна визначити як взаємопов'язану групу або скупчення активів, знань та навичок підприємства; компетентність є набагато більшим, ніж просто організаційні «сили» або «слабкості».

Термін «компетентність підприємства» є дворівневим – це досвід, знання та навички в окремій сфері та здатність підприємства виконувати свої функції для задоволення вимог споживачів. Отже, доцільно навести таке значення компетентності підприємства – це стратегічний ресурс, який поєднує у собі інтелектуальний капітал, організаційні, управлінські здібності та неповторну технологію, що дозволяють створювати конкурентні переваги підприємства та підтримувати його унікальність у зовнішніх конкурентних умовах. Розгляд компетентностей як джерела формування конкурентних переваг та об'єкта стратегічного управління підприємством зумовлює необхідність використання поняття «стратегічна компетентність», яка є компетентністю найвищого порядку, яка виникає в результаті взаємодії інших компетенцій та представляє собою унікальну сукупність знань, спроможностей та ресурсів, які втілюються у створенні нових продуктів та стають джерелом конкурентних переваг.

Під ключовою компетенцією розуміється унікальна властивість, якою володіє або може мати компанія і яке дозволяє компанії бути краще за інших (підхід Прахалада і Хемела) [4]. В основі концепції ключових компетенцій лежить наступна ідея: найважливішими складовими, що визначають стійкість конкурентної переваги компанії, є її унікальні матеріальні і нематеріальні активи.

До числа ключових компетенцій також належать: колективне навчання, що проводиться в компанії; вміння об'єднувати численні навички, вміння і технології; вміння об'єднувати ресурси і знання таким чином, щоб надавати споживачам кращі товари та послуги; все, що відрізняє компанію від інших і робить її конкурентоспроможною; основа компанії, ті «цеглинки», з яких компанія складається в єдине ціле. Ключові компетенції мають певні особливості:

- компетенція ширше технології або однієї складової ключовий характеристики;

- компетенції зрідка спираються на досвід або діяльність одного напрямку (частіше виникають як результат синергізму);

- формування та вдосконалення компетенцій – завдання вищого керівництва.

Для перетворення ключових компетенцій в переваги необхідно:

вкласти в їх створення, формування або розвиток більше, ніж конкуренти;

компетенції повинні бути достатньо широкими і гнучкими;

ключова компетенція забезпечує конкурентну перевагу лише в тому випадку, якщо є унікальною в порівнянні з аналогічною компетенцією конкурентів, тобто бути інноваційною.

Таким чином, забезпечення сталого розвитку підприємства знаходить своє відображення в ідентифікації ключових компетенцій підприємства для досягнення комплексу цілей: соціальних, економічних технічних і екологічних, що дозволить сформувати підприємству довгострокові конкурентні переваги.

Інформаційні джерела:

1. Мельник Л.Г. Поняття про сталий розвиток. Суми : Університетська книга. 2007. 442 с.

2. Данилишин Б. М. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка : навч. Посібник. Ніжин : ТОВ «Видавництво»Аспект- Поліграф», 2007. 688 с.

3. Степаненко Т. О. Теоретичні та методичні засади сталого розвитку підприємства. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*, 2020. Том 31 (70). № 6. С. 136-141.

4. Прахалад С. К. Ключевая компетенция корпорации. *Вестник СПбГУ*. 2008. № 24. С.3 – 41.

УДК 658.338

Н.Б. Кашена, д-р екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

О.О. Горошанська, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СЕРВІС УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ: ЦИФРОВА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА БЕЗПЕКА ДАНИХ

Попри воєнний стан основними векторами розвитку вітчизняного бізнесу є ті, що мають конкурентні переваги та забезпечують ефективне використання наявних ресурсів, посилення економічної безпеки і конкурентоспроможності, мінімізують можливі ризики. Їх реалізація потребує гнучкості у розробці відповідних стратегій розвитку, і актуалізує формування якісного інформаційного сервісу управління.

Практичне розв'язання питань інформаційного супроводу управлінських рішень є складною багатоаспектною проблемою [1], що потребує розбудови системи інформаційного сервісу у структурі управління бізнесом [2]. Основний концепт її формування –

застосування сервісного підходу до інформаційного забезпечення управління бізнесом.

Систему інформаційного сервісу управління бізнесом визначено як комплекс ІТ-послуг, що надаються інформаційною службою суб'єкта господарювання, і забезпечують формування єдиного інформаційного поля релевантних даних, орієнтованих на задоволення інформаційних запитів користувачів усіх рівнів менеджменту. Своєчасне володіння необхідною інформацією у потрібному обсязі та якості уможлиблює об'єктивну оцінку оточуючої реальності та поглиблене оцінювання бізнес-процесів господарюючого суб'єкта. Оперативність отримання інформації і розширення спектру доступних релевантних даних забезпечує всебічний розгляд стану та перспектив розвитку бізнесу, своєчасне реагування на зміни й усунення їх негативних чинників.

Система інформаційного сервісу управління бізнесом має відповідати сучасним технологіям менеджменту, інтегрувати новітні комп'ютерні та мережеві технології, передбачати безупинну спільну роботу кваліфікованого інформаційного працівника і керівника й забезпечувати інформаційну безпеку у новому форматі глобальних інноваційних змін.

Найважливішим елементом системи інформаційного сервісу управління бізнесом є підсистема захисту інформації, що є зоною відповідальності відповідної групи та визначає межі доступу до інформації. Зазвичай межі доступу забезпечуються захистом інформації в режимі комерційної таємниці – уживання заходів по її секретному використанню. За загальними правилами комерційна таємниця вводить до тих зведень, що становлять інтерес для бізнесу. Режим комерційної таємниці визначається законодавчим шляхом.

Основними аспектами інформаційної безпеки є цілісність, доступність, конфіденційність, а принципом роботи групи захисту інформації – встановлення рівноваги між забезпеченням економічної вигоди і підтримкою економічної безпеки. Частина комерційної інформації повинна залишатися відкритою. В основному це інформація рекламного характеру, що стосується виробленої продукції і послуг, товарних знаків тощо. Укриття такої інформації може привести до втрати ринків, споживачів, а головне – прибутків.

Створення підсистеми захисту інформації потребує реалізації цілої низки юридичних, організаційно-економічних й технологічних заходів, системної взаємодії фахівців відповідних галузей знань задля формування ефективних захисних механізмів даних. Системне вирішення завдань забезпечення інформаційної безпеки передбачає:

розробку методології та технологій аналізу загроз, оцінювання рівня інформаційної безпеки і системи її забезпечення; організацію і здійснення конкретних видів діяльності із захисту інформації; експлуатацію технічних засобів захисту інформації; аудит і контроль функціонування системи інформаційної безпеки підприємства.

Сучасні технології захисту даних ґрунтуються на застосуванні новітніх методів, які запобігають витоку інформації та її втраті, а саме: перешкода, маскування, регламентація, управління, примус, спонукування. Всі вони націлені на побудову ефективної технології захисту інформації, при якій виключено витрати через недбалість і успішно відображено різні види загроз.

Щоб зберегти бізнес, розвиватися і бути конкурентоспроможними, господарюючі суб'єкти мають не лише створити ефективну підсистему інформаційного захисту в системі інформаційного сервісу управління бізнесом, але й забезпечити цифрову ефективність та надійність останньої. Цінність, цифрова ефективність, якість і надійність системи інформаційного сервісу управління бізнесом, апіорі, пов'язані із ефективністю управління бізнес-інформацією, додатками та ІТ-інфраструктурою.

Створити оптимальну цінність інформації та технологій, зберігаючи баланс між перевагами та оптимізуючи рівні ризику й використання ресурсів, можливо за умов, узгодження ІТ-цілей зі стратегічними цілями підприємства, а також застосовування новітніх розробок у сфері корпоративного управління. Зокрема таких, які здатні оптимізувати структуру та надати інструменти, необхідні для забезпечення довіри та цінності, управління ризиками, уникнення потенційного збентеження та максимізації можливостей бізнесу.

Для підвищення ефективності й результативності управління бізнес-інформацією бачиться доцільним використання практичних методів COBIT 5 у поєднанні з ViSL. COBIT орієнтує підприємства на суворе керівництво та управління процесами й іншими факторами впливу на попит, пропозицію і використання інформації та технологій. По суті цей фреймворк надає докладний посібник для забезпечення економічної вигоди, оптимізації ризиків та ресурсів. ViSL надає докладний посібник щодо змісту процесів, пов'язаних з попитом та використанням інформації та технологій. Що стосується здійснення діяльності, COBIT зосереджений на керівництві та управлінні діяльністю, тоді як ViSL – на управлінні та змісті цієї діяльності. Саме тому COBIT і ViSL можна розглядати як взаємодоповнюючі фреймворки, які уможливають цифрову ефективність системи інформаційного сервісу управління бізнесом.

На завершення зазначимо, що в умовах цифрової трансформації економіки практично жоден суб'єкт господарської діяльності не може існувати без послуг системи інформаційного сервісу управління бізнесом. Ця система являє собою з одного боку – об'єднання програмних, технічних засобів, персоналу та інформаційних технологій для створення інформаційної продукції, а з іншого – сукупність послуг та продуктів, що надаються користувачам, і потребує постійного оновлення з урахуванням мінливих зовнішніх та внутрішніх факторів і останніх новацій в ІТ-сфері. Цифрова ефективність та безпека даних системи інформаційного сервісу управління бізнесом забезпечуються використанням практичних методів COBIT 5 у поєднанні з BiSL.

Інформаційні джерела:

1. Кашена Н. Б. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною активністю підприємств торгівлі: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2021. 389 с.

2. Кашена Н. Б., Горошанська О. О. Інформаційний сервіс управління підприємствами торгівлі: обліково-аналітичний аспект. Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали ІV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 22-23 березня 2022 р. Львів: ЛНУП. С. 305-307.

УДК 657.6:640.432

Н.С. Ковалевська, канд. екон. наук, проф. (*ДБТУ, Харків*)

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СТРУКТУРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРВІСУ ГОТЕЛЮ

Одним із напрямків діяльності внутрішніх аудиторів є формулювання висновків та розробка рекомендацій, які мають сприяти скороченню витрат і підвищенню ефективності діяльності підприємства. Внутрішній аудит не може вважатися завершеним, доки не будуть впроваджені аудиторські рекомендації та усунуті виявлені відхилення. Потреба в обов'язковій зовнішній аудиторській перевірці не виключає потреби в створенні служби внутрішнього аудиту, що необхідно для виявлення внутрішніх резервів компанії, визначення пріоритетних напрямів її розвитку, оцінки ризиків та управління на основі використання знань і досвіду її фахівців, що забезпечує підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності компанії. Підрозділ внутрішнього аудиту не замінює собою зовнішній аудит,

ревізійну групу, службу безпеки, бухгалтерію чи фінансовий відділ, він тісно співпрацює з ними [1, с. 34].

Аналіз змісту облікової політики готельних підприємств свідчить про те, що в більшості готелів Харківського регіону виконання функцій внутрішнього аудиту та контролю покладається на головного бухгалтера. Така практика не відповідає вимогам системи управління готельними підприємствами та не сприяє створенню умов для здійснення належного контролю над формуванням фінансових результатів та підготовкою звітності за сегментами підприємства. Відсутність незалежного відділу внутрішнього аудиту на підприємствах готельного господарства призводить до викривлення інформації щодо формування собівартості готельних послуг та, відповідно, до невірного визначення обліковою службою фінансового результату діяльності окремих підрозділів. Це викликає надмірно високий ризик невірного розподілу грошових потоків фінансовим відділом підприємства. Тому відповідно до визначених пріоритетів внутрішнього аудиту в сфері готельного господарства було виділено складові його концептуальної моделі та взаємозв'язки з такими елементами інформаційного сервісу підприємств, як облікова та фінансова служби. Слід зазначити, що на бухгалтерію готелю покладено: контрольну, інформаційну, аналітичну функції та робочі функції обліку (спостереження, вимірювання, групування, узагальнення та передача). Основними завданнями, які вирішує бухгалтерська служба є: розробка основних напрямків фінансової, податкової та облікової політики; дотримання вимог П(С)БО та МСФЗ; облік, обробка та контроль; збір, обробка та надання точної, достовірної інформації про господарські операції та результати господарської діяльності готелю різним користувачам первинної документації; виплата працівникам заробітної плати.

Фінансовий відділ готелів: виконує підготовку фінансових звітів від касирів кожного структурного підрозділу готелю; формує бюджет грошових потоків з виділенням сегментів; здійснює своєчасне інформування адміністрації про фінансові результати діяльності сегментів готелю; контролює ефективність фінансових потоків; виконує складання річного плану фінансових потоків за сегментами готелю. Основними функціями відділу внутрішнього аудиту готелю, згідно запропонованої концепції є: консультативна, контрольна, аналітична, захисна, інформаційно-координаційна, діагностична, стимулююча, перевірна, комунікативна, трансформаційна. При цьому, повинні виконуватися наступні завдання: контроль відповідності фінансової звітності П(С)БО; переоцінка активів і

пасивів; контроль доходів та витрат за сегментами; підготовка до трансформації фінансової звітності; постійний моніторинг ринкової кон'юнктури; забезпечення високого рівня дисципліни та якості праці; удосконалення якості готельних послуг та обслуговування. В ході своєї діяльності відділ внутрішнього аудиту складає: рекомендації з організації обліку; аудиторський висновок за результатами перевірки; програму подальшого розвитку готельного підприємства; трансформовану згідно вимог МСФЗ звітність.

В запропонованій моделі функції управлінського аудиту покладаються на обліковий персонал, який відповідає за фіксацію та контроль господарських операцій на місцях їх здійснення, фактично в сегментах. Інформація сформована в системі управлінського аудиту обробляється системою фінансового аудиту, що забезпечує інформаційну підтримку для виконання завдань фінансового відділу. На підставі рекомендацій та висновків системи внутрішнього аудиту фінансовим відділом здійснюється формування бюджетів грошових потоків підприємства за сегментами та організується управлінський вплив з метою удосконалення якості послуг та обслуговування в готельно-ресторанному комплексі [2, с. 86]. Одним із важливих питань, яке постає перед внутрішнім аудитором, є попереднє визначення розміру аудиторського ризику, значення якого безпосередньо впливає на кількість аудиторських процедур, розмір аудиторської вибірки та на витрати праці, пов'язані з проведенням перевірки. Крім того, широке використання інформаційних технологій в організації та обліку діяльності з надання готельних послуг значно впливає на розмір аудиторського ризику.

Формування програми внутрішнього аудиту передбачає поглиблену перевірку вірогідності та якості облікової інформації на підставі оцінки виділених елементів типових об'єктів аудиту, властивих організації – замовника та контролю окремих питань діяльності, зазначених органами управління суб'єкта господарювання. Програма внутрішнього аудиту готельних підприємств складається на етапі планування перевірки, основним завданням якого є виявлення та оцінка аудиторського ризику. Аудиторський ризик – це ризик того, що аудитор висловить невідповідну аудиторську думку, використовуючи при цьому фінансову звітність, яка може містити як істотно викривлену, достовірну інформацію [3, с. 197]. Згідно з міжнародними стандартами аудиту аудиторський ризик складається з внутрішньогосподарського (власивого) ризику, ризику контролю та ризику не виявлення [4, с. 67]. Незважаючи на те, що системою

внутрішнього аудиту здійснюється не вибірково, а суцільна перевірка діяльності готелю, йому притаманні такі ж групи ризиків.

Таким чином, при розробці загальної стратегії внутрішнього аудиту в сфері готельного господарства доцільно виділити напрямки діяльності готельного підприємства, здійснення яких пов'язано з високим аудиторським ризиком та потребує більшої уваги в системі внутрішнього аудиту.

Інформаційні джерела:

1. Ковалевська Н.С., Бойченко Н.В., Нестеренко І.В. ІТ-аудит як пріоритетний напрям внутрішнього контролю діяльності підприємств готельного бізнесу. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2019. Вип. 2(30). С. 34-45. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/2773>.

2. Чернелевський Л.М., Беренда Н.І. Аудит: теорія і практика: навч. посіб., К.: «Хай-Тек Прес», 2008. 560 с.

3. Галань О.А., Чубай В.М. Методики оцінювання аудиторського ризику: суть, недоліки та заходи їх усунення. НЛТУ України: Науковий вісник. 2011. Вип. 215. С. 196–202.

4. Nesterenko O.O., Kovalevska N.S., Nesterenko I.V. Audit of integrated reporting in the context of sustainable development: monograph, State Biotechnology University. Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. 112 p. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/8624>.

УДК 657.1.011.56

Т.С. Кривуля, здоб. вищ. освв. ОС «магістр» (ХНУ ім. В.Н. Каразіна)

І.А. Косата, канд. екон. наук, доц. (ХНУ ім. В.Н. Каразіна)

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Інформація завжди була і є найціннішим ресурсом, від якості якого залежить подальша діяльність того, або іншого підприємства. Саме тому існує потреба її швидкої обробки, шляхом автоматизації процесів обліку.

Облікова система – це інформаційна система, яка призначена для автоматизації ведення будь-якого обліку, пов'язаного з фінансово-господарською діяльністю підприємства. Це може бути збір, реєстрація, обробка або надання різних інформаційних даних, які використовуються для подальшого аналізу та планування бюджетів[1].

Український ринок програмного забезпечення має такі продукти: «1С: Бухгалтерія для України»; «Парус-Бухгалтерія»; «Діловод»; «SAP»; «IT-Enterprise: Бухгалтерія»; «1С-ПРО» та інші.

Вибір продукту залежить від виду діяльності та об'єму виготовленої продукції (наданих послуг) суб'єкта господарювання та його фінансових можливостей.

Завдяки автоматизованому обліку бухгалтери мають гнучкі можливості, наприклад: використання кількох планів рахунків одночасно; багаторівневий аналітичний облік; кількісний облік; багатовалютний облік; ведення на одному комп'ютері обліку для кількох підприємств; ведення консолідованого обліку та інше, в залежності від обраного продукту.

Зазвичай програмні забезпечення дозволяють отримати інформацію за довільний період, у різних розрізах та з необхідним ступенем деталізації.

Звіти щодо синтетичного обліку: оборотно-сальдова відомість; Головна книга; журнал-ордер та відомість за рахунком; картка рахунку та інше.

Звіти з аналітичного обліку: оборотно-сальдова відомість за рахунком у розрізі об'єктів аналітичного обліку; журнал-ордер у розрізі об'єктів аналітики; аналіз рахунку у розрізі об'єктів аналітики та інше.

Закриття звітних періодів в відповідних програмних продуктах потребує різні ступені автоматизації. Програма автоматично заповнює звіти на підставі введених за період господарських операцій.

Ведення автоматизованого обліку фінансових результатів складається з декількох етапів рис. 1.

Рис. 1. Поетапне введення автоматизованого обліку фінансових результатів

У розрізі першого етапу розглядається введення в систему первинних документів для формування типових бухгалтерських проводок.

У випадку, якщо первинні документи були занесені у систему із помилками, то це автоматично вплине на наступні етапи.

На практиці, використання автоматизованих систем для обліку фінансових результатів дозволяє контролювати проведення операцій, з точки зору: законності, ефективності та доцільності. Також, використання програмного забезпечення зменшує вірогідність впливу людського фактору, а саме: помилки за рахунок неуважності або незнання.

Отже, впровадження автоматизації – це процес оптимізації облікових даних з можливістю подальшого підвищення ефективності роботи підприємства. Автоматизоване формування звітів значно полегшує роботу бухгалтера, раціоналізує затрати його часу і підвищує продуктивність.

Інформаційні джерела:

1. Офіційний сайт фірми «ExpressSoft». URL: <https://expresssoft.com.ua/uk/poslugi/rozrobka-oblikovih-sistem-pid-zamovlennja/>

УДК 657.1.012

І.О. Крюкова д-р екон. наук, проф. (ОДАУ, Одеса)

О.В. Накісько канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

С.В. Руденко канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Повне, своєчасне та достовірне інформаційно-аналітичне забезпечення формує управлінський базис та є необхідною передумовою подальших трансформацій і розвитку сталого менеджменту. В свою чергу, такі тренди зумовлюють формування нових вимог до системи обліку та необхідність забезпечення її відповідності тенденціям бізнес-управління і суспільного розвитку. Перспективним інструментом виконання цих завдань у сучасній практиці постає цифровізація облікових процесів та формування звітності компаній.

Облік сталого розвитку є формою діяльності, яка визначається ключовою стратегією діяльності компанії та інструментом діяльності, який забезпечує вплив на компанію, бізнес-середовище, конкурентів, партнерів, інвесторів та інших стейкхолдерів. Проте, класична концептуальна основа не поширюється на нефінансову кількісну оцінку, соціальну чи екологічну діяльність. У міру поширення сталого господарювання розвивається й сталий облік, який віддзеркалюється у

нових бізнес-моделях та додаткових формах звітності компаній (екологічні звіти, соціальні, звіти зі сталого розвитку тощо). Компанії використовують таку інтегровану звітність для створення нових інклюзивних моделей бізнесу, нарощування іміджевого капіталу та пошуку додаткових джерел фінансування. Такі тенденції у сучасній практиці все більше розповсюджуються у практиці вітчизняного управління та проявляються у збільшенні кількості звітів, що містять нефінансові показники розвитку компаній. За даними вітчизняних дослідників, в Україні близько 13% сьогодні складають звітність відповідно до стандартів GRI [1], значна активність спостерігається у доповненні внутрішньої управлінської звітності компаній системою нефінансових показників діяльності [2]. Конфігурація цифрової архітектури національної системи бухгалтерського обліку за визначенням Назаренко І.М., поєднує наступні компоненти: автоматизація обліку, впровадження електронних документів та багатовимірності облікових даних, розширення засобів збирання даних через цифрові платформи та Інтернет речей, Розширення засобів передачі інформації управлінському персоналу [3].

На сучасному етапі цифровізація обліку лише набуває розповсюдження, а переважними її продуктами постають спеціалізовані мобільні сервіси, електронні таблиці та формування цифрової звітності. При цьому, Рада з міжнародних стандартів аудиту (IFAC) сьогодні зауважує на наступних недоліках цифрової звітності:

- 1) значні витрати на використання;
- 2) неузгодженість методичних підходів та загальної таксономії цифрової звітності, зокрема, зі сталого розвитку;
- 3) низька ступень інтегрованості у систему єдиної цифрової платформи звітності фінансових структур (банків, бірж, які використовують звітність як передумову допуску компанії на фінансові ринки);
- 4) низький загальний попит на цифрову звітність компаній;
- 5) необхідність подальшої більш тісної співпраці та узгодження цифрового обліку і звітності із аудиторськими та страховими компаніями [4];
- 6) нерозвиненість спеціалізованих цифрових платформ, які б сьогодні могли у повній мірі задовольнити інформаційно-технологічні потреби сталого обліку і звітності.

Разом з тим, останні тренди цифровізації обліку, зокрема, у сфері інформаційно-аналітичної підтримки сталого менеджменту, значно розширюють перспективи стратегічного обліку майбутнього [5]. ІКТ формують потужну площину переваг, дозволяють бухгалтерії досягати принципово нового результату, покращувати облікову

практику і аудит, забезпечувати підтримку ефективних управлінських рішень та управляти більш надійним соціально відповідальним бізнесом, який необхідний теперішнім і майбутнім поколінням.

Цифровізація бухгалтерського обліку – це можливість активізації процесів гармонізації та уніфікації обліку та звітності, шляхом якої сьогодні поступово рухається національна система. Імплементация цифрових інструментів, які об'єднані генеральною глобальною метою досягнення цілей сталого розвитку інтегрує національну систему обліку і звітності у світовий простір, наближує до провідної практики фіксації і використання даних, сприяє трансформації організаційних структур управління за ключовими трендами і вимогами світової соціально-економічної спільноти. Результатом цифровізації обліку є не лише прискорення та полегшення доступу до інформаційних потоків, а удосконалення технологій прийняття управлінських рішень, стратегічно орієнтованих на створення стратегічних суспільних цінностей, які є пріоритетом для подальшого розвитку більшості розвинутих країн. Таким чином, цифровізація обліку – гнучкий та ефективний механізм інтеграції національної економіки у світовий економічний простір, де співпадають глобальні цілі, завдання та інструменти їх досягнення.

Отже, сфера бухгалтерського обліку є однією з перших у частині глобальної автоматизації управлінських процесів та найбільш перспективною з точки зору подальшої цифровізації. Потреба бізнесу і управління у якісній, повній та прозорій інформації буде лише збільшуватись. При цьому, з урахуванням світових трендів і вимог, зростатимуть саме інформаційні запити у сфері можливостей і результатів сталого господарювання, своєчасне задоволення яких можливо лише за рахунок сталого бухгалтерського обліку на засадах цифровізації. Формування єдиних інформаційно-аналітичних платформ, складання звітності зі сталого бізнесу постають необхідним аналітичним базисом для досягнення цілей сталого розвитку як у національному, так й у глобальному масштабах. Цифрові інструменти обліку та звітності сформують необхідний базис для інтеграції учасників світових процесів сталого розвитку, що дозволить об'єднати національні зусилля та вирішити життєво важливі для всього світу суспільні завдання забезпечення гідного рівня якості життя теперішніх і майбутніх поколінь.

Інформаційні джерела:

1. Гуцаленко Л.В., Марчук У.О. Інтегрована звітність – концепції та парадигми обліку в досягненні цілей сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9069>.

2. Макаренко І.О. Інтеграція сучасних видів та концепції бухгалтерського обліку для цілей сталого розвитку. *Фінансовий простір*. 2017. № 1 (25). URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/504>.

3. Назаренко І.М. Цифровізація як вектор модернізації системи бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік як наука: від основ до наукової картини світу: колективна монографія / за заг. ред. В.Я. Плаксієнка. Київ : «Центр учбової літератури», 2021. С. 196-208.

4. IFRS. Official website. URL: <https://www.ifrs.org/products-and-services/sustainability-products-and-services>.

Varaniute V., Ziskute V., Zandaraviciute A. The Changing Role of Management Accounting in Product Development: Directions to Digitalization, Sustainability, and Circularity. *Sustainability*. 2022. № 14(8). P. 4740. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/8/4740/htm>

УДК 657.05:336.

С.О. Кузнецова, канд. екон. наук, доц. (HTV «ХПІ»)

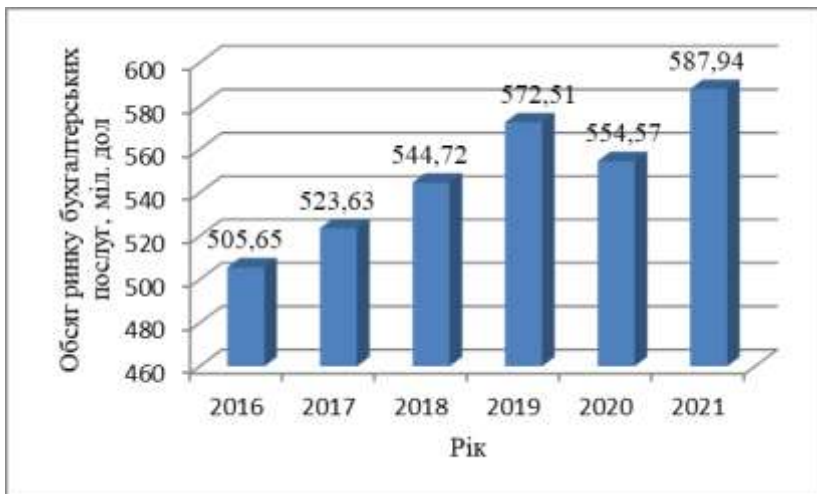
МІЖНАРОДНИЙ РИНОК БУХГАЛТЕРСЬКИХ ПОСЛУГ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Протягом останніх років міжнародний ринок характеризується домінуванням сфери бухгалтерських послуг як однієї з перспективних галузей економіки. Виходячи з цього, огляд прогнозованої динаміки макроекономічних показників міжнародного ринку бухгалтерських послуг зумовило актуальність даної теми дослідження.

Бухгалтерські послуги передбачають: ведення бухгалтерського обліку, аналізу, аудиту, складання фінансової звітності, податкові консультації, проектування інформаційних систем бухгалтерського обліку, розробку бюджетів та управлінської звітності. Динаміка глобального ринку бухгалтерських послуг за 2016-2021 роки представлена на рис. 1.

За прогнозами «The Business Research Company» очікується, що світовий ринок бухгалтерських послуг зросте з 587,94 млрд дол у 2021 році до 1009,51 млрд дол у 2026 році при річному темпі зростання 11,4% [2].

Ключові драйвери ринку бухгалтерських послуг прогнозовано протягом 2021-2026 років [2] включатимуть: продовження переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності, регуляторні реформи, розвиток технологій, зростання урбанізації, аналітику великих даних та швидкий економічний ріст.

Рис. 1. Динаміка глобального ринку бухгалтерських послуг за 2016-2021 роки, млрд. дол [1]

Використання передових технологій, таких як штучний інтелект, для аналізу та швидкого виявлення порушень в даних стимулюватиме зростання ринку бухгалтерських послуг. Аудитори використовують штучний інтелект для виявлення підозрілих дій або неточностей у бухгалтерських записах і операціях [2]. Штучний інтелект використовує правила, створені людьми, обмірковує проблеми та робить висновки, визначаючи закономірності з величезних доступних наборів даних.

Технологічний прогрес впливає на фінанси та включає гіперз'єднання, суперобчислення та хмарні обчислення [2]. Окрім цього, кібербезпека сприяє трансформації фінансів і бухгалтерського обліку. Наприклад, «GL.ai» – це інструмент, який допомагає компанії виявляти аномалії у головній книзі підприємства.

Багато компаній широкого вжитку, телекомунікації та роздрібної торгівлі все частіше шукають послуги аналітичних компаній, щоб отримати повну інформацію про клієнтів. Відомо, що аналітичні компанії забезпечують кращу якість даних, високу гнучкість і зазвичай вони мінімізуватимуть ризик, пов'язаний з керуванням даними. Рішення для аналітиків великих даних пропонують точнішу практичну інформацію, ніж рішення, запропоновані традиційними дослідницькими компаніями в швидкий

спосіб[8]. Також вважається, що вони пропонують краще і більш повне уявлення про клієнтів.

До обмежень на ринку належать: непослідовність у наданні послуг; зростання кількості пропозицій технологічних компаній автоматизованих і напівавтоматичних інструментів та програм ; геополітична напруга.

Геополітична напруга, ймовірно, матиме негативний вплив на бухгалтерські служби ринку. Серед наслідків геополітичної напруги – війна між Україною та Росією, санкції, торговий протекціонізм і посилення військової напруженості на Близькому Сході.

Інформаційні джерела:

1. UN Comtrade Database. URL: <https://comtrade.un.org/>
2. The Business Research Company. URL: <https://www.thebusinessresearchcompany.com/>

УДК 621.9.68.3

Т.Є. Кучеренко, д-р екон. наук, проф. (*УНУС, Умань*)

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ

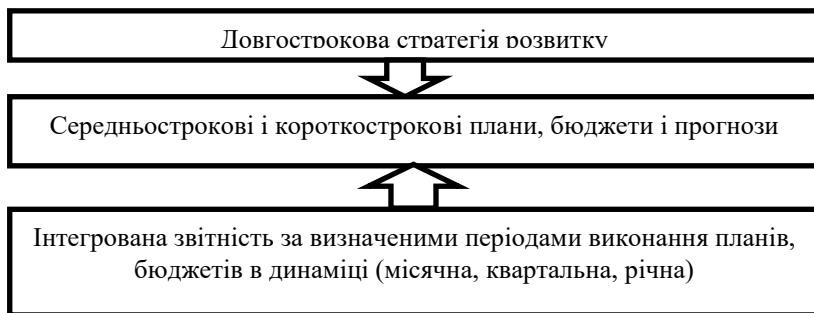
Зростаючі темпи економічного розвитку глобальної економіки та її складових – національних економік під впливом зростаючих темпів споживання нині суттєво впливають безпосередньо на соціально-екологічний стан окремих країн, територій і регіонів. Спостерігається негативна динаміка впливу діяльності людини, в першу чергу, на екологію, що призводить в подальшому до негативних соціально-економічних наслідків. В цих умовах перед суспільством постала проблема контролю підприємницької діяльності суб'єктів різного рівня як з позицій суттєвого зменшення негативного впливу на оточуюче середовище, так і стимулювання розвитку сучасних нанотехнологій, інформаційних та комунікаційних технологій, енергетики тощо.

Практика публічного контролю за діяльністю корпорацій пов'язана із запровадженням інтегрованої звітності і соціальної відповідальності суб'єкта економіки. Стандарт The Global Reporting Initiative (GRI – Глобальна Ініціатива по Звітності, 1996 р.), сформулював універсальний підхід до звітності щодо сталого розвитку суб'єктів економіки. Запропоновано оприлюднювати показники, які відображають соціальну та екологічну політику підприємств.

Дослідження теорії і практики інтегрованої звітності проводилися видатними західними економістами: М.Р. Мегьюс та М.Х.Б. Перера, М.Ф. Ван Бреда, Ч. Гаррісон, П. Герстнер, К.М. Діган, С. Діпіаза, Р. Екклз, Д. Колдуелл, Б. Нідлз, Е.С. Хендріксона, М. Кендзюра. Українські науковці Р.О. Костирко, Т.Ю. Макаренко також розглядають проблеми формування вартісно-орієнтованої звітності (Value Reporting) за даними фінансового та управлінського обліку шляхом запровадження додаткових форм звітності щодо соціально-орієнтованої інформації. Призначенням такої звітності, вважають науковці, є нівелювання інформаційної асиметрії фінансової звітності та ринків капіталів загалом в частині зменшення вартісного розриву, тобто різниці між бухгалтерською та ринковою вартістю суб'єкта економіки.

Таксономія фінансової звітності регламентується на законодавчому рівні як міжнародними стандартами фінансової звітності, так і національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, вимогами фондових бірж, професійними бухгалтерськими нормами. Рекомендації GRI передбачають підготовку звіту на основі діалогів з представниками зацікавлених сторін.

Обліково-аналітичне забезпечення інтегрованої звітності, на наш погляд, полягає у розробці відповідними спеціалістами довгострокової стратегії розвитку суб'єкта економіки, яка націлена на підвищення конкурентоспроможності, динамічне зростання вартості залученого капіталу, розвиток соціально-економічної сфери та фінансування екологічних витрат. Деталізація довгострокової стратегії розвитку проявляється у планах, бюджетах виконанні окремих програм, напрямків діяльності, доходів, витрат тощо, а фактична їх реалізація – у показниках інтегрованої звітності (рис. 1).

Рис. 1. Структура обліково-аналітичного забезпечення інтегрованої звітності

Усі складові обліково-аналітичного забезпечення інтегрованої звітності мають бути оприлюднені на веб-сайті (веб-сторінці) суб'єкта поряд із безпосередньо звітністю, оприлюднення якої встановлено статтею 14 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Вважаємо за доцільне складання довгострокових прогнозів, планів і бюджетів усіма суб'єктами економіки, які відповідно до законодавства зобов'язані складати і оприлюднювати фінансову звітність. Це сприятиме відповідальності суб'єктів економіки за результати їх діяльності, стимулюватиме ефективність виконання намічених планів та забезпечить стейкхолдерів і в цілому суспільство інформацією про їх соціально-економічний розвиток.

УДК 519:237.657

О.І. Кушенко, канд. екон. наук, доц. (ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків)

М.М. Колганова, ЗВО (ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків)

А.П. Петряков, ЗВО (ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків)

ОБЛІКОВА АНАЛІТИКА ПРОГРЕСУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У ДОСЯГНЕННІ ЦСР

У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку, на якому було затверджено нові орієнтири. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань [1].

Цілі сталого розвитку (ЦСР), які ще називають «Глобальними цілями» – це загальний заклик до дій, спрямованих на те, щоб покінчити з бідністю, захистити планету і забезпечити мир і процвітання для всі людей у світі [2].

Аналіз прогресу у досягненні ЦСР дозволяє вчасно виявляти актуальні проблеми, визначати пріоритетність вирішення завдань економічної політики, оцінювати стан сталого розвитку в Україні та областях [3].

До ЦСР економічного спрямування відносять 4 з 17 існуючих:

- Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства.
- Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання.
- Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура.
- Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво.

Для визначення прогресу у досягненні цілей ми використали методологію розрахунку прогресу у досягненні ЦСР (UN ESCAP).

$$I_{CV}^N = \frac{I_{CV} - I_0}{|TV - I_0|} \times D \quad (1)$$

де I_{CV}^N – прогрес у досягненні ЦСР;

I_0 – значення у 2015 році;

I_{CV} – значення у 2020 році;

TV – цільовий орієнтир на 2030 рік.

D – необхідний напрям зміни індикатора, це значення виражається як $D=10$, якщо бажаний напрям – зростання, $D = -10$, якщо зниження.

Використовуючи дані моніторингового звіту за 2020 рік розробленого Державною службою статистики України за підтримки ЮНІСЕФ в Україні [4], ми розраховали коефіцієнт прогресу щодо кожного із завдань ЦСР за зазначеною формулою та вивели середній коефіцієнт прогресу у досягненні цілі та представили його у табл.1.

Таблиця 1 – Порівняння коефіцієнтів прогресу у досягненні цілі між Харківською областю та Україною у цілому

Ціль сталого розвитку	Коефіцієнт щодо Харківської області	Коефіцієнт щодо усієї України
Подолання голоду, розвиток сільського господарства.	5,2	6,1
Гідна праця та економічне зростання.	1,3	1,3
Промисловість, інновації та інфраструктура.	1,7	1,7
Відповідальне споживання та виробництво.	2,2	2,2

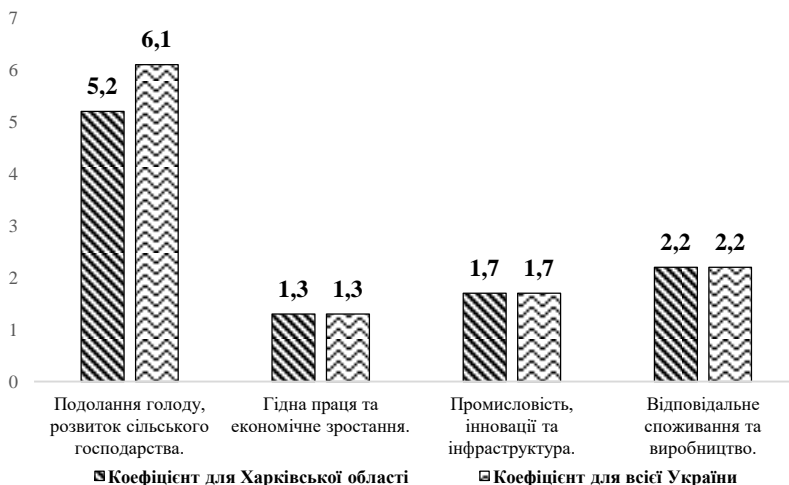
Користуючись даними табл.1, розрахуємо прогрес Харківської області та усієї України у досягненні ЦСР економічного спрямування:

$$I_{31} = \frac{5,2+1,3+1,7+2,2}{4} = 2,6$$

$$I_{32} = \frac{6,1+1,3+1,7+2,2}{4} = 2,825$$

де I_{31} – прогрес Харківської області, I_{32} – прогрес усієї України.

Висновки аналітики прогресу на шляху досягнення ЦСР у Харківській області: досягнуто близько 25% від цільових значень індикаторів, встановлених на 2020 рік. Прогрес є неоднорідним, у деяких сферах його необхідно розглядати у світлі реформ і перетворень, що наразі втілюються у життя. Темпи досягнення ЦСР економічного характеру у Харківській області і Україні майже однакові, що візуалізовано на рис.1.

Рис. 1. Порівняння коефіцієнтів досягнення ЦСР щодо Харківської області та України у 2020 році

У ході аналітики даних виникли наступні пропозиції щодо подальшого покращення показників:

- звернути увагу місцевій владі Харкова та Харківської області на досягнення цілі «Гідна праця та економічне зростання»;
- провести реформи спрямовані на покращення становища аграріїв, задля пришвидшення темпу досягнення ЦСР мінімум до середнього темпу усієї країни;
- проведення освітніх заходів з метою популяризації відповідального споживання ресурсів.

Інформаційні джерела:

1. Цілі сталого розвитку. Організація Об'єднаних Націй в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>

2. Цілі сталого розвитку. Про ООН в Україні. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>

3. Цілі сталого розвитку в Україні. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/2021%20SDGs%20info%201%20pager%20ukr.pdf>

4. Цілі сталого розвитку Україна 2020. Моніторинговий звіт. URL: https://ukrstat.org/en/csr_prezent/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202020%20Monitoring_12.2020ukr.pdf

УДК: 336.64

О.Г. Малій, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Огляд публікацій присвячених дослідженню фінансового потенціалу підприємств дозволяє зробити висновок, що в літературі досить багато уваги приділяється термінологічному та класифікаційному аспектам проблеми, втім недостатньо розробленими залишаються питання методичного забезпечення його оцінки.

Більшість авторів сучасних публікацій розглядають фінансовий потенціал з таких кутов зору - з точки зору наявності фінансових ресурсів, їх розміщення та ефективного використання; вдалого управління фінансами; фінансового стану, оціненого за фінансовими показниками; трансформації ресурсного і виробничого потенціалів у фінансові результати діяльності, тощо [1-7]. Таким чином робиться ототожнення фінансового потенціалу із наявними фінансовими ресурсами підприємства.

За такими підходами, з позицій сукупних доходів або ресурсів, розмір фінансового потенціалу може бути визначений (розрахований) як абсолютна величина усіх ресурсів, створених або використаних підприємством. На наш погляд, такий підхід не забезпечує повної сутнісної характеристики поняття потенціалу.

Термін «потенціал» походить від латинського слова «potentia», що в перекладі означає «приховані можливості», а «потенційний» («poten-tialis») – це «такий, який може бути». Тому, ми вважаємо, фінансовий потенціал це, по-перше, сукупність усіх його фінансових ресурсів, а по-друге - це резерви його збільшення, тобто ототожнювати фінансовий потенціал лише із наявними фінансовими ресурсами є недостатнім.

Оцінювання існуючого фінансового потенціалу підприємства більшість науковців пропонують засновувати на аналізованні показників ділової активності, рентабельності, ліквідності,

платоспроможності, фінансової стійкості, тощо [1; 2; 3]. Однак, вказані методи по суті є оцінкою фінансового стану за даними його фінансової звітності, яка визначає результати чи наслідки минулих подій.

Під фінансовим потенціалом, на наш погляд, слід розуміти сукупність поточних та перспективних можливостей підприємства, які визначаються наявністю і організацією використання фінансових ресурсів, згідно з поточними та стратегічними завданнями економічного розвитку підприємства.

Також звернемо увагу на те, що зміни фінансових можливостей підприємства суттєво залежать від змін в економічному середовищі, тому необхідно враховувати вплив факторів, які чинять вплив на формування і використання фінансового потенціалу.

Фінансові можливості підприємства і перспективи їх зміни перебувають під впливом не тільки факторів фінансового характеру, але й багатьох інших, які не мають вартісної оцінки. В їх числі: можливі політичні зміни, зміни форм власності, професійна підготовка персоналу, схильність підприємства до діяльності в нових, високоризикових умовах діяльності тощо.

Заслуговує на увагу твердження, що фінансовий потенціал включає також певні індикатори зміни ситуації на підприємстві [3].

Оцінювати фінансовий потенціал вітчизняні дослідники пропонують за допомогою різних методів та прийомів фінансового аналізу.

Переважає підхід діагностування фінансового потенціалу підприємства шляхом застосування інтегральної моделі, яка має на меті розрахунок інтегрального показника, побудованого на чітко обумовленому механізмі математичних залежностей між обраними групами показників [2; 3; 5]. Однак рейтингові методика засновані на показниках, розрахованих за даними звітності останнього звітного періоду, і не враховують динаміку цих показників за останні звітні періоди. Так значення показника може бути нижче нормативного, проте це значення може зростати протягом останніх років, що вказує тим самим на позитивну динаміку.

Інший підхід - діагностування фінансового потенціалу шляхом аналізу основних показників фінансового стану підприємства у динаміці та екстраполяції й прогнозу цієї динаміки на майбутнє [6; 7]. Даний підхід заснований на аналізованні темпів зростання показників. Він приділяє увагу оцінці можливості підприємства генерувати потоки грошових коштів. Такий підхід дозволяє здійснювати фінансовий прогноз. Однак даний підхід є недостатньо розробленим.

На наш погляд доцільно використовувати комбінований підхід до діагностики наявного та прогнозованого фінансового потенціалу підприємства, який поряд з оцінкою фінансових показників, їх динаміки та екстраполяції їх значень на майбутнє, буде доповнений якісними факторами впливу та індикаторами зміни [4].

Таким чином, сутність фінансового потенціалу підприємства визначають не лише поточні, а й перспективні можливості підприємства, які визначаються наявністю і організацією використання фінансових ресурсів. Методики розрахунку мають охоплювати всі основні процеси, що протікають у різних функціональних областях підприємства [4] та включати, окрім оцінки фінансового стану за фінансовими показниками, прогнозні розрахунки та враховувати зовнішні і внутрішні фактори впливу, що дасть змогу отримати комплексну характеристику діяльності підприємства, його надійності, а також стане основою для розробки фінансової стратегії підприємства. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці полікритеріальної моделі, яка включатиме статичні, динамічні показники та додаткові фактори впливу і дозволить визначити фінансові можливості підприємства та якість його фінансового потенціалу.

Інформаційні джерела:

1. Дзюбенко О.М. Підходи до дефініції поняття «фінансовий потенціал» як об'єкту економічного аналізу. Вісник ЖДТУ, 2017. № 4 (82). С.18-24.
2. Куліш Г.П., Чепка В.В., Фінансовий потенціал підприємства та його роль в умовах нестабільності економіки. Статистика України. 2017. № 1. С.29-35.
3. Левченко Н. М. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 2. С.114-117.
4. Малій О.Г. Оцінювання фінансового і ресурсного потенціалу за фінансовими показниками (на прикладі підприємства авіабудування). Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки, 2019. Вип.200. С. 3-12.
5. Партин Г.О., Задерецька Р.І., Граціян О.В. Формування фінансового потенціалу підприємства. Ефективна економіка. 2016. № 1. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2019.10>
6. Саух І. Фінансовий потенціал підприємства як об'єкт стратегічного аналізу. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. С.132-141.
7. Управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі в умовах невизначеності: колективна монографія /[Крутова А.С., Лачкова Л.І., Ставерська Т.О., Шевчук І.Л., Близнюк О.П., Бігдан І.А., Лачкова В.М., Андрющенко І.С., Жиликова О.В., Іванюта О.М., Сіфурова А.І.]; за ред. А. С. Крутової. Х. : Видавець Іванченко І. С., 2017. 264 с.

Ю.А. Маначинська, канд. екон. наук, доц. (*ЧТЕІ ДТЕУ, Чернівці*)

ОБЛКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ АГРОБІЗНЕСУ

Відновлення повоєнної економіки України передбачає залучення на відбудову та розвиток у наступні десять років понад 750 млрд. дол. США. План відновлення України передбачає щонайменше 37 млрд. дол. США інвестицій в агросектор. Всесвітній економічний форум (The World Economic Forum), який відбувся 22-26 травня 2022р. у Давосі (Швейцарія) [1] визначив перелік секторів економіки, які буде розвивати Україна після війни, це – IT, агросектор, металургійну та військову промисловість.

З отриманням статусу кандидата в члени ЄС Україна має не тільки продовжити виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію, а ще й активніше впроваджувати Європейський зелений курс (ЄЗК), зокрема, в галузі сільського господарства. Ці зобов'язання набули особливого значення в умовах великої війни та повоєнного відновлення, яке має стати зеленим [2].

До 2032 року заплановано залучити 6,5 млрд. дол. США для відновлення 10 500 українських сільськогосподарських підприємств та забезпечення продовольчої безпеки держави.

З початком війни додалися нові виклики та проблеми: виключення земель, що знаходяться під окупацією; наслідки прямих влучань баєприпасів та загорання; мінування полів [2].

Світовий досвід свідчить, що темпи економічного розвитку країни суттєво залежать від інтенсивності інноваційної діяльності. Саме тому, інноваційна політика України спрямована на формування соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективної відбудови, розвитку й використання науково-технічного потенціалу держави, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсо-зберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції. Безпосередньо сам процес інноваційного виробництва суб'єкта господарювання знаходить відображення в системі бухгалтерського обліку, яка є «мовою бізнесу» та основою ефективного функціонування в умовах електронної економіки.

В свою чергу цифрова економіка для України виступає в якості досить інноваційної парадигми, що формує сприятливий ґрунт для подальшого динамічного розвитку процесів комплексної

діджиталізації суспільства. Цифровізація є один із головних факторів зростання світової економіки в найближчі 5 – 10 років. Крім прямого підвищення продуктивності, яке отримують підприємства від цифрових технологій, є ланцюг непрямих переваг цифровізації, як-от економія часу, створення нового попиту, нова якість та цінність. До переліку цифрових технологій належать: інтернет речей, штучний інтелект, великі дані, без паперові технології, адитивні технології (3D-друк), хмарні та туманні обчислення, безпілотні та мобільні технології, біометричні, квантові технології, технології ідентифікації, блокчейн, роботизація та кіберсистеми.

За умови цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також перебудові сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні досягається мета цифровізації. Відповідно, відбудова національної економіки та розвиток інноваційної інфраструктури потребують належного рівня капіталовкладень, це можуть бути як зовнішні, так і внутрішні інвестиції в інвестиційно-привабливу інноваційну інфраструктуру економіки. Процесу залучення інвестицій, передуює стадія представлення узагальненої облікової інформації про перспективи зміни економічного потенціалу бізнесу, як на короткотривалому, так і на довготривалому перспективу у форматі звітності, що не може забезпечити традиційна публічна фінансова звітність. Проте, таке інформаційне наповнення містить п-вимірну актуарну звітність, яка слугує основою вартісно-орієнтованого управління та черпає своє змістове наповнення із системи бухгалтерського актуарного обліку.

Отже, в умовах цифрової економіки вітчизняні суб'єкти господарювання потребують активного впровадження інноваційного виду бухгалтерського обліку – актуарного, у форматі п-вимірної актуарної облікової парадигми. Яка за своїм змістовим наповненням відповідає вимогам реальних та потенційних інвесторів. Курс в рамках такої стратегії успішної відбудови та подальшого розвитку агробізнесу сприятиме не лише активному руху в напрямі цифровізації суспільства, але й забезпечить інноваційну трансформацію системи бухгалтерського обліку. Бухгалтерський актуарний облік спроможний забезпечити заінтересовані сторони найбільш повною, системною, верифікованою й адекватною їхнім запитам інформацією про перспективну зміну економічного потенціалу агробізнесу.

Тому потребує обґрунтування теоретико-методологічних та практичних засад бухгалтерського актуарного обліку діяльності аграрного підприємства для інформаційного забезпечення реальних і потенційних інвесторів, а також інших постачальників капіталу, крізь

призму актуарної звітності, яка нівелює агентські протиріччя між власниками бізнесу (акціонерами) та менеджерами вищих ланок управління, що сприятиме ефективній відбудові аграрного сектору та забезпеченню продовольчої безпеки України.

Інформаційні джерела:

1. ДТЕК DAVOS'2022. URL. <https://dtek.com/davos/>.
2. Шор К. Повоєнне відновлення агросектору має стати зеленим // AgroPortal. 2022. URL. <https://agroportal.ua/blogs/povoyenne-vidnovlennya-agrosektoru-maye-stati-zelenim>

УДК 657.1

Т.Г. Маренич, д-р екон. наук, проф. (*ДБТУ, Харків*)

НЕОБХІДНІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНЕ СУДЖЕННЯ БУХГАЛТЕРА»

Динамічні зміни у середовищі функціонування суб'єктів господарювання зумовлюють ризикові ситуації в їх діяльності. Тому менеджери підприємств повинні постійно контролювати та своєчасно впливати на хід фінансово-виробничих процесів з метою усунення наслідків дії негативних факторів, що забезпечується даними бухгалтерського обліку. Саме в системі бухгалтерського обліку формується достовірна інформація, необхідна для прийняття оптимальних рішень. На підставі даних бухгалтерського обліку підприємства зобов'язані складати фінансову звітність. При цьому бухгалтерський облік та фінансова звітність мають ґрунтуватися на принципах, визначених законодавчими актами. Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів [1]. Проте останні події в економічному житті суб'єктів господарювання суттєво вплинули на здатність їх уповноважених осіб забезпечити на належному рівні організацію бухгалтерського обліку та фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій за встановленими вимогами.

Важливою складовою організації бухгалтерського обліку на кожному підприємстві є його облікова політика, що розкриває прийняті суб'єктом господарювання принципи, методи і процедури, які використовуються для ведення бухгалтерського обліку, складання і

подання фінансової звітності та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більш ніж один варіант, а також попередні оцінки з метою розподілу витрат між відповідними звітними періодами. Як свідчить практика, облікова політика визначає не тільки методи і принципи, а й підстави, домовленості, правила і практики, які застосовуються при складанні та поданні фінансової звітності [2, с. 63]. При цьому бухгалтер може у своїй роботі стикатися з проблемними питаннями, які прямо не регламентуються нормами облікового законодавства. У таких умовах значно зростають роль та значення професійного судження бухгалтера, яке ґрунтується на відповідній кваліфікації виконавців, отриманих знаннях, власних уміннях, навичках, практичному досвіді та альтернативній інформації.

Варто констатувати, що управлінський персонал вітчизняних підприємств вже накопичив певний досвід при формуванні професійної думки з облікових питань за звичайних умов господарювання. Проте останні події та обставини в бізнес-середовищі актуалізують проблему професійного судження бухгалтера. Зокрема, воєнні дії та економічні наслідки війни можуть вплинути на бухгалтерський облік та звітність підприємств. Наприклад, має бути розкрита у фінансовій звітності така інформація: вплив на персонал компанії та витрати, пов'язані з виплатами персоналу; призупинення чи перерви в діяльності через порушення ланцюга поставок, припинення операцій, втрату виробничих потужностей чи комерційних об'єктів, обмеження пересування та порушення логістики; пошкодження або знищення майна; арешт чи експропріація активів на потреби держави після 31 грудня 2021 р.; обмеження доступу до грошових коштів та еквівалентів або обмеження грошових операцій; знецінення фінансових та нефінансових активів (з урахуванням подій та інформації після дати звітності); невиконання умов договорів через форс-мажорні обставини, несприятливі зміни умов договорів, порушення умов кредитних договорів, неможливість своєчасно погашати кредиторську заборгованість та затримки погашення дебіторської заборгованості; значне зменшення обсягів продажів, прибутків, грошових потоків від операційної діяльності; нестабільність та значні зміни цін на інструменти капіталу, боргові цінні папери, цін на сировину, обмінних курсів іноземної валюти та/або процентних ставок після 31 грудня 2021 року, що суттєво вплине на оцінку активів та зобов'язань, доходів та витрат протягом наступних 12 місяців; оголошення про плани припинення діяльності або вибуття основних активів; інші обставини, що суттєво впливають на діяльність [3]. Звичайно, вплив війни на бізнес буде залежати від

конкретних обставин суб'єкта господарювання, який зобов'язаний розкрити у примітках до фінансової звітності інформацію щодо потенційного впливу на наступний звітний період. Вплив наслідків воєнних дій потрібно регулярно переглядати, оскільки подальший розвиток, тривалість та вплив війни неможливо передбачити.

Така поточна економічна нестабільність та невизначеність у діяльності підприємств може посилити суб'єктивність та невизначеність вимірювання певних операцій та їх оцінки в обліку. Тому для формування належної професійної думки бухгалтерам при складанні фінансової звітності необхідно застосовувати обґрунтовані суттєві підстави, припущення, методи і домовленості, які є взаємно сумісними.

Мельничук І.І. та Лопатовська О.О. стверджують, що особливо актуальним є застосування такого судження в умовах невизначеності, коли: 1) наявні альтернативні варіанти застосування методик обліку окремих об'єктів; 2) відсутні прописані схеми застосування методів визнання, оцінки, обліку окремих об'єктів; 3) застосування одного з методів впливає на низку інших об'єктів [4, с. 139]. Вони вважають, що сформувати достатнє професійне судження можливо, дотримуючись низки принципів: постійність вдосконалення, логічність, аргументованість, достовірність, повнота [4, с. 140].

Деякі вчені пов'язують професійне судження бухгалтера з обґрунтуванням справедливої вартості окремих об'єктів обліку [5, с. 95]. Але, на нашу думку, сфера його застосування набагато ширша.

Під час складання фінансової звітності підприємства повинні розглянути вплив війни на безперервність діяльності та за можливості провести аналіз чутливості кількох можливих сценаріїв, щоб визначити, чи існує суттєва невизначеність щодо здатності компанії продовжувати діяльність на безперервній основі. Це може потребувати додаткового розкриття інформації у фінансовій звітності [6].

За деяких обставин (воєнні дії, карантинні заходи, економічні санкції тощо) може виникнути необхідність проаналізувати доцільність складання звітності на основі принципу безперервності діяльності. Для цього підприємство повинно розглянути всю доступну інформацію про вплив цих подій на майбутню діяльність принаймні протягом не менше 12 місяців з дати звітності або після дати підписання фінансової звітності. Цю оцінку безперервності діяльності слід постійно оновлювати до дати затвердження фінансової звітності.

Крім впливу на безперервність діяльності підприємства мають переглянути всі сфери бухгалтерського обліку, які знаходяться під впливом невизначеності суджень та оцінок, зокрема це: бухгалтерські

оцінки; оцінки справедливої вартості; зменшення корисності активів; оцінка очікуваних кредитних збитків; облік хеджування; вплив на контрактні угоди та обтяжливі контракти; інші вимоги до розкриття фінансової звітності [6].

При формуванні професійного судження необхідно повністю дотримуватися вимог стандартів бухгалтерського обліку (МСФЗ або НП(С)БО) стосовно розгляду подій після звітного періоду та оцінки безперервності діяльності.

Незважаючи на особливе значення професійного судження, у чинній вітчизняній нормативно-правовій базі з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності відсутнє трактування поняття «професійне судження бухгалтера», проте його застосування є необхідним за наявності регламентації облікових процедур та правил, встановлених національними або міжнародними стандартами обліку і звітності. Професійне судження повинно застосовуватися в процесі розробки облікової політики, при внесенні до неї змін з урахуванням всіх факторів, які здатні вплинути на відповідний висновок управлінців. Доречним в нормативно-правових актах з бухгалтерського обліку є закріплення чіткого набору принципів і правил, які призначені для формування професійного судження.

Інформаційні джерела:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Станом на 10.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 25.09.2022).

2. Маренич Т. Г. Облік і звітність за міжнародними стандартами: Підручник для здобувачів ступеня вищої освіти закл. вищ. освіти. Харків: КП «Міська друкарня», 2021. 623 с.

3. Інформаційний лист Аудиторської палати України від 06.05.2022 р. «Розгляд аудитором безперервності діяльності під час аудиту фінансової звітності». URL: <https://document.vobu.ua/doc/12710> (дата звернення: 25.09.2022).

4. Мельничук, І. І., & Лопатовська, О. О. (2021). Професійне судження бухгалтера в умовах невизначеності. Економічний простір, (168), 138-141. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/870> (дата звернення: 25.09.2022).

5. Гнилицька Л. В. Інформаційне забезпечення ризиками підприємницької діяльності: обліковий аспект. Економічні інновації. 2014. Вип. 57. С. 88-100. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/7849/ecinn_2014_57_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.09.2022).

6. Інформаційний лист ради аудиторської палати України щодо впливу військової агресії російської федерації на фінансову звітність та аудиторські звіти. URL: <https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/ІНФОРМАЦІЙНИЙ-ЛИСТ-АПУ.pdf> (дата звернення: 25.09.2022).

Т.В. Мокієнко, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

Т.Б. Прийдак, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

ЗВІТНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ (ПЛАТНИКІВ ЄП) У 2022 РОЦІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРОКИ

Платники єдиного податку подають до органів ДФС податкову декларацію платника єдиного податку за підсумками звітного періоду. Оскільки такі звіти є податковими деклараціями, їх заповнення, подання, а також виправлення в них помилок здійснюються за загальностановленими для податкових декларацій правилами.

Єдиний податок — податок, який сплачують суб'єкти господарської діяльності на спрощеній системі оподаткування, основний підприємницький податок. Перераховується в місцевий податковий бюджет і сплачується на рахунки податкової інспекції, в якій зареєстрований суб'єкт господарської діяльності.

Фізичними особами – підприємцями (далі – ФОП) – платниками єдиного податку Податкова декларація платника єдиного податку – фізичної особи – підприємця (далі – декларація) подається до органу ДФС за місцем податкової адреси (п. 296.4 ПКУ).

Сплата ЄП для ФОП 1 та 2 групи здійснюється авансом за кожний місяць. Сума складає процент в розмірі податкової ставки для 1 групи від прожиткового мінімуму, а для 2 групи від мінімальної заробітної плати, встановлених на січень поточного року: 1 група - 248,10 грн, 2 група – 1300 грн.

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) - це страховий платіж, який сплачують роботодавці за своїх працівників, працюючих за цивільно-правовими договорами, а також самостійно сплачують фізичні особи - підприємці та особи, які провадять незалежну професійну діяльність. Основна ставка ЄСВ у 2022 році залишатиметься без змін, на рівні 22%. Ця цифра є незмінною із 2016 року.

Мінімальний та максимальний розмір ЄСВ у 2022 році змінюватиметься двічі. Це пов'язано зі змінами розмірів мінімальної заробітної плати у 2022 році. Так, із 1 січня мінімальна заробітна плата в Україні становить 6500 грн (на рівні грудня 2021 р.), а з 1 жовтня 2022 р. - зросте і становитиме 6700 грн.

Рахуємо мінімальний страховий внесок: січень-вересень 2022 р.: $6500 \times 0,22 = 1430$ грн/міс; жовтень - грудень 2022 р.: $6700 \times 0,22 =$

1474 грн/міс.

Саме такий розмір внеску є мінімальний до сплати роботодавцями за працівників, які працюють за основним місцем роботи, а також ФОПами.

При наявності найманих працівників ФОП 2 та 3 групи подають Податковий розрахунок за формою 1-ДФ. Терміни подання розрахунку у 2022 році для 2 групи: за 1 квартал – до 10.05, за 2 квартал – до 09.08, за 3 квартал – до 09.11. Для ФОП 3 групи терміни подачі Податкового розрахунку залежить від відсотку подачку, що сплачує ФОП та його особливого статусу (при переведенні на 2 %).

Згрупуємо в табл. 1 основні терміни подачі звітності та сплати податків ФОП у 2022 році (власна розробка на основі [4]).

Також українські підприємці різних груп, систем оподаткування та форм підприємства можуть скористатися податковим календарем, щоб переглянути коли і що необхідно сплатити та подати за обраний період.

Нагадаємо, нещодавно у додатку Дія з'явилось оновлення. Тепер українці можуть сплачувати податки за своїми ФОПами через цю аплікацію для смартфона.

Інформаційні джерела:

1. Баранова О. Розміри ЄСВ і єдиного податку для ФОП з 1 січня 2022 року. URL: https://biz.ligazakon.net/news/207461_roznmri-sv--dinogo-podatku-dlya-fop-z-1-schnya-2022-roku.

2. Вітюк Л. Календар на літо. Коли ФОПам платити податки та подавати звітність за другий квартал. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/finance/podatkoviy-kalendar-2022-na-lito-koli-fop-platiti-podatki-ta-podavati-zvitnist-inforgrafika-50253381.html>.

3. Єдиний соціальний внесок – 2022. URL: https://buh.ligazakon.net/aktualno/11630_diniy-sotsalniy-vnesok---2022.

4. Інтерактивний календар з актуальними податковими подіями для підприємця на поточний рік. URL: <https://taxer.ua/uk/calendar?year=2022&type=flp&type2=with-employees&system=en&group=group3&en-percent=2&esv-percent=22>.

5. Ошурков С. Звітність платників єдиного податку. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/nalogi/edinyj-nalog-fizicheskie-licza/1320-zvitnist-platnikiv.html>.

Таблиця 1 – Строки сплати податків та подання звітності фізичними особами-підприємцями у 2022 році

Показник	Місяць або квартал											
	1	2	3/1*	4	5	6/2	7	8	9/3	10	11	12/4
ФОП 1 групи												
Сплата ЄП	248,10 грн, до 20.01	248,10 грн, до 18.02	248,10 грн, до 18.03	248,10 грн, до 20.04	248,10 грн, до 20.05	248,10 грн, до 20.06	248,10 грн, до 20.07	248,10 грн, до 19.08	248,10 грн, до 20.09	248,10 грн, до 20.10	248,10 грн, до 18.11	248,10 грн, до 20.12
ФОП 2 групи												
Сплата ЄП	1300 грн, до 20.01	1300 грн, до 18.02	1300 грн, до 18.03	1300 грн, до 20.04	1300 грн, до 20.05	1300 грн, до 20.06	1300 грн, до 20.07	1300 грн, до 19.08	1300 грн, до 20.09	1300 грн, до 20.10	1300 грн, до 18.11	1300 грн, до 20.12
ФОП 3 групи												
Сплата ЄП:												
5, 3 % від доходу		18.02			до 20.05			до 19.08			до 18.11	
2 % від доходу		18.02**		до 20.05**	до 20.05	до 30.06	до 01.08	до 01.09	до 30.09	до 31.10	до 01.12	до 30.12
ФОП 1, 2, 3 групи												
Сплата ЄСВ	4070 грн, до 19.01 (за 4 кв. 2021 р.)			4290 грн, до 19.04 (за 1 кв.)			4290 грн, до 19.07 (за 2 кв.)			4290 грн, до 19.10 (за 3 кв.)		
Податкова декларація платника ЄП												
1, 2 група		до 01.03										
3 група:												
2 %		до 09.02 (за 4 кв. 2021 р.)			до 20.05 (за до квітень)	до 20.06 (за до травень)	до 20.07 (за до червень)	до 22.08 (за до липень)	до 20.09 (за до серпень)	до 20.10 (за до вере-сень)	до 21.11 (за до жовтень)	до 20.12 (за до листо-пад)
3, 5 %		до 09.02 (за 4 кв)			до 10.05 (за 1 кв.)				до 09.08 (за 2 кв.)		до 09.11 (за 9 міс.)	
Податковий розрахунок 1-ДФ (при наявності найманих працівників)												
2 група, 3 група		до 09.02 (за 4 кв. 2021 р.)			до 10.05			до 09.08			до 09.11	

* - номер місяця/кварталу

** - 5 % від суми доходу

Я.О. Ізмайлов, д-р екон. наук, проф. (ДПУ, Ірпінь)

О.О. Морозюк, здоб. ОС PhD (ДПУ, Ірпінь)

Р.О. Барницький, здоб. ОС PhD (ДПУ, Ірпінь)

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ПОЛІПШЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЯК ПІДҐРУНТЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Глобалізаційні процеси, військова нестабільність, боротьба з COVID-19, цифровізація, посилення міжнародної конкуренції висувають перед країнами світу нові проблеми. Декларуючи підтримку принципів концепції сталого розвитку, Україна прагне формувати суспільні та міждержавні відносини на засадах миру, солідарності, партнерства, екологічності, довіри, міжнародної та регіональної безпеки. Електронна комерція як складова цифровізації та глобалізації, зумовлює нові виклики та питання вибору пріоритетів розвитку національних економік. Основними з них є співробітництво в міжнародній та регіональній економічній безпеці та цифровізація суспільних відносин. Адже ці пріоритетні напрямки активно стимулюють розвиток суспільства. Вони сприяють економічному зростанню, безпеці, створенню робочих місць та підвищенню якості життя громадян.

Для здійснення виробничої діяльності будь-яке промислове підприємство має в своєму розпорядженні значну кількість основних засобів, які виступають матеріально-технічною основою процесу виробництва. Саме їх технічний стан та відповідність сучасним технологіям визначає рівень виробничої потужності та управління, а також позначається на обсягах випуску і якісних параметрах продукції підприємства, що, в свою чергу, сприяє конкурентоспроможності товару на національному та світовому ринках.

Своєчасне та якісне поліпшення й ефективне використання основних засобів є необхідною умовою виробничого процесу, забезпечуючи відновлення втрачених через фізичний та моральний знос експлуатаційних характеристик об'єктів основних засобів та високу віддачу від їх функціонування на підприємстві. Тому якісне методичне забезпечення і правильна організація обліку поліпшення та аналізу ефективності використання основних засобів на

підприємствах є досить актуальними, забезпечуючи належне оприбуткування об'єктів виробничого призначення, які поліпшено, та ефективну аналітичну діагностику рівня їх використання, створюючи базу для прийняття обґрунтованих рішень у системі сталого розвитку.

Аналіз законодавчих і нормативних актів України показав, що відносно категорії “основні засоби” немає достатньо чіткого і однозначного тлумачення цього терміну. На підставі аналізу відповідної бухгалтерської категорії в умовах інвестиційно-інноваційного розвитку економіки, під основними засобами пропонується розуміти вартісно виражені активи, що утримуються підприємством з метою використання в господарській діяльності підприємства, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року (операційного циклу) [1; 2].

МСБО 16 “Основні засоби” не містить вимоги відносно класифікації основних засобів, але передбачає їх розподіл на класи. Клас основних засобів відповідно до МСБО 16 “Основні засоби” – це група об'єктів, однакових за характером і напрямками використання в діяльності підприємства. Прикладами окремих класів основних засобів відповідно до МСБО є наступні: земля, будинки, машини і устаткування, кораблі, літаки, автотранспорт, меблі і пристосування, офісне устаткування.

Поліпшення, ремонти та оновлення основних засобів забезпечують технічний та технологічний рівень виробництва і комерційної діяльності, що визначає асортиментно-якісні характеристики продукції і послуг суб'єкта господарювання та продуктивність праці його персоналу. У кризових економічних умовах підприємства намагаються раціонально підходити до здійснення та оптимізації інвестиційно-інноваційних витрат в оновлення та модернізацію матеріально-технічного забезпечення та всього процесу виробництва продукції (надання послуг). Через сталий розвиток досягається ефективність господарської діяльності кожної ланки підприємства. Порівняно з придбанням чи створенням нових об'єктів основних засобів, поліпшення та ремонти потребують значно менших витрат коштів та здатні за відносно короткі терміни і порівняно невеликі кошти підвищити продуктивність виробничого устаткування. Ці форми відтворення основних засобів дозволять внести суттєві зміни конструктивного і технологічного характеру до різних груп основних засобів, що сприятливо позначається на обсягах і якості виготовленої продукції (послуг). Тому великого значення набуває для підприємств

отримання своєчасної, вичерпної та достовірної інформації про такі витрати в системі бухгалтерського обліку, яка використовується для потреб аналізу. Підвищення об'єктивності аналітичної інформації можливо досягти за умови формування чіткої і систематизованої методики аналізу поліпшення основних засобів підприємства. Вона може виступати логічним доповненням до методики проведення аналізу динаміки, структури та ефективності використання основних засобів на підприємстві. Залишається актуальним питання оцінювання ефективності витрат на поліпшення діючих основних засобів порівняно з витратами на придбання (створення) нових засобів виробництва, яке потребує створення відповідної методичної бази.

Інформаційні джерела:

1. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Податковий Кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Измайлов Я.О., Сгорова І.Г., Свірко С.В., Легенчук С.Ф. Облік та оподаткування в умовах інвестиційно-інноваційного розвитку, цифровізації та глобалізації економічних відносин. Монографія. Київ: Вадекс, 2021. 408 с.

УДК 657.6:328.124

К.О. Назарова, д-р екон. наук, проф. (ДТЕУ, Київ)

Т.Ю. Копотієнко, канд. екон. наук, доц. (ДТЕУ, Київ)

Д.В. Заїць, здоб. вищ. осв. (ДТЕУ, Київ)

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ АУДИТ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ

Для багатьох компаній мінімізація корупційних ризиків займає сьогодні одну з провідних позицій в управлінській стратегії. З кожним роком все більше організацій розробляють додаткові регламенти, впроваджують засоби контролю, спрямовані на запобігання корупції та шахрайству. Одним із найбільш ефективних засобів боротьби з корупцією на сьогодні є антикорупційний аудит, під яким слід розуміти професійну діяльність, спрямовану на перевірку дотримання вимог національного законодавства, нормативно-правових актів та

стандартів інших країн, що пов'язані з боротьбою з корупцією, а також етичних норм.

До завдань антикорупційного аудиту належать: перевірка дотримання компанією антикорупційного законодавства та антикорупційної політики; перевірка та оцінка системи протидії корупції в компанії (антикорупційної програми); дослідження та аналіз незвичайних фінансових операцій; оцінка та аналіз обґрунтованості представницьких витрат [1].

В деяких організаціях передбачена наявність відділу внутрішнього контролю чи аудиту, тому аудитору необхідно детальніше дізнатися про проведення періодичних антикорупційних перевірок та їх результати. Отримана інформація дасть змогу оцінити надійність контролю, компетентність працівників, а також оцінити чесність керівництва.

Детально розглянемо чесність керівництва, оскільки її відсутність є найпоширенішою причиною корупції. Аудитору під час перевірки дуже важливо врахувати можливу змову керівництва з працівниками бухгалтерії. Власники організації найчастіше маніпулюють її фінансовим результатом для отримання максимальних доходів та підвищення інвестиційної привабливості організації. Тому, для виявлення корупційних складових дуже важливо використовувати прийоми і методи, здатні розкрити причетність керівництва організації до правопорушень корупційного характеру шляхом спотворення фінансової звітності.

Однією з суттєвих корупційних ознак є обставини, що свідчать про прагнення керівництва до спотворення бухгалтерської звітності або ігнорування цього, ухилення від відповідей на запитання аудитора, наприклад, про стан розрахунків, результати податкової перевірки. Відмову керівництва підприємства надати необхідні для аудиту роз'яснення слід розглядати як серйозну підставу для сумніву в законності угод та господарських операцій. При визначенні ознак корупційної складової у викривленні бухгалтерської звітності аудитор повинен: виявити факт порушень та наявності у діях змови; визначити коло осіб та посади учасників; переконатися у достовірності отриманих відомостей від працівників та керівництва [2].

Суттєвими факторами, які обмежують можливість корупції є: ефективна антикорупційна програма та результативна система внутрішнього контролю об'єкта; фактор раптовості, що є найефективнішим методом при проведенні антикорупційного аудиту, який полягає у зміні програми перевірки, позапланових контрольних діях щодо виявлення фактів розкрадань майна, а саме позапланової

інвентаризації, контрольного запуску сировини у виробництво, контроль якості тощо.

Інформаційні джерела:

1. Антикорупційний аудит. URL: <https://cutt.ly/GB4Xmkf> (дата звернення: 14.10.2022).

2. Поняття та особливості антикорупційного аудиту. URL: <https://cutt.ly/iB6Y1fA> (дата звернення: 14.10.2022).

УДК 657.631.6

М.О. Нежива, канд. екон. наук, доц. (*ДТЕУ, Київ*)

ФОРЕНЗІК В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Економічні злочини в нашій країні стали щоденною реальністю з якою стикаються учасники економічних відносин в Україні та світі. Як свідчить практика прояв економічних злочинів та різного роду порушень встановлених правил діяльності набуває різних форм. Тому перед свідомими учасниками економічних відносин постало питання винайдення інструментів боротьби з цими негативними явищами економічного життя суспільства. Тому в останні десятиріччя в нашій країні з'явився новий вид діяльності – форензик.

На даний момент в нашій країні форензик не знаходить широкого застосування і просувається на ринок в основному представниками «Великої четвірки» (KPMG, EY, Deloitte, PwC). Але, як свідчить практика, дискусії щодо застосування цього виду експертно-аналітичної та аудиторської діяльності та ефективного використання результатів цієї діяльності вийшли на широкий загал.

Фінансове розслідування являє собою основоположний напрямок форензик. Під фінансовим розслідуванням зазвичай розуміється збір, вивчення, аналіз і розгляд істотних обставин економічного правопорушення для розробки ефективної методики виявлення скоєних порушень, а також рекомендацій з побудови ефективної системи, яка спрямована на протидію виникненню подальших порушень.

Форензик є незалежною діяльністю, спрямованою на розслідування, аналіз, врегулювання спірних ситуацій, що стосуються фінансових, правових, комерційних питань з істотними економічними ризиками, і розробку процедур, орієнтованих на виявлення

економічних злочинів і протидію всім видам фінансового шахрайства, ініційована власниками компанії або радою директорів

У 86% випадків недобросовісні дії здійснюються за допомогою незаконного відчуження активів. У 9% випадків, схеми з незаконного відчуження активів завдають найменшої шкоди в порівнянні з іншими типами фродів. Фрод, який завдає найбільших збитків компаніям по всьому світу – це маніпуляції з фінансовою звітністю. У 8% кейсів, до схем фродів залучені крипто валюти. У 48% кейсів, криптовалюти використовувалися як інструменти дачі хабарів. У 43% - криптовалюти використовувалися як інструмент конвертації вкрадених активів. В організаціях з відсутньою гарячою лінією, середній період ідентифікації фродів був довшим, а середній розмір фроду більшим, на відміну від організацій, у яких така система була. У 42% випадків, про наявність фрода в компанії повідомляли так звані донощики [1].

У Західних компаніях прийнято заохочувати донощиків, де бюджетуються цілі гонорари. Так компанії формують політику нетерпимості до різноманітних недобросовісних дій. Такий підхід досить непоганий, адже дозволяє досягти низки тяг: зміцнення внутрішньокорпоративної культури, що робить організацію від імені її співробітників ефективнішою; мінімізація фрод фактора, що дозволяє компанії не втратити активи; мінімізувати виникнення зовнішніх ризиків – гудвіл компанії, що для публічних компаній може призвести до падіння її капіталізації, прихід правоохоронних органів з перевірками компанії на предмет податкових ризиків; проблемами з доступом до фінансування від банківських установ.

Країни з перехідною економікою ставляться з великим ентузіазмом до продукту форензик і загалом проведення фінансових розслідувань. Невід'ємною частиною корпоратизації компанії є налагодження та постановка бізнес процесів компанії, чіткий розподіл обов'язків між менеджерами, побудова системи внутрішніх контролів, частиною якої є система: compliance, KYC, risk matrix system та ряд інших систем контролів.

З одного боку, таке структурування бізнесу робить його більш ефективним, безпечним, знижує ризик корупційних схем та несумлінних дій. Але з іншого боку, розслаблює пильність, адже власник думає, що все працює, забуваючи про те, що процесами все одно керують люди, а не роботи. Там, де є люди, там є емоційна складова. Там, де є емоційна складова, там є нераціональні вчинки. Де є нераціональні вчинки, там є і буде фрод. Важливо не забувати про це, і не покладатися на налагоджену внутрішню екосистему контролю, а залучати фахівців ззовні, для свіжішого погляду.

Таким чином, розвинені країни у боротьбі з фродами, сподіваються на внутрішню екосистему безпеки, вкрай рідко залучаючи фахівців з зовні. Країни з перехідною економікою навпаки, найчастіше беруть зовнішнього провайдера, за не маєтком особового штатного складу спеців з безпеки.

Інформаційні джерела:

1. Форензік послуги. Поінформованість та впевненість в ефективній протидії економічним злочинам. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/services/forensic.html>.

УДК 659.5:340.32

І.В. Нестеренко, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

БІОЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ

Біоекономіка, в умовах глобальних ринкових трансформацій, розглядається як перспективна концепція функціонування економіки на засадах сталості, важлива основа інноваційної політики. формування високотехнологічних секторів економіки, орієнтованих на використання біотехнологій в усіх сферах діяльності [1]. Розвиток конкурентоспроможного сектора досліджень та розробок в області біотехнологій сприяє: впровадженню механізму комерціалізації та впровадженню біотехнологій; формуванню позитивного іміджу біотехнологічної продукції; популяризації біотехнологій серед виробників та споживачів; формуванню «зеленого мислення»; створенню системи заходів, щодо виходу нових біопродуктів на ринок.

Найважливішим інструментом реалізації концепції сталого розвитку, в умовах біоекономічної орієнтації, є екологічний облік, який повинен стати ключем до стійкого розвитку вітчизняних підприємств, на основі дотримання принципу коефективності. При цьому, коефективність передбачає зниження негативного впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище з одночасним зростанням прибутковості. Рівень коефективності можна визначити лише за допомогою точної інформації щодо понесених природоохоронних витрат, заощаджень і результатів екологічної діяльності, тобто на підставі даних екологічного обліку. Так, у рамках традиційної системи обліку виділяється порівняно автономна підсистема інформаційної бази управління - екологічний облік, який вирішує потребу розширення об'єктів обліку природно-ресурсного потенціалу,

ідентифікації та балансового узагальнення ековиробництва і споживання відновлюваних енергетичних «зелених» активів. Згідно до діючих вимог біоекономіки екологічний облік повинен об'єднувати в собі процеси ідентифікації, вимірювання та комунікації еколого-економічної інформації, які надають змогу користувачам ухвалювати на її основі ефективні управлінські рішення [2, с. 160]. Слід зазначити, що на думку Л.М. Пелиньо, існує низка перешкод, що заважають підприємствам впроваджувати екологічний облік, а саме: – витрати підлягають вирахуванню із суми оподаткованого податком доходу лише після того, як вони проведені. Внаслідок цього немає стимулу враховувати зобов'язання, зокрема екологічні; – оскільки інвестори уважно стежать за величиною прибутку виходячи з однієї акції, підприємства відкладають вживання заходів, які могли б призвести до зменшення прибутків; – надмірна складність виділення витрат на природоохоронні заходи із загальних витрат; – відсутність конкретних рекомендацій стосовно надання інформації про природоохоронну діяльність і організацію екологічного обліку на підприємствах. На думку науковця, екологічний облік має знайти відображення в загальній системі бухгалтерського обліку, адже лише у цьому випадку він стане ефективним інструментом природоохоронної діяльності на підприємстві [3, с. 70]. Отже, на сучасному етапі біоекономічних перетворень, основними складовими екологічного обліку є: облік екологічних витрат, облік екологічних зобов'язань, звітність про природоохоронну діяльність та аудит відповідної інформації, кожна з яких має економічну значущість [4, с. 9]. Організація екологічного обліку є базисом управління екологічною діяльністю вітчизняних підприємств, що дозволяє оптимізувати основні показники екологічної безпеки та приймати ефективні рішення в разі коли: - рахунки бухгалтерського обліку підприємства повинні відображати його відношення до навколишнього природного середовища та вплив витрат, ризиків і зобов'язань, обумовлених природоохоронною діяльністю, на фінансовий стан підприємств; - інвесторам для прийняття інвестиційних рішень необхідно мати інформацію з екологічних заходів і витрат, пов'язаних з екологічною діяльністю; - напрями екологічної діяльності є предметом управлінської діяльності (необхідно виявляти і розподіляти природоохоронні витрати у такий спосіб, щоб екопродукція була правильно оцінена, а інвестиційні рішення базувалися на реальних витратах і вигодах); - виникає необхідність отримання переваг в конкурентній боротьбі, за рахунок виробництва безпечної екологічної продукції [5, с. 114].

Таким чином, екологічний облік надає забезпечує сталий соціально-економічний розвиток, при якому задовольняються всі потреби суспільства, забезпечується раціональне й екологічно безпечне господарювання та високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Проте на сьогодні в Україні недостатньо нормативних актів, щодо регулювання облікової діяльності в галузі екології, які б передбачали докладне відображення у фінансовій звітності зобов'язань та витрат, пов'язаних з екологічною діяльністю. Тому розробка основ розвитку екологічного обліку та аудиту соціально-економічно значуща для запобігання кризовим явищам. При цьому, першочерговим завданням сьогодення є реалізація довгострокової стратегії державної підтримки розвитку біоекономіки, а саме: стимулювання використання підприємствами технологій, пов'язаних з використанням поновлюваних ресурсів; комплексна підтримка аграрного сектора, підприємств переробної галузі, як основної ресурсної бази біоекономіки. Формування законодавчого регулювання та державного стимулювання розвитку біоекономіки повинно здійснюватися за такими напрямками: доповнення існуючих нормативно-правових актів нормами прямої дії, що врегульовують пріоритетний розвиток біотехнологій та біоекономіки; структуризація існуючих законодавчих актів з метою підвищення ефективності їх дії та зменшення кількості; створення законодавчої та інформаційної бази, яка б забезпечувала економічну зацікавленість виробників у здійсненні інновацій на базі біо-, нано-, інфотехнологій; розробка та законодавче закріплення системи сертифікації біотехнологічної продукції, що враховує міжнародний досвід застосування стандартів.

Інформаційні джерела:

1. Arnold T. EU Bioeconomy Strategy – Looking ahead. Italian Forum on Industrial Biotechnology and Bioeconomy (IFIB), 2017, 5 October 2017, Rome. URL: <https://www.b2match.eu/system/ifib2017>.

2. Kashchena N., Kovalevska N., Nesterenko I. Monitoring of natural capital indicators as tool for achieving sustainable development goals. Improving living standards in a globalized world: opportunities and challenges. Monograph. Editors: Tetyana Nestorenko, Tadeusz Pokusa. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2021; pp. 156-166. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/514>

3. Пелиньо Л.М. Місце екологічного обліку в сучасній системі бухгалтерського обліку та його важливе значення у сфері охорони довкілля. Науковий вісник НЛТУ України, 2008. Вип. 18.2. С. 70–75.

4. Чернікова І.Б., Кирильєва Л.О., Нестеренко І.В., Кузнецова С.О. Тактично-орієнтовані підходи до податкового планування в умовах сталого розвитку ринку. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2020. Вип. 1(31). С. 7-19. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/4198>.

5. Розвиток біоекономіки та управління природокористуванням в умовах глобалізації : монографія / М. П. Талавири, А. М. Клименко, В. В. Жебка, О. Д. Барановська та ін. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. 340 с.

УДК 338.22:316.43

О.В. Нікішина, д-р екон. наук, ст. наук. співроб. (ДУ «ІРЕЕД НАН України», Одеса)

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА СПОЖИВАННЯ НА ЗАСАДАХ СТІЙКОСТІ Й СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Забезпечення в Україні сталого економічного зростання в повоєнний період, євроінтеграційні процеси обумовлюють необхідність впровадження адаптивних механізмів взаємодії держави, бізнесу та суспільства, зорієнтованих на посилення спільної відповідальності всіх учасників відтворювальних процесів, формування передумов для соціо-еколого-економічного розвитку держави й суспільства.

У воєнний і повоєнний період цільові орієнтири соціально відповідального виробництва та споживання (далі – СВВС) змінюються. Пропонуємо наступне авторське визначення СВВС: відповідальна поведінка суб'єктів господарювання за вплив їх рішень на усіх учасників ринкового процесу відтворення (споживачів, працівників, партнерів, різних стейкхолдерів, а також навколишнє природне середовище), яка забезпечує стійкість функціонування та розвитку економічних систем на макро-, мезо та мікрорівні, національну безпеку, сталий розвиток суспільства й держави в умовах викликів і загроз. В повоєнний період цільовий вектор СВВС орієнтовано, передусім, на забезпечення стійкості функціонування економічних систем різних рівнів, а також національної безпеки.

Стійкість є однією із засад стратегії національної безпеки [1]. Формальні інститути визначають національну безпеку як захищеність національних інтересів України від реальних і потенційних загроз. При

цьому фундаментальними національними інтересами України, окрім державного суверенітету й територіальної цілісності, є сталий розвиток економіки, суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення [2]. Відповідно, стимулювання розвитку СВВС на засадах стійкості, з одного боку, сприятиме сталому розвитку суспільства, з іншого, забезпеченню стійкості функціонування економічних систем на макро-, мезо- та мікрорівнях, захищеності інтересів України в умовах викликів і загроз.

У контексті розвитку СВВС на засадах стійкості та сталого розвитку держави й суспільства особливої актуальності та значимості набуває питання вдосконалення методичного забезпечення комплексної оцінки СВВС в умовах повоєнного відновлення економіки. Методичний підхід до комплексної оцінки соціально відповідального виробництва та споживання на засадах стійкості та сталого розвитку, що пропонується авторами, представлено в табл. 1.

Головною метою методичного забезпечення є комплексна оцінка соціально відповідального виробництва та споживання секторами економіки крізь призму Цілей і завдань Сталого Розвитку України, Європейського Зеленого Курсу, як аналітичне підґрунтя для впровадження державної політики у сфері сприяння розвитку СВВС, адаптивних механізмів стимулювання розвитку СВВС в умовах повоєнного відновлення економіки України.

Ядром методичного базису є оціночна складова методичних рекомендацій, яка передбачає підбір та конструювання множини індикаторів сталого розвитку, «зелених» показників та нових економіко-екологічних індикаторів, що характеризують стан і тенденції СВВС у секторах національної економіки. Групування індикаторів здійснювалося за 5-ти напрямками оцінки, що найбільш повно характеризують «зелений» і соціально-екологічний тренди структурних змін в економіці повоєнного періоду (табл. 1).

За кожним напрямком виділено 3-4 груп індикаторів; їх кількість та склад залежить від низки чинників, серед яких головними є наявність достовірної інформації щодо кількісних характеристик соціально-економічних та екологічних процесів на макрорівні, обмеження ресурсів, вимоги узгодження різних методичних підходів тощо [3].

Комплексна оцінка стану СВВС здійснюється шляхом розрахунку економіко-екологічних індикаторів за п'яти напрямками (див. табл. 1) та порівняння їх фактичних значень із базовим періодом (2015 р.), цільовим значенням національних індикаторів сталого розвитку 2025 р. Результати кількісної оцінки індикаторів можуть

Таблиця 1 – Компоненти методичного підходу до комплексної оцінки СВВС на засадах стійкості й сталого розвитку*

Напрями оцінки	Групи оціночних індикаторів
1. Достатнє інвестиційно-інноваційне забезпечення СВВС	1.1. Частка екологічних інвестицій у ВВП та видатки бюджету 1.2. Динаміка та структура капітальних і поточних інвестицій на охорону природного середовища 1.3. Динаміка та структура сукупних витрат на охорону природного середовища у секторальному вимірі 1.4. Розвиток інноваційної діяльності промислового сектору економіки 1.5. Державні видатки на наукові дослідження та інновації за напрямом сталого розвитку
2. Соціально відповідальне споживання ресурсів секторами економіки	2.1. Динаміка споживання водних ресурсів та водна продуктивність ВВП 2.3. Динаміка скидів забруднених стічних вод у водні об'єкти 2.4. Динаміка споживання енергетичних ресурсів та енергетична продуктивність ВВП 2.4. Стале використання земельних ресурсів 2.5. Розвиток органічного виробництва
3. Сфера поводження з відходами	3.1. Динаміка обсягів утворених відходів і відходопродуктивність ВВП 3.2. Загальний стан сфери поводження з відходами 3.3. Секторальний та інвестиційний вимір сфери поводження з відходами
4. Екологічна ємність економіки	4.1. Динаміка вуглецевої продуктивності ВВП 4.2. Секторальний вимір вуглецевої місткості економіки 4.3. Інвестиційний вимір вуглецевої місткості економіки
5. Зайнятість, доходи і витрати населення	5.1 Динаміка зайнятості та заробітної плати в секторальному вимірі 5.2. Динаміка доходів і витрат населення 5.3. Екологічні аспекти якості життя населення

*Авторська розробка.

слугувати аналітичним підґрунтям для проведення експертної оцінки та узагальнюючого висновку про стан СВВС на макро- та мезорівні. На підставі комплексної оцінки СВВС визначаються тенденції їх розвитку в різні часові періоди (довоєнний, воєнний і повоєнний), головні напрями та механізми стимулювання стійкого розвитку СВВС.

Інформаційні джерела:

1. Стратегія національної безпеки України: затверджено Указом Президента України від 14.09.2020 №392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

2. Про національну безпеку України: Закон України № 2469-VIII від 21.06.2018 р. Ред. від 24.11.2021, підстава 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

3. Нікішина О.В. Методичні рекомендації до оцінки соціально відповідального бізнесу в переробній промисловості України на засадах екологізації. Food Industry Economics. 2022. 14(1). С. 68-79. <https://doi.org/10.15673/fie.v14i1.2270>. URL: <https://journals.ontu.edu.ua/index.php/fie/article/view/2270>.

УДК 657

В.В. Орлов, канд. екон. наук, докторант (*ДБТУ, Харків*)

СОРТ РОСЛИНИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ НАСІННИЦЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проаналізований еволюційний шлях розуміння потенціалу підприємства свідчить про плавний перехід від ресурсної орієнтації підприємницької діяльності та зміцнення їх виробничих потужностей до можливостей та здатностей максимальної віддачі цих ресурсів, персоналу та системи менеджменту у процесі життєдіяльності підприємства. Галузь насінництва традиційно є наукоємною та інноваційною, що пов'язане із постійним вдосконаленням та розробкою високоврожайних зразків сортів рослин, використання яких дозволяє виробляти насіння високих генерацій. Відтак, запорукою ефективного розвитку насінницьких підприємств є трансфер інновацій між стейкхолдерами галузі насінництва.

Науково-практичні основи облікового відображення сорту рослин в селекційних установах, що є ориганіторами нових сортів, пов'язані з нематеріальними активами як специфічним об'єктом необоротних активів господарюючих суб'єктів.

Згідно з нормами Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», нематеріальний актив, отриманий в результаті розробки, слід відображати в балансі за умов, якщо підприємство/установа має [1]: намір, технічну можливість та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, у якому він придатний для реалізації або використання; можливість отримання майбутніх економічних вигод від реалізації або використання нематеріального активу; інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробкою нематеріального активу. Саме остання позиція, що стосується оцінки сорту рослин як нематеріального активу селекційних установ є важливим етапом в управлінні насінництвом взагалі.

Методичні основи оцінки майнових прав інтелектуальної власності регламентуються Національним стандартом № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» [2], в якому пропонуються наступні підходи до встановлення такої оцінки: дохідний підхід; витратний підхід; порівняльний підхід (метод ринкової вартості). З урахуванням того, що до складу валового збору сільськогосподарських культур входять насіння, товарне зерно, зернові відходи, невикористовувані відходи (засміченість, усушка), необхідно визначити питому вагу окремих складових валового збору.

Після визначення питомої ваги складових валового збору та ціни цих складових можна розрахувати справедливу вартість однієї тонни валового збору окремої культури, сорту, репродукції.

Водночас, на нашу думку, у сучасній системі відображення сплати роялті виробниками насіння високих генерацій існують певні недоліки, пов'язані з обліком сплати паушальних та ліцензійних платежів (роялті). Зокрема, всі вони, як правило, включаються до витрат на збут. Такий підхід є справедливим саме для роялті, які сплачуються після реалізації продукції, проте паушальні платежі мають включатися до вартості насіння і враховувати ступінь генерацій такого насіння з метою підсилення аналітичної функції обліку.

Відповідно до чинних нормативних документів нематеріальними активами вважаються немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані незалежно від строку їх корисного використання. Саме тому право на сорт рослин відноситься до нематеріальних активів.

На кожний сорт (як об'єкт нематеріальних активів) бухгалтерською службою має складатися Акт введення в господарський оборот та Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів.

Списання (ліквідація) об'єкта права на сорт оформлюється комісією Актом вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів на кожен окремий сорт.

Новий сорт рослин як об'єкт нематеріальних активів зараховується на баланс, якщо підприємство має:

- намір, технічну можливість і ресурси для доведення сорту рослин до стану, в якому він придатний до реалізації або використання;

- можливість отримання майбутніх економічних вигод від реалізації або його використання;

- інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних з виведенням нового сорту рослин як об'єкта нематеріальних активів.

Якщо об'єкт нематеріальних активів не відповідає вказаним критеріям визнання, то витрати, пов'язані з виведенням нового сорту рослин, визнаються витратами того звітного періоду, протягом якого вони були здійснені, без визнання таких витрат в майбутньому матеріальним активом.

Об'єкт нематеріальних активів, отриманий в користування, обліковується користувачем (ліцензіатом) на позабалансовому рахунку в оцінці, визначеній за розміром винагороди, встановленої у договорі. При цьому платежі за надане право використання результатів інтелектуальної діяльності у вигляді періодичних платежів, обчислених у порядку та строки, встановлені договором, включаються користувачем (ліцензіатом) до витрат звітного періоду.

З наведених міркувань є доцільність для обліку паушальних платежів відкривати окремий субрахунок до позабалансового рахунку 01 «Орендовані необоротні активи»: 011 «Паушальні платежі». Паралельно з цим використовується кореспонденція: дебет рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів», кредит рахунку 31 «Рахунки в банках». На суму витрат, що припадає на звітний період, пропонуємо збільшувати витрати на вирощування окремої культури із застосуванням кореспонденції за дебетом рахунку 23 «Виробництво», кредитом рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів». На зазначену суму паралельно кредитується позабалансовий рахунок 01 «Орендовані необоротні активи» субрахунок 011 «Паушальні платежі».

Інформаційні джерела:

1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс]: наказ Міністерства фінансів України № 242 від 18.10.1999 р. Офіц. сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text> (дата звернення: 30.10.2022).

2. Національний стандарт 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 1185 від 3 жовтня 2007 р. Офіц. сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.10.2022).

УДК 657.05:336.221

Л.П. Петришин, д-р екон. наук, доц. (*ЛНУ ім. І. Франка, Львів*)

Г.В. Мацьків, канд. екон. наук, доц. (*ЛНУ ім. І. Франка, Львів*)

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК НА АУТСОРСИНГУ

В умовах динамічних змін зовнішнього і внутрішнього середовища господарювання, розвиток бізнесу залежить від ефективного управління активами шляхом максимальної концентрації ресурсів на профільній діяльності підприємства. Однак, майже усі підприємства обтяжені непрофільними, але не менш важливими для свого функціонування службами та підрозділами. До таких підрозділів відноситься бухгалтерія, де здійснюються всі важливі процеси, починаючи з організації обліку на підприємстві та закінчуючи контролем за усіма господарськими операціями.

Згідно п. 4 ст. 8 Закону України від 16.07.1999 року № 996-XIV «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», підприємство самостійно обирає форми організації бухобліку:

- введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;

- користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи;

- ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або підприємством, суб'єктом підприємницької діяльності, самозайнятою особою, що здійснюють діяльність у сфері бухобліку та/або аудиторської діяльності;

- самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства. Ця форма організації бухгалтерського обліку не може застосовуватися на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватися та в бюджетних установах [4].

Таким чином, норми законодавства не забороняють підприємствам передавати ведення бухгалтерського обліку стороннім

організаціям, укладаючи відносини з компанією-аутсорсером у рамках договору надання бухгалтерських послуг, а не на підставі трудового договору, як зі штатним бухгалтером.

Появу бухгалтерського аутсорсу в Україні пов'язують із стрімким зростанням економіки наприкінці 90-х років ХХ ст. та проблемою дефіциту кваліфікованих кадрів у сфері бухгалтерського обліку. На сьогодні в Україні близько 30% малих і середніх компаній делегують бухгалтерський облік фірмам-підрядникам. Якщо порівнювати з іншими країнами, то цей показник є значно вищим. Так, в США даний показник досяг 96%, а в Європі – 82%. Незважаючи на невеликі відсотки, цей вид бізнесу набирає своєї популярності і в Україні [4, с. 647].

Виділяють такі види бухгалтерського аутсорсингу, а саме:

- частковий (процесинговий) бухгалтерський аутсорсинг – вид співпраці, при якому передаються позаштатним фахівцям окремі бухгалтерські процеси. В цьому випадку підрядники працюватимуть тільки з тими документами, які для них готує підприємство, без перевірки достовірності даних. Такий вид бухгалтерського аутсорсингу підходить тим, хто хоче звільнити свого бухгалтера від частини операцій, але не довіряє повне ведення бухгалтерії стороннім особам.

- повний бухгалтерський аутсорсинг – вид співпраці, який передбачає передачу внутрішньої документації на повне бухгалтерське обслуговування сторонній компанії. У цьому випадку підрядник буде глибше вникати у внутрішні бізнес-процеси компанії та допомагати у вирішенні питань з податковими органами. Такий вид бухгалтерського аутсорсингу підходить компаніям без штатної бухгалтерії.

- аутсорсингове консультування – нерегулярні консультації з метою перевірки (коригування) дій штатних бухгалтерів. Такий вид бухгалтерського аутсорсингу підходить компаніям, сфера діяльності яких вимагає специфічних знань. Такі консультації будуть корисні всім, хто хоче відчувати себе більш захищено, адже податкове законодавство досить швидко змінюється [2, с. 15].

Таким чином, сучасний бухгалтерський аутсорсинг – це ефективний інструмент ведення бізнесу, який дозволяє позбавити керівника від вирішення всіх непрофільних завдань компанії і зосередитися на розвитку своєї справи в обраному напрямку. Аутсорсинг бухгалтерії може бути як довготривалим, так і короткотривалим, здійснюватися як на самому підприємстві, так і через використання технологій передачі даних.

Крім того, варто виділити переваги та недоліки бухгалтерського аутсорсингу для суб'єктів господарської діяльності. Так, до переваг бухгалтерського аутсорсингу варто віднести економію коштів підприємства на бухгалтерській службі; спеціалізоване бухгалтерське програмне забезпечення та кваліфіковані кадри компанії аутсорсера; матеріальна відповідальність аутсорсингової компанії (якщо це передбачено було договором) та інше. Серед недоліків варто виділити низький рівень конфіденційності інформації; невисока швидкість обробки інформації і відповідно досить низький рівень реагування на проблеми підприємства; недоцільність при наявності великого документообігу суб'єкта господарювання та інші [3, с. 53].

На початку 2020 року Україна посіла 20-е місце в глобальному рейтингу аутсорсингової привабливості (Global Services Location Index, GSLI), який включає 55 країн. У порівнянні з попереднім роком Україна піднялася на чотири позиції. Крім того, у цьому ж році 21 аутсорсингова компанія (з них 12 українських компаній і 9 компаній, які мають офіси в Україні) були включені до рейтингу Міжнародної асоціації ІАОР «The Global Outsourcing 100» [5], який містить перелік найкращих у світі компаній, що спеціалізуються на наданні аутсорсингових послуг. Рейтинг складався на основі заявок, отриманих і оцінених незалежною суддівською колегією від ІАОР. Основними критеріями для потрапляння у рейтинг були прибутковість, зростання команди, кращі проекти, рекомендації замовників, рівень корпоративної соціальної відповідальності, інноваційність рішень та отримані компанією сертифікати і нагороди.

Отже, ринок бухгалтерського аутсорсингу в Україні розвивається і демонструє доволі позитивну динаміку. Будемо сподіватися, що, незважаючи на військову агресію та воєнний стан в державі, вдасться зберегти окреслені тенденції та надалі нарощувати масштаби ділової активності аутсорсингових компаній.

Інформаційні джерела:

1. Грабчук І.Л., Прохоренкова К.В. Особливості бухгалтерського аутсорсингу в Україні. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. Випуск 6 (17). С. 647–650.
2. Давидюк Т.В., Легоцька Ю.І. Бухгалтерський аутсорсинг як інноваційний інструмент досягнення економічних переваг. Economic journal Odessa polytechnic university. 2018. № 1 (3). С. 11–18.
3. Назаренко О.В., Суравицька А.В. Аутсорсинг бухгалтерського обліку: переваги, недоліки та особливості запровадження. Економіка та держава. 2018. № 12. С. 50–54.

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV із змінами і доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 21.10.2022).

5. The 2020 Global Outsourcing 100 [Електронний ресурс] URL: <https://www.iaop.org/Content/25/195/5148> (дата звернення: 25.10.2022).

УДК 004:657.6

Л.А. Поливана, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ Харків*)

О.А. Луценко, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

ЦИФРОВІ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Цифровий розвиток та його актуалізація в умовах пандемії – COVID-19 призвели до кризи та змусили підприємства всього світу визнати свої організаційні системи обмеженими. Фізичне дистанціювання супроводжуються значними обмеженнями, оскільки значна частина інформації надходить на основі невербальних методів спілкування, однак це надає поштовх для розвитку нових форм спілкування та комунікацій, набуття навиків такого спілкування. Ми усвідомили, що всі фізичні бар'єри для спілкування на відстані були подолані за допомогою Інтернету. Це підкреслило незаперечну важливість використання цифрових пристроїв і методів зв'язку для обміну ідеями. Перехід на такі форми призвів до збільшення використання потокових засобів, а отже, посилилася потреба суспільства в цифровізації. Цілкові всі усвідомили, що зміни в комунікаціях, обумовлені новими технологіями є не тільки умовою ефективного ведення міжнародного бізнесу сьогодні, а й запорукою його поліпшення в майбутньому. Ми погоджуємося з думкою, що в подальшому в нашому житті буде спостерігатися зростання віртуальних процесів, організованих навколо різних технологічних рішень, включаючи, у кінцевому підсумку, доповнену і віртуальну реальність. Таким чином, умови, спричинені пандемією, – це перевірка для підприємств, які неохоче сприймають цифрову трансформацію і зараз опинилися неготовими. Водночас підприємства, які не лише розробляли цифрові стратегії, але й використовували їх до кризи, зараз мають величезну перевагу над конкурентами.

Стрімкий розвиток цифрових технологій по всьому світі та підвищена потреба в них у період пандемії сприяли надшвидкому поширенню низки термінів, які увійшли до повсякденного вжитку

як «цифрова термінологія», зазначає Міхровська М.С. [1, с. 142]. Ми погоджуємося з автором та констатуємо, що зараз *ще не існує загальноприйнятих і гармонізованих визначень та правових дефініцій цифрової технології, однак вони вже стрімко захоплюють плацдарми для наступу.*

Цифровізація, або впровадження цифрових технологій у бізнес-моделі підприємств почалося більш ніж 50 років тому. З появою більш сучасних технологій ефективність бізнесу зростає ще більше. Без цифровізації неможливо працювати з найкращими стратегіями та інвесторами, бо саме вони потребують активного занурення в те, що відбувається, розподілу обов'язків та оперативного вирішення завдань.

Потрібно зазначити, що цифрова трансформація виглядає по – різному для кожного окремого підприємства, саме це ставить перешкоди до визначення однозначного поняття, зміст якого буде пристосовано до всіх підприємств. В цілому, цифрова трансформація – це впровадження сучасних технологій в бізнес-процеси підприємства. Саме такий підхід розуміє не тільки установку сучасного обладнання або програмного забезпечення, але і функціональні зміни в підходах до управління, зовнішніх комунікаціях. На нашу думку, цифрову інформацію можна визначити як стратегічну трансформацію бізнеса, коли поведінка клієнтів визначає рішення в галузі корпоративних технологій. Тобто ми вважаємо, що це наскрізне перетворення в масштабах всього підприємства, яке впливає на всі частини його організації. Отже, цифрова трансформація пов'язана не тільки з оновленням технологій, але і зі змінами бізнес-стратегії.

Так, нами визначено, що цифровізація розуміє під собою модернізацію ІТ- складової, тоді як цифрова трансформація – це зміни майндсету підприємства: модернізації бізнес-процесів, його організаційної системи, мислення співробітників. Саме для досягнення мети цифрової трансформації недостатньо використовувати тільки одну технологію або оцифрувати тільки один бізнес-процес. Це комплексний підхід з використання інформаційних технологій на всіх процесах підприємства.

Цифровізація в бухгалтерському обліку - це оцифрування операцій для подальшого застосування всього спектру інструментів. Тобто спочатку ми оцифруємо процеси (за допомогою технологій роботи з даними: розпізнавання текстів, зображень, відео, датчиків, дані про активність постачальників та підрядників, покупців та замовників), а вже потім використовуємо інструменти.

Цифрова трансформація включає в себе оптимізацію та автоматизацію процесів з використанням цифрових технологій. Дані бухгалтерського обліку оцифровуються, а в подальшому алгоритми, а не працівники можуть почати приймати рішення.

Типова помилка на шляху цифрової трансформації – це плутати її з цифровізацією бізнесу. В результаті такої помилки нові технології не окупають інвестицій, проекти згасають, а керівництво підприємств розчаровується. Цифровізація розуміє модернізацію ІТ – складової, тоді як цифрова трансформація – це історія по модернізацію бізнес – процесів підприємства, її організаційної системи.

The Boston Consulting Group (BCG) [2] прогнозує, що обсяг цифрової економіки до 2035 року може досягти \$16 трлн, а за оцінками Всесвітнього економічного форуму [3] цифровізація має величезний потенціал для бізнесу та суспільства й може принести для світової економіки до 2025 року додатково понад \$ 30 трлн. доходів.

Отже, цифровізація - це іновація, яка, безумовно, вносить зміни до бухгалтерії. Цифровий облік задовольнить покупців та замовників новими сегментами за допомогою нових технологій та послуг. Тобто, з впевненістю можна стверджувати, що цифровий бухгалтерський облік – це оцифрований процес бухгалтерського обліку, який передає фінансову інформацію за допомогою цифрових методів та інструментів. З часом цифрові можливості в бухгалтерському обліку стають більш ширшими, інтегрованими.

Таким чином, термінологічна система в бухгалтерському обліку складається з термінів, правові дефініції яких закріплені в нормативно-правових актах України. Отже, для забезпечення точності і єдності термінології, для якісного розуміння нормативних документів важливим є очевидність вживаних значень та потреба розкриття їх змісту в нормативно – правових актах України з питань бухгалтерського обліку.

Інформаційні джерела:

1. Міхровська М.С. Цифрова термінологія в публічному управлінні. Юридичний науковий електронний журнал. №6. 2021. С. 142-144.
2. GeSISMARter 2020: The Role of ICT in Driving a Sustainable Future. 2012. Boston: Boston Consulting Group. https://www.telenor.com/wp-content/uploads/2014/04/SMARTer-2020-The-Role-of-ICT-in-Driving-a-Sustainable-Future-December-2012_2.pdf.
3. The Future of Jobs Report 2018. World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf

Н.А. Пономарьова, канд. екон. наук, доц. (*ХНУ, Хмельницький*)

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА ПРИПУЩЕННЯ ПРО БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА МСФЗ

Військова агресія з боку російської федерації на фоні пошкодження чи знищення значної частини виробничої інфраструктури, посилення цінової та курсової волатильності, скорочення експортних валютних надходжень через заблоковані морські порти та руйнування об'єктів транспортної і виробничої інфраструктури, суттєвого зростання цін на світових енергетичних ринках та значних руйнувань енергетичної інфраструктури, призвела до скорочення споживчого попиту, погіршення платоспроможності суб'єктів господарювання, невиконання умов договорів через форс-мажорні обставини, зростання заборгованості, погіршення та подорожчання логістики, знецінення фінансових та нефінансових активів, зменшення обсягів продажів, прибутків, грошових потоків від операційної діяльності тощо. Все це може спонукати суб'єктів господарювання згортати діяльність.

Концептуальною основою фінансової звітності визначено, що суб'єкт господарювання при складанні фінансової звітності має керуватися припущенням про безперервність діяльності та про те, що ця діяльність триватиме в передбачуваному майбутньому. Тобто, приймається припущення про те, що суб'єкт господарювання не має ні наміру, ні потреби в початку процедури ліквідації або в припиненні діяльності. Якщо ж такий намір або така потреба має місце, може постати необхідність складання фінансової звітності на іншій основі. У такому разі у фінансовій звітності описується використана основа [1].

Якщо війна призвела до значного порушення господарської діяльності суб'єкта господарювання, погіршення ринкової кон'юнктури та збільшення економічної невизначеності його діяльності, управлінському персоналу слід оцінити, чи ці події, окремо або в сукупності, можуть викликати значні сумніви щодо здатності такого суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність на безперервній основі, або у важких випадках, чи є доречним припущення про безперервність як основи для складання фінансової звітності.

Стан та перспективи суб'єкта господарювання можуть погіршуватися до різного ступеня, що зрештою вплине на показники фінансової звітності та розкриття інформації, зокрема, якщо:

- немає значних сумнівів щодо безперервної діяльності, суб'єкт господарювання у фінансовій звітності розкриває основу її складання;

- існують значні сумніви щодо безперервності діяльності, але пом'якшувальні дії достатні для забезпечення безперервності діяльності, суб'єкт господарювання визначає, що немає суттєвої невизначеності, розкриваючи у фінансовій звітності основу подання та значні судження.

- існують значні сумніви щодо безперервності діяльності, але пом'якшувальні дії достатні для забезпечення безперервності діяльності, при цьому суттєва невизначеність щодо безперервності діяльності залишається після розгляду заходів щодо пом'якшення, суб'єкт господарювання розкриває у фінансовій звітності основу складання, інформацію про невизначеності та значні судження;

- управлінський персонал має намір ліквідувати суб'єкта господарювання чи припинити діяльність або не має реальної альтернативи таким заходам, суб'єкт господарювання розкриває у фінансовій звітності інформацію про цей факт разом з основою, на якій він склав фінансову звітність, та з причинами, через які діяльність суб'єкта господарювання не розглядається як безперервна.

Оцінюючи доречність припущення про безперервність діяльності, управлінський персонал бере до уваги всю наявну інформацію щодо майбутнього. Враховуючи значущість і всеохоплюючий вплив подій, пов'язаних з військовою агресією росії проти України, для вітчизняних підприємств таке розкриття інформації є вкрай необхідним.

Рівень деталізації розкриття інформації залежить від конкретних фактів та обставин суб'єкта господарювання, включаючи характер та ступінь впливу війни на операційну діяльність підприємства та ринкові умови.

Якщо існує суттєва невизначеність щодо безперервності діяльності суб'єкта господарювання, він повинен, як мінімум, розкрити таку інформацію:

- події або умови, що можуть викликати значні сумніви щодо здатності суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність на безперервній основі в осяжному майбутньому, а також оцінку управлінським персоналом їхньої значущості щодо такого припущення;

– плани управлінського персоналу щодо зменшення наслідків цих подій або умов;

– суттєві судження управлінського персоналу в ході оцінки безперервності діяльності, включаючи встановлення суттєвої невизначеності;

– твердження про існування суттєвої невизначеності, пов'язаної з подіями або умовами, які можуть викликати значний сумнів щодо здатності суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність [2].

Якщо після розгляду всіх наявних доказів управлінський персонал доходить висновку, що немає реальної альтернативи, крім ліквідації суб'єкта господарювання або припинення його діяльності, він має розкрити у фінансовій звітності інформацію про цей факт разом з причинами, через які діяльність суб'єкта господарювання не розглядається як безперервна. При цьому йому слід застосовувати загальні вимоги щодо оцінки, визнання та розкриття інформації у фінансовій звітності, особливо щодо активів, які утримуються для продажу, класифікації боргових та капітальних інструментів суб'єкта господарювання, перевірки на знецінення активів, а також визнання та оцінки резервів.

Отже війна та пов'язані з нею події спричинили значну економічну невизначеність та нестабільність в економіці, внаслідок чого особливого значення набуло питання оцінки безперервності діяльності суб'єкта господарювання та розкриття такої інформації у фінансовій звітності.

Інформаційні джерела:

1. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf.

2. Розгляд аудитором безперервності діяльності під час аудиту фінансової звітності : Інформаційний лист Ради АПУ від 06.05.2022 (протокол № 86). URL: https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/2_Инф.лист-РАПУ_РОЗГЛЯД-АУДИТОРОМ-БЕЗПЕРЕРВ. ДІЯЛЬНОСТІ-ПІД-ЧАС-АУДИТУ-ФЗ-5.pdf.

І.П. Порсюрова, канд. екон. наук, ст. викл. (УІПА, Харків)

ВИКЛИКИ ТА СУЧАСНІ ТРЕНДИ ІНВЕСТИЦІЙ: АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасні виклики та економічні реалії впливають на всі сфери розвитку країни, інвестиції не є виключенням, що є запорукою фінансових надходжень у економіку та виходу суб'єкта підприємництва на міжнародну фондову арену. Війна проти України завдала потужного удару по всіх ланках економічної системи держави: знизилася виробництво основних видів продукції, зокрема тих, що становить основу експортного потенціалу України; нищиться транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура цілих регіонів. Відповідно необхідно залучати зовнішні та внутрішні інвестиції для розвитку економіки. Практика показує, що інвестори потребують сьогодні економічної аналітики про інвестиційний проєкт та інформаційних ресурсів про суб'єкт господарювання, що впливають на прийняття управлінських рішень та активізацію інвестицій. З огляду на вищезазначене актуалізується питання дослідження сучасних трендів інвестицій та інформаційних запитів інвесторів.

Станом на початок травня 2022 року прямі втрати підприємств (активів, складів) від війни вже склали близько \$10 млрд. Прямі втрати економіки України через руйнування та пошкодження цивільної та військової інфраструктури зросли на майже \$ 4,5 млрд. Загальна сума збитків сягнула \$ 92 млрд або 2,7 трлн грн. [1].

За спільними оцінками Міністерства економіки та KSE, загальні втрати економіки України через війну, враховуючи прямі та непрямі (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо), коливаються від \$564 млрд до \$600 млрд. Бізнес втратив до \$85 млрд через війну [2].

Так, протягом перших місяців війни, лише 17% великих підприємств продовжували працювати без будь-яких обмежень (ще 30% змогли перейти на роботу в онлайн-режимі, а решта підприємств – взагалі призупинили власну діяльність) [3; 4]. Внаслідок чого, понад 50% українців втратили роботу, насамперед це стосується працівників великих промислових підприємств, розташованих у південно-східному регіоні України [5]. За оцінками Світового банку, через війну – ВВП України в 2022 році скоротиться на 45,1% [1].

Негативний вплив війна має на фінансовий стан всіх учасників фінансового ринку, а саме мають втрати майна від його пошкодження через військові дії, втрати бізнесу, доходів, інвестовані проекти закрились або стали неприбутковими, відбулося зменшення ресурсів та інші види втрат. Причинами погіршення фінансового стану інвесторів є закриття перспективних проєктів та втрата основного джерела доходу.

Проте навіть у складні часи є реальні інвестори, які готові продовжувати інвестувати в воєнну економіку країни попри всі ризики, для цього необхідні гарантії захисту з боку держави та підтримка ініціатив. Запобігання ризиків знецінення грошей у воєнний час можливо: 1) зберігання грошей у валюті, готівкою або на банківському рахунку; 2) інвестування у закордонні проєкти та купівля акцій акціонерних товариств; 3) конвертації коштів в криптовалюті тощо.

Відповідно до результатів опитування роздрібних інвесторів, на сьогодні перспективними сферами для інвестування є сільське господарство (56% опитаних респондентів готові інвестувати) та будівництво (50%). Наступні галузі, які розглядають інвестори є інфраструктури – транспорт та логістика (41%), переробна промисловість (40%), оптова та роздрібна торгівля (35%) [3; 4].

Інвестиції внутрішні є ефективним інструментом, що дозволить розвивати економіку та її галузі. Інвестори намагаються у воєнні часи знизити власні ризики, тому оцінюють проєкти через призму отриманої релевантної інформації. Відповідно на сьогодні важливим питанням для активізації інвестицій у вітчизняну економіку, які є одним із інструментів, що допоможе уникнути ризиків девальвації є отримана інформація про об'єкт інвестування, а саме економічна аналітика.

Для прийняття управлінських рішень щодо об'єкту інвестування найбільше потенційні інвестори в інформаційному просторі мають наступні запити: єдиного централізованого переліку та стислого опису проєктів, в які можна інвестувати; аналітичної інформації про економіку у воєнний час; переліку суб'єктів господарювання, що відновили власну діяльність в країні (за її межами); інформації про напрямки бізнесу, що важливі для України тощо.

Як було вищезазначено, інвестори потребують державної підтримки та гарантій захисту, сьогодні це здійснюється на рівні Уряду та Національного банку України, а саме реалізовано низку важливих першочергових заходів у бюджетно-податковій та грошово-кредитній політиці, банківському та інвестиційному секторах фінансового ринку:

– збільшено грошове забезпечення військовослужбовців та інших працівників сектору безпеки та оборони;

– надано можливість перерахувати кошти, одержані в рамках програми «Підтримка», до благодійного фонду «Повернись живим» на допомогу Збройним Силам України;

– започатковано створення чотирьох фондів для відновлення України: Фонд відновлення зруйнованого майна, Фонд відновлення та трансформації економіки, Фонд обслуговування та погашення боргу, Фонд підтримки постраждалого бізнесу;

– спрощено процедуру закупівлі товарів, робіт і послуг для потреб оборони України, забезпечення життєдіяльності населення та функціонування держави за рішенням керівника замовника, або органу управління державним майном;

– спрощено порядок використання коштів резервного фонду державного бюджету в період дії воєнного стану, що дозволить швидко ухвалювати рішення для виділення коштів на потреби української армії;

– Міністерство фінансів України постійно веде перемовини з міжнародними партнерами щодо залучення фінансової допомоги: МВФ, Світовим банком, ЄБРР, США, Канадою, Великою Британією, Німеччиною, Японією, Італією, Францією, ЄС, міжнародними інвестфондами, банками [6].

Отже, інвестиції є важливим ресурсом розвитку бізнесу, підтримки економіки та ефективним інструментом, що допоможе уникнути ризиків девальвації. Важливим етапом активізації інвестицій у економіку є внутрішня та зовнішня інформація про об'єкти інвестування та їх оцінка для прийняття рішень.

Інформаційні джерела:

1. За тиждень інфраструктурні збитки України зросли на \$4,5 млрд. URL: <https://borgexpert.com/news/za-tyzhden-infrastrukturni-zbytky-ukrainy-zrosly-na-4-5-mlrd>.

2. Україна зазнала \$564,9 мільярдів втрат внаслідок російського вторгнення. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f951df0a-e65c-4b0e-871f-9bf1a857fe57&title=UkrainaZaznala564-9>.

3. Карпиловський Д. Як рятують від інфляції та у щокладають гроші роздрібні інвестори. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/05/18/687187/>.

4. Соболев О. Інвестиції під час війни: як змінилися та у що вкладатися. URL: lb.ua/blog/oleksii_sobolev/515556_investitsii_pid_chas_viyni_yak.html.

5. Максимов В. Стало відомо, скільки українців втратили роботу через війну. Today. UA. URL: <https://ukraine.today.ua/ru/stalo-yzvestno-skolko-ukrayntsevpoteryaly-rabotu-yz-za-vojny>

6. Луцик Ю. О., Пархоменко П. П., Волков Є. В. Втрати економіки України в умовах воєнного стану. Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2022. Pp. 656-661.

О.С. Прокопишин, канд. екон. наук, доц. (ЛНУП, Львів)

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Оскільки в економіці України аграрний сектор вважається одним із базових і стратегічно важливих з погляду національної безпеки, то усі засоби державного регулювання повинні сприяти його ефективному функціонуванню.

Особливо значущим засобом державного регулювання для аграрного сектору є оподаткування. Воно останніми роками зазнало істотних змін.

Оподаткування сільськогосподарських товаровиробників повинно виконувати не тільки фіскальну, а й регулюючу функцію, стимулювати виробництво, бути засобом його державної підтримки, сприяти конкурентоспроможності національного сільського господарства й забезпечувати впровадження інновацій.

Сьогодні сільськогосподарські товаровиробники сплачують податки за загальною системою або мають право обрати спрощену систему оподаткування у вигляді єдиного податку IV групи.

Сільськогосподарські товаровиробники, які обирають загальну систему оподаткування, зобов'язані сплачувати такі податки: податок на прибуток, податок на додану вартість, податок на майно (земельний податок), рентну плату за спеціальне використання води.

Як зазначає фахівець [1], на сьогодні податкові органи мають у своєму розпорядженні лише обмежену інформацію про діяльність платника податків, яка не дає цілісного розуміння діяльності групи. Тому оцінити загальний розмір прибутку та його розподіл у межах групи компаній неможливо. Для забезпечення повноти фінансового контролю варто впроваджувати комплекс заходів, до яких можна віднести зміцнення національного податкового законодавства; забезпечення прозорості корпоративної звітності на основі відкритого доступу до фінансових звітів компаній.

Враховуючи специфіку функціонування аграрних підприємств, питання модернізації системи оподаткування є актуальним і своєчасним саме для них.

Так, дослідниками висвітлено досвід державної підтримки сільськогосподарських організацій розвинених країн і визначено, що податкове регулювання та система пільгового оподаткування є

ключовим методом державного регулювання сільського господарства [2]; виконано аналіз існуючих систем оподаткування діяльності сільськогосподарських підприємств та розроблено пропозиції з адаптації їх до нових умов діяльності, спричинених майбутніми змінами в законодавстві [3]; доведено доцільність запровадження механізмів, які б забезпечували сплату податків підприємствами, що ведуть агробізнес не за місцем реєстрації їх головної компанії, а за місцем діяльності її аграрних підрозділів, тобто у сільській місцевості [4].

Ключові проблеми вітчизняної системи оподаткування лежать не в площині регулювання (зокрема визначенні об'єктів, ставок оподаткування, його структури та механізмів), а в площині адміністрування. Паралельно поступово і злагоджено повинні здійснюватися зменшення обсягів корупції й тіньової економіки. Реалізацію комплексу заходів щодо трансформації чинної податкової системи обов'язково має супроводжувати оптимізація видаткової частини бюджету, що забезпечить підвищення ефективності використання коштів у секторі державного управління з дотриманням збалансованості бюджету в гранично допустимих межах.

На сьогодні в Україні актуалізується необхідність змін у частині контролю публічних фінансів з використанням сучасних інформаційних технологій. Імплементация європейського досвіду до вітчизняної практики покликана сприяти більш прозорому та справедливому перерозподілу ВВП через бюджетно-податкову систему. Реформування є необхідною умовою для модернізації національної економіки через структурну перебудову для підвищення добробуту громадян [5].

Тенденції розвитку аграрного сектору свідчать про те, що трансформаційні зміни в оподаткуванні не призвели до катастрофічних наслідків. Рослинницька галузь загалом зберегла результативність і дохідність, однак її успіхи нівелюються через сировинний характер діяльності та низьку додану вартість продукції. Водночас галузь тваринництва стабільно перебуває в кризовому стані.

Отже, ситуація в аграрному секторі вказує на недостатню ефективність оподаткування як засобу державного регулювання. Тому можна висловити пропозиції щодо шляхів удосконалення податкового законодавства.

Насамперед потрібно забезпечити стабільність податкового законодавства. Це дасть змогу сільськогосподарським товаровиробникам не лише звикнути до нових правил, навчитися правильно вести звітність щодо податків загальної системи або перебудувати

бізнес під вимоги спрощеної системи оподаткування, а й надасть інформацію для аналізу, висновків і пропозицій у разі необхідності подальшої оптимізації оподаткування агробізнесу.

Інформаційні джерела:

1. Сиволап І. М. Проблема використання іноземних організаційно-правових форм суб'єктів господарювання з метою розмивання податкової бази та виведення прибутків з-під оподаткування. Протидія мінімізації сплати податків: світовий досвід та практика України: зб. матеріалів II наук.-практ. кругл. столу (м. Ірпінь, 16–17 травня 2019 р.). Ірпінь: НДІ фіскальної політики, 2019. С. 137–139.

2. Шпортюк Н. Л. Зарубіжний досвід державної підтримки агропромислового комплексу. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 7. doi: 10.32702/2306-6814.2019.7.130.

3. Сидоренко Р. В. Оподаткування діяльності сільськогосподарських підприємств: сучасний стан та перспективи. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 12-2. С. 173–176.

4. Дема Д. І., Пивовар А. М., Карпишин Ю. А. Формування репродуктивного механізму державного регулювання діяльності агрохолдингів. Ефективна економіка. 2019. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6999> (дата звернення: 31.10.2022).

5. Гнатишин Л. Б., Прокопишин О. С., Малецька О. І. Модернізація системи оподаткування підприємств з урахуванням європейського досвіду. Ефективна економіка. 2020. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/72.pdf (дата звернення: 30.10.2022).

УДК 332:1

І.М. Сисосва, д-р екон. наук, доц. (*ВННІЕ ЗУНУ, Вінниця*)

О.Б. Погрішук, канд. екон. наук, доц. (*ВННІЕ ЗУНУ, Вінниця*)

ЕКОНОМІЧНИЙ, СОЦІАЛЬНИЙ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

Пандемія створила економічну проблему, яка стала визначальною для подальшої кар'єри більшості керівників. З огляду на масштаби цієї проблеми, багато хто переймався, що керівники будуть змушені відсунути на задній план важливість екологічних, соціальних і управлінських питань (ESG). Тим не менше, дослідження, яке проводилось KPMG, показує, що керівники й надалі активно переймаються згаданою проблематикою, зокрема соціальною (S) складовою ESG. Майже дві третини (63%) заявили, що реагування на

пандемію змусило їх зосередитися на соціальному компоненті їхньої ESG програми. Це не означає, що керівники відходять від екологічної (E) складової ESG. Керівники вищої ланки чудово усвідомлюють, що у наступні десятиліття кліматичні зміни також становитимуть серйозну економічну й гуманітарну загрозу, і що є потреба перебудувати організації у такий спосіб, щоб підтримувати нову й стійку економіку.

Віддзеркаленням серйозності, з якою керівники ставляться до кліматичного питання, є віра багатьох з них у те, що управління кліматичними ризиками буде визначальним фактором для збереження їхніх робочих місць у наступні п'ять років, – майже 2/3 вважають такий розвиток подій дуже ймовірним [3].

На думку Джейн Лорі, голови міжнародного відділу з корпоративних питань KPMG International, невпинна увага до питань ESG під час пандемії і особливий акцент на соціальному вимірі, вказує на той факт, що ефективність роботи в цих сферах – ключ до демонстрації сили і впливу призначення організації. «Реакцією керівників на викликану COVID-19 кризу стало ще більше зосередження на призначенні, яке слугує співробітникам й стейкхолдерам за дороговказ у питанні, навіщо їхня компанія існує і в який спосіб намагається зробити свій внесок у світовий розвиток, – каже вона. – Дослідження демонструє, що керівники виносять на перші позиції порядку денного зусилля, спрямовані на екологічні, соціальні й управлінські питання (ESG) як імперативу для бізнесу, разом з соціальною діяльністю, яка йде пліч-о-пліч з екологічними планами» [1].

В час пандемії, яка вперше за всі часи вразила абсолютно весь світ, багато компаній попали в складну ситуацію, тому, настав час звернути увагу на нефінансові рішення для зміцнення імунітету бізнесу. Одним із них є ESG. ESG (Environmental, Social and Governance) — довілля, соціальна сфера та управління. CSR або корпоративна соціальна відповідальність у поєднанні зі сталим розвитком і формують ESG (Табл. 1).

Спрогнозуємо можливий вплив Covid-19 на довілля, соціальну сферу та управління під час пандемії, через 3-6 місяців, через 12 міс і більше. У табл. 2 згруповано можливі зміни ESC під час пандемії, а також короткострокові (до 1 року) та довгострокові перспективи (більше 1 року).

Серед факторів, які впливають на бізнес, можна відмітити наступні: здоров'я людини (фізичне та психологічне), дохід, спілкування, постійні витрати, поточна робота, ланцюги постачання, готовність до інновацій та інвестицій [2].

Таблиця 1 – Екологічні, соціальні та економічні питання (ESG)

CSR–корпоративна соціальна відповідальність:	Сталий розвиток:
1. Зацікавлені сторони (стейкхолдери)	1. Енергія та викиди
2. Етика	2. Відходи
3. Співробітники	3. Управління ресурсами
4. Благодійність	4. Зелений офіс та виробництво
5. Добробут	5. Відповідальні закупівлі
6. Спільнота	6. Чесна торгівля
	7. Цілі сталого розвитку (ЦСР) ООН, які ще називають «Глобальними цілями» – це загальний заклик до дій, спрямованих на те, щоб покінчити з бідністю, захистити планету і забезпечити мир і процвітання для всі людей у світі.
Довкілля, соціальна сфера та управління (ESG):	
Інтегрована оцінка, управління та звітність, загрози та ризики, прозорість, управління даними.	

Джерело:[2]

Таблиця 2 – Можливі зміни під час пандемії

ESC	В часи CV-19	Через 3-6 місяців після CV-19	Через рік та більше
1	2	3	4
Довкілля	Забезпечення зниження витрат та управління ризиками: - енергоаудити; - рішення з умов праці: світлодіоди, теплоізоляція, оптимізація матеріальних ресурсів, перегляд витрат на утилізацію відходів.	Новий стандарт адаптації: - огляд та інтеграція ризику і висновків COVID-19; - огляд можливостей інвестування в енергоресурси, управління вуглецем і відходами; - відновлення режиму роботи з офісу та/або продовження роботи дистанційно.	Перспективи на майбутнє: - обговорити з зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) всі нові процедури оцінки ризиків COVID-19; - повна інтеграція екологічних ризиків в корпоративний реєстр ризиків.

1	2	3	4
Соціальна сфера	Здоров'я та благополуччя працівника понад усе: - протоколи зв'язку; - програми підтримки співробітників; - зв'язок із зацікавленими сторонами і ланцюгами поставок.	Новий стандарт адаптації: - огляд і інтеграція ризиків і висновків COVID-19; - відстеження змін; - оцінка процедур і протоколів зв'язку.	Перспективи на майбутнє: - протоколи обміну та вивчення цифрових екосистем; - диференційовані плани по роботі і з відряджень; - повна інтеграція соціальних ризиків корпоративний реєстр ризиків.
Управління	Відповідність та чуйність: - прогалини в управлінні, виявлення ризиків COVID-19	Новий стандарт адаптації: - регулювання відновлення робочого середовища в офісі і оновлення відповідних протоколів.	Перспективи на майбутнє: - повна інтеграція ризиків ESG в корпоративний реєстр ризиків.

Джерело:[2]

Хоча пандемія надала компаніям можливість продемонструвати, як вони реально можуть змінити ситуацію у суспільстві на краще, разом з тим корпоративна діяльність ніколи раніше не зазнавала настільки суворого контролю. Щоб отримати підтримку й довіру співробітників, клієнтів і громади, керівники повинні продемонструвати, що призначення їхніх компаній актуальне, має важливе значення та позитивний вплив, що означатиме перехід від загальних формулювань до більш конкретних і вимірюваних підходів.

Інформаційні джерела:

1. KPMG 2020 CEO Outlook | Спецвипуск: COVID-19 Режим доступу: <https://home.kpmg/ua/en/home/insights/2020/09/ukraine-ceo-outlook-2020.html> (Дата звернення: 10.10.2022 року)

2. Сисоева І. М. Екологічні, соціальні та управлінські питання (esg) як імператив для бізнесу в умовах пандемії. Агросвіт. 2021. № 4. С. 31–37. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.4.31

3. О. Khytrova, I. Sysoieva, H. Dolha, V. Peniuk, O. Motuzenko. (2020). "Ensuring the growth of enterprises and organizations through the motivation of managerial staff". International Journal of Economics and Business Administration, 8(2), pp. 219-228. Available: <https://DOI:10.35808/ijeba/454>

Т.Л.Слюніна, канд. екон. наук, доц. (ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків)

ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ПРОГРЕСУ УКРАЇНИ У ДОСЯГНЕННІ ЦСР

Встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року було започатковано інклюзивний процес адаптації Цілей сталого розвитку(ЦСР). Кожну глобальну ціль було розглянуто з урахуванням специфіки національного розвитку. У результаті, було розроблено національну систему, яка складається з 183 індикаторів.

Щоб виміряти прогрес у досягненні ЦСР, Економічна та соціальна комісія щодо Азії та Тихого океану ООН (UNESCAP) запропонувала методологію, що базується на вимірюванні поточного та прогнозованого темпу руху країн до задекларованих цілей. Методологія дозволяє оцінити, яку частину шляху до цільового орієнтиру показник пройшов від базового року до поточного (індекс поточного стану), та показує, чи достатньо поточного темпу прогресу, щоб досягти цільового значення у визначені терміни (індекс прогнозованого стану).

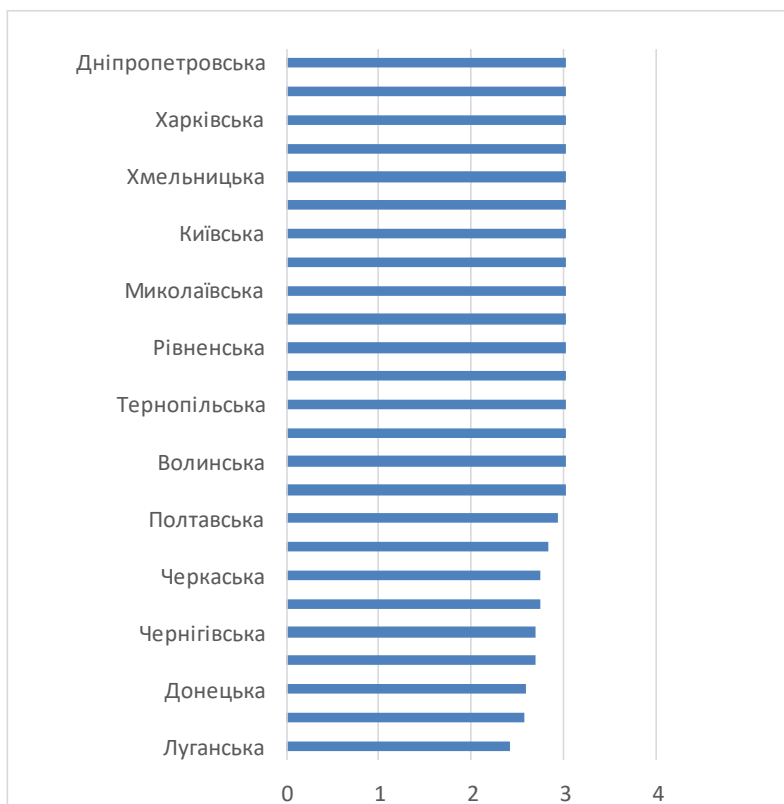
У цих тезах доповіді ми розрахуємо показники на прикладі Цілі 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» сталого розвитку відповідно до методології UNESCAP у розрізі областей України. Через те що регіони в Україні розвиваються неоднорідно, загальноукраїнські показники не завжди достовірно точно відображають ситуацію, яка склалася у них. Порівнявши наявність індикаторів на різних рівнях, ми можемо провести аналітику прогресу України у досягненні ЦСР та візуалізувати її у табл.1 [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Таблиця 1 – Кількість показників ЦСР в Україні за Ціллю 9 на 16.09.2021 р. [2]

Назва цілі	Загальна кількість індикаторів у цілі	Наявні дані		
		Національний рівень	Регіональний рівень	Визначенні цільові орієнтири
Промисловість, інновації та інфраструктура	14	11	2	9

Щодо Цілі 9, то Україна пройшла приблизно третину шляху. Рух до цілі вимірюється 14 індикаторами, для 9 з яких визначено цільовий орієнтир, а два індикатори — «рівень охоплення населення інтернет-послугами» та «питома вага дослідників віком до 40 років» доступні на регіональному рівні.

Втім, щодо останнього Державна служба статистики ще не визначила цільовий рівень. Отже, на регіональному рівні (рис. 1) можна обчислити лише рух до цілі за показником «охоплення населення інтернет-послугами». 17 з 25 регіонів за цим показником досягли цільового значення.

Рис. 1. Рейтинг областей за успішністю у досягненні показника «охоплення населення інтернет-послугами» Цілі 9

На національному рівні три показники — «обсяг перевезень вантажів» (9.1.2), «частка електротранспорту у внутрішньому сполученні» (9.2.1) та «рівень охоплення населення інтернет-послугами» (9.6.1) — досягли чи майже досягли (понад +9 з діапазону від -10 до +10) цільового значення. «Частка працівників, зайнятих на підприємствах, які належать до високо- та середньовисокотехнологічних секторів переробної промисловості» (9.4.3) та «частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості» (9.5.2) рухаються у правильному напрямку. «Негативні досягнення» показують індикатори «кількість перевезених пасажирів» (9.1.3) та «ступінь зносу транспортних засобів» (9.1.4). Ці показники досягли значення «-10», а «частка доданої вартості за витратами виробництва підприємств, які належать до середньо високотехнологічного сектору переробної промисловості» (9.4.2) та «частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП» (9.5.1) наближаються до цього значення [3].

Отже, досліджуючи прогрес України за Ціллю 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» на національному, ми дійшли до висновку, що майже половина показників рухаються у протилежному напрямку від досягнення цілі. Хоч на регіональному рівні за показником «рівень охоплення населення інтернет-послугами» цільового значення досягли 68%, проте, щоб відстежувати прогрес України у досягненні ЦСР за усіма показниками, необхідно якнайшвидше визначити цільові значення щодо показників, де ті відсутні, та організувати збір статистичної інформації за ЦСР не лише на національному, але й на регіональному рівні.

Інформаційні джерела:

1. Досягнення Цілей сталого розвитку у національному та регіональному розрізах. URL: <https://voxukraine.org/doslidzhennya-sdg/#rec378550167> (дата звернення 17.10.2022р.)

2. Дані по націоналізованих показниках ЦСР (станом на 16 вересня 2021). URL: <https://docs.google.com/document/d/1B3hfmAXykVOqeskZ7wzbrIVEZV2ujxCPs1fy181fd7s/edit> (дата звернення 23.11.2021р.)

3. Цілі сталого розвитку Україна – Поточний прогрес у розрізі цілей та завдань. URL: http://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/ukr/ukr4/index.html (дата звернення 20.10.2022р.)

О.М. Таран, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

І.М. В'юник, здоб. ОС PhD (*ДБТУ, Харків*)

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Ресурсний потенціал є категорією, що впливає на розвиток сільськогосподарських підприємств та їхню конкурентоспроможність, зважаючи на стрімкий розвиток економіки, трансформації у земельному законодавстві та різкі, непередбачувані зміни у сучасному суспільстві. Перспективи розвитку аграрного виробництва визначаються рівнем забезпечення ресурсного потенціалу аграрного підприємства і здатністю його ефективного використання. Стратегічне значення наявного ресурсного потенціалу аграрного виробництва обумовлює рівень забезпечення продовольчої безпеки країни шляхом забезпечення рентабельності сільськогосподарського виробництва та підвищення конкурентоспроможності галузі в цілому.

Потенціал – багаторівневе і багатоаспектне поняття, зміст якого розкривається у комплексі його проявів. Ресурсний потенціал як економічну категорію можна розглядати з різних точок зору, виділяючи в залежності від завдань дослідження або ресурсну, або функціональну, або ресурсно-цільову чи інші концепції. Відповідно з різних точок зору можна розглядати і процеси його формування, розвитку та використання: закономірності, загальні економічні закони, принципи та фактори [1, с. 28].

Ресурсний потенціал є складною системою ресурсів виробництва, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності. Тому йому притаманні риси, властиві будь-якій системі. Перша з них – це цілісність, яка означає, що всі елементи потенціалу служать загальній цілі, яка постає перед системою. Другою визначною рисою ресурсного потенціалу є складність. Вона виявляється в наявності декількох складових елементів, кожний з яких є сукупністю окремих частин, які включають більш дрібні частини потенціалу.

Діяльність підприємств, що забезпечують суспільство сільськогосподарською продукцією, має ряд галузевих особливостей ресурсного потенціалу: природні (сезонність, зміна кліматичних умов, використання землі як пріоритетного ресурсу); виробничі (значні обсяги незавершеного виробництва, складність у визначенні собівартості, використання запасів з низькою мобільністю); фінансові

(підвищена потреба у кредитних ресурсах, формування резерву коштів для сплати оренди за землю, складність у визначенні потреби у фінансових ресурсах); організаційно-технічні (потреба у щорічному оновленні матеріально-технічного забезпечення, розбіжності між періодами понесених витрат та отримання доходів, велика кількість орендованих активів). Отже, ресурсний потенціал як категорію важливо розглядати через призму його елементів і враховуючи специфіку галузі, в якій провадить діяльність підприємство, адже так можна охопити всю повноту категорії, зрозуміти, якими способами можна поліпшити використання ресурсного потенціалу та збільшити ефективність [2].

Різноманітність підходів до визначення ресурсного потенціалу дає змогу вважати його багатоаспектним поняттям. Більшість сучасних учених розглядає ресурсний потенціал як систему взаємопов'язаних ресурсів різних видів, що перебувають у розпорядженні підприємства або можуть бути залучені до його господарської діяльності з метою максимального ефективного функціонування та підвищення конкурентоспроможності на ринку. Визначальним при цьому є не просто кількість та якість ресурсів, якими на даний момент володіє підприємство, а їх оптимальне співвідношення, відповідність їхньої величини і складу потребам вирішуваних завдань. Узагальнюючи погляди науковців, ресурсний потенціал підприємства розглядають як сукупність матеріальних і нематеріальних складників підприємства, що зумовлюють його можливість здійснювати цілеспрямовану діяльність із максимальним економічним ефектом [3, с.101]

Науковці наголошують на необхідності відрізнити поняття «ресурсний потенціал» та «ефективність використання ресурсного потенціалу». Принципова відмінність між ними полягає у тому, що перше – це сукупність усіх наявних і використовуваних підприємством ресурсів, а друге – показник результативності використання ресурсного потенціалу, його оцінка [4]. Структура ресурсного забезпечення для кожного підприємства є індивідуальною. Спільна дія складників ресурсного потенціалу створює синергетичний ефект, який полягає у тому, що за взаємодії двох або більше елементів сумарний ефект переважає вплив кожного окремого компонента і призводить до зростання якісних показників функціонування без збільшення кількісних [5, с. 106].

Характер організації і прояви результативності розвитку підприємства мають багатоцільову спрямованість. Інакше кажучи, організація ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств повинна мати чітко виражену стратегічну спрямованість

на якомога швидше одержання проміжних і кінцевих результатів розвитку. Така орієнтація виробничо-господарської діяльності підприємства із самого початку стає запорукою його ефективного розвитку та раціонального відтворення наявного ресурсного потенціалу. Враховуючи специфічні галузеві особливості сільського господарства, основними принципами, які б допомогли досягнути високої віддачі ресурсів є: оптимізація структури, вдосконалення, цілеспрямованість використання ресурсів, екологічна безпечність, економічність, стратегічне управління [6].

Розгляд тенденцій вдосконалення кожної складової ресурсного потенціалу підводить до висновку вважати його цілісною динамічною системою, всі елементи якої тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені. Лише за умови такого їх взаємовпливу можна отримати значних позитивних економічного, бюджетного, фінансового та соціального результатів на рівні окремого сільськогосподарського підприємства та держави в цілому.

Інформаційні джерела:

1. Більський В.Г. Ресурсне забезпечення підприємств агропромислового комплексу. Економіка АПК. 1995. № 10. С. 35-37.
2. Іванів С.І. Економічна сутність та архітектоніка ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств: теоретичний аспект. Вісник аграрної науки. 2021, №5 (818) С.80-84 URL: https://agrovisnyk.com/pdf/ua_2021_05_11.pdf
3. Писаренко С.В., Решетник В.Г., Ільченко А.І. Ресурсний потенціал як чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства .Науковий погляд: економіка та управління. №1 (67). 2020.С.99-104 URL:http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2020/1_67_2020/18.pdf
4. Латишева О.В. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, складові та особливості управління елементами забезпечення сталого розвитку. Економічний вісник Донбасу. 2018. № 3(53). С. 126–130
5. Лісовська Л.С., Гринів Н.Т. Забезпечення синергізму інноваційних процесів на підприємстві. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика. 2016. № 846. С. 103–109
6. Ліпський Р.В. Проблеми ефективного використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств URL:<https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/163.pdf>
7. Кашена Н.Б. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств торгівлі. Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Серія Економіка. Рівне : НУВГП, 2008. Вип. 4(44). С. 249-257.

Ю.М. Тютюнник, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

С.В. Тютюнник, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

СУТНІСТЬ ТА НАПРЯМИ ОЦІНЮВАННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ділова активність – це комплексна характеристика, що охоплює різні аспекти діяльності підприємства. У широкому розумінні ділова активність означає зусилля, спрямовані на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу. Критеріями ділової активності є динамічність розвитку підприємства, швидкість обороту його засобів, рівень ефективності виробничо-фінансової діяльності, стійкість економічного зростання, розширення ринків збуту продукції та інші [1, с. 482]. На думку Ю. С. Цал-Цалка, поняття ділової активності підприємства безпосередньо пов'язане з категоріями «економічна динаміка», «економічне зростання» та «економічний розвиток». Розуміння цих аспектів є принципово важливим для обґрунтування методики аналізу ділової активності суб'єктів господарювання [2, с. 401].

Виокремлюють внутрішню і зовнішню ділову активність підприємства:

- внутрішня – активність щодо мобілізації внутрішніх ресурсів економічного зростання;

- зовнішня – активність у зовнішньому ринковому середовищі.

Оцінювання внутрішньої ділової активності здійснюється за допомогою кількісних показників, які доцільно поділити на такі групи:

1. Показники динаміки: валюти балансу, власного капіталу, основних засобів, запасів, чисельності працівників, обсягів виробництва продукції (робіт, послуг), обсягів реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), чистого доходу, фінансових результатів від основної та операційної діяльності, фінансового результату до оподаткування, чистого фінансового результату тощо.

2. Показники ефективності використання ресурсів: фондівіддача основних засобів, фондомісткість продукції, матеріаловіддача, матеріаломісткість продукції, продуктивність праці, рентабельність продукції, рентабельність сукупного капіталу, рентабельність власного капіталу тощо.

Позитивна динаміка цих показників сприяє зміцненню фінансового стану підприємства.

У процесі дослідження проводиться зіставлення темпів

зростання чистого фінансового результату (прибутку), чистого доходу та середньо-річної вартості активів для перевірки дотримання «золотого правила економіки підприємства» [3, с. 268; 4, с. 479-480]:

$$T_{\text{ЧП}} > T_{\text{ЧД}} > T_{\text{А}} > 100 \%, \quad (1)$$

де $T_{\text{ЧП}}$ – темп зростання (зниження) чистого фінансового результату: прибутку, % (форма № 2-м: ряд. 2350);

$T_{\text{ЧД}}$ – темп зростання (зниження) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), % (форма № 2-м: ряд. 2000);

$T_{\text{А}}$ – темп зростання (зниження) середньорічної вартості активів, % (форма № 1-м: (ряд. 1300, гр.3+ряд. 1300, гр.4)÷2).

Наведене співвідношення означає такий причинно-наслідковий зв'язок [1, с. 483-484]:

- $T_{\text{А}} > 100 \%$ – зростає економічний потенціал, що створює передумови для динамічного розвитку підприємства;

- $T_{\text{ЧД}} > T_{\text{А}}$ – зростання чистого доходу випереджає зростання середньорічної вартості активів, що свідчить про підвищення ефективності використання майнових ресурсів підприємства;

- $T_{\text{ЧП}} > T_{\text{ЧД}}$ – чистий фінансовий результат (прибуток) зростає випереджальними темпами порівняно з чистим доходом, що вказує на підвищення рівня рентабельності господарської діяльності.

Активність підприємства в зовнішньому економічному середовищі оцінюється за рядом кількісних параметрів:

- частка підприємства на ринках продукції (товарів, робіт, послуг);

- масштаби та стійкість партнерських відносин на внутрішньому і зовнішньому ринках;

- обсяги зовнішньоекономічного обороту;

- динаміка активності на фондових ринках.

Якісними параметрами ділової активності підприємства в зовнішньому економічному середовищі є:

- імідж, ділова репутація підприємства, від яких залежать його популярність, стабільність, престиж;

- соціальна активність підприємства, що виражається у його участі в розв'язанні важливих завдань подолання безробіття, соціального захисту населення, формування соціальної інфраструктури, фінансування соціальних програм, добровільної та волонтерської діяльності тощо;

- природоохоронна активність підприємства, що реалізується у

створенні екологічно чистих виробництв, фінансуванні рекреаційних програм, боротьбі зі шкідливими викидами та забрудненням навколишнього природного середовища.

Ділова активність підприємства формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів [1, с. 485].

Вплив зовнішнього середовища виявляється через дію насамперед макроекономічних факторів:

- циклічність економічного розвитку;
- стан і динаміка національної та світової економіки;
- податкова політика держави;
- антимонопольне регулювання;
- ставлення держави до підприємництва та інших.

До основних внутрішніх факторів впливу на ділову активність підприємства належать [5, с. 313-314]:

- конкурентна позиція підприємства (мета і завдання діяльності, форма власності, репутація, характер ділового партнерства, кваліфікація працівників тощо);

- принципи діяльності (адаптивність, концентрація, диверсифікація виробництва, ефективність інноваційної діяльності, дієвість механізмів стимулювання і мотивації);

- ресурси та їх використання (стан та ефективність використання основних засобів, оборотність оборотних активів, тривалість виробничого циклу);

- маркетингова стратегія і тактика бізнесу (товарна, цінова, збутова, комунікаційна політика);

- якість фінансового менеджменту (майновий стан, фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність, прибутковість діяльності, інвестиційна привабливість).

Інформаційні джерела:

1. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 815 с.

2. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 566 с.

3. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 488 с.

4. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб.; 3-тє вид., випр. і доп. Київ: Знання, 2007. 668 с.

5. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: Видавництво ПП «Астра», 2020. 434 с.

6. Кашена Н.Б. та ін. Ділова активність підприємства: сутність та методика аналізу : монографія. Харків: Видавець Іванченко І.С., 2016. 196 с.

О.М. Филипенко, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

Л.М. Смокова, ст. викл. (ДБТУ, Харків)

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ У ПРОЦЕДУРАХ УПРАВЛІНСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ускладнення економічних та ринкових відносин викликає необхідність застосування сучасних методів передбачення поведінки господарської системи в майбутньому. Це дозволяє не тільки визначити сфери інвестування та організацію виробництва у певних видах діяльності, але й зменшити ризикованість стратегічних рішень і забезпечення довготривалої життєздатності господарської структури.

Завданням дослідницького прогнозу є визначення можливих результатів майбутнього розвитку і вибір з безлічі можливих варіантів одного або декількох позитивних результатів. Одним із інструментів дослідницького прогнозу є структурний аналіз.

Структура економічної одиниці це – сукупність пропорцій і відносин, які характеризують цю одиницю в даних умовах і в даний момент:

- пропорції, відносна величина і значущість елементів, що складають економічну одиницю, яка розглядається;
- відносини, які встановлюються, з одного боку, між елементами, що складають одиницю, і з іншого, – між цією одиницею та іншими економічними одиницями.

Французький економіст Жан Ломм дає таке визначення структури: «Структура даної економіко-соціальної сукупності це «стан» відносин (внутрішніх і зовнішніх, якісних і кількісних), які визначають сукупність, що розглядається за допомогою подвійного відсилання: у часі – до «періодів-термінів» (які самі визначаються безповоротністю і уривчастістю змін); в просторі – до «просторів-місць» (які самі визначаються наявністю «відповідності»»).

Виділяють два типи структур, що піддаються економічному аналізу:

- економічні структури у власному значенні слова: вони характеризують діяльність простих і комплексних економічних одиниць;
- структури «обрамлення»: вони утворюють навколишнє середовище економічної діяльності.

У рамках першого типу структур вивчаються такі структури:

- сімейного господарства: розподіл продуктивних сил в господарстві, склад доходу сім'ї і т. ін.;

- підприємства: склад технічного, або продуктивного капіталу; склад робітничої сили; склад грошового капіталу; розподіл виробництва між підрозділами підприємствами; орієнтація виробництва на місцеві, національні або міжнародні ринки збуту;

- комплексної одиниці: група, сектор, галузь діяльності, країна, наднаціональні об'єднання.

У доповнення до перерахованих критеріїв економічного аналізу можуть бути прийняті й інші в залежності від цілей дослідження.

У рамках другого типу структур аналізують:

- демографічні структури: вікові піраміди, співвідношення між активним і неактивним населенням;

- соціальні структури: плюралістичне або уніфіковане суспільство, атомістичне або молекулярне суспільство, суспільство збалансоване або розбалансоване;

- інституційні структури: розподіл політичних повноважень, відносини між владою;

- ментальні структури: думки, концепції, вірування яких дотримуються всі індивіди, що належать одному і тому ж суспільству.

Між структурами першого і другого типів встановлюються певні відносини, які створюють проблеми взаємної сумісності, що мають вирішальне значення для економічного зростання прогресу.

Крім перерахованих критеріїв економічного структурного аналізу необхідно аналізувати часові аспекти економічної діяльності. Деякі економічні явища змінюються повільніше, ніж інші. Терміни, що відділяють один від одного їхні варіації, більш тривалі, ніж у змінних, від зміни яких залежить зміна цих явищ. Ця «інваріантність» призводить до необхідності аналізу стабільності структур. У зв'язку з цим виділяють два види змін:

- зміни повільні і послідовні;

- зміни різкі, мутації, «перерви поступовості», які зобов'язані своїм виникненням історичним кризам.

Через об'єктивний характер різних темпів зміни структур Р. Барр пропонує розрізняти два поняття структур: структуру економічного цілого і структуру моделі функціонування. Перше залежить від вибраного критерію дослідження; друге від тривалості періоду, на який розповсюджується спостереження і на який будується модель функціонування. Різноманітність економічного середовища зберігається, якби не були швидкі варіації економічних явищ: ті або інші відносини існують завжди, хоч вони можуть або змінюватися

повільно, або зазнавати раптових мутацій.

Структурний аналіз економічної діяльності дозволяє зрозуміти загальне функціонування системи, виявити зони «неоднорідності» національної економіки. На основі структурного аналізу розробляється економічна політика. Головним принципом вироблення ефективної економічної політики є необхідність пристосуватися до існуючих структур, щоб краще трансформувати їх. Необхідно домагатися того, щоб зміна, яку чекають від структурних реформ, стала «власною справою» цієї структури.

Структурний аналіз простих економічних одиниць направлений головним чином на дослідження стратегічного потенціалу такої одиниці. У процесі цього аналізу повинні бути виявлені передумови для досягнення підприємством конкурентної переваги. З цією метою необхідно аналізувати структуру основних і оборотних фондів, структуру кадрових ресурсів фірми, структуру просторових і інформаційних ресурсів, організаційно-виробничу структуру і, нарешті, структуру фінансових ресурсів.

Структурний аналіз комплексних економічних одиниць вимагає залучення істотно більших масивів статистичної інформації, а також застосування більш агрегованих показників, ніж ті, які використовуються для аналізу простих економічних одиниць. Цілі такого аналізу значно масштабніші. Внаслідок структурного аналізу комплексних одиниць, необхідно встановити наскільки сприятливі передумови для створення і підтримки конкурентної переваги десятків тисяч підприємств, концернів, а також окремих сімейних господарств, що функціонують в країні, або простих одиниць, що входять до складу цих підприємств, концернів та інших економічних агентів. Результати такого аналізу значною мірою зумовлюють вибір місці підприємства.

Сформулюємо основні принципи структурного аналізу. Комплексність, одночасний взаємоузгоджений розгляд різних аспектів економічної діяльності як в рамках простих, так і комплексних структурних одиниць і національної економіки загалом. Порівнянність, розгляд структурних показників, які розраховані для однотипних за масштабами структурних підрозділів національної економіки і однакових часових горизонтів їх функціонування. Динамічність, розгляд всіх структурних показників у динаміці за певний період з метою виявлення тенденцій розвитку економічної діяльності в рамках окремих одиниць і економіки загалом.

Техніка розрахунків під час розробки прогнозів за допомогою структурних моделей гранично проста. Однак розробити такі моделі, що досить надійні для прогнозування, дуже важко.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЇЇ АНАЛІЗ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Складність поняття фінансової стійкості полягає у великій кількості існуючих варіантів її тлумачення, при цьому в кожному з них підтверджується важливість фінансової стійкості для ефективної діяльності підприємства, тому кожен суб'єкт господарської діяльності, повинен визначитись, щодо головних аспектів фінансової стійкості та раціонально ними управляти [1]. Погоджуємось з думкою Грабовецького Б. С., що фінансова стійкість - це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування [2].

Фінансова стійкість підприємства передбачає такий стан фінансових ресурсів, за раціонального розпорядження якими гарантується наявність власних коштів, стабільна продуктивність і забезпечується процес розширеного відтворення. Для оцінки рівня фінансової стійкості використовують такі показники: коефіцієнт фінансової незалежності; коефіцієнт фінансової залежності; коефіцієнт концентрації позичкового капіталу; коефіцієнт концентрації поточної заборгованості; коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт фінансового левериджу; коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом; коефіцієнт маневреності оборотних активів; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт маневреності позичкового капіталу [2].

Основними завданнями аналізу рівня фінансової стійкості підприємства є: аналіз складу і розміщення активів підприємства; дослідження динаміки і структури джерел фінансування; визначення рівня забезпечення власними оборотними коштами; аналіз кредиторської та дебіторської заборгованості; оцінка рівня платоспроможності [3]. Аналіз складу і розміщення активів господарського суб'єкта проводиться на основі таблиці порівняльно-аналітичного балансу за статтями активів за допомогою методів вертикального (структурного) та горизонтального (динамічного) аналізу. Досягнення стійкого фінансового стану можливе за достатності власного капіталу, при ефективному використанні активів, достатньому рівні рентабельності з урахуванням операційного і фінансового ризиків, при достатній ліквідності, стабільних доходах і

широких можливостях залучення позикових коштів[4]. Для забезпечення фінансової стійкості у підприємства має бути гнучка структура капіталу, вміння організувати його рух у такий спосіб, щоб забезпечити постійне перевищення доходів над витратами з метою збереження платоспроможності і створення умов для самофінансування [5].

Отже, в практиці аналізу фінансової стійкості використовують головним чином відносні показники – коефіцієнти, які можна порівнювати: із загальноприйнятими «нормами» для оцінки ступеня ризику і прогнозування можливості банкрутства; з аналогічними даними інших підприємств, що допоможе визначити сильні та слабкі сторони діяльності та можливості; з даними за попередні роки для дослідження тенденцій поліпшення або погіршення. У процесі аналізу фінансової стійкості підприємства необхідно проаналізувати дебіторську заборгованість, встановити її склад і структуру за термінами виникнення. На фінансову стійкість підприємства впливає не сама по собі наявність дебіторської заборгованості, а її розмір, рух і форма. Застосування такої методики аналізу та системи показників фінансової стійкості дозволить обґрунтовувати застосування обліково - аналітичних процедур і способів аналізу, проводити порівняльну оцінку рівня фінансової незалежності підприємств, що сприятиме раціональній побудові функціональної системи взаємозв'язків із проведення аналізу, підвищенню його якості й ефективності.

Інформаційні джерела:

1. Пігуль Н. Г., Клименко А. В. Пігуль С. І. Аналіз фінансової стійкості підприємств України. Приазовський економічний вісник. 2019. Випуск 1(12). С. 186-190.
2. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз: нав. Посібник. К.: Центр учбової літератури. 2009. 256 с.
3. Слободян, Н. Г. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах: методологія і практика. Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». 2014. Том 18. № 2. С. 239-245
4. Біла О.Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств. Фінанси України. 2015. № 4. С. 113.
5. Борецька Н. П., Міщенко К. В. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 20. С. 63–66.
6. Кашена Н.Б. Формування стратегічних орієнтирів забезпечення економічної стійкості підприємства в умовах невизначеності. Фінансові механізми антикризового управління: сучасні реалії та стратегічні альтернативи: колективна монографія. Харків: Видавець Іванченко І.С., 2018. С. 258-278.

О.М. Чабанюк, канд. екон. наук, доц. (*ЛНУ ім. І. Франка, м. Львів*)

Н.О. Лобода, канд. екон. наук, доц. (*ЛНУ ім. І. Франка, Львів*)

СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ, НА ОСНОВІ ЙОГО ГАРМОНІЗАЦІЇ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Досвід розвинених країн переконує, що бухгалтерський облік як складова частина управління економікою для забезпечення єдності та порівнянності інформаційних продуктів потребує регулювання.

Уже з 1992 р. підприємства і організації України склали бухгалтерську звітність і вели облік за правилами, затвердженими Міністерством фінансів України.

Першим кроком на шляху реформування системи бухгалтерського обліку і звітності став Указ Президента України «Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики». Кабінетом Міністрів України була розроблена Державна програма переходу на міжнародну систему обліку і статистики (Постанова від 4 травня 1993 р. № 326). Однак на цей момент радикальних зрушень у реалізації цієї програми не було.

Переорієнтація національної системи обліку і звітності на ринкову модель господарювання об'єднувала два спектри проблем.

Перший пов'язаний із створенням системи нормативного регулювання бухгалтерської справи. Формування такої системи забезпечувалось на трьох рівнях: перший — прийняття Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»; другий — розробка Кабінетом Міністрів України положень обов'язкового характеру (стандартів), які б регламентували організаційно-методологічне забезпечення бухгалтерського обліку та звітності; третій — розробка методичних вказівок із питань впровадження обліково-статистичних, звітно-статистичних та аудиторських систем підприємств, установ і організацій різних форм власності.

Другий рівень формування системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку та звітності включав розробку положень, які мають обов'язковий характер. Ці положення розглядають як комплекс взаємопов'язаних документів, в основу яких покладено концептуальні принципи бухгалтерського обліку як науки та міжнародну практику методики і організації облікових робіт. Першим кроком на цьому рівні стало прийняття нового плану рахунків, приведеного згідно із Законом

«Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» у відповідність до запитів зовнішніх користувачів. Новий план рахунків повинен забезпечувати основні показники всіх форм балансових узагальнень бухгалтерського звіту. Щодо внутрішнього менеджменту, то його функціональна роль полягатиме у формуванні звітів про витрати відповідно до центрів їх утворення, центрів відповідальності та видів продукції.

Третім рівнем формування системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку та звітності є методичне забезпечення реалізації двох попередніх.

Другий спектр проблем пов'язаний із визначенням оптимальної адекватності системи бухгалтерського обліку і звітності до реалізації податкової політики держави. Така адекватність є одним із важливих аспектів загальнодержавної облікової політики, оскільки дає змогу максимально реалізувати інтереси держави і суб'єктів господарювання та забезпечити ефективне регулювання ринкових відносин.

На певному етапі економічного розвитку традиційний бухгалтерський облік перестав задовольняти потреби управління підприємством. Тому, в нашій країні відбувся офіційний поділ бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський. Згідно з ринковими умовами суттєво трансформовано бухгалтерську звітність підприємств. Вона орієнтована насамперед на власників, потенційних інвесторів, кредиторів, керівників. Для посилення наукового обґрунтування розробок з бухгалтерського обліку, залучення більш широкого кола спеціалістів до вирішення завдань його вдосконалення при Міністерстві фінансів України в 1997 р. створено Методологічну раду з бухгалтерського обліку. Одним із її завдань є координація досліджень з актуальних проблем розвитку обліку, його гармонізації з міжнародними стандартами. Відбулася переорієнтація національної системи обліку і звітності на ринкову модель господарювання. Створено систему нормативного регулювання бухгалтерського обліку. (прийнято Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»; розроблено та прийнято низку національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку). Відбувся офіційний поділ бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський.

Інформаційні джерела:

1. Бачинський В. І., Поляняська О. А., Чабанюк О. М. Вступ до спеціальності : навчальний посібник. – Львів : Алерта, 2017. – 329 с.

К.В. Черненко, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

РЕЄСТРАЦІЯ ПЛАТНИКА ПДВ

Платником ПДВ є:

1) будь-яка особа, яка провадить або планує провадити господарську діяльність і реєструється за своїм добровільним рішенням як платник податку у порядку, визначеному ст. 183 ПКУ;

2) будь-яка особа, яка зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку;

3) будь-яка особа, яка ввозить товари на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню, та на яку покладається відповідальність за сплату податків у разі переміщення товарів через митний кордон України відповідно до Митного кодексу України від 13 березня 2012 року № 4495-VI зі змінами та доповненнями (далі – МКУ), а також:

особа, на яку покладається дотримання вимог митних режимів, які передбачають повне або часткове умовне звільнення від оподаткування, у разі порушення таких митних режимів, встановлених митним законодавством;

особа, яка використовує, у тому числі при ввезенні товарів на митну територію України, податкову пільгу не за цільовим призначенням та/або всупереч умовам чи цілям її надання згідно із ПКУ, а також будь-які інші особи, що використовують податкову пільгу, яку для них не призначено [1].

Порядок реєстрації, анулювання реєстрації та перереєстрації платників ПДВ визначено нормами Податкового кодексу та Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість, затвердженого наказом Мінфіну від 14.11.2014 р. № 1130 (далі – Положення № 1130).

Перелік платників ПДВ наведено у п.180.1 ПКУ, але не всі вони мають реєструватися платниками – наприклад, при імпорті товарів ПДВ стягується і з осіб, не зареєстрованих платниками (п.181.2 ПКУ).

Податковим кодексом висуваються вимоги для обов'язкової реєстрації певних осіб, і також передбачена можливість добровільної реєстрації осіб, які не відповідають критеріям обов'язкової реєстрації.

Обов'язковій реєстрації платником ПДВ згідно з п.181.1 ПКУ підлягає особа, в якій загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів/послуг, що підлягають оподаткуванню ПДВ, у т. ч.

з використанням локальної або глобальної комп'ютерної мережі, нарахована (сплачена) такій особі протягом останніх 12 календарних місяців, сукупно перевищує 1000000 грн без урахування ПДВ (крім платників єдиного податку 1 - 3 групи). Тобто критерій граничного обсягу операцій, встановлений для обов'язкової реєстрації платником ПДВ (1 млн. грн.) не стосується платників єдиного податку 1 і 2 групи, а також платників 3 групи.

Крім юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, обов'язковій реєстрації (з урахуванням граничного обсягу операцій) підлягають особи [2]:

що ведуть облік результатів діяльності за договором про спільну діяльність без утворення юридичної особи (пп.4 п.180.1 ПКУ);

управителі майна, які ведуть окремий податковий облік з ПДВ щодо господарських операцій, пов'язаних з використанням майна, що отримане в управління за договорами управління майном (пп.5 п.180.1 ПКУ);

що проводять операції з постачання конфіскованого майна, знахідок, скарбів, майна, визнаного безхазяйним, майна, за яким не звернувся власник до кінця строку зберігання, та майна, що за правом успадкування чи на інших законних підставах переходить у власність держави (у т. ч. майна, визначеного у ст. 243 Митного кодексу України), незалежно від того, чи досягає вона загальної суми операцій із постачання товарів/послуг, визначеної п.181.1 ПКУ, а також незалежно від того, який режим оподаткування використовує така особа згідно із законодавством (пп.6 п.180.1 ПКУ);

що уповноважені вносити податок з об'єктів оподаткування, що виникають внаслідок поставки послуг підприємствами залізничного транспорту з їх основної діяльності, що перебувають у підпорядкуванні платника податку в порядку, встановленому Кабміном (пп.7 п.180.1 ПКУ); інвестори (оператори), які ведуть окремий податковий облік, пов'язаний з виконанням угоди про розподіл продукції (пп.8 п.180.1 ПКУ).

Інформаційні джерела:

1. Центральне міжрегіональне управління ДПС по роботі з великими платниками податків. URL: <https://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/548610.html>
2. 7eminar.com. Бухгалтерська енциклопедія з податку на додану вартість. URL: https://storage.7eminar.ua/content/record/2670/Entsyklopediia_PDV.pdf

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Всебічна модернізація та розвиток на інноваційних засадах визначають необхідність трансформації існуючих підходів до управління підприємствами з орієнтацією на підвищення ефективності та результативності використання наявних ресурсів, посилення економічної безпеки і конкурентоспроможності, мінімізації можливих ризиків. Через пріоритетність спрямованого пошуку та інтеграцію новітніх інструментів бізнес-управління, що мають потенціал підвищеної дієвості, актуалізується проблематика забезпечення результативності управління та модернізації його інструментарію, що в свою чергу, потребує системного дослідження аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємств.

Для визначення спрямованості та змісту процесу аналізу інноваційного розвитку підприємства, а, отже, і подальшого використання його результатів в управлінні, важливим є формування теоретичного базису, принципів і організаційно-методичних підходів до його організації.

Дослідження наявних у науковій літературі різновекторних трактувань дефініції «інноваційний розвиток підприємства» дозволило виокремити декілька наукових підходів, які вирізняє зосередженість на: інноваціях і розгортанні інноваційного процесу; взаємозв'язку між інноваційним розвитком та потенціалом підприємства (передусім інноваційним); створенні привабливості з точки зору дохідності інвестиційного ризику; якісних змінах стану підприємства внаслідок реалізації уміння знаходити нові рішення, ідеї та у результаті винаходів. Репрезентована варіативність доводить, що це комплексне поняття, яке слід розглядати в контексті можливостей і прагнення суб'єкта господарювання до змін в умовах мінливості бізнес-середовища, уподобань споживачів та взаємовідносин зі стейкхолдерами. Інтерпретувати інноваційний розвиток варто через ідентифікацію спроможності підприємства до полівекторного економічного зростання за рахунок впровадження інновацій та нововведень, орієнтованих на отримання нових конкурентних переваг, посилення ринкових позицій безпечне функціонування й досягнення бажаних параметрів соціо-еколого-економічного розвитку. Відтак,

аналіз інноваційного розвитку підприємства має бути орієнтованим на оцінку (експрес та фундаментальну) потенціалу формування та рівня його інноваційної активності в сучасному бізнес-просторі.

В управлінській інформаційній системі ідентифікація, оцінка причин зміни та прогнозування рівня інноваційної активності та розвитку підприємства підпорядковуються певним принципам, цілям і функціям аналізу, та забезпечуються організаційною, інформаційною, методичною і технічною підсистемами [1]. Ґрунтуючись на [2] в якості базових визначені принципи організації аналітичних досліджень (системність; паралельність; підпорядкованість; пропорційність; спеціалізація і кооперація; взаємодія функцій; оперативність та дієвість; ефективність) та системності пізнання (науковість; об'єктивність; комплексність; системоутворюючі взаємовідносини; випереджальний розгляд; адекватність; своєчасність; безперервність) потенціалу формування й рівня інноваційного розвитку підприємства.

Метою аналізу в системі управління інноваційним розвитком підприємства є забезпечення інформаційної підтримки ухвалення управлінських рішень та розробка стратегії інноваційної активності, орієнтованої на отримання нових конкурентних переваг, посилення ринкових позицій безпечне функціонування й досягнення бажаних параметрів соціо-еколого-економічного розвитку. Досягнення визначеної мети аналізу можливо на підставі виконання низки завдань, основними з яких є: підготовка інформації для аналізу і прийняття управлінських рішень в сфері інноваційно активності та розвитку; оцінка стану і змін потенціалу формування й рівня інноваційної активності та розвитку підприємства; ідентифікація детермінант, моделювання взаємозалежностей і кількісна оцінка змін потенціалу формування та рівня інноваційної активності та розвитку підприємства; моніторинг і виявлення тенденцій розвитку потенціалу формування і рівня інноваційної активності та розвитку підприємства; прогнозування рівня інноваційної активності та розвитку підприємства; аналіз можливостей підприємства щодо усунення виявлених недоліків і стимулювання інноваційної активності та розвитку; узагальнення результатів аналізу інноваційної активності та розвитку й формування відповідних висновків; обґрунтування варіантів управлінських рішень і розробка заходів з практичної реалізації залучення виявлених резервів; оцінка ефективності управління інноваційним розвитком. Ефективне вирішення основних завдань аналізу інноваційного розвитку сприяє реалізації оціночної, контрольної, пошукової, прогностичної та інформаційної його функцій в системі управління підприємства, та визначається відповідним

механізмом і рівнем забезпечувальних підсистем, а саме: організаційної; інформаційної; методичної; технічної.

Експрес-оцінку рівня інноваційного розвитку підприємства у звітному році порівняно із базовим пропонуємо здійснювати із застосуванням критеріїв прибутку і надприбутку (різниця між прибутком та добутком величини активів підприємства на норму прибутковості інвестицій) шляхом обчислення відповідних показників. Так, за першим критерієм це показник інноваційного приросту прибутку, що визначається вираженим у відсотках співвідношенням приросту операційного прибутку за рахунок здійснення інноваційної діяльності та загального його приросту. За другим критерієм це показник інноваційного приросту надприбутку, що визначається вираженим у відсотках співвідношенням приросту операційного надприбутку за рахунок здійснення інноваційної діяльності та загального його приросту.

Фундаментальну оцінку потенціалу формування рівня інноваційної активності і розвитку підприємства доцільно здійснювати із застосуванням відповідного методичного інструментарію, що потребує додаткового обґрунтування критеріїв оцінювання, формування системи показників та методів їх дослідження.

На завершення зазначимо, що аналіз інноваційного розвитку підприємства є дієвим інструментом обґрунтування його стратегічних і тактичних планів, їх реалізації і контролю виконання прийнятих управлінських рішень. Його визначальною характеристикою є орієнтація на потреби управління та стратегічний вектор досліджень, який передбачає комплексне вивчення потенціалу формування та рівня інноваційної активності і розвитку з урахуванням впливу зовнішнього і внутрішнього бізнес-середовища, уподобань споживачів і взаємовідносин зі стейкхолдерами.

Інформаційні джерела:

1. Кашена Н.Б. Аналітична компонента системи управління економічною активністю підприємства торгівлі. Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції: зб. тез доп. учасників ІХ Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 17-18 листопада 2020 р.. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2020. С. 187-189.

2. Кашена Н. Б. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною активністю підприємств торгівлі: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2021. 389 с.

Н.Є. Ціцька, канд. екон. наук, доц. (ЛНУП, Львів)

О.І. Малецька, канд. екон. наук, доц. (ЛНУП, Львів)

ОСНОВНІ МОМЕНТИ СКЛАДАННЯ І ПОДАННЯ ЗВІТУ ПРО УПРАВЛІННЯ

Україна, як проголошена незалежна держава, із перших днів свого існування обрала європейський шлях розвитку. Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України і найкращим способом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід’ємна частина Європи, Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку [2].

В результаті вступу до Євросоюзу Україна матиме ряд позитивних моментів, одним із яких є економічні вигоди: макроекономічна стабільність, нові ринки збуту для українських товарів та додаткові інвестиції в українську економіку, забезпечення розвитку середнього та малого бізнесу, впровадження стандартів ЄС у виробництві, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, надання субсидій занепадаючому сільському господарству, зменшення митних тарифів та отримання позитивного сальдо торговельного балансу.

Стає очевидним, що залучення іноземного капіталу, влиття нових інвестицій в економіку України стане можливим лише тоді, коли інформація про суб’єкти господарювання, які потребують фінансової допомоги європейських країн стане доступною, зрозумілою і корисною для іноземних спонсорів та інвесторів. Очевидно, що таку інформацію можна одержати як результат чіткої, своєчасної і правильно налагодженої організації бухгалтерського обліку на підприємстві. На нашу думку, одним із шляхів удосконалення і реформування організації обліку є впровадження у

практику діяльності українських виробників Міжнародних стандартів фінансової звітності і обліку (МСФЗ, МСБО).

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік на фінансову звітність в Україні» підприємства, що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, підприємства, які здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, для складання фінансової звітності та консолідованої звітності застосовують міжнародні стандарти, які викладені державною мовою та офіційно оприлюднені на веб-сторінці центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку [3].

Підприємства, які в обов'язковому порядку організують облік і подають фінансову звітність за МСФЗ, зобов'язані представляти Звіт про управління. Окрім МСФЗ - зобов'язаних підприємств дану форму звіту мають подавати середні та великі підприємства. Середні підприємства подають, але мають право пропустити нефінансову інформацію, а великі - подають у повному обсязі: фінансову та нефінансову інформацію.

Звіт про управління – це документ, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності [3]. Перша згадка про Звіт появилась у 2017 році при внесенні змін до Закону України про бухгалтерський облік. Основний зміст та рекомендації в частині складання Звіту розроблено і затверджено у Методичних рекомендаціях зі складання звіту про управління [4].

Звіт про управління не є джерелом фінансової інформації, а є доповнюючою формою до основних форм фінансової звітності. Він може бути представлений як: окремий звіт. Цей варіант якраз містить Закон про бух облік або як відокремлена частина більшого звіту підприємства в комплексі з фінансовою звітністю. Такий варіант допускається у міжнародній практиці, наприклад це може бути частина інтегрованої звітності [1]. Звіт разом із фінансовою звітністю подається зацікавленим особам та певним державним регуляторам. Зацікавленими користувачами Звіту про управління можна назвати трудовий колектив, власників, інвесторів нинішніх та потенційних – все коло зацікавлених в інформації про підприємство, користувачів. В органи ДПС та Держстатистику звіт не подається.

З метою систематизації та співставності інформації звіт про управління рекомендується формувати за такими напрямками: організаційна структура та опис діяльності підприємства; результати діяльності; ліквідність та зобов'язання; екологічні аспекти; соціальні аспекти та кадрова політика; ризики; дослідження та інновації; фінансові інвестиції; перспективи розвитку; корпоративне управління (складають підприємства - емітенти цінних паперів, цінні папери яких допущені до торгів на фондових біржах або щодо цінних паперів яких здійснено публічну пропозицію) [4].

Великим підприємствам, середня кількість працівників яких на дату складання річної фінансової звітності перевищує критерій у 500 працівників, рекомендується включати у звіт про управління нефінансові показники діяльності, що містять інформацію щодо впливу його діяльності, зокрема на навколишнє середовище, довкілля, соціальні питання, у тому числі питання соціального захисту працівників підприємства, поваги прав людини, боротьби з корупцією та хабарництвом, а саме: стислий опис моделі діяльності підприємства; опис політики, яку провадить підприємство, щодо зазначених питань; результат такої політики; основні ризики, пов'язані із зазначеними питаннями, що стосуються діяльності підприємства, у тому числі (якщо доречно) ділові відносини, продукція або послуги, які можуть спричинити негативні наслідки у цих сферах, та яким чином підприємство здійснює управління цими ризиками; основні нефінансові показники, що характеризують діяльність підприємства. Якщо підприємство не провадить політики щодо зазначених питань, то рекомендується у нефінансовій інформації зазначати відповідне пояснення.

Інформаційні джерела:

1. Звіт про управління 2022. URL: https://buhplatforma.com.ua/article/7447-zvt-pro-upravlnnya-eviznacheniy-ne-zovsm-buhgalterskiy#anc_13
2. Позитивні наслідки вступу України до ЄС. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6860-pozitivni-naslidki-vstupu-ukraini-do-es/>
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. // Закон України № 996-XIV 16 липня 1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/ed20180701>
4. Про затвердження методичних рекомендацій зі складання звіту про управління. Наказ Міністерства фінансів України № 982 від 07.12.2018р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18>

О.Л. Шільвінська, ст. викл. (*Черкаській державний бізнес-коледж, Черкаси*)

ОСОБЛИВОСТІ НАРАХУВАННЯ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

З 24 лютого 2022 року Президентом України оголошено воєнний стан, через російську агресію. Запровадження воєнного стану вплинуло на різні сфери економіки, на функціонування бізнесу в Україні. Також оголошення воєнного стану та мобілізації вплинуло на організацію та облік оплати праці, з'явилися нові види виплат, відбулися зміни в оподаткування заробітної плати.

Багато військовозобов'язаних українців були призначені на службу під час мобілізації.

Виплати, які отримують військовослужбовці в Україні, складаються з двох частин:

- перша – це щомісячне грошове забезпечення, яке військові отримують відповідно до своєї посади, звання та вислуги років тощо.
- друга – грошова винагорода, яка встановлена за ініціативою президента на період воєнного стану [1].

Мобілізовані особи, які не беруть участь у бойових діях, отримують 30 тисяч гривень грошової винагороди на місяць.

Військовослужбовці, що беруть участь в активних бойових діях отримують 100 тисяч грн.

Кількість днів, які військовий безпосередньо провів у бою, виконував бойові завдання, визначається на підставі бойових наказів і розпоряджень, які видаються військовим командуванням різних структур сил оборони.

Також додаткову грошову винагороду 30 тисяч гривень отримують військовослужбовці:

- ЗСУ;
- Служби безпеки України;
- Служби зовнішньої розвідки;
- Головного управління розвідки Міністерства оборони;
- Національної гвардії;
- Державної прикордонної служби;
- Управління державної охорони;
- Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації;
- Державної спеціальної служби транспорту;

- особи рядового й начальницького складу Державної служби з надзвичайних ситуацій;
- поліцейські [1].

1 липня 2022 року Верховна Рада ухвалила законопроект, за якими мобілізовані військовослужбовці більше не отримуватимуть середню заробітну плату, яку вони гарантовано отримували від роботодавця на час призову [2].

Тобто за мобілізованим зберігаються лише його місце роботи та посада.

07.07.2022 року Президент України підписав Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування військовим збором грошового забезпечення військовослужбовців та інших осіб, які беруть безпосередню участь в бойових діях в умовах воєнного стану» [4].

Прийнятим Законом, скасовано сплату військового збору для військовослужбовців ЗСУ, Нацгвардії, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Держприкордонслужби, осіб рядового, начальницького складу, працівників МВС, Управління держохорони, Держслужби спецзв'язку та захисту інформації, інших військових формувань та інших осіб - у разі їх участі у відсічі та стримуванні збройної агресії росії в умовах воєнного стану.

Утримання ПДФО із заробітної плати військовослужбовців залишається в розмірі 18%. Нарахування на заробітну плату єдиного соціального внеску залишається за основною ставкою в розмірі 22%, для осіб з інвалідністю 8,41%.

Але для зменшення податкового навантаження на підприємства та працівників у Верховній Раді зареєстровано 25 травня 2022 року законопроект № 7406 [3].

Законопроект передбачає введення прогресивної ставки оподаткування доходів податком з доходів фізичних осіб та нарахування ЄСВ, нарахованих (виплачених, наданих) платнику у формі заробітної плати (включаючи основну та додаткову заробітну плату та інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, відповідно до Закону «Про оплату праці» у зв'язку з трудовими відносинами [3].

Інформаційні джерела:

1. Про внесення змін до Постанови КМУ № 168 від 28.02.22р. Постанова КМУ № 793 від 07.07.22р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/793-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.10.2022р.)

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне

соціально страхування" щодо підтримки роботодавців та працівників в умовах воєнного стану: законопроект від 25.05.2022 № 7406 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39660> (дата звернення 11.10.2022р.)

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціально страхування" щодо підтримки роботодавців та працівників в умовах воєнного стану: законопроект від 25.05.2022 № 7406 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39660> (дата звернення 11.10.2022р.)

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування військовим збором грошового забезпечення військовослужбовців та інших осіб, які беруть безпосередню участь в бойових діях в умовах воєнного стану: законопроект від 03.06.2022 № 7432 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39742> (дата звернення 11.10.2022р.)

УДК 657

О.А. Юрченко, канд. екон. наук, доц. (*НАСОНА, Київ*)

ЗВІТНІСТЬ РЕЗИДЕНТІВ ДІЯ СІТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ІТ-компанії, які у відповідності до Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» № 1667 (далі – Закон України № 1667) від 15.07.2021 року набули правовий статус резидента Дія Сіті зобов'язані звітуватися перед зовнішніми стейкхолдерами, зокрема Державною податковою службою (далі – ДПС) та Міністерством цифрової трансформації (далі – МЦТ) [1].

Резиденти Дія Сіті, які обрали загальну систему оподаткування будуть складати податкові декларації з податку на прибуток у кварталні та річні строки. Так, зокрема, річний звітний (податковий) період встановлено для новостворених платників податку та платників податку, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за показниками фінансової звітності за попередній річний звітний період, не перевищує 40 млн. грн. Квартальний звітний період встановлено для резидентів Дія Сіті – платників податку на прибуток, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за показниками ф. № 2 «Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)», за попередній річний звітний (податковий) період, перевищує 40,0 млн. грн [2].

Якщо резидент Дія Сіті сплачує податок на прибуток на особливих умовах, то податковий (звітний) період дорівнює

календарному року. В цьому випадку, перший податковий (звітний) період починається з першого числа місяця, що настає за податковим (звітним) кварталом, в якому такий платник податку:

- набув статусу резидента Дія Сіті, якщо заява про перехід на оподаткування як резидента Дія Сіті – платника податку на особливих умовах подана до уповноваженого органу під час звернення про набуття статусу резидента Дія Сіті;

- подав заяву про перехід на оподаткування як резидента Дія Сіті – платника податку на особливих умовах.

Може виникнути ситуація, коли ІТ-компанія переходить зі спрощеної системи оподаткування (наприклад, сплата єдиного податку за ставкою 3% або 5%) на загальну систему і набуває статус резидента Дія Сіті. Тоді, платник єдиного податку повинен прозвітуватися за період, що передує кварталу переходу на загальну систему оподаткування. А в наступних періодах складати і подавати до контролюючих органів Податкову декларацію з податку на прибуток.

Для платників податку на прибуток, які з 1 січня або протягом звітного року перейшли зі спрощеної системи оподаткування на загальну, як і для новостворених підприємств, установлюється річний податковий (звітний) період, який для них розпочинається з дати переходу на загальну систему та закінчується 31 грудня такого року [2]

При переході з 3 групи платника єдиного податку за ставкою 5% на загальну систему оподаткування додатково можлива реєстрація платником ПДВ. У такому разі резидент Дія Сіті повинен подати Реєстраційну заяву платника податку на додану вартість (ф. № 1-ПДВ) до податкового органу не пізніше 10 числа першого календарного місяця, у якому здійснено перехід.

З метою дотримання вимог чинного законодавства щодо набуття правового статусу резидента Дія Сіті, ІТ-компанії подають до МЦТ наступний комплект звітів:

- початковий звіт про відповідність всім вимогам ч.1 ст. 5 Закону України №1667 [1] за перші 3 повних місяця, наступних за місяцем набуття статусу резидента Дія Сіті;

- аудиторський висновок за підсумками перевірки початкового звіту про відповідність в строк – останній день шостого календарного місяця, наступного за місяцем набуття статусу резидента Дія Сіті.

Для тих юридичних осіб, які частково не виконують всі вимоги для набуття права резидента Дія Сіті, призначений початковий звіт про відповідність вимогам 1,4, 5 ч.1 і п.3. ч.3 (обсяг річного доходу – не

більше 1167 МЗП на 1 січня звітного року) ст.5 Закону України № 1667 за перші 3 повних місяця, наступних за місяцем набуття статусу резидента Дія Сіті [1]. Термін подання такого звіту до МЦТ – останній день шостого календарного місяця, наступного за місяцем набуття статусу резидента Дія Сіті.

До комплекту річних звітів, які подаються до МЦТ резидентами Дія Сіті не пізніше 1 червня року, наступного за звітним належить: річний звіт про відповідність вимогам ст. 5 Закону України № 1667 за період з 01.01 по 31.12 попереднього календарного року; аудиторський висновок (за підсумками перевірки річного звіту про відповідність).

Отже, проведені дослідження дозволили визначити, що ІТ-компанії, які набули статусу резидента Дія Сіті, зобов'язані подавати податкову звітність до фіскальних органів та спеціальні звіти разом із аудиторським висновком до Міністерства цифрової інфраструктури.

Інформаційні джерела:

1. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021р. № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 25.09.2022)

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>. (дата звернення: 25.09.2022).

УДК 657.05

Л.В. Яловега, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

О.В. Лега, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

Т.Б. Прийдак, канд. екон. наук, доц. (ПДАУ, Полтава)

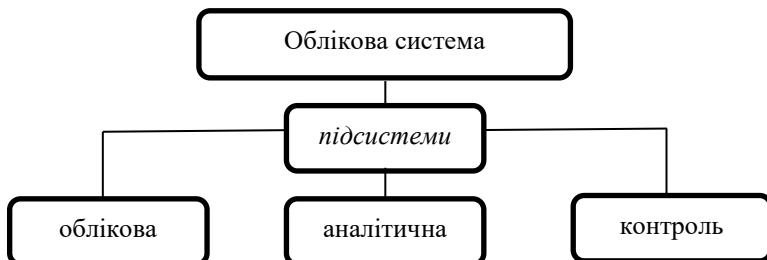
ОБЛКОВІ СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Сучасний стан економічного розвитку країни характеризується динамічними процесами реформування вітчизняної облікової системи. Досягнення суб'єктом господарювання поставлених цілей та завдань, на різних рівнях управління, залежать від вдало обраної облікової системи. Облікова система – це система, що формується у результаті збору інформації, джерелами якої є облікові та звітні дані бухгалтерського та інших видів обліку (оперативного та статистичного).

Система – це універсальна економічна категорія, яка характеризує сукупність елементів, що знаходяться у взаємозв'язку

між собою та зовнішнім середовищем і формують певну цілісність. Основними компонентами системи є підсистема та елемент. Підсистема – це частина системи, що розкладається на елементи, а елемент – це об’єкт, що не підлягає поділу, з урахуванням характеристики системи [3].

Облікова система має свою будову й формується з підсистем, що об’єднані між собою спільними ознаками та призначенням, рис. 1.

Рис. 1. Підсистеми облікової системи

Елементами облікової системи в частині облікової підсистеми є:

- теоретико-концептуальні елементи (мета, предмет, об’єкт, завдання, функції, нормативно-правові акти, стандарти тощо);
- методичні елементи (елементи методу бухгалтерського обліку);
- організаційні елементи (облікова політика, реєстри, форма обліку, робочий план рахунків, внутрішня звітність, аналітичні таблиці тощо).

Інформація зібрана в межах облікової підсистеми передається до інших – аналітичної та контрольної підсистем.

Аналітична підсистема (аналіз) передбачає дослідження причинно-наслідкових зв’язків між господарськими процесами з метою виявлення резервів економічного зростання суб’єкта господарювання.

Контрольна підсистема передбачає здійснення контролю за ресурсами підприємства та його господарськими процесами з метою з’ясування відповідності визначеним параметрам і, у випадку виникнення відхилень, з’ясування їх причин та виявлення осіб, які їх допустили.

Нині, традиційний процес формування облікової системи зазнає значних трансформацій, що зумовлене збільшенням обсягів інформації, розширенням джерел її отримання, видозміненням каналів

і швидкості передачі даних, рис. 2.

Рис. 2. Система обліково-аналітичного забезпечення

Всі нормативно-законодавчі акти регулюють функціонування облікової системи на державному рівні, зокрема: ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової (податкової та статистичної) звітності, здійснення аналізу та контролю.

Модель рівневого регулювання бухгалтерського обліку:

- конституційний (Конституція України);
- законодавчий (Закони України; Укази Президента України; Постанови Кабінету Міністрів України тощо);
- нормативний (нормативні документи: Міністерства фінансів України; Державного комітету статистики України; Державного казначейства України; Національного банку України та інших відомств, які реєструються в Міністерстві юстиції України);
- рекомендаційний (нормативні акти; інструкції; методичні рекомендації та вказівки; листи міністерств та відомств);
- організаційно-розпорядчий (робочі документи, що формують облікову політику підприємства) [2].

Отже, у формуванні облікової системи суб'єкта господарювання щодо реалізації його завдань слід дотримуватися такої покроковості

робіт: ідентифікація потреб системи управління в інформаційних даних; розроблення переліку необхідних форм документування; ідентифікація мети та завдань облікової системи в частині обліку, аналізу та контролю; узагальнення критеріїв, яким має відповідати облікова система; розроблення посадових інструкцій працівників бухгалтерії; впровадження інновацій в чинну облікової системи. Відтак, дослідження поняття «облікова система» уможливило обґрунтувати та ідентифікувати основні його характеристики, що сприяло виявленню ключових чинників впливу та встановлення напрямів подальшого їх удосконалення.

Інформаційні джерела:

1. Лега О.В., Яловега Л.В., Прийдак Т.Б. Помилки в бухгалтерському обліку: сутність, класифікаційні ознаки, виявлення та виправлення. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 49. С. 187–195.

2. Павлік І.Є. Організація обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки України: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 Облік і оподаткування. Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2020. 288 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40500/1/dusertatsia%20Павлік.pdf>

3. Швець В. Є. Розвиток обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання в Україні: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 448 с.

УДК 311.15

В.В. Ярова, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

А.В. Івах, здоб. вищ. осв. ОС «молодший бакалавр» (ДБТУ, Харків)

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ВИРОБНИЦТВА ЖИТА

Жито - одна з первісних зернових культур, яку люди використовували в харчуванні протягом багатьох століть. Воно є цінною продовольчою, кормовою, агротехнічною культурою і в Україні і у Харківській області.

Зінченко О. І., Салатенко В. Н., Білоножко М. А. вказують на те, що продовольча цінність жита визначається значним вмістом в зерні білків (12,8 %) та вуглеводів (69,1%). Житнє борошно часто використовують як домішку до пшеничного при випіканні популярних сортів хліба. [1].

Жито є профілактичним засобом від можливих захворювань (атеросклероз, карієс, цукровий діабет), оскільки ненасичені жирні кислоти здатні розчиняти холестерин в кровоносній системі людини.

Озиме жито є цінною кормовою культурою, оскільки його використовують у вигляді концентрованого корму (житні висівки та кормове борошно), як зелений корм, як грубий корм (сіно). Солому жита використовують для виготовлення парникових мат, корзин, паперу, саману.

Застосування жита у годівлі худоби є дуже популярним у Німеччині і Данії. Так, у годівлі молодняка ВРХ та молочних корів частка жита може становити до 40% в концентратах – максимально 4,0 кг жита на добу. При цьому прирости на відгодівлі з використанням кормових сумішей, які містять жито, є значно вищими порівняно з ячменем [3].

Агротехнічне значення озимого жита полягає у тому, що завдяки сильному кущенню і швидкому росту навесні воно пригнічує бур'яни, навіть багаторічні, і є добрим попередником для інших культур. Воно забезпечує непоганий урожай на легких малородючих (підцаних та супідцаних ґрунтах), де інші культури, зокрема озима пшениця, малопродуктивні [2].

Сільськогосподарськими підприємствами Харківської області у 2020 р. з площі 3475 га було зібрано 133,1 тис ц зерна жита. За 2011-2020 рр. посівна площа цієї культури по області скоротилася на 31,3%, валовий збір зерна – на 12,9%. Тенденція зміни урожайності за 10 років характеризується зростанням на 26,8%.

Для характеристики абсолютної міри варіації ми визначили варіаційний розмах U якості узагальнюючі міри варіації нами були використані середнє лінійне відхилення, дисперсія середній квадрат відхилення), середнє квадратичне (стандартне) відхилення. Середнє лінійне та середнє квадратичне відхилення за змістом ідентичні, але останнє завжди більше першого.

Ступінь варіації ознаки ми характеризували за допомогою коефіцієнта варіації який визначається відношенням абсолютних іменованих характеристик варіації до центра розподілу, яким є значення середньої величини. Коефіцієнт варіації виражається коефіцієнтом або в процентах і застосовується для порівняння варіації різних ознак або однієї ознаки в різних сукупностях. У нашому дослідженні ми будемо порівнювати варіацію різних ознак – урожайності, посівної площі і валового збору жита господарства Харківської області за 2011-2020 рр.

Існує декілька видів коефіцієнтів варіації:

- Лінійний(відношення середнього лінійного відхилення до середнього значення ознаки);
- Осциляції (відношення розмаху варіації до середньої величини);
- Квадратичний (відношення середнього квадратичного відхилення до середнього означення ознаки). Якщо квадратичний коефіцієнт варіації менший або дорівнює 33%, то статистична сукупність вважається однорідною, а середня величина типовою. В результаті проведених розрахунків можна зробити наступні висновки.

Середній рівень урожайності жита в господарствах Харківської області за 10 років становить 30,22 ц/га, при цьому максимального значення 38,3 ц/га досягнуто у 2020 р. Найнижчий рівень урожайності був у 2012 р. і становив 23,8 ц/га. Діапазон варіації становить 14,5 ц/га. Коефіцієнт осциляції дорівнює 47,99% і свідчить про незначний ступінь варіації урожайності жита. Середнє лінійне відхилення становить 3,8 ц/га. Недоліком цього показника є те що він не враховує знаків відхиленя індивідуальних значень урожайності жита від середньої величини.

Лінійний коефіцієнт варіації дорівнює 12,59%. Недолік цього показника усувають показники дисперсії і середнього квадратичного відхилення. Із наведених у таблиці даних виходить що середнє квадратичне відхилення урожайності жита по роках становить 4,53 ц/га, квадратичний коефіцієнт варіації – 14,99%(менше 33%).

Середній розмір посівної площі жита в сільськогосподарських підприємствах Харківської області за 2011-2020 рр. становить 4063,2 га, максимальною вона була у 2015 р. – 6484 га. У 2018 р. у господарствах області під посіви жита було відведено лише 1864 га. При розмаху варіації 4620 га коефіцієнт осциляції становить 113,7% , тобто діапазон варіації на 13,7% перевищує середній розмір площі за досліджуваний період.

Про зростання ступеня варіації ступеня посівних площ порівняно із урожайністю свідчать значення показників узагальнюючої міри варіації, а саме середнього лінійного відхилення(1523,8 га), дисперсії (2862939) і середнього квадратичного відхилення (1692 га). Квадратичний коефіцієнт варіації посівної площі жита становить 41,64%, що значно вище нормативного значення (33%) і вище показника варіації урожайності жита на(26,65%).

Доведений нами високий ступінь коливання розмірів посівних площ жита господарствах Харківської області спричинив достатньо високий ступінь варіації обсягів виробництва зерна жита за 2011-2020рр. Так розмах варіації валового збору жита становить 155,3 тис.

ц, що на 27,4% вище середнього значення виробництва зерна жита за 10 р. (121,87 тис. ц). Таке високе значення коефіцієнта осциляції отримано за рахунок того що максимальне значення валового збору зерна жита досягнуте у 2013 р. , мінімальне у 2018р. – 45,3

Господарська діяльність підприємств Харківської області має бути спрямована на отримання більш високої продуктивності одиниці земельної площі, тобто на зростання урожайності жита. Можна рекомендувати суб'єктам господарювання використання гібридного жита, за рахунок чого, по-перше, можна отримувати до 25% і більше додаткового ефекту по врожайності. По-друге, порівняно із звичайними сортами жита вирощування гібридного жита за відповідних умов надасть можливість господарствам отримувати найвищий маржинальний прибуток.

Інформаційні джерела:

1. Зінченко О. І., Салатенко В. Н., Білоножко М. А. Рослинництво: підручник. - К.: Аграрна освіта, 2001. - 591 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://buklib.net/books/30111/>.

2. Опара М. Не варто ігнорувати жито. Урядовий кур'єр. 4 жовтня 2022. [Електронний ресурс]. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ne-var-to-ign-oruvati-zhito/po-shko-M>.

3. Ярошко М. Вирощування гібридного жита. Агроном. 25.11.2016. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.agronom.com.ua/vyroshhuvannya-gibrydnogo-zhyta/>

УДК 657.5:120.12

В.В. Яценко, здоб. ОС PhD (*ДБТУ, Харків*)

СУТНІСТЬ ТА РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

В умовах зміни торгових векторів України з іншими країнами та переорієнтацію на ринки Євросоюзу саме електронний бізнес виступає одним з механізмів підтримки традиційних каналів руху товарів, що забезпечує щорічно до 35 % зростання онлайн-продаж у вітчизняному споживчому секторі.

Функціонування електронного бізнесу (Е-бізнес) зумовлено процесом глобалізації, науково-технічним прогресом, пріоритетністю цілей сталого розвитку. Е-бізнес – це якісно нова модель інтегрованої економічної діяльності, яка базується на використанні інформаційно-

комунікаційних технологій та мереж як унікального макроекономічного середовища та основного засобу виробництва для оперативної комерційної та фінансової діяльності з метою підвищення ефективності наявних або широкого, динамічного розвитку нових сегментів бізнесу та отримання стабільного соціально-економічного ефекту [1, с. 60] Страхарчук В., Страхарчук А. зауважують, що сьогодні електронний бізнес охоплює всі види підприємницької діяльності, що здійснюються в кібернетичному просторі, а саме: електронну торгівлю, електронну рекламу, електронний маркетинг, електронний рекрутинг тощо [1, с. 61]. До основних можливостей та переваг електронного бізнесу відносяться: глобальна присутність (глобальний вибір); підвищення конкурентоспроможності та якості послуг; задоволення потреб замовника та персоналізація товарів і послуг; скорочення шляху товару та послуги до замовника, швидка реакція на попит; економія витрат та зниження цін; нові можливості ведення бізнесу, нові продукти і послуги.

Система електронного бізнесу включає в себе різновиди підприємницької діяльності, які на сьогодні вже здійснюються в мережі Інтернет, а саме: електронна комерція; електронний консалтинг; електронне платіжне обслуговування; електронний бізнес у сфері працевлаштування; електронний маркетинг; електронні освітні послуги; електронні фінансові послуги; електронний бізнес у сфері надання інформації [2, с. 22].

Активне зростання обсягу електронних транзакцій у споживчому секторі природно вимагає трансформації необхідного рівня державного регулювання електронного бізнесу, що пов'язано, в першу чергу, із удосконаленням нормативної практики договірних відносин між підприємствами та споживачами й зумовлено прийняттям: Цивільного кодексу України, Податкового кодексу України, ЗУ «Про захист прав споживачів», а також спеціального закону «Про електронну комерцію» [3, с. 2]. Прийняття спеціального даного законодавчого апарату створює ефективний механізм правової підтримки сфери е-комерції, регулює виконання онлайн-угод між постачальниками та замовниками, сприяє термінологічній визначеності та однозначності, регламентування прав та обов'язків сторін електронного правочину, порядку укладення електронного договору та питань щодо захисту персональних даних встановлює належний порядок їх оподаткування. Дані впровадження впливають на бухгалтерський облік процесу електронної комерції, зокрема висвітлення питань щодо порядку укладення електронного договору, підпис у сфері електронної комерції, розрахунки у сфері електронної

комерції, зберігання електронних документів. При цьому, існує низка проблем у нормативно-правовому забезпеченні оподаткування електронного бізнесу, які зумовлені унікальністю характеру даної системи, а саме відсутністю географічних кордонів, місць проведення угод та появи нових платіжних систем, що своєю чергою призводить до втрати податкових надходжень до бюджету країни.

Зменшення ланцюгів руху товарів та послуг у системі електронного бізнесу, що вимагає відповідного відображення в обліковій політиці підприємства та впливають на організацію бухгалтерського обліку, зокрема необхідним є висвітлення питань: спосіб доставки товару до споживача; ідентифікація веб-сайту як активу (нематеріального активу) з відповідною амортизацією; розрахунки покупців – готівкові та безготівкові, можливість передплати та придбання товару в кредит; повернення товару через брак, невідповідність очікуванням, невчасну доставку, зміну думки споживача. Так, відповідно до способу доставки виникають різні витрати що потребує моделювання оптимального логістичного ланцюга з метою мінімізації дорожньо-транспортних витрат [3, с. 12]. Крім того, покупець самостійно приймає рішення щодо ланцюга постачання, оскільки може як придбати товар напряму від продавця, так і через посередника. Організація прямого контакту з виробником для сторін є найбільш прийнятним варіантом, оскільки це надає можливість управляти активом – клієнтська лояльність, яка має реальне грошове вираження через встановлення договірних відносин з продавцем. Створення сайту передбачає витрати не лише на розробку, але й супровід обслуговування, існування доменного імені тощо. Однак ідентифікація інтернет-магазину в обліку залежить від способу створення сайту: - суб'єктом (на підставі трудового договору без передачі майнових прав або з передачею майнових прав, що визначає відображення в обліку у складі витрат майбутніх періодів або нематеріального активу відповідно); - розробка сайту сторонньою організацією. Якщо договором передбачено передачу виняткових майнових прав, то сайт визначається нематеріальним активом; - право на використання сайту згідно з договором про надання послуг користування сайтом. Передбачає плату власнику сайту за користування (витрати періоду) та роялті, коли договірні відносини оформлені через ліцензійний договір [4, с. 33].

Таким чином, для розвитку електронного бізнесу в Україні потрібно на законодавчому та інституційному рівнях запровадити низку заходів, які узгоджуватимуться з концепцією інформаційного суспільства, зокрема: – створення можливості високошвидкісного

доступу до мережі Інтернет на всій території України; – забезпечення відповідної нормативно-правової бази ведення електронного бізнесу (затвердження Інформаційного кодексу України та інших законодавчо-правових актів); – забезпечення фінансування державних проектів Національної програми інформатизації та поширення цифрових інструментів; – спрощення та оптимізація системи оподаткування електронного бізнесу; – впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах економічної діяльності.

Інформаційні джерела:

1. Страхарчук В., Страхарчук А. Концептуальні засади електронного банківського бізнесу. Молодь і ринок. 2012. № 4 (87). С. 59–64.
2. Зайцева О. О., Болотинюк І. М. Електронний бізнес: навч. посіб. / за наук. ред. Н. В. Морзе. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2015. 264 с.
3. Нестеренко І.В., Чміль Є.Л. Моделювання облікової політики в контексті забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Цифрова економіка та економічна безпека. 2022. Випуск 1(01). URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/47>. DOI: 10.32782/dees.1-15.
4. Ковалевська Н.С., Нестеренко І.В., Янчева І.В., Лопін А.О. Диджиталізація обліково-аналітичного забезпечення природоохоронної діяльності підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2021. Вип. 1(33). С. 32-43. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/3302>.

Секція 4
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ
ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

UDK 65.012.6:338.1

Offei Felix Amoako, PhD Student (*Sumy State University, Ukraine*)
N. Letunovska, PhD, Associate Professor (*Sumy State University, Ukraine*)

**GREEN SUPPLY CHAIN MANAGEMENT PRACTICES:
URGENCY OF SOCIAL ASPECTS OF HEALTHY
DEVELOPMENT²**

The question of institutions beginning to adopt green in their business as a concern about environmental sustainability has been widely debated and thought upon in the field of supply chain management. Bringing down the effects caused by industries by their traditional SCM practices is one of the major objectives of all countries and environmental regulatory bodies. Companies are now very much interested in environmentally friendly rehearsals and performances. This fact can be made apparent by studying the past growth of industries in a developed nation that are involved in the efficacious execution of GSCM in their organization as shown in Figure 1.

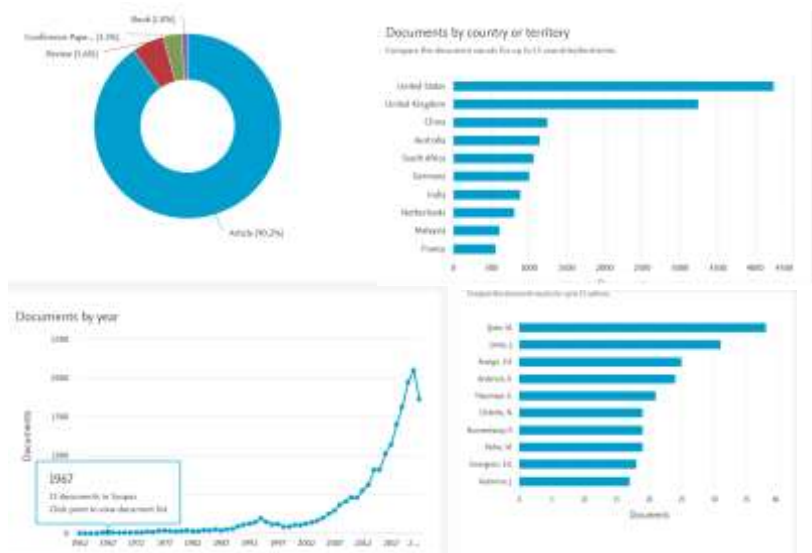
On the opposing side, firms in developing nations are still worried to execute GSCM in their respective industries. In vindictiveness of this, industries are still fraught to mix green initiatives into their traditional approach. It may be due to their lack of knowledge or lack of expertise in the subject matter. The other reason behind this could be the cost involved in the acceptance of GSCM practices.

The authors made an overview of the Green Supply Chain Management (GSCM) literature and reviewed recent pieces of literatures on GSCM in developing countries to determine a directional area of this emerging field in the public sector. It discusses some of the issues which academician, researchers, and practitioners have already given us. It gives a better

---

² Ця робота була підтримана Міністерством освіти і науки України (науково-дослідна тема № 0122U000781 «Вплив COVID-19 на трансформацію системи медико-соціального забезпечення населення: економічні, фінансово-бюджетні, інституційно-політичні детермінанти»)

understanding of a wider perspective of the GSCM practices literature in the developing world, especially in the educational sector or institution.

Fig. 1. Bibliometric analysis of the studied area

A detailed review and findings of the study apparently revealed that GSCM is gaining momentum in developing countries. There are limited pieces of literatures available in the social sector.

Little research has been devoted to the concern of GSCM in developing countries, especially in the educational sector or institution. Figure 1 shows the number of articles, books, reviews and conferences on the GSCM. It showed when GSCM practices emerged and the amount of information in developed nations up to this date [1-3].

In conclusion, this project closely examines GSCM practices in the developing world, especially in the educational sector or institution. There are inconsistent arguments and inconclusive findings from the existing supply chain literature. It also sheds new light on the little recognized, acknowledged issue of understanding what constitutes the general GSCM practices in the developing world, especially in the educational sector or institutions.

Information sources:

1. Летуновська Н.С. Соціальні інновації підприємств в умовах трансформаційної економіки. Інноваційна економіка. 2013. № 4. С. 107-112.

2. Летуновська Н.Є. Зарубіжний та вітчизняний досвід участі підприємств у розвитку соціальної інфраструктури регіону. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2013. № 3(19). С. 43-49.

3. Пімоненко Т.В., Люльов О.В., Чигрин О.Ю. Маркетинг зелених інвестицій: механізм колаборації між основними стейкхолдерами. Вісник ПДТУ. Серія Економічні науки. 2018. № 36. С. 214-220. DOI: <https://doi.org/10.31498/2225-6725.36.2018.169255>.

UDC 658.114.3

Fuli Chen, *lecturer, (Department of Publicity Office Henan Institute of Science and Technology Xinxiang, China)*

CORPORATE GOVERNANCE PROBLEMS AND SOLUTIONS OF CHINESE LISTED COMPANIES

The number of listed companies in China has reached nearly 4,700, with a total market value ranking second in the world. China is making efforts to improve the corporate governance of listed companies and improve corporate social responsibility behavior.

1. Basic information of listed companies in China. As of December 31, 2021, there are 4,697 listed companies in China's stock market. The number of companies in the three exchanges is 2,037 in the Shanghai Stock Exchange (including 377 in the Science and Technology Innovation Board), 2,578 in the Shenzhen Stock Exchange (including 1,090 in the Growth Enterprise Board) and 82 in the Beijing Stock Exchange. The largest number of manufacturers was 3,051, accounting for nearly 65 percent. Information transmission, software and information technology services ranked second with 383 companies, accounting for 8.2 percent. The third is retail 187, accounting for 3.98%.

2. Problems in corporate governance of listed companies in China.

1) Type I agency problems in state-owned enterprises. The main performance is "absence of owner", the long agency chain brings the performance decline. Because the interests of managers and shareholders may be inconsistent, it is inevitable to generate agency costs. The dispersion of equity makes it impossible for shareholders to centrally exercise their rights and reach a consensus. In this case, shareholders are unable to have an effective influence on corporate decisions or effectively supervise

managers, leading to the risk of a lack of supervision. Managers who want to control more resources will lead to more investment. Managers who are too conservative will avoid investing in risky, long-term projects that will benefit the company's long-term development. Both cases will lead to an increase in agency costs.

2) Type II agency problems of non-state-owned enterprises. The main performance is that the major shareholders hollowed out the listed company through the "tunnel" and violated the rights and interests of minority shareholders. The agency relationship between the controlling shareholder and the minority shareholder entrusts the controlling shareholder with great rights. On the one hand, controlling shareholders can decisively influence the company's operational decisions through the control of the general meeting of shareholders and the board of directors. On the other hand, the controlling shareholder can break the assumption of same share and same rights, separate the right of control from the right of cash flow through pyramid structure or cross-shareholding, and use the right of control to chase private returns. Therefore, in the governance environment of concentrated equity, the core of corporate governance changes to how to regulate and reduce the interest encroachment of controlling shareholders, and alleviate the conflict of interest between controlling shareholders and minority shareholders.

3) Selectively fulfill social responsibilities. It is mainly manifested as the selective fulfillment of social responsibility by the listed companies held by African countries. For example, some enterprises choose to participate in one-off public welfare activities and donation activities with less investment, while neglecting to invest more in improving employee welfare and treatment.

4) The Board of supervisors is not effective enough. The main performance is that the board of supervisors is not capable of performing their duties and can not play a supervisory role.

3. Suggestions for solving corporate governance problems

1) Suggestions for Type I agency problems in state-owned enterprises. Reduce the proportion of state-owned shares to solve the negative impact of "owner absence" and high agency costs. We will continue to separate government functions from enterprises and reduce the negative impact of multiple business objectives on the performance of soes. Seek a balance between incentives and constraints for managers of state-owned enterprises.

2) Suggestions for the Type II agency problems existing in non-state-

owned enterprises. We will improve regulatory requirements, strengthen pre-disclosure and post-audit of the behaviors of listed companies, and eliminate risks caused by information asymmetry. The scope of minority shareholders' right to know should be expanded, and the supervision ability of minority shareholders should be strengthened to avoid the abuse of controlling shares. The internal supervision role of independent directors and the board of supervisors should be strengthened by law to restrict the hollowing out of major shareholders [1]. Step up efforts to crack down and raise the cost of violations.

3) Suggestions on the selective performance of social responsibilities. We will improve the legal requirements for mandatory information disclosure, and encourage enterprises to assume corresponding social responsibilities by strengthening information disclosure. Establish a social responsibility audit system, improve the construction of corporate responsibility credit system [2]. For enterprises classified management, put forward specific social responsibility information disclosure scheme. We will improve guidelines for the disclosure of social responsibility information and make them more operable [3].

4) Suggestions on the insufficient effectiveness of the Board of supervisors. It is suggested to strengthen the capacity of the supervisory board. One is to give the supervisory board greater power to make decisions in major corporate matters. Second, clarify the scope of responsibilities of the board of supervisors and independent directors to avoid buck-passing leading to ineffective supervision.

Information sources:

1. Pasko, O., Zhang, L., Tuzhyk, K., Proskurina, N., & Gryn, V. (2021). Do sustainability reporting conduct and corporate governance attributes relate? Empirical evidence from China. *Problems and Perspectives in Management*, 19(4), 110–123. [https://doi.org/10.21511/ppm.19\(4\).2021.10](https://doi.org/10.21511/ppm.19(4).2021.10).

2. Pasko, O., Balla, I., Levytska, I., & Semenyshena, N. (2021). Accountability on Sustainability in Central and Eastern Europe: An Empirical Assessment of Sustainability-Related Assurance. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 24(3), 27–52. <https://doi.org/10.18778/1508-2008.24.20>.

3. Pasko, O., Marenych, T., Diachenko, O., Levytska, I., & Balla, I. (2021). Stakeholder engagement in sustainability reporting: the case study of Ukrainian public agricultural companies. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 58–80. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.04>.

Polina Dvornikova, student (*Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv City*)

Khaustova Marina, Scientific Mentor, PhD, Associate Professor, senior scientific specialist (*National Institute of Legal Security of Innovative Development of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kiev City*)

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AS A GUIDING VECTOR OF THE INTERNATIONAL LAW DEVELOPMENT IN THE 21st CENTURY

The problem of secure and stable global development was in the sphere attention of the UN almost from the beginning of its activity. Draws attention to paragraph 3 of Art. One of the UN Charter, which in its spirit is fully consistent with the Goals adopted in 2015 sustainable development, where states that UN pursues the next goals...implement international cooperation in solving international problems of economic, social, cultural and humanitarian character and in the promotion and development of respect for the human rights and fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language or religion.

Article 55 of the UN Charter establishes that "For the purpose of creating conditions for stability and prosperity necessary for peaceful and friendly relations between nations based on respect for the principle of equality and self-determination peoples, the United Nations promotes:

a) Raising the standard of living, full employment of the population and conditions economic and social progress and development;

b) Resolution of international problems in the field of economic, social, health care and similar issues; international cooperation in the field of culture and education;

c) Universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms for all without distinction of race, sex, language or religion."

These statutory provisions echo the content of Article 13, establishing the powers of the UN General Assembly.

Thus, activities aimed at "sustainable development", regardless of that this term was formulated only in the 21st century is traditionally included in the UN agenda.

Over time, faced with rapid technological change, growth in world consumption and population, with fatal consequences climate change, the result of which was an understanding of the threat to the ecological and social catastrophe, the international community has posed the problem of preserving planet and the security of the ecological environment as a key in the activities of the UN. As a solution to this problem have consistently been proposed programs.

The first milestone on the way to the formation of the ideology of sustainable development was The Stockholm Conference of the United Nations in 1972, which confirmed the fact of deep environmental problems that have developed not only in certain regions, but also in the planet as a whole, and also recognized that the line of world development, oriented towards primarily to meet the ever-growing needs of mankind, entered into deep conflict with the environment.

A direct result of the Stockholm conference was also drafted and adopted December 15, 1972 United Nations Environment Program (UNEP), whose task was to assess the state of the environment and identify problems that require international cooperation.

At the UN conference in Nairobi (1982), the International Commission on Environment and Development, which became the first international legal institute that systematized the main environmental problems and proposed understanding of sustainable development as a type of development that "satisfies the needs of the present generation without compromising the ability of future generations meet their own needs."

At the UN conference in Rio de Janeiro ("Earth Summit", 1992) was adopted the UN program "Agenda for the XXI century", which became the basis for the development national programs for the transition to sustainable development, which to date more than one hundred countries of the world have time. It was after this forum that the term "sustainable development" (sustainable development) has become widespread in international and national law.

As a result of the ambitious and symbolic Millennium Summit (New York, 2000) was the adoption of the UN Millennium Declaration, which proposed all states to implement the Millennium Development Goals - MDGs (peace, security and disarmament; development and poverty eradication; protection of our common environment; human

rights, democracy and good governance; protecting the vulnerable; meeting the special needs of Africa; strengthening the UN).

At the end of 2015, the UN summed up the results of this development program. According to published report, the UN has made significant progress and many the goals set have been met. Thus, the scale of extreme poverty (per 700 million people), 2.3 billion people have stable access to clean drinking water, the situation with infectious diseases has improved (previously only with malaria and tuberculosis) on a global scale. However, as noted in the Agenda for Sustainable Development for the period until 2030 (Agenda 2030), the final achievement of these goals was not achieved reach. It seems that one of the reasons for the low efficiency of the work of the UN was institutional amorphousness of the MDGs, reassessment of the initiative of states in terms of voluntary assistance to countries in need.

The adoption of the Sustainable Development Goals (SDGs) in September 2015 was a key point in reaching consensus on urgent, comprehensive action. The Agenda contains 17 sustainable development goals development and 169 targets/indicators for the implementation of the goals. Their implementation is expected to 2030. Those goals, as stated in the document, are complex and indivisible and Ocean Management №3(12)2021 Section I. International Law ensure a balance of all three components of sustainable development: economic, social and environmental. Sustainable Development Goals cover all aspects of life: health, education, environment, justice, safety and non-discrimination, etc.

However, the Agenda is not without a number of problematic aspects that can have a negative impact on its performance. Just like the Declaration millennium, it does not provide for any specific international legal mechanisms for its implementation. In addition, the 2030 Agenda is not supported by sufficient volume of international legal prescriptions aimed at its implementation. The 2030 Agenda is focused on the joint work of donor states, for political decision-making, voluntary participation in development programs countries in need.

Thus, achieving the SDGs is a challenge not only for the UN and the entire international community, but also to every responsible state sustainable development requires the adoption of national programs for socio-economic development, taking into account the provisions of the 2030 Agenda.

Hanna Koptieva, D. Sc. (Economics), Professor (*NTU «KhPI», Ukraine*)

THE ROLE OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

The increasing role of society as a factor in the development of a company actualizes the introduction of the concept of social responsibility of business, its boundaries and its impact on economic results. The implementation of corporate social responsibility activities and programs forms a positive image of the company as a responsible employer, manufacturer and counterparty, while enhancing the company's competitive position and increasing its level of security. Nevertheless, the integration of environmental and social programs into the company's business processes requires investments and, respectively, the coordination of these projects with strategic business development initiatives to ensure a certain balance between desired goals and real opportunities.

Sustainable development is becoming not a matter of choice but a vital need. According to the UN data, the annual population growth will cause the situation when “by 2050 the equivalent of almost three planets could be required to provide the natural resources needed to sustain current lifestyles” [1]. Of course, our resources are unique and limited and it requires more conscious consumption from consumers and responsible production from corporations. Despite this dependence seems to be obvious, there is still a lack of implementing sustainable strategies and understanding their long-term positive impact on corporate performance.

The level of SDG incorporation varies and depends on industry. According to the results obtained by Capital On Tap company and based on the analysis of the global most sustainable corporations and startups between 2016-2021, TOP-10 of the most successful industries worldwide that are leading global sustainable development are banking, electrical and semiconductor equipment, food and beverage, industrial conglomerates, biopharmaceutics, manufacturing and communications equipment, real estate and wholesale power [2]. Their sustainable practices could be seen as examples to widen the incorporation of SDGs in strategies and to prove the viability of such business models.

The analysis of scientific publications testifies to active research of corporate sustainable development factors and also studying the dependence between corporate social responsibility (CSR) and business performance.

Achieving the goal of the study to assess corporate sustainability in the context of the company's performance requires an understanding of the essence of corporate sustainability and those indicators that reflect the enterprise results. Regarding corporate sustainability, note that the essence of this concept lies in business management by taking into account the economic, environmental and social aspects of its functioning [3]. In this sense, the concept of corporate sustainability, implemented at the enterprise level, is a reflection of the theory of sustainable development, which is based on the thesis of the need to harmonize socio-environmental and economic relations at the macro level. Regarding performance indicators, this study uses those of them that are key in reflecting the implementation of financial and economic goals of the enterprise. Following the criteria of information accessibility, the possibility of monitoring, comparative assessment and consistency of conclusions, such are the indicators of the dynamics of sales, performance of activities and performance of equity capital.

The modern globalized world favors those countries that combine their efforts to achieve common interests and high development indicators. Therefore, Ukraine has the potential to become an economically developed state with undeniable prospects for the future.

Prospects for further research are a comparative analysis of the relationship between the implementation of corporate social responsibility and the safety of companies of various types of economic activity.

Information sources:

1.Reputation Institute (2021). Global RepTrak100. URL: https://ri.reprtrak.com/hubfs/_2021%20GRT/2021%20Global%20RepTrak%20100%20-%20Report.pdf

2.Banking named most sustainable industry worldwide. Business Money [online] URL: <https://www.business-money.com/announcements/banking-named-most-sustainable-industry-worldwide/> (Accessed 20 October 2022).

3.Koptieva, H., & Kozub, S. (2020). Social responsibility as a modern principle of planning the development of a secure business in trade. European Cooperation, 2(46), 55-74. DOI: doi.org/10.32070/ec.v2i46.83 URL: <https://european-cooperation.eu/index.php/EC/article/view/83/122>

4.Коптева Г.М. Соціальна відповідальність підприємств як чинник сталого розвитку. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я (MicroCAD-2021): матеріали XXIX Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків: НТУ «ХПІ», 2021. – Ч. III. – С.102.

Nataliia Parkhomenko, Doctor of Science (Economics), Associate Professor,
(*Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine*)

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF FORMING THE CITY BRAND

In order to expand the possibilities of urban development, attract investments and tourists, it is necessary to form a positive brand of the territory. City branding is the process of forming strategic measures aimed at positioning the city's individuality and uniqueness, emphasizing significant differences that become competitive advantages compared to other cities.

The possibility of forming a positive brand makes it possible to improve the well-being and quality of life of the local population, attract investment resources, build an attractive image, and improve the city's competitive position.

The study of the development of city brands made it possible to establish that the most successful city brands among the cities of the world are Singapore, London, Paris, Amsterdam, New York and Brussels. Global city rankings and city evaluation criteria are of great importance in the development of a city brand strategy.

World rankings of cities are based on economic indicators of development, indicators of the level of education and health care, the efficiency of local self-government, and infrastructure. For example, in the ranking of the most technological cities in the world (The Smart City Index 2021), Singapore took 1st position, Zurich is 2nd, and Oslo is 3rd [1]. This index ranks 118 cities based on their citizens' perceptions of how technology can improve their lives, as well as economic and social data taken from the UN's Human Development Index. Kyiv received 82nd in 2021, 98th in 2020 [1].

The city's cost of living index is developed by Numbeo. It is regularly updated and includes data for all major cities and continents. The 202 ranking is topped by 6 Swiss and 5 Norwegian cities [2]. This rating is based on such indicators as the cost of housing and food products, purchasing power, visits to public catering establishments, etc. Among the cities of the world, Kyiv received 407 positions out of 510 cities according to the cost of living index [2].

According to Time Out's annual index, San Francisco has been named the best city in 2021. Amsterdam, Manchester, Copenhagen and New York close the top five [3]. Every year, Time Out magazine's index

combines the experiences and impressions of thousands of people about hundreds of cities around the world. Cities were rated on criteria such as food and drink offerings; culture and nightlife; activism and public projects; inclusiveness and social life; sustainability and importance of green spaces; environmental initiatives.

According to the ranking of the most innovative cities in 2021, Tokyo, Boston and New York were in the top three. 500 cities were evaluated according to 126 indicators. Ukrainian cities were also included in the rating, in positions as Kyiv is 359, Odesa is 462, Kharkiv is 474, Lviv is 480, Dnipro is 488 [4].

Studying the components of city ratings, it can be noted that the cities have the best positions according to the following main indicators of economic development, scientific research and cultural interaction.

The world experience of developing a successful city brand can be obtained by studying the evaluation criteria of city ratings, which are conducted by various agencies.

Analyzing the brand of a successful city, it should be pointed out that a successful city is a combination of historical, cultural and financial development assets. First, historical heritage, i.e. the presence of architectural monuments, museums, symbols, is important for the uniqueness and success of the city's brand. Secondly, the fact of cultural assets and events offered by the city, such as parades, fashion weeks, shows, exhibitions, fairs, competitions, races, festivals, concerts, etc., is undoubtedly important. These activities contribute to the development of tourism and the growth of the image. The city government helps to build relationships between culture, business, art, which contributes to the development of technological clusters, art events, financing of the city's infrastructure and cultural and educational institutions.

The criteria that should be used when forming a positive city brand are the place (quality of the natural and built environment); product (key institutions of the city, attractions and infrastructure); culture (art, culture and entertainment in the city); people (immigration and population diversity); welfare (employment indicators, GDP per capita, availability of corporate offices); promotion (number of scientific publications, links and recommendations on the Internet).

Therefore, there is a need to intensify efforts to develop and promote the brands of Ukrainian cities to the world space based on the study of global experience. The brand strategy is created to form a positive perception of the city and unique associations with it. The city brand promotion strategy ensures the positioning of the city, its products and resources on the global and domestic markets of the countries, and also

contributes to the strengthening of the country's national competitiveness, therefore, in order for Ukrainian cities to enter the world rankings, attention should be paid to the formation of a positive perception of cities and unique associations with them. It is necessary to identify the main characteristics of the competitive advantages of the city brand and summarize the process of forming a successful strategy for the development of the city brand.

Information sources:

1. The Smart City Index 2021. URL: <https://imd.cld.bz/Smart-City-Index-2021/114/>.
2. Cost of Living Index by Country 2021. URL: https://www.numbeo.com/cost-of-living/rankings_by_country.
3. The 53 best cities in the world in 2022. URL: <https://www.timeout.com/things-to-do/best-cities-in-the-world>.
4. Innovation Cities Index 2021 : Global 500. URL: <https://www.innovation-cities.com/innovation-cities-index-2021-global-500/25718/>.

UDC 336.012.23

Zhang Yang, (*Henan Institute of Science and Technology, Xinxiang, China*)

Yu Zhongcheng, (*Henan Institute of Science and Technology, Xinxiang, China*)

**SUSTAINABILITY-RELATED ASSURANCE AS A TOOL TO
ENHANCE NON-FINANCIAL REPORTING**

Social pressure and the demand for organizations to be responsible for their social and environmental impact is increasing, and more companies are responding to this pressure by issuing sustainability reports. Over the last decade, sustainability reporting has become a standard business practice of leading global companies [1, 2].

Recognizing that some companies may provide sustainability reports just to tick a box and thus increase their legitimacy in the eyes of stakeholders, separate sustainability assurance has been introduced as a mechanism to reduce the risk of detection of smoke. As a result, there is also a growing demand to give this information greater credibility through voluntary external validation [3, 4].

Watts and Zimmerman, in their important article, explain that external auditing helps alleviate information asymmetry between managers and directors by enhancing correctness, accuracy, completeness, truthfulness and the reliability of financial statements [5]. Subsequent

research was instrumental in finding that higher audit quality is associated with lower levels of discretionary accruals and lower levels of capital expenditure. Compared to the external confirmation of financial information, an independent audit of the sustainability reporting can alleviate the asymmetry and ambiguity of the information, and create greater confidence in the non-financial information [1, 3].

Because sustainability reporting typically involves discourse that is predominantly favorable and beneficial from the firms' perspective, an external guarantee is considered a highly informative signal. This is due to the fact that external security can in a certain way support and replace the deficiencies in corporate governance systems and the legal mechanisms created to protect the interests of investors. Sustainability reports subject to independent peer review can also contribute to compliance with existing reporting rules and support more complete and factual reporting of social and environmental issues [6, 7].

In addition, sustainability assurance can be used by companies for which the net benefit is significant both in terms of reducing agency costs and in terms of increasing trust among users. According to this view, it is worth recalling here the signaling model, according to which firms that aspire to be more socially responsible firms are more willing to obtain an external guarantee and choose a split equilibrium. Previous research supports this as it shows that socially responsible companies demand high quality audits from external auditors.

Overall, the results support the signaling theory, as the result is interpreted in a way that is consistent with the signaling theory: more skilled CSR reporters benefit from external confirmation only as signal of quality, while reports of low quality are not justified. These findings of the Chinese institutional environment are consistent with findings from international studies. These findings (assuming that sustainability reports are of higher quality) should be interpreted according to signaling theory, according to which a high CSR return associated with low-risk or high-quality firms indicates his preference over high-risk, low-quality firms. Companies choose the so-called path of «separating equilibrium»: they bear additional costs, but show their advantage. Therefore, the paper posits that in a voluntary context, higher CSR scores are more likely to ensure external CSR reporting.

We are firmly convinced that it is not possible to simply transfer the financial audit experience to the field of sustainable development, which usually happens now. We believe that by going this way, we are going in the wrong direction. From a technical perspective, wider dissemination of the AA100AS and its principles, with greater emphasis on reasonable

assurance instead of a limited and expanded role for stakeholders, is vital to getting back on track. This is a complex issue that also depends heavily on public pressure, the development of the sustainability assurance profession, and the development of self-regulation within the profession. For example, the level of sustainability fees is only a small fraction (typically less than 10%) of financial audit fees. This certainly calls into question the ability of sustainability underwriters to provide the necessary amount of substantial evidence to justify a positive conclusion.

Information sources:

1. Pasko, O., Balla, I., Levytska, I., & Semenyshena, N. (2021). Accountability on Sustainability in Central and Eastern Europe: An Empirical Assessment of Sustainability-Related Assurance. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 24(3), 27–52. <https://doi.org/10.18778/1508-2008.24.20>.

2. Pasko, O., Chen, F., Oriekhova, A., Brychko, A., & Shalyhina, I. (2021). Mapping the Literature on Sustainability Reporting: A Bibliometric Analysis Grounded in Scopus and Web of Science Core Collection. *European Journal of Sustainable Development*, 10(1), 303. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p303>.

3. Pasko, O., Zhang, L., Bezverkhyi, K., Nikytenko, D., & Khromushyna, L. (2021). Does external assurance on CSR reporting contribute to its higher quality? Empirical evidence from China. *Investment Management and Financial Innovations*, 18(4), 309–325. [https://doi.org/10.21511/imfi.18\(4\).2021.26](https://doi.org/10.21511/imfi.18(4).2021.26).

4. Pasko, O., Chen, F., Proskurina, N., Mao, R., Gryn, V., & Pushkar, I. (2021). Are corporate social responsibility active firms less involved in earnings management? Empirical evidence from China. *Business: Theory and Practice*, 22(2), 504–516. <https://doi.org/10.3846/btp.2021.14940>.

5. Watts, R.L., & Zimmerman, J.L. (1983). Agency Problems, Auditing, and the Theory of the Firm: Some Evidence. *The Journal of Law and Economics*, 26(3), 613-633. <https://doi.org/10.1086/467051>.

6. Pasko, O., Marenych, T., Diachenko, O., Levytska, I., & Balla, I. (2021). Stakeholder engagement in sustainability reporting: the case study of Ukrainian public agricultural companies. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 58–80. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.04>.

7. Pasko, O., Zhang, L., Tkali, Y., Hordiyenko, M., Popova, L., & Abraham, Y. (2021). Can CSR Engagement and Strong Internal Control Enhance Sustainable Corporate Growth? Evidence from Chinese Listed Companies. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 15(3), 497–521. <http://jespk.net/paper.php?paperid=4438>.

T. Zatonatska, Dr.Sc. (Economics), Professor (*Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine*)

O. Lyashenko, Dr.Sc. (Economics), Professor (*Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine*)

O. Dluhopolskyi, Dr.Sc. (Economics), Professor (*West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine*)

Y. Fareniuk, Ph.D (*Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine*)

THE MIGRATION INFLUENCE ON THE FORECASTING OF HEALTH CARE BUDGET EXPENDITURES: CASE OF UKRAINE

The start of a full-scale Russian-Ukrainian war caused the largest wave of migration in the 21st century. As a result of Russia's invasion, over three million refugees, mostly women, children, and the elderly, rapidly crossed into Poland. In total, more than five million Ukrainian citizens left for EU countries within a few months of the outbreak of the war. Since the COVID-19 epidemic had not yet been brought under control at the time of the migration wave, and the level of vaccination in Ukraine was one of the lowest in Europe, this situation posed a significant epidemiological risk.

In our article [1] we discussed few research questions: 1) what will be the total impact of demographic trends on the amount of public spending on health care, taking into consideration changes in the age structure of the population and the projected decrease in the overall size of the permanent population of Ukraine due to migration; 2) what is the net impact of changes in the age structure, under the influence of population migration, on the total volume of health care expenditure?

The input data included the medium-term demographic forecasts of international organizations, UN IOM Ukraine data on population migration (number of immigrants from Ukraine and its dynamic), and the results of surveys by the Gradus and Kyivstar companies regarding the potential return to Ukraine after the cessation of hostilities. The main source of macroeconomic forecasts in this case was the official forecast for 2022-2024 from the National Bank of Ukraine, forecasts from the World Bank and from the European Bank for Reconstruction and Development. The database of the State Statistics Service of Ukraine (with dynamic of population by all age groups), as well as the data of consolidated budgets (with dynamic of expenditure on health care), were used as input information regarding the actual indicators for the period until 2021.

We need to consider three alternative scenarios: pessimistic, basic, optimistic (table 1). The first two scenarios are also valuable in that they make it possible to assess the “pure” impact of demographic trends, i.e., no increase in expenditure per 1 person of the base subgroup is assumed.

Table 1 – The volume of public expenditure on health care according to the scenarios, UAH million

Indicators Scenarios	Expenditure in actual prices	Growth in expenses	Real expenses	Growth in real spending
Pessimistic				
2022	137,994	-19.1%	80,163	-35%
2023	173,323	-11.9%	80,163	-30%
2024	254,833	47.0%	96,135	20%
Realistic				
2022	137,994	-19.1%	80,163	-35%
2023	196,570	42.4%	91,352	14%
2024	233,754	18.9%	96,135	5%
Optimistic				
2022	138,547	-18.7%	80,163	-35%
2023	240,080	73.3%	115,758	44%
2024	288,172	20.0%	121,165	5%

Source: authors' calculations

Comparing the forecasting results under different scenarios allows us to draw the following conclusions [1; 2; 3]:

1. The net effect of changes in the structure of the population during the entire forecast period will be positive in the sense that, compared to the structure that existed at the end of the base period, the age structure of the population in each subsequent year will require more and more expenditure due to the aging of the population.

2. The total impact of demographic processes (depopulation and population aging, migration) will be negative in the sense that the total volume of expenditure (provided there is no real increase in expenditure per person) will be reduced due to the predominant negative impact of depopulation and migration over the positive impact of aging.

3. The impact of changes in the age structure of the population will increase due to the acceleration of the population aging process.

4. The impact of migration creates a significant change in health care costs, which requires management bodies to monitor the situation promptly and make appropriate changes in budget costs.

All three scenarios are realistic, as they assume the functioning of the government in wartime and its recovery after victory, which is primarily reflected in assumptions about the amount of expenditure per 1 person of the base subgroup. Undoubtedly, the formation of high-quality scenario forecasting, which could become the basis for planning budget expenditure for the medium and long term, requires a more thorough study of the factors affecting real growth in health care expenditure. At the same time, the global experience of long-term forecasting indicators of health care systems shows that the rate of economic growth is the most important factor in the real growth in the quality and volume of medical services, those provided at the expense of the government itself. Therefore, the forecast built according to these scenarios can be considered quite realistic given the conditions of the economic growth rate forecasts adopted by the NBU. Expenditure on health care within the planned scenarios will fluctuate between 3-4% of GDP with a slight upward trend. In the case of a likely deficit in the state's budget, it is relevant to seek additional financial sources that accumulate the level of expenses on health care according to each scenario.

Information sources:

1. Zatonatska T., Lyashenko O., Farenjuk Y., Dluhopolskyi O., Dmowski A., Cichorzewska M. (2022). The migration influence on the forecasting the health care budget expenditures in the direction of sustainability. *Sustainability*, Vol.14(21), 14501.
2. Koshulko, O., Dluhopolskyi, O. (2022). Exploring the nature of women's resistance against occupation and war. *Rev. Estud. Fem.*, Vol.30, e75862.
3. Dluhopolskyi, O., Zatonatska, T., Lvova, I., Klapkiv, Y. (2019). Regulations for returning labour migrants to Ukraine: International background and national limitations. *Comp. Econ. Res. Cent. East. Eur.*, Vol.22, 45-64.

УДК 378-057.8:004

Т.В. Андросова, канд. екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

О.А. Кулініч, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

А.М. Макарова, здоб. вищ. осв. ОС «магістр» (ДБТУ, Харків)

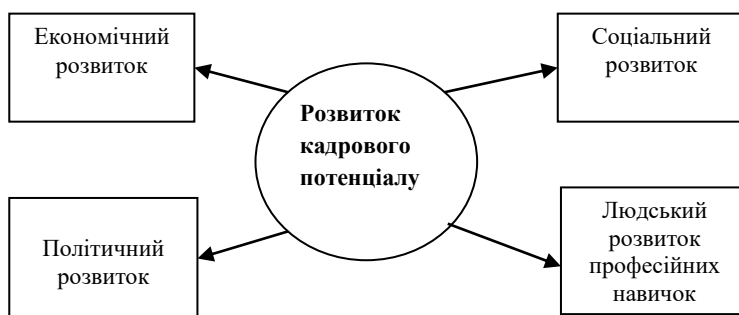
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ЯК ГОЛОВНИЙ КОНКУРЕНТНИЙ РЕСУРС

Стимулом сучасної цифрової трансформації виступає можливість залишитися конкурентоспроможним на внутрішньому і глобальному ринках. На даний момент українські підприємства відчувають дефіцит кваліфікованих кадрів при зростанні обсягів

інтелектуальних ресурсів. Крім використання нових технологій, їм потрібні нові способи мислення і ведення бізнесу, нові навички, нові організаційні структури й операційні моделі, а також швидка адаптація бізнесу до різких темпів змін. До того ж додається підтримка на високому рівні та удосконалення оперативності, надійності обліку, контролю, глибини аналізу діяльності, що обумовлюють необхідність в створенні єдиного інформаційного забезпечення даних функцій управління та їх інтеграції в єдину систему [1, с. 142; 2, с. 47-48].

Інновації і творчість стали важливими завданнями, які повинні бути досягнуто практично будь-яким підприємством [3, с.199]. Для цього співробітникам фірм потрібно не просто бути фахівцями високого рівня, їм необхідно мати «інноваційне мислення». Це вміння самостійно генерувати ідеї в процесі роботи, і мати здатність бути відкритими до всього нового, переймати досвід колег з інших компаній. При цьому займатися розвитком персоналу підприємства необхідно безперервно, починаючи з його професійних та особистісних якостей, що лежать в площині здобуття вищої освіти [4].

Розширення можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) вже впливає на процеси формування попиту та пропозиції на ринку праці, коригує вимоги до навичок та кваліфікації працюючих громадян. Для системи освіти у цьому контексті виникає серйозний виклик: з одного боку, вже зараз критично важливо забезпечити підготовку фахівців з цифровими компетенціями та навичками, з іншого – адаптувати свою внутрішню організаційно-інституційну логіку для збереження власної конкурентоспроможності (рис.1)[5; 6].

Рис. 1. Фактори конкурентної стійкості в глобальних масштабах

З одного боку, не завжди роботодавців задовольняє якість підготовки випускників освітніх установ, зміст освітніх програм не

повною мірою корелює із запитами ринку праці. Зі зростанням затребуваності цифрових знань та навичок ця асинхронність очікувань роботодавців і випускників зростає. Фактично, прийнявши на роботу дипломованого бакалавра або магістра, роботодавець змушений його перенавчати. На великих підприємствах все частіше зустрічаються практики створення власних центрів підвищення кваліфікації та додаткової освіти, корпоративних університетів)[7].

З іншого боку, збільшення результатів монетизації соціальних медіа залучає на ринок освітніх послуг нових учасників. Приватні особи та стартапи запускають власні, часто вузькопрофільні освітні проекти. В цих умовах стираються відмінності, що мали певне значення в епоху створення індустріального періоду: локалізації освітніх центрів (столиця – периферія, вітчизняне – іноземне), їх фізичної доступності (очна – заочна форми). Сформульована ще у ХХ ст. концепція *Life long learning* в цих умовах набуває буквального значення. Очевидно, вже скоро національні освітні установи будуть змушені конкурувати із міжнародними компаніями сектору освітніх послуг.

Цифровізація стає мейнстрім-напрямок розвитку системи освіти. У науковому дискурсі домінуючі позиції висловлюють ідеї про те, що «аналогова» (класична) система освіти значно поступається її "цифровій" (сучасній) версії. Так, викликає неоднозначність перспектив впливу ІКТ на якість фундаментальної та прикладної підготовки тих, хто навчається, та затребуваність класичної повної освіти у майбутньому. Як приклад, у жовтні 2018 р. у низці найбільших американських корпорацій (Google, Hilton, Apple, Bank of America) повідомлялося про можливість прийому на роботу претендентів без освіти. Необхідно зазначити, що фахівець, який опанував обмежений набір знань, і не має при цьому фундаментальної базової підготовки, може розраховувати тільки на інтелектуальні "надбудови", стійкість яких ілюзорна.

Підбиваючи підсумки, відзначимо: цифровізація майбутніх кадрів – процес настільки ж необхідний, наскільки і неминучий. Але при переході «у цифру» критично важливо зберегти справжні «аналогові» знання, що становить фундамент класичної системи освіти. Випускникам навчальних закладів знадобляться не тільки цифрові компетенції, а й фундаментальні знання, навички критичного мислення, оскільки в реальному житті не все буде "онлайн".

Інформаційні джерела:

1. Кулініч О., Васильченко Д. Проблеми адаптації вітчизняного бізнесу до цифрової реальності. Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів

стейхолдерів в системі стійкого розвитку територій. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф.(30.10.2021 р.) Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна. С. 142-145

2. Кулініч О.А, Нікітіна О.В. Контролінг як інструмент координації менеджменту логістичних операцій торговельного підприємства. Areas of scientific thought. Materials of the XII International scientific and practical conference, 2015/2016. Volume 3. Economic science. Sheffield. Science and education LTD, ENGLAND. 2016. С. 46-50

3. Андросова Т., Кулініч О., Кобзєва К. Інноваційний розвиток та кадрове управління. SCIENCE AND STUDY 2021. III Міжнар. форум науковців та дослідників (1.10.2021р.). Асоціація сприяння глобалізації освіти та науки «СПЕЙСТАЙМ». Київ. 2021. С. 199-204

4. Кулініч О. А., Єсінова Н. І., Зарецька Л. М. Комплексний механізм кадрового менеджменту підприємства. Вісник ХНУ. Економічні науки. № 2. Т 1. Хмельницький. 2016. С. 42-50.

5. Кулініч О. А., Федоренко Н.М. Теоретичні аспекти формування рейтингової вагомості закладів вищої освіти. Наукові праці Національного університету харчових технологій: журнал економічної серії. №1 (25). Київ. 2019. С. 84 – 94

6. Кулініч О.А. Тенденції у системі вищої освіти України. Фінансові механізми сталого розвитку України. I Міжнар. наук.-практ. конф. 25-26 жовтня 2018 р. Х. ХДУХТ. 2018. С. 422 - 424

7. Зенков А.В. Цифровізація образования: направления, возможности, риски. URL: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/educ/2020/01/2020-01-11.pdf>

УДК 339.9

В.І. Вербицька, канд. екон. наук, доц. (ХНАДУ, Харків)

В.Р. Якушкіна, здоб. вищ. осв. (ХНАДУ, Харків)

Д.Ю. Осадчій, здоб. вищ. осв. (ХНАДУ, Харків)

ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: СУЧАСНІ РИСИ

Економічна глобалізація стала важливою реальною характеристикою сучасної світової системи, однією з найбільш впливових сил, що визначають хід розвитку нашої планети. На роль безперечного лідера економічної глобалізації, на думку авторів, в значній мірі претендує фінансова сфера.

Вона, в свою чергу, є найбільш складним та просунутим процесом, що виявляється результатом поглиблення фінансових зв'язків країни, лібералізації потоків капіталу, створення глобальних транснаціональних фінансових груп.

Широке впровадження у всі сфери життя новітніх технологій, як то комп'ютеризація, системи електронних рахунків та кредитних

карток, супутниковий зв'язок дозволяють практично миттєво переміщувати фінансову інформацію, укласти угоди, переводити грошові засоби з одних рахунків на інші незалежно від відстані та державних кордонів. Все це сприяло різкому скороченню трансакційних витрат та стало одним з основних факторів створення глобального фінансового ринку [1].

XXI століття знаменується тим, що у значній мірі посилилась взаємозалежність економік країн світу. Вплив глобалізації відчули на собі як фінансові установи, так і підприємства реального сектора економіки.

Фінансова глобалізація змінила світову систему, відкриваючи нові можливості, з одного боку, та сприяючи появі нових проблем, з іншого. Вона не тільки сприяє прискоренню економічному розвитку, а й збільшує ризики міжнародних фінансових операцій, значно розширюючи сфери та галузі впливу локальних криз [2].

Характерною рисою фінансової глобалізації є домінування невеликої групи країн-донорів, фактичних монополістів на ринку фінансових ресурсів, які контролюють фінансові потоки у світовому просторі. Результатом такої асиметрії розподілу фінансових ресурсів є хронічний брак таких ресурсів у периферійних країнах. Тому одним із головних джерел поповнення фінансових ресурсів підприємств, фінансово-кредитних установ є іноземні інвестиції.

Іноземний капітал займає важливе місце у банківській сфері України. На сьогоднішній день ефективність функціонування банківських установ з іноземним капіталом щодо нарощування активів, балансового капіталу, кредитно-інвестиційного портфеля та фінансових результатів діяльності значно вища у порівнянні з українськими банками [2]. Також варто зазначити, що крах фінансових корпорацій, банків та інших фінансових організацій у країнах-гігантах, які живлять весь світ, викликає фінансову кризу у всіх країнах світу [1].

Глобалізація, яка викликала різкий розвиток та накопичення фінансових ресурсів практично у всіх сферах та сегментах світової економіки, разом з цим спровокувала відрив грошових ресурсів від матеріального виробництва. Це призвело до стихійного руху спекулятивного капіталу, грошових коштів, та деякої відстороненості фінансового капіталу від підприємств реального сектора економіки.

Відмінною рисою глобалізації є також поширення інноваційних технологій по всьому світу. Сучасна глобалізація за допомогою зміцнених торгових зв'язків та зростаючих прямих іноземних інвестицій сприяє надолуженню темпів економічного зростання в міру

імпорту та адаптації ноу-хау і технологій, що відставали країнами і відповідно їх суб'єктами господарювання.

Інноваційні розробки впроваджуються у всі сфери. Величезним поштовхом уперед стало використання інформаційних технологій у банківській сфері.

Впровадження нових технологій та знань у виробництво дозволяє збільшити продуктивність капіталу та праці [3].

У сучасному світі глобалізація стала основною тенденцією розвитку світової економіки. Вона впливає як на фінансове забезпечення підприємств в основному через вливання іноземного капіталу на підприємства тих чи інших сфер економіки, через світовий розподіл фінансових ресурсів, і на продуктивність праці шляхом введення у виробництво інноваційних технологій.

Інформаційні джерела:

1. Waters M. Globalization (Key Ideas). London ; N.Y. : Routledge, 1995. 272 p.
2. Диба М., Осадчий С. Вплив глобалізації на банківську систему України. Вісник Національного банку України. 2011. № 11. С. 19–23.
3. Levitt T. The Globalization of Markets. Harvard Business Review. 1983. № 61 (3). P. 92 102.

УДК 338.26

Л.В. Долока, викл. (ЧДБК, Черкаси)

А.В. Жигало, здоб. вищ. осв. (ЧДБК, Черкаси)

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРІОРИТЕТ

Виникнення концепції інклюзивного зростання є відповіддю на виклики, загрози та негативні тенденції, що характерні для глобальної економіки. Головні питання, пов'язані з нестабільністю політичних процесів, національними макроекономічними дисбалансами, економічною нерівністю, соціальними проблемами, потребують нових підходів для їх вирішення. В Україні, як і в усьому світі, нагальними є питання, що стосуються корекції наявної моделі економічного зростання для того, щоб сприяти ефективному вирішенню проблем структурних диспропорцій, соціальної, гендерної, економічної нерівності та екологічних питань.

Крім того, Всесвітнім економічним форумом створено Індекс інклюзивного зростання та розвитку (Inclusive Growth and Development

Index, IDI) з метою переорієнтування пріоритетів економічної політики та створення більш ефективної протидії незахищеності і нерівності, які супроводжують технологічні зміни і глобалізацію [1]. Цей Індекс базується на 12 показниках, об'єднаних у три групи, які здійснюють оцінку рівня економічного розвитку краще, ніж індикатор зростання ВВП. За IDI Україна посіла 49-е місце серед 74 країн, що розвиваються. Розподіл багатства в Україні залишається одним з найбільш нерівномірних серед усіх країн, що розвиваються, ступінь нерівності доходів і рівень бідності в Україні є низькими, а система освіти непогано сприяє інклюзивному зростанню.

Вагомим чинником, що перешкоджає інклюзивному зростанню, було визначено тривалі бойові дії на сході країни, оскільки вони зумовлюють вплив трудових ресурсів з відповідних територій. Пріоритетні напрями вдосконалення повинні бути націлені на поліпшення професійної підготовки, зниження адміністративного навантаження на створення нового бізнесу, розширення фінансування для підприємців, а також посилення боротьби з корупцією. Необхідно зауважити, що Україна має один з найвищих рівнів нерівності добробуту серед усіх країн, що розвиваються. Доказом цього є дані досліджень фахівців швейцарського банку Credit Suisse, згідно з якими Індекс Джині-2020 за доходами в Україні є одним із найнижчих у світі і становить 25,36%, однак за рівнем добробуту Україна піднялась на 4 сходинки, зайнявши 92-е місце серед 167 країн світу [2].

Наведені дані свідчать про те, що необхідним є впровадження в Україні прогресивних та ефективних світових підходів для формування нової якості економічного зростання, заснованих на вкрай важливому потенціалі реалізації пріоритетних для України Глобальних цілей, які тісно взаємопов'язані з проявами інклюзивності, для підвищення рівня національної економіки [3]. Нова якість економічного зростання сприяє поліпшенню якості життя всіх громадян не збільшуючи використання природних ресурсів за межами здатності навколишнього середовища до їх відновлення. Потреба, спрямована на пошук нових шляхів для забезпечення якісних змін як на вищому міжнародному рівні, так і на рівні організаційних структур, а також на рівні поведінки окремих людей, потреба змін у політичній площині та впровадження практичних заходів на всіх рівнях — усе це призвело до рішучих кроків, що відобразились у тісно пов'язаних з концепцією інклюзивності Глобальних цілях.

Нову програму сталого розвитку, що містить 17 цілей та 169 конкретних завдань, було затверджено Генеральною Асамблеєю ООН у вересні 2015 р. На сьогодні цілей сталого розвитку (ЦСР)

дотримуються всі країни світу, встановлюючи власні цільові показники, яких мають досягти до 2030 р. Міжнародні організації сприяють реалізації ЦСР і впровадженню концепції інклюзивного зростання, імплементуючи відповідні положення у власних документах. ЦСР та концепція інклюзивного зростання не суперечать одне одному і є взаємодоповнюваними. Підтвердженням цього є, зокрема, формулювання завдань Цілі 8 «Сприяння інклюзивному та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх» (Promote inclusive and sustainable economic growth, employment and decent work for all) [3], спрямованих на підтримку стійкого та всеохоплюючого економічного зростання завдяки існуванню можливості працювати із справедливою заробітною платою.

Крім того, важливе значення для реалізації потенціалу інклюзивності відіграє виконання завдань, закладених у Цілі 5 «Гендерна рівність та гідна праця» (Achieve gender equality and empower all women and girls), що є ключовим вектором інклюзії, оскільки залучення жінок та розширення їхніх економічних можливостей сприяє реалізації незадіяного потенціалу і створенню умов для нової якості економічного зростання. Враховуючи прогнози Глобального інституту МакКінзі (McKinsey Global Institute), до 2025 р. шляхом подолання гендерної нерівності світовий ВВП може зрости на 12 трлн дол. [4].

Варто зазначити, що на основі аналізу рамкових умов, національних політик, а також світових трендів визначено, що сферою діяльності з найбільшим потенціалом економічного зростання є сектор ІКТ, а найвагомішим чинником, що сприяє підвищенню інклюзії з метою досягнення економічного зростання є подолання гендерних розривів на ринку праці.

Отже, інклюзивність є ключовим аспектом створення підґрунтя для нової якості економічного зростання, який характеризує залученість суб'єктів до економічних та суміжних процесів, крім того, до якого можуть приєднатися усі зацікавлені сторони з метою здійснення внеску у розбудову інклюзивного, комфортного для всіх світу і співпрацювати у тісному партнерстві.

Інформаційні джерела:

1. The Inclusive Growth and Development Report 2017. World Economic Forum. (Geneva, 2017). <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-2017>

2. Global Wealth Report 2017. Credit Suisse AG Research Institute. <https://www.credit-suisse.com/corporate/en/research/research-institute/global-wealth-report.html>

3. United Nation. Sustainable Development Goals. Goal 8: Promote inclusive and sustainable economic growth, employment and decent work for all. <http://www.un.org/sustainabledevelopment/economic-growth/>

4. The power of parity: how advancing women's equality can add \$12 trillion to global growth. McKinsey Global Institute. Sept. 2015. <https://www.mckinsey.com/global-themes/employment-and-growth/how-advancing-womensequality-can-add-12-trillion-to-global-growth>

УДК 339.5

Г.Г. Керімов, спеціаліст Управління політики ціноутворення Міністерства фінансів і економіки Туркменістану (*Ашгабад, Туркменістан*)

В. Ярова, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків, Україна*)

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ТУРКМЕНІСТАНОМ

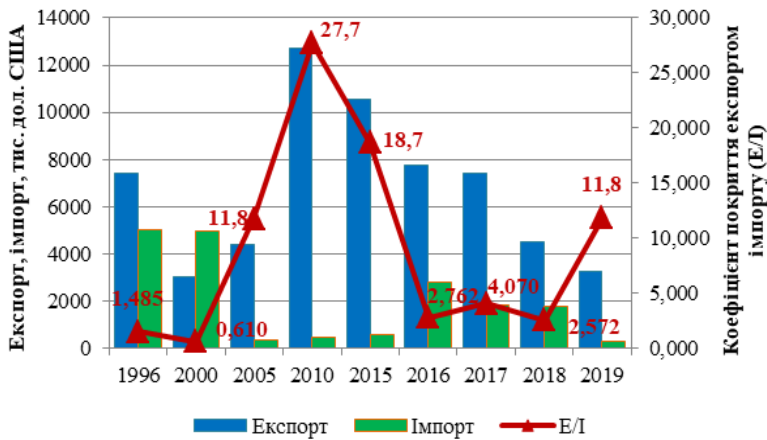
Туркменістан є важливим партнером України у регіоні Центральної Азії. За даними Державної служби статистики України, у 2020 р. обсяг експорту товарів і послуг нашої країни з Туркменістаном становив 56 млн доларів США, обсяг імпорту – 29,5 млн доларів США [1]. Порівняно із 2019 р. перший показник збільшився на 2%, а от другий – зменшився майже у 3 рази.

На підставі розділу «Зовнішньоекономічна діяльність» статистичного щорічника по Харківській області за 2000–2020 рр. ми провели статистичне спостереження обсягу експорту та імпорту товарів з країною партнером – Туркменістан і представили їх у таблиці (дані про обсяг імпорту у 2010 р., 2020 р. відсутні, «к» – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації) [2].

За 1996–2020 рр. обсяг експорту товарів перевищує обсяг імпорту і сальдо зовнішньої торгівлі має додатний знак протягом усього досліджуваного періоду (за винятком 2000 року). Коефіцієнт покриття експортом імпорту представляє собою відношення обсягу експорту товарів до обсягу імпорту товарів (рис. 1).

Таблиця 1 – Показники зовнішньоекономічної діяльності Харківської області з країною-партнером Туркменістан, 1996 – 2020 рр.

Роки	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Сальдо (+,-), тис. дол. США	Коефіцієнт покриття експортом імпорту
1996	7437,8	5008,3	2429,5	1,485
2000	3031,4	4967,7	-1936,3	0,610
2005	4370,2	371,8	3998,4	11,754
2010	12706,0	к	-	-
2015	10570,2	566,7	10003,5	18,652
2016	7743,8	2804,1	4939,7	2,762
2017	7404,2	1819,2	5585	4,070
2018	4524,2	1758,7	2765,5	2,572
2019	3225,9	272,7	2953,2	11,829
2020	11219,4	к	-	-

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту-імпорту Харківської області з країною-резидентом Туркменістан, 1996 – 2019 рр.

У нашому дослідженні при організації зовнішньоекономічної діяльності з Туркменістаном цей показник у 2019 р. становив по Харківській області 11,829 і коливався від 0,610 у 2000 р. до 18,7 – у 2015 р. Визначений нами коефіцієнт покриття експортом імпорту у середньому по усіх країнах-партнерах Харківської області у 2020 р. становить 0,818.

Для України відносини з Туркменістаном були і є важливою складовою зовнішньої політики та необхідним елементом забезпечення енергетичної безпеки нашої країни. Для обох країн є значущим вирішення питань торгівлі товарами і послугами та розширення географії бізнес-проектів на взаємовигідних умовах, розробки ефективних механізмів двостороннього українсько-туркменського співробітництва.

Інформаційні джерела:

1. Зовнішня торгівля України 2020: статистичний збірник. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/06/ztu_20_ue.pdf.
2. Харківська область 2020: статистичний щорічник. Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Харківській області, 2021. С. 287 - 312.

УДК 338.48:502.131.1

О.В. Кириченко, здоб. ОС PhD (*ОНУ ім. І.І. Мечникова, Одеса*)

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЄС

Міжнародний туризм є динамічною галуззю, яка стимулює економіку шляхом створення прибутку, зайнятості, інвестицій та експорту, таким чином стимулюючи економічне зростання. Крім того, індустрія туризму вважається значним каталізатором економічної та соціальної трансформації менш багатих ресурсами країн ЄС і регіональних спільнот. Міжнародний туризм є фундаментальним для міжнародних відносин, ділового та міжкультурного взаєморозуміння, сприяння розвитку глобальної спільноти, міжнародного взаєморозуміння та миру, підвищення рівня життя, місцевої торгівлі та промисловості, збереження спадщини, сталого розвитку країн та дотримання традицій.

Незважаючи на те, що міжнародний туризм у світі постійно розвивається, прогресивна тенденція була перервана різними негативними подіями. Однією з таких подій став спалах вірусу COVID-19.

Пандемія серйозно вплинула на туристичний бізнес у всьому світі через глобальні заходи, запроваджені для запобігання поширенню вірусу, і цей сектор відновився одним із останніх, оскільки обмеження

на подорожі та глобальна рецесія тривають. Станом на 2020 рік вірус COVID-19 поширився в понад 180 країнах, заразивши приблизно 2 мільйона людей і спричинивши більше 126 тисяч смертей в усьому світі. Індустрія подорожей і туризму практично зупинилася, що призвело до серйозних фінансових втрат у галузі через карантини в країнах ЄС та суворі обмеження на подорожі, запроваджених для стримування поширення вірусу [1].

Кризи, пов'язані зі здоров'ям, історично викликали «ненаукові» та непропорційні глобальні реакції, які здебільшого завдавали шкоди туристичній індустрії. Однак, незважаючи на це спостереження, відновлення після зовнішніх потрясінь, пов'язаних із випадками епідемій і спалахів, за оцінками, займає в середньому 19,4 місяців і суттєво впливає на глобальний попит на подорожі та туризм. Таким чином, особливий інтерес для дослідників міжнародного туризму становить вплив поточної кризи громадського здоров'я, викликані COVID-19, на сприйняття ризику споживачами, і, що більш важливо, як сприйняття ризику потенційно вплине на поведінку туристів під час подорожей після кризового відновлення. Унікальним у сценарії COVID-19 є те, що глобальна пандемія особливо вплинула на популярні глобальні туристичні напрямки, включаючи Німеччину, Іспанію, Францію, Китай, США, Великобританію, Іран та Італію. Таким чином, наслідки для поведінки міжнародних туристів у коротко- та середньостроковій перспективі невідомі та потенційно катастрофічні [2].

Особливе занепокоєння щодо майбутнього світової індустрії туризму викликають залишкові наслідки пандемії для подорожей у вигляді передбачуваного ризику, пов'язаного з подорожами та туризмом в епоху після COVID-19. Останнім часом увага зміщена в бік сталого розвитку, оскільки нові покоління більше стурбовані питаннями сталого розвитку суспільства, екологічних проблем; отже, поведінка споживання стає все більш стійкою. Стійкість полягає в споживанні ресурсів таким чином, що залишає достатньо ресурсів для майбутніх поколінь.

Криза COVID-19 привернула увагу зацікавлених сторін до великого внеску міжнародного туризму в людську гонку за сталий розвиток. Закриття кордонів і припинення економічної діяльності викликало питання про необхідність і можливості для національних і міжнародних туристичних потоків. Крім того, як фахівці, так і компанії в цій галузі намагалися знайти альтернативи традиційному туризму, які б задовольнили потребу людей досліджувати нові місця та

знайомитися з іншими культурами, дотримуючись обмежень, накладених кризою COVID-19, і захищали навколишнє середовище.

Враховуючи внесок індустрії міжнародного туризму в економіку країн ЄС, необхідно відновити галузь, особливо в тих країнах ЄС, які сильно залежать від туризму як основного чи навіть єдиного джерела доходу. Крім того, менші відстані подорожей призводять до меншого впливу на навколишнє середовище; регіональне або місцеве призначення може призвести до стимулюючого відновлення сектору. Більше того, під час пандемії люди, як правило, залишалися місцевими та подорожували до своїх країн, що недорого та доступно порівняно з міжнародними поїздками.

Сталий туризм повинен забезпечувати баланс між економічними, екологічними та соціальними вимірами в дестинації, що можливо шляхом запобігання «надлишку туристів, деградації природних і культурних ресурсів і невдоволенню громадян».

Результати дослідження демонструють [3], що неспокійні часи, такі як криза COVID-19, також є можливістю виробити нову поведінку шляхом переоцінки споживчих цінностей, сприйняття та споживчого вибору, оскільки споживачі зазнали змін майже в кожному аспекті свого життя, починаючи з професійного до фінансових сфер. Крім того, туристи переглядають свою поведінку в результаті поточної пандемії, зміщуючи свої переваги в бік сталого туризму, вибираючи короткі напрямки, щоб уникнути авіаперельотів, і масовий туризм. Недавні дослідження показують, що туристи збирають інформацію про екологічні проблеми та сталий туризм, і вони усвідомлюють свій потенційний вплив на економічний, соціальний та екологічно стійкий туризм. Що стосується туристичних атракцій, фестивалів, музеїв та подій, науковці пропонують переглянути підходи до управління та шукати нові моделі участі, зосереджуючись на цифрових або менших форматах туризму.

Інформаційні джерела:

1. Yanga, Y., Zhang, H. and Chen, X. (2020), "Coronavirus pandemic and tourism: dynamic stochastic general equilibrium modelling of infectious disease outbreak", *Annals of Tourism Research*, Vol. 83, doi: 10.1016/j.annals.2020.102913.

2. World Travel and Tourism Council. Economic Impact Reports URL: <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact>

3. Akhtar, N.; Khan, N.; Mahroof Khan, M.; Ashraf, S.; Hashmi, M.S.; Khan, M.M.; Hishan, S.S. Post-COVID 19 Tourism: Will Digital Tourism Replace Mass Tourism? *Sustainability* 2021, 13, 5352.

В.О. Козуб, канд. екон. наук, доц. (*ХНЕУ ім. С. Кузнеця, Харків*)

С.О. Козуб, д-р філос. з екон. (*ННЦІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса, Харків*)

МОНІТОРИНГ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Сьогодні світ є більш взаємопов'язаним, ніж будь-коли раніше. Покращення доступу до технологій і знань є важливим засобом обміну ідеями та розвитку інновацій. Координація політики, спрямованої на надання допомоги країнам, що розвиваються, в управлінні боргами, а також залучення інвестицій до найменш розвинутих країн, мають життєво важливе значення для забезпечення сталого зростання і розвитку.

ООН прийняла Цілі сталого розвитку (ЦСР), також відомі як Глобальні цілі, у 2015 р. як універсальний заклик до дій щодо подолання бідності, захисту планети та забезпечення миру і процвітання для всіх людей у світі до 2030 р.

17 ЦСР (1) подолання бідності; 2) подолання голоду, розвиток сільського господарства; 3) міцне здоров'я і благополуччя; 4) якісна освіта; 5) гендерна рівність; 6) чиста вода та належні санітарні умови; 7) доступна та чиста енергія; 8) гідна праця та економічне зростання; 9) промисловість, інновації та інфраструктура; 10) скорочення нерівності доходів на основі вдосконалення механізму; 11) сталий розвиток міст і громад; 12) відповідальне споживання та виробництво; 13) пом'якшення наслідків зміни клімату; 14) збереження морських ресурсів; 15) захист та відновлення екосистем суші; 16) мир, справедливість та сильні інститути; 17) партнерство заради сталого розвитку) доповнюють одна одну, дії в одній сфері також впливають на результати в інших сферах, тому соціальна, економічна та екологічна стійкість повинні бути збалансовані в розвитку.

Країни-члени ООН зобов'язалися надавати пріоритет прогресу тим країнам і спільнотам, які найбільше відстають. Досягнення ЦСР у різноманітних контекстах потребує творчих підходів, досвіду, технологій та фінансових ресурсів суспільства в цілому.

Як і інші країни, Україна приєдналася до глобального процесу досягнення цілей сталого розвитку та розпочала інклюзивний процес їх досягнення. Розробка національних стратегічних рамок України до 2030 р. базується на принципі «нікого не залишити осторонь». Кожну

глобальну ціль було переглянуто з урахуванням конкретних обставин національного розвитку. Результатом цієї роботи є національна система ЦСР, яка складається із завдань національного розвитку з відповідними індикаторами. 17 ЦСР представлені такими групами: стале економічне зростання та зайнятість; справедливий соціальний розвиток; ефективне, підзвітне та інклюзивне управління та справедливість для всіх; екологічна рівновага та розбудова стійкості.

Кожна глобальна ціль враховує конкретні обставини національного розвитку, в результаті чого національна система складається з 86 завдань. Ці національні завдання розвитку, 183 індикатори для моніторингу їх реалізації та цілі, які мають бути досягнуті до 2030 р., відображені в національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [1].

Фактично ця система є основою для подальшого комплексного моніторингу України. Якісний моніторинг та оцінювання є необхідними для досягнення цілей сталого розвитку, як важливої складової розбудови цивілізованого та демократичного суспільства, планування розвитку та прийняття управлінських рішень.

Координатором збирання даних для моніторингу ЦСР є Державна служба статистики України. Моніторинг індикаторів досягнення цілей сталого розвитку в Україні включає огляд прогресу в їх досягненні за останні роки. Своєчасний аналіз даних ЦСР дозволяє виявляти актуальні проблеми, визначати пріоритетність (послідовність) вирішення завдань економічної та соціальної політики.

Моніторинг ЦСР в Україні є основою для вивчення тенденцій сталого розвитку країни за 17 напрямками за кожною ціллю та базою для подальшого стратегічного планування національного розвитку. Застосування комплексного підходу, використання різних джерел даних, зокрема даних державних статистичних спостережень, адміністративних даних, надає основу для об'єктивного фактологічного аналізу відповідно до міжнародних стандартів (evidence based analysis).

Для моніторингу використовуються показники, дані за якими збираються та розробляються на постійній основі в рамках офіційної статистичної системи, відповідно до встановлених стандартів і методологій, та адміністративної звітності міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, установ, організацій.

Ранжування цілей за інтегральною оцінкою прогресу у досягненні ЦСР, у розрізі кожної цілі за відповідними індикаторами у 2020 р. виглядає таким чином [2]:

– цілі 9, 10, 13, 14, 15 майже недосяжні, за ними спостерігається від’ємна динаміка індикаторів та низька ймовірність досягнення;

– за цілями 7, 11, 12, 17 відмічається слабка позитивна динаміка, яка потребує суттєвого прискорення, що дозволяє констатувати низьку ймовірність їх досягнення;

– за цілями 2, 6, 8, 16 спостерігається позитивна динаміка, яка потребує певного прискорення, а отже ймовірність їх досягнення на середньому рівні;

– цілі 1, 3, 4, 5 мають високу ймовірність досягнення. Тобто за результатами моніторингу в Україні найвагоміші результати відмічено у подоланні бідності, забезпеченні міцного здоров'я і благополуччя, наданні якісної освіти та створенні умов для ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат (гендерної рівності).

Результатами моніторингової роботи є покращення національної спроможності оцінювання, громадська підтримка ЦСР та сприяння виробленню рекомендацій щодо подальшого розвитку.

У 2021 р. в Україні запроваджено постійний моніторинг індикаторів досягнення ЦСР [3].

Таким чином, питання збору даних для моніторингу досягнення ЦСР та публікація його результатів є важливим і актуальним для України. Індикатори ЦСР мають бути зрозумілими для громадськості, відповідати сучасним реаліям, мати аргументовану базу, прозоро і достатньо надійно вимірюватися на основі існуючих в Україні інформаційних баз даних, бути придатними для оцінки ефективності національної соціально-економічної політики, забезпечувати можливість міжнародних порівнянь.

Інформаційні джерела:

1. Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C%20%D0%A6%D0%A1%D0%A0%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D0%B%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202017%20ukr.pdf

2. Цілі сталого розвитку Україна – 2020. Моніторинговий звіт. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/11481/file/SDG%20Ukraine%20Monitoring%20Report%202020%20ukr.pdf>

3. Добровільний національний огляд стану досягнення Цілей сталого розвитку. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf>

А.О. Колесник, канд. техн. наук, доц. *(ДБТУ, Харків)*

О.О. Мануськова, доц. *(ДБТУ, Харків)*

О.М. Муравйова, ст. викл. *(ДБТУ, Харків)*

**METHODOLOGICAL CLUSTERS IN THE FORMATION
OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE
(МЕТОДИЧНІ КЛАСТЕРИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ)**

The development of a scientific discipline, as a rule, occurs in conditions of increased differentiation of its sections and topics. For example, the evolution of linguistics first led to a clear line between its theoretical and applied areas, then separate disciplines arose in each of them. Such a natural process of development of science, on the one hand, allows students to be trained in depth in each discipline separately, but on the other hand, it weakens the systemic interconnections of all sections. Despite the expansion of the competence-based paradigm of education, the existing disciplinary model of the educational process does not correspond to its principles. The modern educational process to a greater extent reflects the traditional knowledge learning outcomes, transformed in various ways into a competence framework, and does not contribute to the formation of a holistic and systematic professional worldview among students.

The main directions of higher education development in Ukraine, normative educational documents determine the need to modernize the educational process in universities for the optimal achievement of academic results in the canons of the competency-based approach. At present, the quality of the educational process at universities largely depends on the optimal mechanism for transforming the disciplinary model of the educational process into complex systemic structures of the oversubject content of disciplines. Existing approaches to the organization of interdisciplinary connections mainly carry out meaningful matching of training courses and weakly reflect the optimization methods for the formation of given groups of competencies among students. In this regard, it seems relevant to study new organizational and meaningful approaches to improving the educational process of educational programs in general and academic disciplines in particular. It is of interest to apply the cluster approach to the creation of disciplinary clusters that have the properties of an integrated methodological system for the formation of certain groups of competencies based on several interacting disciplines.

At present, the methodological basis of higher education system is the competence-based approach, which is fixed in state educational standards. The focus on the competency-based approach was caused by the need to prepare graduates with professional skills and abilities, capable of self-realization and rapid adaptation to new economic and living conditions. Reforming the European system of higher education in line with the competence-based approach is associated with the Bologna process, the system-forming factors of which are considered to be: student-centeredness, orientation to results and a new pedagogical paradigm “from teaching to learning” [1].

The higher school traditionally adheres to the disciplinary model of education, which corresponds to the disciplinary structure of scientific knowledge. In this model, the academic discipline plays the role of the supporting structure of the educational system [2]. The weak link of such a model is the lack of interpenetration between disciplines. Therefore, the phenomenon of interdisciplinarity in the educational system has become a source of scientific research.

An analysis of international publications shows that most often an interdisciplinary approach is successfully used in engineering, medical education, and in teaching foreign languages. The means of implementing interdisciplinarity are interdisciplinary modules, interdisciplinary projects, interdisciplinary workshops, and virtual environments.

The international cluster learning model is an open network learning using distance technologies. The emergence of educational clusters made it possible to use the resources of various educational and scientific organizations to improve the quality of education.

The effectiveness of the methodological system of cluster learning depends on the formulated goals and principles of learning, the developed mechanisms for the interaction of cluster participants, the selection and formation of learning content, the chosen learning technologies, the intended ways of their implementation, i.e., on a properly constructed methodological system.

The training cluster is an open system that allows the addition or exclusion of elements, which should not critically affect its performance. It may include not only basic and professionally oriented disciplines, but also humanitarian disciplines (such as foreign languages). The educational process is carried out within the framework of integrated curricula, which provide for mutual obligations and agreements between teachers of the cluster disciplines on certification activities (the results of educational activities), the use of material and technical base, group schedules, etc.

The results of the educational activities of the cluster are reflected in the performance indicators of the cluster as an integrated scientific and educational block in terms of subject and meta-subject indicators. Clustering of several basic academic disciplines under the conditions of the targeted intersection of their content lines allows enriching and systematizing subject knowledge in many ways, carrying out educational and research projects in the cluster disciplines, implementing a student-centered approach to learning, developing the independence and creative potential of students, and optimally shaping and develop the required competencies.

Information sources:

1. Politi V. The Interdisciplinarity Revolution. *Theoria. An International Journal for Theory, History and Foundations of Science*. 2019. Vol. 34 (2). P. 237-252.

2. Spelt, E.J.H., Biemans, H.J.A., Tobi, H. et al. Teaching and Learning in Interdisciplinary Higher Education: A Systematic Review // *Educational Psychology Review*. 2009. Vol. 21. P. 365-378.

УДК 657.2.016

О.Н. Коркушко, канд. екон. наук, доц. (НРЗВО «КПДІ», Кам'янець-Подільський)

О.В. Свирида, викл. (ВСП КПФК НРЗВО «КПДІ», Кам'янець-Подільський)

ДОСВІД ПОЛЬЩІ У ВЕДЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Досить часто у багатьох членів суспільства назріває думка про те, що якби було добре працювати на самого себе, тобто зайнятись певним видом підприємницької діяльності. Одні - наважуються, та розпочинають власний бізнес, інші – продовжують працювати на державних посадах, найманими працівниками різних суб'єктів господарювання. Зрозуміло, що одного бажання для відкриття власної справи не достатньо. Існує ряд передумов, які необхідно реалізувати для того, щоб зайнятись власним бізнесом. Однак, одна справа, якщо цей бізнес у своїй країні, а інша – якщо за межами своєї держави. Набагато складніше щось розпочати не в своїй країні.

Багато українців, які розпочали власний бізнес у Польщі, чи то до війни в Україні, чи то після, стикнулись з мовним питанням, з певними соціальними та культурними особливостями сусідньої держави тощо. Однак найвагомішою проблемою, з якою стикнулись українці, які мали на меті відкриття власної справи у Польщі – це законодавство, й особливо що стосується бухгалтерського обліку, податків та фінансової звітності. Імплементція положень європейського законодавства потребує

ретельного аналізу та вивчення досвіду європейських держав, що реалізують програму гармонізації вимог у сфері бухгалтерського обліку [1, с.7]. Володіння нормативно-правовою базою, звісно, сприяє своєчасній сплаті податків, поданню фінансової звітності та ефективному веденню бухгалтерського обліку вцілому. Тому, багато хто з іноземців одразу стають у черги до бібліотек, реєструються на різноманітні освітні інтернет-ресурси, для того, щоб у короткі терміни вивчити нормативну базу з бухгалтерського обліку країни-сусідки. Однак певна частина українців, які зайнялись власною справою у Польщі, одразу прийняли рішення для себе, що процес ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності краще всього на договірних умовах доручити підприємствам, які надають такі послуги (аутсорсингові компанії).

Щодо реформування бухгалтерського обліку у Польщі, то варто зазначити, що 29 вересня 1994 року, було ухвалено Закон «Про бухгалтерський облік» [2], який вніс певні кардинальні зміни в систему обліку активів та пасивів. Реформи торкнулися методів оцінки активів та їх ліквідності з урахуванням реалій ринкової економіки. Однак, система подвійного запису й надалі залишилась для реєстрації фактів господарських операцій.

Керуючись законодавством Польщі, у формі спеціалізованих книг (гросбухів), реалізується принцип послідовного та безперервного внесення записів до реєстрів рахунків бухгалтерського обліку. На підставі цих гросбухів складається щорічний фінансовий звіт (sprawozdania finansowego). В свою чергу, звітність складається з балансу за 12 місяців (bilans), який подається до 15 липня наступного року; інформації про прибутки та збитки; додатків та пояснень. Усі ці документи надсилаються до Національного судового реєстру (KRS). З розвитком інформаційних технологій, польська влада дещо спростила процедуру подання цих документів, а тому, з 2019 року подача цих документів відбувається лише в електронному вигляді, що набагато економить час бухгалтерів.

Крім того, звіт може надсилатись через Центральний реєстр – Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. Це лише у тому випадку, якщо підприємство не підлягає реєстрації в реєстрі. Зробити це потрібно до 30 квітня року, наступного за звітним. Однак, потрібно пам'ятати, що фінансова звітність, яка не затверджена засновниками, податковими органами не приймається [3].

До основних та найпоширеніших податків для фізичних осіб та організацій у Польщі належать: податок на прибуток; прибутковий податок з фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизні збори. Також, під оподаткування потрапляють об'єкти нерухомості та

транспортні засоби, що знаходяться в особистому чи комерційному володінні. Платники податків у Польщі, що мають невеликі обсяги господарської діяльності, можуть набувати статусу малого платника податків і мають можливість скористатися зі спрощень в оподаткуванні підприємств ПДВ (VAT), обираючи так званий метод касових розрахунків [5, с.196].

Впродовж останніх років спостерігається удосконалення податкової звітності у Польщі. В першу чергу це стосується відмови від великої кількості щомісячних звітів на користь сплати регулярних авансових платежів з подальшим коригуванням зобов'язань у річній звітності. Як уже зазначалось, розвиток інформаційних технологій вніс ряд позитивних коректив і у податкову звітність. Так, Мінфін Польщі за короткий проміжок часу розробив та успішно впровадив у практичну діяльність систему електронної звітності із застосуванням посиленого електронного цифрового підпису, а з 2019 року частина звітів приймається лише через онлайн-сервіси KRS або на платній основі через комерційні організації. Це суттєво прискорило процедуру подачі податкової звітності у Польщі та сприяє оперативній співпраці податкових органів та платників податків.

Поширеною практикою у Польщі є ведення бухгалтерського обліку сторонньою організацією (аутсорсинг). У разі, якщо власник підприємства приймає рішення про те, що йому не потрібний штатний бухгалтер, то він на договірних умовах користується послугами аутсорсингової компанії.

Перевагами аутсорсингу бухгалтерських послуг у Польщі є:

- гарантія якості та суворості конфіденційності;
- високий рівень послуг;
- оперативність роботи;
- скорочення витрат;
- безперервність роботи.

Всі ці переваги мають свою вартість, що виражається у щомісячній платі, яка обумовлена у договорі.

В цілому, варто зазначити, що законодавче регулювання бухгалтерського обліку в Польщі здійснюється за аналогією з іншими розвинутими країнами та гармонізовано із Міжнародними стандартами фінансової звітності [4] та вимогами ЄС.

Інформаційні джерела:

1. Гасанов С.С., Котляревський Я.В., Кучерява М.В. Порівняльність фінансової звітності: європейський вимір та вітчизняні реалії. Фінансово-економічна інтеграція України в ЄС: наукові праці НДФІ. Київ. 2016. 1 (74). С.5-15.
2. Act of 29 September 1994 Accounting, Journal of Laws 1994. No 121. Item 591.

3. PKGT Audyt (July 2014). ACCOUNTING REGULATIONS IN POLAND 2014. Sp.zo.o. Sp.k. Wybrzeże Kościuszkowskie 43/4 00-347 Warszawa. URL: <http://www.pkgt.pl/pliki/Accounting%20Regulations%20in%20Poland.pdf>.

4. Міжнародні стандарти фінансової звітності / Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_2022_updated-576.

5. Шляхетко В.В. Порівняльний аналіз особливостей ведення обліку суб'єктів малого підприємництва України та окремих країн ЄС. Наукові записки / Scientific papers. Київ. 2016 / 1 (52). С.194-200.

УДК 311.211

Т. М. Кравченко, канд. наук держ. упр., доц. (*Університет Вікторії, Канада*)

В.В. Ярова, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків, Україна*)

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталий розвиток передбачає гармонійне поєднання економічного прогресу, виробництва, споживання і збереження довкілля. До соціальних критеріїв такої концепції збалансованого розвитку можна віднести рівень життя населення, його здоров'я,

Світове співтовариство визнало, що збалансований розвиток повинен стати пріоритетним питанням порядку денного міжнародного співробітництва. Сталий розвиток - це проблема зміни суспільних відносин і формування такого суспільства, яке не руйнуватиме середовище свого існування.

В Україні розроблена і впроваджується Стратегія сталого розвитку на період до 2030 р. [1], згідно якої однією з операційних цілей є подолання бідності. Стратегією передбачено до 2025 року ліквідувати крайню бідність (в Україні визначається як добове споживання на суму менш ніж 5,05 доларів США за паритетом купівельної спроможності); до 2030 року скоротити вдвічі (до 36 %) частку домогосподарств, які за оцінкою матеріального добробуту належать до бідних за критеріями ООН; до 2030 року забезпечити поступове наближення мінімального рівня заробітної плати та мінімальної пенсії не нижче фактичного прожиткового мінімуму [1].

Соціальний характер сталого розвитку пов'язаний із спільним розглядом усіх екологічних проблем з питаннями подолання бідності, нерівності, несправедливості.

Важливою проблемою на шляху втілення концепції сталого розвитку є формування системи вимірів (індексів та індикаторів) для кількісного і якісного оцінювання цього дуже складного процесу. Головні вимоги до зазначеної системи вимірів – її інформаційна повнота та адекватність представлення взаємопов'язаної тріади складових сталого розвитку [2]. Однозначного узгодження цієї системи вимірів поки що не досягнуто.

Таблиця 1 – Основні індикатори соціальної складової сталого розвитку країн*

Показник	Канада		Україна		Єврозона	
	Роки					
	2003	2020	2003	2020	2003	2020
Середньорічний приріст населення, %	+0,77	+0,80	-0,78	-0,70	+0,4	+0,20
Тривалість життя, років: чоловіків	76,7	81,2	64,7	67,6	75,3	80,3
жінок	81,9	84,7	74,7	77,3	81,8	85,2
Індекс розвитку суспільства	93,7	92,9	76,6	77,9	92,1	91,4
Коефіцієнти, %						
- народжуваності	10,3	10,1	8,4	8,6	9,9	9,4
- смертності	7,5	7,9	14,2	15,2	10,0	10,5
- природного приросту	+2,8	+2,2	-5,8	-6,6	-0,1	-1,1
ВВП на душу населення: доларів	22820	46195	850	3659	22870	38976
з урахуванням ПКС (США=100)	80,7	79,1	13,3	20,4	71,2	75,6
Інтегральний показник рівня соціального розвитку**	1,311	1,707	0,472	0,160	1,240	1,157

* Складено авторами за [3]

** Власні розрахунки авторів

У якості критеріїв соціальної складової сталого розвитку країн за 2003–2020 рр. нами обрані основні показники динаміки чисельності населення, демографічні коефіцієнти, індекс розвитку суспільства, які представлені у таблиці.

Показники розвитку України значно різняться від аналогічних показників Канади та країн Єврозони (на жаль, не у кращий бік). Особливу увагу звертаємо на індекс розвитку суспільства (індекс

людського розвитку, ІЛР), бо він вже сам по собі є сумарним показником середніх досягнень у ключових аспектах людського розвитку: довге та здорове життя (за очікуваною тривалістю життя при народженні), знання (середнє число років навчання для дорослих віком 25 років і старше та очікуваних років навчання для дітей у віці вступу до школи) та гідний рівень життя (ВВП на душу населення).

Успіх Канади і групи країн Євразії зумовлений досягненням кращих соціальних стандартів життя, здійсненням послідовної політики, спрямованої на гармонізацію основних факторів, які впливають на соціальний розвиток. Вони мають високий рейтинг політичної стабільності, значний рівень політичних і громадянських свобод.

Комплексну діагностику соціальної складової сталого розвитку держав ми пропонуємо здійснювати на підставі обчислення комплексного інтегрального показника рівня соціального розвитку (за методологією багатовимірної середньої).

Багатовимірною середньою - це різновид інтегральних оцінок складних соціально-економічних явищ, за якими здійснюють ранжування одиниць сукупності. Вона об'єднує множину різноманітних показників одиниць сукупності в єдину інтегральну оцінку. Побудова інтегральної оцінки здійснювалася у такі етапи: 1) індивідуальні значення показників замінюються відносними величинами; 2) визначається середня арифметична проста з відносних величин. Це і є інтегральний індекс розвитку.

Залежно від напрямку зв'язку між інтегральною оцінкою і конкретним показником розрізняють показники стимулятори (прямий зв'язок) і дестимулятори (обернений зв'язок). Для того, щоб забезпечити інформаційну односпрямованість показників, для дестимуляторів відношення при заміні абсолютних величин на відносні беруть як обернене (тобто середню величину ділять на індивідуальне значення відповідного показника).

Запропонована нами методика розрахунку комплексного показника соціальної складової сталого розвитку країни дозволяє включати у підрахунки саме той перелік індикаторів, який на думку дослідника є переважачим, порівняно з іншими. Система показників є мобільною, вона усуває інфляційні фактори, дозволяє враховувати напрями зміни результативної і факторної ознак, дозволяє робити міжнародні порівняння. Чим вищим є значення інтегрального показника рівня соціального розвитку країни, тим кращою і вигіднішою вона виглядає у порівнянні з іншими державами. Якщо інтегральний індекс соціального розвитку більший за 1, то рівень

розвитку або конкретної одиниці, або у певному періоді вищий за середній по сукупності (якщо менший за 1, то нижчий).

Інформаційні джерела:

1. Стратегія сталого розвитку на період до 2030 р. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>.

2. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку. URL: <https://kpi.ua/620-7>.

3. The Economist Pocket World in Figures: 2022 Edition. Published by Profile Books Ltd 29 Cloth Fair. London EC1A 71Q. 2021. 260 p.

УДК 339.9:614.4

О.А. Кулініч, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

Т.В. Андросова, канд. екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Актуальність даної теми обумовлена необхідністю дослідження трансформації економіки та суспільних відносин в результаті впливу пандемії COVID-19 на розвиток провідних країн світу та України. З використанням методів інтелектуального аналізу великих баз даних виявили закономірність циклічного виникнення пандемій інфекційних захворювань на початку 21 ст. Так, протягом останніх 18 років з періодичністю 5-6 років послідовно відбувалися пандемії коронавірусу SARS-CoV (2002-2004 рр.), свинячого грипу (2009-2010 рр.), Еболи (2014-2015 рр.) та коронавірусу COVID-19, SA - CoV-2 (з 2020 р.).

Проведене вивчення негативних наслідків впливу пандемії COVID-19 на світову економіку та міжнародний бізнес дозволяє зробити спробу передбачити трансформацію світу, Європи та України після закінчення пандемії COVID-19. Акцентуємо увагу на тому, що пандемія суттєво послабила традиційні сектори економіки, що базуються на низько-кваліфікованій робочій силі та застарілих технологіях. Так, спостерігаються значні збитки, що зазнали турагентства, логістика та транспорт, ресторанний та готельний бізнес, індустрія дозвілля та гостинності, а також велика кількість секторів промислового виробництва (за винятком сільського господарства) [1, с. 148; 2, с. 85-87; 3, с. 389].

ООН пропонує аналіз шести мегатрендів після-коронавірусного розвитку: сферу аналізу великих даних та гіпер-комунікацій; благополуччя, здоров'я та якість життя людей; низьковуглецеву економіку та зелену енергетику; безвідходні виробництва; економіку біологічного зростання; економіку психологічного комфорту.

Доведено, що у міжнародній кооперації праці Україна може бути активним співучасником кожного із цих мегатрендів. Зокрема, за час дії карантинних заходів в Україні спостерігалось зростання в 1,5 - 2 рази аутсорсингових послуг українських ІТ компаній, на 20% - 30% інформаційно-розважальних онлайн сервісів, на 40% - 60% онлайн-ритейлу та сектору кур'єрської доставки, на 40% - 50% онлайн освітніх та ігрових платформ, на 60% - 70% онлайн платформ для організації та проведення вебінарів, телеконференцій, платформ для проведення тренувань, на 40% - 60% фармацевтичної галузі [4, с. 180-182].

Контури постковідної економіки простежуються в тому, як міжнародний бізнес оцінює швидкість виходу з кризи. Так, 5 американських хай-тек-гігантів (Amazon, Apple, Google, Facebook та Microsoft) впевнено прямують до світового економічного панування. Для них пандемія викликала бум інтернет-торгівлі, онлайн-спілкування та роботи з дому, спонукавши попит на комп'ютери, гаджети, контент, інтернет-рекламу. Загальна виручка цих бізнес-компаній підскочила на 40% і склала 1/3 трлн. доларів, а прибуток подвоївся до 75 млрд. доларів [5, с. 153].

Швидке повернення до колишніх темпів виробництва та споживання демонструють виробники товарів розкоші. Незважаючи на закриті магазини в Європі, продажі в Китаї та США забезпечили 8% зростання виручки лідеру ринку товарів не першої необхідності – компанії LVMH, яка володіє цілою низкою брендів, включаючи Dom Pérignon, Louis Vuitton та Bulgari. Так, обіг виробника сумок та хусток Hermès збільшився на третину.

Найбільшого пошкваллення в постпандемічний період зазнала сфера перевезень вантажів. Перевезення скорочувалися в локдаун, але на сучасному етапі зросли і дуже подорожчали. Наприклад, перевезення контейнерів між Америкою та Азією через Тихий океан подорожчало за часів пандемії втричі, а на трансатлантичних маршрутах ціни зросли майже вдвічі. Сьогодні транспортні компанії впевнені, що ціни в певний момент знизяться, але вже не сягнуть доковідного рівня. Так, прибуток європейської компанії Deutsche Post, якій належить кур'єрська служба DHL, за рік потроївся, а акції найбільших компаній США, що займаються транспортуванням вантажів та логістикою, подорожчали з початку року на чверть.

Заробітки перевізників зростали й у найважчі дні пандемії завдяки буму інтернет-продажів на шкоду традиційному ритейлу.

Звичайні магазини досі не оговталися від локдауну, як показала їх звітність. Один з найбільших продавців одягу, шведська компанія Hennes & Mauritz втратила п'яту частину продажів і замість прибутку отримала 160 млн. дол. збитку, оскільки 1800 (1/3) магазинів H&M не могли прийняти покупців через локдауни. Одна з таких крамниць одягу після 42 років праці зачинилася в лондонському Сіті, оскільки діловий центр спорожнів.

Слідом за ритейлами постраждали і власники комерційної нерухомості, що здавали приміщення у центрах великих міст та у торгових комплексах на околицях. Орендодавці у Великій Британії, наприклад, втрачали клієнтів і до пандемії, але локдаун пришвидшив негативні наслідки. У результаті кожна сьома торгова точка не працює.

На противагу ситуації в сфері комерційної нерухомості, банкіри несподівано заробили на виході з локдауну завдяки обережності. У розпал пандемії вони створювали подушку безпеки, проте все виявилось не так погано і частина відкладеного не знадобилася. Резерви були розпущені і гроші перетворилися зі збитку на прибуток, як показали звіти провідних британських банків Lloyds та HSBC.

Незважаючи на зазначені труднощі, загальний стан поточної звітності виявився позитивним. Прогнози на майбутнє враховують швидке відновлення західної економіки, обіцяють власникам наростити прибуток або зав'язати зі збитками. Бізнес впевнено дорожчає, а інвестори, які всю пандемію скуповували акції 5 хай-тек-гігантів нарешті повірили, що й інші компанії працюють, і почали перекладати частину грошей в їхні цінні папери.

Інформаційні джерела:

1. Андросова Т.В., Кулініч О.А. Туристичний бізнес і маркетинг у період пандемії: міжнародний досвід. Маркетинг XXI століття: виклики змін: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (8–10 жовтня 2020 р.). Х. ХДУХТ, 2020. С.148-150

2. Андросова Т.В., Кулініч О.А., Федоренко Н.М., Гребенюк Я.О. Вплив пандемії на міжнародний бізнес та перерозподіл інвестицій. Актуальные научные исследования в современном мире: журнал iScience. В.1(81). Ч.3. 2022. С. 84-96

3. Рябінін Е.О., Кулініч О.А. Вплив пандемії на формування зовнішньоторговельної політики. Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. зб. наук. пр. V Міжнар. наук.-практ. конф. (25.02.2022 р). м. Вінниця: ВНТУ, 2022. С. 388-391 URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/public/files/fiip/zbirn2022.pdf>

4. Андросова Т.В., Кулініч О.А. Глобальні тенденції інвестування цифрового бізнесу. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки:

проблеми, перспективи, міжнародний досвід: II Міжнар. наук.-практ. конф., 23.04.2021 р. Х.: ХДУХТ, 2021. С. 180-182.

5. Кулініч О.А. Онлайн-платформи як світові тренди розвитку. Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність: Міжнар. наук.-практ. конф. (18.05.2021 р.) Харків. ХДУХТ. 2021. Ч. 1. С. 152-154

УДК 339.56:631.1:663.25

В.С. Печко, канд. екон. наук, докторант (*ДБТУ, Харків*)

ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ВИНОГРАДАРСТВА

Парадигма сталого розвитку, яка сьогодні є основоположним вектором розвитку розвинених країн світу, полягає у забезпеченні максимального збереження довкілля для наступних поколінь, досягнення економічного розвитку та підвищення рівня життя населення, а також забезпечення соціальної справедливості, миру, долання різних проявів дискримінацій на планеті.

Виноробство та виноградарство є однією із важливих галузей національного АПК України. Культура споживання вина, яка поступово витісняє культуру споживання міцних алкогольних напоїв, значно стимулює внутрішній ринок та внутрішнє виробництво винограду в Україні. Отримання Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу ставить нові виклики перед вітчизняним виноградарсько-виноробським комплексом, що обумовлює актуальність оцінки його стану та розробки стратегії його розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій.

За даними провідних експертів, за останні 20 років валове виробництво винограду у вітчизняних господарствах скоротилося майже вдвічі, тоді як його імпорт суттєво зріс. У контексті посилення стратегії внутрішньої продовольчої безпеки потрібно спрямувати синергію та зусилля держави, науки й агробізнесу на відродження вітчизняного виноградарства [1].

На нашу думку, сталий розвиток виноградарської підгалузі національного АПК можна визначити як сукупність заходів, інструментів та механізмів управління екологічно та соціально відповідальним веденням бізнесу.

Виноград є основною сировиною для виноробної галузі, обсяги виробництва якого протягом 2000-2020 рр. в Україні скоротилися у 1,8 раза і досягли рівня 281 тис. т [2]. Водночас, за даними Міжнародної

організації винограду та вина (The International Organisation of Vine and Wine – OIV), за останні 25 років обсяги споживання вина та виноматеріалів у світі зростали у середньому на 882,6 млн. гектолітрів (гл) щорічно і будуть зростати надалі. Дана організація вбачає сталий розвиток галузі у концепції чотирьох принципів (рис. 1).

Невід'ємною складовою імплементації сталого розвитку виноградарства є зміцнення соціальної відповідальності аграрного бізнесу, яке полягає досягненні балансу інтересів громад, працівників, власників бізнесу, а також широкого кола стейкхолдерів. Основними напрямками соціально відповідального бізнесу є захист прав працівників, забезпечення належних умов праці, лояльність практик, турбота про здоров'я та потреби споживачів, налагодження ефективного соціального діалогу тощо.

Вирішального значення у процесі досягнення сталого розвитку займає перехід на виробництво замкнутого циклу, або втілення у бізнес так званих постулатів циркулярної економіки. На відміну від традиційного ланцюга лінійної економіки «отримати – виробити – викинути», ланцюг замкнутого циркулярного циклу передбачає трансформацію технічних матеріалів в біологічні та збереження агроценозів місця розміщення аграрного виробництва.

Рис.1. Міжнародна концепція сталого виноградарства

Джерело: систематизовано за даними OIV [3].

У процесі втілення заходів замкнутого циклу основним пріоритетом подальшого розвитку галузі, на нашу думку, стану перехід на біологічне виноградарство.

Вершиною тріади «традиційне – розумне – біологічне» виноградарство є синтез заходів щодо мінімізації впливу шкідливих

речовин на доквілля, виключення з технології виробництва синтетичних матеріалів та створення екологічно чистого вина. Основними перевагами переходу на біологічне виноградарство є можливість розширення каналів збуту через стрімко зростаючий попит на екологічно чисту продукцію на ринку, що особливо актуально в контексті євроінтеграційного вектору України; можливість зростання рентабельності виробництва; можливість внеску в справу збереження довкілля для прийдешніх поколінь.

На сьогодні в Україні вже починає зароджуватись тенденція переходу на екологічно відповідальне біологічне виноградарство, і у процесі післявоєнної відбудови держави, на нашу думку, дана тенденція буде лише зростати.

Таким чином, виноградарство є стратегічно важливою ланкою виноградарсько-виноробної галузі, а його відродження й розвиток на засадах екологічності прискорить збільшення прибутковості аграрного сектору загалом та забезпечить попит населення у якісній продукції, виводячи на якісно новий рівень культуру споживання вина в Україні та зміцнюючи її економічний потенціал.

Інформаційні джерела:

1. Кернасюк Ю. Розвиток і перспективи виноградарства. Агробізнес сьогодні, 16.02.2022. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/24360-rozvytok-i-perspektyvy-vynohradarstva.html> (дата звернення: 24.10.2022).

2. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 23.10.2022).

3. The International Organization of Vine and Wine. URL: <https://www.oiv.int/en/statistiques/recherche> (дата звернення: 23.10.2022).

УДК 336.1:336.5:339.7:339.9

Н.В. Трушкіна, канд. екон. наук, (НДЦІПР НАН України, Харків)

ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ФІНАНСОВИЙ ВАЖІЛЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

На даний час більшість країн світу визнали доцільність переходу до «зеленої» економіки, впроваджуючи інструментарій зеленої таксономії. Суть таксономії полягає у тому, що задля реалізації низьковуглецевих технологій і управлінських екологічних рішень необхідним є стале фінансування, у тому числі з метою зеленої

трансформації логістичних систем різного рівня [1-4]. У майбутньому таксономія може стати сучасною парадигмою, на положеннях якої базуватиметься розвиток ринку «зелених» облігацій.

Варто зазначити, що Європейський Союз здійснює подальші кроки для реалізації своєї стратегії щодо фінансування сталого розвитку та переходу до кліматично нейтральної, ресурсоефективної економіки. Цей регламент встановлює єдині вимоги до емітентів облігацій, які бажають використовувати позначення «Європейська зелена облігація» або EuGB для своїх екологічно сталих облігацій, доступних для інвесторів у ЄС, а також встановлює систему реєстрації та наглядову систему для зовнішніх перевірок європейських зелених облігацій. Екологічно сталі облігації є одним з основних інструментів інвестиційного фінансування, пов'язаних із зеленими технологіями, енергоефективністю та ефективністю використання ресурсів, а також сталою транспортною та науково-дослідницькою інфраструктурою.

У 2021 р. Європейською комісією було випущено зелених облігацій на суму 250 млрд євро. Для цього схвалено механізм функціонування «зелених» облігацій, який гарантував, що залучені кошти будуть спрямовані на реалізацію «зелених» проєктів. У липні 2021 р. Єврокомісія презентувала Стратегію сталого фінансування для боротьби зі зміною клімату та Європейський стандарт «зелених» облігацій. Цим документом передбачено вимоги до емітентів зелених облігацій і звітності перед інвесторами, проведення обов'язкової зовнішньої перевірки умов емісії незалежним верифікатором тощо. Отже, ЄС може стати найбільшим емітентом зелених облігацій у світі.

Більшість зелених облігацій, випущених у світі, є стандартними облігаціями. Під ними розуміють цінні папери, які надаються на умовах повернення і використовують їх виключно для фінансування екологічних проєктів. За даними Climate Bonds Initiative, обсяг ринку зелених облігацій складав у 2020 р. 1,1 трлн дол. США (64,7% загальносвітового обсягу ринку сталого фінансування). Зелені облігації використовують 71 країна світу. Кількість емітентів становить 1428, інструментів – 7716. США є найбільшим гравцем на ринку «зелених» облігацій, який випустив за 2009-2021 рр. цій вид цінних паперів на суму 211,7 млрд дол. США. На другому місці Китай – 127,3 млрд дол., на третьому Франція – 115,6 млрд дол. Суттєва частина зелених інвестицій спрямовано на розвиток енергетичного сектору, будівництва і модернізацію транспортної інфраструктури. Сукупно ці три сегменти складають приблизно 80% ринку «зелених» облігацій.

Підходи до випуску зелених облігацій в Європі та США різняться. Специфіка функціонування відповідного ринку досі

залишається різною, навіть у межах Європи. Наприклад, у Франції випускаються суверенні зелені облігації для реалізації державних цільових проєктів, а у Польщі кошти, які отримано від емісії зелених суверенних облігацій, використовуються у банківській системі для видачі «зелених» кредитів. У Великобританії стимулювання розвитку ринку зелених облігацій здійснюється через спеціально утворений зелений інвестиційний банк, що здійснює експертизу проєктів на відповідність принципам екологічності. А у Німеччині банк з державним капіталом, що здійснює емісію зелених облігацій, надає «зелені» кредити з низькою процентною ставкою.

Принципи «зелених» облігацій було введено в дію у січні 2014 р. за підтримки консорціуму інвестиційних банків як керівні принципи добровільного процесу, які призначено для широкого користування на ринку. Мета полягала у підвищенні й розповсюдженні стандартів прозорості та розкриття інформації. Ці принципи визнаються на міжнародному рівні і широко використовуються для розроблення національних стандартів і рекомендацій щодо випуску «зелених» облігацій у світі. Прийняте визначення «зелених» облігацій забезпечується певним набором добровільних рекомендацій, які розроблено представниками міжнародного фінансового сектора за допомогою Міжнародної асоціації ринків капіталу (International Capital Market Association, ICMA). Вони мають чіткі екологічні переваги та узгоджуються з чотирма основними принципами: використання надходжень від розміщення облігацій; процедура оцінювання та відбору проєктів; адміністрування надходжень від розміщення облігацій; звітність.

З метою державного регулювання розвитку національних логістичних систем з використанням механізмів зеленого фінансування у різних країнах світу необхідно розробляти комплекс таких заходів: 1) формування принципів і стандартів зелених облігацій на національному рівні для забезпечення функціонування надійного зеленого ринку, гарантування підтримки урядом випусків зелених облігацій, контролю і моніторингу інвесторів рівня впливу інвестицій на зміну клімату; 2) здійснення державою випуску зелених облігацій для забезпечення ліквідності на ринку, залучення та навчання інвесторів; 3) масштабування зелених проєктів та сек'юритизація кредитів на етапі проєктування для доступу до ринків облігацій інституційних інвесторів, що дозволить мінімізувати рівень фінансових та екологічних ризиків; 4) впровадження різних видів фінансових пільг (пільгові екологічні податки та збори, державні гарантії, субсидії, пряме державне фінансування на етапі підготовки проєктів, державне страхування тощо); 5) забезпечення гарантій

попиту за рахунок державних закупівель з пріоритетом екологічних складових.

У подальшому планується теоретично узагальнити наукові підходи до трактування поняття «зелена економіка» як стратегічної імперативи управління розвитком логістичних систем у контексті глобальних екологічних трансформацій.

Інформаційні джерела:

1. Dźwigoł H., Kwilinski A., Trushkina N. Green Logistics as a Sustainable Development Concept of Logistics Systems in a Circular Economy. Proceedings of the 37th International Business Information Management Association (IBIMA), 1-2 April 2021. Cordoba, Spain: IBIMA Publishing, 2021. P. 10862-10874.

2. Dźwigoł H., Trushkina N., Kwilinski A. The Organizational and Economic Mechanism of Implementing the Concept of Green Logistics. Virtual Economics. 2021. Vol. 4. No. 2. P. 74-108. [https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.02\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.02(3)).

3. Trushkina N. Green economy in the conditions of modern challenges: conceptual frameworks. International Science Journal of Management, Economics & Finance. 2022. Vol. 1. No. 1. P. 1-6. <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20220101.1>.

4. Trushkina N. Green investments as a nontraditional source of financing the development of the Czech national logistics system. Moderní aspekty vědy: XVI Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika, Jesenice: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. Str. 453-466.

УДК 639.4(330.837.1: 341.01)

Г.О. Тютюнник, канд. екон. наук, н.с. відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів (*ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень» НАН України*)

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ПОВОЄННОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ АКВАКУЛЬТУРИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Аквакультура як багатофункціональна галузь укладає в себе можливості досягнення сукупності соціо-економіко-екологічних цілей: зменшує залежність від природних рибних запасів, сприяє зайнятості населення, розвитку малого та середнього бізнесу, має економічний, а інколи й естетичний інтерес (штучні перли, акваріумні рибки) для людини тощо.

За попередніми оцінками обсяг додаткової рибної продукції аквакультури в Україні може скласти не менше 100 тис. тонн за умови комплексного організаційно-економічного забезпечення сектору, що базуватиметься на його конкурентних перевагах внутрішнього та зовнішнього ринків. Україна прагне використовувати передові знання ЄС в цій галузі для прискорення системних реформ у своїх прибережних районах, а також для сприяння розвитку міжнародного співробітництва на основі спільного бачення, цінностей і принципів.

У 2021 році 6,87 % експорту України у сфері риби та рибної продукції припало на експорт у країни Середземномор'я, 5,26 % - у країни ЄС Середземноморського регіону (Греція, Італія, Мальта, Франція, Іспанія). Тобто майже весь експорт направлений на Середземноморський регіон був спрямований у країни ЄС. Це підтверджує факт зацікавленості цих країн у продукції українського виробництва. Необхідним є розгляд основних видів продукції рибного господарства, аквакультури та марикультури у яких зацікавлені країни ЄС, а також імпорту інших країн ЄС (Хорватія, Словенія), що дасть змогу розробити рекомендації із використання високого водно-кліматичного потенціалу України задля підвищення об'ємів імпорту рибогосподарської продукції України у європейських торговельних потоках.

На даний момент Україна більш ніж на 80% у частині споживання риби та рибної продукції є імпортозалежною державою та потребує нарощування власного виробництва рибної продукції з метою гарантування продовольчої безпеки. У 2021 році, 6,99 % імпорту в Україні у сфері риби та рибної продукції припало на імпорту із країн Середземномор'я. При цьому 2,77 % припадає тільки на країни ЄС Середземноморського регіону (Греція, Хорватія, Італія, Франція, Іспанія). Необхідним є визначення основних видів продукції від яких Україна є імпортозалежною та розробка шляхів обміну досвідом у сфері рибальства, аквакультури та марикультури між Україною та країнами Середземномор'я задля створення умов підвищення продовольчої безпеки України.

В Україні існує велика кількість підприємств даної галузі, однак в цілому марикультура перебуває на початковій стадії розвитку та потребує розширення досліджень, що є базисом вирішення проблем розвитку блакитної економіки і фактором становлення нашої держави як морської. Для її ефективного функціонування та вирішення організаційних, економічних та законодавчих питань необхідним є розробка продуманої інституціональної системи в контексті вимог ЄС. В положеннях Морської природоохоронної стратегії України від 11

жовтня 2021 р. № 1240-р. визначається, що потенційний розвиток галузі аквакультури разом із забезпеченням населення морськими харчовими продуктами сприятиме відтворенню ресурсного потенціалу та сталому розвитку країни. Основними механізмами з досягнення стратегічних цілей і пріоритетних завдань визначаються:

- вдосконалення нормативно-правової бази для впровадження державної політики у сфері охорони та відтворення довкілля Азовського та Чорного морів, розвитку рибальства та марикультури Азово-Чорноморського басейну;

- узгодження її з вимогами Угоди про асоціацію, а також інших міжнародних договорів, Стороною яких є Україна;

- започаткування програмних засад з поетапного оздоровлення та досягнення і підтримки «доброго» екологічного стану морського середовища.

В статті 1 Закону України «Про аквакультуру» визначається, що аквакультура (рибництво) є сільськогосподарською діяльністю із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-племінної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації морських організмів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг. В третьому розділі Закону України «Про аквакультуру» Організація діяльності у сфері аквакультури (стаття 13) визначаються напрями та види аквакультури. Відповідно цим напрямам, аквакультура може здійснюватися з метою:

- отримання товарної продукції аквакультури та її подальшої реалізації (товарна аквакультура);

- штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів;

- надання рекреаційних послуг.

Серед напрямів аквакультури відокремлено товарну аквакультуру, відтворювальну, рекреаційного спрямування. Однак, аквакультура можна класифікувати із врахуванням розвитку ринкових відносин та більш конкретизовано відповідно до таких напрямів як:

- Некомерційна аквакультура (відтворювальна – відтворення та збільшення кількості зникаючих, в т.ч. в результаті промислової діяльності водних організмів; санітарна – культивування водних організмів для очищення прибережних вод);

- Комерційна (вирощування в комерційних цілях);

– Санітарно-товарна (культивування для очищення прибережних вод, з подальшим їх комерційним використанням).

Положення ветеринарного контролю сектору аквавиробництва розкриті в низці нормативно-правових актів, що достатньо ускладнює вирішення правових питань. В основному Законі України «Про аквакультуру» ці питання не висвітлені, натомість багато з них зазначено в ще не введеному в дію Законі України «Про ветеринарну медицину». Закон ще потребує доопрацювань, зокрема обґрунтування особливостей аквакультурного та марикультурного виробництва. Необхідним є формування систематизованого законодавчого підґрунтя щодо ветеринарно-санітарних заходів (зокрема у секторі аквавиробництва) з урахуванням міжнародних зобов'язань України, із врахуванням Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, вимог нормативно-правових актів Європейського Союзу та їх подальшої імплементації об'єкту введення в дію Закону «Про ветеринарну медицину» (ст. 26, 43, 44, 47, 54). Закон визначає правові та організаційні засади здійснення діяльності у сферах забезпечення захисту здоров'я та благополуччя тварин, ветеринарної практики, виробництва та обігу ветеринарних препаратів, побічних продуктів тваринного походження [1]. Закон містить достатньо змістовні положення, однак не враховує марикультурне виробництво.

Ветеринарно-санітарні правила і норми в секторі аквавиробництва встановлюються відповідно до вимог Конституції України [2], законів України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин» [3], «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» [4], «Про захист прав споживачів» [5], «Про санітарно-епідеміологічне благополуччя населення» [6], «Про ветеринарну медицину» [1], Інструкції щодо профілактики та боротьби з інфекційним гематопоетичним некрозом риб, затверджена наказом Міністерства економіки від 29.04.2021 р. № 895-21 [8] і інших нормативних актів. Ці нормативно-правові акти також нараховують положення щодо передачі хвороб через рибу людині і тваринам, недопущення в їжу і корм недоброякісної, забрудненої хімічними і біологічними токсинами рибопродукції [9].

В основному Законі України «Про аквакультуру» відсутні положення щодо ветеринарного контролю та нагляду. Порядок проведення ветеринарно-санітарного контролю згідно ЗУ «Про аквакультуру» відбувається на підставах зарегламентованих положень

Закону України «Про ветеринарну медицину» [1, 9, 10]. Відбувається перенаправлення до іншого нормативно-правового акту, в якому відсутні норми щодо здійснення інших видів контролю, а саме:

- контроль за поданням звітної інформації щодо обсягів загального аквавиробництва;

- контроль за діяльністю суб'єктів аквавиробництва немісцевих та чужорідних видів гідробіонтів;

- контроль за діяльністю моніторингу, аудиту, нагляду, перевірок в сфері аквавиробництва;

- контроль громадських інспекторів за законністю провадження аквавиробництва як самостійної сільськогосподарської діяльності;

- контролю щодо дотримання норм відповідних зон аквавиробництва;

- контроль за дотриманням законодавства суб'єктами аквавиробництва.

Відсутність положення про аудит та моніторинг тісно переплітається з питанням ветеринарного контролю. Оскільки, проведення штучного відтворення водних біоресурсів для їх вселення у водний об'єкт для аквавиробництва обов'язково потребує подання відповідних документів, одним з яких є ветеринарний документ про відсутність небезпечних захворювань у господарствах, з яких здійснюється перевезення об'єктів відтворення [11]. Реалізація продукції аквавиробництва допускається лише за наявності: сертифікату відповідності, ветеринарного свідоцтва, реквізитів гігієнічного сертифікату в сертифікаті відповідності.

Деякі деталі питання ветеринарного контролю розкриваються у Законі України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [12]. Відповідно до стаття 22. Вимоги до органічної аквакультури та виробництва органічних морських водоростей, додатковими вимогами до органічної аквакультури є:

- заборона використання синтетичних алопатичних ветеринарних лікарських засобів та антибіотиків, крім випадків, коли застосування фітотерапевтичних, гомеопатичних чи інших продуктів є недоцільним;

- дозволяється використання імунологічних ветеринарних препаратів;

- дозволяється використання ветеринарних засобів для захисту здоров'я людей і тварин відповідно до законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

У разі використання ветеринарних лікарських засобів інформація про дату лікування, діагноз, дози та назву лікарського засобу та інша відповідна інформація повинна надаватися органу сертифікації.

Іншим нормативно-правовим актом, в якому визначаються положення про ветеринарний контроль у секторі аквавиробництва є Наказ Мінагрполітики «Про затвердження деяких нормативно-правових актів щодо карантинування тварин та центрів збору тварин» [13]. В Наказі визначені положення про здійснення ветеринарно-санітарного обстеження та необхідних оброблень у карантинних пунктах аквавиробництва.

Окрім удосконалення існуючого нормативно-правового базису, цінним є розробка та реалізація програм у досягненні стратегічних цілей Морської природоохоронної стратегії України. Однією з таких цілей є збалансоване використання та відтворення водних біоресурсів і розвитку марикультури, відродження популяції особливо цінних промислових видів риб [14, 15, 16]. Таким документом може бути Програма щодо моніторингу та екологічної сертифікації територій доцільності розміщення морських та акваферм, результатом чого стане визначення зон виробництва продукції аквакультури та внесення доповнень щодо оцінення екологічної складової у Методиці визначення розміру плати за використання на умовах оренди акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України для цілей аквакультури (марикультури).

Інформаційні джерела:

1. Верховна Рада України (2022). Закону України «Про ветеринарну медицину». Редакція від 27.05.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-IX#Text>

2. Верховна Рада України (1996). Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Верховна Рада України (2017). Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 31, ст.343 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#n2>

4. Верховна Рада України (2015). Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 24, ст.171 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287-19#Text>

5. Верховна Рада України (1991). Закон України «Про захист прав споживачів». Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 30, ст.379. Редакція від 01.08.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

6. Верховна Рада України (1994). Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст.218. Редакція від 14.01.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>

7. Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (2021). Інструкція щодо профілактики та боротьби з інфекційним гематопоетичним некрозом риб, затверджена наказом Мінекономіки від 29.04.2021 р. № 895-21 <http://document.vobu.ua/doc/4534>

8. Кононенко, Р. В., Шевченко, П. Г. Кондратюк, В. М., Кононенко І. С. (2016). Інтенсивні технології в аквакультурі. К. : «Центр учбової літератури». 410 с.

9. Верховна Рада України (2013). Закон України «Про аквакультуру». Відомості Верховної Ради (ВВР), № 43, ст.616. Редакція від 02.03.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text>

10. Кожура Л. О. Особливості правового регулювання сфери аквакультури в Україні. Юридичний вісник. Одеса : Гельветика .2021. № 1. С. 132-137.

11. Оверковська, Т. (2019). Правові засади охорони водних біоресурсів у сфері аквакультури. Агарне право, Вип. 9. С. 122-126.

12. Верховна Рада України (2018). Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 № 2496-VIII. <https://ips.ligazakon.net/document/T182496?an=1>

13. Міністерство аграрної політики та продовольства України (2022). Наказ «Про затвердження деяких нормативно-правових актів щодо карантинування тварин та центрів збору тварин» від 24 червня 2022 р. за N 698/38034. <https://ips.ligazakon.net/document/RE38034?an=1>

14. Розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Морської природоохоронної стратегії України: прийнятий 11 жовтня 2021 р. № 1240-р [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України від 29.10.2021. – Офіц. вид. К., 2021 р. № 82. стор. 113. стаття 5280. код акта 107767/2021. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1240-2021-%D1%80#Text>

15. Stepanova A.N. (2019). Development of aquaculture and fish breeding in the Azov and Black Sea basin. Aquaculture, mariculture and artificial reproduction. Proceedings of AzNIIRKH. 2, 175-177. Retrieved from <http://azniirkh.ru/publikatsii/trudyi-azniirh-rezultaty-rybohozyaystvennyih-issledovaniy-v-azovo-chernomorskom-bassejnye/>

Проект Постанови Кабінету Міністрів України Про затвердження порядків надання в користування на умовах оренди частини рибогосподарського водного об'єкта для цілей аквакультури, акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України, а також визначення її меж (координат) для цілей морської аквакультури: прийнятий 15 березня 2019 р. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/npa/proekt-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-pro-zatverdzhennya-poryadkiv-nadannya-v-koristuvannya-na-umovah-orendi-chastini-rybogospodarskogo-vodnogo-obyekta>

Секція 5
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ
ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 005.5-051:316.46

І.О. Варіс, канд.ек.наук, доцент (*КНЕУ ім. В.Гетьмана, Київ*)
Д.А. Городницька, здоб. ОП «Менеджмент персоналу», (*КНЕУ ім. В.Гетьмана, Київ*)

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ

Розвиток економіки, інтегрування інноваційних ідей і цифрових технологій в діяльність компаній викликає потребу наявності певних навичок у фахівців для успішного ведення бізнесу, що гостро ставить питання їхньої професійної компетентності. Фахівець з управління повинен мати відповідні характеристики та якості, щоб ефективно виконувати свої задачі. Необхідні знання та навички базуються на професійних знаннях та особистих якостях, що є компетентністю управління.

Підприємства від виробництва та сфери послуг (включаючи такі сектори, як відпочинок, готельний бізнес, роздрібна торгівля, банківська справа тощо) до державного сектора (включаючи уряд, благодійні організації тощо), як правило, потребують компетентного професійного менеджменту, щоб досягти успіху та бути конкурентоспроможними. Кожне підприємство має стратегічні цілі та завдання, зокрема, бути прибутковим та збільшити свою частку ринку. Крім того, воно прагне створити додану вартість як для своїх клієнтів, так і для працівників.

Серед основних компетентностей, якими має володіти сучасний фахівець з управління, виділяють наступні [2]:

- Розуміння економіки. Базові знання з економіки можуть бути цінними в будь-якій галузі. На додаток до глибокого розуміння стратегій ціноутворення та ринкового попиту, вивчення економіки може надати інструментарій для прийняття ключових рішень в компанії.

- Аналітичне мислення. Знання того, як підсумовувати набори даних, розпізнавати тенденції та перевіряти гіпотези, може стати аналітичною основою для вирішення складних бізнес-проблем і допоможе приймати обґрунтовані рішення, які принесуть користь бізнесу. Також використання аналітики даних є дуже ефективним способом впливу на розвиток підприємства.

- Знання фінансового обліку. Знання основ бухгалтерського обліку та фінансової звітності дозволяють управлінцям приймати більш обґрунтовані рішення. Розуміння таких понять, як грошовий потік і прибутковість, корисне для підвищення ефективності та потенціалу компанії, а знання того, як читати та інтерпретувати баланс, має вирішальне значення для оцінювання фінансових результатів. Відстеження річних звітів компанії допомагає зрозуміти фахівцям з управління, куди бізнес може рухатися в майбутньому.

- Ведення переговорів. Незалежно від рівня розвитку кар'єри, управління необхідно бути ефективним учасником переговорів. Розвиваючи такі навички, забезпечується цінність не лише для компанії, а й для професійного розвитку фахівця, наприклад підвищення заробітної плати або отримання вищої посади.

- Управління бізнесом. Розвинуті управлінські навички нерозривно пов'язані з ефективністю компанії. Для фахівців з управління важливо знати, як вести зустрічі з партнерами, колегами, клієнтами; повідомляти про організаційні зміни; реагувати за зміни в зовнішньому середовищі.

- Лідерські якості. Лідерські навички є важливими для успіху в бізнесі. Хоча іноді вважають, що лідерство та управління є одним і тим же, але між цими поняттями є відмінності. Тоді як управління зосереджено на впровадженні процесів, лідерство більше зосереджено на людях та створення ефективних, професійних команд. Окрім вдосконалення управлінських компетентностей, формування лідерських якостей може бути корисним у будь-якій сфері.

- Ефективне спілкування. Спілкування є важливим для координації зусиль і досягнення організаційних цілей у будь-якому діловому середовищі. Неefективна комунікація або її повна відсутність може призвести до негативних наслідків. Тому ефективне спілкування грає ключову роль у побудові бізнес – зав'язків. Крім, того слід зазначити інші не менш важливі навички спілкування, а саме активне слухання, емпатію та читання мови тіла.

- Емоційний інтелект. Емоційний інтелект є ще однією важливою бізнес-навичкою. Згідно з дослідженням TalentSmart, 90% найкращих управлінців мають високий рівень емоційного інтелекту

[1]. Емоційний інтелект зазвичай поділяють на чотири поняття: самосвідомість, самоконтроль, соціальна обізнаність і управління стосунками. Інакше кажучи, це вміння означає здатність розуміти власні емоції та розпізнавати емоції інших і впливати на них. Незалежно від посади, усвідомлення себе та оточуючих допоможе краще контролювати взаємодію та ефективно досягати цілей.

- Планування. Планування є важливим аспектом в компанії. Це стосується здатності фахівця організувати діяльність відповідно до встановлених інструкцій, залишаючись при цьому в межах наявних ресурсів. Це також здатність управлінця формувати набір дій або одну чи кілька стратегій для досягнення певних цілей та виконання завдань з дотриманням встановлених графіків.

- Прийняття рішень. Фахівцям з управління потрібно вміти приймати рішення, щоб долати складні робочі виклики. Визначення того, як розподілити ресурси, які працівники складають команду та як реалізувати нову організаційну ініціативу — все це рішення, які потребують ретельного аналізу. Завдяки зростаючій кількості інструментів і ресурсів, які можна використовувати для збору даних, фахівцям необхідно використовувати актуальну інформацію, щоб приймати рішення на основі цих даних для отримання найкращих результатів.

- Делегування. Це важлива здатність перерозподіляти завдання іншим працівникам залежно від поточного навантаження. Ефективне делегування сприяє якісному виконанню завдань, допомагає уникнути марної втрати часу, оптимізує продуктивність, забезпечує відповідальність, надає можливість підлеглим проявити свої таланти. Кожен управлінець повинен володіти здібностями до делегування повноважень, щоб досягти оптимальних результатів та підвищити продуктивність праці.

- Нетворкінг. Ще одна важлива бізнес-навичка, що допомагає встановлювати зв'язки та будувати стосунки, якою повинні володіти фахівці з управління. Нетворкінг зазвичай передбачає знайомство з новими людьми, які мають спільну професію, галузь або інтереси. Мережа передбачає обмін ідеями та інформацією між ними. Використання мережі є одним із найкращих способів знайти нову роботу чи кар'єрна зростати в існуючій компанії.

Незалежно від галузі, знання основних бізнес-концепцій та володіння ключовими компетентностями допоможе фахівцям з управління краще працювати над підвищенням ефективності компанії та отримати інструменти, необхідні для ініціативи та прийняття стратегічних рішень.

Інформаційні джерела:

1. 10 Business Skills Every Professional Needs | HBS Online. Business Insights Blog. URL: <https://online.hbs.edu/blog/post/business-skills-every-professional-needs> (дата звернення: 17.10.2022).

2. Why You Need Emotional Intelligence To Succeed - TalentSmartEQ. TalentSmartEQ. URL: <https://www.talentsmarteq.com/articles/Why-You-Need-Emotional-Intelligence-To-Succeed/> (дата звернення: 17.10.2022).

УДК 339.138

К.Ю. Величко, канд. екон. наук, доц. (ХГУ «НУА», Харків)

Є.К. Голюкова, здоб. вищ. осв. (ХНЕУ ім. С. Кузнеця, Харків)

СУЧАСНІ ТRENДИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ ТА ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ НА РИНКУ ОДЯГУ

Технології віртуальної та доповненої реальності активно увійшли у наше життя та мають безліч переваг застосування у різних сферах (дизайн, освіта, архітектура, тренування рятувальних служб, навчання пілотів, мистецтво, автомобілебудування, торгівля та ін. Фактично мова йде про універсальний характер цих технологій та перспективу їх розвитку. Важливим і перспективними вони є на ринку одягу саме як маркетингові інструменти, спроможні збільшити продажі. Експертні оцінки ринку одягу за версією Alibaba, є наступними:

- основні сфери використання віртуальної та доповненої реальності в торгівлі – це маркетинг та продажі. За прогнозами, до 2028 року світова індустрія швидкої моди зросте до 44 млрд. дол. США;

- очікується, що до 2023 року об'єм онлайн-покупок в індустрії моди досягне 27%;

- США – лідер на світовому ринку одягу, з ринковою вартістю 349,6 млрд. дол. США;

- Китай – залишається на другому місці з вартістю 326,74 млрд. дол. США;

- 50% покупців B2B сегменту шукають одяг в онлайн [1].

Крім того, дослідження ринку одягу демонструє зростаючу динаміку переходу фізичних магазинів в онлайн. Онлайн-шопінг має низку переваг: зручний перегляд асортименту, можливість подивитися

наявність, знайти аналоги або ідентично заданому виробу заміну дешевше. Міжнародні компанії також впроваджують онлайн-шопінг, який в Україні раніше не був доступний. Сплеск онлайн-шопінгу прийшов на ковідний період, але і сьогодні, в часи воєнного стану, більшість покупців віддає перевагу саме онлайн-торгівлі з міркувань безпеки. В таких умовах технології віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності дають підприємствам нові можливості, допомагаючи споживачам запам'ятати бренд. Застосування цих технологій змінює досвід онлайн-шопінгу: видимість, інтерактивність, ефект присутності, відчуття того, що продукт вже в руках – може стати потужним стимулом для прийняття рішення споживачем. Так, наприклад, магазин Nike у Лондоні за допомогою системи NikeFuel (бігові доріжки, на яких можна випробувати трекер Fuelband та взуття Nike), впровадив таку новинку: відвідувач магазину бачить на світлодіодних екранах, чутливих до руху, свій кольоровий силует. Червоний означає повільність, зелений – бадьорість та енергійність. Ці дії проєктуються на стіни, створюючи художні образи, якими відвідувачі можуть ділитися у соцмережах. Дзеркала в магазині не просто відображають реальність, а й доповнюють її – коли хтось наближається, вони починають показувати тренувань відомих спортсменів, амбасадорів Nike [2].

Крім того, низку технологій віртуальної та доповненої реальності для ритейлу продемонстрував проєкт Store № 8, технологічний інкубатор роздрібного гіганта Walmart. Це був приклад застосування 3D-голограми для віртуальної примірки одягу. Об'ємна відео-технологія дозволяє користувачам вибирати віртуальні моделі одягу та «одягати» їх своєрідний аватар (свою точну віртуальну копію). Технологія більш ніж реалістична - клієнт не тільки може оцінити, як на ньому дивиться обраний одяг, але й побачити, як поводитиметься тканина [2]. Відзначився цікавим використанням VR та AR-технологій стартап Obsess, який створив повноцінний інтерактивний бутик Rebecca Minkoff у цифровому форматі. Тут у реалістичному віртуальному магазині можна роздивлятися товари, ознайомитися із додатковою інформацією, а також продивитися відео з показу і, безумовно, купувати вироби, що сподобалися.

До переваг застосування VR- та AR-технологій на ринку одягу можна віднести:

1. Покращення комунікації з клієнтами. Технології надають нові способи для комунікації із клієнтами. Це можливість приміряти на собі одяг, взуття, аксесуари, не виходячи з дому. Наприклад, італійський бренд Gucci разом із компанією Snapchat створили функцію віртуальної примірки взуття. У додатку Snapchat клієнти

можуть навести камеру на ногу і приміряти такі знакові моделі як Gucci Ace, Gucci Rhyton, Gucci Tennis 1977 and Gucci Screener. Користувачі можуть придбати модель, що сподобалася, прямо в додатку Snapchat за допомогою кнопки «Shop now» [3]. Крім того, американський бренд Гар представив вбиральню з доповненою реальністю, яка дозволяє приміряти її асортимент у цифровому вигляді.

2. Стимулювання продажів. За прогнозами ритейлерів, впродовж 2020р. бренди витратити 1,5 млрд дол. США на впровадження AR- та VR- технологій для покращення обслуговування клієнтів. Як приклад, бренд Gucci, який першим інвестував у створення функції Shoe Try-on.

3. Екологічність. Це сучасний тренд на ринку одягу. Зазвичай моделі випускаються на ринок в обмеженій кількості, з'являються швидше та сприяють усвідомленому вибору серед покупців. Відповідно, заздалегідь примірявши віртуальну модель, можна відразу сформулювати готовий лук з необхідних речей, а це означає, що і шкоди навколишньому середовищу буде менше.

4. Можливість досягнення значних результатів з просування бренду та його продукції при відносно невеликих затратах. Застосування VR/AR-технологій не завжди є витратним. Створення віртуальних образів може здатися складним процесом, але це під силу навіть брендам-новачкам. «Молоді» бренди можуть використовувати готові технологічні рішення на прикладі поширених Web-застосунків, а також фінансувати частину витрат шляхом взаємного рекламування із компанією, яка є розробником цих технологій на ринку одягу.

Інформаційні джерела:

1. 9 тенденцій на ринку одягу за версією Alibaba. URL: <https://retailers.ua/uk/news/mneniya/11350-9-tendentsiy-na-ryinke-odejdyi-po-versii-alibaba> (дата звернення 21.10.2022).

2. Как AR/VR технологии меняют fashion e-commerce URL: <https://beinopen.ru/article/vrar> (дата звернення 21.10.2022).

3. Красовская В. AR и VR: как fashion соединяет мир онлайн и оффлайн. URL: <https://vc.ru/u/555389-valeriya-krasovskaya/142353-ar-i-vr-kakfashion-soedinyayet-mir-onlayna-i-offlayn> (дата звернення 26.10.2022).

К.Ю. Величко, канд. екон. наук, доц. (ХГУ «НУА», Харків)

А.С. Шагун, здоб. вищ. осв. (ХНУРЕ, Харків)

ТЕХНОЛОГІЇ ВІРТУАЛЬНОЇ ТА ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЯК НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ

Технології віртуальної реальності все більше входять в наше життя. Першою спробою інтеграції звуку, візуалізації та руху був тренажер для льотчиків компанії «Link Trainer» (1929р.), який моделював рухи польоту, обертання, падіння та зміну курсу [1]. У 1956 році Мортон Хейлінг розробив пристрій «Sensorama», який зовні нагадує ігровий автомат з кабіною і мав вигляд 4В-кінотеатра для одного користувача. А у 1965 році американський науковець Айвен Едвард Сазерленд розробив інноваційний пристрій під назвою «Ultimate Display», який дозволяв імітувати реальний світ. Пізніше у 1980-х роках технології віртуальної реальності були використані NASA (створення шолому віртуальної реальності), а компанія VPL Research створила окуляри віртуальної реальності EyePhone та сенсорний костюм DataSuit, який спроможний аналізувати рухи людини. Також технології віртуальної реальності активно використовуються у індустрії розваг.

Сам термін «віртуальна реальність» (virtual reality, VR) був введений у 1987 році Джароном Ланье [2].

Віртуальна реальність – це технологія, яка побудована на зворотному зв'язку між людиною та синтезованим комп'ютерним світом, а також спосіб, який дозволяє візуалізувати цифровий світ, маніпулює та взаємодіє з ним. Віртуальна реальність може створюватися за допомогою мови програмування, відомої, як VRML (Virtual Reality Modeling Language).

Визначення доповненої реальності (augmented reality, AR) було запропоновано водоносно недавно. Першим цей термін ввів Том Кодел (1990р.). А вже у 1997 році Рональд Т. Азума охарактеризував доповнену реальність як систему, яка:

- поєднує віртуальне та реальне;
- взаємодіє у реальному часі;
- розташовується у тривимірному просторі [3].

Доповнена реальність, за Азумом, є різновидом віртуальної реальності, але з одним застереженням: AR інтегрується і доповнює справжній світ замість того, щоб повністю його замінити, як це робить

VR. Фахівці зазначають, що доповнена реальність і віртуальна реальність – це протилежне відображення одного в іншому з тим, що кожна з технологій прагне надати користувачеві. Віртуальна реальність пропонує цифрове відтворення реальної обстановки життя, в той час як доповнена реальність забезпечує віртуальні елементи у вигляді накладення шарів на реальний світ. І віртуальна, і доповнена реальність відносяться до технологій змішаної реальності.

Технології віртуальної та доповненої реальності активно застосовуються у різних сферах та мають стійкі тенденції до розвитку свого застосування і у майбутньому. Дослідження Merged Reality продемонструвало, що 70% користувачів очікують, що ці технології кардинально змінять шість галузей [4]. (рис 1.):

Рис.1. Галузі, де вплив технологій віртуальної та доповненої реальності є найбільшим

Серед країн-лідерів у виробництві та збуті продуктів, розроблених на основі віртуальної реальності, виділяються: Китай (51%), Франція (43%) та США (42%). А до ключових трендів застосування AR та VR-технологій сьогодні відносять [4].

- на ринку рітейлу: віртуальні шоуруми; розумні VR-дзеркала у бутиках і магазинах аксесуарів; віртуальні подорожі торговими центрами; інтерактивні мануали продуктів;

- на ринку освіти (активне включення технологій доповненої та віртуальної реальності у навчальний процес, наприклад, програма Google Expeditions.). Технології віртуальної та доповненої реальності якісно доповнюють навчальний процес та сприяють кращому засвоєнню складної інформації;

- ринок віддаленої роботи (компанії активно використовують ці технології для віддаленого навчання співробітників. Так, Boeing надав своїм технічним фахівцям AR-гарнітури, які дозволяють інженерам використовувати тривимірні діаграми під час роботи з авіаційним обладнанням);

- рекламний ринок (інтерактивна, цікава реклама спроможна генерувати цільових лідів);

Фактично технології доповненої та віртуальної реальності застосовуються у різних видах економічної діяльності, а обсяги їх використання будуть лише зростати. Як наголошує директор Apple Тим Кук - технології віртуальної та доповненої реальності не просто стали частиною сьогодення, а фактично визначають майбутнє усього людства [5].

Інформаційні джерела:

1. Соколовська Н. Віртуальна та доповнена реальність – чого чекати до 2025. URL:<https://nachasi.com/2017/07/13/vr-ar> (дата звернення 26.10.2022).

2. Нереальные возможности: как виртуальные технологии меняют модную индустрию. URL: <https://esquire.ru/life-style/281233-nerealnyevozmozhnosti-kak-virtualnye-tehnologii-menyayut-modnuyu-industriyu> (дата звернення 18.10.2022).

3. Азума Р. Обзор дополненной реальности. *In Presence: Teleoperators and Virtual Environments*. 1997. 4. С. 355-385.

4. «Розумні дзеркала» та управління чергами: тренди VR у ритейлі, рекламі та навчанні <https://1-a-b-a.com/uk/blog/2972-trendi-vr-u-riteyli-reklami-ta-navchanni>(дата звернення 20.10.2022).

5. «Я действительно не уверен, что обычный человек может сказать вам, что такое метавселенная» – гендиректор Apple Тим Кук о дополненной реальности и метавселенной. URL: <https://itc.ua/news/ya-dejstvitelno-ne-uveren-cto-srednij-chelovek-mozhet-skazat-vam-cto-takoe-metavselennaya-gendirektor-apple-tim-kuk-o-dopolnennoj-realnosti-i-metavselennoj/>(дата звернення 28.10.2022).

УДК 338

О.М. Гіржева, д-р екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА

На сьогоднішній день існують різні точки зору щодо того «менеджером народжуються чи стають». Так чи інакше, сучасна теорія управління диктує необхідність об'єднання практичного та теоретичного «початків» на формування ефективного керівництва в контексті цілей сталого розвитку.

Багаторічний практичний досвід та сучасні наукові дослідження в області менеджменту говорять про те, що успішність керівника визначається цілим комплексом характеристик, які він повинен мати окрім теоретичних знань. Найбільш детальний і повний свій вислів цей підхід отримав у теорії «компетенцій», основоположником якої прийнято вважати Девіда К. Макклелланда. У 1973 року він

опублікував свою роботу «Testing for Competence Rather Than Intelligence», яку можна вважати початком руху компетенцій. Теорія виникла на стику фундаментальних основ та практичного досвіду, підтвердивши звання менеджменту як практичної науки.

Представники науково-академічної спільноти вважають, що компетенція – це предметна сфера, в якій індивід добре обізнаний та виявляє готовність до виконання діяльності, а з погляду бізнес-практиків, професійні компетентність – це здатність суб'єкта професійної діяльності виконувати роботу відповідно до посадових вимог. Узагальнюючи вищесказане, слід визначити компетенцію як вимірну характеристику людини, яка дозволяє йому бути ефективним певному виді діяльності.

Професійна компетентність є здатністю фахівця вирішувати певне коло професійних завдань, відповідно до яких він виконує певний вид робіт, пов'язаний з його професійною діяльністю. На формування професійної компетентності впливають досить різноманітні фактори. Їхню градацію можна побудувати за принципу ступенів системи освіти: школа, бакалаврат, магістра, аспірантура, додаткова освіта. Чинники можуть носити та опосередкований характер або надавати додаткове, багато в чому другорядне значення. До них можна віднести близьке оточення, характерологічні особливості особистості, соціально-психологічний клімат у колективі, умови праці, ставлення керівництва до підлеглих.

Професійну компетентність фахівця можна підвести до рівня кваліфікації працівника, а серед факторів формування розглянути різні способи та напрями її підвищення.

Складаючи список професійних компетентностей сучасного менеджера необхідно орієнтуватися на ефективність, і навіть виділення низки ключових компетентностей. Саме визначення ключових компетентностей на сьогоднішній день є особливо важливим і також одним із найбільш дискусійних питань, оскільки саме вони складають основу формування сучасного ефективного менеджера, його «внутрішній стрижень», а решта списку лише доповнює, пояснює, розширює, спеціалізує зміст та напрями його діяльності.

Це підтвердили дослідження американських фахівців у галузі менеджменту. Вони показали, що найкращі менеджери, незалежно від специфіки діяльності та рівня управління мають практично єдиний профіль професійних компетентностей. Тобто вони володіють одними і тими ж характеристиками, які по суті, і є причиною та основою їх успішності.

На першому місці зазначена здатність впливати на людей. Найкращі менеджери мають загальну здатність впливати на оточуючих з метою підвищення ефективності їх діяльності та функціонування підприємства у цілому. При цьому важливою особливістю впливу є те, що вони це роблять не для особистої вигоди і не за будь-яку ціну. Іншою характеристикою цього є така якість, як директивність керівника, тобто. його наполегливість у досягненні поставлених цілей і завдань, навіть у супереч думці оточуючих його людей.

Наступною професійною компетентністю є орієнтація досягнення. Ця характеристика тісно пов'язана із прагненням до підвищення як своєї особистої ефективності, так і ефективності підлеглих. Ця компетентність найяскравіше виражається, як правило, на початковому етапі функціонування компанії, коли її керівник буквально заряджає енергією всіх працівників.

Далі розташовується командна робота та співробітництво, яка передбачає ефективне делегування повноважень, включення інших людей у досягнення поставлених цілей та організацію роботи групи таким чином, щоб поєднання цих зусиль призводило до ефекту синергії.

Сюди також відносять таку компетентність, як впевненість у собі/ініціатива та концептуально-аналітичне мислення.

Отже, всі ці компетентності тісно взаємопов'язані між собою і максимально проявляються тільки тоді, коли органічно поєднуються одній людині. Це і називають кластером компетентностей, який і формує, професійну компетентність сучасного менеджера.

УДК 378.147.88

К.О. Дегтярьова, ст. викл. (ДБТУ, Харків)

А.В. Карась, ст. викл. (ДБТУ, Харків)

Л.М. Кібенко, ст. викл. (ДБТУ, Харків)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У НЕМОВНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Під час дистанційного навчання освітній процес має бути організований так, щоб викладач мав можливість систематично упродовж усього навчального процесу відстежувати, коригувати,

контролювати й оцінювати роботу студентів. Самостійна діяльність студента, яка реалізується дистанційно, вимагає ефективного зворотного зв'язку як відносно використovanого навчального матеріалу (післяопераційний внутрішній зворотний зв'язок, що забезпечує можливість самоконтролю), так і відносно зовнішнього зворотного зв'язку під час роботи в групах та під час контакту з викладачем. Студент повинен мати різноманітні види взаємодії у процесі навчання: з партнерами по курсу, адміністратором серверу, викладачем тощо. Форми самостійної роботи різноманітні: індивідуальні, парні, групові в малих групах (за принципом навчання у співпраці), групові та колективні (конференція, колективне обговорення, круглий стіл, рольова гра) [1].

Оскільки викладач є ключовою постаттю в освітньому процесі, важливо організувати його особисту взаємодію зі студентами за допомогою індивідуальних відео консультацій. Важливо періодично перевіряти засвоєння пройденого матеріалу та проводити роботу над помилками в онлайн режимі, а також змінювати підходи й інструменти, вирішуючи проблеми, які виникають у студентів.

Навчальне середовище Moodle на сьогодні є однією з найбільш популярних систем підтримки освітнього процесу. Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, вимовляється «Мудл») – це модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, яке називають також системою управління навчанням (LMS), системою управління курсами (CMS), віртуальним навчальним середовищем (VLE) або просто платформою для навчання, яка надає викладачам, учням та адміністраторам дуже розвинутий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного. Moodle можна використовувати в навчанні школярів, студентів, при підвищенні кваліфікації, бізнес-навчанні, як у комп'ютерних класах навчального закладу, так і для самостійної роботи вдома. Система забезпечує різноманіття процедур навчання онлайн, комбінуванням яких може бути організовано ефективно навчання в навчальному закладі. Moodle надає можливість інсталяції освітніх ресурсів (навчальних матеріалів) і забезпечує засобами доступу до ресурсів та управління ними; забезпечує комунікативну взаємодію учасників освітнього процесу, що реалізується у формі Інтернет конференцій, форумів, дискусій, а також обміну повідомленнями, що містять, зокрема, завдання для здобувачів освіти, виконання завдань і коментарі [2].

Система дистанційного навчання Moodle має досить багато можливостей як для студентів, так і для викладачів. У даному середовищі студенти отримують:

- доступ до навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних/лабораторних та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки) та засоби для спілкування і тестування;

- засоби для групової роботи (вікі, форум, чат, семінар, вебінар);

- можливість перегляду результатів проходження дистанційного курсу студентом;

- можливість перегляду результатів проходження тесту;

- можливість спілкування з викладачем через особисті повідомлення, форум, чат;

- можливість завантаження файлів з виконаними завданнями;

- можливість використання нагадувань про події у курсі [3].

Безперечно Moodle ефективно застосовується в самостійній роботі студентів, підвищує їх пізнавальну активність й розвиває уміння аналізувати матеріал, що вивчається. З урахуванням того, що кількість годин, яка відводиться на самостійну роботу студентів, постійно збільшується, використання системи дистанційного навчання Moodle у практичній діяльності викладача і студентів набуває більшого попиту.

Під час керованої самостійної роботи студентам потрібно вирішити ряд завдань: вивчити й проаналізувати інформацію за темою, використовуючи різні ресурси; пройти ряд тестових завдань, орієнтованих на закріплення матеріалу; надати результати своєї роботи з використанням різних сучасних технологій.

Так, наприклад, під час вивчення теми «Cynology» («Кінологія») можна простежити наступні шляхи здобування нових знань.

Робота над темою розпочинається з вивчення адаптованого тексту, що надає базову інформацію про те, що таке кінологія та в яких сферах можуть застосовувати свою діяльність професійні кінологи. Завершивши оглядове читання, студенти виконують тестове завдання, в якому вимагається вказати, які із запропонованих тверджень є правдивими, а які – хибними. Дане завдання дозволяє викладачеві звертати увагу студентів на ключових моментах тексту. Далі для закріплення матеріалу студентам пропонується навести власні приклади сфер діяльності, де можуть працювати професійні кінологи. Для вирішення цього завдання студенти можуть

використати будь-які додаткові ресурси. Таким чином, перший етап роботи над темою дозволяє студентам отримати загальне уявлення про те, що таке кінологія, і перевірити себе за допомогою тестового завдання.

Другий етап роботи ґрунтується на перегляді відео презентації, в якій поняття кінологія аналізується більш розгорнуто й глибоко. Робота з відео презентацією складається з перед демонстраційного, демонстраційного й після демонстраційного етапів.

Наступний етап направлений на самостійну проектну роботу. Викладач пропонує студентам підготувати доповідь на певну тему з використанням термінології, яка вивчається. Підготувавши доповіді на певну тематику, студенти презентують їх в Zoom, заздалегідь склавши глосарій з перекладом для кращого розуміння і засвоєння, потім відбувається обговорення доповідей, при цьому особлива увага приділяється перекладу термінології або ключових слів, а також граматичних явищ.

Завершальним творчим завданням дистанційного заняття є написання есе (110-160 слів) про позитивні й негативні моменти, пов'язані з професією кінолога. У процесі перевірки викладач чітко бачитиме, скільки часу витрачено студентами на виконання різних типів завдань і які з них викликали труднощі під час виконання. Залежно від цього викладач може запропонувати слабшим студентам індивідуальні додаткові завдання, націлені на відпрацювання тих або інших навичок.

Самостійну роботу студентів також можна активно реалізовувати у вигляді виконання онлайн домашніх завдань, що організовується в Moodle структурним елементом «Завдання». Студенти мають змогу надсилати свої відповіді у вигляді файлів: документів текстового редактора, електронних таблиць, зображень, аудіо або відео презентацій. За кожне виконане завдання студент нагороджується балами та отримує коментар викладача. Підсумкові результати фіксуються в журналі оцінок. Для перевірки якості засвоєння теоретичної частини дисципліни, для підготовки до тематичного оцінювання та модульного контролю, в системі Moodle використовуються онлайн тестування, що організовується структурним елементом «Тест».

Таким чином під час організації дистанційного навчання у студентів активізується пізнавальна діяльність, а виконання творчих завдань істотно підвищує мотивацію до навчання, що значно впливає на формування професійної іншомовної компетентності. Студенти

стають активними учасниками навчального процесу, тоді як викладач, швидше, виконує функцію консультанта, забезпечуючи постійний моніторинг процесу самостійної роботи кожного студента, а також її коригування у разі потреби.

Інформаційні джерела:

1. Блінкова Е.Д. Дистанційне навчання іноземним мовам з використанням інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// elib.bsu.by/bitstream](https://elib.bsu.by/bitstream) – Дата доступу: 12.12.2020.

2. Фоменко Н.А. Правова педагогіка/Н.А. Фоменко, М.І. Скрипник, О.В. Фатхутдінова. – Херсон: Олді-плюс, 2015. – 326 с.

3. Осадча К.П. Організаційні проблеми впровадження системи управління курсами у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій [Електронний ресурс]/К.П. Осадча, В.В. Осадчий. Режим доступу: <http://2013.moodle.moot.in.ua/course/view.php?id=24&lang=ru>

УДК 159.9:005.95

В.В. Євченко, канд. екон. наук, доц. (ВПА, Харків)

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ СЕРЕДНЬОЇ ЛАНКИ НА ОСНОВІ ФОРМУВАННЯ ФАКТОРУ УСПІШНОГО КЕРІВНИКА

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю теоретичного осмислення та виявлення соціально-психологічних характеристик керівної діяльності в сучасних умовах для забезпечення більш ефективної професійної підготовки керівників, оскільки в умовах інтенсивних соціальних змін керівна діяльність є однією з найбільш значущих сфер, здатних забезпечити успішний соціальний та економічний розвиток суспільства, зазнає суттєвих змін, а потреба у висококваліфікованих керівниках, які мають відповідні сучасні вимоги професійними навичками, дедалі більше зростає.

При цьому особливо затребуваним управлінським персоналом на ринку праці є категорія кваліфікованих керівників середньої ланки.

По-перше, тому що саме ці люди є ключовою ланкою в організації ефективної діяльності кожного конкретного підприємства, складаючи корпус управлінців, які здійснюють зв'язок між вищим керівництвом організації та основним складом підлеглих та приводять до взаємної відповідності інтереси тієї і іншої сторін.

По-друге, найчастіше, саме із середньої ланки формується резерв кадрів керівників вищого рівня, які приймають соціально-значущі рішення та забезпечують їх виконання за рахунок мобілізації людських ресурсів, впливаючи таким чином на стратегію соціально-економічних перетворень, як у рамках окремого підприємства, і суспільства загалом.

Проте, нині, саме керівники середньої ланки найчастіше відчують серйозні потреби у підвищенні професійної кваліфікації. Причина полягає в тому, що багато з них висунуті на керівні посади завдяки вмінням та навичкам, необхідним саме для низової ланки управління: високим показникам у роботі, сумлінному та якісному виконанню обов'язків та високому рівню технологічних умінь та навичок. Підвищення за посадою та нове коло обов'язків вимагають від цієї категорії професіоналів оволодіння новими, управлінськими технологіями та компетентностями якісного іншого рівня.

Як показав аналіз літератури, сьогодні найважливішими для керівників є «ринкові» якості особистості, такі як гнучке креативне мислення, ініціативність, заповзятливість, націленість результат, вміння взяти відповідальність він і висока стресостійкість. При цьому збільшується значущість навичок самоорганізації та організації роботи підлеглих, навичок міжособистісного спілкування (уміння встановлювати контакти та вирішувати міжособистісні конфлікти, налагоджувати взаємодію з вищим начальством), навичок планування своєї діяльності та діяльності інших, уміння мотивувати персонал, формувати команди та керувати ними. Таким чином, можна констатувати, що соціальні зміни диктують вимоги до розширення певного виду професійних умінь керівника, які можна об'єднати категорією соціально-психологічної компетентності.

Навчання менеджерів в установах середньої та вищої професійної освіти в основному зводиться до викладу теоретичних та правових засад управління підприємством, методики складання бізнес-плану, економічної оцінки ефективності підприємства тощо. При цьому приділяється мінімум уваги розвитку тих аспектів соціально-психологічної професійної компетентності, які є основою управлінської діяльності сучасного керівника. У зв'язку з цим, нам близьке припущення у тому, що проблема, швидше за все, не від нестачі управлінських знань, а їх змісту, не від слабкості підготовки керівників, а націленості цієї підготовки, не від відсутності навчання керівництва, а в технологіях його здійснення. Це означає, що для забезпечення більш якісної професійної підготовки керівників у системі підвищення кваліфікації, слід переглянути як змістовні, так і

технологічні компоненти процесу навчання, та визначити ті, які б дозволили ефективно реагувати в умовах мінливого середовища та забезпечувати сталий розвиток.

Інформаційні джерела:

1. О. І. Бондарчук, «Спецкурс-тренінг особистісного розвитку керівників освітніх організацій у контексті організаційного розвитку», Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / ред. кол.: С. Д. Максименко (голов. ред.) [та ін.]. Київ, Україна: А.С.К., т. 1: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія; С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки, Ред.; вип. 32, с. 213–218, 2011.

УДК [37.011.3-052:330]:378.4.046(043.5)

І.М. Козубцов, д-р. пед. наук, канд. техн. наук (*БІТІ, Київ*)

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ НА ЗАСАДАХ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми. Проблема якісної професійної підготовки фахівців з управління та адміністрування істотно проявилася з настанням епохи «інформаційного суспільства» потребує зміни ролі і місце освіти. На думку О. Пометун: «...наприкінці ХХ ст. почали відбуватись докорінні зміни в парадигмі й методології освіти, передумови й окремі елементи яких склалися протягом усього століття. Колишня парадигма, що відбивала інтереси та сутність індустріального суспільства, детермінованого пізнання й однозначності оцінок, поступово замінюється методологією інформаційного суспільства, плюралістичного пізнання й імовірності оцінки» [1 с. 16]. До того ж «...постіндустріальне суспільство, на відміну від індустріального кінця ХІХ – середини ХХ століть, значно більше зацікавлене в тому, щоб його громадяни були спроможні активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до умов життя, що постійно змінюється» [2].

Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей особливо це стосується студентів-фахівців з управління та адміністрування, їх умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися у житті суспільства [3]. Виконання цих завдань є однією з умов підготовки якісних

фахівців з управління та адміністрування спроможних до культури якісного кадрового менеджменту.

Аналіз останніх наукових досліджень. Результат аналізу наукових праць з обраної тематики теоретичні та методичні засади формування професіоналізму, професійної культури, професійної майстерності і, власне, професійної компетентності викладачів ВНЗ розкриваються в працях В. Андрущенко, А. Барабанщикова, В. Бондаря, Н. Гузій, О. Гури, О. Дубасенюк, З. Єсаревої, І. Зязюна, В. Кременя, В. Кузовльова, Н. Кузьміної, В. Лозової, В. Лугового, В. Олійника, І. Підласого, Н. Протасової, В. Семиченко, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна та ін., можемо констатувати, що незважаючи на велику кількість наукових праць щодо визначення професіоналізації, професійної компетентності, тощо, питання формування професійної компетентності фахівців сфери управління та адміністрування на засадах методологічної культури на сьогоднішній день є недостатньо дослідженим, що й зумовило наш вибір напрямі наукового дослідження.

Тому метою доповіді є обґрунтування наукової розробки основ формування професійної компетентності фахівців з управління та адміністрування на засадах методологічної культури.

Результат дослідження. Об'єктивна реальність змушує звернути особливу увагу на професійну підготовку фахівців з управління та адміністрування у частині формування професій компетентності у середовищі методологічної культури.

Професійна діяльність фахівців з управління та адміністрування описується професійною методологією, яку опановують будучи студентами. Що собою являє професійна методологія? Для цього потрібно розібратися зі складовою поняття «Методологія» яка на сьогоднішній час є феноменом з точки зору її трактування.

Для детерміноване розуміння поняття скористаємося означенням А.М. Новикова [4 с. 20], «Методологія» – це вчення про організацію діяльності.

Отже, під професійною методологією фахівців з управління та адміністрування доречно розуміти як вчення про організацію діяльності в їх професійній сфері визначеного об'єкту та предмету діяльності.

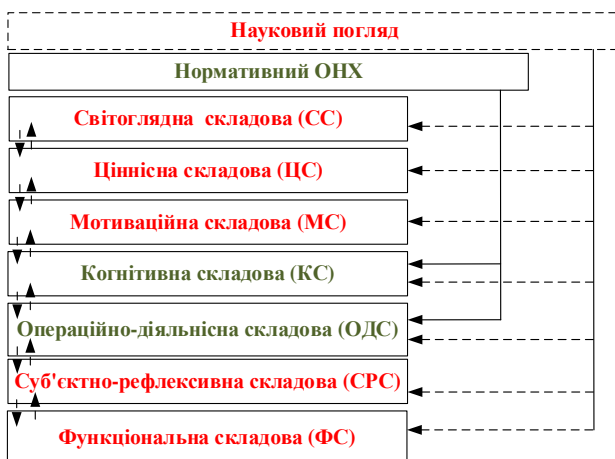
Не викликає сумніву, що отримати якісний результат професійної діяльності неможливо від персональної майстерності індивідуального дбайливого ставлення фахівця до об'єкту та предмету діяльності в межах визначених законодавства та формальних і не формальних традицій. Тому підготовка студентів – майбутніх фахівців

з управління та адміністрування вочевидь має здійснюватися в професійному культурному середовищі.

Тільки тоді можна бути впевненими, що процес формування професійної компетентності фахівців відбувається в нерозривній єдності методологічної культури в сфері управління та адміністрування.

Відповідно ідеалізований суб'єктний компонент методологічної культури фахівців з управління та адміністрування (професійна компетентність) можна подати наступною структурою (рис. 1).

Отже, виходячи з вище розглянутого логічно виникає запитання: яким чином і за допомогою якої педагогічної системи можна реалізувати формування професійної компетентності фахівців з управління та адміністрування на засадах методологічної культури.

Рис. 1. Складові ідеалізованого суб'єктного компоненту носія методологічної культури фахівців сфери управління та адміністрування

Зміст навчання має бути вибудований таким чином, щоб студенти опанували вчення про організацію професійної діяльності у сфері управління та адміністрування.

Реалізація змісту навчання покладається на науково-педагогічний працівників кафедр з посиленням нахилом на науково-методичним супроводження. Саме ця категорія учасників освітнього процесу є фундаментальною основою у формуванні професійної компетентності фахівців з управління та адміністрування на засадах

методологічної культури в межах визначених законодавства та формальних і не формальних традицій.

Інформаційні джерела:

1. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : монографія. К.: К.І.С., 2004. С. 16–25.

2. Полат Е.С., Бухаркіна М.Ю., Моисеева М.В., Петров А.Е. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. М.: Академия. 2005. 272 с.

3. Драч І.І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти. Проблеми освіти: наук.-метод. зб. 2009. Вип. 58. Ч. І. С. 176–180.

4. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология. М.: СИН-ТЕГ, 2007. 668 с.

УДК 005.35

А.С. Крутова, д-р екон. наук, проф. (*УППА, Харків*)

О.О. Нестеренко, д-р екон. наук, проф. (*ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків*)

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ «ЯКІСНА ОСВІТА» В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Вища освіта є визначальним фактором розвитку людського капіталу країни. Російська агресія внесла глобальні корективи в діяльність закладів вищої освіти і життя українського студентства. Від початку повномасштабного вторгнення було суттєво пошкоджено більше 120 закладів вищої освіти, 16 повністю зруйновано, окремі ЗВО дотепер залишаються на тимчасово окупованій території. Багато освітян та студентів втратили доступ до свого місця роботи та навчання (виїхали або знаходяться в окупації). Існує ризик втрати цих людей для системи вищої освіти України [1]. Всі ці виклики вимагають термінового генерування управлінських функцій та рішень в системі забезпечення якості вищої освіти з боку освітніх управлінців, науковців і педагогів.

В 2021 р. Україна посіла 36 місце в рейтингу серед 165 країн світу за індексом сталого розвитку, прогрес країни було відзначено у досягненні десяти з 17 цілей, які визначають сталий розвиток країни в економічній, соціальній та екологічній сферах. В умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення нашої держави досягнення цілі сталого розвитку 4 «якісна освіта» є однією з головних для забезпечення

цілісності навколишнього середовища, економічної життєздатності і справедливого суспільства для нинішнього і майбутніх поколінь.

Висловлення Ліни Костенко «Моє дитинство, вбите на війні» якнайкраще відображає сьгоднішні реалії. В цих умовах уряд і кожний окремий заклад вищої освіти докладають усіх зусиль для забезпечення права українського студентства на якісну освіту. З перших днів війни почався процес коригування Національного плану дій зовнішнього забезпечення якості вищої освіти України на період 2022-2023 рр. Підготовку цього документу було ініційовано у 2021 році Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти за участі Комітету з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України, Міністерства освіти і науки України та інших стейкхолдерів. Однак руйнівні наслідки війни вимагають швидкого реагування з боку уряду в частині внесення змін до процесів забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Два попередні роки, протягом який сфера вищої освіти була вимушена працювати в умовах карантинних обмежень через пандемію COVID-19, навчили заклади працювати повністю у дистанційному форматі. Цей досвід дозволив вітчизняним ЗВО вже на другий місяць війни відновити навчання. Разом з тим потребують подальшого удосконалення існуючі практики забезпечення та моніторингу якості вищої освіти.

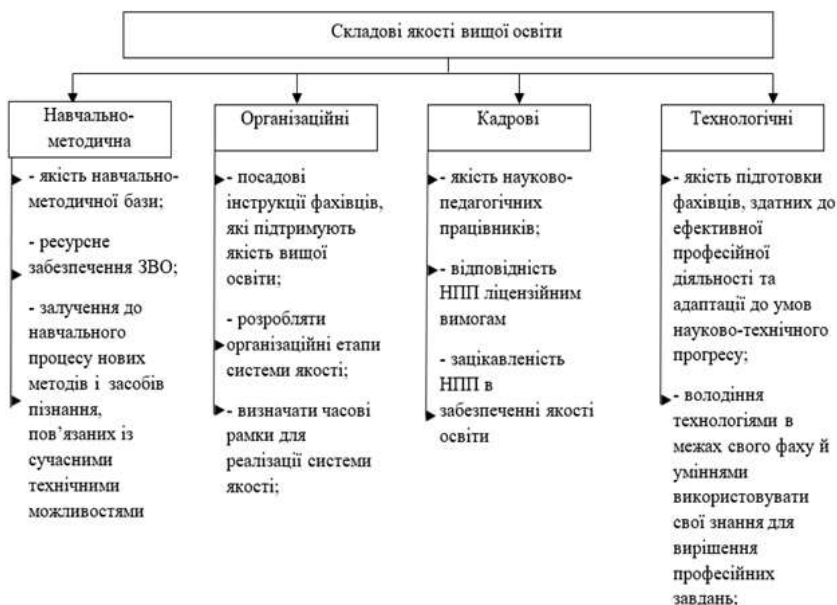
В період воєнного стану відбулися низка заходів направлених на покращення системи забезпечення якості вищої освіти в Україні. 23 і 24 вересня представники Національного агентства взяли участь у роботі Генеральної асамблеї CEENQA та воркшопі на тему «Незалежність агентств із забезпечення якості», де знайшло міжнародну підтримку та було схвалено дуже важливе питання для України та всієї організації, а саме: виключення російських агентств з CEENQA, що сприймається освітянською спільнотою як чергова перемога над ворогом [2]. 20 жовтня у межах IT-саміту «Education Summit 2022» відбулася панельна дискусія «Практичні інструменти щодо підвищення якості вищої освіти», де було приділено увагу практичним аспектам забезпечення якості вищої освіти в Україні в умовах воєнного часу [3]. Оприлюднено рекомендації Державної служби якості освіти про те, як закладам освіти працювати в умовах воєнного стану [4].

Якість освіти традиційно пов'язують зі змістом та формою навчального процесу, що ґрунтується на кваліфікації та досвіді викладачів. Однак, у сучасному швидкоплинному світі слід спрямовувати навчальний процес не лише на засвоєння базових знань,

а і на формування потреб, умінь та навичок самостійного засвоєння новітніх знань упродовж життя, ефективного їх використання на практиці. Важливо також вчасно відмовлятися від старого досвіду і стереотипів поведінки [5, с. 15].

В загальному вигляді, для підтримки якості вищої освіти керівництво ЗВО має забезпечувати враховуючи чотири взаємопов'язані складові, які лише в комплексі дозволять її підтримувати на належному рівні (рис.).

Для імплементації наведених складових заклади вищої освіти мають дотримуватися процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітніх (освітньо-наукових, освітньо-професійних) програм, які регламентуються чинним законодавством та внутрішніми положеннями з забезпечення якості вищої освіти, які мають містити систему індикаторів, які дозволяють оцінити якість освітньої діяльності за окремою програмою, що сприяє визначенню напрямів її перегляду та удосконалення, а також низку заходів, реалізація яких сприяє удосконаленню освітньої діяльності університету.

Рис. 1. Складові якості вищої освіти

Таким чином, роль забезпечення якості стає вирішальною в підтримці систем і закладів вищої освіти у їх реагуванні на зміни та досягненні 4 цілі сталого розвитку.

Інформаційні джерела:

1. План відновлення України (освіта і наука). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/plan-vidnovlennya-ukrayini-osvita-ta-nauka-yak-fundament-rozvitku-lyudskogo-potencialu>
2. Офіційний сайт НАЗЯВО. URL: <https://naqa.gov.ua/2022/09>
3. Education Summit 2022. URL: <https://education-summit.co.uk/previous/es-2022>.
4. Рекомендації Державної служби якості освіти про те, як закладам освіти працювати в умовах воєнного стану. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/rekomendacii-zakladam-osviti/zakladi-osviti-v-umovakh-voennogo-stan/>
5. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник ; за наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.). НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

УДК 658.1:005.21:658.8

О.В. Лозова, канд. екон. наук, доц. (*ПУЕТ, Полтава*)
І.С. Тимошенко, здоб. ОС PhD (*ПУЕТ, Полтава*)

ПРОАКТИВНА ПОВЕДІНКА ПІДПРИЄМСТВА

На сьогоднішній день існує два типи поведінки підприємств: реактивне та проактивне. Якщо реактивна поведінка передбачає пошук зовнішніх причин виникнення тих чи інших труднощів, то проактивна – це пошук альтернативних варіантів покращення поточної ситуації та ефективних способів вирішення таких же ситуацій у майбутньому. У динамічному соціально-економічному середовищі вітчизняних підприємств, які опинились під час війни у повній невизначеності реактивна поведінка гальмує розвиток, а інколи і взагалі призводить до його ліквідації. Навіть в умовах війни більшість підприємств формує свою політику на проактивній поведінці формуючи повоєнні стратегії розвитку вже зараз.

Багато публікацій, орієнтованих на практиків, стверджують, що менеджери повинні бути більш проактивними на роботі, і що проактивна поведінка стає дедалі важливішим компонентом ефективності роботи будь якого підприємства. Більшість доступної наукової літератури про

стратегію, лідерство та ефективність на робочому місці підтримує ідею про те, що використання нашого людського капіталу шляхом захоплення їх до проактивної поведінки може покращити результативність. Організаційні дослідження передумов і наслідків проактивної поведінки підприємства з'явилися в різній науковій літературі і використовували різні підходи до визначення, вимірювання та розуміння проактивності.

Менеджери всюди закликають «бути проактивними», а компанії закликають створювати своє майбутнє проактивно. Роберт Келлі висвітлює ініціативу та інші активні дії поведінки як ключі, які відрізняють зіркових від середніх виконавців. Високий рівень проактивної поведінки виявляється у сильному прагненні до прогресу. Коллінз і Поррас нещодавно досліджували великі компанії, якими постійно захоплювалися лідери галузі, у спробі визначити основні характеристики корпоративних культур, які увічнюють велич протягом тривалих періодів часу. Головне повідомлення полягало в тому, що великі компанії мають міцне ядро ідеологій (мета та цінності) і невпинне прагнення до прогресу, що спонукає до постійних, позитивних змін. Проактивна поведінка керує другою половиною цього прогресу. Нещодавне дослідження показало, що як чоловіки, так і жінки з більшою ймовірністю пройдуть успішно співбесіду, якщо в їхніх рекомендаційних листах наголошується на активності чи проактивності, а не на соціально-емоційній поведінці.

Проактивна поведінка передбачає, перш за все, дії на випередження майбутньої ситуації, а не реагування на поточну ситуацію. Це стосується взяття ситуації під контроль і внесення ранніх змін, в той час як інші підприємства не встановлюють ситуацію або чекають, поки щось станеться.

Проактивне управління означає передбачення потреб і проблем, щоб ви та ваша команда були готові їх подолати. Та слід врахувати, що неможливо передбачити всі обставини. Жоден лідер або організація не може бути завжди активним. Проактивність – це те, що зазвичай рекламується як шлях до покращення процесу прийняття рішень і продуктивності. Але це може бути палка з двома кінцями. Захоплення команди до проактивної поведінки, але несвідоме несприйнятливості до проактивної поведінки є рецептом зниження ефективності та продуктивності.

Проактивна поведінка для підприємства має як переваги, так і недоліки. До переваг можна віднести:

- самостійне створення максимально сприятливого середовища;
- створення своїх ніш функціонування;
- максимальна підготовка компанії до впливу зовнішнього середовища – урахування його можливостей і зменшення його негативного впливу;

– керівна роль компанії в середовищі.

В свою чергу, серед недоліків проактивної поведінки підприємства відносять наступні:

– високі затрати на моніторинг зовнішнього середовища і заходи впливу на ділове оточення;

– висока організаційна готовність до змін і навчання.

Отже, проактивна поведінка є складним явищем, викликаним багатьма причинами, яке має важливі особисті та організаційні наслідки. Майбутні дослідження в даному напрямі повинні глибше конкретизувати її передумови та наслідки, а також розкрити граничні умови процесу зміни характеру праці, оскільки на початку 21 століття дослідникам важливо глибше конкретизувати процес, за допомогою якого люди вирішують, чи потрібно чи ні залучення до проактивної поведінки, способи більш ефективної участі в проактивній поведінці та зв'язок між проактивною поведінкою та організаційними результатами.

УДК 378.016

Н.А. Скриннік, канд. філол. наук (*ХДАДК, Харків*)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

Розвиток іншомовної професійно-комунікативної компетентності є необхідною складовою професійної підготовки студентів ВНЗ та актуальною умовою формування професійних якостей майбутнього економіста, здатного спілкуватися з фахівцями інших країн у полікультурному просторі в умовах міжнародної мобільності.

Створення умов для конкурентної переваги у світі є головною умовою економічної та соціальної стабільності в Україні. Очікувані зміни можливі лише за умови підвищення продуктивності праці, яка сьогодні залежить від наявності на вітчизняному ринку висококваліфікованих фахівців. Отже, будь-які перетворення в економіці неможливі без освітніх реформ та модернізації підготовки конкурентоспроможних спеціалістів.

Для розвитку іншомовної компетентності студенти ВНЗ повинні володіти не тільки іншомовними навичками, одним з аспектів професійного спілкування спеціалістів економічної галузі є вміння виступати з презентацією, вести зустрічі й брати участь у перемовинах, а також володіння навичками аудіювання, а саме сприйняття на слух іншомовного усного висловлювання професійного спрямування. Таким

чином, для майбутнього фахівця економічної галузі є необхідним володіння комунікативними вміннями для вирішення певних комунікативних завдань у різних контекстах, ситуаціях, сферах навчальної, наукової та професійної діяльності.

Проблемі формування професійної іншомовної компетенції та окремим її аспектам приділяли такі вітчизняні дослідники: О. Бігич, І. Задорожна, С. Козак, Н. Микитенко, Л. Морська, О. Москаленко, С. Ніколаєва, О. Тарнопольський, Л. Черноватий, та ін.

Однак результати аналізу наукової літератури переконують, що проблема формування професійної іншомовної компетентності у майбутніх фахівців економічної галузі недостатньо висвітлена.

Тому мета статті – розглянути умови та особливості процесу формування професійної іншомовної компетентності майбутніх економістів.

Іншомовна комунікативна компетентність розглядається нами як сукупність трьох компетенцій: мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей.

Лінгвістична компетенція містить лінгвістичні знання (лексичні, граматичні), мовні навички (фонетичні та орфографічні) та відповідні соціокультурні знання (країнознавчі та мовознавчі).

Мовленнєва компетенція передбачає вміння формувати та висловлювати думку, сприймати й транслювати мовлення іноземною мовою. Мовленнєва компетенція містить чотири види спілкування: аудіювання, говоріння, читання та письмо.

Для формування іншомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності необхідно забезпечити практичну спрямованість навчання іноземної мови.

На нашу думку, у процесі вивчення іноземної мови студенти немовних ВНЗ повинні знати:

- 1) структуру мови, яку вони вивчають (фонетика, словниковий запас, граматики);
- 2) специфіку наукової літератури, яка могла б бути використана в професійній сфері;
- 3) правила оформлення анотацій, рефератів, доповідей, презентацій;
- 4) правила написання резюме, ділового листування тощо.

Велику роль при вивченні іноземної мови має мотивація студентів, формування якої є завданням викладача [2]. Крім того, викладач повинен мати здатність створювати позитивну атмосферу на занятті та доброзичливі стосунки між студентами, що, в свою чергу, сприятиме формуванню у студентів мотивації впевнено вчитися [3].

Таким чином, оволодіння іншомовною компетентністю передбачає не тільки розуміння й знання мови, а й здатність використовувати набуті мовні навички для вирішення певних комунікативних задач у різних сферах життєдіяльності. Наявність іншомовної компетентності дозволить майбутнім фахівцям працевлаштовуватися в різних міжнародних організаціях і компаніях, брати участь у міжнародних проєктах, навчатися в міжнародних навчальних закладах, підвищить конкурентоспроможність фахівців на ринку праці.

Інформаційні джерела:

1. Бориско Н.Ф. Теоретичні основи створення навчально-методичних комплексів для мовної міжкультурної підготовки вчителів іноземних мов (на матеріалі інтенсивного навчання німецької мови) : дис. докт. педагог. наук : 13.00.02 / Київськ. держ. лінгв. ун-т., Київ, 2000. 508 с.
2. Astuti, S. P. (2013). Teacher's and student's perception of motivational teaching strategies. *TEFLIN Journal*, 24 (2), 14–31. Retrieved from <http://www.journal.teflin.org>
3. Ramirez, A.C.V. (2010). Students' perception about the development of their oral skills in an English as foreign language teacher training program. Retrieved from <http://www.researcharchive.edu.tw>.

УДК 378-057.8:004

І.В. Удовенко, канд. філол. наук (*ДБТУ, Харків*)

Л.А. Подворна, ст. викл. (*ДБТУ, Харків*)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ

Цифрова економіка та цифрове суспільство як глобальні тенденції сучасності потребують адаптації та модернізації системи освіти в закладі вищої освіти, головною метою якої є підготовка студентів до життя та професійної діяльності в умовах адаптивно-цифрового середовища закладу вищої освіти. Інноваційні зміни у вищій освіті України визначили необхідність проєктування адекватних соціально-педагогічних умов для формування професійної компетентності студентів в умовах адаптивно-цифрового середовища закладу вищої освіти, що вимагають розроблення та впровадження нової моделі практики, в основі якої компетентнісний підхід буде пріоритетним.

Сьогодні у сфері освіти активно впроваджується компетентнісний підхід, який виник у відповідь на зміни навчальних

умов в закладах вищої освіти, що появилися з переходом до цифрової економіки. Нова парадигма освіти полягає у формуванні компетентностей, які визначаються освітньою галуззю і відбуваються під час навчання та безперервного самовдосконалення майбутніх фахівців. У контексті підготовки майбутніх професійних фахівців перспективою є зосередження уваги на предметній галузі, яка охоплює формування компетентностей, необхідних знань та навичок для впровадження їх у професійну практику.

Формування нових вимог до реалізації та змісту навчального процесу, особливо в частині його персоналізації у вигляді розробки індивідуальних освітніх маршрутів і забезпечення практикоорієнтованого та компетентнісного підходу стимулює впровадження різноманітних форм цифрової освіти, в тому числі адаптивних систем, змішаних форм навчання, застосування методики тематичних досліджень, мобільного навчання, гейміфікації, проектної діяльності тощо. Для того щоб нові освітні технології були максимально ефективними, необхідно розробити сприятливі умови для формування ефективного адаптивноцифрового середовища закладу вищої освіти, які будуть фундаментально впливати на результати навчання та на формування професійної компетентності студентів.

Формування компетентного спеціаліста нового покоління неможливе без створення цілісного освітнього простору на різних його рівнях та ступенях в умовах адаптивно-цифрового середовища закладу вищої освіти. Ефективність підготовки фахівців реалізується на основі таких підходів: мотиваційного, що сприяє підвищенню мотивації до навчання, розвитку потреб у здобутті освіти та пізнавального інтересу; змістового, що полягає у формуванні знань, практичних та інтелектуальних умінь і навичок, а також компонентів творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища; організаційно-педагогічного підходу, який проявляється у формах, методах та способах організації навчальної діяльності студентів на кожному ступені навчання.

Щоб задовольнити потреби сучасної цифрової економіки та ринку праці, вища освіта повинна виходити за рамки традицій. Нова концепція Education 3.0 повністю зосереджена на студенті, що передбачає особисту траєкторію для кожного студента та звертає увагу на нові вміння та навички, які здобуваються студентами, а не на прості оцінки, як доказ того, що якийсь конкретний предмет був засвоєний). Для успішного впровадження концепції Education 3.0 використання цифрових інструментів у рамках навчального процесу стає не примхою, а необхідністю.

Важливість формування професійної компетентності студентів сконцентрована на отримання якісно нового результату в системі вищої освіти, який відповідав би стану й тенденціям світового освітнього суспільства та умовам адаптивно-цифрового середовища закладу вищої освіти. У результаті компетентнісно орієнтованого навчання майбутні фахівці набувають здатності працювати з професійно значущим матеріалом, самостійно здобувати нові знання та розвивати особистий творчий потенціал.

Інформаційні джерела:

1. Чубрей О., Мудренко А., Шепель О. Формування професійної компетентності студентів. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип 46 (2).

2. Govindasamy M. K., Kwe N. M. Scaffolding problem solving in teaching and learning the DPACE Model-A design thinking approach. Research in Social Sciences & Technology. 2020. № 5 (2). S. 93–112.

УДК 371

М.А. Омелько, спец. вищ. кат., викладач-методист обліково-економічних дисциплін (*ВСП «Могилів-Подільський технологіко-економічний фаховий коледж Вінницького НАУ, Могилів-Подільський»*)

СУЧАСНІ ФОРМИ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ БУХГАЛТЕРІВ

Сучасний бухгалтер має бути високоосвіченою, компетентною людиною, з кваліфікацією, яка відповідає вимогам професії, суспільства, часу; бути яскравою, неординарною і всебічно розвиненою особистістю, що постійно удосконалює свій професійний рівень; сучасний бухгалтер – це комунікабельний, здатний до продуктивного ділового спілкування спеціаліст, і водночас повинен бути спокійною, розсудливою, виваженою людиною. Вимоги, висунуті до облікової професії, досить високі. У сучасного бухгалтера повинен бути «сильний розум, послідовні практичні цілі». Таким чином, все це зумовлює необхідність вдосконалення освітньої та кваліфікаційної підготовки сучасних бухгалтерів. Значна увага при цьому спрямована на удосконалення позааудиторної роботи зі студентами, особливо при формуванні професійних компетенцій.

Позааудиторну роботу проводжу ініціативно, творчо, вмю цікаво та змістовно організувати та провести виховні заходи, які мають

позитивний вплив на студентів. Професійно-масові заходи проводяться впродовж навчального року та переважно під час декади обліково-економічних дисциплін. Серед них варто відмітити: конкурси професійної майстерності; олімпіади з фахових дисциплін; студентські конференції, презентації спеціальності, тематичні вечори, екскурсії професійного спрямування, зустрічі з фахівцями-спеціалістами, конференції за підсумками виробничої практики тощо.

Виконуючи завдання куратора навчальної групи, працюю над згуртуванням студентського колективу, спрямовую та націлюю молодь на продуктивну працю.

Будую виховну роботу в навчальній групі з урахуванням індивідуальних особливостей і здібностей кожного студента, надаю педагогічну підтримку в пізнавальному процесі, життєвих обставинах. Спрямовую виховну роботу на вивчення індивідуальних особливостей студентів, практикую проведення психологічного тестування і тренінгів за участю професійного психолога, залучаю студентів до активної участі у культурно-масових творчих і спортивних заходах.

Працюю над формуванням всебічно розвиненої творчої особистості майбутнього спеціаліста, залучаю студентів до участі в загальноколеджанських, міських, обласних заходах.

Маю досвід організації та проведення зустрічей з фахівцями-практиками, екскурсій до Управління Державної казначейської служби України міста Могилева-Подільського та району, Державної податкової інспекції, засідань, бухгалтерії бюджетної установи, круглих столів із випускниками, роботодавцями міста. Саме роботодавці, наші випускники минулих років допомагають з'ясувати, якими є сучасні вимоги до теоретичної та практичної підготовки спеціалістів; якими знаннями та вміннями, крім професійних, повинен володіти сучасний спеціаліст? на що варто більше звертати увагу нам, викладачам коледжу під час вивчення спецдисциплін? Вони можуть співставити, порівняти і підказати напрямок удосконалення організації навчально-виховного процесу при формуванні майбутнього спеціаліста.

Запрошені у своїх виступах звертають увагу на: необхідність покращення рівня самоосвіти працівників; володіння знаннями правил поведінки державного службовця, вміння спілкуватися з клієнтами банків, Державної казначейської служби; формування практичних вмінь по веденню податкового обліку, орієнтуванню постійних змін в законодавстві України; постійне самоудосконалюватися в процесі виконання службових обов'язків; обов'язкове знання бухгалтерського обліку в роботі економіста, фінансиста, ревізора, бухгалтера, що дає

можливість фахівцю швидше адаптуватися до виконання завдань на робочому місці.

Досвід роботи викладачів показує, що аналогічні позааудиторні навчально-виховні заходи сприяють професійному, інтелектуальному і культурному розвитку молодого спеціаліста.

При підготовці до конкурсів та інших позааудиторних заходів студенти усвідомлюють, що сучасному бухгалтеру необхідні широкі знання, ерудиція, творчий підхід. Їм варто знати підвалини не лише загальнотеоретичних дисциплін, економічного аналізу, планування, фінансування та кредитування, контролю і ревізії, але й загальноекономічних та фахових дисциплін — політичної економії, статистики, фінансів, бухгалтерського, фінансового обліку тощо.

Таким чином, зміни, які відбуваються в суспільстві, сьогодні потребують від молодих фахівців не тільки глибоких знань, наукового підходу до виконання посадових обов'язків, але й неабияких творчих здібностей. Перед викладачем стоїть завдання – забезпечити студентів ґрунтовною базою знань, умінь і навиків з дисципліни, надихнути їх на роботу в постійному творчому пошуку, на самовдосконалення.

Інформаційні джерела:

1. Гнатенко Н. Роль та місце інноваційних технологій в підготовці спеціалістів бухгалтерської професії. – Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 18-19 квітня 2013 р., м. Кам'янець-Подільський.

2. Чижевська Л.В. Методика викладання облікових дисциплін / Л.В. Чижевська. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 504 с.

УДК 657

О.М. Чабанюк, канд. екон. наук, доц. (*ЛТЕУ, Львів*)

КОМПЕТЕНТНІСТНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

На сьогодні загальноприйнятим є поділ компетентностей на дві групи: предметно-спеціальні (фахові) компетентності (subject specific competences) та загальні компетентності (generic competences, transferable skills). Згідно з визначенням перші залежать від предметної області, саме вони визначають профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника, саме вони роблять кожну освітню програму індивідуальною. Але існують й інші, не менш важливі, компетентності, якими студент оволодіває в процесі виконання даної освітньої програми, але вони носять універсальний, не прив'язаний до предметної області характер. Це, наприклад, здатність до навчання, креативність, володіння іноземними мовами, базовими інформаційними технологіями тощо. Загальні компетентності збалансовуються із спеціальними компетентностями при розробленні освітніх програм підготовки фахівців.

Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти виокремлюють такі компетенції.

- Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності.

- Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку.

- Спеціальні (фахові, предметні) компетентності – компетентності, що залежать від предметної області, та є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю.

Інтегральна компетентність. За основу використовується опис відповідного кваліфікаційного рівня Національної рамки кваліфікацій (НРК):

Молодший бакалавр (рівень 5): Здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів відповідної науки і характеризується певною невизначеністю умов.

Бакалавр (рівень 6): Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов

Магістр (рівень 7): Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі

навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Доктор філософії (рівень 8): Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної, у тому числі дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики

Загальні компетентності. Перелік загальних компетентностей корелюється з описом відповідного кваліфікаційного рівня НРК. Перелік загальних компетентностей має містити 5-15 компетентностей з врахуванням рівня освіти. Рекомендованим є вибір загальних компетентностей з переліку проекту TUNING, зокрема,

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3. Здатність планувати та управляти часом.
4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
6. Здатність спілкуватися іноземною мовою.
7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
8. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
11. Здатність бути критичним і самокритичним.
12. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
13. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
14. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
15. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
16. Здатність працювати в команді.
17. Навички міжособистісної взаємодії та ін.

Названий перелік є відкритим і може доповнюватись НМК при розробці Стандартів іншими компетентностями, наприклад, навички рухової активності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності. Перелік рекомендованих спеціальних (фахових, предметних) компетентностей корелює з описом відповідного кваліфікаційного рівня НРК.

Орієнтовна кількість спеціальних компетентностей, як правило, не перевищує 10-20 компетентностей з урахуванням рівня освіти.

Рекомендованим є вибір спеціальних (фахових, предметних) компетентностей з переліків проекту TUNING (які, проте, не є вичерпними). Для спеціальностей, у межах яких здійснюється підготовка фахівців за регульованими професіями, за спеціалізаціями відповідно до професійних стандартів, затверджених у встановленому порядку, можливим є наведення окремих переліків компетентностей для спеціалізацій.

Отже, компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти виокремлюють: інтегральні компетентності, загальні компетентності, спеціальні (фахові, предметні) компетентності.

Інформаційні джерела:

1. Бачинський В. І., Полянська О. А., Чабанюк О. М. Вступ до спеціальності : навчальний посібник. – Львів : Алерта, 2017. – 329 с.

2. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від «01» червня 2017 № 600 [Електронний ресурс] <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/1648.pdf>

УДК 658.52

Н.С. Чопко, канд. екон. наук, доц. (*ЛНУ ім. І.Франка, Львів*)

Ю.С. Мудра, здоб. вищ. осв. ОС «магістр» (*ЛНУ ім. І.Франка, Львів*)

НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІНИ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасні трансформаційні процеси характеризуються високим рівнем мінливості й неоднозначності, що ускладнює розвиток підприємництва та вимагає формування нових компетенцій, які б відповідали вимогам сталого розвитку й були ціннісно орієнтованими. При цьому постає питання їх пошуку і втілення в управлінні підприємством через формування організаційної культури.

Організаційна (корпоративна) культура – це сформована впродовж всієї історії організації сукупність прийомів та правил її

адаптації до вимог зовнішнього середовища і формування внутрішніх відносин між групами працівників [2].

Сьогодні на підприємствах України відбувається переоцінка більшості застарілих ціннісних орієнтацій, а нові цінності поступово закріплюються в свідомості керівництва. Загалом виділяють декілька основних недоліків, властивих корпоративній культурі вітчизняних підприємств [1]: непомірна централізація управління, небажання делегувати повноваження, надмірна чисельність і мала ефективність штабного апарату, незадовільний рівень стратегічного планування, відсутність чіткого розподілу функцій та повноважень між підрозділами організаційної структури, слабка система мотивації працівників, тощо.

На всіх етапах розвитку України суттєвий вплив на її ринкове середовище та економічну культуру мали певні особливості національного буття, характеру суспільної свідомості та психології, тобто менталітету, який виконує особливо важливу роль у цьому контексті.

У національному характері українців, як зазначають багато науковців, існує цілий ряд рис, які не зовсім вписуються в норми корпоративної культури [3]. Дослідження показують, що негативно впливають на формування української корпоративної культури психологічні чинники, які пов'язані з недавнім тоталітарним радянським минулим, зокрема, безініціативність, подвійна мораль, звичка покладатися на опіку держави і водночас не довіряти їй. Також виокремлюють витоки невисокого рівня економічної культури, зокрема економічний нігілізм, які й сьогодні є реальністю ментальності значної частини населення. Таким чином, характерним є надання пріоритету не формальному розуму, а нормам морального життя суспільства, які базуються на принципах індивідуальності й людяності.

Великою мірою негативно на національний характер вплинула довготривала відсутність власної держави. Здійснювані протягом тривалого періоду цілеспрямовані знищення та денационалізація української еліти надзвичайно вплинули на посилення консервативності національного характеру як засобу захисту своїх традицій та цінностей від зовнішніх чинників.

Значної трансформації організаційна культура українських компаній зазнає в умовах війни. Цей процес передбачає зміну наявних норм, уявлень і цінностей, а також перебудову системи цілей та пріоритетів. Найважливішими завданнями для керівництва є: забезпечення емоційного добробуту працівників, формування

сприятливого психологічного становища, створення стійкої системи внутрішніх комунікацій, запровадження оптимальної мотиваційної політики, реорганізація робочого процесу у відповідності до нових реалій.

В кризовій ситуації підприємству важко досягти стабільності, не змінюючи при цьому підхід до потреб працівників і не враховуючи їх емоційний стан. Менеджерам необхідно сформувати в колективі стійке почуття впевненості, безпеки, оптимізму та захищеності. Для забезпечення внутрішньої стабільності компанії в стресових умовах можна запропонувати наступні кроки:

1. Концентрація уваги. Різкі зміни завжди передбачають втрату зосередженості, хвилювання про майбутні події і страх перед невідомим. Постійне почуття тривоги й загрози може спровокувати непродуктивну поведінку та прийняття помилкових рішень. Деякі люди нерационально відмовляються вірити у небезпеку, а інші піддаються паніці. Для того, щоб працівники поводитись ефективно, керівництву потрібно встановлювати пріоритети. Наприклад, головний пріоритет – допомогти людям сконцентруватися на здоров'ї та безпеці, а потім вже визначити, які потреби бізнесу потрібно задовольнити, щоб він не припинив існування. Для уникнення негативних наслідків потрібно чітко визначити пріоритетні напрямки і допомогти працівникам зосередитись на їх виконанні.

2. Аналіз помилкових рішень. Коли керівник приймає нові ідеї та втілює пропозиції команди, це створює відчуття психологічної безпеки. Таке саме почуття виникає, коли він використовує невдачі й проблеми як джерело інформації, момент навчання. Для цього можна виділити час на періодичних зустрічах колективу, де буде змога обговорити наявний досвід та проаналізувати ті рішення, які виявилися невдалими.

3. Формування оптимізму. У стресових ситуаціях керівник має випромінювати впевненість, силу та позитив. В кожній проблемі ховається можливість й варто звернути увагу працівників на ці можливості, дати їм шанс скористатися ними, і в результаті посилити стабільне відчуття оптимізму. Важливо говорити про невдачі без натяків, але фокусуватись на тому, що потрібно робити, щоб рухатися вперед.

4. Створення сприятливого психологічного клімату. Спонтанні зміни можуть викликати у працівників тривогу. Потрібно зробити усе можливе, щоб зменшити її рівень, показуючи людям їх цінність та значення.

5. Розробка плану на випадок непередбачуваних ситуацій. Такий план може бути недосконалим, однак, якщо працівники знатимуть, що є сценарій повернення в норму, це дасть їм надію та допоможе сконцентруватися на роботі.

Варто зазначити, що формування корпоративної культури – це сукупність зусиль керівника стосовно впливу на соціально-психологічну атмосферу в колективі і на поведінку працівників. Запорукою стабільного розвитку соціально-трудових відносин та економіки в цілому повинна служити продумана, орієнтована на довгострокову перспективу стратегія з розвитку підприємницьких цінностей, в рамках якої мета ведення бізнесу буде тісно погоджуватись з життєвими принципами партнерів, працівників, клієнтів і суспільства в цілому.

Інформаційні джерела:

1. Кицак Т.Г. Вітчизняні реалії становлення корпоративної культури на підприємствах. *Ефективна економіка*. 2014. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&am;z=2810> (дата звернення: 23.07.2022).

2. Марченко О., Томаневич Л. Теорія організації: навч. посіб. Львів, 2015. URL: https://pidru4niki.com/81774/menedzhment/teoriya_organizatsiyi (дата звернення: 13.06.2022).

3. Національна ментальність та її вплив на формування організаційної культури. URL: <http://referat-ok.com.ua/work/organizacijna-kultura-2/> (дата звернення: 15.08.2022)

УДК 159.9.07

Н.М.Шматько, д-р екон. наук, проф. (НТУ «ХПИ», Харків)

М.В. Кармінська-Белоброва, канд. наук з держ. упр., доц. (НТУ «ХПИ», Харків)

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Управлінська діяльність будь-якої організації складається з безперервного циклу розробки, прийняття та реалізації рішень. Значення психологічних та соціологічних знань для вдосконалення управління організацією обумовлено тим, що закономірності у суспільному розвитку визначають дії виконавців, впливаючи на процеси їх трудової діяльності. Організаційні та соціально-

психологічні аспекти управління становлять знання керівника про механізми управління персоналом, оперування важелями впливу на поведінку особистості, упорядкування та організацію трудової діяльності підлеглих. Під час розгляду психологічних основ розробки управлінського рішення можливе прогнозування поведінки індивіда та її поведінкових реакцій у заданих умовах. Вивчення соціальних та психологічних аспектів розробки рішень дозволяє виявити вплив колективу на прийняття управлінського рішення, розширити уявлення про процеси комунікації у різних групах та соціальній системі.

Протягом усього життя людина стикається з необхідністю приймати різні рішення та відповідати за їх реалізацію. Не завжди можна однозначно відповісти на питання, які рішення будуть ефективнішими – індивідуальні чи групові. Ми вважаємо, що групові рішення будуть ефективнішими за індивідуальні у разі, коли розв'язання задачі носить комплексний характер і диктує необхідність розглянути ту саму ситуацію з різних сторін, підібрати деколи суперечать один одному варіанти. Групові рішення отримують також переваги перед індивідуальними у разі, коли необхідно обробити великий обсяг інформації. Найважливішою професійною функцією керівника будь-якого рівня є прийняття рішення, яке здійснюється в умовах дії різних чинників – об'єктивних і суб'єктивних.

Поняття управлінського рішення містить у собі кілька аспектів:

- вибір альтернативи або алгоритму дій;
- наявність владних повноважень та організаційної ієрархії;
- процес, що складається із сукупності процедур або вольових актів;
- інформаційний аспект, що є основою системної концепції розробки та прийняття рішень у складних організаційних системах управління.

При розробці управлінського рішення необхідно адекватно оцінювати проблемну ситуацію та можливі альтернативи з метою вибору оптимального варіанту рішення, що максимально відповідає стратегічним цілям організації. Управлінські рішення завжди приймаються з певним ступенем ризику, при цьому керівник прагне їх мінімізувати та запобігти негативним наслідкам у разі настання. У разі невизначеності неможливо з достатньою точністю спрогнозувати ймовірність досягнення потенційних результатів. Організація процесу розробки рішення визначає тимчасові, управлінські та ресурсні витрати на його розробку.

Управлінські рішення характеризуються такими основними параметрами:

- варіативністю (визначає наявність вибору у особи, яка приймає рішення);
- усвідомленістю (вибір рішення має бути усвідомленим, виходити з висновків ініціатора);
- цілеспрямованістю (ухвалення рішення має бути спрямоване на досягнення поставленої мети).

На процес прийняття групових рішень можуть впливати такі чинники, як особистісні характеристики кожного члена групи, розмір групи та її однорідності. Особистісні характеристики індивідів можуть як позитивно, і негативно впливати ефективність груповий роботи: серед показників, позитивно які впливають групову ефективність, можна назвати високу компетентність соціальної взаємодії, вміння відстоювати свою думку і прислухатися до думки всіх членів групи, особисту мотивацію, доброзичливість.

До характеристик особи, які негативно впливають на роботу в команді, можна віднести відсутність гнучкості, бажання домінувати, нездатність переглянути свою точку зору, агресивність. Розмір групи також є важливим фактором, що впливає на успішність взаємодії групи. У соціальній психології мала група - це нечисленне за складом об'єднання людей, члени якого мають спільну мету і перебувають один з одним у безпосередніх особистих контактах. Чисельність членів малої групи може змінюватись від 2 до 40 осіб.

Важливим чинником прийняття спільних рішень є наявність лідера групи. Лідерство – це процес, з якого певні члени групи мотивують і ведуть у себе групу до наміченої мети. Той чи інший стиль поведінки лідера значною мірою впливає групову атмосферу і ефективність прийнятих рішень. Демократичний та авторитарний стилі керівництва асоціюються з вищими досягненнями. У таких групах є чітка структурна організація роботи, тоді як при стилі потурання ніяк не обмежують і не направляють членів групи. Найбільшу задоволеність спільною працею члени групи відчувають за демократичного керівництва, тоді як авторитарні керівники можуть придушувати індивідуальну волю учасників [1]. Ще одна характеристика групи – її згуртованість. Залежність ефективності групового рішення від згуртованості досить криволінійна: у малозгуртованих групах відзначається зниження продуктивності, тоді як із підвищенням згуртованості групи спостерігається підвищення продуктивності, однак у надмірно згуртованих групах продуктивність знижується.

До переваг групових рішень прийнято відносити такі аспекти: різноманітна та повна інформація, кожен учасник групи в процесі обговорення привносить свій досвід, у результаті група має можливість обговорювати більше варіантів, ніж якби рішення мала прийняти одна людина; велика ймовірність того, що прийняте рішення буде підтримане всіма членами колективу. У дослідженнях К. Левіна доведено, що люди охочіше виконують рішення, у виробленні яких брали участь самі, ніж погоджуються з тими рішеннями, які трансливалися директивно; рішення, прийняте групою, сприймається людьми як більш демократичне, що має більшу законність, ніж рішення, прийняте будь-ким одноосібно; ефект соціальної фасилітації [2]. Це явище, при якому індивід якісніше виконує роботу, знаючи, що за ним спостерігають інша людина чи група інших людей.

Таким чином, якість групових рішень визначається індивідуальними характеристиками учасників та особливостями групового обговорення.

Інформаційні джерела:

1. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення: Технологія прийняття рішень: [пер. з англ.] / Д. Дерлоу – К.: Всеуито: Наукова думка, 2001. – 242 с.
2. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. К.: Рута, 2001. (сс. 240-241 (ст. «Левин Курт»))

ЗМІСТ

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

Жук В.М., Жук Н.Л.

Розвиток теорії і практики бухгалтерського обліку в умовах
воєнного стану 3

Бруханский Р.Ф., Спільник І.В.

Актуалізація перспектив професії бізнес-аналітика та його
фахової підготовки 5

Tetiana Bochulia

Innovative projects of modern economic development 7

Близнак О.П., Іванюта М.О.

Фінансово-кредитна система України: виклики та загрози в
умовах війни 9

Горох О.В.

Продовольча безпека України і світу в контексті сталого
розвитку економіки 12

Страпчук С.І., Миколенко О.П.

Стратегії сталої інтенсифікації аграрних підприємств 15

Секція 1

СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ КОНКУРЕНТО-СПРОМОЖНОСТІ, ІННОВАЦІЙНОСТІ ТА ЗБАЛАНСОВАНOSTI

Zhongcheng Yu, Yang Zhang

Can we united corporate social responsibility and business process?
CSV – the case for win-win conditions 18

Fesenko T.

Stakeholder management in sustainability construction projects: a
preliminary literature review 21

Li Zhang

Can corporate social responsibility and internal control enhance
corporate financial performance? Evidence from chinese-listed
companies 25

Mashchenko M. A.

Development of the public-private partnership mechanism as a
necessary condition for ensuring sustainable development 28

Ostapenko R., Lozinskaya V. Production and sales of organic products in Ukrainian	31
Vovk V. Digitalization as a means of strengthening the competitiveness of medical institutions	34
Акімова Н.С., Янчева Л.М. Інтегрована модель управлінського обліку інноваційних витрат	37
Бабко Н.М. Event маркетинг як складова системи інтегрованих маркетингових комунікаці	40
Арбузова Т.В., Баліцька Н.І. Забезпечення досягнення цілей сталого розвитку в соціально–економічній сфері у контексті впливу воєнного стану та його наслідків в Україні	42
Білоусько Р.С. Інновації в забезпеченні конкурентоспроможності аграрних підприємств	45
Білоусько Т.Ю. Актуальність та основні напрямки запровадження цифрових технологій в аграрній сфері України	47
Бугріменко Р.М., Смірнова П.В. Дослідження інфраструктури роздрібної торгівлі	49
Бухало О.В. Цифровізація процесу стратегічного управління в Україні	52
Вернігорова Н.В. Актуальні фактори впливу у системі благоустрою парків і їх сталий розвиток	54
Войченко Т.О., Радченко О.А. Сучасні тенденції розвитку морських портів в світі та їх вплив на портову індустрію України	57
Волосов А.М. Динамічні здатності як умова конкурентоспроможності підприємницьких структур	60
Глушач Ю.С., Махинько К.А. SMART CITY: цифровізація та сталий розвиток міст завдяки технологіям	63
Глушач Ю.С., Сайко О.С. Модернізація сплати ПДВ під час воєнного стану в Україні	65
Глушач Ю.С., Соколова П.О. Вплив цифровізації на сталий розвиток України	68

Глушач Ю.С., Шавріна Ю.В. Виробничий та фінансовий леверидж в розрізі фінансового аналізу	70
Гнатківський Б.М., Попов Д.О. Властивості економічного потенціалу в парадигмі інвестиційно-інвестиційної моделі розвитку підприємств	73
Деркач О.В. Вектори розвитку соціально відповідальних суб'єктів аграрного бізнесу в контексті підвищенні своєї конкурентоспроможності	76
Жидовська Н.М., Заріцький О.М. Механізм забезпечення розвитку органічного виробництва в Україні	79
Зацаринін С.А. Моделювання маркетингової стратегії управління попитом	81
Карпенко Р.В. Управління ризиками в процесі прийняття управлінських рішень	85
Клименко К.В., Савостьяненко М.В. Актуальні питання щодо формування та реалізації державної політики у сфері критичної інфраструктури	88
Компанієць В.В., Бела О.О. Глибинні зміни бізнес-середовища та актуальні питання розвитку соціально та морально відповідальної поведінки бізнесу в контексті забезпечення сталого розвитку економіки	91
Копотієнко Т.Ю., Лахно К.О. Кейнсіанська концепція державного регулювання економіки: застосування в сучасних реаліях	93
Кравченко Ю.М., Крижній Н.М. Основні напрями підвищення ефективності основних засобів	96
Кравчук О.І., Азовцева К.С. Інноваційні HR технології як драйвер економічного розвитку бізнес-організацій	99
Круглов В.В. Сучасна проблематика реалізації цілей сталого розвитку	103
Круглова О.А., Твердохліб К.О. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на результати інноваційної діяльності підприємств	105
Ладонько Л.С., Калінько І.В. Особливості впровадження державних проєктів і програм задля сталого розвитку України	107

Липчук В.В., Липчук Н.В. Зрівноважений розвиток гірських сільських територій і сільського господарства	110
Литвинов А.І., Солодовнікова А.Л., Качанова А.Г. Використання інноваційних цифрових фінансових інструментів в системі заходів, спрямованих на відновлення соціально-економічного розвитку	115
Лучик С.Д., Лучик М.В. Подолання бідності в Україні	118
Марків Г.В. Відновлення сталого економічного розвитку територій України після війни	121
Михайлова О.В. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств на основі підвищення інноваційного потенціалу	124
Рижикова Н.І. Роль державного регулювання інвестиційного ринку	126
Семенець-Орлова І.А. Методологічні основи дослідження цивілізаційної функції освіти	129
Сиротюк Г.В. Вплив цифровізації на забезпечення сталого розвитку економіки	130
Сукачова С.М. Оцінка ефективності стратегії підприємства в сучасних умовах	133
Михальчишина Л.Г. Формування моделей відповідальної поведінки споживачів за умов орієнтації суспільства на сталий розвиток	136
Можелянська А.В. Особливості сталого розвитку економіки України	139
Морозова Г.С. Теоретико-методичні аспекти визначення сутності та передумов інноваційного розвитку аграрного сектору	142
Наумова Т.А., Кирильєва Л.О. Цифрова трансформація аудиту як фактор нового формату професійного розвитку	145
Омельяненко В.А., Омельяненко О.М., Інституційні аспекти формування траєкторій сталого розвитку	148
Павлова І.Ю. Теоретична основа та поняттєвий апарат «продовольчої безпеки»	150
Разумова Г.В. Сталий розвиток економіки: підходи та напрями	153

Єгорова О.В., Ромаш Д.В.	
Поширення фрілансу в Україні як складова сталого розвитку ринку праці	156
Свирида О.А.	
Роль бізнес планування на підприємстві в умовах війни	159
Семенець-Орлова І.А.	
Концептуальні засади дослідження цивілізаційної функції освіти	161
Смірнова П.В., Бугріменко Р.М.	
Стратегічне управління розвитком підприємств в умовах цифровізації економіки	163
Степаненко С.В.	
Ресурсний потенціал аграрних підприємств: напрями підвищення ефективності використання	166
Страпчук С.І., Шкарупа С.В.	
Стан та перспективи розвитку рекламної діяльності ресторанних господарств	169
Ткачова С.С.	
Екосистеми стартапів України: стан та перспективи розвитку	170
Цевух Ю.О., Крупиця А.С.	
Вплив грошових переказів мігрантів на економіку країн центральної та східної Європи	173
Ушакова Н.Г.	
Міжнародні фінансові інститути та Україна: співпраця задля подолання російської агресії	176
Чміль Г.Л.	
Digital-маркетинг як сучасний інструмент просування продукції на ринках збуту	179
Чуйко М.М.	
Цифровізація економіки як необхідний чинник її розвитку в сучасних умовах	183
Шовкун Л.В., Шовкун З.М.	
Інноваційний розвиток аграрних підприємств України	185

Секція 2

ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Piatkov A., Rodionova T.	
Sustainability analysis of the croatian banking system	188
Андрющенко І.С.	
Особливості оподаткування в Україні під час дії воєнного стану	192

Безкровний О.В., Боршош А.Й., Лашко Т.Б. Роль актуарних розрахунків в розвитку системи соціального страхування	195
Близнюк О.П., Іванюта М.О. Підвищення інвестиційної привабливості торговельних підприємств на фінансовому ринку	198
Важельська А.В., Нікольчук Ю.М. Фінансовий механізм розвитку підприємства	201
Вольська А.О., Балла І.В. Державний бюджет України: доходи і видатки сьогодення	204
Гаврилюк В.С., Нікольчук Ю.М. Монетарні важелі системи забезпечення економіки	206
Євдокімова М.О. Безготівкові розрахунки в Україні: стан та проблеми їх використання	209
Жилякова О.В. Впровадження вбудованого страхування: переваги та перспективи	212
Зоря С.П., Голобородько В.В. Теоретичні аспекти фінансової стійкості підприємства	214
Ізмайлов Я.О., Колокольна А.М., Німак Я.О. Фінансовий ринок України в умовах військового стану	217
Ковтун Г.І., Орищенко Є.М. Фінансове регулювання інноваційних процесів в Україні в умовах сталого розвитку	220
Котко Я.М., Левкін Д.А. Фінансові важелі соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання в Україні	223
Лисак Г.Г., Кот О.В. Оцінка інноваційного розвитку підприємства	226
Макогон В.В. Зв'язок ефективності витрат зернової галузі та механізму капітальних інвестицій	229
Малій О.Г., Стренадко В.Р. Робота банківської системи України в умовах дії воєнного стану	231
Мандич О.В. Архітектура фінансової системи компанії: залучення міжнародного досвіду	234
Нагасва Г.О. Напрямки відновлення страхового ринку України в повоєнний період	235

Руденко І.В.	
Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємницьких структур з урахуванням економіко-екологічних імператив	237
Сахарова І.Ю.	
Стан капіталізації банківської системи України	240
Ставерська Т.О.	
Критерії вибору методів планування та прогнозування	243
Чумак В., Фурса В.	
Фактори впливу на платоспроможність підприємства	245

Секція 3

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО, СОЦІАЛЬНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Grylitska A.	
Features of the accounting systems of countries: ukraine and China	248
Акімова Н.С., Спіцина Н.В.	
Обліково-інформаційне забезпечення управління податковими розрахунками і зобов'язаннями в підприємницьких структурах	252
Андрушко Р.П., Мирончук З.П.	
Оптимізація обліку та контролю витрат на агроінновації для сталого розвитку економіки	255
Безверхий К.В.	
Перспективи організаційного забезпечення е-аудиту в умовах воєнного стану	257
Бірченко Н.О.	
Обліково-аналітичне забезпечення як інструмент управління ризиками діяльності підприємства	259
Василішин С.І., Чобану Г.Г.	
Сучасний ландшафт та перспективи професії бухгалтера в діджиталізованому світі	262
Велісва В.О.	
Особливості формування трудового потенціалу фермерських господарств	265
Глушач Ю.С., Богатирьова А.О.	
Система обліку витрат «директ-костинг»: переваги та недоліки	267
Гнатишин Л.Б., Мельник Н.Є.	
Управлінська звітність у сфері виробництва молочної продукції	271
Горковенко І.В.	
Організація електронного документообігу на підприємстві	274

Горошанська О.О., Кащена Н.Б. Бюджетування як інструмент управління фінансовими ресурсами закладів вищої освіти	278
Ізмайлов Я.О., І.Г. Єгорова Обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку у міжнародному конкурентному середовищі	279
Іпполітова І.Я. Забезпечення сталого розвитку підприємства шляхом ідентифікації його ключових компетенцій	281
Кащена Н.Б., Горошанська О.О. Інформаційний сервіс управління бізнесом: цифрова ефективність та безпека даних	284
Ковалевська Н.С. Концептуальна модель внутрішнього аудиту в структурі інформаційного сервісу готелю	287
Кривуля Т.С., Косата І.А. Автоматизація обліку фінансових результатів	290
Крюкова І.О., Накісько О.В., Руденко С.В. Цифровізація бухгалтерського обліку в контексті сталого розвитку економіки	292
Кузнецова С.О. Міжнародний ринок бухгалтерських послуг: тенденції та перспективи	295
Кучеренко Т.Є. Обліково-аналітичне забезпечення інтегрованої звітності	297
Кущенко О.І., Колганова М.М., Петряков А.П. Облікова аналітика прогресу харківської області у досягненні ЦСР	299
Малій О.Г. Методичне забезпечення оцінки фінансового потенціалу підприємства	302
Маначинська Ю.А. Облікове забезпечення відновлення агробізнесу	304
Маренич Т.Г. Необхідність ідентифікації поняття «Професійне судження бухгалтера»	307
Мокієнко Т.В., Прийдак Т.Б. Звітність фізичних осіб-підприємців (платників ЄП) у 2022 році: особливості та строки	311

Ізмайлов Я.О., Морозюк О.О., Барицький Р.О. Облік та аналіз поліпшення основних засобів в умовах застосування комп'ютерних інформаційних систем як підгрунтя сталого розвитку	314
Назарова К.О., Копогієнко Т.Ю., Заїць Д.В. Антикорупційний аудит: сутність та особливості проведення	316
Нежива М.О. Форензик в умовах цифрової економіки	318
Нестеренко І.В. Біоекономічна модель розвитку екологічного обліку	320
Нікішина О.В. Методичний підхід до оцінки соціально відповідального виробництва та споживання на засадах стійкості й сталого розвитку	323
Орлов В.В. Сорт рослин як складова економічного потенціалу та об'єкт обліку насінницьких підприємств	326
Петришин Л.П., Мацьків Г.В. Бухгалтерський облік на аутсорсингу	329
Поливана Л.А., Луценко О.А. Цифрові термінології в сучасних реаліях бухгалтерського обліку	332
Пономарьова Н.А. Вплив військової агресії Росії проти України на припущення про безперервність діяльності підприємства за МСФЗ	335
Порсюрова І.П. Виклики та сучасні тренди інвестицій: аспекти інформаційного забезпечення	338
Прокопишин О.С. Вдосконалення системи оподаткування аграрних підприємств	341
Сисюєва І.М., Погріщук О.Б. Економічний, соціальний та екологічний розвиток під час пандемії	343
Слюніна Т.Л. Обліково-аналітична оцінка прогресу України у досягненні ЦСР	347
Таран О.М., В'юник І.М. Ресурсний потенціал підприємства та проблеми його ефективного використання	350
Тютюнник Ю.М., Тютюнник С.В. Сутність та напрями оцінювання ділової активності малих підприємств	353

Филипенко О.М., Смокова Л.М.	
Структурний аналіз в процедурах управлінських досліджень	356
Хлопоніна-Гнатенко О.І.	
Основні аспекти фінансової стійкості та її аналіз на підприємстві	359
Чабанюк О.М., Лобода Н.О.	
Становлення національної системи бухгалтерського обліку в Україні, на основі його гармонізації та стандартизації	361
Черненко К.В.	
Реєстрація платника ПДВ	363
Чміль Є.Л.	
Аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства	365
Ціцька Н.Є., Малецька О.І.	
Основні моменти складання і подання звіту про управління	368
Шільвінська О.Л.	
Особливості нарахування та оподаткування заробітної плати військовослужбовців	371
Юрченко О.А.	
Звітність резидентів дія сіті в умовах воєнного стану	373
Яловега Л.В., Лега О.В., Прийдак Т.Б.	
Облікові системи суб'єктів господарювання: методологічне забезпечення їх функціонування	375
Ярова В.В., Івах А.В.	
Статистичний аналіз показників виробництва жита	378
Яценко В.В.	
Сутність та розвиток електронного бізнесу в Україні: обліковий аспект	381

Секція 4

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Amoako Offei Felix, Letunovska N.	
Green supply chain management practices: urgency of social aspects of healthy development	385
Chen Fuli	
Corporate governance problems and solutions of chinese listed companies	387
Dvornikova Polina, Khaustova Marina	
Sustainable development goals as a guiding vector of the international law development in the 21st century	390

Koptieva Hanna	
The role of corporate social responsibility in ensuring the economic security of the enterprise	393
Parkhomenko Nataliia	
International experience of forming the city brand	395
Yang Zhang, Zhongcheng Yu	
Sustainability-related assurance as a tool to enhance non-financial reporting	397
Zatonatska T., Lyashenko O., Dluhopolskyi O., Farenjuk Y.	
The migration influence on the forecasting of health care budget expenditures: case of Ukraine	400
Андросова Т.В., Кулініч О.А., Макарова М.	
Цифровізація підготовки кадрів як головний конкурентний ресурс	402
Вербицька В.І., Якушкіна В.Р., Осадчій Д.Ю.	
Фінансова глобалізація: сучасні риси	405
Долока Л.В., Жигало А.В.	
Стратегічні орієнтири розвитку економіки України: інклюзивність як ключовий пріоритет	407
Керімов Г.Г., Ярова В.В.	
Аналіз зовнішньої торгівлі товарами Харківської області з Туркменістаном	410
Кириченко О.В.	
Вплив міжнародного туризму на сталий розвиток країн ЄС	412
Козуб В.О., Козуб С.О.	
Моніторинг впровадження глобальних цілей сталого розвитку в Україні	415
Колесник А.О., Манусенкова О.О., Муравйова О.М.	
Methodological clusters in the formation of professional foreign language competence (методичні кластери у формуванні професійної іншомовної компетентності)	418
Коркушко Н., Свирида О.В.	
Досвід Польщі у веденні бухгалтерського обліку	420
Кравченко Т., Ярова В.	
Удосконалення методики комплексної оцінки соціальної складової сталого розвитку	423
Кулініч О.А., Андросова Т.В.	
Наслідки пандемії та трансформація міжнародного бізнесу	426
Печко В.С.	
Перспективи сталого розвитку українського виноградарства	429

Трушкіна Н.В. Зелені облигації як фінансовий важіль забезпечення сталого розвитку логістичних систем: міжнародний досвід	431
Тютюнник Г.О. Стратегічні орієнтири повоєнного сталого розвитку галузі аквакультури України в контексті євроінтеграції	434

Секція 5

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Варіс І.О., Городницька Д.А. Ключові компетентності фахівців з управління	441
Величко К.Ю., Голікова Є.К. Сучасні тренди застосування технологій віртуальної та доповненої реальності на ринку одягу	444
Величко К.Ю., Шагун А.С. Технології віртуальної та доповненої реальності як нові можливості для розвитку	447
Гіржева О.М. Основні аспекти формування професійної компетентності сучасного менеджера	449
Дегтярьова К.О., Карась А.В., Кібенко Л.М. Формування професійної іншомовної компетентності студентів під час дистанційного навчання у немовному закладі вищої освіти	451
Євченко В.В. Розвиток соціально-психологічної професійної компетентності керівників середньої ланки на основі формування фактору успішного керівника	455
Козубцов І.М. Основи формування професійної компетентності фахівців з управління та адміністрування на засадах методологічної культури	457
Крутова А.С., Нестеренко О.О. Особливості досягнення цілі сталого розвитку 4 «якісна освіта» в умовах воєнного часу	460
Лозова О.В., Тимошенко І.С. Проактивна поведінка підприємства	463

Скриннік Н.А. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі	465
Удовенко І.В., Подворна Л.А. Формування професійної компетентності студентів в умовах електронного навчання	467
Омелько М.А. Сучасні форми позааудиторної роботи у формуванні фахових компетентностей майбутніх бухгалтерів	469
Чабанюк О.М. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців та характеристика системи професійних компетенцій	471
Чопко Н.С., Мудра Ю.С. Необхідність зміни організаційної культури в умовах війни	474
Шматько Н.М., Кармінська-Бєлоброва М.В. Соціальні та психологічні аспекти прийняття управлінських рішень	477

Наукове електронне видання
Можна використовувати в локальному та мережному режимах

**МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ,
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

**Матеріали III Міжнародної
науково-практичної конференції**

10 листопада 2022 р.

Видано в авторській редакції

Відповідальні за випуск: Н.Б. Кащена,
Т.О. Ставерська
О.М. Жданович
Комп'ютерна верстка: Н.Б. Кащена,
Р.М. Остапенко

Підп. до друку 09.11.2022 р. Об'єм даних 7,96 Мб.

Державний біотехнологічний університет
Вул. Алчевських, 44, Харків, 61002